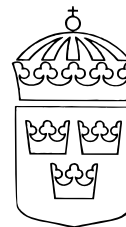

Regeringens proposition 1997/98:151

Inkomstgrundad ålderspension, m.m.

Prop.
1997/98:151

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 2 april 1998

Göran Persson

Maj-Inger Klingvall
(Socialdepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen lämnas förslag till en genomgripande förändring av det allmänna ålderspensionssystemet. Utgångspunkt för förslagen är de riktlinjer för en reform som riksdagen beslutade den 8 juni 1994 på grundval av propositionen 1993/94:250 Reformering av det allmänna pensionsystemet (bet. 1993/94:SfU24, rskr. 1993/94:439).

Ålderspensionsreformens syfte är att skapa ett system som är följtsamt mot den samhällsekonomiska och demografiska utvecklingen. Det reformerade ålderspensionssystemet skall omfatta såväl ett standardskydd enligt inkomstbortfallsprincipen som ett grundskydd för dem som haft inga eller låga förvärvsinkomster. Den inkomstgrundade ålderspensionen föreslås utgöra ett från andra socialförsäkringsgrenar avskilt system som finansieras med särskilda avgifter. Pensionsrätten skall utgöra 18,5 % av de inkomster och belopp som grundar pensionsrätt, pensionsunderlaget. Därav skall 16 procentenheter tillgodoräknas inom ett fördelningssystem och resterande 2,5 tillgodoräknas inom ett premiereservsystem.

Det föreslagna pensionssystemet bygger på livsinkomstprincipen, dvs. pensionen baseras på inkomsten under hela förvärvslivet. Tillgodoräknad pensionsrätt grundas huvudsakligen på den pensionsgrundande inkomsten. Förtidspension, vård av små barn, plikttjänstgöring och studier med studiemedel kan grunda pensionsrätt enligt särskilda regler. Ålderspensionens årsbelopp från fördelningssystemet beräknas på grundval av summa tillgodoräknade pensionsrätter, pensionsbehållningen, delad med ett delningstal som grundas på återstående medellivslängd vid pensioneringen. Såväl utvecklingen av pensionsbehållningen som den utgående pensionen knyts till ett index som följer den allmänna inkomst-

utvecklingen. Beräkningen av pensioner från premiepensionssystemet skall ske med tillämpning av principer som är allmänt vedertagna inom privat livförsäkring.

Det reformerade systemet föreslås införas successivt. Personer födda åren 1938–1953 föreslås få sin ålderspension beräknad med ett ökande antal tjugondelar enligt reformerade regler och resterande del enligt nuvarande regler. Personer födda år 1954 eller senare kommer enligt förslaget att få hela sin ålderspension enligt reformerade regler.

De nya reglerna redovisas i förslag till lag om inkomstgrundad ålderspension, lag om införande av den lagen och lag med vissa bestämmelser om Premi pensionsmyndigheten. Lagstiftningen rörande intjänande av inkomstgrundad ålderspension avses träda i kraft den 1 januari 1999. De första utbetalningarna föreslås ske i januari 2001.

Vidare lämnas förslag till lag om statliga ålderspensionsavgifter samt föreslås en ny finansieringsordning för de allmänna pensionerna och en förändrad struktur på socialavgifterna. Propositionen innehåller också förslag till överföring av medel från AP-fonden till statsbudgeten såvitt avser åren 1999 och år 2000.

1	Förslag till riksdagsbeslut.....	10
2	Lagtext.....	12
2.1	Förslag till lag om inkomstgrundad ålderspension	12
2.2	Förslag till lag om införande av lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension	55
2.3	Förslag till lag med vissa bestämmelser om Premiepensionsmyndigheten.....	66
2.4	Förslag till lag om statlig ålderspensionsavgift.....	69
2.5	Förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring.....	72
2.6	Förslag till lag om ändring i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring.....	88
2.7	Förslag till lag om ändring i lagen (1981:691) om socialavgifter	91
2.8	Förslag till lag om ändring i lagen (1994:1744) om allmän pensionsavgift.....	104
2.9	Förslag till lag om ändring i skattebetalningslagen (1997:483)	107
2.10	Förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370)	109
2.11	Förslag till lag om ändring i lagen (1990:659) om särskild löneskatt på vissa förvärvsinkomster	118
2.12	Förslag till lag om ändring i lagen (1983:1092) med reglemente för Allmänna pensionsfonden.....	122
2.13	Förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)	129
2.14	Förslag till lag om ändring i socialförsäkrings- registerlagen (1997:934).....	131
2.15	Förslag till lag om ändring i lagen (1927:77) om försäkringsavtal	135
2.16	Förslag till lag om ändring i reglementet (1961:265) angående förvaltningen av Riksförsäkringsverkets fonder.....	136
2.17	Förslag till lag om ändring i lagen (1969:205) om pensionstillskott.....	137
2.18	Förslag till lag om ändring i lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring.....	138
2.19	Förslag till lag om ändring i skatteregisterlagen (1980:343)	140
2.20	Förslag till lag om ändring i lagen (1990:325) om självdeklaration och kontrolluppgifter	143
2.21	Förslag till lag om ändring i lagen (1990:655) om återföring av obeskattade reserver.....	145
2.22	Förslag till lag om ändring i lagen (1990:912) om nedsättning av socialavgifter	146
2.23	Förslag till lag om ändring i lagen (1991:591) om särskild inkomstskatt för utomlands bosatta artister m.fl.	147

2.24	Förslag till lag om ändring i lagen (1991:687) om särskild löneskatt på pensionskostnader.....	148
2.25	Förslag till lag om ändring i lagen (1993:645) om tillämplig lag för vissa försäkringsavtal	150
2.26	Förslag till lag om ändring i lagen (1994:1065) om ekonomiska villkor för riksdagens ledamöter	151
2.27	Förslag till lag om ändring i lagen (1994:1920) om allmän löneavgift.....	152
2.28	Förslag till lag om ändring i lagen (1996:304) om arvode m.m. till Sveriges företrädare i Europaparlamentet.....	153
3	Ärendet och dess beredning.....	154
4	Bakgrund.....	157
4.1	Nuvarande regler för ålderspension.....	157
4.2	Pensionsarbetsgruppen	160
4.3	Beslutade riktlinjer för reformen	161
5	Den fortsatta beredningen.....	166
6	Allmänna överväganden	171
6.1	Inledning.....	171
6.2	Förändringar jämfört med antagna riktlinjer	171
6.3	Lagförslagen	179
6.4	Inkomstbasbelopp.....	183
6.5	Namnbyten	183
7	Försäkrad för inkomstgrundad ålderspension.....	184
8	Pensionsgrundande inkomst	191
8.1	Pensionsgrundande inkomster och beräkning av pensionsgrundande inkomst	191
8.2	Avdrag för den allmänna pensionsavgiften vid beräkning av pensionsgrundande inkomst.....	196
8.3	Vissa gränser för intjänande av pensionsrätt	201
9	Ålderspensionsrätt för förtidspensionärer.....	203
9.1	Inledning.....	203
9.2	Villkor för tillgodoräknande av pensionsgrundande belopp för antagandeinkomst	206
9.3	Beräkning av antagandeinkomst och pensionsgrundande belopp för sådan inkomst.....	209
9.4	Samordning mellan förtidspension och arbetsskadelivränta m.m.	212
9.4.1	Samordnad förtidspension och arbetsskadelivränta	212
9.4.2	Pensionsrätt för pensionsgrundande ersättning som utbetalas för förfluten tid.....	216
9.5	Förtidspensionärs rätt till pensionsrätt för barnår.....	218
10	Pensionsrätt för pliktjänstgöring.....	220
10.1	Pensionsgrundande pliktjänstgöring.....	220
10.2	Viss minsta tjänstgöringstid	223
10.3	Beräkning av pensionsgrundande belopp för pliktjänstgöring m.m.	226
11	Pensionsrätt för barnår.....	229
11.1	Inledning.....	229

11.2	År för vilka pensionsgrundande belopp för barnår skall tillgodoräknas.....	231
11.3	Villkor för tillgodoräknande av pensionsgrundande belopp för barnår, m.m.	232
11.4	Överlåtelse av rätten att tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår	252
11.5	Beräkning av pensionsgrundande belopp för barnår	256
11.6	Förvärvsvillkoret	264
11.7	Administration.....	270
12	Pensionsrätt för studier	271
13	Årlig pensionsrätt, m.m.	275
13.1	Fastställande av pensionsgrundande inkomst och pensionsgrundande belopp	275
13.2	Fastställande av pensionsrätt	282
13.3	Beslutsordning	285
13.4	Administrationen av beslut om pensionsgrundande belopp, pensionsrätt, m.m.....	289
13.5	Pensionsrätt i situationer med obetalda avgifter.....	292
14	Överföring av pensionsrätt för premiepension	296
14.1	Inledning och bakgrund.....	296
14.2	Huvudprinciperna i en ordning med överföring av pensionsrätt för premiepension	301
14.3	Anslutning och utträde	306
14.4	Villkor för verkställande av överföring.....	310
14.5	Teknik för överföring av pensionsrätt för premiepension.....	313
14.6	Ändring av verkställd överföring i vissa fall.....	316
14.7	Vissa konsekvenser av överföring av pensionsrätt för premiepension.....	317
15	Pensionsrätt för förfluten tid.....	320
15.1	Allmänt om tillgodoräknande av pensionsrätt för förfluten tid.....	320
15.2	Pensionsgrundande inkomst samt ålderspensionsrätt för förtidspensionärer	326
15.3	Pensionsrätt för pliktjänstgöring	329
15.4	Pensionsrätt för barnår	331
15.4.1	Inledning	331
15.4.2	Villkor för tillgodoräknande av pensionsgrundande belopp för barnår för förfluten tid	332
15.4.3	Beräkning av pensionsgrundande belopp för barnår för förfluten tid	340
15.5	Fastställande av pensionsrätt för förfluten tid	342
16	Inkomstindex	345
16.1	Inledning.....	345
16.2	Huvudsakligt inkomstmått och benämning av index ...	346
16.3	Inkomstindex för år 1999 och därefter	353
16.4	Beräkning av inkomstindex för år 1960 t.o.m. år 1998	360
16.5	Justering för förändrat inkomstmått mellan år 1998 och år 1999	364

17	Omräkning av pensionsrätt för inkomstpension	365
17.1	Inledning.....	365
17.2	Tilldelning av arvsvinster under förvärsaktiv tid	366
17.3	Årlig omräkning av pensionsbehållning med inkomstindex	372
17.4	Finansiering av pensionssystemets förvaltningskostnader	373
17.5	Omräkning av pensionsbehållning per årsskiftet.....	377
18	Uttag och beräkning av inkomstpension.....	378
18.1	Villkor för uttag av inkomstpension.....	378
18.2	Beräkning av årlig pension.....	381
18.3	Följsamhetsindexering.....	389
18.4	Övergångslösning för följsamhetsindexering vid årsskiftet 2001/2002	395
18.5	Omräkning av pensionsbehållning för år då pension lyfts eller återkallats	398
19	Försäkringsfunktionen för premiepension.....	400
19.1	Försäkringsförhållandets rättsliga karaktär	400
19.2	Myndighet eller bolag?.....	403
19.3	Premiepensionskonton.....	405
20	Förvaltningen av premiepensionskapital	405
20.1	Den tillfälliga förvaltningen	405
20.2	Fondförvaltare i premiepensionssystemet	408
20.3	Val och byte av fond.....	417
20.4	Förvaltningen för dem som inte gör ett aktivt val	419
21	Uttag och beräkning av premiepension	424
22	Efterlevandeskydd	428
22.1	Inledning.....	428
22.2	Efterlevandeskydd före pensionstiden.....	429
22.3	Efterlevandeskydd under pensionstiden	431
23	Premiepensionsmyndighetens verksamhet	433
23.1	Regler för försäkringsrörelsen.....	433
23.2	Redovisning.....	439
23.3	Premiepensionsmyndighetens kostnader.....	441
23.4	Premiepensionsmyndighetens organisation m.m.....	443
23.5	Tillsyn.....	444
24	Den nuvarande förvaltningen hos Riksgäldskontoret	446
24.1	Inledning.....	446
24.2	Förvaltningen av medlen hos Riksgäldskontoret år 1998	447
24.3	Fördelningen av medlen mellan de försäkrade.....	447

Del II

25	Utbetalning av pension	452
25.1	Ansökan om pension	452
25.2	Månadsvisa utbetalningar med möjlighet till undantag	463
25.3	Samordning med arbetsskadelivränta m.m.....	468
25.4	Samordning med yrkesskadelivräntor	472
25.5	Annan samordning med ålderspension.....	479

26	Åtgärder på grund av felaktig utbetalning och ändrad pensionsrätt m.m.....	481
26.1	Fördelningssystemet.....	481
26.2	Premiepensionssystemet.....	484
27	Processuella frågor	487
27.1	Inledning.....	487
27.2	Ärendehantering	488
27.3	Ändring av beslut	490
27.4	Omprövning av beslut	493
27.5	Överklagande av beslut	499
27.6	Beslut avseende åren 1960-1998	504
27.7	Preskription	506
27.8	Utmätning m.m.....	508
27.9	Sekretessfrågor	509
27.10	Registerfrågor	511
28	Mellangenerationen	514
28.1	Intjänande av pensionsrätt	514
28.2	Beräkning av årlig pension.....	524
28.3	Garantiregeln	530
28.4	Uttag av ålderspension m.m.	533
29	Förändringar inom ramen för nuvarande pensionssystem	536
29.1	Inledning.....	536
29.2	Pensionsgrundande inkomst och pensionspoäng för tilläggspension.....	537
29.2.1	Pensionsgrundande inkomst	537
29.2.2	Pensionspoäng	540
29.3	Beräkning av tilläggspension i form av ålderspension	544
29.4	Uttag och utbetalningar av tilläggspension i form av ålderspension	550
29.5	Följsamhetsindexering av tilläggspension i form av ålderspension	551
29.6	Avveckling av delpensionssystemet	556
30	Principer för ålderspensionssystemets finansiering m.m.	558
30.1	Ansvarsfördelning	558
30.2	Ålderspensionsavgifter för pensionsgrundande sociala förmåner	561
30.3	Avgiftsskyldighet och den särskilda löneskatten.....	562
30.4	Avsättning av medel till premiepensionssystemet.....	564
30.5	Överföring till statsbudgeten av ålderspensionsavgifter.....	568
31.	Statliga ålderspensionsavgifter	570
31.1	Inledning.....	570
31.2	Underlag för statlig ålderspensionsavgift.....	570
31.3	Betalning och fördelning av statlig ålderspensionsavgift.....	577
31.4	Finansiering och utgifter.....	581
32	Förändrad struktur på socialavgifterna och förändrade avgiftsnivåer m.m.	589
33	Finansiell infasning av det reformerade ålderspensionssystemet ...	605

34	Effekter för individer	610	Prop. 1997/98:151
34.1	Inledning.....	610	
34.2	Vad påverkar pensionens storlek?	611	
34.3	Pensionssystemet ur ett jämställdhetsperspektiv	624	
34.4	Generationsaspekter på det reformerade pensions- systemet	627	
34.5	Individexempel	631	
35	Information om rätten till ålderspension.....	634	
35.1	Inledning.....	634	
35.2	Allmän information	634	
35.3	Årlig information.....	637	
35.4	Skadeståndsansvar	640	
36	Kostnader m.m.....	642	
36.1	Administration av det nya pensionssystemet.....	642	
36.2	Framtida pensionsutgifter	643	
37	Författningskommentar.....	648	
37.1	Förslaget till lag om inkomstgrundad ålderspension ...	648	
37.2	Förslaget till lag om införande av lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension	774	
37.3	Förslaget till lag med vissa bestämmelser om Premiepensionsmyndigheten.....	806	
37.4	Förslaget till lag om statlig ålderspensionsavgift	814	
37.5	Förslaget till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring.....	819	
37.6	Förslaget till lag om ändring i lagen (1976:380) om arbetskadeförsäkring	828	
37.7	Förslaget till lag om ändring i lagen (1981:691) om socialavgifter	830	
37.8	Förslaget till lag om ändring i lagen (1994:1744) om allmän pensionsavgift.....	839	
37.9	Förslaget till lag om ändring i skattebetalningslagen (1997:483)	840	
37.10	Förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370)	841	
37.11	Förslaget till lag om ändring i lagen (1990:659) om särskild löneskatt på vissa förvärvsinkomster	846	
37.12	Förslaget till lag om ändring i lagen (1983:1092) med reglemente för Allmänna pensionsfonden.....	847	
37.13	Förslaget till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)	856	
37.14	Förslaget till lag om ändring i socialförsäkrings- registerlagen (1997:934).....	857	
37.15–28	Förslagen till övriga lagändringar	557	
	Utdrag ur protokoll vid regeringsammanträde den 2 april 1998.....	858	

Del III

- Bilaga 1 Förteckning över remissinstanser som yttrat sig över betänkanden och departementspromemorior
- Bilaga 2 Ordlista
- Bilaga 3 Förteckning över tidigare publikationer
- Bilaga 4 Granskade lagförslag i lagrådsremiss den 19 januari 1998
Reformerade regler om inkomstgrundad ålderspension
- Bilaga 5 Lagförslag i lagrådsremiss den 19 februari 1998 Statlig ålderspensionsavgift m.m.
- Bilaga 6 Lagförslag i lagrådsremiss den 19 mars 1998 Reformering av ålderspensionssystemet - vissa finansiella frågor
- Bilaga 7 Lagrådets yttrande över lagförslag i lagrådsremiss den 19 januari 1998 Reformerade regler om inkomstgrundad ålderspension
- Bilaga 8 Lagrådets yttrande över lagförslag i lagrådsremiss den 19 februari 1998 Statlig ålderspensionsavgift m.m.
- Bilaga 9 Lagrådets yttrande över lagförslag i lagrådsremiss den 19 mars 1998 Reformering av ålderspensionssystemet – vissa finansiella frågor

Regeringen föreslår att riksdagen

1. antar regeringens förslag till lag om inkomstgrundad ålderspension,
2. antar regeringens förslag till lag om införande av lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension,
3. antar regeringens förslag till lag med vissa bestämmelser om Premiensionsmyndigheten,
4. antar regeringens förslag till lag om statlig ålderspensionsavgift,
5. antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
6. antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring,
7. antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1981:691) om socialavgifter,
8. antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1994:1744) om allmän pensionsavgift,
9. antar regeringens förslag till lag om ändring i skattebetalningslagen (1997:483),
10. antar regeringens förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370),
11. antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1990:659) om särskild löneskatt på vissa förvärvsinkomster,
12. antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1983:1092) med reglemente för Allmänna pensionsfonden,
13. antar regeringens förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100),
14. antar regeringens förslag till lag om ändring i socialförsäkringsregisterlagen (1997:934),
15. antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1927:77) om försäkringsavtal,
16. antar regeringens förslag till lag om ändring i reglementet (1961:265) angående förvaltningen av Riksförsäkringsverkets fonder,
17. antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1969:205) om pensionstillskott,
18. antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring,
19. antar regeringens förslag till lag om ändring i skatteregisterlagen (1980:343),
20. antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1990:325) om självdeklaration och kontrolluppgifter,
21. antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1990:655) om återföring av obeskattade reserver,
22. antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1990:912) om nedsättning av socialavgifter,
23. antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1991:591) om särskild inkomstskatt för utomlands bosatta artister m.fl.,

24. antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1991:687) Prop. 1997/98:151
om särskild löneskatt på pensionskostnader,
25. antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1993:645)
om tillämplig lag för vissa försäkringsavtal,
26. antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1994:1065)
om ekonomiska villkor för riksdagens ledamöter,
27. antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1994:1920)
om allmän löneavgift,
28. antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1996:304)
om arvode m.m. till Sveriges företrädare i Europaparlamentet,
29. godkänner de riktlinjer regeringen föreslår om avsteg från omräk-
ning av pensionsbehållningar och utgående pensioner med föränd-
ringen i inkomstindex (avsnitt 16.2),
30. godkänner att en premiepensionsmyndighet med de uppgifter som
angetts i propositionen inrättas den 1 juli 1998 (avsnitt 19.2), och
31. bemyndigar regeringen att bilda ett statligt fondbolag (avsnitt
20.2).

2.1 Förslag till lag om inkomstgrundad ålderspension

Härigenom föreskrivs följande.

Första avdelningen. Försäkringens omfattning och intjänande av pensionsrätt m.m.

1 kap. Allmänna bestämmelser

Försäkringens omfattning m.m.

1 § Denna lag innehåller bestämmelser om försäkring för inkomstgrundad ålderspension i form av inkomstpension, tilläggspension och premiepension samt om premiepension till efterlevande.

2 § Försäringen och kostnaderna för förvaltningen av den skall finansieras genom ålderspensionsavgifter enligt lagen (1981:691) om socialavgifter, allmänna pensionsavgifter enligt lagen (1994:1744) om allmän pensionsavgift och statliga ålderspensionsavgifter enligt lagen (1998:000) om statlig ålderspensionsavgift samt genom avkastning på avgiftsmedel.

3 § Inkomstpension och premiepension skall beräknas utifrån de pensionsrätter för respektive pension som fastställts för en försäkrad. Tilläggspension skall beräknas utifrån de pensionspoäng som tjänats in av en försäkrad. Pensionsrätt och pensionspoäng skall fastställas årligen och grundas på de inkomster och andra belopp som är pensionsgrundande enligt denna lag. Inkomstpensionens storlek är också beroende av den allmänna inkomstutvecklingen och storleken av premiepensionen är beroende av värdeutvecklingen på de medel som fonderats. Tilläggspensionens storlek är vidare genom följsamhetsindexering beroende av den allmänna inkomstutvecklingen.

4 § Försäkrade för inkomstgrundad ålderspension är dels svenska medborgare, dels personer som utan att vara svenska medborgare är bosatta i Sverige.

Utländska sjömän på svenska handelsfartyg är försäkrade för inkomstgrundad ålderspension även om de inte är bosatta i landet.

En person som uppbär förtidspension som har beräknats enligt 13 kap. 2 § lagen (1962:381) om allmän försäkring är alltid försäkrad för inkomstgrundad ålderspension beräknad på denna förtidspension.

Indexering

5 § Vissa beräkningar enligt denna lag skall göras med ledning av ett *inkomstindex*. Detta index skall visa den relativa förändringen av genomsnittet av de försäkrades årliga pensionsgrundande inkomster utan den begränsning som anges i 2 kap. 1 § andra stycket, efter avdrag för allmän pensionsavgift, och de försäkrades årliga inkomster i form av förtidspen-

sion, vilka har uppburits av dem som under inkomståret har fyllt minst 16 år och högst 64 år. Prop. 1997/98:151

Förändringen av indextalet mellan två på varandra följande år skall motsvara den beräknade årliga relativa förändringen av de inkomster som anges i första stycket under en period av tre år före det år inkomstindexet avser. Vid beräkningen av inkomsterna skall den årliga förändringen i det allmänna prisläget räknat från juni månad till juni månad under samma period frånräknas. Det framräknade värdet skall därefter omräknas med förändringen i det allmänna prisläget i juni månad två år före det år indexet avser och det allmänna prisläget i juni månad året närmast före det året.

Regeringen skall för varje år fastställa inkomstindexet efter det att det har beräknats av Riksförsäkringsverket. För år 1999 skall inkomstindexet vara lika med 100,00.

6 § Regeringen skall för varje år fastställa ett *inkomstbasbelopp*. Inkomstbasbeloppet skall för år 2001 motsvara det för det året fastställda förhöjda prisbasbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring. För år därefter skall inkomstbasbeloppet räknas om med förändringen av inkomstindex för det år inkomstbasbeloppet skall avse i förhållande till inkomstindex för året dessförinnan. Det omräknade beloppet skall avrundas till närmaste hundratal kronor.

Definitioner m.m.

7 § En försäkrad som lämnar Sverige skall vid tillämpningen av denna lag fortfarande anses vara bosatt i landet om utlandsvistelsen är avsedd att vara längst ett år.

Den som av en statlig arbetsgivare sänds till ett annat land för arbete för arbetsgivarens räkning anses också bosatt i Sverige under hela utsändningstiden även om den är avsedd att vara längre än ett år. Detta gäller även medföljande make samt barn som inte fyllt 18 år. Med make likställs den som utan att vara gift med den utsände lever tillsammans med denne, om de tidigare har varit gifta eller gemensamt har eller har haft barn.

8 § I denna lag avses, där inte annat föreskrivs, med

1. år: kalenderår,
2. månad: kalendermånad,
3. intjänandeår: det kalenderår en inkomst som är pensionsgrundande har uppburits respektive det kalenderår för vilket ett annat pensionsgrundande belopp än pensionsgrundande inkomst skall fastställas, och
4. fastställelseår: kalenderåret efter intjänandeåret.

Om en inkomst som är pensionsgrundande har uppburits under ett beskattningsår som inte sammanfaller med kalenderår skall den inkomsten anses ha uppburits under kalenderåret närmast före taxeringsåret.

9 § Med sjöman avses i denna lag en arbetstagare som enligt sjömanslagen (1973:282) anses som sjöman.

Med anställning på ett svenskt handelsfartyg likställs anställning på ett utländskt handelsfartyg som en svensk redare hyr i huvudsak obemannat, om anställningen sker hos denne eller någon av honom anlitad arbetsgivare. Hyrs ett svenskt handelsfartyg ut till en utländsk redare i huvudsak obemannat, skall bestämmelserna om sjömän på svenska handelsfartyg i denna lag tillämpas endast om anställningen sker hos fartygets ägare eller någon av denne anlitad arbetsgivare.

10 § Vad som i denna lag föreskrivs om förtidspension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring skall också gälla sjukbidrag enligt samma lag.

2 kap. Pensionsgrundande inkomst

1 § *Inkomster av anställning* enligt 3–5 §§ samt *inkomster av annat förvärvsarbete* enligt 6–8 §§ är pensionsgrundande om inte annat föreskrivs i 9–17 §§. Sådana inkomster skall beräknas enligt 18–22 §§ och var för sig avrundas till närmaste lägre hundratal kronor. Summan av en försäkrads inkomster av anställning och inkomster av annat förvärvsarbete under ett år utgör den försäkrades *pensionsgrundande inkomst* det året.

Vid beräkning av en försäkrads pensionsgrundande inkomst skall det bortses från inkomster av anställning och inkomster av annat förvärvsarbete till den del summan av dessa överstiger sju och en halv gånger det för intjänandeåret gällande inkomstbasbeloppet. Sådana belopp som det skall bortses ifrån skall i första hand räknas av från den försäkrades inkomster av annat förvärvsarbete.

2 § För varje år som en person har varit försäkrad enligt 1 kap. 4 § första eller andra stycket och har haft inkomster som är pensionsgrundande, skall hans eller hennes pensionsgrundande inkomst fastställas. Detta gäller dock endast om summan av de inkomster som är pensionsgrundande uppgått till minst 24 procent av det för intjänandeåret gällande prisbasbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Fastställande enligt första stycket skall inte göras för år före det år då den försäkrade fyllt 16 år. För det år då den försäkrade har avlidit skall pensionsgrundande inkomst inte fastställas i annat fall än om överföring av pensionsrätt för premiepension till den avlidnes make skall göras för det året. För den som är född år 1937 eller tidigare skall pensionsgrundande inkomst inte heller fastställas för år efter det år då den försäkrade har fyllt 64 år eller för tidigare år under vilket han eller hon hela året har uppburit hel ålderspension enligt denna lag eller enligt lagen om allmän försäkring.

Inkomster av anställning och inkomster av annat förvärvsarbete

Inkomster av anställning

3 § Lön eller annan ersättning i pengar eller annan skattepliktig förmån som en försäkrad har fått som arbetstagare i allmän eller enskild tjänst, är pensionsgrundande som inkomst av anställning. Med lön likställs kost-

nadsersättning som inte undantas vid beräkning av skatteavdrag enligt 8 kap. 19 eller 20 § skattebetalningslagen (1997:483). Sådan skattepliktig intäkt i form av rabatt, bonus eller annan förmån som har utgetts på grund av kundtrohet eller liknande, skall också anses som inkomst av anställning, om den som slutligt har stått för de kostnader som ligger till grund för förmånen är någon annan än den som är skattskyldig för förmånen.

Ersättning i pengar eller annan skattepliktig förmån för utfört arbete, dock inte pension, samt tillfällig förvärvsinkomst av verksamhet som inte bedrivits självständigt är pensionsgrundande som inkomst av anställning, även om mottagaren inte har varit anställd hos den som betalat ut ersättningen. Den som har utfört arbetet likställs i sådana fall med en arbetstagare och den som betalat ut ersättningen med en arbetsgivare.

I 6 § andra stycket, 7 §, 8 § och 10 § andra stycket finns bestämmelser om att ersättning för utfört arbete som avses i första och andra styckena i vissa fall inte skall anses som inkomst av anställning.

4 § Som pensionsgrundande inkomst av anställning räknas även stipendium som enligt punkt 12 sjunde stycket av anvisningarna till 32 § kommunalskattelagen (1928:370) skall tas upp som intäkt av tjänst, om stipendiet har betalats ut av en fysisk person bosatt i Sverige eller av en svensk juridisk person. Den som har betalat ut ett sådant stipendium anses som arbetsgivare.

5 § Som pensionsgrundande inkomst av anställning räknas vidare

1. sjukpenning och rehabiliteringspenning enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring samt sjukpenning enligt lagen (1976:380) om arbetskadeförsäkring eller motsvarande ersättning som utgetts enligt annan författning eller på grund av regeringens förordnande, i den utsträckning ersättningen har trätt i stället för en försäkrads inkomst som arbetstagare i allmän eller enskild tjänst,

2. föräldrapenningförmåner enligt lagen om allmän försäkring,

3. ersättning enligt lagen (1988:1465) om ersättning och ledighet för närståendevård,

4. ersättning som en allmän försäkringskassa har utgett enligt 20 § lagen (1991:1047) om sjuklön,

5. livränta enligt 4 kap. lagen om arbetsskadeförsäkring eller motsvarande livränta som bestäms med tillämpning av den lagen,

6. delpension enligt lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring,

7. vårdbidrag enligt 9 kap. 4 och 4 a §§ lagen om allmän försäkring, i den utsträckning bidraget inte är ersättning för merkostnader,

8. dagpenning från arbetslöshetskassa,

9. statsbidrag till arbetslösa som tillskott till deras försörjning när de startar egen näringsverksamhet,

10. utbildningsbidrag i form av dagpenning under arbetsmarknadsutbildning och yrkesinriktad rehabilitering samt ersättning vid generationsväxling,

11. utbildningsbidrag för doktorander,

12. korttidsstudiestöd och vuxenstudiebidrag enligt studiestödslagen (1973:349),

13. vuxenstudiebidrag enligt lagen (1983:1030) om särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa samt särskilt utbildningsbidrag,
14. timersättning vid vuxenutbildning för utvecklingsstörda (särvox),
15. dagpenning till totalförsvarspliktiga som tjänstgör enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt och till andra som får dagpenning enligt de grunder som gäller för totalförsvarspliktiga, samt
16. bidrag från Sveriges författarfond och Konstnärsnämnden i den utsträckning som regeringen så föreskriver.

Inkomster av annat förvärvsarbete

6 § Pensionsgrundande inkomst av annat förvärvsarbete är

1. inkomst av näringsverksamhet här i landet i vilken den försäkrade har arbetat i inte oväsentlig omfattning (aktiv näringsverksamhet),
2. tillfällig förvärvsinkomst av självständigt bedriven verksamhet,
3. ersättning för arbete för någon annans räkning i pengar eller andra skattepliktiga förmåner,
4. ersättning som utgör skattepliktig inkomst av tjänst enligt kommunalskattelagen (1928:370) och som, utan att anställningsförhållande förelegat, har betalats ut av en fysisk person som är bosatt utomlands eller av en utländsk juridisk person,
5. sjukpenning och rehabiliteringspenning enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring samt sjukpenning enligt lagen (1976:380) om arbetskadeförsäkring eller motsvarande ersättning som har utgetts enligt annan författning eller på grund av regeringens förordnande, i den utsträckning ersättningen har trätt i stället för inkomst som anges i 1–4,
6. stipendium som enligt punkt 12 sjunde stycket av anvisningarna till 32 § kommunalskattelagen skall tas upp som intäkt av tjänst.

Första stycket gäller endast i den utsträckning inkomsten inte skall räknas som inkomst av anställning, såvida inte inkomsten utgör ersättning för utfört arbete från ett handelsbolag eller en europeisk ekonomisk intressegruppering till en delägare i handelsbolaget respektive en medlem i intressegrupperingen.

Bedömningen i första stycket 1 skall göras för varje förvärvskälla enligt kommunalskattelagen för sig.

7 § Ersättning för utfört arbete som avses i 3 § räknas, i annat fall än om den har betalats ut från semesterkassa, som pensionsgrundande inkomst av annat förvärvsarbete om den har betalats ut till en mottagare som hade en F-skattsedel antingen när ersättningen bestämdes eller när den betalades ut. Om mottagaren hade en F-skattsedel med villkor enligt 4 kap. 9 § skattebetalningslagen (1997:483) räknas ersättningen som inkomst av annat förvärvsarbete bara om F-skattsedeln har åberopats skriftligen.

Den som har lämnat uppgift om innehav av en F-skattsedel i en anbudshandling, en faktura eller någon därmed jämförlig handling, som även innehåller uppgifter om utbetalarens och betalningsmottagarens namn och adress eller andra för identifiering godtagbara uppgifter samt uppgift om betalningsmottagarens personnummer eller organisationsnummer skall anses ha haft en sådan skattsedel. Uppgiften om innehav av en F-skattsedel gäller även som sådant skriftligt åberopande av F-skatt-

sedel som avses i första stycket. Det som nu sagts gäller dock inte om den som har betalat ut ersättningen känt till att uppgiften om innehav av F-skattsedel var oriktig.

8 § Som pensionsgrundande inkomst av annat förvärvsarbete räknas också ersättning för utfört arbete som avses i 3 § om

1. utbetalaren var en fysisk person eller ett dödsbo,
2. den ersättning som har betalats ut inte har utgjort utgift i en näringsverksamhet som utbetalaren har bedrivit, och
3. ersättningen tillsammans med annan ersättning för arbete från samma utbetalare under inkomståret har understigit 10 000 kronor.

Övriga bestämmelser

9 § Som pensionsgrundande inkomst skall inte räknas

1. ersättning som avses i 3 §, om ersättningen härrör från en och samma arbetsgivare och under ett år inte har uppgått till sammanlagt 1 000 kronor,
2. inkomst som avses i 6 § första stycket 1 eller 2 om denna under ett år inte har uppgått till 1 000 kronor,
3. ersättning som avses i 6 § första stycket 3 eller 4 eller i 7 eller 8 §, om ersättningen från den för vilken arbetet utförts under ett år inte har uppgått till 1 000 kronor, eller
4. stipendium som avses i 4 § eller 6 § första stycket 6 om stipendiet under ett år inte har uppgått till 1 000 kronor.

10 § Lön eller annan ersättning som den försäkrade har fått från en arbetsgivare som är bosatt utomlands eller är utländsk juridisk person och som saknar fast driftställe i Sverige är, om inte annat följer av 11 §, pensionsgrundande som inkomst av anställning endast om den försäkrade

1. har sysselsatts här i landet, eller
2. har tjänstgjort som sjöman ombord på svenskt handelsfartyg.

Ersättning som avses i första stycket 1 skall räknas som inkomst av annat förvärvsarbete om arbetsgivaren och arbetstagaren har träffat överenskommelse om detta.

11 § Lön eller annan ersättning som en svensk medborgare har fått för arbete utfört utomlands från en arbetsgivare som är bosatt utomlands eller är en utländsk juridisk person, är pensionsgrundande som inkomst av anställning om svenska staten i en förbindelse som har godtagits av Riksförsäkringsverket har åtagit sig att svara för ålderspensionsavgift. Om sådan ersättning härrör från en utländsk juridisk person skall motsvarande gälla, om en svensk juridisk person som har ett bestämmande inflytande över den utländska juridiska personen har avgett förbindelsen.

Den som enligt första stycket har åtagit sig betalningsansvaret skall anses som arbetsgivare.

12 § Lön eller annan ersättning från en främmande makts beskickning eller lönade konsulat här i landet eller från en arbetsgivare som tillhör en

sådan beskickning eller ett sådant konsulat och som inte är svensk medborgare, är pensionsgrundande som inkomst av anställning endast om

1. den har utgetts till en svensk medborgare eller till någon som utan att vara svensk medborgare var bosatt i landet, och
2. en utländsk beskickning här i landet i en förbindelse som har godtagits av Riksförsäkringsverket har åtagit sig att svara för ålderspensionsavgift.

Den som enligt första stycket har åtagit sig betalningsansvaret skall anses som arbetsgivare.

13 § Ersättning som en idrottsutövare har fått från en sådan ideell förening som avses i 7 § 5 mom. lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt och som har till huvudsakligt syfte att främja idrottslig verksamhet, är inte pensionsgrundande som inkomst av anställning om ersättningen från föreningen under ett år har understigit hälften av det för det året gällande prisbasbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

14 § Ersättning från en stiftelse som har till väsentligt ändamål att tillgodose ekonomiska intressen hos dem som är eller har varit anställda hos en arbetsgivare som har lämnat bidrag till stiftelsen (vinstandelsstiftelse) eller från en annan juridisk person med motsvarande ändamål, är inte pensionsgrundande om ersättningen avser en sådan anställd och inte har utgjort ersättning för arbete för den juridiska personens räkning. Detta gäller dock endast om de bidrag arbetsgivaren har lämnat till den juridiska personen varit avsedda att vara bundna under minst tre kalenderår och att på likartade villkor tillkomma en betydande del av de anställda.

Om arbetsgivaren är ett fåmansföretag eller ett fåmansägt handelsbolag gäller första stycket inte ersättning som den juridiska personen har lämnat till sådan företagsledare eller delägare i företaget eller denne närstående person som avses i punkt 14 av anvisningarna till 32 § kommunalskattelagen (1928:370).

Vid beräkning av pensionsgrundande inkomst skall alltid bortses från sådan ersättning från en vinstandelsstiftelse som härrör från bidrag som arbetsgivaren har lämnat under åren 1988–1991.

15 § Ersättning som anges i 1 § första stycket 1–5 och fjärde stycket lagen (1990:659) om särskild löneskatt på vissa förvärvsinkomster och ersättning enligt gruppsjukförsäkring eller trygghetsförsäkring vid arbetskada enligt 2 § första stycket samma lag är inte pensionsgrundande i den utsträckning ersättningen utgör underlag för särskild löneskatt.

16 § Intäkt som avses i 32 § 1 mom. första stycket h och i kommunalskattelagen (1928:370) är inte pensionsgrundande inkomst.

Pensionsgrundande inkomst är inte heller sådana lönetillägg som, vid arbete som har utförts utomlands, har betingats av ökade levnadskostnader och andra särskilda förhållanden i sysselsättningslandet.

17 § Om en ersättning som är pensionsgrundande eller för vilken det skall beräknas ett pensionsgrundande belopp enligt 3 kap. 4 § eller pensionspoäng enligt 4 kap. 9 §, har betalats ut av en allmän försäkrings-

kassa eller en arbetslöshetskassa till en försäkrad och den försäkrade senare för samma månad har beviljats annan ersättning som är pensionsgrundande och samordnad med den ersättning som betalats ut tidigare, är den senare beviljade ersättningen inte pensionsgrundande till den del den avser tid före utbetalningsmånaden.

Beviljas vid samma tidpunkt förtidspension för vilken det skall beräknas ett pensionsgrundande belopp enligt 3 kap. 4 § denna lag och arbetskadeliivränta enligt 4 kap. lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring eller motsvarande livränta som bestäms med tillämpning av den lagen, skall det vid tillämpning av första stycket anses som om förtidspensionen har betalats ut före arbetsskadeliivräntan.

Beräkning av pensionsgrundande inkomst

18 § Till grund för beräkning av en försäkrads pensionsgrundande inkomst ett visst intjänandeår skall, då det gäller andra inkomster än som avses i 19 §, läggas den försäkrades taxering till statlig inkomstskatt för det året.

19 § Pensionsgrundande inkomst av anställning för vilken en försäkrad inte är skattskyldig i Sverige enligt kommunalskattelagen (1928:370) skall bestämmas med ledning av en särskild kontrolluppgift från arbetsgivaren.

20 § Skattepliktiga förmåner skall tas upp till ett värde som bestäms i enlighet med 8 kap. 14–17 §§ skattebetalningslagen (1997:483). Om det finns skäl till detta får avvikelser ske från det förmånsvärde som skattemyndigheten bestämt enligt 9 kap. 2 § andra stycket samma lag.

21 § Vid beräkning av en försäkrads pensionsgrundande inkomster av anställning skall avdrag göras för kostnader som denne har haft i arbetet, i den utsträckning kostnaderna, minskade med kostnadsersättning som den försäkrade har fått, överstiger 1 000 kronor. Avdrag skall också göras för debiterad allmän pensionsavgift som den försäkrade skall betala för dessa inkomster enligt lagen (1994:1744) om allmän pensionsavgift. Avdraget för den allmänna pensionsavgiften skall i första hand göras från inkomst enligt 5 §.

22 § Vid beräkning av en försäkrads pensionsgrundande inkomster av annat förvärvsarbete skall avdrag göras för debiterad allmän pensionsavgift som den försäkrade skall betala för dessa inkomster enligt lagen (1994:1744) om allmän pensionsavgift. Avdraget skall i första hand göras från inkomst enligt 6 § första stycket 5.

Vid beräkning av pensionsgrundande inkomster av annat förvärvsarbete får underskott i en förvärvskälla inte dras av från inkomst av en annan förvärvskälla.

1 § *Andra pensionsgrundande belopp* än pensionsgrundande inkomst är belopp som beräknats på visst sätt för en försäkrad som har uppburit förtidspension, för en försäkrad som har fullgjort pliktjänstgöring samt för en försäkrad förälder till små barn.

2 § Belopp som avses i 1 § skall fastställas för varje år för vilket en person som då var försäkrad enligt denna lag uppfyller förutsättningarna för att tillgodoräknas sådana belopp. Varje pensionsgrundande belopp skall avrundas till närmaste lägre hundratal kronor om inte annat följer av bestämmelsen i andra stycket.

Pensionsgrundande belopp skall fastställas enligt första stycket endast i den utsträckning dessa belopp tillsammans med den försäkrades pensionsgrundande inkomst inte överstiger sju och en halv gånger det för intjänandeåret gällande inkomstbasbeloppet.

Fastställande enligt första stycket skall inte göras för år före det år då den försäkrade fyllt 16 år eller för det år då den försäkrade har avlidit. Andra pensionsgrundande belopp än pensionsgrundande inkomst skall inte heller fastställas för den som är född år 1937 eller tidigare.

3 § Vid tillämpning av 2 § andra stycket skall det bortses från pensionsgrundande belopp i följande ordning:

1. pensionsgrundande belopp enligt 10 §,
2. pensionsgrundande belopp enligt 8 §, och
3. pensionsgrundande belopp enligt 4 §.

Förtidspension

4 § En försäkrad som för någon del av ett år har uppburit förtidspension som har beräknats enligt 13 kap. 2 § lagen (1962:381) om allmän försäkring, skall tillgodoräknas ett pensionsgrundande belopp för det året, om inte annat följer av 6 eller 7 §. Detta gäller dock endast för försäkrade som under det året har fyllt högst 64 år.

5 § Ett pensionsgrundande belopp enligt 4 § skall, för varje månad för vilken förtidspensionen har uppburits, motsvara en tolfedel av summan av det för året gällande förhöjda prisbasbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring och produkten av detta basbelopp och det poängmedeltal som avses i 13 kap. 2 § den lagen.

Har den försäkrade för en månad uppburit en fjärdedels, halv, två tredjedels eller tre fjärdedels förtidspension skall det pensionsgrundande beloppet enligt 4 § för den månaden avse motsvarande andel av det belopp som anges i första stycket i denna paragraf.

6 § Om förtidspensionen med tillämpning av 6 kap. 1 § lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring har varit samordnad med pensionsgrundande livränta skall följande gälla.

Det pensionsgrundande belopp som avses i 5 § eller, om endast en del av pensionen har varit samordnad med livräntan, en andel av det beloppet som svarar mot den samordnade delen av pensionen, skall tillgodoräknas den försäkrade endast om och i den utsträckning det överstiger den försäkrades livränta före samordning.

7 § Om en pensionsgrundande ersättning har betalats ut av en allmän försäkringskassa eller en arbetslöshetskassa till en försäkrad och den försäkrade senare för samma månad har beviljats förtidspension som är samordnad med den tidigare utbetalade ersättningen, skall pensionsgrundande belopp med anledning av förtidspensionen inte tillgodoräknas till den del förtidspensionen avser tid före den månad då den har betalats ut.

Plikttjänstgöring

8 § En försäkrad som under någon del av ett år har genomgått grundutbildning enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt skall tillgodoräknas ett pensionsgrundande belopp för det året. Ett sådant belopp skall dock tillgodoräknas endast om tjänstgöringen har pågått sammanlagt minst 120 dagar utan att grundutbildningen avbrutits. Därvid skall hänsyn tas enbart till dagar för vilka den försäkrade har erhållit dag ersättning enligt lagen om totalförsvarsplikt.

9 § Ett pensionsgrundande belopp enligt 8 § skall, för varje dag under året som tjänstgöringen har pågått och för vilken den försäkrade har erhållit dag ersättning enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt, motsvara hälften av genomsnittet av samtliga för intjänandeåret fastställda pensionsgrundande inkomster för försäkrade som under det året har fyllt högst 64 år, delat med 365.

Beräkning enligt första stycket skall avse de pensionsgrundande inkomsterna såsom de var bestämda den 1 december fastställelseåret.

Föräldrar till små barn

10 § En försäkrad förälder skall under de förutsättningar som anges i 11 och 12 §§ tillgodoräknas ett pensionsgrundande belopp för år då han eller hon har haft små barn. För samma år och barn skall dock endast en av barnets föräldrar tillgodoräknas sådant pensionsgrundande belopp. Det samma skall gälla om två föräldrar har eller har haft fler än ett gemensamt barn för vilka pensionsgrundande belopp för samma år kan tillgodoräknas någon av föräldrarna. En förälder skall inte heller för samma år tillgodoräknas mer än ett pensionsgrundande belopp enligt denna paragraf.

Pensionsgrundande belopp enligt första stycket får överlåtas enligt bestämmelserna i 14–15 §§.

11 § Ett pensionsgrundande belopp enligt 10 § skall tillgodoräknas för år då barnet

1. inte har uppnått fyra års ålder, om barnet är fött under månaderna januari–juni, eller
2. har uppnått ett men inte fem års ålder, om barnet är fött under månaderna juli–december.

12 § Ett pensionsgrundande belopp enligt 10 § skall tillgodoräknas endast om

1. föräldern hela året har varit försäkrad enligt denna lag och bosatt i Sverige,
2. barnet har varit bosatt i Sverige hela året eller, om barnet inte har levt hela året, den del av året barnet levt,
3. föräldern under året har fyllt högst 64 år,
4. föräldern har haft vårdnaden om barnet minst halva året, samt
5. föräldern under minst halva året har bott tillsammans med barnet.

Vid tillämpning av första stycket skall, om barnet har avlidit under året och föräldern då hade vårdnaden om och bodde tillsammans med barnet, det anses som om föräldern även under resterande del av året har haft vårdnaden om och bott tillsammans med barnet. Om ett barn har avlidit under samma år som det fötts och föräldern då hade vårdnaden om och var bosatt tillsammans med barnet, skall ett pensionsgrundande belopp enligt 10 § tillgodoräknas föräldern för det året även om bestämmelserna i första stycket 4 och 5 inte är uppfyllda och oavsett vad som har föreskrivits i 11 §.

Överlåtelse m.m.

13 § Om föräldrarna enligt 11 och 12 §§ var för sig kan tillgodoräknas ett pensionsgrundande belopp enligt 10 § får de, genom anmälan hos allmän försäkringskassa, ange vem av dem som skall tillgodoräknas ett sådant belopp.

Görs inte anmälan enligt första stycket skall beloppet tillgodoräknas den av föräldrarna som, för det år beloppet hänför sig till, har lägst pensionsunderlag enligt 4 kap. 2 §. Har ingen av föräldrarna något pensionsunderlag för det året eller har de lika högt underlag, skall det pensionsgrundande beloppet tillgodoräknas modern.

Vid beräkning enligt andra stycket av pensionsunderlaget skall bortses från pensionsgrundande belopp enligt 10 §. Vidare skall vid sådan beräkning med pensionsgrundande inkomst likställas inkomster som avses i 18 §.

14 § Om enligt 11 och 12 §§ endast en av föräldrarna för ett år kan tillgodoräknas ett pensionsgrundande belopp enligt 10 § för ett barn, får denna förälder, genom anmälan till allmän försäkringskassa, överlåta rätten att för det året tillgodoräknas ett sådant belopp för det barnet till den andra föräldern om det enda skälet till att den andra föräldern inte

kan tillgodoräknas beloppet är att han eller hon inte har bott tillsammans med barnet under minst halva året. Detta gäller dock endast om sistnämnda förälder

1. under året har bott tillsammans med barnet i inte obetydlig omfattning, och

2. inte enligt 11 och 12 §§ själv för samma år kan tillgodoräknas ett pensionsgrundande belopp enligt 10 § för ett annat barn.

15 § En förälder som enligt 11 och 12 §§ för ett år ensam kan tillgodoräknas ett pensionsgrundande belopp enligt 10 § för ett barn får också, om den andra föräldern har avlidit under det året eller tidigare, genom anmälan till allmän försäkringskassa överlåta rätten att för det året tillgodoräknas ett sådant belopp för det barnet till en annan försäkrad som föräldern under intjänandeåret var gift med eller hade gemensamt barn med och stadigvarande sammanbodde med.

Överlåtelse enligt första stycket får ske endast om den försäkrade till vilken överlåtelse avses ske uppfyller de förutsättningar som anges i 12 § första stycket 1, 3 och 5 och denne inte heller enligt 11 och 12 §§ för samma år själv kan tillgodoräknas ett pensionsgrundande belopp enligt 10 § för ett annat barn.

16 § Görs överlåtelse enligt 14 eller 15 § får den som har gjort överlåtelserna inte för samma år tillgodoräknas ett pensionsgrundande belopp enligt 10 § för helsyskon till det barn som överlåtelserna av rätt till pensionsgrundande belopp avser.

Beräkning av ett pensionsgrundande belopp enligt 10 §

17 § Ett pensionsgrundande belopp enligt 10 § skall motsvara det högsta av

1. det belopp varmed summan av den pensionsgrundande inkomsten och pensionsgrundande belopp enligt 4 och 8 §§ för den försäkrade under intjänandeåret understiger summan av dennes fastställda pensionsgrundande inkomst och pensionsgrundande belopp enligt 4 § under året före barnets födelse,

2. det belopp varmed summan av den pensionsgrundande inkomsten och pensionsgrundande belopp enligt 4 och 8 §§ för den försäkrade under intjänandeåret understiger 75 procent av genomsnittet av samtliga för intjänandeåret fastställda pensionsgrundande inkomster för försäkrade som under det året har fyllt högst 64 år, eller

3. det för intjänandeåret gällande inkomstbasbeloppet.

Uppfyller den försäkrade villkoren för att tillgodoräknas ett pensionsgrundande belopp enligt 10 § för fler än ett barn, skall beräkning enligt första stycket 1 göras med utgångspunkt i det alternativ som är förmånligast för den försäkrade.

18 § Vid tillämpning av 17 § skall med pensionsgrundande inkomst under intjänandeåret likställas ersättning, i annan form än pension, som inte är pensionsgrundande enligt bestämmelserna i denna lag och som en försäkrad under det året har erhållit

1. för arbete utfört utomlands, eller
2. för arbete vid främmande makts beskickning eller lönade konsulat här i landet eller hos en arbetsgivare, som tillhör sådan beskickning eller sådant konsulat.

19 § Vid beräkning enligt 17 § första stycket 1 skall summan av den pensionsgrundande inkomst och det pensionsgrundande belopp för förtidspension enligt 4 § som avser året före barnets födelse räknas om med hänsyn till förändringar av prisbasbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring. Den omräknade summan skall rundas av till närmaste lägre hundratal kronor.

Om den försäkrade inte inom föreskriven tid till fullo har betalat ålderspensionsavgift och allmän pensionsavgift för inkomster av annat förvärvsarbete som hänför sig till året före barnets födelse, skall det, vid sådan beräkning som avses i första stycket, bortses från pensionsgrundande inkomster av annat förvärvsarbete för det året till den del avgifterna inte har betalats för inkomsterna.

20 § Beräkning av genomsnittet av de fastställda pensionsgrundande inkomsterna enligt 17 § första stycket 2 skall avse de pensionsgrundande inkomsterna såsom de var bestämda den 1 december fastställelseåret.

21 § För en försäkrad som under intjänandeåret har erhållit sådan ersättning som avses i 18 § skall det belopp som anges i 17 § första stycket 3 minskas med det belopp som summan av den försäkrades pensionsgrundande inkomst och pensionsgrundande belopp enligt 4 och 8 §§ samt de i 18 § omnämnda inkomsterna och det belopp som avses i 17 § första stycket 3 överstiger sju och en halv gånger det för intjänandeåret gällande inkomstbasbeloppet. Sådan minskning skall också göras om det pensionsgrundande belopp som beräknas enligt 17 § första stycket 1 tillsammans med summan av den försäkrades pensionsgrundande inkomst och pensionsgrundande belopp enligt 4 och 8 §§ samt de i 18 § angivna inkomsterna överstiger sju och en halv gånger det för intjänandeåret gällande inkomstbasbeloppet.

Övriga bestämmelser

22 § Med förälder likställs vid tillämpningen av 10–16 §§

1. särskilt förordnad vårdnadshavare, och
2. den som med socialnämnds medgivande har tagit emot ett utländskt barn för stadigvarande vård och fostran i syfte att adoptera det.

Den tid under vilken en försäkrad med socialnämnds medgivande har tagit emot ett utländskt barn för stadigvarande vård och fostran i syfte att adoptera det, skall likställas med tid under vilken en försäkrad har haft vårdnaden om ett barn. För ett sådant utländskt barn skall vidare vad som föreskrivs i 12 § första stycket 2 om bosättning i Sverige endast gälla från och med den tidpunkt då barnet först har anlänt till Sverige.

Vad som sägs i 13 § om modern skall också gälla en kvinnlig vårdnadshavare respektive en kvinna som med socialnämnds medgivande har

23 § För den som enligt 1 kap. föräldrabalken har ansetts vara far till ett barn eller vars faderskap har fastställts genom bekräftelse eller dom men som genom en senare dom som har vunnit laga kraft har förklarats inte vara far till barnet skall, när det gäller tiden innan den sistnämnda domen har vunnit laga kraft, bestämmelserna i 10–16 §§ tillämpas som om han vore far till barnet.

4 kap. Fastställande av pensionsrätt och pensionspoäng m.m.

1 § För varje år för vilket det för en försäkrad har fastställts pensionsgrundande inkomst eller andra pensionsgrundande belopp, skall, om inte annat följer av 4 §, *pensionsrätt* fastställas för den försäkrade. För det år då den försäkrade har avlidit skall endast pensionsrätt för premiepension fastställas. Pensionsrätt skall inte fastställas för den som är född år 1937 eller tidigare.

För varje år för vilket pensionsgrundande inkomst har fastställts eller för vilket en försäkrad har uppburit förtidspension enligt 13 kap. 2 § lagen (1962:381) om allmän försäkring skall också, om inte annat följer av 8 och 9 §§, *pensionspoäng* fastställas för den försäkrade. Pensionspoäng skall dock inte fastställas för det år då den försäkrade har avlidit eller för år efter det då en försäkrad har fyllt 64 år.

Vårdår skall tillgodoräknas en försäkrad under de förutsättningar som anges i 12 §. Vårdår skall dock inte tillgodoräknas för år före det då den försäkrade fyllt 16 år och inte heller för det år då han eller hon har avlidit eller för år efter det då den försäkrade har fyllt 64 år. Vårdår skall inte heller tillgodoräknas om den försäkrade tillgodoräknas pensionspoäng för samma år eller om pensionspoäng för det året enligt 8 § andra stycket inte tillgodoräknats den försäkrade på grund av bristande eller underlåten avgiftsbetalning.

Beräkning av pensionsrätt

2 § Pensionsrätt för inkomstpension och pensionsrätt för premiepension för ett år skall beräknas var för sig på summan av den försäkrades pensionsgrundande inkomst och andra pensionsgrundande belopp för det året (*pensionsunderlag*). Vid beräkning av sådan pensionsrätt skall avrundning göras till närmaste lägre hela krontal.

3 § Om inte annat följer av 4–6 §§ utgör den försäkrades pensionsrätt för inkomstpension 16 procent av pensionsunderlaget och pensionsrätt för premiepension 2,5 procent av pensionsunderlaget.

4 § Pensionsrätt skall beräknas på pensionsgrundande inkomst som härrör från inkomster av annat förvärsarbete endast på den andel av den inkomsten som motsvarar den andel av till året hänförlig ålderspensionsavgift och allmän pensionsavgift för sådan inkomst som enligt

5 § På den del av pensionsunderlaget för en försäkrad som avser pensionsgrundande belopp för plikttjänstgöring enligt 3 kap. 8 § eller pensionsgrundande belopp för föräldrar till små barn enligt 3 kap. 10 §, skall pensionsrätt för premiepension beräknas endast om den försäkrade senast vid den tidpunkt då dessa belopp har fastställts har tillgodoräknats pensionsgrundande inkomster och pensionsgrundande belopp enligt vad som anges i 5 kap. 13 §. Om den försäkrade då ännu inte har tillgodoräknats pensionsgrundande inkomster och belopp i sådan omfattning skall den försäkrades pensionsrätt för inkomstpension utgöra 18,5 procent av den delen av pensionsunderlaget. Detsamma gäller om pensionsgrundande inkomster och belopp senare ändras så att villkoret enligt 5 kap. 13 § inte är uppfyllt.

6 § För en försäkrad som är född under något av åren 1938–1953 skall pensionsrätt för inkomstpension och pensionsrätt för premiepension minskas med en tjugondel för varje helt år som har förflutit från och med året efter födelseåret till utgången av år 1954. Detta gäller dock inte pensionsrätt för år efter det då den försäkrade har fyllt 64 år.

Överföring av pensionsrätt

7 § Hela den pensionsrätt för premiepension som för ett år har fastställts för en försäkrad skall överföras till dennes make om anmälan om detta har gjorts enligt 15 kap. 8 §. Sådan pensionsrätt får dock endast överföras till make som antingen var försäkrad enligt denna lag under intjänandeåret eller tidigare har tillgodoräknats pensionsrätt för premiepension.

Beräkning av pensionspoäng

8 § Om inte annat följer av andra stycket eller av 9 eller 10 § utgör den försäkrades pensionspoäng kvoten mellan den pensionsgrundande inkomsten, sedan det för intjänandeåret gällande förhöjda prisbasbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring dragits av, och detta basbelopp. Det förhöjda prisbasbeloppet skall i första hand räknas av mot inkomster av anställning. Pensionspoäng beräknas med två decimaler, lägst till en hundraedels poäng.

Vad som i 4 § föreskrivs om beräkning av pensionsrätt på pensionsgrundande inkomst som härrör från inkomster av annat förvärvsarbete skall även gälla beräkning av pensionspoäng. Den andelsberäkning som därvid skall ske skall göras på den pensionsgrundande inkomsten innan det förhöjda prisbasbeloppet dras av.

9 § En försäkrad som för någon del av året har uppburit förtidspension enligt 13 kap. 2 § lagen (1962:381) om allmän försäkring, skall, utöver pensionspoäng enligt 8 §, för varje månad för vilken han eller hon har uppburit sådan pension tillgodoräknas en tolfedel av det poängmedeltal

som avses i 13 kap. 2 § andra stycket lagen om allmän försäkring. Har den försäkrade uppburit en fjärdedels, halv, två tredjedels eller tre fjärdedels förtidspension skall han eller hon tillgodoräknas motsvarande andel av detta poängmedeltal. Om pensionen har varit samordnad med livränta med tillämpning av 6 kap. 1 § lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring skall vad som föreskrivs i 3 kap. 6 § denna lag på motsvarande sätt tillämpas på pensionspoäng enligt denna paragraf. Även 3 kap. 7 § denna lag skall på motsvarande sätt tillämpas vid bestämmande av pensionspoäng.

10 § Den pensionspoäng som tillgodoräknas en försäkrad för ett år får sammanlagt inte överstiga den högsta pensionspoäng som någon för det året kan tillgodoräknas för pensionsgrundande inkomst.

Vårdår

11 § Vid tillämpningen av denna lag skall vårdår likställas med år för vilka pensionspoäng har tillgodoräknats. Vårdår skall dock inte beaktas vid beräkning av det medeltal av pensionspoäng som anges i 6 kap. 2 § eller vid tillämpningen av 6 kap. 1 § första stycket.

12 § Vårdår skall efter ansökan hos allmän försäkringskassa tillgodoräknas en förälder som är bosatt här i landet och som under större delen av ett kalenderår har vårdat ett barn som inte har fyllt tre år och som är bosatt här. För samma barn och år får dock vårdår tillgodoräknas endast en förälder.

Vid tillämpningen av första stycket skall med barn likställas fosterbarn och med en förälder likställas den, med vilken en förälder är eller har varit gift eller har eller har haft barn om de stadigvarande sammanbor.

Andra avdelningen. Fördelningssystemet

5 kap. Inkomstpension

Uttag av inkomstpension

1 § Inkomstpension får tas ut tidigast från och med den månad då den pensionsberättigade fyller 61 år. Uttaget får begränsas till att avse tre fjärdedelar, hälften eller en fjärdedel av pensionen.

Uttag av inkomstpension får ändras och återkallas enligt vad som föreskrivs i 12 kap. om inte annat framgår av tredje stycket.

Inkomstpension får tas ut av den som är född under något av åren 1938–1953 och som har rätt till tilläggs pension enligt denna lag endast om han eller hon gör motsvarande uttag av sistnämnda pension. Återkallar eller minskar en sådan person sitt uttag av inkomstpension gäller återkallelsen respektive minskningen endast om den pensionsberättigade återkallar eller minskar uttaget av tilläggs pension i motsvarande utsträckning.

2 § Till grund för beräkning av inkomstpension skall läggas den pensionsberättigades *pensionsbehållning*. Med pensionsbehållning avses summan av de pensionsrätter för inkomstpension som har fastställts för den pensionsberättigade, omräknade enligt bestämmelserna i 4, 6, 7 och 9 §§. Om den pensionsberättigade uppbär inkomstpension skall i pensionsbehållningen inte räknas in belopp som legat till grund för beräkning av den pensionen.

3 § Om en pensionsberättigad har återkallat eller minskat sitt uttag av inkomstpension skall hans eller hennes pensionsbehållning ökas med produkten av

1. det delningstal som skulle ha använts om den pensionsberättigade från och med den månad då pensionsuttaget upphört eller minskat, hade gjort nytt uttag av inkomstpension, och

2. den årliga inkomstpension som skulle ha utgetts om återkallelse inte hade skett, respektive den andel därav med vilken pensionen minskats.

Omräkning av pensionsbehållning

4 § Pensionsbehållningar för personer som har avlidit skall fördelas till kvarlevande födda samma år som de avlidna genom årlig omräkning av de kvarlevandes pensionsbehållningar. Fördelningen skall göras med hjälp av arvsvinstfaktorer.

Fördelning av pensionsbehållningar enligt första stycket skall avse, när det gäller fördelning efter personer som har avlidit före det år då de skulle fylla 60 år, året efter dödsfallen och, när det gäller fördelning efter andra avlidna, året för dödsfallen. Vid fördelningen skall det bortses från pensionsbehållning som härrör från pensionsrätt för året för dödsfallen och därefter. Fördelning efter personer som har avlidit det år de fyllt eller skulle fylla 60 år eller senare skall göras sedan fördelning som avser pensionsbehållningar för personer som har avlidit tidigare har gjorts och sedan pensionsrätt för året före det år fördelningen avser har fastställts.

5 § Arvsvinstfaktorer som avser fördelning av pensionsbehållningar efter personer som har avlidit före det år då de skulle fylla 60 år skall grundas på förhållandet mellan summan av pensionsbehållningarna för personer som har avlidit under året före det år omräkningen avser och summan av pensionsbehållningarna för de personer i samma ålder som levde vid utgången av samma år. Vid bestämmande av dessa pensionsbehållningar skall bortses från förändringar efter den 1 december det år fördelningen avser.

Arvsvinstfaktorer som avser fördelning av pensionsbehållningar efter personer som har avlidit det år då de har fyllt eller skulle fylla 60 år eller senare skall grundas på förhållandet mellan det beräknade antalet personer som har avlidit det år då de uppnått eller skulle ha uppnått samma ålder som den person för vilken beräkningen skall göras och det beräknade antalet kvarlevande personer i samma ålder. Förhållandet skall, för en person som inte har uppnått 65 års ålder, beräknas med ledning av officiell statistik avseende livslängden hos befolkningen i Sverige under den femårsperiod som närmast har föregått det år då han eller hon upp-

nådde 60 års ålder. Från och med det år nämnda person fyller 65 år skall beräkningen göras med ledning av officiell statistik för den femårsperiod som närmast har föregått det år då han eller hon uppnådde 64 års ålder.

Arvsvinstfaktorerna skall vara lika för kvinnor och män. De skall årligen fastställas av regeringen eller av den myndighet som regeringen bestämmer.

6 § Om inkomstindex förändras mellan det år omräkningen enligt 4 § avser eller, om sådan omräkning inte skall göras, fastställelseåret och året därefter, skall pensionsbehållningen räknas om med hänsyn till denna förändring. Detta skall göras sedan pensionsrätt för närmast föregående år har fastställts och sedan omräkning har gjorts enligt 4 §.

Om inkomstpension har tagits ut under det i första stycket först nämnda året eller om uttaget det året har förändrats, skall den del av pensionsbehållningen som inte utgörs av ökning på grund av omräkning enligt 4 § för det året eller härrör från fastställd pensionsrätt för närmast föregående år, räknas om med beaktande av

1. att den pensionsbehållning som är att hänföra till pensionsrätt som har tillgodoräknats den pensionsberättigade för åren till och med det andra året före det år omräkningen enligt 4 § avser respektive det fastställelseår som avses i första stycket och som har omräknats på det sätt som anges i denna paragraf och i 4, 7 och 9 §§ för åren till och med det närmast föregående året har uppgått till skilda belopp under året, och

2. den omräkning som skall göras enligt 14 §.

7 § Pensionsbehållningen skall minskas med hänsyn till kostnaderna för förvaltningen av försäkringen för inkomstpension och tilläggspension.

Avdrag från pensionsbehållningen skall därvid göras genom att denna, sedan pensionsrätt för närmast föregående år har fastställts och sedan omräkning har gjorts enligt 4 och 6 §§, multipliceras med den förvaltningskostnadsfaktor som bestämts för det år omräkningen enligt 4 § avser.

8 § Den förvaltningskostnadsfaktor som avses i 7 § skall årligen fastställas av regeringen eller av den myndighet som regeringen bestämmer. Den skall grundas på förhållandet mellan kostnaderna för förvaltningen av försäkringen för inkomstpension och tilläggspension det år faktorn avser och summan av alla pensionsbehållningar. Hänsyn skall också tas till skillnaden mellan det belopp varmed pensionsbehållningarna minskats genom föregående års omräkning enligt 7 § och de faktiska kostnaderna för förvaltningen av försäkringen för inkomstpension och tilläggspension för det året.

När förvaltningskostnadsfaktorn för år 2001 bestäms skall vad som föreskrivs i första stycket avse 60 procent av kostnaderna för förvaltningen av försäkringen för inkomstpension och tilläggspension. För tid därefter till och med år 2021 skall denna andel öka med två procentenheter per år.

9 § Sedan omräkning för ett år gjorts enligt 4, 6 och 7 §§ skall pensionsbehållningen avrundas till närmaste lägre hela krontal.

10 § Ytterligare föreskrifter för verkställighet av lagens bestämmelser om omräkning enligt 4–9 §§ och om bestämmande av arvsvinstfaktorer och förvaltningskostnadsfaktorer meddelas av regeringen.

Beräkning av årlig inkomstpension

11 § Årlig inkomstpension skall beräknas med hjälp av delningstal. Hel sådan pension skall för år räknat utgöra kvoten mellan den pensionsberättigades pensionsbehållning vid den tidpunkt från vilken pensionen skall beräknas och det delningstal som gäller för den pensionsberättigade vid det tillfället.

Pensionsbehållning som avses i första stycket skall beräknas på pensionsrätt som har tillgodoräknats den pensionsberättigade för åren till och med det andra året före det år då uttaget av pensionen görs och som har omräknats enligt 4, 6, 7 och 9 §§ för åren till och med det år som närmast har föregått pensionsuttaget. För den som har uppburit folk- eller tilläggspension i form av ålderspension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring för tid före den 1 januari 2001, skall pensionsbehållningen därvid minskas med 0,5 procent för varje månad före år 2001 för vilken sådan pension har betalats ut. Om den pension som har tagits ut begränsats till viss andel, skall minskning av pensionsbehållningen begränsas till motsvarande andel.

Tre fjärdedelar, hälften och en fjärdedel av årlig inkomstpension skall beräknas på en motsvarande andel av den pensionsbehållning som följer av bestämmelserna i andra stycket.

Minskning enligt andra stycket andra och tredje meningarna skall inte göras beträffande belopp med vilket pensionsbehållningen har ökat enligt 3 §.

12 § Delningstal för beräkning av inkomstpension enligt 11 § skall fastställas av regeringen eller av den myndighet som regeringen bestämmer.

Delningstal skall beräknas med utgångspunkt i att värdet av pensionsutbetalningarna under genomsnittlig återstående livslängd för personer i den pensionsberättigades ålder från den tidpunkt då pension skall börja utges skall motsvara pensionsbehållningen. En kommande månadsutbetalning skall därvid antas ha ett värde som motsvarar värdet av en månadsutbetalning vid den tidpunkt då inkomstpension skall börja utges, delat med en årlig räntefaktor om 1,016 fram till tiden för den kommande pensionsutbetalningen. Antalet kommande pensionsutbetalningar skall beräknas med ledning av den officiella statistik som anges i 5 § andra stycket. Delningstalen skall vara lika för kvinnor och män.

Ytterligare föreskrifter för verkställighet av lagens bestämmelser om beräkning och fastställande av delningstal meddelas av regeringen.

13 § Vid beräkning av inkomstpension skall hänsyn tas till pensionsbehållning som härrör från pensionsgrundande belopp för plikttjänstgöring enligt 3 kap. 8 § och pensionsgrundande belopp för föräldrar till små barn enligt 3 kap. 10 § endast om det för den pensionsberättigade, senast det år han eller hon fyller 70 år, har fastställts pensionsgrundande inkomster

som för vart och ett av minst fem år uppgått till lägst två gånger det för respektive intjänandeår gällande inkomstbasbeloppet.

Pension på den pensionsbehållning som avses i första stycket skall inte utges för tid före året efter fastställelseåret för pensionsgrundande inkomst det sista år som avses i första stycket.

Vid bedömning enligt första och andra styckena skall bortses från pensionsgrundande inkomst som enligt bestämmelserna om bristande eller underlåten avgiftsbetalning i 4 kap. 4 § inte legat till grund för beräkning av pensionsrätt. Vidare skall vid bedömning enligt första och andra styckena med pensionsgrundande inkomst likställas pensionsgrundande belopp för förtidspension enligt 3 kap. 4 §.

Omräkning av inkomstpension

14 § Den inkomstpension som en pensionsberättigad uppbär vid ett årsskifte skall räknas om (följsamhetsindexeras) genom att multipliceras med det tal som anger kvoten mellan inkomstindex efter årsskiftet och inkomstindex före årsskiftet sedan denna kvot har dividerats med talet 1,016.

15 § För den som har tagit ut inkomstpension före det år då han eller hon fyller 65 år skall pensionen räknas om från och med det år då den pensionsberättigade uppnår denna ålder om ändrat delningstal föranleder det. Pensionen skall räknas om genom att multipliceras med kvoten mellan det delningstal som den pension som utges har beräknats efter och det delningstal som med ledning av den officiella statistik som avses i 5 § andra stycket tredje meningen har fastställts för pensionsberättigade i samma ålder som den pensionsberättigades ålder vid den tidpunkt den utgivna pensionen beräknades.

16 § Den inkomstpension som en person uppbär vid ett årsskifte skall också, efter omräkning enligt 14 och 15 §§, räknas om som om uttaget av pension har återkallats från och med januari månad året efter årsskiftet samtidigt som nytt uttag av inkomstpension har gjorts från och med den månaden. Detta gäller dock inte om den pensionsberättigade har uppburit hel inkomstpension hela året före nämnda årsskifte och han eller hon inte heller har tillgodoräknats pensionsrätt för andra året före det årsskiftet.

Ökar eller minskar den som uppbär inkomstpension sitt uttag av sådan pension skall motsvarande omräkning göras för tid från och med månaden för det ändrade uttaget. Det skall därvid anses som om återkallelse och nytt uttag har gjorts den nämnda månaden.

6 kap. Tilläggspension

Uttag av tilläggspension

1 § Den som är född år 1953 eller tidigare och som har tillgodoräknats pensionspoäng för minst tre år får ta ut tilläggspension tidigast från och med den månad då han eller hon fyller 61 år. Uttaget får begränsas till att avse tre fjärdedelar, hälften eller en fjärdedel av pensionen.

Uttag av tilläggspension får ändras och återkallas enligt vad som föreskrivs i 12 kap. om inte annat framgår av tredje stycket.

Tilläggspension får tas ut av den som är född under något av åren 1938–1953 endast om han eller hon gör motsvarande uttag av inkomstpension. Återkallar eller minskar en sådan person sitt uttag av tilläggspension gäller återkallelsen respektive minskningen endast om den pensionsberättigade återkallar eller minskar uttaget av inkomstpension i motsvarande utsträckning.

Beräkning av årlig tilläggspension

2 § Tilläggspension utgör, om inte annat följer av bestämmelserna i 3–7 §§, för år räknat summan av

1. 60 procent av produkten av det för året gällande prisbasbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring och medeltalet av de pensionspoäng som tjänats in av den pensionsberättigade, eller, om pensionspoäng tjänats in för mer än 15 år, medeltalet av de 15 högsta poängtalerna, och

2. 96 procent av det för året gällande prisbasbeloppet enligt lagen om allmän försäkring eller, för den som är gift, 78,5 procent av detta basbelopp.

3 § Om en pensionsberättigad har tjänat in pensionspoäng för färre än 30 år, skall hänsyn tas endast till så stor del av den produkt som anges i 2 § 1 och till det belopp som avses i 2 § 2 som svarar mot förhållandet mellan det antal år för vilka pensionspoäng har tjänats in och talet 30.

4 § Vid beräkning av tilläggspension för år efter det år då den pensionsberättigade har fyllt 65 år skall det prisbasbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring användas som gällde sistnämnda år. För tid från och med årsskiftet efter det att den pensionsberättigade har fyllt 65 år skall följsamhetsindexering göras enligt bestämmelserna i 5 kap. 14 §.

5 § Om tilläggspension tas ut tidigare än från och med den månad då den pensionsberättigade fyller 65 år, skall pensionen minskas med 0,5 procent för varje månad som, från och med den månad från vilken pensionen tas ut, återstår till den månad då han eller hon fyller 65 år.

Tas pensionen ut senare än från och med den månad då den pensionsberättigade fyller 65 år, skall pensionen, sedan omräkning gjorts enligt 4 §, ökas med 0,7 procent för varje månad som har förflutit från ingången av den månad då han eller hon uppnådde nämnda ålder till och med månaden före den som pensionen börjar tas ut. Därvid skall det bortses från tid efter ingången av den månad då den pensionsberättigade har fyllt 70 år.

6 § Skall tilläggspension börja utges efter återkallelse eller ökas uttag av sådan pension efter tidigare minskning, skall det vid beräkning av pensionen bortses från den minskning respektive ökning som tidigare har gjorts enligt 5 §. I stället skall, sedan pensionen har beräknats på nytt enligt 2–5 §§, avdrag göras för varje månad för vilken pensionen tidigare

har utgetts. Avdraget skall, för tid före den månad då den pensionsberättigade har fyllt 65 år, motsvara 0,5 procent och, för annan tid, 0,7 procent av pensionen beräknad enligt 2–4 §§.

7 § Då uttag avser tre fjärdedelar, hälften eller en fjärdedel av tilläggs-pension skall 2–6 §§ gälla motsvarande del av pensionen.

Särskilda bestämmelser för personer födda under åren 1938–1953

8 § För den som är född under något av åren 1938–1953 skall tilläggs-pensionen minskas med en tjugondel för varje helt år som har förflutit från och med år 1935 till utgången av födelseåret.

9 § En pensionsberättigad som är född under något av åren 1938–1953 har rätt till ett tillägg till tilläggs-pensionen från och med den månad då han eller hon fyller 65 år om så följer av andra stycket och av 10 och 11 §§.

Tillägget skall för år räknat motsvara skillnaden mellan

1. hel årlig tilläggs-pension för den pensionsberättigade vid ingången av år 1995 beräknad enligt 2 och 3 §§ men med beaktande av hans eller hennes civilstånd vid ingången av den månad tillägget avser samt omräknad enligt 4 §, och

2. summan av den pensionsberättigades inkomstpension och tilläggs-pension beräknad för ett år.

10 § Har den pensionsberättigade tagit ut inkomstpension eller tilläggs-pension före den månad han eller hon fyller 65 år skall hel årlig tilläggs-pension enligt 9 § andra stycket 1 minskas med 0,5 procent för varje sådan månad för vilken pensionen utgetts.

Om uttag av tilläggs-pension och inkomstpension avser tre fjärdedelar, hälften eller en fjärdedel av hel pensionsförmån skall det belopp som avses i 9 § andra stycket 1 gälla motsvarande andel av det beloppet.

11 § Vid beräkning enligt 9 § andra stycket 2 skall den pensionsberättigades inkomstpension beräknas som om pensionsrätt för denna pension har utgjort 18,5 procent av pensionsunderlaget före reducering enligt 4 kap. 6 §.

Särskilda bestämmelser för personer födda år 1937 eller tidigare

12 § För den som är född år 1935 eller tidigare skall vad som sägs i 4 § om det år då den pensionsberättigade fyller 65 år i stället avse år 2001.

13 § Vad som föreskrivs i 5 § andra stycket om att bortse från viss tid skall, för den som är född år 1937 eller tidigare, också gälla tid under vilken den pensionsberättigade har uppburit folkpension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

14 § Om den pensionsberättigade är svensk medborgare och född under något av åren 1896–1914 skall, vid tillämpning av 3 §, talen 30 bytas ut mot talen 20. Om den pensionsberättigade är svensk medborgare och född under något av åren 1915–1923 skall, vid tillämpning av 3 §, talen 30 bytas ut mot talen 20 ökat med ett för varje helt år som förflutit från och med år 1915 till utgången av den pensionsberättigades födelseår.

15 § Om en pensionsberättigad som inte är svensk medborgare är född under år 1923 eller tidigare, skall vid tillämpning av 3 § från talen 30 räknas av det antal år före år 1960, för vilka till statlig inkomstskatt taxerad inkomst beräknats för honom eller henne.

Högst tio år får räknas av enligt första stycket. Är den pensionsberättigade född under något av åren 1915–1923, skall dock det högsta antal år som får räknas av minskas med ett för varje helt år som förflutit från och med år 1915 till utgången av hans eller hennes födelseår.

16 § För en pensionsberättigad som är född under något av åren 1911–1927 skall tilläggs pension beräknas som om pensionspoäng kunnat tillgodoräknas om han eller hon hade fått rätt till förtidspension enligt 13 kap. 1 § lagen (1962:381) om allmän försäkring från och med januari månad det år han eller hon uppnått 65 års ålder. Detta gäller dock endast om pensionen därigenom blir större.

Övriga bestämmelser

17 § Vid tillämpning av 2 § 2 och 9 § andra stycket 1 skall med gift pensionsberättigad likställas den som stadigvarande sammanbor med annan, med vilken den pensionsberättigade har varit gift eller har eller har haft barn. Med ogift pensionsberättigad skall likställas den som är gift men stadigvarande lever åtskild från sin make, om inte särskilda skäl föranleder annat.

Tredje avdelningen. Premiépensionssystemet

7 kap. Allmänna bestämmelser om premiépensionssystemet

1 § Premiépensionssystemet innebär att

- medel som motsvarar fastställd pensionsrätt för premiépension fonderas,
- de enskilda har möjlighet att själva bestämma om förvaltningen av de medel som fonderas för deras räkning, och
- pensionernas storlek är beroende av värdeutvecklingen på de fonderade medlen.

2 § Premiépensionsmyndigheten är försäkringsgivare för premiépension. Myndighetens verksamhet skall bedrivas enligt försäkringsmässiga principer.

3 § Med pensionssparare avses var och en, för vilken det har fastställts pensionsrätt för premiépension och förts över medel till förvaltning enligt

Premiepensionskonton

4 § Premiepensionsmyndigheten skall för varje pensionssparare föra ett premiepensionskonto som visar utvecklingen av pensionsspararens tillgodohavande i premiepensionssystemet.

8 kap. Kapitalförvaltning m.m.

Den tillfälliga förvaltningen

1 § Premiepensionsmyndigheten skall ansvara för förvaltningen av de avgiftsmedel som enligt 4 kap. 3 § lagen (1981:691) om socialavgifter skall placeras på konto hos Riksgäldskontoret till dess att de förs över enligt 2 § till annan förvaltning. Myndigheten skall träffa avtal med kontoret om förräntning och andra villkor för placeringen av medlen. Myndigheten skall sträva efter att med ett lågt risktagande och med hänsyn till kravet på betalningsberedskap uppnå så god avkastning på medlen som möjligt.

Avkastningen för ett kalenderår skall tillföras sådana pensionssparare, för vilka pensionsrätt för premiepension för det föregående året har fastställts. Avkastningen skall fördelas mellan pensionsspararna i förhållande till storleken av vars och ens fastställda pensionsrätt.

Placering hos fondförvaltare

2 § När pensionsrätt för premiepension för en pensionssparare har fastställts, skall Premiepensionsmyndigheten föra över medel som motsvarar pensionsrätten samt avkastningen enligt 1 § andra stycket från Riksgäldskontoret till förvaltning i

1. värdepappersfonder eller utländska fondföretag som avses i 3 §, eller
2. Premiesparfonden inom Allmänna pensionsfonden.

Om pensionsspararen har tagit ut premiepension i form av livränta enligt 9 kap. 2 § skall medlen i stället föras över till Premiepensionsmyndighetens livränteverksamhet.

3 § Överföring enligt 2 § första stycket 1 får göras till fonder som har anmälts för registrering hos Premiepensionsmyndigheten och som förvaltas av fondförvaltare som

1. har rätt att utöva fondverksamhet enligt lagen (1990:1114) om värdepappersfonder,
2. har slutit samarbetsavtal med myndigheten,
3. har åtagit sig att på begäran lämna sådana informationshandlingar som avses i 26 och 27 §§ lagen om värdepappersfonder till pensionssparare som har valt eller överväger att välja någon av förvaltarens fonder i premiepensionssystemet,
4. har åtagit sig att inte ta ut några avgifter för inlösen av fondandelar,

5. har åtagit sig att, med eller utan särskild prisnedsättning, inte ta ut avgifter i övrigt utöver vad som godtagits av myndigheten, och

6. har åtagit sig att för varje år till myndigheten rapportera alla kostnader som har tagits ut ur fonden, uppdelade på olika kostnadsslag.

Medlen får inte placeras i sådana fonder som avses i 3 § lagen om värdepappersfonder i andra fall än som anges i tredje stycket.

Premiepensionsmyndigheten får, efter att ha inhämtat yttrande från Finansinspektionen, medge att medlen placeras i fonder vars värdeutveckling är beroende av index. Ett sådant medgivande får lämnas om god riskspridning uppnås i fonden.

Val och byte av fond

4 § Pensionsspararen har rätt att bestämma var de medel som för spararens räkning skall föras över enligt 2 § första stycket skall placeras. Premiepensionsmyndigheten får dock bestämma ett högsta antal fonder som samtidigt får antecknas på ett premiepensionskonto. När pensionsrätt för premiepension för ett år har fastställts, skall Premiepensionsmyndigheten upplysa pensionsspararen om rätten att välja placering.

Om pensionsspararen inte anmäler något annat val inom den tid som Premiepensionsmyndigheten bestämmer, skall medlen föras över till Premiesparfonden inom Allmänna pensionsfonden.

Om pensionsspararen tidigare har anmält val av fond eller flyttat hela eller en del av innehavet i en fond till en annan fond, skall, om spararen inte begär annat, medlen i stället föras över till den eller de fonder i vilka medel senast har placerats för spararens räkning. När flera fonder mottagit medel vid det senaste placeringstillfället, skall medlen fördelas mellan dessa fonder i förhållande till värdet av innehavet i varje fond.

5 § På begäran av pensionsspararen skall Premiepensionsmyndigheten flytta hela eller del av innehavet i en fond till en annan fond.

6 § Närmare föreskrifter för verkställighet av lagens bestämmelser om val och byte av fond meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Skadestånd

7 § Om någon är skadeståndsskyldig för att ha orsakat att fondandelar som Premiepensionsmyndigheten har förvärvat för en eller flera pensionssparares räkning gått ned i värde, skall skadeståndet betalas till myndigheten. Om myndigheten har förklarat att den inte avser att föra talan om skadestånd och inte heller har träffat någon uppgörelse om skadeståndsskyldigheten, har en pensionssparare för vars räkning sådana fondandelar har förvärvats rätt att föra talan om skadestånd till myndigheten. Om en sådan talan väcks, får någon uppgörelse om skadeståndsskyldigheten inte träffas utan pensionsspararens samtycke.

En pensionssparare som för talan om skadestånd till myndigheten svarar själv för rättegångskostnaderna men har rätt till ersättning för dessa av

myndigheten, i den utsträckning de täcks av vad som har kommit myndigheten till godo genom rättegången. Sådan ersättning skall dras av från skadeståndsbeloppet innan fördelning enligt tredje stycket görs.

När ett skadeståndsbelopp har betalats till myndigheten, skall myndigheten, för varje pensionssparare för vars räkning andelar förvärvats i den berörda fonden, beräkna hur mycket av skadeståndsbeloppet som belöper på spararen och öka tillgodohavandet på hans premiepensionskonto med detta belopp. Om pensionsspararen har börjat ta ut pension, skall den del av beloppet som beräknas belöpa på förfluten tid betalas ut till spararen. Om inte pensionsspararen har tagit ut pension i form av livränta enligt 9 kap. 2 §, skall resten av medlen tillföras den eller de fonder i vilka medel har placerats för spararens räkning. Beloppet skall fördelas mellan fonderna i förhållande till värdet av innehavet i varje fond.

9 kap. Uttag av premiepension

1 § Premiepension får tidigast tas ut från och med den månad då pensionsspararen fyller 61 år. Pensionen är livsvarig och skall beräknas med utgångspunkt i tillgodohavandet vid varje tid på pensionsspararens premiepensionskonto. Premiepension skall beräknas lika för kvinnor och män.

2 § Pensionsspararen har rätt att på begäran få ut sin premiepension i form av en livränta med garanterade belopp. Den finansiella risken för de tillgångar som motsvarar tillgodohavandet på pensionsspararens premiepensionskonto övergår då på Premiepensionsmyndigheten. Pensionen skall bestämmas med utgångspunkt i tillgångarnas värde tre dagar efter det att begäran kom in till myndigheten.

En övergång enligt första stycket får göras tidigast när pensionsspararen börjar ta ut premiepension. När en begäran om övergång har kommit in till myndigheten, kan begäran inte återkallas. Övergången måste avse hela tillgodohavandet på premiepensionskontot och gäller även för medel som senare tillförs kontot.

3 § Uttaget av premiepension får begränsas till att avse tre fjärdedelar, hälften eller en fjärdedel av pensionen.

Pensionsspararen får återkalla uttaget av premiepension och ändra den andel av pensionen som tas ut enligt vad som föreskrivs i 12 kap.

10 kap. Efterlevandeskydd

Efterlevandeskydd före pensionstiden

1 § Efter ansökan av en pensionssparare skall Premiepensionsmyndigheten meddela efterlevandeskydd för pensionsspararen, om

1. pensionsspararen ännu inte har tagit ut någon del av sin premiepension,
2. myndigheten bedömer att skyddet under minst ett år skall kunna bekostas på det sätt som anges i fjärde stycket, och

3. pensionsspararen har barn under 20 år eller är gift eller är ogift och stadigvarande sammanbor med någon som är gift och som spararen tidigare varit gift med eller har eller har haft barn tillsammans med.

Om en ansökan kommer in till myndigheten när pensionsspararen har fyllt 50 år får efterlevandeskydd meddelas endast efter en sådan familjehändelse som avses i 2 § andra stycket.

Skyddet innebär att det vid pensionsspararens död betalas ut premiepension till efterlevande under fem år från dödsfallet. Pensionsspararen får välja om premiepensionen till efterlevande, räknat per år, skall motsvara ett eller två inkomstbasbelopp. Det inkomstbasbelopp som gällde det år då pensionsspararen avled skall tillämpas under hela utbetalningsperioden.

Efterlevandeskyddet bekostas av pensionsspararen genom att kostnaden för skyddet löpande dras av från tillgodohavandet på spararens premiepensionskonto.

2 § Efterlevandeskyddet börjar gälla vid det första månadsskiftet ett år efter det att ansökan kom in till Premiepensionsmyndigheten eller vid det senare månadsskifte som har angetts i ansökan.

Till den del efterlevandeskyddet avser risken att pensionsspararen avlider som en direkt följd av olycksfall börjar skyddet dock gälla vid utgången av den månad då ansökan kom in till myndigheten eller vid det senare månadsskifte som har angetts i ansökan. Detsamma gäller om ansökan kommer in till myndigheten innan pensionsspararen har fyllt 50 år och om pensionsspararen högst tre månader innan ansökan kom in har ingått äktenskap eller fått ett barn. Om ett faderskap har blivit fastställt genom dom eller genom bekräftelse efter barnets födelse, räknas fristen från det att domen vann laga kraft eller bekräftelsen godkändes enligt 1 kap. 4 § föräldrabalken. Vid adoption räknas fristen från det att rättens beslut om tillstånd till adoptionen vann laga kraft.

3 § För att efterlevandeskyddet skall gälla när pensionsspararen avlider måste någon av förutsättningarna i 1 § första stycket 3 vara uppfylld.

Om pensionsspararen begär att få ut premiepension, upphör efterlevandeskyddet vid ingången av den första månad för vilken premiepension skall betalas ut. Skyddet upphör också att gälla om tillgodohavandet på premiepensionskontot inte längre är tillräckligt stort för att bekosta skyddet, dock tidigast 30 dagar från det att Premiepensionsmyndigheten har sänt ett meddelande till pensionsspararen om att skyddet kommer att upphöra.

4 § Pensionsspararen får när som helst avstå från efterlevandeskyddet genom anmälan till Premiepensionsmyndigheten. I så fall upphör skyddet att gälla vid utgången av den månad då anmälan kom in till myndigheten eller vid det senare månadsskifte som har angetts i anmälan.

5 § Premiepension till efterlevande enligt 1 § får endast betalas ut till personer inom den krets som avses i 1 § första stycket 3. Pensionsspararens barn har rätt att få pensionsbelopp under hela utbetalningsperioden,

om de är under 20 år vid pensionsspararens död. Om ett pensionsbelopp skall betalas ut till flera barn, skall det delas lika mellan dem.

Pensionsspararen kan genom ett skriftligt meddelande till Premiepensionsmyndigheten bestämma vilken eller vilka av de personer som avses i 1 § första stycket 3 som skall ha pensionen. Om det inte har gjorts eller om det pensionsspararen har bestämt inte kan verkställas, skall pensionen betalas ut till spararens make eller sammanboende. Finns inte make eller sammanboende, skall pensionen betalas ut till pensionsspararens barn.

Genom ett nytt skriftligt meddelande till myndigheten får pensionsspararen ändra det som har bestämts enligt andra stycket. Om den som är berättigad till pensionen avlider under utbetalningsperioden, övergår rätten till pensionen till den som då har den bästa rätten enligt andra stycket.

6 § För den som har fått rätt till premiepension till efterlevande enligt 1 § gäller de bestämmelser som avser pensionsspararen i

- 7 kap. 4 § om premiepensionskonto,
- 4 § lagen (1998:000) med vissa bestämmelser om Premiepensionsmyndigheten om återbäring, och
- 7 § lagen med vissa bestämmelser om Premiepensionsmyndigheten om information till pensionsspararna.

Efterlevandeskydd under pensionstiden

7 § Efter ansökan av pensionsspararen skall Premiepensionsmyndigheten meddela efterlevandeskydd under pensionstiden för en pensionssparare som är gift eller som är ogift och stadigvarande sammanbor med någon som är ogift och som spararen tidigare varit gift med eller har eller har haft barn tillsammans med. Skyddet innebär att det vid pensionsspararens död till spararens efterlevande make eller sammanboende betalas ut livsvarig pension till efterlevande.

Omfattningen av efterlevandeskyddet skall beräknas med utgångspunkt i tillgodohavandet på pensionsspararens premiepensionskonto, varvid pensionsspararens egen premiepension skall räknas om. Beräkningarna skall göras så att pensionsspararens egen premiepension och premiepensionen till efterlevande blir lika stora när samma andel av pensionen tas ut.

Efterlevandeskyddet gäller bara om pensionsspararen vid sin död var gift med eller stadigvarande sammanbodde med den person med vilken han var gift eller sammanboende vid ansökan om skyddet. I fråga om sammanboende som inte är gifta med varandra krävs också att inte någon av dem var gift med någon annan vid dödsfallet.

8 § En ansökan om efterlevandeskydd enligt 7 § skall göras samtidigt med att pensionsspararen första gången begär att få ut premiepension. Skyddet börjar då gälla vid ingången av den första månad för vilken premiepension skall betalas ut till pensionsspararen.

Om pensionsspararen senare ingår äktenskap eller inleder ett sådant sammanboende som avses i 7 § första stycket, får ansökan göras inom tre månader från det att äktenskapet ingicks eller sammanboendet inleddes.

Detta gäller dock inte om pensionsspararen var gift eller sammanboende med samma person när spararen första gången begärde att få ut premiepension.

I fall som avses i andra stycket första meningen inträder skyddet vid det första månadskiftet ett år efter det att ansökan kom in till Premiepensionsmyndigheten.

9 § Om äktenskapet eller sammanboendet upplöses på annat sätt än genom dödsfall, skall Premiepensionsmyndigheten på begäran av pensionsspararen räkna om försäkringen till att gälla bara på spararens liv.

10 § För den som har fått rätt till premiepension till efterlevande enligt 7 § gäller sedan pensionsspararen avlidit de bestämmelser i denna avdelning som avser pensionsspararen med undantag för 9 kap. 1 § första meningen om tidigaste tidpunkt för uttag av pension, och 10 kap. 1–9 och 11 §§ om efterlevandeskydd.

Gemensamma bestämmelser

11 § Om någon inom den krets som avses i 1 § första stycket 3 har begått ett brott som anges i 100 a § lagen (1927:77) om försäkringsavtal mot pensionsspararen eller mot någon annan inom samma krets eller har medverkat till ett sådant brott på det sätt som sägs i 100 a § lagen om försäkringsavtal, skall det som där föreskrivs om förlust av rätt till försäkringsersättning gälla rätt till premiepension till efterlevande enligt 1 §.

Detsamma gäller om den som skulle ha haft rätt till premiepension till efterlevande enligt 7 § har begått ett brott som anges i 100 a § lagen om försäkringsavtal mot pensionsspararen eller har medverkat till ett sådant brott på det sätt som sägs där.

12 § Närmare föreskrifter för verkställighet av lagens bestämmelser om efterlevandeskydd meddelas av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer.

11 kap. Premiepensionsmyndighetens kostnader

1 § De kostnader för Premiepensionsmyndighetens skötsel av premiepensionssystemet som inte täcks på annat sätt skall täckas genom årliga avgifter som dras av från tillgodohavandena på pensionsspararnas premiepensionskonton.

Myndigheten bestämmer när avgifterna skall tas ut. Avgifterna disponeras av myndigheten.

Avgifterna skall bestämmas så att de beräknas täcka det aktuella årets kostnader med skälig fördelning mellan pensionsspararna. Härvid skall hänsyn tas till under- eller överskott från det föregående året.

Avgifterna skall helt eller delvis anges som en procentsats av tillgodohavandet på varje pensionssparares premiepensionskonto vid ingången av det år som avgifterna avser. De belopp som tillförs pensionsspararnas premiepensionskonton när pensionsrätt för premiepension för det närmast

föregående året har fastställts skall räknas med i underlaget för avgifterna, även om pensionsrätten fastställs efter årsskiftet. När procentsatsen fastställs får myndigheten utgå från en uppskattning av det sammanlagda värdet av tillgodohavandena på pensionsspararnas premiepensionskonton.

Regeringen får meddela närmare föreskrifter om uttaget av avgifter för Premiepensionsmyndighetens kostnader.

2 § Återkallelse av uttag av premiepension, nytt uttag av pension efter återkallelse samt ändring av den andel av pensionen som tas ut skall bekostas av pensionsspararen genom att kostnaden för åtgärden dras av från tillgodohavandet på spararens premiepensionskonto.

På samma sätt skall en pensionssparare som tagit emot överförd pensionsrätt från make enligt 4 kap. 7 § svara för minskad arvsvinst och övriga kostnader på grund av överföringen efter skälig fördelning av dessa kostnader. Ett sådant avdrag från premiepensionskontot skall beräknas lika för män och kvinnor.

Fjärde avdelningen. Utbetalning och överklagande m.m.

12 kap. Utbetalning av pension m.m.

Ansökan om uttag och återkallelse m.m.

1 § Ålderspension enligt denna lag betalas ut efter ansökan. Sådan ansökan skall göras skriftligen hos den allmänna försäkringskassan. En pensionsberättigad som är född under något av åren 1938–1953 och som uppbär inkomstpension utan att ha rätt till tilläggspension skall dock, utan särskild ansökan, erhålla tilläggspension från och med den månad då han eller hon fått rätt till sistnämnda pension.

Om en person som har rätt till ålderspension enligt denna lag och är inskriven hos en allmän försäkringskassa inte tre månader före ingången av den månad då han eller hon fyller 70 år har ansökt om uttag av inkomst- eller tilläggspension, skall den allmänna försäkringskassan utreda om den pensionsberättigade vill ta ut ålderspension. För den som månaden före den då han eller hon fyller 65 år har uppburit förtidspension eller särskild efterlevandepension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring skall motsvarande gälla, om ansökan om inkomst- eller tilläggspension enligt denna lag inte har gjorts senast förstnämnda månad.

2 § Ålderspension skall utges från och med den månad som anges i ansökan, dock tidigast från och med månaden efter det att ansökan kom in till den allmänna försäkringskassan.

Har den pensionsberättigade uppburit förtidspension eller särskild efterlevandepension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring omedelbart före 65 års ålder får inkomst- och tilläggspension beviljas för högst tre månader före ansökningsmånaden, dock tidigast från och med den månad då den pensionsberättigade fyllde 65 år.

3 § Vad som föreskrivs i 1 § första stycket och 2 § första stycket gäller också i fråga om ökat uttag av ålderspension enligt denna lag.

Återkallelse eller minskning av uttag av ålderspension enligt denna lag får göras genom skriftlig anmälan till den allmänna försäkringskassan. Ändringen skall göras från och med den månad som anges i anmälan, dock tidigast från och med månaden efter den månad då anmälan kom in till den allmänna försäkringskassan. Har uttag av ålderspension enligt denna lag tidigare återkallats eller minskats får dock ny återkallelse eller minskning av sådant uttag inte avse tid före sex månader efter det att den tidigare återkallelsen eller minskningen började gälla.

4 § Premiepension till efterlevande utges utan ansökan från och med månaden efter den då pensionsspararen eller den som tidigare hade rätt till pensionen har avlidit. Den som har fått rätt till premiepension till efterlevande enligt 10 kap. 7 § får återkalla uttaget av sådan pension och ändra den andel av pensionen som tas ut. I sådana fall gäller 3 § andra stycket. Vid nytt uttag efter återkallelse och vid ökat uttag gäller 1 § första stycket första och andra meningarna och 2 § första stycket.

Utbetalning av pension

5 § Pension enligt denna lag skall betalas ut månadsvis. Årspension som beräknas komma att uppgå till högst 2 400 kronor skall dock, om det inte finns särskilda skäl, betalas ut i efterskott en eller två gånger per år. Efter överenskommelse med den pensionsberättigade får utbetalning även i annat fall ske en eller två gånger per år.

Vid beräkning av inkomst- och tilläggspension för månad skall den årspension från vilken beräkningen utgår avrundas till närmaste hela krontal som är jämnt delbart med tolv. Vid denna beräkning skall nämnda pensioner som skall betalas ut samtidigt anses som en pension.

Premiepension och premiepension till efterlevande avrundas månadsvis till närmaste hela krontal.

6 § Pension enligt denna lag skall utges till och med den månad då den pensionsberättigade har avlidit eller till och med månaden före den månad då rätten till pensionen annars har upphört. I 10 kap. finns bestämmelser om att rätt till premiepension till efterlevande i vissa fall skall övergå till annan om den som har haft rätt till pensionen har avlidit.

7 § För utbetalning av pension enligt denna lag till någon som är bosatt utomlands får den som beslutar om sådan pension kräva bevis för att rätt till pensionen fortfarande föreligger.

8 § Om en person som är berättigad till pension enligt denna lag i väsentlig omfattning har fått sin försörjning genom ekonomiskt bistånd enligt socialtjänstlagen (1980:620) utan villkor om återbetalning, får retroaktivt beviljad sådan pension betalas ut till socialnämnden till den del den motsvarar vad socialnämnden sammanlagt har betalat ut till den pensionsberättigades och dennes familjs försörjning för den tid som den retroaktiva pensionen avser.

9 § För en pensionsberättigad som har rätt till livränta på grund av obligatorisk försäkring enligt lagen (1916:235) om försäkring för olycksfall i arbete, lagen (1929:131) om försäkring för vissa yrkessjukdomar eller lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring eller som enligt annan lag eller särskild författning eller enligt regeringens förordnande har rätt till annan livränta, som bestäms av eller betalas ut av Riksförsäkringsverket, skall inkomstpensionen och tilläggspensionen minskas enligt vad som sägs i andra stycket. Motsvarande skall gälla i fall då livränta utges enligt utländsk lagstiftning om yrkesskadeförsäkring. Minskning skall däremot inte ske på grund av livränta enligt lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring eller annan livränta som bestäms med tillämpning av nämnda lag. Medför en skada för vilken livränta har börjat utges återigen sjukdom som berättigar till sjukpenning, skall det anses som om livränta utgavs under sjukdomstiden. Har livränta eller del därav eller livränta för viss tid bytts ut mot ett engångsbelopp, skall det vid beräkning enligt andra stycket anses som om livränta utges eller som om den livränta som utges har höjts med ett belopp som svarar mot engångsbeloppet enligt de vid utbytet tillämpade försäkringstekniska grunderna.

Summan av inkomstpension, tilläggspension och garantipension enligt lagen (1998:000) om garantipension skall minskas med tre fjärdedelar av varje livränta som överstiger en sjättedel av prisbasbeloppet enligt 1 kap. 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring och som den pensionsberättigade uppbär som skadad. Minskning skall därvid i första hand göras på garantipensionen och därefter på tilläggspensionen.

Sammanlagd pension enligt denna lag skall dock aldrig, på grund av bestämmelserna i denna paragraf, för månad räknat understiga 13 procent av prisbasbeloppet för den som är ogift och 11,5 procent av prisbasbeloppet för den som är gift.

13 kap. Överklagande m.m.

Beslut m.m.

1 § Beslut i ärende om pensionsgrundande inkomst skall fattas av den skattemyndighet som är behörig att fatta beslut enligt 2 kap. 1, 3 och 5 §§ skattebetalningslagen (1997:483).

2 § Beslut enligt 7–11 kap. och beslut enligt 14 kap. som avser premiepension skall fattas av Premiepensionsmyndigheten. Premiepensionsmyndigheten skall även i övrigt handlägga ärenden som rör premiepension.

3 § Beslut som avses i 1 och 2 §§ får fattas genom automatisk databehandling när skälen för beslutet får utelämnas enligt 20 § första stycket 1 förvaltningslagen (1986:223).

Beslut får även sättas upp i form av elektroniska dokument. Med ett elektroniskt dokument avses en upptagning som har gjorts med hjälp av automatisk databehandling och vars innehåll och utställare kan verifieras genom ett visst tekniskt förfarande.

4 § Andra beslut enligt denna lag än sådana som avses i 1 och 2 §§ skall fattas av den allmänna försäkringskassa där den försäkrade är eller skall vara inskriven enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring vid tidpunkten för beslutet. För personer som inte är eller skall vara inskrivna vid någon försäkringskassa skall sådana beslut fattas av Stockholms läns allmänna försäkringskassa.

Den försäkringskassa som avses i första stycket skall även handlägga andra ärenden enligt denna lag än sådana som avses i 1 och 2 §§.

Ändring och omprövning av beslut enligt denna lag som har meddelats av en allmän försäkringskassa skall göras av samma försäkringskassa.

5 § Beslut enligt 3 och 4 kap. samt beslut om inkomst- och tilläggspension får fattas genom automatisk databehandling av Riksförsäkringsverket för en allmän försäkringskassas räkning när skälen för beslutet får utelämnas enligt 20 § första stycket 1 förvaltningslagen (1986:223).

För sådana beslut som avses i första stycket skall ändring och omprövning, liksom andra åtgärder som enligt denna lag eller annan författning skall vidtas med avseende på beslutet, i stället vidtas av den försäkringskassa som enligt 4 § är behörig vid tidpunkten för åtgärden.

6 § Vad som sägs i 1, 2 och 4 §§ gäller inte om något annat följer av annan bestämmelse i denna lag eller av annan författning.

Ändring av beslut

7 § Ett beslut enligt denna lag skall ändras om det föranleds av en ändring som gjorts i beräkningsunderlaget för beslutet eller av en ändring av ett beslut enligt skattebetalningslagen (1997:483) som avser egenavgift. Detsamma gäller om det efter en ändring av taxeringen står klart att pensionsrätt för premiepension, till följd av bestämmelserna i 4 kap. 5 §, inte skulle ha tillgodoräknats.

Ett beslut om pensionsrätt och pensionspoäng skall också ändras när det följer av bestämmelserna i 4 kap. 4 § eller 8 § andra stycket om obetalda avgifter.

Ändring enligt första stycket första meningen av ett beslut om pensionsgrundande inkomst eller andra pensionsgrundande belopp skall göras endast om storleken av inkomsten eller beloppet skulle öka eller minska med minst 1 000 kronor. Den som beslutet avser skall skriftligen underrättas om ändringen och om hur man begär omprövning av beslutet.

8 § Överförd pensionsrätt för premiepension skall ändras om ett beslut för den som överfört pensionsrätten har ändrats och detta föranleder en ändring av den överförda pensionsrätten.

9 § Ett beslut enligt denna lag skall omprövas om den som beslutet avser begär det eller om det finns andra skäl. Omprövning skall dock inte göras av beslut som meddelats enligt 11 eller 13 §.

Ett beslut om pensionsgrundande inkomst eller andra pensionsgrundande belopp får omprövas på begäran av den enskilde bara i samband med att beslutet om pensionsrätt eller pensionspoäng omprövas. Ett beslut om pensionsgrundande inkomst eller andra pensionsgrundande belopp får dock omprövas även om inte pensionsrätt eller pensionspoäng påverkas, om det är av betydelse för den enskilde. Härvid skall samma bestämmelser gälla som för omprövning av beslut om pensionsrätt och vad som då sägs om allmän försäkringskassa skall, när det gäller omprövning av beslut om pensionsgrundande inkomst, i stället avse skattemyndighet.

Om, vid omprövning av ett beslut om pensionsrätt eller pensionspoäng, prövning skall göras av den pensionsgrundande inkomst som legat till grund för beslutet, skall försäkringskassan överlämna ärendet i den delen till skattemyndigheten för omprövning av beslutet om denna inkomst.

10 § Om den som ett beslut avser har avlidit får även annan som är berörd av beslutet begära omprövning av detta.

11 § Den som vill begära omprövning enligt 9 eller 10 § skall göra detta skriftligen. Begäran om omprövning av ett beslut enligt 4 kap. skall ha kommit in till allmän försäkringskassa före utgången av året efter det fastställelseår som beslutet avser. I fråga om annat beslut skall begäran om omprövning ha kommit in inom två månader från det att den som begär omprövningen fick del av beslutet.

Gör den som begär omprövning sannolikt att han eller hon inte inom två månader före utgången av den tid som anges i första stycket andra meningen har fått kännedom om ett beslut eller annan handling med uppgift om vad som har beslutats, skall begäran om omprövning i stället ha kommit in inom två månader från den dag då den som begär omprövningen fick sådan kännedom.

12 § Om en begäran om omprövning har kommit in till Premiepensionsmyndigheten eller till en skattemyndighet, en allmän försäkringskassa eller en allmän förvaltningsdomstol, som inte har fattat det överklagade beslutet, skall begäran om omprövning sändas till den som har meddelat beslutet. Har begäran kommit in till någon av de först nämnda myndigheterna eller en försäkringskassa inom den tid som anges i 11 §, skall den anses som inkommen i rätt tid.

Bestämmelserna i första stycket gäller också om en begäran om omprövning har kommit in till Riksförsäkringsverket inom den tid som anges i 11 §.

13 § Om ett beslut enligt 2–4 kap. omprövas utan att den enskilde har begärt detta, skall omprövningsbeslutet meddelas inom ett år efter fastställelseåret. Ett annat beslut enligt denna lag får omprövas, utan att den

enskilde har begärt detta, inom två månader från det att beslutet meddelades, om omprövningen är till hans eller hennes fördel. En omprövning till den enskildes nackdel av ett annat beslut än ett beslut enligt 2–4 kap. får ske bara när det finns anledning till omprövning enligt andra eller tredje stycket.

Om ett beslut har blivit felaktigt på grund av att den som beslutet avser har lämnat oriktiga uppgifter eller har underlåtit att fullgöra en uppgifts- eller anmälningsskyldighet enligt denna eller annan lag, får omprövning ske också efter de tidpunkter som anges i första stycket. Detsamma skall i fråga om premiepension till efterlevande gälla om pensionsspararen eller den som tidigare hade rätt till sådan pension lämnat oriktiga uppgifter eller underlåtit att lämna uppgifter enligt vad som nu sagts. Omprövning efter nämnda tidpunkter får också göras om det först därefter har visat sig att beslutet har fattats på uppenbart felaktigt eller ofullständigt underlag eller om det finns andra synnerliga skäl eller om beslutet påverkas av en ändring av ett beslut enligt skattebetalningslagen (1997:483) angående arbetsgivaravgift.

Om ett beslut omprövas på grund av att det påverkas av en ändring som har gjorts beträffande ett beslut om pensionsgrundande belopp eller pensionsrätt som avser en annan person än den försäkrade, får omprövning ske också efter de tidpunkter som anges i första stycket.

14 § Ett beslut om pensionsgrundande inkomst skall omprövas av skattemyndighet om en allmän försäkringskassa enligt 9 § tredje stycket har överlämnat ett ärende för omprövning.

15 § Har omprövning begärts av ett beslut och överklagar Riksförsäkringsverket samma beslut, skall beslutet inte omprövas utan ärendet i stället överlämnas till allmän förvaltningsdomstol. Den enskildes begäran om omprövning skall då anses som ett överklagande.

16 § En fråga enligt denna lag som redan har avgjorts av en allmän förvaltningsdomstol får inte omprövas av en skattemyndighet, en allmän försäkringskassa eller Premiepensionsmyndigheten.

Överklagande av beslut

17 § Ett beslut enligt denna lag får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol av den som beslutet avser eller, om denne har avlidit, av annan som är berörd av beslutet samt av Riksförsäkringsverket. En enskild får dock endast överklaga sådana beslut som har tillkommit genom omprövning. Även beslut som innebär att en begäran om omprövning har avisats får överklagas av den enskilde. En enskilds överklagande av ett annat beslut skall anses som en begäran om omprövning.

Bestämmelsen i 33 § fjärde stycket förvaltningsprocesslagen (1971:291) gäller inte avvísingsbeslut enligt denna lag som har meddelats av en försäkringskassa, en skattemyndighet eller Premiepensionsmyndigheten.

18 § Ett överklagande från en enskild skall ha kommit in till den myndighet eller den allmänna försäkringskassa som gjort omprövningen inom två månader från den dag då klaganden fick del av beslutet om omprövning eller avvisning.

Bestämmelserna i 12 § om begäran om omprövning skall tillämpas i fråga om överklagande av en enskild.

Överklagande av Riksförsäkringsverket

19 § Om Riksförsäkringsverket överklagar ett beslut enligt 2–4 kap. skall överklagandet ha kommit in före utgången av året efter fastställelseåret. Om beslutet har meddelats efter den 31 oktober året efter det fastställelseår som beslutet avser, får överklagandet dock komma in inom två månader från den dag då det överklagade beslutet meddelades.

Överklagar Riksförsäkringsverket ett annat beslut som meddelats enligt denna lag skall överklagandet ha kommit in inom två månader från den dag då beslutet meddelades.

För överklagande enligt första och andra styckena gäller bestämmelserna i 12 § första stycket.

Överklagande av allmän förvaltningsdomstols beslut m.m.

20 § Om en enskild överklagar en allmän förvaltningsdomstols beslut enligt denna lag skall överklagandet ha kommit in inom två månader från den dag då den enskilde fick del av det överklagade beslutet.

Om Riksförsäkringsverket, Premiepensionsmyndigheten eller en allmän försäkringskassa överklagar en allmän förvaltningsdomstols beslut enligt denna lag skall överklagandet ha kommit in inom två månader från den dag då beslutet meddelades.

21 § Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Vid prövning av överklagande av länsrättens beslut i mål enligt denna lag skall nämndemän ingå i kammarrätten om nämndemän deltagit i länsrätten. Detta gäller dock inte i mål enligt 2–4 kap.

22 § Bestämmelsen i 7 a § första stycket förvaltningsprocesslagen (1971:291) om förvaltningsmyndighets partsställning gäller inte i fråga om mål enligt 2–4 kap. Om en enskild överklagar ett beslut enligt 2–4 kap. hos en allmän förvaltningsdomstol, bestämmer Riksförsäkringsverket om verket skall vara part i målet. Om en enskild klagat till kammarrätten och verket har varit part i länsrätten, är verket alltid motpart i kammarrätten. Även om Riksförsäkringsverket har beslutat att inte vara part, får domstolen förelägga verket att svara i målet. Riksförsäkringsverket får överklaga ett avgörande av en allmän förvaltningsdomstol även om verket inte har varit part där.

Om en enskild överklagar ett annat beslut enligt denna lag, får Riksförsäkringsverket överta Premiepensionsmyndighetens eller en allmän för-

säkringskassas uppgift att i allmän förvaltningsdomstol föra det allmän- Prop. 1997/98:151
nas talan.

Riksförsäkringsverket för det allmännas talan i Regeringsrätten.

23 § Ett beslut enligt denna lag skall gälla även om beslutet har överklagats om inte annat har föreskrivits i beslutet eller har bestämts av den domstol som har att pröva beslutet.

14 kap. Åtgärder på grund av felaktig utbetalning och ändrad pensionsrätt

Inkomst- och tilläggspension

1 § Den allmänna försäkringskassan skall besluta om återbetalning av inkomst- eller tilläggspension, om den som uppburit pensionen genom att lämna oriktiga uppgifter eller genom att underlåta att fullgöra en uppgifts- eller anmälningsskyldighet har orsakat att pensionen har lämnats felaktigt eller med ett för högt belopp. Detsamma gäller om inkomst- eller tilläggspension i annat fall har lämnats felaktigt eller med ett för högt belopp och den som uppburit pensionen har insett eller skäligen borde ha insett detta.

Har inkomst- eller tilläggspension betalats ut och minskas därefter pensionsrätt eller pensionspoäng på grund av bristande eller underlåten avgiftsbetalning, skall försäkringskassan besluta om återbetalning av för mycket utbetald pension.

Den som uppburit för mycket inkomst- eller tilläggspension enligt denna lag är skyldig att betala tillbaka utbetald sådan pension endast om beslut om återbetalning har meddelats enligt första eller andra stycket. Om det finns särskilda skäl får försäkringskassan helt eller delvis efterge krav på återbetalning.

Premiepension och premiepension till efterlevande

2 § När ett beslut om pensionsrätt för premiepension har ändrats, skall det belopp med vilket pensionsrätten har ändrats ökas med den avkastning som enligt 8 kap. 1 § andra stycket har tillförts eller skulle ha tillförts pensionsspararen för detta belopp. Det ökade beloppet skall därefter räknas upp med basränta enligt 19 kap. 3 § skattebetalningslagen (1997:483) för tiden från och med den 1 april året efter fastställelseåret till och med dagen för beslutet om ändring av pensionsrätten.

Det uppräknade beloppet skall vid höjning av pensionsrätt för premiepension läggas till och vid sänkning av sådan pensionsrätt dras av från pensionsspararens premiepensionskonto. Om pensionsrätten har höjts och pensionsspararen skall påföras avgifter enligt lagen (1981:691) om socialavgifter och lagen (1994:1744) om allmän pensionsavgift, skall tillägg till pensionsspararens konto göras först när avgiften anses betald enligt 16 kap. 12 § skattebetalningslagen.

När tillägg eller avdrag enligt andra stycket har gjorts, tillämpas bestämmelserna i 3 eller 4 §.

3 § Om ett beslut innebär att fastställd pensionsrätt för premiepension har höjts, skall Premiepensionsmyndigheten föra över medel som motsvarar det uppräknade beloppet enligt 2 § från den tillfälliga förvaltningen hos Riksgäldskontoret till den eller de fonder i vilka medel har placerats för pensionsspararens räkning. Beloppet skall fördelas mellan fonderna i förhållande till värdet av innehavet i varje fond.

Om pensionsspararen har börjat ta ut premiepension, skall det belopp som beräknas belöpa på förfluten tid i stället betalas ut till spararen. Har pensionsspararen tagit ut premiepension i form av livränta enligt 9 kap. 2 §, skall det belopp som inte betalas ut föras över till Premiepensionsmyndighetens livränteverksamhet.

4 § Om ett beslut innebär att fastställd pensionsrätt för premiepension har sänkts, skall Premiepensionsmyndigheten föra över medel som motsvarar det uppräknade beloppet enligt 2 § till den tillfälliga förvaltningen hos Riksgäldskontoret från den eller de fonder i vilka medel har placerats för pensionsspararens räkning. Fonderna skall tas i anspråk i förhållande till värdet av innehavet i varje fond. Har pensionsspararen tagit ut premiepension i form av livränta enligt 9 kap. 2 §, skall beloppet i stället betalas av Premiepensionsmyndigheten med omräkning av fastställda livräntebelopp.

Om beloppet inte täcks av tillgodohavandet på pensionsspararens premiepensionskonto, skall det resterande beloppet återkrävas av spararen om sänkningen av pensionsrätten beror på att den pensionsgrundande inkomsten av annat förvärvsarbete har sänkts eller på att pensionsrätt inte borde ha tillgodoräknats till följd av bestämmelserna i 4 kap. 4 § om bristande eller underlåten avgiftsbetalning. I andra fall skall det resterande beloppet återkrävas endast om pensionsspararen genom att lämna oriktiga uppgifter eller genom att underlåta att fullgöra en uppgifts- eller anmälningsskyldighet har orsakat att pensionsrätt för premiepension har fastställts felaktigt eller med ett för högt belopp.

Om det finns särskilda skäl får Premiepensionsmyndigheten helt eller delvis efterge krav på återbetalning enligt andra stycket.

5 § Om pensionsspararen i annat fall än som avses i 4 §, genom att lämna oriktiga uppgifter eller genom att underlåta att fullgöra en uppgifts- eller anmälningsskyldighet, har orsakat att premiepension har lämnats felaktigt eller med ett för högt belopp, skall Premiepensionsmyndigheten dra av det felaktigt utbetalda beloppet, ökat med basränta enligt 19 kap. 3 § skattebetalningslagen (1997:483) från utbetalningsdagen till och med dagen för beslutet om avdrag, från pensionsspararens premiepensionskonto och föra över motsvarande medel till Riksgäldskontoret på det sätt som anges i 4 § första stycket. Detsamma gäller om pension i annat fall har lämnats felaktigt eller med ett för högt belopp och den som har uppburit pensionen insett eller skäligen borde ha insett detta.

Om beloppet inte täcks av tillgodohavandet på pensionsspararens premiepensionskonto, skall resterande belopp återkrävas av spararen. Om det finns särskilda skäl får Premiepensionsmyndigheten helt eller delvis efterge krav på återbetalning.

6 § Bestämmelserna i 2–4 §§ gäller också för den som har fått rätt till premiepension till efterlevande enligt 10 kap. 7 §.

Bestämmelserna i 5 § gäller också för den som har fått rätt till premiepension till efterlevande och, i det fall som avses i första stycket första meningen i paragrafen, oavsett om det är pensions spararen eller den som har eller har haft rätt till premiepension till efterlevande som har orsakat den felaktiga utbetalningen.

Avdrag på pension

7 § Avdrag på pension enligt denna lag får göras med skäligt belopp om den pensionsberättigade enligt beslut av en allmän försäkringskassa eller Premiepensionsmyndigheten är återbetalningsskyldig för en ersättning som har utgetts på grund av denna lag eller en annan författning.

8 § Om en ersättning enligt en annan författning har betalats ut efter beslut av en allmän försäkringskassa eller en arbetslöshetskassa och beviljas senare pension retroaktivt enligt denna lag för samma tid som den tidigare utbetalade ersättningen avser, skall avdrag göras på den retroaktiva pensionen. Detta avdrag skall motsvara det belopp som överstiger vad som skulle ha betalats ut för perioden om beslut om båda ersättningarna hade fattats samtidigt.

15 kap. Övriga bestämmelser

Tillsyn m.m.

1 § Riksförsäkringsverket skall verka för att bestämmelserna om denna försäkring tillämpas likformigt och rättvist.

2 § Premiepensionsmyndigheten skall stå under tillsyn av Finansinspektionen. Ytterligare bestämmelser om tillsynen finns i 10 § lagen (1998:000) med vissa bestämmelser om Premiepensionsmyndigheten.

Underrättelse till en enskild

3 § I fråga om en enskilds rätt att få del av uppgifter som har tillförts ett ärende genom någon annan än honom eller henne själv och att få tillfälle att yttra sig över dem gäller bestämmelserna i 17 § förvaltningslagen (1986:223). Beslut enligt 2–4 kap. får dock fattas utan att den enskilde har underrättats om och fått tillfälle att yttra sig över uppgifter som skall lämnas utan föreläggande i enlighet med bestämmelserna i denna lag eller annan författning.

Beslut om omprövning enligt 13 kap. 13 § får inte fattas utan att den enskilde fått tillfälle att yttra sig.

4 § Den försäkrade skall skriftligen underrättas om beslut enligt 2–4 kap. senast den 31 mars året efter fastställelseåret. Av underrättelsen skall framgå hur man begär omprövning av och överklagar beslutet. Sådan

underrättelse behöver dock inte sändas till en försäkrad som avses i Prop. 1997/98:151 1 kap. 4 § andra stycket.

Anmälan och uppgiftsskyldighet m.m.

5 § Särskild kontrolluppgift som avses i 2 kap. 19 § skall senast den 31 januari fastställelseåret lämnas till den myndighet som avses i 3 kap. 58 § lagen (1990:325) om självdeklaration och kontrolluppgifter.

Uppgiften skall innehålla den försäkrades fullständiga namn, medborgarskap, personnummer eller motsvarande och adress samt storleken på den utbetalade lönen eller ersättningen och den tidrymd som denna avser. Vidare skall det i uppgiften anges om den försäkrade fått andra skattepliktiga förmåner. Arbetsgivaren skall, inom den tid som anges i första stycket, sända ett exemplar av uppgiften till den försäkrade.

6 § Anmälan enligt 3 kap. 13–15 §§ skall vara skriftlig och skall ha kommit in till den allmänna försäkringskassan senast den 31 januari fastställelseåret. Anmälan enligt 3 kap. 13 § skall göras gemensamt av föräldrarna. Anmälan enligt 3 kap. 14 och 15 §§ skall göras gemensamt av den förälder som enligt 3 kap. 11 och 12 §§ ensam kan tillgodoräknas ett pensionsgrundande belopp enligt 3 kap. 10 § och den till vilken överlåtelse skall ske. Med en förälder skall därvid likställas en särskilt förordnad vårdnadshavare och den som med socialnämndens medgivande tagit emot ett utländskt barn för stadigvarande vård och fostran i syfte att adoptera det.

Återkallelse av en anmälan som avses i första stycket får inte göras efter den dag då anmälan senast skall ha kommit in till den allmänna försäkringskassan. Återkallelsen skall vara skriftlig.

Om någon som enligt en anmälan som avses i första stycket skall tillgodoräknas ett pensionsgrundande belopp inte enligt 3 kap. 12 § kan tillgodoräknas ett sådant belopp, skall den allmänna försäkringskassan bortse från anmälan.

7 § En försäkrad som under intjänandeåret har haft sådan ersättning som avses i 3 kap. 18 § och som för det året skall tillgodoräknas ett pensionsgrundande belopp enligt 3 kap. 10 § är skyldig att upplysa den allmänna försäkringskassan om ersättningen.

8 § Anmälan om överföring av pensionsrätt enligt 4 kap. 7 § skall vara skriftlig och skall ha kommit in till den allmänna försäkringskassan senast den 31 januari det första år till vilket den pensionsrätt som skall överföras är hänförlig. Anmälan skall göras gemensamt av makarna och gäller tills vidare om inget annat anges i anmälan.

Om en make vill att en överföring som gäller tills vidare skall upphöra måste han eller hon skriftligen anmäla detta till den allmänna försäkringskassan senast den 31 januari det år från och med vilket överföringen skall upphöra. Om makarnas äktenskap har upplösts skall överföringen upphöra från och med det år då äktenskapet upplöstes. Har äktenskapet upplösts genom att den make från vilken överföringen skall ske har av-

lidit, skall dock överföringen även gälla det år då äktenskapet upplöstes, om inte också den andra maken avled samma år.

Återkallelse av anmälan som avses i första och andra styckena får inte göras efter den dag då anmälan senast skall ha kommit in till den allmänna försäkringskassan. Återkallelsen skall vara skriftlig.

9 § En förälder som vill tillgodoräknas ett vårdår enligt 4 kap. 12 § skall hos den allmänna försäkringskassan göra en skriftlig ansökan om detta senast den 31 januari andra året efter utgången av det år för vilket vårdår skall tillgodoräknas.

10 § Om en ansökan, anmälan eller liknande, som enligt denna lag skall göras till den allmänna försäkringskassan, i stället har kommit in till Premiensionsmyndigheten skall den anses inkommen till försäkringskassan samma dag. Detsamma skall gälla om ansökan, anmälan eller liknande skall göras till Premiensionsmyndigheten och den i stället har kommit in till en allmän försäkringskassa.

11 § Efter föreläggande av en skattemyndighet, en allmän försäkringskassa, Premiensionsmyndigheten, Riksförsäkringsverket eller en allmän förvaltningsdomstol skall en enskild, i den omfattning och inom den tid som har angetts i föreläggandet, meddela de upplysningar som är av betydelse för tillämpningen av denna lag.

12 § Den som är ansvarig för grundutbildning av en totalförsvarspliktig enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt skall underrätta Totalförsvarets pliktverk om utbetald dag ersättning samt i förekommande fall om utbildningen har avbrutits.

13 § Statliga och kommunala myndigheter samt arbetsgivare, försäkringsinrättningar och arbetslöshetskassor skall på begäran lämna en skattemyndighet, en allmän försäkringskassa, Premiensionsmyndigheten, Riksförsäkringsverket och en allmän förvaltningsdomstol uppgift som avser namngiven person när det gäller förhållande som är av betydelse för tillämpningen av denna lag.

Arbetsgivare som underlåter att fullgöra uppgiftsskyldighet enligt första stycket döms till penningböter.

14 § För den som är omyndig eller har god man eller förvaltare enligt föräldrabalken åligger uppgiftsskyldighet enligt denna lag i stället för myndaren eller, om det kan anses följa av uppdraget, den gode mannen eller förvaltaren.

Uppgifter som en enskild skall lämna om faktiska förhållanden skall lämnas på heder och samvete om inte särskilda skäl talar mot det.

Undantag från sekretess

15 § En skattemyndighet, en allmän försäkringskassa, Premiensionsmyndigheten, Riksförsäkringsverket och en allmän förvaltnings-

domstol får utan hinder av sekretess på begäran lämna ut uppgifter om pension enligt denna lag till

1. en försäkringsinrättning, ett försäkringsbolag, en arbetslöshetskassa eller en arbetsgivare, om uppgiften behövs för samordning med ersättning därifrån, och till

2. ett utländskt socialförsäkringsorgan, om uppgiften behövs vid tillämpningen av en internationell överenskommelse som Sverige har avslutit sig till.

Utmätning och överlåtelse

16 § Innestående fordran på pension enligt denna lag får inte utmätas. Fordran på pension enligt denna lag får inte heller pantsättas eller överlåtas, innan pensionen är tillgänglig för lyftning. Bestämmelserna i första och andra meningarna gäller även för tillgodohavande på premiepensionskonto.

Bestämmelserna i första stycket hindrar inte utmätning enligt vad som föreskrivs i 7 kap. utskönningsbalken.

Preskription

17 § Om ett pensionsbelopp inte har lyfts före utgången av andra året efter det då beloppet blev tillgängligt för lyftning, är fordran på beloppet preskriberad.

Preskriptionslagen (1981:130) skall inte gälla för en enskilds fordringar på pension enligt denna lag om inte annat följer av första stycket.

Överenskommelse med främmande makt

18 § Om en svensk medborgare, som sysselsätts utomlands av en arbetsgivare som är bosatt i Sverige eller är svensk juridisk person, på grund av en överenskommelse med främmande makt om undantag från vad som skall gälla enligt denna lag inte skall vara försäkrad enligt lagen, skall pensionsgrundande inkomst av anställning ändå tillgodoräknas honom om arbetsgivaren i en förbindelse som godtas av Riksförsäkringsverket åtar sig att svara för ålderspensionsavgift. Motsvarande skall gälla för en svensk medborgare som är anställd hos en utländsk juridisk person, om en svensk juridisk person som har ett bestämmande inflytande över den utländska personen avger en sådan förbindelse.

19 § Om förtidspension enligt överenskommelse med främmande makt skall beräknas med proportionering av antalet framtida försäkringsperioder, skall, vid beräkning av pensionsgrundande belopp enligt 3 kap. 4 §,

motsvarande proportionering göras av den summa som anges i 3 kap. 5 § Prop. 1997/98:151 första stycket.

Föreskrifter om ikraftträdande av denna lag meddelas i lagen (1998:000) om införande av lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension.

Härigenom föreskrivs följande.

Allmänna bestämmelser

1 § Denna lag innehåller bestämmelser om ikraftträdande m.m. av lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension och upphörande av viss annan lagstiftning samt vissa övergångsbestämmelser med anledning därav. Vidare ges bestämmelser om tillgodoräknande av pensionsrätt och av andra pensionsgrundande belopp än pensionsgrundande inkomst, omräkning av pensionsbeholdning samt fördelning av avgiftsmedel och avkastning inom premiepensionssystemet för tid före år 1999.

2 § Vad som föreskrivs i 1 kap. 8–10 §§ lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension skall gälla också denna lag.

Ikraftträdande m.m.

3 § Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999. Detsamma gäller bestämmelserna i 1–4 kap., 5 kap. 2 och 4–10 §§, 7 och 8 kap., 10 kap. 1–6, 11 och 12 §§, 11 kap., 12 kap. 4–8 §§ såvitt angår premiepension till efterlevande enligt 10 kap. 1 §, 13 kap., 14 kap. 2–6 §§ och 15 kap. lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension. Övriga bestämmelser i lagen om inkomstgrundad ålderspension träder i kraft den 1 januari 2001.

Bestämmelserna i lagen om inkomstgrundad ålderspension om fastställande av pensionsgrundande inkomst, andra pensionsgrundande belopp, pensionsrätt och pensionspoäng samt tillgodoräknande av vårdår skall tillämpas första gången för år 1999.

Bestämmelserna i lagen om inkomstgrundad ålderspension om fastställande av

1. inkomstbasbelopp skall tillämpas första gången för år 2002,
2. arvsvinstfaktorer för fördelning av arvsvinster enligt 5 kap. 5 § första stycket nämnda lag skall tillämpas första gången för år 2000, och
3. förvaltningskostnadsfaktorer skall tillämpas första gången för år 2001.

4 § Lagen (1959:551) om beräkning av pensionsgrundande inkomst enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring skall upphöra att gälla vid utgången av år 1998. Bestämmelserna i den lagen skall dock fortsätta att gälla vid beräkning av pensionsgrundande inkomst enligt lagen om allmän försäkring avseende år 1998 och tidigare. Vid tillämpningen av 1 § lagen om beräkning av pensionsgrundande inkomst enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring skall dock län i stället avse region och Skattemyndigheten i Stockholms län avse Skattemyndigheten i Stockholm.

För den som är född år 1937 eller tidigare skall, när det gäller fastställande av pensionsgrundande inkomst, i stället för vad som föreskrivs i

13 kap. 9–16 §§, 17 § första stycket och 18–20 §§ samt 15 kap. 4 § lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension, 8–9 och 11 §§ lagen om beräkning av pensionsgrundande inkomst enligt lagen om allmän försäkring fortsätta att gälla.

5 § Lagen (1994:1748) om förvaltning av vissa tilläggspensionsavgifter skall upphöra att gälla vid utgången av år 1998. Bestämmelserna i 3 § den upphävda lagen skall fortfarande tillämpas i fråga om redovisning år 1999.

6 § Lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring skall upphöra att gälla vid utgången av år 2000. Den upphävda lagen skall dock fortfarande gälla i fråga om dels redan beviljade delpensioner, dels delpension som söks före upphävandet och skall beviljas för tid med början före den 1 januari 2001.

Vid tillämpning av bestämmelserna i 5 § andra stycket i den upphävda lagen skall med ålderspension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring likställas ålderspension enligt lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension.

Övergångsbestämmelser

7 § Regeringen skall för varje år avseende åren 1960–1998 fastställa ett *inkomstindex*.

Detta index skall visa den relativa förändringen av de inkomster som uppburits av personer som har fyllt högst 64 år och som ligger till grund för beräkning av pensionspoäng enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring räknat per person med sådana inkomster. Inkomsterna skall beräknas på så sätt att de tillgodoräknade pensionspoängen, med tillägg av en poäng, multipliceras med det basbelopp som för varje år anges i 9 § 1–3. Uppgifter om de angivna inkomsterna skall hämtas från Riksförsäkringsverkets pensionspoängstatistikregister vid utgången av år 1999.

Förändringen av indextalet mellan de på varandra följande åren 1960–1962 skall motsvara förändringen av de inkomster som anges i första stycket mellan år 1960 och år 1961. Förändringen av indextalet mellan år 1962 och år 1963 skall motsvara den genomsnittliga årliga relativa förändringen av dessa inkomster mellan åren 1960–1962.

Förändringen av indextalet mellan två på varandra följande år skall för åren 1964–1999 motsvara den beräknade genomsnittliga årliga relativa förändringen av de inkomster som anges i första stycket under en period av tre år före det år inkomstindexet avser. Vid beräkningen av inkomsterna skall den årliga förändringen i det allmänna prisläget räknat från juni månad till juni månad under samma period frånräknas. Det framräknade värdet skall därefter omräknas med förändringen i det allmänna prisläget i juni månad två år före det år indexet avser och det allmänna prisläget i juni månad året närmast före det året.

Inkomstindexet anges för varje år med ett tal, bestämt med beaktande av att inkomstindexet för år 1999 enligt 1 kap. 5 § tredje stycket lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension skall vara 100,00.

8 § Förändringen av det inkomstmått som används vid beräkningen av de försäkrades årliga inkomster från år 1998 till år 1999 skall när det gäller inkomstindexet för åren 2000–2002 beaktas på följande sätt. Beräkningen av genomsnittsinkomsten år 1999 skall göras såväl i enlighet med vad som anges i 1 kap. 5 § lagen om inkomstgrundad ålderspension, utan avdrag för allmän pensionsavgift, som i enlighet med vad som anges i 7 § denna lag. Kvoten mellan genomsnittsinkomsterna beräknade i den angivna ordningen skall sedan räknas fram. Det framräknade talet skall vid beräkningen av inkomstindexet därefter multipliceras med den genomsnittliga inkomsten som beräknats för det fjärde året före det år som inkomstindexet avser.

9 § För år före år 2001 skall vid tillämpning av lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension med ett inkomstbasbelopp likställas

1. för åren 1960–1994 det vid respektive års ingång gällande basbeloppet enligt lagen (1959:291) om försäkring för allmän tilläggspension och lagen (1962:381) om allmän försäkring,

2. för åren 1995 och 1996 det för respektive år gällande basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring sedan detta ökats med det belopp som följer av 1 kap. 6 § sista stycket den lagen i dess lydelse före den 1 juli 1996,

3. för åren 1997 och 1998 det för respektive år gällande förhöjda basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring, och

4. för åren 1999 och 2000 det för respektive år gällande förhöjda prisbasbeloppet enligt lagen om allmän försäkring.

10 § För tid före år 1999 skall, vid tillämpning av lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension, med en persons pensionsgrundande inkomst respektive pensionsgrundande belopp enligt 3 kap. 4 § den lagen avses de pensionspoäng som personen med anledning av sin pensionsgrundande inkomst respektive förtidspension tillgodoräknats för det berörda året enligt lagen (1959:291) om försäkring för allmän tilläggspension eller enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring multiplicerat med det basbelopp för respektive år som anges i 9 § 1–3 och avrundat till närmaste hundratal kronor. Om det framräknade beloppet slutar på 50 kronor skall avrundning ske till närmast högre hundratal kronor.

Vid beräkning enligt första stycket skall pensionspoängen som avser pensionsgrundande inkomst ökas med talet ett. Om den som tillgodoräknats pensionspoäng med anledning av förtidspension inte för samma år tillgodoräknats pensionspoäng för pensionsgrundande inkomst skall i stället pensionspoängen med anledning av förtidspensionen ökas med talet ett.

Vid beräkning av pensionsgrundande belopp enligt första och andra styckena skall, om sådant förhållande som avses i 15 kap. 19 § lagen om inkomstgrundad ålderspension gällt för en pensionsberättigad, bestämmelserna om proportionering i den paragrafen tillämpas beträffande nämnda belopp.

11 § För den som är född år 1937 eller tidigare skall, vid beräkning av pensionsgrundande inkomst för åren 1999–2001, hänsyn endast tas till summan av inkomster av anställning och inkomster av annat förvärvsarbete till den del denna överstiger ett förhöjt prisbasbelopp enligt 1 kap. 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring. Prisbasbeloppet skall i första hand avräknas mot inkomster av anställning.

12 § Förbindelser som före den 1 januari 1999 ingåtts enligt 11 kap. 2 § respektive 20 kap. 15 § lagen (1962:381) om allmän försäkring skall gälla även vid tillgodoräknande av pensionsgrundande inkomst enligt lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension på grund av bestämmelserna i 2 kap. 11 och 12 §§ respektive 15 kap. 18 § sistnämnda lag.

13 § Vid tillämpning av bestämmelserna om avdrag för allmän pensionsavgift i 2 kap. 22 § första stycket lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension vid beräkning av pensionsgrundande inkomst för år 1999 skall, om beskattningsåret omfattar tid såväl före som efter utgången av år 1998 och den skattskyldige inte visar annat, så stor del av beskattningsårets inkomst anses hänförlig till tiden efter utgången av år 1998 som svarar mot förhållandet mellan den del av beskattningsåret som infaller under denna tid och hela beskattningsåret.

14 § Vid beräkning av pensionsrätt och pensionspoäng för år 1999 skall, vid bristande eller underlåten avgiftsbetalning, bestämmelserna i 4 kap. 4 och 8 §§ lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension tillämpas beträffande sådana inkomster som avses i 2 kap. 6 § första stycket 5 samma lag endast i den utsträckning de med tillämpning av 13 § skall anses hänförliga till tid efter utgången av år 1998.

15 § För den som är född år 1937 eller tidigare skall, i stället för bestämmelserna om tillgodoräknande och fastställande av pensionspoäng i 4 kap. lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension, gälla vad som föreskrivs om tillgodoräknande av sådan pensionspoäng i 11 kap. 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring i paragrafens lydelse före den 1 januari 1999. Därvid skall

1. vad som sägs om tilläggs pensionsavgift i stället avse ålderspensionsavgift och allmän pensionsavgift,
2. vad som sägs om inkomst som avses i 11 kap. 3 § första stycket d lagen om allmän försäkring i stället gälla inkomst som avses i 2 kap. 6 § första stycket 5 lagen om inkomstgrundad ålderspension, och
3. med basbelopp avses det förhöjda prisbasbeloppet enligt 1 kap. 6 § lagen om allmän försäkring.

För den som har beviljats förtidspension för tid med början efter utgången av år 1998 och som inte har uppburit sådan pension till någon del dessförinnan skall dock för tillgodoräknande av pensionspoäng med anledning av förtidspension gälla de nya bestämmelserna i 4 kap. 9 § lagen om inkomstgrundad ålderspension. Vidare skall vad som sägs i 11 kap. 6 § första stycket lagen om allmän försäkring i styckets lydelse före den 1 januari 1999 om inkomster som avses i punkt 2 i första stycket

i denna paragraf tillämpas endast beträffande inkomster som, med tillämpning av bestämmelserna i 13 § denna lag, skall anses hänförliga till tiden före utgången av år 1998.

Pensionspoäng skall inte tillgodoräknas enligt första och andra styckena för det år under vilket den försäkrade har avlidit.

16 § Anmälan om överföring av pensionsrätt enligt 4 kap. 7 § lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension som görs under år 1999 får, om makarna begär det, verkan avseende pensionsrätt som tillgodoräknas för det året.

17 § Vid omräkning av inkomstpension enligt 5 kap. 14 § lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension och av tilläggspension enligt 6 kap. 4 § samma lag vid årsskiftet 2001/2002 skall talet 1,016 ersättas med talet 0,996.

18 § Med pensionspoäng enligt lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension skall för tid före den 1 januari 1999 likställas pensionspoäng enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring. Med tilläggspension enligt lagen om inkomstgrundad ålderspension skall för tid före den 1 januari 2001 likställas tilläggspension i form av ålderspension enligt lagen om allmän försäkring.

19 § Har på grund av underlåten avgiftsbetalning pensionspoäng inte tillgodoräknats en pensionsberättigad för tid före år 1998, skall vid beräkning av tilläggspension enligt 6 kap. 3 § lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension hänsyn tas till så stor del av den produkt som anges i 6 kap. 2 § första stycket 1 samma lag och det belopp som anges i punkt 2 i samma stycke, som svarar mot förhållandet mellan det antal år, dock högst 30, för vilka pensionspoäng har tillgodoräknats den pensionsberättigade och talet 30 ökat med ett för varje år före år 1998 för vilket han eller hon till följd av underlåten avgiftsbetalning inte har tillgodoräknats pensionspoäng. Nämnade tal får därvid inte ökas till mer än 50.

20 § För en pensionsberättigad som är svensk medborgare och född år 1914 eller tidigare skall inte 19 § gälla.

För en pensionsberättigad som är svensk medborgare och född under något av åren 1915–1923 skall vid tillämpning av 19 § talen 30 bytas ut mot talen 20 ökat med ett för varje helt år som har förflutit från och med år 1915 till utgången av det år då den pensionsberättigade är född. Dessutom skall för varje sådant år, den ökning enligt 19 § som föranleds av underlåten avgiftsbetalning göras med en tiondel av det antal år för vilket han eller hon av sådan anledning inte har tillgodoräknats pensionspoäng.

21 § För en pensionsberättigad som är född år 1923 eller tidigare och för vilken undantagande enligt 11 kap. 7 § lagen (1962:381) om allmän försäkring i dess lydelse före den 1 januari 1982 gällt, skall vid beräkning av tilläggspension bestämmelserna i 19 § tillämpas på motsvarande sätt för år för vilket den försäkrade till följd av undantagandet fått pensions-

poängen minskad med mer än en poäng eller inte tillgodoräknats någon pensionspoäng.

Första stycket skall dock inte gälla en svensk medborgare född år 1914 eller tidigare. För en pensionsberättigad som är svensk medborgare och född något av åren 1915–1923 skall 20 § andra stycket tillämpas på motsvarande sätt för år för vilket den försäkrade till följd av undantagandet fått pensionspoängen minskad med mer än en poäng eller inte tillgodoräknats någon pensionspoäng.

22 § För en pensionsberättigad som är född år 1927 eller tidigare skall vid beräkning av tilläggspension enligt 6 kap. 2 § lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension, bestämmelserna i 15 kap. 2 § lagen (1962:381) om allmän försäkring i dess lydelse före den 1 januari 1974 tillämpas på motsvarande sätt för tid före nämnda datum.

23 § Punkterna 3 och 4 övergångsbestämmelserna till lagen (1974:784) om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring skall fortfarande gälla när det gäller beräkning av tilläggspension för de pensionsberättigade som avses där.

Vid beräkning av tilläggspension skall i sådana fall som avses i punkten 3 i övergångsbestämmelserna till lagen (1974:784) om ändring i lagen om allmän försäkring reduktionsfaktorn 0,5 gälla.

24 § Vid beräkning av ökning av tilläggspensionen enligt 6 kap. 5 § andra stycket lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension respektive avdrag från pensionen enligt 6 kap. 6 § samma lag skall faktorn 0,7 procent ersättas av faktorn 0,6 procent för månad före den 1 juli 1990.

25 § Bestämmelserna i 10 kap. 1 § andra stycket lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension skall inte tillämpas år 1999 under den tid när pensionsspararen första gången får välja placering av premiepensionsmedlen.

26 § Inkomstpension enligt lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension skall betalas ut utan ansökan från och med januari år 2001 till den som vid utgången av år 2000 uppbär ålderspension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

27 § Överenskommelser som regeringen före utgången av år 1998 har ingått med främmande makt angående utsträckt tillämpning av lagen (1962:381) om allmän försäkring eller om undantag i vissa fall från vad i den lagen är stadgat och som skall tillämpas vid tillgodoräknande av pensionsgrundande inkomst, pensionspoäng eller vårdår enligt 11 kap. lagen om allmän försäkring, skall för tid efter utgången av år 1998 i stället tillämpas vid tillgodoräknande av pensionsgrundande inkomst, pensionspoäng eller vårdår enligt lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension. Vidare skall vad som av en sådan överenskommelse följer om försäkring för tilläggspension och om bosättning i Sverige, också vid tillämpning av bestämmelserna i lagen om inkomstgrundad ålderspension

om tillgodoräknande av pensionsgrundande belopp enligt 3 kap. och pensionsrätt enligt 4 kap. anses gälla försäkring för inkomstgrundad ålderspension och bosättning här.

Prop. 1997/98:151

Pensionsrätt m.m. för åren 1960–1998

Beräkning och fastställande av pensionsrätt och av andra pensionsgrundande belopp än pensionsgrundande inkomst

28 § Pensionsrätt enligt lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension skall fastställas för åren 1960–1998 för den som var försäkrad respektive år. Detsamma gäller pensionsgrundande belopp för föräldrar till små barn enligt 3 kap. 10 § och, för åren 1995–1998, pensionsgrundande belopp för pliktjänstgöring enligt 3 kap. 8 § samma lag.

Pensionsrätt enligt första stycket första meningen beräknas, utom på pensionsgrundande inkomster beräknade enligt 10 §, på pensionsgrundande belopp som avses i 10 § och i första stycket andra meningen.

Första stycket gäller inte personer som avlidit före den 1 januari 1999.

29 § Vid beräkning och fastställande av pensionsrätt och pensionsgrundande belopp enligt 28 § gäller, med de ändringar som anges i andra och tredje styckena samt 30–35 §§, i tillämpliga delar följande bestämmelser i lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension:

- 3 kap. 2 och 3 §§ om fastställande av andra pensionsgrundande belopp än pensionsgrundande inkomst,
- 3 kap. 8 § och 9 § första stycket om pensionsgrundande belopp för pliktjänstgöring,
- 3 kap. 10–12, 17 och 19 §§, 22 § andra stycket andra meningen samt 23 § om pensionsgrundande belopp för föräldrar till små barn, och
- 4 kap. 1 § första stycket och 2 § om fastställande av pensionsrätt.

När pensionsgrundande belopp enligt 28 § fastställs skall, om pensionspoäng på grund av underlåten eller bristande avgiftsbetalning inte har tillgodoräknats till fullo, 3 kap. 2 § andra stycket lagen om inkomstgrundad ålderspension tillämpas som om full avgift betalats inom föreskriven tid. Då inkomst undantagits från försäkringen för tilläggspension enligt lagen (1959:291) om försäkring för allmän tilläggspension eller lagen (1962:381) om allmän försäkring skall sistnämnda bestämmelse i lagen om inkomstgrundad ålderspension tillämpas som om inkomsten inte undantagits från försäkringen för tilläggspension. Vid beräkning enligt 3 kap. 9 § första stycket och 17 § första stycket 2 lagen om inkomstgrundad ålderspension av genomsnittet av samtliga fastställda pensionsgrundande inkomster för försäkrade under 65 år skall de inkomster användas som ligger till grund för bestämmande av inkomstindex enligt 7 § denna lag.

Bestämmelserna i 3 kap. 23 § lagen om inkomstgrundad ålderspension skall tillämpas endast i fråga om faderskapsdom som vunnit laga kraft efter utgången av år 1998.

30 § Vid tillämpning av 28 § skall den anses försäkrad som respektive år var försäkrad för tilläggspension enligt lagen (1959:291) om försäkring

för allmän tilläggspension respektive lagen (1962:381) om allmän försäkring. Detta gäller dock inte den som var försäkrad för tilläggspension endast på grund av att han eller hon tillgodoräknats pensionspoäng för tidigare år. Som bosatt i Sverige skall vidare den anses vara som respektive år skulle anses som bosatt här enligt de lagar som anges i detta stycke.

För en person som tillgodoräknats pensionspoäng för något av åren 1960–1998 skall, utan hinder av första stycket, pensionsrätt alltid fastställas på de belopp som följer av 10 §.

31 § För åren 1960–1994 skall pensionsrätt för inkomstpension utgöra 18,5 procent av pensionsunderlaget. Någon pensionsrätt för premiepension skall inte fastställas för de åren.

För åren 1995–1998 skall pensionsrätt för inkomstpension utgöra 16,5 procent av pensionsunderlaget och pensionsrätt för premiepension skall utgöra 2 procent av samma underlag. När pensionsrätt för premiepension fastställs för de åren skall vidare bortses från den del av pensionsunderlaget som hänför sig till andra pensionsgrundande belopp än pensionsgrundande inkomst. Den försäkrades pensionsrätt för inkomstpension skall för de åren utgöra 18,5 procent av den delen av pensionsunderlaget.

Vid bestämmande av pensionsrätt för åren 1960–1998 för personer födda under åren 1938–1953 skall bestämmelserna i 4 kap. 6 § lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension tillämpas.

Pensionsgrundande belopp för pliktjänstgöring

32 § För år 1995 skall pensionsgrundande belopp för pliktjänstgöring enligt 3 kap. 8 § lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension även tillgodoräknas en försäkrad som under det året genomgått grundutbildning enligt värnpliktslagen (1941:967), lagen (1966:413) om vapenfri tjänst eller lagen (1980:1021) om militär grundutbildning för kvinnor eller repetitionsutbildning i omedelbar anslutning till grundutbildning enligt värnpliktslagen. Detsamma gäller för åren 1996–1998 för den som genomgått grundutbildning enligt lagen om militär grundutbildning för kvinnor.

Sådan utbildning som avses i första stycket skall därvid likställas med grundutbildning enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarspikt. Vidare skall dagersättning för sådan utbildning som avses i första stycket likställas med dagersättning enligt samma lag.

Pensionsgrundande belopp för föräldrar till små barn

33 § En försäkrad skall för åren 1960–1998 tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för föräldrar till små barn enligt 3 kap. 10 § lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension även om han eller hon inte varit bosatt tillsammans med barnet.

Kan båda föräldrarna enligt 3 kap. 11 och 12 §§ lagen om inkomstgrundad ålderspension tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för för-

äldrar till små barn, skall beloppet tillgodoräknas den av dem som, för det år det pensionsgrundande beloppet hänför sig till, tillgodoräknats lägst pensionspoäng enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring. Har ingen av föräldrarna tillgodoräknats pensionspoäng för det året eller har de tillgodoräknats lika hög pensionspoäng, skall det pensionsgrundande beloppet tillgodoräknas modern.

34 § För åren 1960–1998 skall, om pensionspoäng på grund av underlåten eller bristande avgiftsbetalning inte har tillgodoräknats till fullo, vid tillämpning av 3 kap. 17 § första stycket 1 och 2 lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension och vid tillämpning av 33 § andra stycket denna lag, pensionsgrundande inkomst och andra pensionsgrundande belopp under intjänandeåret beräknas som om full avgift har betalats inom föreskriven tid. Då inkomst undantagits från försäkringen för tilläggspension enligt lagen (1959:291) om försäkring för allmän tilläggspension eller lagen (1962:381) om allmän försäkring skall beräkningen göras som om inkomsten inte undantagits från försäkringen för tilläggspension.

35 § Vid omräkning enligt 3 kap. 19 § första stycket lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension skall för åren 1960–1981 med prisbasbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring avses det vid ingången av respektive år gällande basbeloppet enligt lagen (1959:291) om försäkring för allmän tilläggspension eller lagen om allmän försäkring.

Omräkning av pensionsbehållning

36 § Bestämmelserna i 5 kap. 6 § första stycket och 9 § lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension skall i tillämpliga delar gälla för åren 1961–1998.

Fördelning av premiepensionsmedel

37 § Avgiftsmedel som hänför sig till intjänandeåren 1995–1998 skall tillföras dem för vilka pensionsrätt för premiepension har fastställts för nämnda år. Medlen skall tillföras var och en med ett belopp som motsvarar hans eller hennes fastställda pensionsrätt för premiepension för respektive år.

Om summan av fastställda pensionsrätter överstiger de inbetalda avgiftsmedlen, skall underskottet täckas av de avgiftsmedel som hänför sig till intjänandeåret 1999. Om summan av fastställda pensionsrätter understiger de inbetalda avgiftsmedlen, skall överskottet föras över till den tillfälliga förvaltningen hos Riksgäldskontoret enligt 8 kap. 1 § första stycket lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension.

38 § Den samlade avkastningen på avgiftsmedel som uppkommit under åren 1995–1998 skall tillföras dem för vilka pensionsrätt för premiepension har fastställts för intjänandeåren 1995–1997. Detsamma gäller den avkastning som efter utgången av år 1998 uppkommer dels på

avgiftsmedel som hänför sig till intjänandeåren 1995–1997, dels på den samlade avkastning som uppkommit under åren 1995–1998 som inte avser avgiftsmedel hänförliga till intjänandeåret 1998. Avkastningen skall fördelas mellan summan av fastställda pensionsrätter för respektive år i förhållande till hur länge avgiftsmedlen för det året stått inne på kontot. Den avkastning som belöper på summan av fastställda pensionsrätter för ett visst intjänandeår skall därefter fördelas i förhållande till vars och ens fastställda pensionsrätt för premiepension för det året. Övrig avkastning på avgiftsmedel hänförliga till tiden före år 1999 skall fördelas enligt bestämmelserna i 8 kap. 1 § andra stycket lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension.

39 § De medel som vid utgången av år 1998 finns på det konto hos Riksgäldskontoret som avses i lagen (1994:1748) om förvaltning av vissa tilläggspensionsavgifter skall den 1 januari 1999 föras över till förvaltning enligt 8 kap. 1 § första stycket lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension.

De kostnader för Premiepensionsmyndigheten år 1999 som inte täcks på annat sätt, får, efter regeringens medgivande, dras av från avkastningen på medel som förvaltas enligt 8 kap. 1 § första stycket samma lag.

40 § När pensionsrätt för premiepension har fastställts enligt 28 § skall bestämmelserna i 8 kap. 2–4 §§ lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension om överföring till förvaltare m.m. tillämpas i fråga om de medel och den avkastning som avses i 37 och 38 §§ denna lag. Överföringen till förvaltare skall genomföras före utgången av år 1999.

Beslut m.m.

41 § En far som för något av åren 1960–1998 vill tillgodoräknas ett pensionsgrundande belopp för föräldrar till små barn enligt 3 kap. 10 § lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension skall skriftligen ansöka om detta hos den allmänna försäkringskassan och visa att han uppfyller villkoren för att tillgodoräknas ett sådant belopp. Om modern till det eller de barn det pensionsgrundande beloppet avser lever den 1 januari 1999, skall sådan ansökan ha kommit in till försäkringskassan senast den 31 augusti 1999.

42 § För beslut enligt 28 § gäller bestämmelserna i 13 kap. 4–6 §§ lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension.

43 § Den allmänna försäkringskassan skall skriftligen underrätta den som beslut enligt 28 § avser om pensionsgrundande belopp eller pensionsrätt för åren 1960–1998 som fastställts för honom eller henne. Underrättelsen skall skickas till den som beslutet avser, när det gäller pensionsrätt för premiepension för åren 1995–1997, senast den 31 maj 1999 och, när det gäller beslut om pensionsgrundande belopp och pensionsrätt i övrigt, senast den 31 mars 2000. Av underrättelsen skall det framgå hur man begär omprövning och överklagar beslutet.

Underrättelse behöver dock inte sändas till personer som vid tidpunkten för beslutet inte är inskrivna hos någon försäkringskassa.

44 § För beslut enligt 28 § gäller, om inte annat framgår av andra stycket eller 45 §, i tillämpliga delar följande bestämmelser i lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension:

- 13 kap. 7 § om ändring av beslut,
- 13 kap. 9 § första och andra styckena, 10 §, 12 §, 13 § andra och tredje styckena samt 15 och 16 §§ om omprövning av beslut,
- 13 kap. 17, 18, 20 och 21 §§, 22 § första och tredje styckena samt 23 § om överklagande av beslut,
- 15 kap. 3 § om underrättelse till enskild, samt
- 15 kap. 10, 11, 13 och 14 §§ om uppgiftsskyldighet m.m.

Vid tillämpning av 13 kap. 12 § lagen om inkomstgrundad ålderspension skall hänvisningen till 13 kap. 11 § samma lag i stället avse 45 § denna lag.

45 § Den som vill begära omprövning av beslut enligt 28 § skall göra detta skriftligen senast den 31 augusti 2000 i fråga om beslut som skall meddelas senast den 31 maj 1999 och senast den 30 juni 2001 i fråga om beslut som skall meddelas senast den 31 mars 2000. Om den som begär omprövning gör sannolikt att han eller hon inte inom två månader före utgången av nämnda tid fått kännedom om beslutet, skall begäran i stället ha kommit in inom två månader från den dag då den som begär omprövningen fick sådan kännedom.

Om ett pensionsgrundande belopp enligt 3 kap. 10 § har ändrats för en förälder eller därmed likställd på grund av att förutsättningarna för att tillgodoräknas beloppet inte är uppfyllda, får omprövning ske på begäran av den som då kan tillgodoräknas beloppet även om ingen anmälan enligt 41 § har gjorts. Vad som föreskrivs i första stycket andra mening skall då också gälla, om den som i så fall kan tillgodoräknas ett sådant belopp gör sannolikt att han eller hon först efter utgången av den tid som anges i första stycket första meningen har fått kännedom om att det pensionsgrundande belopp som har bestämts för den andre har ändrats.

Omprövar allmän försäkringskassa självmant beslut enligt 28 § skall omprövningsbeslutet, om inte annat följer av 44 §, meddelas senast den 31 augusti 2000 i fråga om beslut som meddelas senast den 31 maj 1999 och senast den 30 juni 2001 i fråga om beslut som skall meddelas senast den 31 mars 2000.

46 § Beslut enligt 28 § får överklagas av Riksförsäkringsverket senast den 31 augusti 2000 beträffande beslut som meddelas senast den 31 maj 1999 och senast den 30 juni 2001 beträffande beslut som skall meddelas senast den 31 mars 2000. Om beslutet har meddelats efter den 30 juni 2000 respektive efter den 30 april 2001 får dock överklagandet komma in inom två månader från den dag då beslutet meddelades.

2.3 Förslag till lag med vissa bestämmelser om Premiepensionsmyndigheten

Prop. 1997/98:151

Härigenom föreskrivs följande.

1 § I denna lag finns vissa bestämmelser om Premiépensionsmyndighetens tillämpning av försäkringsrörelse- och redovisningsregler. I lagen finns också bestämmelser om det närmare innehållet i Finansinspektionens tillsyn över myndigheten. De grundläggande bestämmelserna om Premiépensionsmyndighetens uppgifter finns i lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension.

Regler för försäkringsverksamheten

2 § Följande bestämmelser i 7 kap. försäkringsrörelselagen (1982:713), och föreskrifter som har meddelats med stöd av dessa bestämmelser, skall gälla för Premiépensionsmyndighetens försäkringsverksamhet:

- 1 § om storleken av ett försäkringsbolags försäkringstekniska avsättningar,
- 2 § om beräkning av premiereserv,
- 3–8 a §§ om försäkringstekniska grunder,
- 9–11 §§ om placering av tillgångar som motsvarar försäkringstekniska avsättningar, och
- 17 b § om användning av optioner och liknande finansiella instrument.

Bestämmelserna i 7 kap. 10 b, 10 c och 10 e §§ försäkringsrörelselagen gäller dock bara för den del av verksamheten som avser tillhandahållande av livräntor enligt 9 kap. 2 § lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension eller efterlevandeskydd enligt 10 kap. 1 § samma lag.

Vid tillämpningen av de bestämmelser och föreskrifter som anges i första stycket skall myndigheten anses som ett livförsäkringsbolag. Vad som sägs om dotterföretag i 7 kap. 10 a § försäkringsrörelselagen skall avse företag i vilka staten har ett sådant inflytande som anges i 1 kap. 9 § första, andra eller tredje stycket samma lag, om myndigheten företräder staten som ägare.

3 § Premiépensionsmyndigheten får inte förvärva så många aktier i ett svenskt aktiebolag, vars aktier är noterade, att röstetalet för dem tillsammans med myndighetens övriga aktier i samma bolag överstiger fem procent av röstetalet för samtliga aktier i bolaget. Med notering avses notering vid en svensk eller utländsk börs, en auktoriserad marknadsplats eller någon annan reglerad marknad.

4 § Överskott som uppstår i Premiépensionsmyndighetens verksamhet skall tillföras pensionsspararna i form av återbäring. Överskottsmedlen får tas i anspråk endast om det kan ske utan att det äventyrar myndighetens förmåga att betala ut de pensioner som pensionsspararna har rätt till. Överskottsmedlen skall tas i anspråk i en takt som främjar en jämn utveckling av pensionerna över tiden.

Fördelningen av återbäringen mellan pensionsspararna skall göras med hänsyn tagen till i vilken utsträckning de medel som förvaltas för varje pensionssparares räkning har bidragit till uppkomsten av överskottet.

Redovisning

5 § Premiepensionsmyndigheten skall för varje kalenderår upprätta en årsredovisning enligt lagen (1995:1560) om årsredovisning i försäkringsföretag. För denna redovisning skall följande bestämmelser i den lagen, och föreskrifter som har meddelats med stöd av dessa bestämmelser, tillämpas:

- 1 kap. 2 § om hänvisningar till årsredovisningslagen (1995:1554),
- 1 kap. 3 § om vissa definitioner,
- 2 kap. 1 § andra stycket om skyldighet att ta in en resultatanalys i årsredovisningen,
- 2 kap. 2 § om årsredovisningens delar m.m.,
- 3 kap. om balans- och resultaträkning,
- 4 kap. om värderingsregler,
- 5 kap. om tilläggsupplysningar,
- 6 kap. om förvaltningsberättelse och resultatanalys, och
- 9 kap. 2 § om överklagande av Finansinspektionens beslut.

Om myndigheten företräder staten som ägare för ett eller flera företag, i vilka staten har ett sådant inflytande som anges i 1 kap. 9 § första, andra eller tredje stycket försäkringsrörelselagen (1982:713), skall myndigheten även upprätta en koncernredovisning med tillämpning av bestämmelserna om sådan redovisning i 7 kap. 2–4 §§ lagen om årsredovisning i försäkringsföretag samt av föreskrifter som har meddelats med stöd av dessa bestämmelser.

Vid tillämpningen av de bestämmelser och föreskrifter som anges i första och andra styckena skall myndigheten anses som ett livförsäkringsföretag. Vad som sägs om intresseföretag skall avse företag i vilka staten har ett sådant inflytande som anges i 1 kap. 5 § årsredovisningslagen, om myndigheten företräder staten som ägare. Vad som sägs om företagets verkställande direktör skall avse myndighetens chef.

6 § Årsredovisningen skall ges in till Finansinspektionen så snart det kan ske och senast inom sex månader från kalenderårets utgång.

Information

7 § Premiepensionsmyndigheten skall se till att pensionsspararna får tillgång till den information de behöver för att ta till vara sin rätt i premiepensionssystemet.

Informationen enligt första stycket skall samordnas med Riksförsäkringsverkets och de allmänna försäkringskassornas information till de enskilda enligt lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension.

8 § Bestämmelserna i 8 kap. 18 § försäkringsrörelselagen (1982:713) om aktuarie i försäkringsbolag som meddelar livförsäkring, och föreskrifter som har meddelats med stöd av dessa bestämmelser, skall gälla för Premiensionsmyndigheten.

Vid tillämpningen av de bestämmelser och föreskrifter som anges i första stycket skall vad som sägs om verkställande direktören avse myndighetens chef.

Revisorer

9 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer skall årligen utse två auktoriserade revisorer att granska Premiensionsmyndighetens årsredovisning enligt 5 § jämte räkenskaperna samt ledningens förvaltning. Revisorerna skall avge en revisionsrapport till regeringen.

Innehållet i Finansinspektionens tillsyn m.m.

10 § Följande bestämmelser i försäkringsrörelselagen (1982:713), och föreskrifter som har meddelats med stöd av dessa bestämmelser, skall gälla för Finansinspektionens tillsyn över Premiensionsmyndigheten enligt 15 kap. 2 § lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension:

- 19 kap. 3 § om skyldighet för styrelsen och vissa befattningshavare att lämna upplysningar till inspektionen,
- 19 kap. 8 § om rätt för inspektionen att sammankalla ett försäkringsbolags styrelse,
- 19 kap. 9 § om skyldighet för styrelsen och verkställande direktören att hålla försäkringsbolagets räkenskapsmaterial m.m. tillgängligt för granskning,
- 19 kap. 10 § om skyldighet för vissa andra personer att lämna upplysningar m.m. till inspektionen,
- 19 kap. 11 § första, andra och femte styckena om rätt för inspektionen att meddela erinringar och förelägganden att vidta rättelser,
- 19 kap. 13 § om överklagande av inspektionens beslut, och
- 19 kap. 15 § om avgifter för att bekosta inspektionens verksamhet.

Vid tillämpningen av de bestämmelser och föreskrifter som anges i första stycket skall myndigheten anses som ett försäkringsbolag. Vad som sägs om försäkringsbolagets verkställande direktör skall avse myndighetens chef.

11 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får medge undantag från de bestämmelser som anges i 2 § första stycket samt 5 § första och andra styckena. Ett beslut enligt denna paragraf som meddelats av en annan myndighet än regeringen, får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Härigenom föreskrivs följande.

1 § Statlig ålderspensionsavgift skall för varje år betalas av staten enligt denna lag.

Avgift betalas endast för försäkrade enligt lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension som uppfyller förutsättningarna för tillgodoräknande av pensionsrätt för inkomstpension eller av pensionspoäng.

2 § Avgiften utgör 6,40 procent av ersättning i form av

1. sjukpenning och rehabiliteringspenning enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring samt sjukpenning enligt lagen (1976:380) om arbetskadeförsäkring eller motsvarande ersättning som utgetts enligt annan författning eller på grund av regeringens förordnande, i den utsträckning ersättningen trätt i stället för en försäkrads inkomst av anställning enligt 2 kap. 3 § lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension eller inkomst av annat förvärvsarbete enligt 2 kap. 6 § första stycket 1–4 nämnda lag,

2. föräldrapenningförmåner enligt lagen om allmän försäkring,

3. ersättning enligt lagen (1988:1465) om ersättning och ledighet för närståendevård,

4. ersättning som en allmän försäkringskassa utgett enligt 20 § lagen (1991:1047) om sjuklön,

5. livränta enligt 4 kap. lagen om arbetsskadeförsäkring eller motsvarande livränta som bestäms med tillämpning av den lagen,

6. delpension enligt lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring,

7. vårdbidrag enligt 9 kap. 4 och 4 a §§ lagen om allmän försäkring, i den utsträckning bidraget inte är ersättning för merkostnader,

8. dagpenning från arbetslöshetskassa,

9. statsbidrag till arbetslösa som tillskott till deras försörjning när de startar egen näringsverksamhet,

10. utbildningsbidrag i form av dagpenning under arbetsmarknadsutbildning och yrkesinriktad rehabilitering samt ersättning vid generationsväxling,

11. utbildningsbidrag för doktorander,

12. korttidsstudiestöd och vuxenstudiebidrag enligt studiestödslagen (1973:349),

13. vuxenstudiebidrag enligt lagen (1983:1030) om särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa samt särskilt utbildningsbidrag,

14. timersättning vid vuxenutbildning för utvecklingsstörda (särvox),

15. dagpenning till totalförsvarspliktiga som tjänstgör enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt och till andra som får dagpenning enligt de grunder som gäller för totalförsvarspliktiga, samt

16. bidrag från Sveriges författarfond och Konstnärsnämnden i den utsträckning som regeringen så föreskriver.

3 § Avgift beräknas inte på ersättning enligt 2 § om ersättningen tillsammans med annan inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvs-

arbete understiger 24 procent av det för året gällande prisbasbeloppet enligt 1 kap. 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring. Prop. 1997/98:151

4 § Vid beräkning av avgift på ersättning enligt 2 § skall det bortses från en försäkrads inkomster som överstiger 8,06 förhöjda prisbasbelopp enligt 1 kap. 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring i följande ordning:

1. ersättningar enligt 2 § 1 som utgör inkomst av annat förvärvsarbete,
2. annan inkomst av annat förvärvsarbete,
3. ersättningar enligt 2 § som utgör inkomst av anställning,
4. annan inkomst av anställning.

5 § Avgiften utgör 18,5 procent av sådana pensionsgrundande belopp som fastställs enligt 3 kap. lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension.

6 § Om sådan livränta som avses i 2 § 5 med tillämpning av 6 kap. 1 § lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring har varit samordnad med förtidspension eller efterlevandepension utgör avgiften 18,5 procent av det belopp som på grund av samordningen inte betalas ut.

7 § Avgift skall för varje år betalas preliminärt med belopp som så nära som möjligt beräknas motsvara den slutliga avgiften. Den preliminära avgiften betalas varje månad. Regeringen skall bestämma storleken på de belopp som skall betalas.

8 § Fördelningen av avgiften skall göras enligt följande. Den andel som beräknas motsvara pensionsrätt för premiepension för samma år förs till Riksgäldskontoret för tillfällig förvaltning enligt 8 kap. 1 § första stycket lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension. Återstoden förs till Allmänna pensionsfonden.

Regeringen skall för varje år fastställa andelarna efter förslag från Riksförsäkringsverket.

9 § Slutlig avstämning av avgifterna skall göras året efter fastställelseåret. Den skillnad som framkommer mellan beräknade belopp och de belopp som slutligt framräknas för det aktuella året skall regleras i samband med att storleken på de preliminära avgifterna bestäms. Det belopp som skall regleras gentemot Riksgäldskontoret beräknas med sådan avkastning som anges i 8 kap. 1 § första stycket lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension och det belopp som skall regleras gentemot Allmänna pensionsfonden med sådan ränta som anges i 19 kap. 3 § skattebetalningslagen (1997:483).

Med fastställelseår avses detsamma som enligt 1 kap. 8 § första stycket lagen om inkomstgrundad ålderspension.

10 § Avgiften används till finansiering av försäkringen för inkomstgrundad ålderspension enligt lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension.

Prop. 1997/98:151

1. Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1998 och tillämpas första gången på ersättningar och pensionsgrundande belopp som beräknas för år 1999.

2. Under åren 1999 och 2000 skall utöver vad som sägs i 10 § avgiften även finansiera försäkringen för tilläggs pension i form av ålderspension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring och folkpension i form av ålderspension enligt samma lag för personer med rätt till sådan tilläggs pension.

2.5 Förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

Prop. 1997/98:151

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1962:381) om allmän försäkring¹

dels att 11 kap. 2–6 a §§ och 20 kap. 14 § skall upphöra att gälla,

dels att 1 kap. 3 och 6 §§, 3 kap. 2 och 2 a §§, 5 kap. 6 §, 6 kap. 3 §, 11 kap. 1 §, 12 kap. 3 §, 13 kap. 2 och 4 §§, 15 kap. 2 §, 16 kap. 5 §, 19 kap. 1 och 4 §§, 20 kap. 2 och 15 §§ samt punkt 8 i övergångsbestämmelserna till lagen (1988:881) om ändring i nämnda lag skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

3 §²

Försäkrade enligt denna lag är dels svenska medborgare, dels personer som utan att vara svenska medborgare är bosatta i riket. En försäkrad som lämnar Sverige skall fortfarande anses vara bosatt i riket, om utlandsvistelsen är avsedd att vara längst ett år.

Utländsk sjöman på svenskt handelsfartyg är försäkrad för tilläggspension även om han *ej* är bosatt i riket.

Såvitt angår försäkringen för tilläggspension är den som enligt 11 kap. 6 § tillgodoräknats pensionspoäng försäkrad, även om han *ej* längre uppfyller förutsättningarna enligt första eller andra stycket.

Om regeringen inte föreskriver annat, skall den som av en statlig arbetsgivare sänds till ett annat land för arbete för arbetsgivarens räkning anses bosatt i riket under

Utländsk sjöman på svenskt handelsfartyg är försäkrad för tilläggspension även om han *eller hon inte* är bosatt i riket.

Såvitt angår försäkringen för tilläggspension är den som enligt 4 kap. 1 § lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension m.m. eller 11 kap. 6 § denna lag, i detta lagrumms lydelse före den 1 januari 1999, tillgodoräknats pensionspoäng försäkrad, även om han *eller hon inte* längre uppfyller förutsättningarna enligt första eller andra stycket.

Den som av en statlig arbetsgivare sänds till ett annat land för arbete för arbetsgivarens räkning *skall* anses bosatt i riket under hela utsändningstiden även om denna är

¹ Lagen omtryckt 1982:120.

Senaste lydelse av

11 kap. 2 § 1997:1273

11 kap. 3 § 1997:1274

11 kap. 4 § 1996:1336

11 kap. 6 § 1997:485

11 kap. 6 a § 1997:485

20 kap. 14 § 1981:692.

² Senaste lydelse 1984:1104.

hela utsändningstiden även om denna är avsedd att vara längre än ett år. Detta gäller även medföljande make samt barn som inte fyllt 18 år. Med make likställs den som utan att vara gift med den utsände lever tillsammans med denne, om de tidigare har varit gifta eller gemensamt har eller har haft barn.

avsedd att vara längre än ett år. Detta gäller även medföljande make samt barn som inte fyllt 18 år. Med make likställs den som utan att vara gift med den utsände lever tillsammans med denne, om de tidigare har varit gifta eller gemensamt har eller har haft barn.

6 §³

Inom den allmänna försäkringen skall de beräkningar, som anges i denna lag, göras med anknytning till ett *basbelopp*. Vissa beräkningar skall dock göras enligt vad som anges i tredje och femte styckena.

Inom den allmänna försäkringen skall de beräkningar, som anges i denna lag, göras med anknytning till ett *prisbasbelopp*. Detta belopp skall fastställas för varje år av regeringen. Vissa beräkningar skall dock göras enligt vad som anges i tredje stycket. Regeringen skall också för varje år fastställa ett förhöjt prisbasbelopp enligt femte stycket.

Basbeloppet räknas fram genom att bastalet 36 273 multipliceras med ett jämförelsetal som minskats med talet 1 och därefter multiplicerats med 0,80, varefter ett tillägg gjorts med talet 1. Jämförelsetalet anger förhållandet mellan det allmänna prisläget i juni året före det som *basbeloppet* avser och prisläget i juni 1996. Det framräknade *basbeloppet* avrundas till närmaste hundratal kronor och fastställs för varje år av regeringen.

Prisbasbeloppet räknas fram genom att bastalet 36 273 multipliceras med ett jämförelsetal som minskats med talet 1 och därefter multiplicerats med 0,80, varefter ett tillägg gjorts med talet 1. Jämförelsetalet anger förhållandet mellan det allmänna prisläget i juni året före det som *prisbasbeloppet* avser och prisläget i juni 1996. Det framräknade *prisbasbeloppet* avrundas till närmaste hundratal kronor.

Det enligt andra stycket fastställda beloppet skall minskas med två procent vid beräkning av

a) folkpension i form av ålderspension, förtidspension och efterlevandepension enligt 6–8 kap. samt änkepension, barnpension och barntillägg som uppbärs med stöd av övergångsbestämmelserna till lagen (1988:881) om ändring i denna lag,

b) allmän tilläggspension i form av ålderspension, förtidspension och efterlevandepension enligt 12–14 kap. samt änkepension och barnpension som uppbärs med stöd av övergångsbestämmelserna till lagen (1988:881) om ändring i denna lag.

³ Senaste lydelse 1997:565.

I fråga om efterlevandepension som utgörs av barnpension skall någon minskning enligt tredje stycket inte göras när det gäller den beloppsgräns som anges i 8 kap. 3 § andra meningen.

Vid beräkning av pensionsgrundande inkomst och tillgodoräkning av pensionspoäng enligt 11 kap. 5 och 6 §§ skall det i andra stycket angivna bastalet höjas till 36 992 och multipliceras med ett jämförelsetal som inte minskats. Det framräknade beloppet (förhöjt basbelopp) avrundas till närmaste hundratal kronor och fastställs för varje år av regeringen.

Det förhöjda prisbasbeloppet räknas fram och avrundas på samma sätt som prisbasbeloppet enligt andra stycket. Därvid skall dock det där angivna bastalet höjas till 36 992 och multipliceras med ett jämförelsetal som inte minskats.

Om det i lag eller annan författning eller på annat sätt hänvisas till basbelopp eller förhöjt basbelopp enligt detta lagrum skall därmed avses prisbasbelopp respektive förhöjt prisbasbelopp.

3 kap.

2 §⁴

Sjukpenninggrundande inkomst är den årliga inkomst i pengar som en försäkrad kan antas komma att tills vidare få för eget arbete, antingen såsom arbetstagare i allmän eller enskild tjänst (inkomst av anställning) eller på annan grund (inkomst av annat förvärvsarbete). Som inkomst av anställning räknas dock inte ersättning från en arbetsgivare som är bosatt utomlands eller en utländsk juridisk person, om arbetet har utförts i arbetsgivarens verksamhet utom riket. I fråga om arbete som utförs utomlands av den som av en statlig arbetsgivare sänts till ett annat land för arbete för arbetsgivarens räkning bortses vid beräkningen av sjukpenninggrundande inkomst från sådana lönetillägg som betingas av ökade levnadskostnader och andra sär-

Sjukpenninggrundande inkomst är den årliga inkomst i pengar som en försäkrad kan antas komma att tills vidare få för eget arbete, antingen såsom arbetstagare i allmän eller enskild tjänst (inkomst av anställning) eller på annan grund (inkomst av annat förvärvsarbete). Som inkomst av anställning räknas dock inte ersättning från en arbetsgivare som är bosatt utomlands eller en utländsk juridisk person, om arbetet har utförts i arbetsgivarens verksamhet utom riket. I fråga om arbete som utförs utomlands av den som av en statlig arbetsgivare sänts till ett annat land för arbete för arbetsgivarens räkning bortses vid beräkningen av sjukpenninggrundande inkomst från sådana lönetillägg som betingas av ökade levnadskostnader och andra sär-

⁴ Senaste lydelse 1996:1217.

skilda förhållanden i sysselsättningslandet. Som inkomst av anställning eller inkomst av annat förvärvsarbete räknas inte heller intäkt som avses i 32 § 1 mom. första stycket h och i kommunal-skattelagen (1928:370) eller sådan ersättning som anges i 1 § första stycket 2–6 och fjärde stycket lagen (1990:659) om särskild löneskatt på vissa förvärvsin-komster. Som inkomst av annat förvärvsarbete räknas inte sådan ersättning enligt gruppsjukförsäk-ring eller trygghetsförsäkring vid arbetsskada som enligt 2 § första stycket lagen om särskild löneskatt på vissa förvärvsin-komster utgör underlag för nämnda skatt. Den sjukpenninggrundande inkomsten fastställs av försäkringskassan. Inkomst av anställning och in-komst av annat förvärvsarbete skall därvid var för sig avrundas till närmast lägre hundratal kronor.

Vid beräkning av sjukpenning-grundande inkomst bortses från sådan inkomst av anställning och annat förvärvsarbete som över-stiger sju och en halv gånger *bas-beloppet*. Det belopp som sålunda skall undantas skall i första hand räknas av från inkomst av annat förvärvsarbete. Ersättning för utfört arbete i annan form än pension räknas som inkomst av anställning, såvida ersättningen under ett år uppgår till minst 1 000 kronor, även om mottagaren inte är an-ställd hos den som utger ersätt-ningen. I nu angivna fall skall den som utför arbetet anses såsom ar-betstagare och den som utger er-sättningen såsom arbetsgivare. Kan ersättning för arbete för någon annans räkning under året inte an-tas uppgå till minst 1 000 kronor, skall ersättningen från denne inte tas med vid beräkningen av den sjukpenninggrundande inkomsten i

skilda förhållanden i sysselsättningslandet. Som inkomst av an-ställning eller inkomst av annat förvärvsarbete räknas inte heller intäkt som avses i 32 § 1 mom. första stycket h och i kommunal-skattelagen (1928:370) eller sådan ersättning som anges i 1 § första stycket 1–5 och fjärde stycket lagen (1990:659) om särskild löneskatt på vissa förvärvsin-komster. Som inkomst av annat förvärvsarbete räknas inte sådan ersättning enligt gruppsjukförsäk-ring eller trygghetsförsäkring vid arbetsskada som enligt 2 § första stycket lagen om särskild löneskatt på vissa förvärvsin-komster utgör underlag för nämnda skatt. Den sjukpenninggrundande inkomsten fastställs av försäkringskassan. Inkomst av anställning och in-komst av annat förvärvsarbete skall därvid var för sig avrundas till närmast lägre hundratal kronor.

Vid beräkning av sjukpenning-grundande inkomst bortses från sådan inkomst av anställning och annat förvärvsarbete som över-stiger sju och en halv gånger *pris-basbeloppet*. Det belopp som så-lunda skall undantas skall i första hand räknas av från inkomst av annat förvärvsarbete. Ersättning för utfört arbete i annan form än pension räknas som inkomst av an-ställning, såvida ersättningen under ett år uppgår till minst 1 000 kronor, även om mottagaren inte är an-ställd hos den som utger ersätt-ningen. I nu angivna fall skall den som utför arbetet anses såsom ar-betstagare och den som utger er-sättningen såsom arbetsgivare. Kan ersättning för arbete för någon annans räkning under året inte an-tas uppgå till minst 1 000 kronor, skall ersättningen från denne inte tas med vid beräkningen av den sjukpenninggrundande inkomsten i

annat fall än då den utgör inkomst av näringsverksamhet. Vid beräkning av sjukpenninggrundande inkomst av anställning skall bortses från ersättning som enligt 2 a § skall anses som inkomst av annat förvärvsarbete samt ersättning som idrottsutövare får från sådan ideell förening som avses i 7 § 5 mom. lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt och som har till huvudsakligt syfte att främja idrottslig verksamhet, om ersättningen från föreningen under året inte kan antas uppgå till minst ett halvt *basbelopp*. Vid beräkning av sjukpenninggrundande inkomst av anställning bortses även från ersättning från en stiftelse som har till väsentligt ändamål att tillgodose ekonomiska intressen hos dem som är eller har varit anställda hos en arbetsgivare som lämnat bidrag till stiftelsen (vinstandelsstiftelse) eller från en annan juridisk person med motsvarande ändamål, om ersättningen avser en sådan anställd och inte utgör ersättning för arbete för den juridiska personens räkning. Detta gäller dock endast om de bidrag arbetsgivaren lämnat till den juridiska personen varit avsedda att vara bundna under minst tre kalenderår och att på likartade villkor tillkomma en betydande del av de anställda. Om arbetsgivaren är ett fåmansföretag eller ett fåmansägt handelsbolag skall vid beräkningen inte bortses från ersättning som den juridiska personen lämnar till sådan företagsledare eller delägare i företaget eller denne närstående person som avses i punkt 14 av anvisningarna till 32 § kommunalskattelagen. Vid beräkning av sjukpenninggrundande inkomst av anställning skall alltid bortses från ersättning

annat fall än då den utgör inkomst av näringsverksamhet. Vid beräkning av sjukpenninggrundande inkomst av anställning skall bortses från ersättning som enligt 2 a § skall anses som inkomst av annat förvärvsarbete samt ersättning som idrottsutövare får från sådan ideell förening som avses i 7 § 5 mom. lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt och som har till huvudsakligt syfte att främja idrottslig verksamhet, om ersättningen från föreningen under året inte kan antas uppgå till minst ett halvt *prisbasbelopp*. Vid beräkning av sjukpenninggrundande inkomst av anställning bortses även från ersättning från en stiftelse som har till väsentligt ändamål att tillgodose ekonomiska intressen hos dem som är eller har varit anställda hos en arbetsgivare som lämnat bidrag till stiftelsen (vinstandelsstiftelse) eller från en annan juridisk person med motsvarande ändamål, om ersättningen avser en sådan anställd och inte utgör ersättning för arbete för den juridiska personens räkning. Detta gäller dock endast om de bidrag arbetsgivaren lämnat till den juridiska personen varit avsedda att vara bundna under minst tre kalenderår och att på likartade villkor tillkomma en betydande del av de anställda. Om arbetsgivaren är ett fåmansföretag eller ett fåmansägt handelsbolag skall vid beräkningen inte bortses från ersättning som den juridiska personen lämnar till sådan företagsledare eller delägare i företaget eller denne närstående person som avses i punkt 14 av anvisningarna till 32 § kommunalskattelagen. Vid beräkning av sjukpenninggrundande inkomst av anställning skall alltid bortses från ersättning

vinstandelsstiftelse som härrör från bidrag som arbetsgivaren lämnat under åren 1988–1991.

från en vinstandelsstiftelse som härrör från bidrag som arbetsgivaren lämnat under åren 1988–1991.

Prop. 1997/98:151

Beräkningen av den sjukpenninggrundande inkomsten skall, där förhållandena inte är kända för försäkringskassan, grundas på de upplysningar som kassan kan inhämta av den försäkrade eller dennes arbetsgivare eller som kan framgå av den uppskattning, som vid taxering gjorts av den försäkrades inkomst. Semesterlön får inte inräknas i den sjukpenninggrundande inkomsten till högre belopp än vad som skulle ha utgivits i lön för utfört arbete under motsvarande tid. En liknande begränsning skall gälla semesterersättning. Inkomst av arbete för egen räkning får ej beräknas högre än som motsvarar skälig avlöning för liknande arbete för annans räkning.

2 a §⁵

Vid beräkning av sjukpenninggrundande inkomst skall ersättning från en arbetsgivare som är bosatt utomlands eller är en utländsk juridisk person anses som inkomst av annat förvärvsarbete, om ersättningen avser arbete som utförts inom riket samt arbetsgivaren och arbetstagaren träffat överenskommelse om att ersättningen skall hänföras till sådan inkomst.

Vid beräkning av sjukpenninggrundande inkomst skall som inkomst av annat förvärvsarbete också anses ersättning som utgör skattepliktig inkomst av tjänst enligt kommunalskattelagen (1928:370) och som, utan att anställningsförhållande förelegat, *utbetalas* av fysisk person bosatt utomlands eller utländsk juridisk person. Detta gäller dock inte i fråga om sådan skattepliktig intäkt som avses i 11 kap. 2 § första stycket tredje meningen.

Vid beräkning av sjukpenninggrundande inkomst skall som inkomst av annat förvärvsarbete också anses ersättning som utgör skattepliktig inkomst av tjänst enligt kommunalskattelagen (1928:370) och som, utan att anställningsförhållande förelegat, *betalas ut* av en fysisk person som är bosatt utomlands eller av en utländsk juridisk person. Detta gäller dock inte i fråga om sådan skattepliktig intäkt som avses i 2 kap. 3 § första stycket tredje meningen lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension.

Som inkomst av annat förvärvsarbete räknas dessutom ersättning för arbete under förutsättning att ersättningen betalas ut

1. till mottagare som har en F-skattsedel antingen när ersättningen bestäms eller när den betalas ut,
2. till mottagare som har en A-skattsedel eller en F-skattsedel med villkor enligt 4 kap. 9 § skattebetalningslagen (1997:483) eller som saknar skattsedel på preliminär skatt, om ersättningen tillsammans med annan ersättning för arbete från samma utbetalare under inkomståret kan antas komma att understiga 10 000 kronor och utbetalaren är en fysisk person

⁵ Senaste lydelse 1997:1040.

eller ett dödsbo samt vad som utbetalts inte utgör utgift i en av utbetalaren bedriven näringsverksamhet,

3. till delägare i handelsbolag av bolaget,

4. till medlem i europeisk ekonomisk intressegruppering av grupperingen.

Om i fall som avses i tredje stycket 1 mottagaren har en F-skattsedel med villkor enligt 4 kap. 9 § skattebetalningslagen, räknas ersättningen som inkomst av annat förvärvsarbete bara om F-skattsedeln skriftligen återopas.

5 kap.

6 §⁶

Som bosättningstid i Sverige tillgodoräknas

a) tid under vilken en person varit folkbokförd i Sverige enligt folkbokföringslagen (1991:481); vid flyttning till utlandet skall hänsyn dock inte tas till tid efter utresan om personen enligt nämnda lag skall avregistreras som utflyttad,

b) tid under vilken en här folkbokförd person före tidpunkten för folkbokföringen oavbrutet vistats i Sverige efter att ha ansökt om uppehållstillstånd enligt 1 kap. 4 § utlänningslagen (1989:529) eller motsvarande föreskrift enligt äldre lag,

c) tid under vilken en svensk medborgare av svenska kyrkan, ett svenskt trossamfund, ett organ som är knutet till ett sådant samfund eller en svensk ideell organisation som bedriver biståndsverksamhet varit sänd till ett annat land för arbete för arbetsgivarens räkning; för tid efter år 1992 skall vad som nu sägs gälla endast om utlandsvistelsen varat längst tre år i följd,

d) tid under vilken en försäkrad haft inkomst av anställning eller inkomst av annat förvärvsarbete som avses i 11 kap.,

d) tid under vilken en försäkrad haft inkomst av anställning eller inkomst av annat förvärvsarbete som avses i 2 kap. lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension,

e) tid före år 1993 under vilken en svensk medborgare haft anställning i ett annat land som grundat rätt till svensk statligt reglerad pension, dock inte tid för vilken rätt till pension grundad på bosättning i det andra landet föreligger om sådan pension kan utbetalas till den som är bosatt i Sverige,

f) i den mån regeringen så förordnar tid under vilken en person som inte fyllt 26 år bedriver studier i annat land.

Som bosättningstid i Sverige tillgodoräknas även tid som avses i 7 och 9 §§.

Som bosättningstid i Sverige enligt första stycket a) tillgodoräknas inte tid då någon enligt förordnande av regeringen med stöd av 1 kap. 3 § fjärde stycket inte skall anses bosatt i Sverige.

⁶ Senaste lydelse 1992:1277.

Vad som i första stycket sägs om folkbokföring enligt folkbokföringslagen skall gälla också i fråga om kyrkobokföring enligt lag som ersatts av folkbokföringslagen eller enligt motsvarande äldre författning.

Bestämmelserna i första stycket c) gäller även medföljande make samt barn under 18 år till person som där avses.

Bestämmelserna i första stycket d), såvitt gäller tid före år 1993 för vilken den försäkrade tillgodoräknats pensionspoäng enligt 11 kap., och första stycket e) gäller även medföljande make samt barn under 18 år till person som där avses. Som bosättningstid tillgodoräknas dock inte tid för vilken maken eller barnet har rätt till pension grundad på bosättningstid i det andra landet om sådan pension kan utbetalas till den som är bosatt i Sverige.

Bestämmelserna i första stycket d), såvitt gäller tid före år 1993 för vilken den försäkrade tillgodoräknats pensionspoäng enligt 11 kap. *i kapitlets lydelse före den 1 januari 1999*, och första stycket e) gäller även medföljande make samt barn under 18 år till person som där avses. Som bosättningstid tillgodoräknas dock inte tid för vilken maken eller barnet har rätt till pension grundad på bosättningstid i det andra landet om sådan pension kan utbetalas till den som är bosatt i Sverige.

Vid tillämpningen av bestämmelserna i femte och sjätte styckena skall med make likställas den som, utan att vara gift med den person som avses i första stycket c), d) eller e) levt tillsammans med denne, om de tidigare har varit gifta eller gemensamt har eller har haft barn.

6 kap.

3 §⁷

Uttag av ålderspension *må* återkallas med verkan från nästa månadsskifte. Sådan återkallelse gäller *ej* för försäkrad, som *åtnjuter* tilläggspension enligt 12 kap., *med mindre* han *tillika* gör motsvarande återkallelse enligt 12 kap. 3 §.

Uttag av ålderspension *får helt eller delvis* återkallas med verkan från nästa månadsskifte. *Har ålderspension återkallats tidigare får dock ny återkallelse inte avse tid före sex månader efter det att den tidigare återkallelsen började gälla.* Sådan återkallelse gäller *inte heller* för försäkrad, som *uppbär* tilläggspension enligt 12 kap., *om inte* han *eller hon* gör motsvarande återkallelse enligt 12 kap. 3 §.

Skall ålderspension *ånyo börja utgå* efter återkallelse *som avses i första stycket*, beräknas pensionens storlek med tillämpning av bestämmelserna i 2 § på grundval av den försäkrades ålder då pensionen *ånyo* börjar *utgå*. För varje månad,

Skall ålderspension efter återkallelse *av pensionsuttag börja betalas ut på nytt*, beräknas pensionens storlek med tillämpning av bestämmelserna i 2 § på grundval av den försäkrades ålder då pensionen *på nytt* börjar *utges*. För

⁷ Senaste lydelse 1990:743.

varunder ålderspension tidigare utgått göres vid beräkningen avdrag med fem tiondels procent såvitt avser tid före den månad, varunder den försäkrade fyllt sextiofem år, och sju tiondels procent såvitt avser annan tid.

varje månad, varunder ålderspension tidigare har betalats ut, skall vid beräkningen göras avdrag med 0,5 procent för tid före den månad, varunder den försäkrade har fyllt 65 år, och 0,7 procent för annan tid.

11 kap.

1 §⁸

Rätt till tilläggspension grundas på inkomst av förvärvsarbete.

För varje år, varunder någon varit försäkrad enligt 1 kap. 3 § första eller andra stycket, skall för honom enligt vad nedan sägs beräknas pensionsgrundande inkomst på grundval av hans inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvsarbete under året. Sådan beräkning skall icke göras för år före det då den försäkrade uppnår sexton års ålder, ej heller för år då den försäkrade avlidit eller för år efter det då han fyllt sextiofyra år eller för tidigare år, varunder han för hela året åtnjutit hel ålderspension enligt denna lag.

Pensionsgrundande inkomst och pensionspoäng beräknas och fastställs enligt lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension.

12 kap.

3 §⁹

Uttag av ålderspension må återkallas med verkan från nästa månadsskifte. Sådan återkallelse gäller ej för försäkrad, som åtnjuter folkpension enligt 6 kap. med mindre han tillika gör motsvarande återkallelse enligt 6 kap. 3 §.

Uttag av ålderspension får helt eller delvis återkallas med verkan från nästa månadsskifte. Har ålderspension återkallats tidigare får dock ny återkallelse inte avse tid före sex månader efter det att den tidigare återkallelsen började gälla. Sådan återkallelse gäller inte heller för försäkrad, som uppbär folkpension enligt 6 kap., om inte han eller hon gör motsvarande återkallelse enligt 6 kap. 3 §.

Skall ålderspension ånyo börja utgå efter återkallelse som avses i första stycket, beräknas pensionens

Skall ålderspension efter återkallelse av pensionsuttag börja betalas ut på nytt, beräknas pen-

⁸ Senaste lydelse 1979:127.

⁹ Senaste lydelse 1990:743.

storlek med tillämpning av bestämmelserna i 2 § på grundval av den försäkrades ålder då pensionen *ånys* börjar *utgå*. För varje månad, varunder ålderspension tidigare *utgått göres* vid beräkningen avdrag med *fem tiondels* procent *såvitt avser* tid före den månad, varunder den försäkrade fyllt *sextiofem* år, och *sju tiondels* procent *såvitt avser* annan tid.

sionens storlek med tillämpning av bestämmelserna i 2 § på grundval av den försäkrades ålder då pensionen *på nytt* börjar *utges*. För varje månad, varunder ålderspension tidigare *har betalats ut, skall* vid beräkningen *göras* avdrag med *0,5* procent *för* tid före den månad, varunder den försäkrade *har* fyllt *65* år, och *0,7* procent *för* annan tid.

13 kap.

2 §¹⁰

Har pensionspoäng tillgodoräknats den försäkrade för minst två år av de fyra år som närmast föregått det år då pensionsfallet inträffar, skall förtidspension utges med tillämpning av bestämmelserna i andra stycket. *Detsamma skall gälla* då vid tidpunkten för pensionsfallet den försäkrades sjukpenninggrundande inkomst eller den inkomst som då skulle ha utgjort hans sjukpenninggrundande inkomst om försäkringskassan hade känt till samtliga förhållanden, uppgår till lägst ett belopp som motsvarar det vid årets ingång gällande *basbeloppet*.

Hel förtidspension motsvarar den tilläggs pension i form av ålderspension, som skulle tillkomma den försäkrade, om sådan pension skulle börja utgå från och med den månad varunder han fyller *sextiofem* år. Härvid skall ålderspensionen beräknas under antagande att den försäkrade för varje år från och med det då förtidspensionen börjar utgå till och med det då han uppnår *sextiofyra* års ålder tillgodoräknats pensionspoäng motsvarande medeltalet av

Har pensionspoäng tillgodoräknats den försäkrade för minst två år av de fyra år som närmast föregått det år då pensionsfallet inträffar, skall förtidspension utges med tillämpning av bestämmelserna i andra stycket. *Härvid gäller inte bestämmelsen i 20 kap. 2 § första stycket. Bestämmelserna i andra stycket skall även tillämpas* då vid tidpunkten för pensionsfallet den försäkrades sjukpenninggrundande inkomst eller den inkomst som då skulle ha utgjort hans *eller hennes* sjukpenninggrundande inkomst om försäkringskassan hade känt till samtliga förhållanden, uppgår till lägst ett belopp som motsvarar det vid årets ingång gällande *prisbasbeloppet*.

Hel förtidspension motsvarar den tilläggs pension i form av ålderspension, som skulle tillkomma den försäkrade, om sådan pension skulle börja utgå från och med den månad varunder han *eller hon* fyller *65* år. Härvid skall ålderspensionen beräknas under antagande att den försäkrade för varje år från och med det då förtidspensionen börjar utgå till och med det då han *eller hon* uppnår *64* års ålder tillgodoräknats pensionspoäng motsvarande medel-

¹⁰ Senaste lydelse 1994:46.

de pensionspoängtal, vilka tillgodoräknats honom under de fyra år som närmast föregått det år då pensionsfallet inträffade eller, om pensionen därigenom blir större, under samtliga år från och med det då han fyllt *sexton* år till och med det som närmast föregått pensionsfallet. Vid beräkningen av nämnda medeltal bortses från de år intill ett antal av hälften, för vilka pensionspoäng ej tillgodoräknats den försäkrade eller för vilka poängtalet är lägst.

Pension enligt denna paragraf får ej utgå, om den försäkrade vid *sextiofem* års ålder inte kan bli berättigad till ålderspension enligt 12 kap.

talet av de pensionspoängtal, vilka tillgodoräknats honom *eller henne* under de fyra år som närmast föregått det år då pensionsfallet inträffade eller, om pensionen därigenom blir större, under samtliga år från och med det då han *eller hon* fyllt *16* år till och med det som närmast föregått pensionsfallet. Vid beräkningen av nämnda medeltal bortses från de år intill ett antal av hälften, för vilka pensionspoäng ej tillgodoräknats den försäkrade eller för vilka poängtalet är lägst.

Pension enligt denna paragraf får ej utgå, om den försäkrade vid 65 års ålder inte kan bli berättigad till ålderspension enligt 12 kap.

4 §¹¹

Om förtidspension utgår för tid efter det att ålderspension med stöd av 12 kap. 3 § upphört att utgå, skall förtidspensionen minskas med motsvarande tillämpning av 12 kap. 3 och 4 §§.

Vid beräkning av förtidspension skall hänsyn inte tas till pensionspoäng som enligt 11 kap. 6 § första och tredje styckena tillgodoräknats den försäkrade för tid då förtidspension enligt denna lag utgått med anledning av samma inkomstförlust. Vårdår som enligt 11 kap. 6 a § tillgodoräknats en försäkrad som under året uppburit förtidspension enligt denna lag får inte åberopas för höjning av förtidspensionen.

Vid beräkning av förtidspension skall hänsyn inte tas till pensionspoäng som enligt 11 kap. 6 § första och tredje styckena, *i dessa lagrumms lydelse före den 1 januari 1999, eller 4 kap. 1 § lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension* tillgodoräknats den försäkrade för tid då förtidspension enligt denna lag utgått med anledning av samma inkomstförlust. Vårdår som enligt 11 kap. 6 a §, *i detta lagrumms lydelse före den 1 januari 1999, eller 4 kap. 1 § lagen om inkomstgrundad ålderspension* tillgodoräknats en försäkrad som under året uppburit förtidspension enligt denna lag får inte åberopas för höjning av förtidspensionen.

¹¹ Senaste lydelse 1981:1038.

15 kap.**2 §¹**

För försäkrad, som är född under något av åren 1911–1927, skall vid tillämpning av 11 kap. 1 § andra stycket pensionsgrundande inkomst beräknas även för det år varunder han fyllt sextiofem år, dock ej för det fall han under hela nämnda år åtnjutit hel ålderspension enligt denna lag.

Beräkning av förtidspension skall under förutsättningar som angivas i 13 kap. 2 § för försäkrad som avses i denna paragraf ske under antagande att den försäkrade tillgodoräknats pensionspoäng även för det år då han uppnår sextiofem års ålder.

Vid beräkning av ålderspension som avses i 12 kap. 1 § första stycket skall, om pensionen däri- genom blir större, försäkrad som avses i denna paragraf tillgodo- räknas pensionspoäng som om han blivit berättigad till förtidspension enligt 13 kap. 1 § från och med januari månad det år han uppnår sextiofem års ålder.

För en pensionsberättigad som är född under något av åren 1911–1927 skall tilläggs pension beräknas som om pensionspoäng kunnat tillgodoräknas om han eller hon hade fått rätt till förtidspension enligt 13 kap. 1 § från och med januari månad det år han eller hon uppnått 65 års ålder. Detta gäller dock endast om pensionen däri- genom blir större.

16 kap.**5 §²**

Ålderspension utgår från och med den månad varunder den försäkrade fyller sextiofem år eller, om han önskar att pensionen skall börja utgå tidigare eller senare, från och med den månad som an- givits i pensionsansökningen.

Ålderspension utges från och med den månad varunder den försäkrade fyller 65 år eller, om han eller hon önskar att pensionen skall börja utges tidigare eller senare, från och med den månad som anges i pensionsansökningen.

Förtidspension, handikappersättning och vårdbidrag utgår från och med den månad då rätt till förmånen inträtt. I fall som avses i 1 § andra stycket utgår dock förtidspension från och med månaden näst efter den då beslutet om pension meddelats.

¹ Senaste lydelse 1979:127. Ändringen innebär bl.a. att första och andra styckena upphävs.

² Senaste lydelse 1995:1478.

Efterlevandepension *utgår* från och med den månad då den försäkrade avlidit eller, om han vid sin död uppbar ålderspension eller förtidspension, från och med månaden näst efter den då dödsfallet inträffat.

Inträder rätt till ålderspension eller efterlevandepension vid annan tidpunkt än som åsyftas i första och tredje styckena, *utgår* pensionen från och med den månad då rätten inträtt.

Pension får inte *utgå* för längre tid tillbaka än tre månader eller, i fråga om barnpension eller handikappersättning, två år före ansökningsmånaden.

Efterlevandepension *utges* från och med den månad då den försäkrade avlidit eller, om han *eller hon* vid sin död uppbar ålderspension eller förtidspension, från och med månaden näst efter den då dödsfallet inträffat.

Inträder rätt till ålderspension eller efterlevandepension vid annan tidpunkt än som åsyftas i första och tredje styckena, *skall* pensionen *betalas ut för tid* från och med den månad då rätten inträtt.

Annan pension än ålderspension får inte betalas ut för längre tid tillbaka än tre månader eller, i fråga om barnpension eller handikappersättning, två år före ansökningsmånaden. Ålderspension får betalas ut tidigast för månaden närmast efter ansökningsmånaden. Har den försäkrade uppburit förtidspension eller särskild efterlevandepension omedelbart före 65 års ålder får dock ålderspension betalas ut för högst tre månader före ansökningsmånaden.

Det belopp som först förfaller till betalning efter beslut om barnpension enligt 14 kap. 2 § skall minskas med vad som utbetalats i omställningspension enligt 14 kap. 4 § eller särskild efterlevandepension enligt 14 kap. 5 § för den tid som barnpensionsbeloppet avser utöver vad som skulle ha utgetts om beslutet om barnpension förelegat vid utbetalningen av omställningspensionen eller den särskilda efterlevandepensionen.

19 kap.

1 §³

Om avgifter för finansiering av sjukförsäkringen, *folkpensioneringen* och *försäkringen för tilläggspension* föreskrivs i lagen (1981:691) om socialavgifter. *Om avgift för finansiering av försäkringen för tilläggspension föreskrivs även i lagen (1994:1744) om allmän pensionsavgift.*

Om avgifter för finansiering av sjukförsäkringen *m.m.*, *föräldraförsäkringen* och *efterlevandepensioner* föreskrivs i lagen (1981:691) om socialavgifter.

³ Senaste lydelse 1997:946.

4 §⁴

Avgiftsuttaget till försäkringen för tilläggspension skall vara så avvägt att avgifterna, i den mån de inte skall föras till staten, i förening med andra tillgängliga medel finansierar pensionsutbetalningar, förvaltningskostnader och andra utgifter för försäkringen samt den fondering som behövs.

För finansieringen av tilläggspension i form av ålderspension enligt denna lag skall bestämmelserna i 1 kap. 2 § i lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension gälla.

20 kap.**2 §⁵**

Vid tillämpningen av bestämmelserna i 11 kap. 6 a § om försäkrad, som vårdar barn, skall med barn som där sägs likställas fosterbarn.

Vid tillämpningen av denna lag skall, om inte annat sägs i lagen, vårdar som tillgodoräknats enligt 11 kap. 6 a §, i detta lagrumms lydelse före den 1 januari 1999, eller 4 kap. 12 § lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension likställas med år för vilka pensionspoäng tillgodoräknats.

Med förälder skall vid tillämpningen av bestämmelserna i 9 kap. 4 § och 11 kap. 6 a § likställas den, med vilken förälder är eller varit gift eller har eller har haft barn, om de stadigvarande sammanbor.

Med förälder skall vid tillämpningen av bestämmelserna i 9 kap. 4 § likställas den, med vilken förälder är eller varit gift eller har eller har haft barn, om de stadigvarande sammanbor.

Med förälder skall vid tillämpningen av bestämmelserna i 9 kap. 4 § likställas den som med socialnämndens tillstånd har tagit emot ett utländskt barn för vård och fostran i syfte att adoptera det.

Med förälder skall vid tillämpningen av bestämmelserna i 9 kap. 4 § också likställas den som med socialnämndens tillstånd har tagit emot ett utländskt barn för vård och fostran i syfte att adoptera det.

Har någon med socialnämndens medgivande tagit emot ett utländskt barn i sitt hem här i landet för vård och fostran i adoptionsyfte, skall vid tillämpning av bestämmelserna i 8 och 14 kap. om rätt till barnpension barnet anses som barn till denne. I sådana fall anses barnet bosatt i Sverige, om den blivande adoptivföräldern var bosatt här i landet vid den tidpunkt då han avled.

Har någon med socialnämndens medgivande tagit emot ett utländskt barn i sitt hem här i landet för vård och fostran i adoptionsyfte, skall vid tillämpning av bestämmelserna i 8 och 14 kap. om rätt till barnpension barnet anses som barn till denne. I sådana fall anses barnet bosatt i Sverige, om den blivande adoptivföräldern var bosatt här i landet vid den tidpunkt då han eller hon avled.

⁴ Senaste lydelse 1994:1746.

⁵ Senaste lydelse 1997:485.

Vid tillämpning av bestämmelserna i 3 kap. 2 a § tredje stycket skall den som lämnat uppgift om innehav av en F-skattsedel i en anbuds-handling, en faktura eller någon därmed jämförlig handling, som även innehåller uppgifter om utbetalarens och betalningsmottagarens namn och adress eller andra för identifiering godtagbara uppgifter samt uppgift om betalningsmottagarens personnummer eller organisationsnummer anses ha en sådan skattsedel. Uppgiften om innehav av en F-skattsedel gäller även som sådant skriftligt åberopande av F-skattsedeln som avses i 3 kap. 2 a § fjärde stycket. Det som nu sagts gäller dock inte om den som betalar ut ersättningen känner till att uppgiften om innehav av en F-skattsedel är oriktig. Bestämmelser om påföljd för den som lämnar oriktig uppgift finns i skattebrottslagen (1971:69).

15 §⁶

Regeringen *äger* träffa överenskommelse med främmande makt *angående* utsträckt tillämpning av denna lag eller om undantag i vissa fall från vad i lagen är stadgat.

Om en svensk medborgare, som sysselsätts utomlands av en arbetsgivare som är bosatt i Sverige eller är svensk juridisk person, på grund av en överenskommelse enligt första stycket inte skall vara försäkrad enligt denna lag, skall pensionsgrundande inkomst av anställning enligt 11 kap. 2 § ändå tillgodoräknas honom, om arbetsgivaren i en förbindelse, som godtas av Riksförsäkringsverket, åtar sig att svara för tilläggspensionsavgiften. Motsvarande skall gälla för en svensk medborgare som är anställd hos en utländsk juridisk person, om en svensk juridisk person, som har ett bestämmande inflytande över den utländska juridiska personen, avger en sådan förbindelse.

Regeringen *får* träffa överenskommelse med främmande makt *om* utsträckt tillämpning av denna lag eller om undantag i vissa fall från vad i lagen är stadgat.

8.⁷ Om en kvinna, som avses i punkt 5 och är född under något av åren 1930–1944 samt har rätt till tilläggspension i form av änkepension enligt äldre bestämmelser, för samma månad får tilläggspension i form av ålderspension, utges änkepensionen endast i den mån den överstiger

⁶ Senaste lydelse 1984:1104. Ändringen innebär bl.a. att andra stycket upphävs.

⁷ Senaste lydelse 1997:1040.

ålderspensionen. Kvinnan har dock alltid rätt till änkepension med sådant belopp att denna, tillsammans med tilläggspensionen i form av ålderspension, motsvarar viss andel av summan av kvinnans tilläggspension i form av ålderspension och den tilläggspension för mannen som avses i 14 kap. 3 § i dess äldre lydelse. Denna andel utgör 60 procent om kvinnan är född år 1930, 58 procent om kvinnan är född år 1931, 56 procent om kvinnan är född år 1932, 54 procent om kvinnan är född år 1933, 52 procent om kvinnan är född år 1934 och 50 procent om kvinnan är född under något av åren 1935–1944. Med stöd av denna regel får emellertid inte utbetalas tilläggspension i form av änkepension med högre belopp än vad som följer av 14 kap. 3 § i dess äldre lydelse.

Vid tillämpning av bestämmelserna i första stycket skall, om kvinnan uppskjuter uttaget av ålderspension till en senare tidpunkt än från och med den månad då hon fyller 65 år, hänsyn tas till den tilläggspension i form av ålderspension som skulle ha utgått om rätt därtill hade inträtt från och med nämnda månad. Vidare skall, då kvinnan gjort undantagande från försäkringen för tilläggspension, hänsyn tas till den tilläggspension i form av ålderspension som skulle ha *utgått* om undantagande inte skett. Motsvarande skall gälla om bestämmelserna i 11 kap. 6 § första stycket *om tillgodoräknande av pensionspoäng vid underlåten eller bristande avgiftsbetalning* har tillämpats.

Vid tillämpning av bestämmelserna i första stycket skall, om kvinnan uppskjuter uttaget av ålderspension till en senare tidpunkt än från och med den månad då hon fyller 65 år, hänsyn tas till den tilläggspension i form av ålderspension som skulle ha utgått om rätt därtill hade inträtt från och med nämnda månad. Vidare skall, då kvinnan gjort undantagande från försäkringen för tilläggspension, hänsyn tas till den tilläggspension i form av ålderspension som skulle ha *utgetts* om undantagande inte skett. Motsvarande skall gälla om bestämmelserna *om tillgodoräknande av pensionspoäng vid underlåten eller bristande avgiftsbetalning* i 11 kap. 6 § första stycket, *i detta lagrumms lydelse före den 1 januari 1999, eller 4 kap. 8 § andra stycket lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension* har tillämpats.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för år 1998 och tidigare år.

2.6 Förslag till lag om ändring i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring

Prop. 1997/98:151

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 4 och 5 §§, 6 kap. 1 § och 7 kap. 2 § lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

4 §²

Livränta *utgår* längst till den månad under vilken den försäkrade fyller 65 år, *om ej annat följer av andra stycket.*

Från och med den månad som avses i första stycket utgår livränta endast i den mån den försäkrade ej har rätt till ålderspension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring med belopp som uppgår till minst 65 procent av livräntebeloppet.

Börjar ålderspension utgå tidigare eller senare än från och med den månad under vilken den försäkrade fyller 65 år, skall livränta enligt andra stycket utgå med det belopp som skulle ha utgivits, om hel ålderspension hade börjat uppbäras från och med nämnda månad.

Andra stycket har motsvarande tillämpning i fråga om ålderspension enligt utländskt system för social trygghet.

Livränta *utges* längst till den månad under vilken den försäkrade fyller 65 år.

5 §³

För den som är sjukpenningförsäkrad enligt 3 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring utgörs livränteunderlaget av hans sjukpenninggrundande inkomst enligt 3 kap. 2 § nämnda lag vid den tidpunkt från vilken livräntan skall utges eller den inkomst som då skulle ha utgjort hans sjukpenninggrundan-

För den som är sjukpenningförsäkrad enligt 3 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring utgörs livränteunderlaget av hans *eller hennes* sjukpenninggrundande inkomst enligt 3 kap. 2 § nämnda lag vid den tidpunkt från vilken livräntan skall utges eller den inkomst som då skulle ha utgjort hans *eller hennes*

¹ Lagen omtryckt 1993:357.

² Ändringen innebär bl.a. att andra–fjärde styckena upphävs.

³ Senaste lydelse 1997:1042.

de inkomst, om försäkringskassan hade känt till samtliga förhållanden.

Vid tillämpningen av första stycket gäller följande avvikelser från bestämmelserna i 3 kap. 2 § lagen om allmän försäkring. Vid beräkningen skall också andra skattepliktiga förmåner än pengar beaktas. Med inkomst av anställning likställs kostnadsersättning som inte enligt 8 kap. 19 eller 20 § skattebetalningslagen (1997:483) undantas vid beräkning av skatteavdrag. Semesterlön och semesterersättning skall medräknas utan den begränsning som anges i 3 kap. 2 § tredje stycket lagen om allmän försäkring. Inkomst i form av skattepliktiga förmåner skall värderas på det sätt som är föreskrivet för beräkning av pensionsgrundande inkomst enligt lagen om allmän försäkring.

sjukpenninggrundande inkomst, om försäkringskassan hade känt till samtliga förhållanden.

Vid tillämpningen av första stycket gäller följande avvikelser från bestämmelserna i 3 kap. 2 § lagen om allmän försäkring. Vid beräkningen skall också andra skattepliktiga förmåner än pengar beaktas. Med inkomst av anställning likställs kostnadsersättning som inte enligt 8 kap. 19 eller 20 § skattebetalningslagen (1997:483) undantas vid beräkning av skatteavdrag. Semesterlön och semesterersättning skall medräknas utan den begränsning som anges i 3 kap. 2 § tredje stycket lagen om allmän försäkring. Inkomst i form av skattepliktiga förmåner skall värderas på det sätt som är föreskrivet för beräkning av pensionsgrundande inkomst enligt lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension.

6 kap. 1 §⁴

Är någon som har rätt till livränta enligt 4 eller 5 kap. samtidigt berättigad till folkpension eller tilläggspension i form av förtidspension eller efterlevandepension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring med anledning av den inkomstförlust som har föranlett livräntan, utgår livräntan endast i den mån den överstiger pensionen.

Har delpension utgått till någon som tillerkänns livränta enligt 4 kap. och avser livräntan samma inkomstförlust som delpensionen, får livränta för förfluten tid utges endast i den mån den överstiger den delpension som utgått för samma tid.

Första stycket gäller även i fråga om pension som enligt utländskt system för social trygghet utgår med anledning av arbetsskadan.

Om bestämmelserna i 11 kap. 6 § första stycket lagen om allmän försäkring om tillgodoräknande av pensionspoäng vid underlåten eller bristande avgiftsbetalning har tillämpats för år efter det då arbetsskadan har inträffat, skall vid tillämpning av denna paragraf och

Om bestämmelserna om beräkning av pensionspoäng vid underlåten eller bristande avgiftsbetalning i 11 kap. 6 § första stycket lagen om allmän försäkring, i detta lagrumms lydelse före den 1 januari 1999, eller 4 kap. 8 § andra stycket lagen (1998:000) om in-

⁴ Senaste lydelse 1997:1042.

4 kap. 4 § hänsyn tas till den tilläggs pension som skulle ha utgivits om full avgift hade erlagts.

komstgrundad ålderspension har tillämpats för år efter det då arbetsskadan har inträffat, skall vid tillämpning av denna paragraf hänsyn tas till den tilläggs pension som skulle ha utgivits om full avgift hade erlagts.

7 kap.

2 §⁵

Avgiften till arbetsskadeförsäkringen skall utgå efter en procentsats som skall vara så avvägd att avgifterna tillsammans med andra tillgängliga medel täcker

1. ersättningar enligt denna lag samt ersättningar på grund av obligatorisk försäkring enligt lagen (1916:235) om försäkring för olycksfall i arbete, lagen (1929:131) om försäkring för vissa yrkessjukdomar och lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring,

2. kostnader som föranleds av lagen (1955:469) angående omreglering av vissa ersättningar enligt lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete m.m., lagen (1962:303) om förhöjning av vissa ersättningar i anledning av yrkesskada m.m., lagen (1967:919) om värdesäkring av yrkesskadelivräntor m.m. och lagen (1977:268) om uppräkningskostnader av yrkesskadelivräntor m.m.,

3. förvaltningskostnader,
4. *behövlig fondbildning*.

3. förvaltningskostnader.

Med förvaltningskostnader enligt första stycket 3 avses omkostnader för Riksförsäkringsverkets och de allmänna försäkringskassornas verksamhet beträffande arbetsskadeförsäkringen.

Beslut om procentsats för ett visst år skall fattas senast under året dessförinnan.

Riksförsäkringsverket skall vart femte år föreslå procentsats för de sju följande åren, i den mån beslut inte redan har fattats.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999. Äldre bestämmelser i 4 kap. 4 § gäller fortfarande för personer som är födda år 1937 eller tidigare.

⁵ Senaste lydelse 1994:241.

2.7 Förslag till lag om ändring i lagen (1981:691) om socialavgifter

Prop. 1997/98:151

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1981:691) om socialavgifter¹ dels att 4 kap. 8 och 10 §§ samt 5 kap. 4 § skall upphöra att gälla, dels att 1 kap. 1 och 2 §§, 2 kap. 1–5 §§, 3 kap. 1 och 3–5 a §§ samt 4 kap. 1–4, 6 och 7 §§ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

1 §²

I denna lag ges bestämmelser om avgifter för finansiering av den allmänna försäkringen och vissa andra sociala ändamål.

I denna lag ges bestämmelser om avgifter för finansiering av den allmänna försäkringen, *ålderspensioneringen* och vissa andra sociala ändamål.

Att denna lag tillämpas även i fråga om särskild löneskatt på vissa förvärvsinkomster framgår av lagen (1990:659) om särskild löneskatt på vissa förvärvsinkomster och lagen (1994:1920) om allmän löneavgift.

Om nedsättning av socialavgifter som regionalpolitiskt stöd finns särskilda bestämmelser. Föreskrifter om avdrag vid beräkning av arbetsgivaravgifter finns i lagen (1995:287) om anställningsstöd och i lagen (1995:411) om tillfällig avvikelser från lagen (1981:691) om socialavgifter.

2 §³

Avgifterna utgörs av arbetsgivaravgifter och egenavgifter. Arbetsgivaravgifter skall betalas av den som är arbetsgivare och egenavgifter av den som är försäkrad enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring och har inkomst av annat förvärvsarbete som avses i 3 kap. 2 eller 2 a § eller 11 kap. 3 § nämnda lag. Med inkomst av annat förvärvsarbete enligt 3 kap. 2 § och 2 a § lagen om allmän försäkring skall även likställas inkomst för eget arbete i form av andra skattepliktiga förmåner än pengar.

Avgifterna utgörs av arbetsgivaravgifter och egenavgifter. Arbetsgivaravgifter skall betalas av den som är arbetsgivare. *Egenavgifter skall betalas av den som är försäkrad enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring eller enligt lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension och som har inkomst av annat förvärvsarbete som avses i 3 kap. 2 eller 2 a § lagen om allmän försäkring eller 2 kap. lagen om inkomstgrundad ålderspension.* Med inkomst av annat förvärvsarbete

¹ Lagen omtryckt 1989:633.

Senaste lydelse av
4 kap. 8 § 1995:658
4 kap. 10 § 1995:852.

² Senaste lydelse 1995:414.

³ Senaste lydelse 1997:526.

enligt 3 kap. 2 och 2 a §§ lagen om allmän försäkring skall även likställas inkomst för eget arbete i form av andra skattepliktiga förmåner än pengar.

Vid tillämpning av denna lag skall, även om ett anställningsförhållande inte föreligger, den som har utgett sådan ersättning som enligt bestämmelserna i 3 kap. 2 § andra stycket *eller 11 kap. 2 § första stycket m, andra stycket och femte stycket* lagen om allmän försäkring är att hänföra till inkomst av anställning anses som arbetsgivare. Med inkomst av anställning enligt 3 kap. 2 § lagen om allmän försäkring skall i denna lag likställas inkomst i form av andra skattepliktiga förmåner än pengar samt kostnadsersättning som inte enligt 8 kap. 19 eller 20 § skattebetalningslagen (1997:483) undantas vid beräkning av skatteavdrag. I fråga om skattepliktig intäkt av tjänst enligt kommunalskattelagen (1928:370) i form av rabatt, bonus eller annan förmån som ges ut på grund av kundtrohet eller liknande, skall den som slutligt har stått för de kostnader som ligger till grund för förmånen, anses som arbetsgivare, om denne är någon annan än den som är skattskyldig för förmånen.

Vid tillämpning av denna lag skall, även om ett anställningsförhållande inte föreligger, den som har utgett sådan ersättning som enligt bestämmelserna i 3 kap. 2 § andra stycket lagen om allmän försäkring *eller enligt bestämmelserna i 2 kap. 10 § första stycket, 11 eller 12 § lagen om inkomstgrundad ålderspension* är att hänföra till inkomst av anställning anses som arbetsgivare. Med inkomst av anställning enligt 3 kap. 2 § lagen om allmän försäkring skall i denna lag likställas inkomst i form av andra skattepliktiga förmåner än pengar samt kostnadsersättning som inte enligt 8 kap. 19 eller 20 § skattebetalningslagen (1997:483) undantas vid beräkning av skatteavdrag. I fråga om skattepliktig intäkt av tjänst enligt kommunalskattelagen (1928:370) i form av rabatt, bonus eller annan förmån som ges ut på grund av kundtrohet eller liknande, skall den som slutligt har stått för de kostnader som ligger till grund för förmånen, anses som arbetsgivare, om denne är någon annan än den som är skattskyldig för förmånen.

2 kap.

1 §⁴

En arbetsgivare skall på det avgiftsunderlag som anges i 3–5 §§ för varje år betala

1. sjukförsäkringsavgift med 7,93 procent,
2. folkpensionsavgift med 6,83 procent,
3. tilläggspensionsavgift med 6,40 procent,

1. sjukförsäkringsavgift med 7,50 procent,
2. efterlevandepensionsavgift med 1,70 procent,
3. ålderspensionsavgift med 6,40 procent,

⁴ Senaste lydelse 1997:938.

4. *delpensionsavgift med 0,20 procent,*

4. *föräldraförsäkringsavgift med 2,20 procent,*

Prop. 1997/98:151

5. arbetsskadeavgift med 1,38 procent,

6. arbetsmarknadsavgift med 5,42 procent,

6. arbetsmarknadsavgift med 5,84 procent.

7. *arbetarskyddsavgift med 0,17 procent,*

8. *lönegarantiavgift med 0,25 procent.*

Arbetsgivare som avses i 1 kap. 2 § andra stycket skall dock beträffande ersättning som avses i 11 kap. 2 § första stycket m och femte stycket lagen (1962:381) om allmän försäkring betala endast tilläggsavgift.

Arbetsgivare som avses i 1 kap. 2 § andra stycket skall dock beträffande ersättning som avses i 2 kap. 11 eller 12 § lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension betala endast åldersavgift.

2 §⁵

En arbetsgivare som sysselsätter sjömän skall på den ersättning som utgetts till sådana för varje år betala även sjömanspensionsavgift med 1,20 procent.

I fråga om sjömän skall sjukförsäkringsavgift och *folkpensionsavgift* beräknas efter de procentsatser som regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Riksförsäkringsverket årligen fastställer. Procentsatserna skall utgöra den andel av de i 1 § första stycket 1 och 2 angivna procentsatserna som svarar mot förhållandet mellan antalet svenska sjömän och hela antalet sjömän på svenska handelsfartyg i medeltal för den 30 september de tre år som närmast föregått det år då procentsatserna fastställs. Hänsyn skall därvid inte tas till fartyg med en bruttodräktighet understigande 300. Procentsatserna beräknas med två decimaler.

I fråga om sjömän skall sjukförsäkringsavgift och *arbetsmarknadsavgift* beräknas efter de procentsatser som regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Riksförsäkringsverket årligen fastställer. Procentsatserna skall utgöra den andel av de i 1 § första stycket 1 och 6 angivna procentsatserna som svarar mot förhållandet mellan antalet svenska sjömän och hela antalet sjömän på svenska handelsfartyg i medeltal för den 30 september de tre år som närmast föregått det år då procentsatserna fastställs. Hänsyn skall därvid inte tas till fartyg med en bruttodräktighet understigande 300. Procentsatserna beräknas med två decimaler.

Med sjöman avses i denna lag arbetstagare som avses i punkt 1 av anvisningarna till 49 § kommunalskattelagen (1928:370).

⁵ Senaste lydelse 1996:1335.

3 §⁶

Underlag för beräkning av avgifterna är summan av vad arbetsgivaren under året har utgett som lön i pengar eller annan ersättning för utfört arbete eller eljest med anledning av tjänsten, dock inte pension, eller andra skattepliktiga förmåner eller, i fall som avses i 3 kap. 2 § andra stycket lagen (1962:381) om allmän försäkring, annan ersättning för utfört arbete. Bidrag som avses i 11 kap. 2 § första stycket m) lagen om allmän försäkring likställs med lön. Vidare likställs med lön garanti-belopp enligt lönegarantilagen (1992:497). Med lön likställs även kostnadsersättning som inte enligt 8 kap. 19 eller 20 § skattebetalningslagen (1997:483) undantas vid beräkning av skatteavdrag.

Med lön likställs också ersättning som en arbetsgivare utger till en allmän försäkringskassa som följd av bestämmelsen i 24 § första stycket lagen (1991:1047) om sjuklön.

Ersättning som avses i andra stycket skall anses som ersättning till arbetstagare vid tillämpning av 4 och 5 §§.

Underlag för beräkning av avgifterna är summan av vad arbetsgivaren under året har utgett som lön i pengar eller annan ersättning för utfört arbete eller eljest med anledning av tjänsten, dock inte pension, eller andra skattepliktiga förmåner. I underlaget skall även ingå sådan annan ersättning för utfört arbete som avses i 3 kap. 2 § andra stycket lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Med lön likställs

1. *garantibelopp enligt lönegarantilagen (1992:497),*

2. *kostnadsersättning som inte enligt 8 kap. 19 eller 20 § skattebetalningslagen (1997:483) undantas vid beräkning av skatteavdrag,*

3. *ersättning som en arbetsgivare utger till en allmän försäkringskassa som följd av bestämmelsen i 24 § första stycket lagen (1991:1047) om sjuklön.*

Ersättning som avses i andra stycket 3 skall anses som ersättning till arbetstagare vid tillämpning av 4 och 5 §§.

4 §⁷

Vid bestämmande av avgiftsunderlaget skall bortses från

1. ersättning till en och samme arbetstagare om den under året inte uppgått till 1 000 kronor,

2. *ersättning till arbetstagare som vid årets ingång fyllt 65 år,*

⁶ Senaste lydelse 1997:526.

⁷ Senaste lydelse 1996:1218.

3. ersättning till arbetstagare vid sjukdom eller ledighet för vård av barn eller med anledning av barns födelse, till den del ersättningen motsvarar sjukpenning, föräldrapenning eller rehabiliteringspenning som arbetsgivare får uppbära enligt 3 kap. 16 §, 4 kap. 18 § eller 22 kap. 12 § lagen (1962:381) om allmän försäkring,

4. ersättning för vilken skall betalas särskild inkomstskatt enligt lagen (1991:591) om särskild inkomstskatt för utomlands bosatta artister m.fl.,

5. ersättning som en arbetsgivare utgett till barn för arbete som utförts i hans förvärvsverksamhet i de fall avdrag för ersättningen inte får göras vid inkomsttaxeringen,

6. ersättning till den del denna motsvarar kostnader i arbetet som arbetstagare haft att täcka med ersättningen,

8. ersättning för arbete som har utförts utomlands, till den del denna inte räknas som lön enligt *11 kap. 2 § första stycket lagen om allmän försäkring*,

8. ersättning för arbete som har utförts utomlands, till den del denna inte räknas som lön *enligt 2 kap. 3 § första stycket lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension eller enligt 2 kap. 16 § andra stycket samma lag inte är pensionsgrundande inkomst.*

9. ersättning för skiljemannauppdrag i fall där parterna i skiljeförfarandet är av utländsk nationalitet,

10. ersättning som på grund av bestämmelserna i 5 § lagen (1984:947) om beskattning av utländska forskare vid tillfälligt arbete i Sverige inte utgör skattepliktig intäkt,

11. ersättning som avses i 3 kap. 2 a § lagen om allmän försäkring,

12. intäkt som avses i 32 § 1 mom. första stycket h och i kommunal-skattelagen (1928:370),

13. sådan ersättning som enligt 1 § första stycket 2–6 lagen (1990:659) om särskild löneskatt på vissa förvärvsinkomster utgör underlag för nämnda skatt,

13. sådan ersättning som enligt 1 § första stycket 1–5 lagen (1990:659) om särskild löneskatt på vissa förvärvsinkomster utgör underlag för nämnda skatt,

14. ersättning till en och samme idrottsutövare från en sådan ideell förening som avses i 7 § 5 mom. lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt och som har till huvudsakligt syfte att främja idrottslig verksamhet, om ersättningen från föreningen under året inte uppgått till ett halvt *basbelopp* enligt lagen om allmän försäkring,

14. ersättning till en och samme idrottsutövare från en sådan ideell förening som avses i 7 § 5 mom. lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt och som har till huvudsakligt syfte att främja idrottslig verksamhet, om ersättningen från föreningen under året inte uppgått till ett halvt *prisbasbelopp* enligt lagen om allmän försäkring,

15. före utgången av år 1992 utbetalade ersättningar från en vinstandelsstiftelse, som avses i 3 kap. 2 § andra stycket lagen om allmän för-

säkring, till den del de inte utgör ersättning för arbete för stiftelsens räkning,

16. sådan ersättning från en vinstandelsstiftelse eller en annan juridisk person med motsvarande ändamål från vilken enligt de fyra sista meningarna i 3 kap. 2 § andra stycket lagen om allmän försäkring skall bortses vid beräkning av sjukpenninggrundande inkomst,

17. ersättning för arbetsskada som inträffat före utgången av juni 1993 om ersättningen avser tid därefter och utgår på grund av ansvarighetsförsäkring vilken åtnjuts enligt grunder som fastställts i kollektivavtal mellan arbetsmarknadens huvudorganisationer,

18. ersättning för arbetsskada som inträffat före utgången av år 1992 om skadan anmälts till allmän försäkringskassa efter utgången av juni 1993 och ersättningen utgår på grund av sådan ansvarighetsförsäkring som anges i 17,

19. ersättning enligt 11 kap. 2 § första stycket a–l, n, p och r lagen om allmän försäkring.

19. ersättning enligt 2 kap. 5 § lagen om inkomstgrundad ålderspension.

Bestämmelsen i första stycket 6 är tillämplig endast om kostnaderna kan beräknas uppgå till minst 10 procent av arbetstagarens ersättning från arbetsgivaren under utgiftsåret. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får fastställa schablon för beräkning av arbetstagares kostnader i viss verksamhet. Schablonen skall avse bestämda yrkesgrupper och grundas på de genomsnittliga kostnaderna inom respektive grupp.

Bestämmelserna i första stycket 17 och 18 gäller endast ersättning som inte avser de första 180 dagarna efter skadetillfället och som för en och samme arbetstagare beräknas på lönedelar som inte överstiger sju och en halv gånger *basbeloppet* enligt lagen om allmän försäkring.

Bestämmelserna i första stycket 17 och 18 gäller endast ersättning som inte avser de första 180 dagarna efter skadetillfället och som för en och samme arbetstagare beräknas på lönedelar som inte överstiger sju och en halv gånger *prisbasbeloppet* enligt lagen om allmän försäkring.

I fråga om inkomst från fåmansföretag och fåmansägt handelsbolag skall föreskrifterna i punkt 13 av anvisningarna till 32 § kommunalskattelagen (1928:370) tillämpas vid bestämmande av avgiftsunderlaget.

5 §⁸

Vid bestämmande av underlaget för beräkning av *tilläggs pensionsavgift* skall *bortses från* ersättningar som *inte räknas som* inkomst av anställning enligt 11 kap. 2 § tredje eller fjärde

Vid bestämmande av underlaget för beräkning av *ålderspensionsavgift* skall *även medräknas* ersättningar som *utgör* inkomst av anställning enligt 2 kap. 10 § första stycket, 11 § första stycket

⁸ Senaste lydelse 1990:658.

stycket lagen (1962:381) om allmän försäkring. Vidare skall bortses från ersättningar till arbetstagare som inte är svenska medborgare och som inte heller är bosatta här, då ersättningarna avser arbete utom riket.

Vid bestämmande av underlaget för beräkning av annan avgift än tilläggsavgift skall bortses från ersättningar till arbetstagare som inte varit försäkrade enligt lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring. I fråga om arbete som har utförts för annans räkning utan att anställning förelegat skall vid beräkningen bortses från ersättningar till personer som varit bosatta utomlands och utfört arbetet utom riket.

eller 12 § första stycket lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension. Ersättningar för arbete utanför Sverige till arbetstagare som inte är svenska medborgare och som inte heller är bosatta här, skall inte medräknas.

Vid bestämmande av underlaget för beräkning av annan avgift än ålderspensionsavgift skall bortses från ersättningar till arbetstagare som vid årets ingång fyllt 65 år. Detsamma gäller ersättningar till arbetstagare som inte varit försäkrade enligt lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring.

3 kap.

1 §⁹

En försäkrad som avses i 1 kap. 2 § skall på det avgiftsunderlag som anges i 3–5 §§ för varje år betala

1. sjukförsäkringsavgift med 8,66 procent,
2. folkpensionsavgift med 6,83 procent,
3. tilläggsavgift med 6,40 procent,
4. delpensionsavgift med 0,20 procent,

5. arbetsskadeavgift med 1,38 procent,
6. arbetsmarknadsavgift med 3,30 procent.

1. sjukförsäkringsavgift med 8,23 procent,
2. efterlevandepensionsavgift med 1,70 procent,
3. ålderspensionsavgift med 6,40 procent,
4. föräldraförsäkringsavgift med 2,20 procent,

3 §¹⁰

Egenavgifter beräknas inte för år efter det då den försäkrade fyllt 65 år.

Andra avgifter än tilläggsavgift betalas inte av den som vid utgången av inkomståret inte var inskriven hos allmän försäk-

Egenavgifter i annan form än ålderspensionsavgift beräknas inte för år efter det då den försäkrade fyllt 65 år.

Andra avgifter än ålderspensionsavgift betalas inte av den som vid utgången av inkomståret inte var inskriven hos allmän försäk-

⁹ Senaste lydelse 1997:938.

¹⁰ Senaste lydelse 1990:658.

ringskassa, utom för det fall att detta berott på att den försäkrade inte uppnått den ålder som enligt 1 kap. 4 § lagen (1962:381) om allmän försäkring krävs för inskrivning hos allmän försäkringskassa. Sådana avgifter betalas inte heller av den som för någon del av samma år uppburit hel förtidspension enligt lagen om allmän försäkring eller för hela året uppburit hel ålderspension enligt nämnda lag.

Tilläggsavgift betalas inte för det år då den försäkrade avlidit. *Sådan avgift betalas inte heller då den försäkrade för hela året uppburit hel ålderspension enligt lagen om allmän försäkring.*

ringskassa, utom för det fall att detta berott på att den försäkrade inte uppnått den ålder som enligt 1 kap. 4 § lagen (1962:381) om allmän försäkring krävs för inskrivning hos allmän försäkringskassa. Sådana avgifter betalas inte heller av den som för någon del av samma år uppburit hel förtidspension enligt lagen om allmän försäkring eller för hela året uppburit hel ålderspension enligt nämnda lag.

Ålderspensionsavgift betalas inte för det år då den försäkrade avlidit.

Avgift betalas inte då avgiftsunderlaget understiger 1 000 kronor.

4 §¹¹

Grunden för beräkning av avgift enligt 1 § 1, 5 och 6 utgörs av inkomst av annat förvärvsarbete som avses i 3 kap. 2 eller 2 a § lagen (1962:381) om allmän försäkring. Med inkomst av annat förvärvsarbete enligt 3 kap. 2 § och 2 a § lagen om allmän försäkring skall även likställas andra skattepliktiga förmåner än pengar.

Grunden för beräkning av avgift enligt 1 § 2–4 utgörs av inkomst av annat förvärvsarbete som avses i 11 kap. 3 § lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Grunden för beräkning av avgift enligt 1 § 1 och 4–6 utgörs av inkomst av annat förvärvsarbete som avses i 3 kap. 2 eller 2 a § lagen (1962:381) om allmän försäkring. Med inkomst av annat förvärvsarbete enligt 3 kap. 2 och 2 a §§ lagen om allmän försäkring skall även likställas andra skattepliktiga förmåner än pengar.

Grunden för beräkning av avgift enligt 1 § 2 och 3 utgörs av inkomst av annat förvärvsarbete som avses i 2 kap. 6 § lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension.

5 §¹²

Vid bestämmande av avgiftsunderlaget skall bortses från ersättning för arbete för någon annans räkning, om ersättningen från denne under året inte uppgått till 1 000 kronor. Vad nu sagts gäller dock inte om ersättningen utgör inkomst av näringsverksamhet.

¹¹ Senaste lydelse 1996:1066.

¹² Senaste lydelse 1990:658.

Vid bestämmande av avgiftsunderlaget skall vidare bortses från inkomst som avses i 11 kap. 3 § första stycket d) lagen om allmän försäkring.

Vid beräkningen av inkomst av annat förvärvsarbete gäller i tillämpliga delar bestämmelserna i 11 kap. 4 § lagen om allmän försäkring.

Vid bestämmande av avgiftsunderlaget skall vidare bortses från inkomst som avses i 2 kap. 6 § första stycket 4 lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension.

Vid beräkningen av inkomst av annat förvärvsarbete gäller i tillämpliga delar bestämmelserna i 2, 13 och 15 kap. lagen om inkomstgrundad ålderspension.

5 a §¹

Vid beräkning av egenavgifter får avdrag göras med 5 procent av avgiftsunderlaget beräknat enligt 4 § första stycket, dock högst med 9 000 kronor per år. Om den försäkrade under året även betalat ut lön eller annan förmån till arbetstagare och som arbetsgivare gjort avdrag från arbetsgivaravgifterna enligt 2 kap. 5 a §, får dock avdrag från egenavgifterna medges högst med ett så stort belopp att det sammanlagda avdraget från egenavgifterna och arbetsgivaravgifterna inte överstiger 42 600 kronor per år.

Om den försäkrade är delägare i ett handelsbolag får det sammanlagda avdraget från de egenavgifter som är hänförliga till handelsbolagets inkomster för samtliga delägare i handelsbolaget inte överstiga 42 600 kronor per år. Avdraget fördelas mellan delägarna i proportion till hur den skattepliktiga inkomsten från handelsbolaget fördelas mellan dem. Kan en eller flera av delägarna helt eller delvis inte utnyttja avdraget får resterande avdrag fördelas mellan övriga delägare på motsvarande sätt. Om handelsbolaget under året även betalat ut lön eller annan förmån till arbetstagare och som arbetsgivare gjort avdrag från arbetsgivaravgifterna enligt 2 kap. 5 a §, skall delägarna medges avdrag från egenavgifterna högst med så stort belopp att delägarnas sammanlagda avdrag från de egenavgifter som är hänförliga till inkomsten från handelsbolaget och handelsbolagets avdrag från arbetsgivaravgifterna inte överstiger 42 600 kronor per år.

Avdrag enligt första stycket skall i angiven ordning avse arbetsmarknadsavgiften, sjukförsäkringsavgiften, arbetsskadeavgiften, folkpensionsavgiften, delpensionsavgiften och tilläggsavgiften.

Avdrag enligt första stycket skall i angiven ordning avse arbetsmarknadsavgiften, sjukförsäkringsavgiften, arbetsskadeavgiften, efterlevandepensionsavgiften och föräldraförsäkringsavgiften.

¹ Senaste lydelse 1997:437.

4 kap.**1 §¹**

Sjukförsäkringsavgifter förs till staten för finansiering av

1. kostnader för *ersättning för sjukvård m.m. enligt 2 kap., sjukpenning m.m. enligt 3 kap., föräldrapenningförmåner enligt 4 kap., folkpension i form av förtidspension enligt 7 kap. och rehabiliteringsersättning m.m. enligt 22 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring samt pensionstillskott till förtidspension enligt lagen (1969:205) om pensionstillskott,*

2. *kostnader enligt lagen (1974:525) om ersättning för viss födelsekontrollerande verksamhet m.m.,*

3. *kostnader för förmåner enligt lagen (1996:1150) om högkostnadsskydd vid köp av läkemedel m.m.,*

4. Centrala studiestödsnämndens kostnader med anledning av att sådana studielån som belöper på en studerandes sjukperiod enligt studiestödslagen (1973:349) inte skall återbetalas,

5. vissa av de allmänna försäkringskassornas förvaltningskostnader,

6. kostnader enligt lagen (1988:1465) om ersättning och ledighet för närståendevård,

7. den allmänna försäkringens kostnader enligt lagen (1991:1047) om sjuklön.

1. kostnader för sjukpenning m.m. enligt 3 kap., folkpension i form av förtidspension enligt 7 kap. för personer som har rätt till tilläggspension i form av förtidspension enligt 13 kap., tilläggspension i form av förtidspension enligt 13 kap. och rehabiliteringsersättning m.m. enligt 22 kap., *allt enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring,*

2. Centrala studiestödsnämndens kostnader med anledning av att sådana studielån som belöper på en studerandes sjukperiod enligt studiestödslagen (1973:349) inte skall återbetalas,

3. vissa av de allmänna försäkringskassornas förvaltningskostnader,

4. kostnader enligt lagen (1988:1465) om ersättning och ledighet för närståendevård,

5. den allmänna försäkringens kostnader enligt lagen (1991:1047) om sjuklön *och*

6. *statliga ålderspensionsavgifter enligt lagen (1998:000) om statlig ålderspensionsavgift som belöper på förmåner som finansieras med sjukförsäkringsavgiften.*

2 §

Folkpensionsavgifter förs till staten som bidrag till finansieringen av folkpensioneringen enligt

Efterlevandepensionsavgifter förs till staten för finansiering av folkpension i form av efterlevan-

¹ Senaste lydelse 1997:938.

lagen (1962:381) om allmän försäkring.

depension enligt 8 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring och tilläggspension i form av efterlevandepension enligt 14 kap. samma lag, änkepension enligt övergångsbestämmelserna till lagen (1988:881) om ändring i lagen om allmän försäkring samt kostnader för förvaltning av efterlevandepension och änkepension.

Prop. 1997/98:151

3 §²

Av inlutna tilläggspensionsavgifter förs 7 procent till staten och 22,4 procent placeras på konto hos Riksgäldskontoret. Återstoden förs till en fond, benämnd *Allmänna Pensionsfonden* med vars tillgångar kostnaderna för försäringen för tilläggspension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring skall täckas. Fonden förvaltas enligt grunder som riksdagen fastställer särskilt.

Fördelningen av inlutna ålderspensionsavgifter skall göras enligt följande. Den andel som beräknas utgöra avgifter för inkomster som överstiger 8,06 förhöjda prisbasbelopp enligt 1 kap. 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring förs till staten. Den andel som beräknas motsvara pensionsrätt för premiepension för samma år förs till Riksgäldskontoret för tillfällig förvaltning. Återstoden förs till *Allmänna pensionsfonden* med vars tillgångar kostnaderna för försäringen för inkomstpension och tilläggspension enligt lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension och tilläggspension i form av ålderspension enligt lagen om allmän försäkring skall täckas.

Regeringen skall för varje år fastställa de andelar som anges i första stycket efter förslag från Riksförsäkringsverket. Skillnaden mellan beräknade belopp och de belopp som slutligt framräknas för det aktuella året skall regleras vid en kommande överföring.

Medel som regleras gentemot staten skall beräknas med sådan ränta som anges i 19 kap. 3 § skattebetalningslagen (1997:483) och medel som regleras gentemot Riksgäldskontoret med sådan av-

² Senaste lydelse 1997:938.

kastning som anges i 8 kap. 1 § första stycket lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension. Prop. 1997/98:151

4 §

Delpensionsavgifter förs till en fond, benämnd delpensionsfonden, med vars tillgångar kostnaderna för pensioner enligt lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring och motsvarande äldre bestämmelser skall täckas. Fonden förvaltas enligt grunder som riksdagen fastställer särskilt.

Föräldraförsäkringsavgifter förs till staten för finansiering av föräldrapenningförmåner enligt 4 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring, kostnader för förvaltning av föräldrapenningförmåner och för finansiering av statliga ålderspensionsavgifter enligt lagen (1998:000) om statlig ålderspensionsavgift som belöper på sådana förmåner.

6 §³

Arbetsskadeavgifter förs till en fond, benämnd Arbetskadefonden, med vars tillgångar kostnaderna för ersättningar enligt lagen (1976:380) om arbetskadeförsäkring och motsvarande äldre bestämmelser samt förvaltningskostnader skall täckas. Fonden förvaltas enligt grunder som riksdagen fastställer särskilt.

Arbetsskadeavgifter förs till staten för finansiering av ersättningar enligt lagen (1976:380) om arbetskadeförsäkring och motsvarande äldre bestämmelser, kostnader för förvaltning av sådana ersättningar och för finansiering av statliga ålderspensionsavgifter enligt lagen (1998:000) om statlig ålderspensionsavgift som belöper på ersättningar som finansieras med arbetsskadeavgifter.

7 §⁴

Arbetsmarknadsavgifter förs till staten för finansiering av

1. arbetslöshetsersättning enligt lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring,

2. kostnader för tillsyn av arbetslöshetskassornas utbetalning av arbetslöshetsersättning enligt lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor, och

3. utbildningsbidrag till sådan deltagare i arbetsmarknadsutbildning enligt förordningen (1987:406) om arbetsmarknadsutbildning eller yrkesinriktad rehabilitering enligt förordningen (1987:405) om den

2. kostnader för tillsyn av arbetslöshetskassornas utbetalning av arbetslöshetsersättning enligt lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor,

3. utbildningsbidrag i form av dagpenning till deltagare i arbetsmarknadsutbildning, yrkesinriktad rehabilitering eller sådan verksamhet för ungdomar mellan 20 och 24 år som anordnas av en

³ Senaste lydelse 1997:240.

⁴ Senaste lydelse 1997:249.

arbetsmarknadspolitiska verksamheten som uppfyller villkoren för inkomstrelaterad ersättning enligt lagen om arbetslöshetsförsäkring.

kommun, under förutsättning att deltagarna uppfyller villkoren för inkomstrelaterad ersättning enligt lagen om arbetslöshetsförsäkring.

4. kostnader enligt lönegarantilagen (1992:497) och

5. statliga ålderspensionsavgifter enligt lagen (1998:000) om statlig ålderspensionsavgift som belöper på förmåner som finansieras med arbetsmarknadsavgifter.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

2. De nya bestämmelserna i 2 kap. 1, 4 och 5 §§ tillämpas i fråga om avgiftspliktig ersättning som betalas ut från och med den 1 januari 1999.

3. De nya bestämmelserna i 3 kap. 1 och 3 §§ tillämpas på inkomster som upp bärs från och med den 1 januari 1999. Omfattar beskattningsåret tid såväl före som efter utgången av år 1998 skall, om den försäkrade inte visar annat, så stor del av beskattningsårets inkomst anses hänförlig till tiden efter utgången av år 1998 som svarar mot förhållandet mellan den del av beskattningsåret som infaller under denna tid och hela beskattningsåret.

4. Äldre bestämmelser i 2 kap. 4 § första stycket 2 och 5 § andra stycket samt i 3 kap. 3 § första stycket gäller fortfarande för personer som är födda 1937 eller tidigare.

5. Under år 1999 skall influtna ålderspensionsavgifter enligt 4 kap. 3 § fördelas på så sätt att 7 procent förs till staten och 32 procent placeras på konto hos Riksgäldskontoret. Återstoden förs till Allmänna pensionsfonden.

6. Riksförsäkringsverket skall för åren 1995–1997 beräkna framkomna skillnader mellan gjorda överföringar och ett belopp som motsvarar summan av fastställda pensionsrätter för premiepension för dessa år. Reglering av framkomna skillnader skall göras senast i juni 1999. Sådan reglering avseende år 1998 skall göras senast i april 2000.

7. Under åren 1999 och 2000 skall vad som i 4 kap. 3 § sägs om vilka kostnader tillgångarna i den Allmänna pensionsfonden skall täcka också avse folkpension i form av ålderspension enligt 6 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring till personer som har rätt till tilläggspension i form av ålderspension enligt 12 kap. samma lag samt kostnader för förvaltning av sådan folkpension.

8. Har regeringen före utgången av år 1998 ingått överenskommelse med främmande makt avseende folk- och tilläggspension utgör vid tillämpningen av överenskommelsen från och med den 1 januari 1999 fem procentenheter av sjukförsäkringsavgiften finansiering av sådan pension.

2.8 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:1744) om allmän pensionsavgift

Prop. 1997/98:151

Härigenom föreskrivs att 2–4 och 6 §§ lagen (1994:1744) om allmän pensionsavgift¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Den som uppbär sådan inkomst som avses i 3 § skall på avgiftsunderlaget för varje år betala allmän pensionsavgift med 6,95 procent.

Avgiften avrundas till närmast hela hundratal kronor. Avgift som slutar på 50 kronor avrundas till närmast lägre hundratal kronor.

Avgiften beräknas på sådan inkomst av anställning som avses i 11 kap. 2 § lagen (1962:381) om allmän försäkring och sådan inkomst av annat förvärvsarbete som avses i 11 kap. 3 § nämnda lag om den enskilde är skattskyldig för inkomsten enligt kommunalskattelagen (1928:370). Inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvsarbete skall därvid var för sig avrundas till närmast lägre hundratal kronor.

Vid beräkning av inkomst av anställning skall avdrag göras för kostnader som arbetstagaren haft att bestrida i innehavd anställning, i den mån kostnaderna, minskade med erhållen kostnadsersättning, överstiger ettusen kronor.

Avgiften beräknas på summan av inkomsterna till den del summan inte överstiger sju och en halv gånger det förhöjda basbeloppet som anges i 1 kap. 6 § lagen om allmän försäkring.

Föreslagen lydelse

2 §²

Den som uppbär sådan inkomst som avses i 3 § skall på avgiftsunderlaget för varje år betala allmän pensionsavgift med 6,95 procent.

3 §³

Avgiften beräknas *dels* på sådan inkomst av anställning som avses i 2 kap. lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension, *dels på* sådan inkomst av annat förvärvsarbete som avses i 2 kap. nämnda lag om den enskilde är skattskyldig för inkomsten enligt kommunalskattelagen (1928:370). Inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvsarbete skall därvid var för sig avrundas till närmast lägre hundratal kronor.

Vid beräkning av inkomst av anställning skall avdrag göras för kostnader som arbetstagaren *har* haft *i arbetet* i den *utsträckning* kostnaderna, minskade med erhållen kostnadsersättning, överstiger ettusen kronor.

Vid beräkning av avgiften bortses från inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvsarbete till den del summan av inkomsterna överstiger 8,06 gånger det förhöjda prisbasbeloppet som

¹ Senaste lydelse av lagens rubrik 1997:936.

² Senaste lydelse 1997:936. Ändringen innebär att andra stycket upphävs.

³ Senaste lydelse 1997:936.

anges i 1 kap. 6 § (1962:381) lagen om allmän försäkring. Därvid skall i första hand bortses från inkomst av annat förvärvsarbete.

Avgiften avrundas till närmast hela hundratal kronor. Avgift som slutar på 50 kronor avrundas till närmast lägre hundratal kronor.

4 §⁴

Avgift skall inte betalas av den som vid årets ingång har fyllt 65 år.

Avgift skall inte heller betalas av den som har sådana inkomster som avses i 3 §, om inkomsterna understiger 24 procent av det vid årets ingång gällande basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Avgift skall inte betalas av den som har sådana inkomster som avses i 3 §, om inkomsterna understiger 24 procent av det för året gällande *prisbasbeloppet* enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

6 §⁵

Avgiften används till finansiering av försäkringen för tilläggs-pension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Avgiften används till finansiering av försäkringen för *inkomst-pension och tilläggs-pension enligt lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension och tilläggs-pension i form av ålderspension* enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Avgiften förs till Allmänna pensionsfonden.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999 och tillämpas första gången vid 2000 års taxering.

2. De nya bestämmelserna tillämpas på avgiftspliktig inkomst som uppbärs från och med den 1 januari 1999.

3. Den äldre bestämmelsen i 4 § första stycket gäller fortfarande för avgiftspliktiga som är födda år 1937 eller tidigare.

4. Omfattar beskattningsåret tid såväl före som efter utgången av år 1998 skall, om den skattskyldige inte visar annat, så stor del av beskattningsårets inkomst anses hänförlig till tiden efter utgången av år 1998 som svarar mot förhållandet mellan den del av beskattningsåret som infaller under denna tid och hela beskattningsåret.

5. Under åren 1999 och 2000 används avgiften även för finansiering av folkpension i form av ålderspension enligt 6 kap. lagen (1962:381) om

⁴ Senaste lydelse 1997:936. Ändringen innebär bl.a. att första stycket upphävs.

⁵ Senaste lydelse 1997:936.

allmän försäkring till personer som har rätt till tilläggspension i form av ålderspension enligt 12 kap. samma lag samt kostnader för förvaltning av sådan folkpension. Prop. 1997/98:151

Härigenom föreskrivs att 16 kap. 12 §, 22 kap. 1 och 12 §§ samt rubriken närmast före 16 kap. 12 § skattebetalningslagen (1997:483) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

16 kap.

Tilläggsavgift

*Ålderspensionsavgift och
allmän pensionsavgift*

12 §

Vid tillgodoräkning av pensionspoäng enligt 11 kap. 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring skall beräkningen av hur stor del av tilläggsavgiften som den skattskyldige har betalat göras enligt följande.

Om betald preliminär skatt är minst lika stor som den slutliga skatten anses *hela avgiften* vara *betald*. Om betald preliminär skatt understiger den slutliga skatten anses så stor del av det betalda beloppet avse *avgift* som motsvarar *hela avgiftens* andel av den slutliga skatten. Samtliga betalningar som görs under inkomståret och fram till tidpunkten för debitering av slutlig skatt enligt det grundläggande beslutet om sådan skatt skall beaktas.

Belopp som betalas efter den debitering som avses i andra stycket men före utgången av juni månad året efter taxeringsåret anses som betalning av *obetald avgift* till samma kvotdel som *obetald avgift* utgör av den skattskyldiges sammanlagda skuld vid den tidpunkt då betalningen görs. Detsamma gäller om *avgiften* debiterats på ett annat sätt än genom ett grundläggande beslut om slutlig skatt i fråga om belopp som be-

Vid beräkning av pensionsrätt och pensionspoäng enligt 4 kap. lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension skall beräkningen av hur stor del av ålderspensionsavgiften och den allmänna pensionsavgiften som den skattskyldige har betalat göras enligt följande.

Om betald preliminär skatt är minst lika stor som den slutliga skatten anses *avgifterna* vara *till fullo betalda*. Om betald preliminär skatt understiger den slutliga skatten anses så stor del av det betalda beloppet avse *avgifter* som motsvarar *avgifternas* andel av den slutliga skatten. Samtliga betalningar som görs under inkomståret och fram till tidpunkten för debitering av slutlig skatt enligt det grundläggande beslutet om sådan skatt skall beaktas.

Belopp som betalas efter den debitering som avses i andra stycket men före utgången av juni månad året efter taxeringsåret anses som betalning av *obetalda avgifter* till samma kvotdel som *de obetalda avgifterna* utgör av den skattskyldiges sammanlagda skuld vid den tidpunkt då betalningen görs. Detsamma gäller om *avgifterna* debiterats på ett annat sätt än genom ett grundläggande beslut om slutlig skatt i fråga om belopp

talas före utgången av fjärde månaden efter den månad då skatten debiterades.

Om *avgiften* för visst inkomstår sätts ned anses det belopp som har betalats ändå vara det som räknats fram enligt andra och tredje styckena.

Avgift som inte har betalats enligt tredje stycket tas inte ut.

som betalas före utgången av fjärde månaden efter den månad då skatten debiterades.

Om *avgifterna* för visst inkomstår sätts ned anses det belopp som har betalats ändå vara det som räknats fram enligt andra och tredje styckena.

Avgifter som inte har betalats enligt tredje stycket tas inte ut.

22 kap.

1 §

Beslut av skattemyndigheten eller Riksskatteverket får, utom i de fall som avses i 2 §, överklagas hos allmän förvaltningsdomstol av den skattskyldige. Beslut som myndighet fattat enligt 13 kap. 1 § överklagas hos regeringen. Skattemyndighetens beslut får överklagas också av Riksskatteverket.

Vid överklagande av beslut om avgiftsunderlag för egenavgifter gäller 11–13 §§ lagen (1959:551) om beräkning av pensionsgrundande inkomst enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Beslut av skattemyndigheten eller Riksskatteverket får, utom i de fall som avses i 2 §, överklagas hos allmän förvaltningsdomstol av den skattskyldige. Beslut som myndighet fattat enligt 13 kap. 1 § överklagas hos regeringen. Skattemyndighetens beslut får, *utom i de fall som avses i andra stycket*, överklagas också av Riksskatteverket.

Skattemyndighetens beslut om avgiftsunderlag för egenavgifter får överklagas också av Riksförsäkringsverket. Vad som sägs i denna lag om överklagande av Riksskatteverket skall då i stället gälla Riksförsäkringsverket. Vid sådant överklagande gäller dessutom 13 kap. 22 § första och tredje styckena lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension.

12 §

I fråga om överklagande av länsrättens eller kammarrättens beslut om avgiftsunderlag för egenavgifter gäller 12 och 13 §§ lagen (1959:551) om beräkning av pensionsgrundande inkomst enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

I fråga om överklagande av länsrättens eller kammarrättens beslut om avgiftsunderlag för egenavgifter gäller 13 kap. 22 § första och tredje styckena lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

2.10 Förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen
(1928:370)

Prop. 1997/98:151

Härigenom föreskrivs att 46 § 1 mom., 48 § 2 mom., punkt 19 av anvisningarna till 23 §, punkt 7 av anvisningarna till 33 § och punkt 6 av anvisningarna till 46 § kommunalskattelagen (1928:370) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

46 §

1 mom.¹ Avdrag får efter yrkande av den skattskyldige och med de begränsningar som anges i andra–fjärde styckena, göras för underskott av förvärvskälla som är hänförlig till aktiv näringsverksamhet enligt 11 kap. 3 § lagen (1962:381) om allmän försäkring.

1 mom. Avdrag får efter yrkande av den skattskyldige och med de begränsningar som anges i andra–fjärde styckena, göras för underskott av förvärvskälla som är hänförlig till aktiv näringsverksamhet enligt 2 kap. 6 § lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension.

Avdrag får göras med högst 100 000 kronor för underskott avseende det beskattningsår då den skattskyldige började bedriva förvärvskällan (startåret) och för vart och ett av de fyra närmast följande beskattningsåren. För underskott som ett visst år överstiger 100 000 kr medges inte avdrag enligt denna lag. Om förvärvskällan övergått till den skattskyldige från någon sådan närstående som avses i punkt 14 av anvisningarna till 32 §, får avdrag göras endast om den närstående hade varit berättigad till avdrag om han fortsatt att driva verksamheten. Sistnämnda begränsning gäller dock inte om övergången skett genom köp, byte eller därmed jämförligt förvärv från förälder eller far- eller morförälder.

Avdrag medges inte

1. skattskyldig som någon gång under de fem beskattningsår som närmast föregått startåret direkt eller indirekt bedrivit likartad verksamhet,
2. för underskott som belöper på kommanditdelägare eller sådan delägare i handelsbolag som i förhållande till övriga delägare i bolaget förbehållit sig ett begränsat ansvar för bolagets förbindelser i vidare mån än vad som anges i 18 § tredje stycket eller
3. i den mån avdrag för underskottet medgetts enligt 3 § 13 mom., 25 § 10 mom. eller 26 § 9 mom. lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt, eller
4. för underskott i förvärvskälla i vilken ingår fastighet som på ägarens begäran räknas som näringsfastighet enligt 5 § sjunde stycket.

I fråga om förvärvskälla som uteslutande eller så gott som uteslutande avser litterär, konstnärlig eller därmed jämförlig verksamhet får avdrag göras utan beloppsbegränsning och även efter den i andra stycket angivna tiden. Härvid gäller följande. Avdrag får med iakttagande av föreskrifterna i tredje stycket 2 och 3 göras i den mån underskottet överstiger avdrag för underskott från närmast föregående beskattningsår. Ett villkor för

¹ Senaste lydelse 1995:1624.

avdrag är dock att den skattskyldige under den period som omfattas av beskattningsåret och de tre närmast föregående beskattningsåren redovisat intäkter från verksamheten av någon betydelse. Härvid beaktas även intäkter som hänförs till inkomstslaget tjänst.

48 §

2 mom.² Skattskyldig fysisk person, som varit bosatt här i riket under hela beskattningsåret, har rätt till kommunalt grundavdrag enligt följande.

Grundavdraget uppgår till 0,24 *basbelopp* för taxerad inkomst som inte överstiger 1,86 *basbelopp*. För taxerad inkomst som överstiger 1,86 men inte 3,04 *basbelopp* uppgår grundavdraget till 0,24 *basbelopp* ökat med 25 procent av det belopp varmed den taxerade inkomsten överstiger 1,86 men inte 2,89 *basbelopp*. För taxerad inkomst som överstiger 3,04 *basbelopp* uppgår grundavdraget till det belopp som enligt föregående mening utgår vid en taxerad inkomst på 3,04 *basbelopp* minskat med 10 procent av det belopp varmed den taxerade inkomsten överstiger 3,04 *basbelopp*, dock lägst till 0,24 *basbelopp*.

Med *basbelopp* avses *basbeloppet* enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring för året före taxeringsåret.

Grundavdraget får inte överstiga den skattskyldiges inkomst av näringsverksamhet som utgör aktiv näringsverksamhet enligt 11 kap. 3 § lagen om allmän försäkring och tjänst minskad med avdrag som avses i 46 §. I inkomst av tjänst inräknas därvid inte intäkt som avses i 32 § 1 mom. första stycket h och i. Som avdrag enligt 46 § räknas därvid inte avdrag som på grund av dispens enligt punkt 6 fjärde stycket av anvisningarna till 46 § grundas på inkomst av passiv näringsverksamhet eller intäkt som

Grundavdraget uppgår till 0,24 *prisbasbelopp* för taxerad inkomst som inte överstiger 1,86 *prisbasbelopp*. För taxerad inkomst som överstiger 1,86 men inte 3,04 *prisbasbelopp* uppgår grundavdraget till 0,24 *prisbasbelopp* ökat med 25 procent av det belopp varmed den taxerade inkomsten överstiger 1,86 men inte 2,89 *prisbasbelopp*. För taxerad inkomst som överstiger 3,04 *prisbasbelopp* uppgår grundavdraget till det belopp som enligt föregående mening utgår vid en taxerad inkomst på 3,04 *prisbasbelopp* minskat med 10 procent av det belopp varmed den taxerade inkomsten överstiger 3,04 *prisbasbelopp*, dock lägst till 0,24 *prisbasbelopp*.

Med *prisbasbelopp* avses *prisbasbeloppet* enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring för året före taxeringsåret.

Grundavdraget får inte överstiga den skattskyldiges inkomst av näringsverksamhet som utgör aktiv näringsverksamhet enligt 2 kap. 6 § lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension och tjänst minskad med avdrag som avses i 46 §. I inkomst av tjänst inräknas därvid inte intäkt som avses i 32 § 1 mom. första stycket h och i. Som avdrag enligt 46 § räknas därvid inte avdrag som på grund av dispens enligt punkt 6 fjärde stycket av anvisningarna till 46 § grundas på inkomst av passiv nä-

² Senaste lydelse 1996:1331.

avses i 32 § 1 mom. första stycket h.

ringsverksamhet eller intäkt som avses i 32 § 1 mom. första stycket h.

Prop. 1997/98:151

Grundavdraget avrundas nedåt till helt hundratal kronor.

Anvisningar

till 23 §

19.³ Avdrag medges för påförda egenavgifter enligt lagen (1981:691) om socialavgifter i den mån avgifterna hänför sig till näringsverksamhet.

Fysisk person får dessutom avdrag för belopp som har avsatts för att täcka på beskattningsåret belöpande egenavgifter avseende näringsverksamhet här i riket. Den som enligt bokföringslagen (1976:125) eller jordbruksbokföringslagen (1979:141) är skyldig att upprätta årsbokslut skall ha satt av ett mot avdraget svarande belopp i räkenskaperna för beskattningsåret. Medgivet avdrag skall återföras till beskattning nästföljande beskattningsår.

Avdrag enligt andra stycket beräknas på ett underlag som motsvarar den skattskyldiges inkomst av förvärvskällan, beräknad enligt lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt, före avdraget, minskad med

1) sjukpenning eller annan ersättning som avses i punkt 11 av anvisningarna till 22 §,

2) intäkt som är att hänföra till inkomst av anställning enligt *11 kap. 2 § första stycket lagen (1962:381) om allmän försäkring.*

Avdrag enligt andra stycket får uppgå till högst 25 procent av underlaget, beräknat enligt tredje stycket. I fråga om sådana inkomster som avses i 2 § lagen (1990:659) om särskild löneskatt på vissa förvärvsinkomster får dock avdraget uppgå till högst 20 procent.

2) intäkt som är att hänföra till inkomst av anställning enligt *2 kap. 3–5, 15 och 16 §§ lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension.*

Avdrag enligt andra stycket får uppgå till högst 25 procent av underlaget, beräknat enligt tredje stycket. I fråga om sådana inkomster *eller skattskyldiga* som avses i 2 § lagen (1990:659) om särskild löneskatt på vissa förvärvsinkomster får dock avdraget uppgå till högst 20 procent.

Vad som har sagts i första–fjärde styckena gäller också för en fysisk person, som är delägare i ett handelsbolag, under förutsättning att bolaget har haft inkomst av näringsverksamhet här i riket. Avdrag enligt första och andra styckena skall därvid göras av delägaren.

Beskattas enligt tredje stycket av anvisningarna till 52 § en medhjälpande make för del av inkomst av en verksamhet, som bedrivs av den andra maken, skall avdrag enligt första och andra styckena göras särskilt för envar av makarna.

³ Senaste lydelse 1997:950.

Skattskyldig som har gjort avdrag enligt andra stycket skall vid självdeklarationen foga uppgifter om avdragets beräkning. Uppgifterna skall lämnas på blankett enligt fastställt formulär.

till 33 §

7.⁴ Avdrag medges för påförda egenavgifter enligt lagen (1981:691) om socialavgifter i den mån avgifterna hänför sig till sådan intäkt av tjänst som enligt *11 kap. 3 § lagen (1962:381) om allmän försäkring* utgör inkomst av annat förvärvsarbete.

7. Avdrag medges för påförda egenavgifter enligt lagen (1981:691) om socialavgifter i den mån avgifterna hänför sig till sådan intäkt av tjänst som enligt *2 kap. 6 § lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension* utgör inkomst av annat förvärvsarbete.

Från sådan intäkt av tjänst medges dessutom avdrag med 25 procent eller, om den skattskyldige vid ingången av året före taxeringsåret fyllt 65 år eller inte fyllt 65 år men under hela året uppburit hel ålderspension eller avlidit under året före taxeringsåret, med 20 procent av ett underlag beräknat enligt nästa stycke. Medgivet avdrag skall återföras till beskattning nästföljande beskattningsår.

Underlaget utgörs av sådan intäkt av tjänst som avses i första stycket minskad med andra från intäkten avdragsgilla kostnader än som avses i föregående stycke och med inkomst som avses i *11 kap. 3 § första stycket d lagen om allmän försäkring*.

Underlaget utgörs av sådan intäkt av tjänst som avses i första stycket minskad med andra från intäkten avdragsgilla kostnader än som avses i föregående stycke och med inkomst som avses i *2 kap. 6 § första stycket 5 lagen om inkomstgrundad ålderspension*.

till 46 §

6.⁵ Avdrag för avgift för pensionsförsäkring medges endast om försäkringen ägs av den skattskyldige. Avdrag medges inte om försäkringen förvärvats genom bodelning under äktenskapet utan att mål om äktenskapsskillnad pågått.

Avdraget får, tillsammans med avdrag för sådan inbetalning på pensionssparkonto som avses i punkt 7, inte överstiga summan av

1. den skattskyldiges inkomst av näringsverksamhet som utgör aktiv näringsverksamhet enligt *11 kap. 3 § lagen (1962:381) om allmän försäkring* före avdrag enligt punkt 21 av anvisningarna till 23 §, före avdrag för särskild löneskatt på pensionskostnader enligt punkt 23 av anvisningarna till 23 § på sådan

1. den skattskyldiges inkomst av näringsverksamhet som utgör aktiv näringsverksamhet enligt *2 kap. 6 § lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension* före avdrag enligt punkt 21 av anvisningarna till 23 §, före avdrag för särskild löneskatt på pensionskostnader enligt punkt 23 av anvisningarna

⁴ Senaste lydelse 1997:950.

⁵ Senaste lydelse 1996:1331.

pensionsförsäkring som avses i denna anvisningspunkt och på sådan inbetalning på pensionsparkonto som avses i punkt 7 och före avdrag för avsättning för egenavgifter enligt lagen (1981:691) om socialavgifter och

till 23 § på sådan pensionsförsäkring som avses i denna anvisningspunkt och på sådan inbetalning på pensionsparkonto som avses i punkt 7 och före avdrag för avsättning för egenavgifter enligt lagen (1981:691) om socialavgifter och

2. inkomst av tjänst, med bortseende från sådan intäkt som avses i 32 § 1 mom. första stycket h och i.

Avdraget beräknas med hänsyn till storleken av sådan inkomst som avses i 1 och 2 och får uppgå till högst ett belopp som motsvarar hälften av det *basbelopp* som enligt lagen om allmän försäkring bestämts för året närmast före taxeringsåret och dessutom i fråga om

a. inkomst av aktiv näringsverksamhet till sammanlagt högst 25 procent av inkomsten före avdrag enligt punkt 21 av anvisningarna till 23 §, före avdrag för särskild löneskatt på pensionskostnader enligt punkt 23 av anvisningarna till 23 § på sådan pensionsförsäkring som avses i denna anvisningspunkt och på sådan inbetalning på pensionsparkonto som avses i punkt 7 och före avdrag för avsättning för egenavgifter enligt lagen om socialavgifter till den del den inte överstiger tjugo gånger nämnda *basbelopp* samt högst 20 procent av den del av nyss nämnda inkomst som överstiger tjugo men inte fyrtio gånger nämnda *basbelopp*,

b. inkomst av anställning om den skattskyldige helt saknar pensionsrätt i anställning och inte är anställd i ett aktiebolag eller en ekonomisk förening vari han har sådant bestämmande inflytande som avses i punkt 20 e femte stycket av anvisningarna till 23 §

Avdraget beräknas med hänsyn till storleken av sådan inkomst som avses i 1 och 2 och får uppgå till högst ett belopp som motsvarar hälften av det *prisbasbelopp* som enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring bestämts för året närmast före taxeringsåret och dessutom i fråga om

a. inkomst av aktiv näringsverksamhet till sammanlagt högst 25 procent av inkomsten före avdrag enligt punkt 21 av anvisningarna till 23 §, före avdrag för särskild löneskatt på pensionskostnader enligt punkt 23 av anvisningarna till 23 § på sådan pensionsförsäkring som avses i denna anvisningspunkt och på sådan inbetalning på pensionsparkonto som avses i punkt 7 och före avdrag för avsättning för egenavgifter enligt lagen om socialavgifter till den del den inte överstiger tjugo gånger nämnda *prisbasbelopp* samt högst 20 procent av den del av nyss nämnda inkomst som överstiger tjugo men inte fyrtio gånger nämnda *prisbasbelopp*,

b. inkomst av anställning om den skattskyldige helt saknar pensionsrätt i anställning och inte är anställd i ett aktiebolag eller en ekonomisk förening vari han har sådant bestämmande inflytande som avses i punkt 20 e femte stycket av anvisningarna till 23 §

till sammanlagt högst 35 procent av inkomsten till den del den inte överstiger tjugo gånger nämnda *basbelopp* samt högst 25 procent av den del av inkomsten som överstiger tjugo men inte trettio gånger nämnda *basbelopp* eller

c. annan inkomst av tjänst, med bortseende från sådan intäkt som avses i 32 § 1 mom. första stycket h och i, till högst 5 procent av den del av inkomsten som överstiger tio men inte tjugo gånger samma *basbelopp*. – Avdrag enligt detta stycke beräknas i sin helhet antingen på inkomst som skall tas upp till beskattning under beskattningsåret eller på inkomst året närmast dessförinnan. Om den skattskyldige har inkomst av aktiv näringsverksamhet från mer än en förvärvskälla får avdrag beräknat enligt detta stycke inte överstiga det avdrag som kunnat göras om inkomsten varit hänförlig till en och samma förvärvskälla. Har den skattskyldige inkomster som kan grunda rätt till avdrag enligt detta stycke både i inkomstslaget näringsverksamhet och som allmänt avdrag skall den del av avdraget som beräknas på ett halvt *basbelopp* fördelas efter respektive avdragsgrundande inkomsts andel av de sammanlagda avdragsgrundande inkomsterna.

Om särskilda skäl föreligger får skattemyndigheten efter ansökan besluta att avdrag för avgift för pensionsförsäkring respektive inbetalning på pensionssparkonto får medges med högre belopp än som följer av bestämmelserna i föregående stycke. Därvid skall dock följande gälla. För skattskyldig, som redovisar inkomst som är att anse som inkomst endast av tjänst med bortseende från sådan intäkt som avses i 32 § 1 mom. första stycket h och i men som i huvud-

till sammanlagt högst 35 procent av inkomsten till den del den inte överstiger tjugo gånger nämnda *prisbasbelopp* samt högst 25 procent av den del av inkomsten som överstiger tjugo men inte trettio gånger nämnda *prisbasbelopp* eller

c. annan inkomst av tjänst, med bortseende från sådan intäkt som avses i 32 § 1 mom. första stycket h och i, till högst 5 procent av den del av inkomsten som överstiger tio men inte tjugo gånger samma *prisbasbelopp*. – Avdrag enligt detta stycke beräknas i sin helhet antingen på inkomst som skall tas upp till beskattning under beskattningsåret eller på inkomst året närmast dessförinnan. Om den skattskyldige har inkomst av aktiv näringsverksamhet från mer än en förvärvskälla får avdrag beräknat enligt detta stycke inte överstiga det avdrag som kunnat göras om inkomsten varit hänförlig till en och samma förvärvskälla. Har den skattskyldige inkomster som kan grunda rätt till avdrag enligt detta stycke både i inkomstslaget näringsverksamhet och som allmänt avdrag skall den del av avdraget som beräknas på ett halvt *prisbasbelopp* fördelas efter respektive avdragsgrundande inkomsts andel av de sammanlagda avdragsgrundande inkomsterna.

Om särskilda skäl föreligger får skattemyndigheten efter ansökan besluta att avdrag för avgift för pensionsförsäkring respektive inbetalning på pensionssparkonto får medges med högre belopp än som följer av bestämmelserna i föregående stycke. Därvid skall dock följande gälla. För skattskyldig, som redovisar inkomst som är att anse som inkomst endast av tjänst med bortseende från sådan intäkt som avses i 32 § 1 mom. första stycket h och i men som i huvud-

sak saknar pensionsrätt i anställning, får avdrag medges högst med belopp, beräknat som för skattskyldig som avses i andra stycket b. Har sådan skattskyldig erhållit särskild ersättning i samband med att anställning upphört och har han ej skaffat sig ett betryggande pensionsskydd, får dock avdrag medges med högre belopp. Avdrag som avses i de två närmast föregående meningarna får dock inte beräknas för inkomst som härrör från aktiebolag eller ekonomisk förening vari den skattskyldige har sådant bestämmande inflytande som avses i punkt 20 e femte stycket av anvisningarna till 23 §. Har skattskyldig, som – själv eller genom förmedling av juridisk person – bedrivit näringsverksamhet, upphört med driften i förvärvskällan och har han under verksamhetstiden ej skaffat sig ett betryggande pensionsskydd, får avdrag beräknas även på inkomst av kapital som är hänförlig till försäljning av förvärvskällan före avdraget, på inkomst av passiv näringsverksamhet enligt lagen (1990:659) om särskild löneskatt på vissa förvärvsinkomster före avdraget samt på sådan intäkt av tjänst som avses i 32 § 1 mom. första stycket h. Avdraget får i detta fall beräknas med beaktande av det antal år den skattskyldige drivit näringsverksamheten, dock högst för tio år. Hänsyn skall vid bedömningen av avdragets storlek tas till den skattskyldiges övriga pensionsskydd och andra möjligheter till avdrag för avgift och inbetalning som avses i 46 § 2 mom. första stycket 6 och 7. Avdraget får dock inte överstiga ett belopp som för varje år som driften pågått motsvarar tio gånger det *basbelopp* som enligt lagen om allmän försäkring bestämts för det år

sak saknar pensionsrätt i anställning, får avdrag medges högst med belopp, beräknat som för skattskyldig som avses i andra stycket b. Har sådan skattskyldig erhållit särskild ersättning i samband med att anställning upphört och har han ej skaffat sig ett betryggande pensionsskydd, får dock avdrag medges med högre belopp. Avdrag som avses i de två närmast föregående meningarna får dock inte beräknas för inkomst som härrör från aktiebolag eller ekonomisk förening vari den skattskyldige har sådant bestämmande inflytande som avses i punkt 20 e femte stycket av anvisningarna till 23 §. Har skattskyldig, som – själv eller genom förmedling av juridisk person – bedrivit näringsverksamhet, upphört med driften i förvärvskällan och har han under verksamhetstiden ej skaffat sig ett betryggande pensionsskydd, får avdrag beräknas även på inkomst av kapital som är hänförlig till försäljning av förvärvskällan före avdraget, på inkomst av passiv näringsverksamhet enligt lagen (1990:659) om särskild löneskatt på vissa förvärvsinkomster före avdraget samt på sådan intäkt av tjänst som avses i 32 § 1 mom. första stycket h. Avdraget får i detta fall beräknas med beaktande av det antal år den skattskyldige drivit näringsverksamheten, dock högst för tio år. Hänsyn skall vid bedömningen av avdragets storlek tas till den skattskyldiges övriga pensionsskydd och andra möjligheter till avdrag för avgift och inbetalning som avses i 46 § 2 mom. första stycket 6 och 7. Avdraget får dock inte överstiga ett belopp som för varje år som driften pågått motsvarar tio gånger det *prisbasbelopp* som enligt lagen om allmän försäkring bestämts för det år

driften i förvärvskällan upphört och ej heller summan av de belopp som under beskattningsåret redovisats som inkomst av förvärvskällan i förekommande fall före avdraget, före avdrag för särskild löneskatt på pensionskostnader enligt punkt 23 av anvisningarna till 23 § på sådan pensionsförsäkring som avses i denna anvisningspunkt och på sådan inbetalning på pensionssparkonto som avses i punkt 7 och före avdrag för avsättning för egenavgifter enligt lagen om socialavgifter och sådan inkomst av kapital som är att hänföra till vinst med anledning av överlåtelse av förvärvskällan. Har skattemyndigheten enligt punkt 1 tredje stycket av anvisningarna till 31 § medgivit att dödsbo tar pensionsförsäkring, anger skattemyndigheten det högsta belopp varmed avdrag för avgift för försäkringen får medges. Härvid iakttas i tillämpliga delar bestämmelserna i detta stycke om avdrag för skattskyldig som upphört med driften i en förvärvskälla. Skattemyndighetens beslut i fråga som avses i detta stycke får överklagas hos Riksskatteverket. Riksskatteverkets beslut får inte överklagas.

driften i förvärvskällan upphört och ej heller summan av de belopp som under beskattningsåret redovisats som inkomst av förvärvskällan i förekommande fall före avdraget, före avdrag för särskild löneskatt på pensionskostnader enligt punkt 23 av anvisningarna till 23 § på sådan pensionsförsäkring som avses i denna anvisningspunkt och på sådan inbetalning på pensionssparkonto som avses i punkt 7 och före avdrag för avsättning för egenavgifter enligt lagen om socialavgifter och sådan inkomst av kapital som är att hänföra till vinst med anledning av överlåtelse av förvärvskällan. Har skattemyndigheten enligt punkt 1 tredje stycket av anvisningarna till 31 § medgivit att dödsbo tar pensionsförsäkring, anger skattemyndigheten det högsta belopp varmed avdrag för avgift för försäkringen får medges. Härvid iakttas i tillämpliga delar bestämmelserna i detta stycke om avdrag för skattskyldig som upphört med driften i en förvärvskälla. Skattemyndighetens beslut i fråga som avses i detta stycke får överklagas hos Riksskatteverket. Riksskatteverkets beslut får inte överklagas.

Har skattskyldig erlagt avgift eller gjort inbetalning som avses i 46 § 2 mom. första stycket 6 och 7 men har avdrag för avgiften eller inbetalningen helt eller delvis inte kunnat utnyttjas enligt bestämmelserna i andra stycket, medges avdrag för ej utnyttjat belopp vid taxering för det påföljande beskattningsåret. Sådant avdrag medges dock inte med belopp som tillsammans med erlagd avgift och gjord inbetalning sistnämnda år överstiger vad som anges i andra stycket.

Oavsett föreskrifterna i de föregående styckena medges avdrag för avgift eller inbetalning som avses i 46 § 2 mom. första stycket 6 och 7 inte med högre belopp än skillnaden mellan sammanlagda beloppet av inkomster från olika förvärvskällor och övriga avdrag enligt 46 §. Avdrag, som på grund av vad nu sagts inte kunnat utnyttjas vid taxeringen för det beskattningsår då avgiften betalades eller inbetalningen skedde, får utnyttjas senast vid taxeringen för sjätte beskattningsåret efter betalningsåret. Inte heller i sistnämnda fall får avdraget överstiga vad som återstår sedan övriga avdrag enligt 46 § gjorts.

Om avdrag medges enligt fjärde stycket sjätte meningen på grund av att aktier eller andelar i fåmansföretag avyttrats skall avdraget i första hand göras som allmänt avdrag. Avdraget begränsas till ett belopp motsvarande det lägsta av den del av vinsten vid avyttringen som tas upp som intäkt av tjänst och inkomsten av tjänst före avdraget. Till den del avdraget inte kan utnyttjas som allmänt avdrag får avdrag göras i inkomstslaget kapital enligt 3 § 2 mom. sjätte stycket lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt. I det fall avdrag medges på grund av att andelar i fåmansägt handelsbolag avyttrats skall avdrag göras i inkomstslaget kapital enligt 3 § 2 mom. sjätte stycket lagen om statlig inkomstskatt.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999 och tillämpas första gången vid 2000 års taxering.
2. Äldre bestämmelser i fjärde stycket punkt 19 av anvisningarna till 23 § och i andra stycket punkt 7 av anvisningarna till 33 § gäller fortfarande för personer som är födda år 1937 eller tidigare.

2.11 Förslag till lag om ändring i lagen (1990:659) om särskild löneskatt på vissa förvärvsinkomster

Prop. 1997/98:151

Härigenom föreskrivs att 1 och 2 §§ lagen (1990:659) om särskild löneskatt på vissa förvärvsinkomster¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Särskild löneskatt skall för varje år betalas till staten med 24,26 procent på

1. lön eller annan ersättning till arbetstagare som vid årets ingång är 65 år eller äldre,

2. ersättning som utfaller enligt kollektivavtalsgrundad avgångsbidragsförsäkring som tecknas av arbetsgivare till förmån för arbetstagare,

3. avgångsersättning som anordnades än på grund av kollektivavtalsgrundad avgångsbidragsförsäkring utbetalas av staten, kommun eller kommunalförbund som arbetsgivare eller av Svenska Kommunförbundet, Landstingsförbundet, Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund, det för kommunerna och landstingen gemensamma organet för administration av personalpension eller Sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut, under förutsättning att arbetsgivaren tillämpar kommunalt pensionsavtal eller av annan arbetsgivare, under förutsättning att arbetsgivaren tillämpar kommunalt pensionsavtal och att borgen tecknats i enlighet med vad som anges i punkt 20 e första stycket b av anvisningarna till 23 § kommunalskattelagen (1928:370),

4. avgångsersättning som omfattas av s.k. trygghetsavtal,

5. ersättning som *utgår* enligt

Föreslagen lydelse

1 §²

Särskild löneskatt skall för varje år betalas till staten *med 18,09 procent på lön eller annan ersättning till arbetstagare som vid årets ingång är 65 år eller äldre och i övrigt* med 24,26 procent på

1. ersättning som utfaller enligt kollektivavtalsgrundad avgångsbidragsförsäkring som tecknas av arbetsgivare till förmån för arbetstagare,

2. avgångsersättning som anordnades än på grund av kollektivavtalsgrundad avgångsbidragsförsäkring utbetalas av staten, kommun eller kommunalförbund som arbetsgivare eller av Svenska Kommunförbundet, Landstingsförbundet, Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund, det för kommunerna och landstingen gemensamma organet för administration av personalpension eller Sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut, under förutsättning att arbetsgivaren tillämpar kommunalt pensionsavtal eller av annan arbetsgivare, under förutsättning att arbetsgivaren tillämpar kommunalt pensionsavtal och att borgen tecknats i enlighet med vad som anges i punkt 20 e första stycket b av anvisningarna till 23 § kommunalskattelagen (1928:370),

3. avgångsersättning som omfattas av s.k. trygghetsavtal,

4. ersättning som *utges* enligt

¹ Senaste lydelse av lagens rubrik 1991:688.

² Senaste lydelse 1997:940.

gruppsjukförsäkring som åtnjuts enligt grunder som fastställts i kollektivavtal mellan arbetsmarknadens huvudorganisationer till den del ersättningen utgör komplement till förtidspension eller till sjukbidrag,

6. ersättning som *utgår* på grund av ansvarighetsförsäkring som åtnjuts enligt grunder som fastställts i kollektivavtal mellan arbetsmarknadens huvudorganisationer till den del ersättningen *utgår* i form av engångsbelopp som inte utgör kompensation för mistad inkomst,

7. bidrag som en arbetsgivare lämnar till en sådan vinstandelsstiftelse som avses i 3 kap. 2 § andra stycket lagen (1962:381) om allmän försäkring eller en annan juridisk person med motsvarande ändamål med undantag för bidrag som lämnas till en pensions- eller personalstiftelse enligt lagen (1967:531) om tryggnad av pensionsutfästelse m.m.

gruppsjukförsäkring som åtnjuts enligt grunder som fastställts i kollektivavtal mellan arbetsmarknadens huvudorganisationer till den del ersättningen utgör komplement till förtidspension eller till sjukbidrag,

5. ersättning som *utges* på grund av ansvarighetsförsäkring som åtnjuts enligt grunder som fastställts i kollektivavtal mellan arbetsmarknadens huvudorganisationer till den del ersättningen *utges* i form av engångsbelopp som inte utgör kompensation för mistad inkomst,

6. bidrag som en arbetsgivare lämnar till en sådan vinstandelsstiftelse som avses i 3 kap. 2 § andra stycket lagen (1962:381) om allmän försäkring eller en annan juridisk person med motsvarande ändamål med undantag för bidrag som lämnas till en pensions- eller personalstiftelse enligt lagen (1967:531) om tryggnad av pensionsutfästelse m.m.

Skattskyldig är den som utgett sådan ersättning eller sådant bidrag som avses i första stycket. I fråga om sådan för mottagaren skattepliktig intäkt av tjänst i form av rabatt, bonus eller annan förmån, som ges ut på grund av kundtrohet eller liknande, skall den som slutligt har stått för de kostnader som ligger till grund för förmånen anses som skattskyldig enligt denna lag, om inte denne är den som är skattskyldig till inkomstskatt för förmånen.

Vid bestämmande av skatteunderlaget tillämpas bestämmelserna i 2 kap. 3–5 §§ lagen (1981:691) om socialavgifter med undantag av 4 § första stycket 2 och 13.

Vid bestämmande av skatteunderlaget enligt första stycket 6 skall bortses från ersättning för arbetsskada som inträffat före utgången av juni 1993 om ersättningen avser tid därefter samt från ersättning för arbetsskada som

Vid bestämmande av skatteunderlaget tillämpas bestämmelserna i 2 kap. 3–5 §§ lagen (1981:691) om socialavgifter med undantag av 4 § första stycket 13 och 5 § *andra stycket första meningen*.

Vid bestämmande av skatteunderlaget enligt första stycket 5 skall bortses från ersättning för arbetsskada som inträffat före utgången av juni 1993 om ersättningen avser tid därefter samt från ersättning för arbetsskada som

inträffat före utgången av år 1992 om skadan anmälts till allmän försäkringskassa efter utgången av juni 1993. Detta gäller dock endast ersättning som för en och samme arbetstagare beräknas på lönedelar som inte överstiger sju och en halv gånger *basbeloppet* enligt 1 kap. 6 § lagen om allmän försäkring.

inträffat före utgången av år 1992 om skadan anmälts till allmän försäkringskassa efter utgången av juni 1993. Detta gäller dock endast ersättning som för en och samme arbetstagare beräknas på lönedelar som inte överstiger sju och en halv gånger *prisbasbeloppet* enligt 1 kap. 6 § lagen om allmän försäkring.

2 §³

En enskild person eller ett dödsbo skall för varje år till staten betala särskild löneskatt med 24,26 procent på inkomst enligt kommunalskattelagen (1928:370) av annan näringsverksamhet här i landet än sådan aktiv näringsverksamhet som avses i 11 kap. 3 § första stycket lagen (1962:381) om allmän försäkring (passiv näringsverksamhet) samt, om den skattskyldige före årets början fyllt 65 år eller inte fyllt 65 år men under hela året uppburit hel ålderspension eller avlidit under året, på inkomst som avses i 3 kap. 4 § andra stycket lagen (1981:691) om socialavgifter samt vidare på ersättning som utgår enligt sådan avtalsgruppsjukförsäkring som avses i punkt 12 av anvisningarna till 22 § kommunalskattelagen eller enligt sådan trygghetsförsäkring som avses i nämnda anvisningspunkt till den del ersättningen utgår i form av engångsbelopp som inte utgör kompensation för mistad inkomst. Skatt beräknas inte på sådana inkomster för vilka den skattskyldige skall betala egenavgifter enligt 3 kap. 4 § lagen om socialavgifter. Bedömningen om näringsverksamhet är aktiv eller passiv görs för en förvärvskälla enligt kommunalskattelagen.

En enskild person eller ett dödsbo skall för varje år till staten betala särskild löneskatt med 24,26 procent på inkomst enligt kommunalskattelagen (1928:370) av annan näringsverksamhet här i landet än sådan aktiv näringsverksamhet som avses i 2 kap. 6 § lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension (passiv näringsverksamhet) samt på ersättning som utges enligt sådan avtalsgruppsjukförsäkring som avses i punkt 12 av anvisningarna till 22 § kommunalskattelagen eller enligt sådan trygghetsförsäkring som avses i nämnda anvisningspunkt till den del ersättningen utges i form av engångsbelopp som inte utgör kompensation för mistad inkomst. Om en skattskyldig före årets början har fyllt 65 år eller inte har fyllt 65 år men under hela året uppburit hel ålderspension skall särskild löneskatt betalas med 18,09 procent eller, om en skattskyldig avlidit under året, med 24,26 procent på inkomst som avses i 3 kap. 4 § andra stycket lagen (1981:691) om socialavgifter. Bedömningen om näringsverksamhet är aktiv eller passiv görs för en förvärvskälla enligt kommunalskattelagen.

³ Senaste lydelse 1997:940.

Vid beräkning av skatteunderlaget gäller i tillämpliga delar bestämmelserna i 3 kap. 5 § lagen om socialavgifter.

Skatt betalas inte då skatteunderlaget understiger 1 000 kronor.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

2. Den nya bestämmelsen i 1 § tillämpas på lön eller annan ersättning som betalas ut från och med den 1 januari 1999.

3. Den nya bestämmelsen i 2 § tillämpas på inkomst som uppbärs från och med den 1 januari 1999. Omfattar beskattningsåret tid såväl före som efter utgången av år 1998 skall, om den skattskyldige inte visar annat, så stor del av beskattningsårets inkomst anses hänförlig till tiden efter utgången av år 1998 som svarar mot förhållandet mellan den del av beskattningsåret som infaller under denna tid och hela beskattningsåret.

4. Äldre bestämmelser i 1 och 2 §§ gäller fortfarande för personer som är födda 1937 eller tidigare.

2.12 Förslag till lag om ändring i lagen (1983:1092) med reglemente för Allmänna pensionsfonden

Prop. 1997/98:151

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1983:1092) med reglemente för Allmänna pensionsfonden¹

dels att 1–4 §§ skall ha följande lydelse,

dels att rubriken närmast före 44 § skall lyda ”V Anmälningsskyldighet” och att rubriken närmast före 45 § skall lyda ”VI Sammanställning och redovisning”,

dels att det i lagen skall föras in nio nya paragrafer, 43 a–43 i §§, samt närmast före 43 a § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §²

De penningmedel som enligt 4 kap. 3 § lagen (1981:691) om socialavgifter och 6 § lagen (1994:1744) om allmän pensionsavgift skall föras till Allmänna pensionsfonden, skall förvaltas av första–sjätte fondstyrelserna.

De medel som enligt 8 kap. 2 § lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension förs till Premiesparfonden inom Allmänna pensionsfonden skall förvaltas av sjunde fondstyrelsen.

Bestämmelser om första–tredje fondstyrelserna *finns* i 2–16, 21–25, 44 och 45 §§ *samt* om fjärde–sjätte fondstyrelserna i 26, 28–37, 39 och 43–45 §§.

Bestämmelser *finns* om första–tredje fondstyrelserna i 2–16, 21–25, 44 och 45 §§, om fjärde–sjätte fondstyrelserna i 26, 28–37, 39, 43, 44 och 45 §§ *samt om sjunde fondstyrelsen i 43 a–45 §§.*

2 §³

Riksförsäkringsverket *skall* varje år överföra

Av de medel som avses i 1 § första stycket skall Riksförsäkringsverket varje år överföra till

1. *till* första fondstyrelsens förvaltning *tilläggs* pensionsavgifter som erläggs av staten, kommuner och därmed jämförliga samfälligheter samt av bolag, föreningar och stiftelser, i vilka staten, kommuner eller därmed jämförliga samfälligheter har ett bestämmande inflytande,

1. första fondstyrelsens förvaltning *ålderspensionsavgifter* som erläggs av staten, kommuner och därmed jämförliga samfälligheter samt av bolag, föreningar och stiftelser, i vilka staten, kommuner eller därmed jämförliga samfälligheter har ett bestämmande inflytande,

2. *till* andra fondstyrelsens för-

2. andra fondstyrelsens förvalt-

¹ Lagen omtryckt 1991:1857.

² Senaste lydelse 1997:952.

³ Senaste lydelse 1997:1034.

valtning *tilläggs pensionsavgifter* som erläggs av andra arbetsgivare än som har nämnts under 1, *såvitt de avser ett avgiftsunderlag som per år överstiger 240 gånger det basbelopp som gäller enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring samt*

3. *till tredje fondstyrelsens förvaltning övriga tilläggs pensionsavgifter,*

4. *till första–tredje fondstyrelsernas förvaltning pensionsavgifter enligt lagen (1994:1744) om allmän pensionsavgift fördelade på respektive fondstyrelse med en andel som motsvarar den andel av tilläggs pensionsavgifterna som förs till var och en av fondstyrelserna.*

ning *ålderspensionsavgifter* som erläggs av andra arbetsgivare än de som har nämnts under 1, *om avgiftsunderlaget per år överstiger 240 gånger det prisbasbelopp som gäller enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring,*

3. tredje fondstyrelsens förvaltning övriga *ålderspensionsavgifter,*

4. första–tredje fondstyrelsernas förvaltning pensionsavgifter enligt lagen (1994:1744) om allmän pensionsavgift fördelade på respektive fondstyrelse med en andel som motsvarar den andel av *ålderspensionsavgifterna* som förs till var och en av fondstyrelserna.

Vad som sägs i första stycket 1–4 gäller med den begränsning som följer av bestämmelserna i 26 § om fjärde och femte fondstyrelsernas rätt att rekquirera medel hos Riksförsäkringsverket.

Till varje fondstyrelses förvaltning skall också hänföras avkastningen av de medel som styrelsen förvaltar.

3 §

Pensionsutbetalningar, förvaltningskostnader och andra utgifter avseende *försäkringen* för tilläggs-pension skall, i den mån andra medel inte står till förfogande, betalas genom tillskott som riksförsäkringsverket erhåller från fondstyrelserna. De medel som behövs för ett kalenderår skall tillskjutas av varje fondstyrelse i förhållande till de avgifter som under det närmast föregående året har överförts till dess förvaltning.

Pensionsutbetalningar, förvaltningskostnader och andra utgifter avseende *försäkring* för *inkomstpension och tilläggs-pension enligt lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension samt försäkring för tilläggs-pension i form av ålderspension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring* skall, i den mån andra medel inte står till förfogande, betalas genom tillskott som Riksförsäkringsverket erhåller från fondstyrelserna. De medel som behövs för ett kalenderår skall tillskjutas av varje fondstyrelse i förhållande till de avgifter som under det närmast föregående året har överförts till dess förvaltning.

Varje fondstyrelse skall med de medel som den förvaltar betala kostnaderna för dess verksamhet och för revision av dess förvaltning.

Varje fondstyrelse skall bestå av nio ledamöter, som förordnas av regeringen. Av ledamöterna utses

i första fondstyrelsen tre efter förslag av sammanslutningar, som företräder kommunerna och landstingskommunerna, och tre efter förslag av rikssammanslutningar av arbetstagare,

i andra fondstyrelsen tre efter förslag av rikssammanslutningar av arbetsgivare, en efter förslag av sammanslutningar som företräder konsumentkooperationen och fyra efter förslag av rikssammanslutningar av arbetstagare samt

i tredje fondstyrelsen två efter förslag av rikssammanslutningar av arbetsgivare, fyra efter förslag av rikssammanslutningar av arbetstagare och två efter förslag av sammanslutningar som företräder personer vilka erlägger egenavgifter för *tilläggs pension*.

i tredje fondstyrelsen två efter förslag av rikssammanslutningar av arbetsgivare, fyra efter förslag av rikssammanslutningar av arbetstagare och två efter förslag av sammanslutningar som företräder personer vilka erlägger egenavgifter för *ålderspension*.

Om förslag inte avges, förordnar regeringen ledamöter ändå. För varje ledamot utses i samma ordning en suppleant.

Ledamöter och suppleanter skall vara bosatta i Sverige och får inte vara underåriga eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

Ledamöter och suppleanter skall vara bosatta i Sverige och får inte vara underåriga, *i konkurs*, *underkastade näringsförbud* eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

IV Sjunde fondstyrelsen

43 a §

Sjunde fondstyrelsen skall förvalta en särskild fond inom Allmänna pensionsfonden, Premiesparfonden.

Fonden skall förvaltas för de ändamål som framgår av bestämmelserna om premiepension i lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension. Fondstyrelsen skall i sin förvaltning handla uteslutande i pensionsspararnas intresse.

Fondstyrelsen skall ta emot medel till och betala ut medel från fonden enligt de anvisningar som

⁴ Senaste lydelse 1988:1301.

43 b §

Premiesparfonden skall vara indelad i fondandelar. Alla fondandelar skall vara lika stora.

Värdet av en fondandel är fondens värde delat med antalet fondandelar. Fondens tillgångar skall värderas med ledning av gällande marknadsvärde. Fondstyrelsen skall dagligen beräkna fondandelsvärdet och underrätta Premiepensionsmyndigheten om värdet.

När medel tillförs fonden, skall fondstyrelsen utfärda fondandelar till Premiepensionsmyndigheten. När medel betalas ur fonden, skall det ske genom inlösen av fondandelar.

43 c §

Fondstyrelsen skall förvalta fondmedlen så att den totala risknivån är låg, samtidigt som medlen ger så god avkastning som möjligt.

Fondstyrelsen får inte förvärva så många aktier i ett svenskt aktiebolag att röstetalet för dem tillsammans med fondstyrelsens övriga aktier i samma bolag överstiger fem procent av röstetalet för samtliga aktier i bolaget.

43 d §

Fondstyrelsen får rösta för aktier som den förvärvat till Premiesparfonden endast när kravet på avkastning enligt 43 c § första stycket eller behovet att trygga placeringarnas säkerhet inte kan tillgodoses på annat sätt.

43 e §

Följande bestämmelser i lagen (1990:1114) om värdepappersfonder, och föreskrifter som har

meddelats med stöd av dessa bestämmelser, skall gälla för förvaltningen av Premiesparfonden:

– 6 a § om skyldighet för revisor att anmäla vissa förhållanden till Finansinspektionen,

– 7 § om förbud för vissa personer med insynsställning att handla med en värdepappersfond,

– 9 och 10 §§ om upprättande och godkännande av fondbestämmelser,

– 12 § om företrädare för andelsägarna i en värdepappersfond m.m.,

– 13 § första stycket 2–4 och andra stycket om förbud mot att ta upp lån m.m.,

– 17–22 §§, 23 § första stycket 2 och 3 samt 24–25 §§ om placering av medel i en värdepappersfond,

– 26–29 §§ om information om en värdepappersfond,

– 32 § första stycket om inlösen av fondandelar, och

– 47 § om skadestånd.

Vid tillämpningen av de bestämmelser och föreskrifter som anges i första stycket skall Premiesparfonden anses som en värdepappersfond och Premiepensionsmyndigheten som fondandelsägare. Vad som sägs om fondbolag skall avse sjunde fondstyrelsen.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får, utom såvitt avser 47 § om skadestånd, medge undantag från de bestämmelser som anges i första stycket. Ett beslut enligt detta stycke som meddelats av en annan myndighet än regeringen, får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kamrarrätten.

43 f §

Fondstyrelsen skall bestå av sju ledamöter, som förordnas av

regeringen. Av ledamöterna förordnas en till ordförande och en till vice ordförande.

Om en ledamot entledigas eller avlider eller om hans uppdrag av annat skäl upphör under den tid för vilken han blivit förordnad, skall en ny ledamot förordnas i hans ställe för den återstående tiden.

43 g §

Fondstyrelsen skall ingå samarbetsavtal enligt 8 kap. 3 § första stycket 2 lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension med Premiepensionsmyndigheten samt göra de åtaganden som anges i samma stycke 3, 4 och 6.

43 h §

Fondstyrelsen skall stå under tillsyn av Finansinspektionen. För tillsynen gäller bestämmelserna i 39–42 och 46 §§ lagen (1990:1114) om värdepappersfonder och de föreskrifter som har meddelats i anslutning till dessa bestämmelser.

Vid tillämpningen av de bestämmelser och föreskrifter som anges i första stycket skall vad som sägs om fondbolag avse sjunde fondstyrelsen.

43 i §

Bestämmelserna i 3 § andra stycket, 4 § fjärde stycket, 5 § första och andra styckena, 7–10 §§, 11 § tredje och fjärde styckena, 16 och 16 a samt 21–25 §§ gäller också i fråga om sjunde fondstyrelsen.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

2. Under åren 1999 och 2000 skall pensionsutbetalningar, förvaltningskostnader och andra utgifter avseende också folkpension i form av ålderspension enligt 6 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring till personer som har rätt till tilläggspension i form av ålderspension enligt 12 kap. samma lag, i den mån andra medel inte står till förfogande, betalas genom

tillskott som Riksförsäkringsverket erhåller från första–tredje fondstyrelserna. De medel som behövs för ett kalenderår skall tillskjutas av varje fondstyrelse i förhållande till de avgifter som under det närmast föregående året har överförts till dess förvaltning.

3. Första–tredje fondstyrelserna skall till Riksgäldskontoret överföra 45 miljarder kronor under år 1999 och 45 miljarder kronor under år 2000. Beloppen skall överföras med lika stora andelar den 31 mars, den 30 juni, den 30 september och den 31 december respektive år. Varje fondstyrelse skall bidra till överföringarna i förhållande till det totala marknadsvärdet vid utgången av närmast föregående räkenskapsår av de tillgångar som styrelsen förvaltar.

2.13 Förslag till lag om ändring i sekretesslagen
(1980:100)

Prop. 1997/98:151

Härigenom föreskrivs i fråga om sekretesslagen (1980:100)¹
dels att 7 kap. 7 § skall ha följande lydelse,
dels att det i lagen skall införas en ny bestämmelse, 9 kap. 25 §, av
följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 kap.
7 §²

Sekretess gäller hos allmän försäkringskassa, Riksförsäkringsverket och domstol i ärende enligt lagstiftningen om allmän försäkring eller arbetsskadeförsäkring eller om annan jämförbar ekonomisk förmån för enskild, eller om läkarvårdsersättning eller ersättning för sjukgymnastik, för uppgift om någons hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det kan antas att den som uppgiften rör eller någon honom närstående lider men om uppgiften röjs. Samma sekretess gäller hos annan myndighet på vilken det ankommer att handlägga ärende enligt lagstiftning som nu har nämnts. I fråga om myndighet som anges i 8 § gäller dock bestämmelserna där.

Sekretess gäller hos allmän försäkringskassa, *Premiepensionsmyndigheten*, Riksförsäkringsverket och domstol i ärende enligt lagstiftningen om allmän försäkring, *inkomstgrundad ålderspension* eller arbetsskadeförsäkring eller om annan jämförbar ekonomisk förmån för enskild, eller om läkarvårdsersättning eller ersättning för sjukgymnastik, för uppgift om någons hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det kan antas att den som uppgiften rör eller någon honom närstående lider men om uppgiften röjs. Samma sekretess gäller hos annan myndighet på vilken det ankommer att handlägga ärende enligt lagstiftning som nu har nämnts. I fråga om myndighet som anges i 8 § gäller dock bestämmelserna där.

Sekretess enligt första stycket gäller också i förhållande till en vård- eller behandlingsbehövande själv i fråga om uppgift om hans hälsotillstånd, om det med hänsyn till ändamålet med vården eller behandlingen är av synnerlig vikt att uppgiften inte lämnas till honom.

Sekretess gäller hos myndighet som avses i första stycket för anmälan eller annan utsaga av enskild om någons hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det kan antas att fara uppkommer för att den som har gjort anmälan eller avgivit utsagan eller någon honom närstående utsätts för våld eller annat allvarligt men om uppgiften röjs.

¹ Lagen omtryckt 1992:1474.

² Senaste lydelse 1993:1661.

Utan hinder av sekretessen får uppgift lämnas till enskild enligt vad som föreskrivs i lagstiftningen om allmän försäkring och lagstiftningen om sjuklön.

Utan hinder av sekretessen får uppgift lämnas till enskild enligt vad som föreskrivs i lagstiftningen om allmän försäkring, *lagstiftningen om inkomstgrundad ålderspension* och lagstiftningen om sjuklön.

I fråga om uppgift i allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år eller, i fall som avses i tredje stycket, i högst femtio år.

9 kap.

25 §

Sekretess gäller hos en allmän försäkringskassa, Premiepensionsmyndigheten, Riksförsäkringsverket och domstol i ärende enligt lagstiftningen om inkomstgrundad ålderspension för uppgift om

1. *hur premiepensionsmedel har placerats för en enskilds räkning, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att han eller hon lider men, och*

2. *vad en pensionssparare har bestämt om efterlevandeskydd enligt 10 kap. lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension.*

Utan hinder av sekretess får uppgift lämnas till enskild enligt vad som föreskrivs i lagstiftningen om inkomstgrundad ålderspension.

Sekretess enligt första stycket 2 gäller inte sedan pensionsspararen har avlidit.

I fråga om uppgift i allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

2.14 Förslag till lag om ändring i socialförsäkringsregisterlagen (1997:934)

Prop. 1997/98:151

Härigenom föreskrivs att 1–3, 9 och 11–15 §§ socialförsäkringsregisterlagen (1997:934) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Denna lag gäller personregister för sådan verksamhet i fråga om socialförsäkringsförmåner samt andra förmåner och ersättningar som enligt lag eller förordning eller särskilt beslut av regeringen ankommer på de allmänna försäkringskassorna eller Riksförsäkringsverket (socialförsäkringsregister).

Med personregister förstås detsamma som i datalagen (1973:289).

De allmänna försäkringskassorna och Riksförsäkringsverket får föra socialförsäkringsregister enligt denna lag för de ändamål som anges i 3 §.

De allmänna försäkringskassorna och Riksförsäkringsverket får använda socialförsäkringsregister för

1. handläggning av ärenden som omfattas av 1 § första stycket,
2. förberedande åtgärder för handläggning enligt 1, samt
3. uppföljning, utvärdering, tillsyn och framställning av statistik avseende verksamhet enligt 1 och 2.

Utan hinder av de begränsningar som följer av 7 och 8 §§ får följande uppgifter registreras i fråga om avgöranden av domstol, Riksförsäkringsverket eller allmän försäkringskassa i ärenden som omfattas av 1 § första stycket:

Föreslagen lydelse

1 §

Denna lag gäller personregister för sådan verksamhet i fråga om socialförsäkringsförmåner samt andra förmåner och ersättningar som enligt lag eller förordning eller särskilt beslut av regeringen ankommer på de allmänna försäkringskassorna, *Premiepensionsmyndigheten* eller Riksförsäkringsverket (socialförsäkringsregister).

2 §

De allmänna försäkringskassorna, *Premiepensionsmyndigheten* och Riksförsäkringsverket får föra socialförsäkringsregister enligt denna lag för de ändamål som anges i 3 §.

3 §

De allmänna försäkringskassorna, *Premiepensionsmyndigheten* och Riksförsäkringsverket får använda socialförsäkringsregister för

9 §

Utan hinder av de begränsningar som följer av 7 och 8 §§ får följande uppgifter registreras i fråga om avgöranden av domstol, Riksförsäkringsverket, *Premiepensionsmyndigheten* eller allmän försäkringskassa i ärenden som omfattas av 1 § första stycket:

1. utgången,
2. de bestämmelser som har tillämpats, och
3. huruvida avgörandet har överklagats.

11 §

Socialförsäkringsregister som förs särskilt för en allmän försäkringskassa eller ett lokalt organ inom denna eller för Riksförsäkringsverket för handläggning av ärenden får innehålla handlingar som har kommit in eller framställts i ett ärende. För uppgifter i sådana handlingar gäller inte de begränsningar som följer av 7–10 §§, om uppgifterna har lämnats i ärendet eller behövs för handläggningen av detta.

Socialförsäkringsregister som förs särskilt för en allmän försäkringskassa eller ett lokalt organ inom denna, *för Premiepensionsmyndigheten* eller för Riksförsäkringsverket för handläggning av ärenden får innehålla handlingar som har kommit in eller framställts i ett ärende. För uppgifter i sådana handlingar gäller inte de begränsningar som följer av 7–10 §§, om uppgifterna har lämnats i ärendet eller behövs för handläggningen av detta.

12 §

Socialförsäkringsregister får genom sambearbetning tillföras

1. uppgifter från andra socialförsäkringsregister, och
2. uppgifter som lämnas till en allmän försäkringskassa eller Riksförsäkringsverket med stöd av en särskild bestämmelse i lag eller förordning om lämnande av uppgifter.

2. uppgifter som lämnas till en allmän försäkringskassa, *Premiepensionsmyndigheten* eller Riksförsäkringsverket med stöd av en särskild bestämmelse i lag eller förordning om lämnande av uppgifter.

Av föreskrifter i lag eller förordning eller av beslut av Datainspektionen kan följa att socialförsäkringsregister genom sambearbetning får tillföras uppgifter utöver vad som anges i första stycket.

13 §

Registeransvariga för socialförsäkringsregister som förs gemensamt för Riksförsäkringsverket och de allmänna försäkringskassorna är verket samt varje försäkringskassa när det gäller behandling av uppgifter hos den försäkringskassan. För register som förs särskilt för en allmän försäkringskassa eller ett lokalt organ inom denna är försäkringskassan registeransvarig. Riksförsäkringsverket är registeransvarigt för

Registeransvariga för socialförsäkringsregister som förs gemensamt för Riksförsäkringsverket och de allmänna försäkringskassorna är verket samt varje försäkringskassa när det gäller behandling av uppgifter hos den försäkringskassan. För register som förs särskilt för en allmän försäkringskassa eller ett lokalt organ inom denna är försäkringskassan registeransvarig. *Premiepensionsmyndigheten är registeransvarig*

socialförsäkringsregister som försärskärt för verket.

för socialförsäkringsregister som försärskärt för myndigheten. Riksförsäkringsverket är registeransvarigt för socialförsäkringsregister som försärskärt för verket.

Prop. 1997/98:151

14 §

Riksförsäkringsverket och de allmänna försäkringskassorna får ha direkt åtkomst till uppgifter i socialförsäkringsregister som försärskärt gemensamt för verket och försäkringskassorna.

Riksförsäkringsverket och de allmänna försäkringskassorna får ha direkt åtkomst till uppgifter i socialförsäkringsregister som försärskärt gemensamt för verket och försäkringskassorna. Om det behövs för ändamål som avses i 3 § 1 eller 2 får även Premiepensionsmyndigheten ha direkt åtkomst till ett sådant register med undantag för sådana handlingar som avses i 11 §.

Direkt åtkomst till uppgifter i socialförsäkringsregister som försärskärt för en allmän försäkringskassa får endast den försäkringskassan ha. Om ett register försärskärt för ett lokalt organs verksamhetsområde inom försäkringskassan får dock endast det lokala organet ha direkt åtkomst till uppgifterna.

Direkt åtkomst till uppgifter i socialförsäkringsregister som försärskärt för Premiepensionsmyndigheten får endast myndigheten ha. Om det behövs för ändamål som avses i 3 § 1 eller 2 får dock även en allmän försäkringskassa och Riksförsäkringsverket ha direkt åtkomst till ett sådant register med undantag för sådana handlingar som avses i 11 §.

Direkt åtkomst till uppgifter i socialförsäkringsregister som försärskärt för Riksförsäkringsverket får endast verket ha. Om det behövs för ändamål som avses i 3 § 1 eller 2 får dock även en allmän försäkringskassa ha direkt åtkomst till ett sådant register med undantag för sådana handlingar som avses i 11 §.

Direkt åtkomst till uppgifter i socialförsäkringsregister som försärskärt för Riksförsäkringsverket får endast verket ha. Om det behövs för ändamål som avses i 3 § 1 eller 2 får dock även en allmän försäkringskassa och Premiepensionsmyndigheten ha direkt åtkomst till ett sådant register med undantag för sådana handlingar som avses i 11 §.

Behörighet för direkt åtkomst till uppgifter i socialförsäkringsregister enligt första–*tredje* styckena får endast ges till den som behöver ha tillgång till uppgifterna för att kunna utföra sitt arbete.

Behörighet för direkt åtkomst till uppgifter i socialförsäkringsregister enligt första–*fyärde* styckena får endast ges till den som behöver ha tillgång till uppgifterna för att kunna utföra sitt arbete.

15 §

Statens löne- och pensionsverk och det för kommunerna och landstingen gemensamma organet för administration av personalpensioner får, i den utsträckning som föreskrivs av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer, ha direkt åtkomst till uppgifter i socialförsäkringsregister för de ändamål som anges i 4 §. Bestämmelserna i 14 § *fyärde* stycket gäller också för pensionsverket och det gemensamma organet.

Statens löne- och pensionsverk och det för kommunerna och landstingen gemensamma organet för administration av personalpensioner får, i den utsträckning som föreskrivs av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer, ha direkt åtkomst till uppgifter i socialförsäkringsregister för de ändamål som anges i 4 §. Bestämmelserna i 14 § *femte* stycket gäller också för pensionsverket och det gemensamma organet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1998.

2.15 Förslag till lag om ändring i lagen (1927:77) om försäkringsavtal

Prop. 1997/98:151

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1927:77) om försäkringsavtal skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

Denna lag äger tillämpning på avtal, varigenom försäkring meddelas av någon som driver försäkringsrörelse.

Lagen gäller inte återförsäkring eller försäkring som avses i lagen (1962:381) om allmän försäkring, lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring, lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring, lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring, lagen (1991:1047) om sjuklön eller lagen (1993:16) om försäkring mot vissa semesterlönekostnader.

Lagen gäller inte återförsäkring eller försäkring som avses i lagen (1962:381) om allmän försäkring, *lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension*, lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring, lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring, lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring, lagen (1991:1047) om sjuklön eller lagen (1993:16) om försäkring mot vissa semesterlönekostnader.

Lagen tillämpas inte på försäkringar som avses i konsumentförsäkringslagen (1980:38). I förhållande till annan än försäkringstagaren tillämpas dock 25, 54–58, 86–88, 95 och 96 samt 122 och 123 §§ även i fråga om sådana försäkringar. Vid tillämpningen av dessa bestämmelser gäller även 3 § första stycket.

Lagen tillämpas inte heller på trafikförsäkringar i den mån annat följer av trafikskadelagen (1975:1410) eller på patientförsäkringar i den mån annat följer av patientskadelagen (1996:799).

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

¹ Senaste lydelse 1997:243.

2.16 Förslag till lag om ändring i reglementet (1961:265) Prop. 1997/98:151
angående förvaltningen av Riksförsäkringsverkets
fonder

Härigenom föreskrivs i fråga om reglementet (1961:265) angående
förvaltningen av Riksförsäkringsverkets fonder

dels att 2 §¹ skall upphöra att gälla,

dels att rubriken till reglementet (1961:265) angående förvaltningen av
Riksförsäkringsverkets fonder skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

**Reglemente angående förvalt-
ningen av Riksförsäkringsverkets
fonder**

**Lag med reglemente för förvalt-
ningen av Riksförsäkringsverkets
fonder**

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

¹ Senaste lydelse 1981:698.

2.17 Förslag till lag om ändring i lagen (1969:205) om pensionstillskott

Prop. 1997/98:151

Härigenom föreskrivs att 4 § lagen (1969:205) om pensionstillskott skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Vid tillämpning av 3 § skall, då pensionspoäng enligt 11 kap. 6 § första stycket lagen (1962:381) om allmän försäkring på grund av underlåten eller bristande avgiftsbetalning inte tillgodoräknats den försäkrade till fullo, hänsyn tas till den tilläggspension, som skulle ha utgetts om full avgift *erlagts*. Därvid skall inte beaktas sådan tilläggspension i form av änkepension, omställningspension eller särskild efterlevandepension som skulle ha utgetts om full avgift *erlagts*.

4 §¹

Vid tillämpning av 3 § skall, då pensionspoäng enligt 4 kap. 8 § lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension på grund av underlåten eller bristande avgiftsbetalning inte tillgodoräknats den försäkrade till fullo, hänsyn tas till den tilläggspension, som skulle ha utgetts om full avgift *betalats*. Därvid skall inte beaktas sådan tilläggspension i form av änkepension, omställningspension eller särskild efterlevandepension som skulle ha utgetts om full avgift *betalats*.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999. Äldre bestämmelser gäller i fråga om pensionspoäng som tillgodoräknats före år 1999.

¹ Senaste lydelse 1997:1041.

2.18 Förslag till lag om ändring i lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring

Prop. 1997/98:151

Härigenom föreskrivs att 4 och 12 §§ lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §¹

För att någon skall vara försäkrad för delpension fordras vidare att *han* från och med det år då han fyllde 45 år har varit förvärvsverksam i sådan utsträckning att han för minst tio år har tillgodoräknats *pensionsgrundande inkomst för tilläggspension* enligt 11 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring.

För att någon skall vara försäkrad för delpension fordras vidare att *den försäkrade* från och med det år då han *eller hon* fyllde 45 år har varit förvärvsverksam i sådan utsträckning att han *eller hon* för minst tio år har tillgodoräknats *pensionspoäng* enligt 4 kap. 1 § lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension.

12 §²

För en försäkrad som avses i 6 § utgörs pensionsunderlaget av skillnaden mellan hans genomsnittliga förvärvsinkomst före arbetstidsminskningen och den förvärvsinkomst som han efter arbetstidsminskningen kan antas ha tills vidare. Därvid tillämpas 8 § och 9 § andra stycket. Vid denna beräkning skall dock bortses från en minskning av arbetstiden som överstiger 10 timmar per arbetsvecka i förhållande till den försäkrades arbetstid innan delpension först beviljats.

Den försäkrades genomsnittliga förvärvsinkomst före arbetstidsminskningen beräknas med ledning av dels de pensionspoäng för tilläggspension som han har tillgodoräknats för de närmaste fem åren före arbetstidsminskningen, dels det basbelopp som gällde vid arbetstidsminskningen. Därvid skall tilläggas en pensionspoäng för varje år. Har inkomsten något år under-

För en försäkrad som avses i 6 § utgörs pensionsunderlaget av skillnaden mellan hans *eller hennes* genomsnittliga förvärvsinkomst före arbetstidsminskningen och den förvärvsinkomst som han *eller hon* efter arbetstidsminskningen kan antas ha tills vidare. Därvid tillämpas 8 § och 9 § andra stycket. Vid denna beräkning skall dock bortses från en minskning av arbetstiden som överstiger 10 timmar per arbetsvecka i förhållande till den försäkrades arbetstid innan delpension först beviljats.

Den försäkrades genomsnittliga förvärvsinkomst före arbetstidsminskningen beräknas med ledning av dels de pensionspoäng för tilläggspension som han *eller hon* har tillgodoräknats för de närmaste fem åren före arbetstidsminskningen, dels det basbelopp som gällde vid arbetstidsminskningen. Därvid skall tilläggas en pensionspoäng för varje år. Har inkomsten något år

¹ Senaste lydelse 1997:1043.

² Senaste lydelse 1997:1043.

stigit vad som motsvarar en pensionspoäng för det året, skall den försäkrade i stället tillgodoräknas motsvarande del av en pensionspoäng. I förekommande fall skall hänsyn tas även till pensionspoäng som den försäkrade skulle ha tillgodoräknats om han till fullo *erlagt tilläggsavgift*. Vid beräkningen av den genomsnittliga förvärvsinkomsten bortses från de två år för vilka pensionspoängen är lägst.

understigit vad som motsvarar en pensionspoäng för det året, skall den försäkrade i stället tillgodoräknas motsvarande del av pensionspoäng. I förekommande fall skall hänsyn tas även till pensionspoäng som den försäkrade skulle ha tillgodoräknats om han *eller hon* till fullo *betalat ålderspensionsavgift*. Vid beräkningen av den genomsnittliga förvärvsinkomsten bortses från de två år för vilka pensionspoängen är lägst.

Avviker försäkrads inkomst efter arbetstidsminskningen väsentligt från vad som kan anses vanligt för arbetet i fråga eller från vad som kan motiveras med hänsyn till minskningen av arbetstiden, särskilda arbetsförhållanden eller förändrade arbetsuppgifter, skall vid beräkning av denna inkomst bortses från sådana avvikelser.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

Härigenom föreskrivs att 7 § skatteregisterlagen (1980:343)¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 §²

För fysisk och juridisk person får, utöver de uppgifter som anges i 5 och 6 §§, det centrala skatteregistret innehålla följande uppgifter.

1. Sådana uppgifter om ägarförhållandena i fåmansföretag, företag som enligt 3 § 12 a mom. tredje stycket lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt skall behandlas som fåmansföretag, fåmansägt handelsbolag och dotterföretag som avses i 2 kap. 16 § lagen (1990:325) om självdeklaration och kontrolluppgifter, uppgift om företagsledare i dessa företag samt uppgift om delägare i enkelt bolag och partrederi.

2. Uppgifter angående avslutad revision, verkställt besök eller annat sammanträffande enligt 3 kap. 7 § taxeringslagen (1990:324) eller 14 kap. 6 § skattebetalningslagen (1997:483). För varje sådan åtgärd får anges tid, art, beskattningsperiod, skatteslag, myndighets beslut om beloppsmässiga ändringar av skatt eller underlag för skatt med anledning av åtgärden samt uppgift huruvida bokföringsskyldighet har fullgjorts.

3. Uppgift om registrering av skyldighet att betala skatt, uppgift om innehav av skattsedel på preliminär skatt, uppgifter om beslut om återkallelse av F-skattsedel med angivande av skälen för beslutet, uppgifter som behövs för att bestämma skatt enligt skattebetalningslagen, lagen (1991:586) om särskild inkomstskatt för utomlands bosatta, lagen (1990:912) om nedsättning av socialavgifter, mervärdesskattelagen (1994:200) och lagen (1951:763) om beräkning av statlig inkomstskatt på ackumulerad inkomst samt uppgifter om redovisning, inbetalning och återbetalning av sådana skatter eller avgifter.

4. Uppgift om maskinellt framställt förslag till beslut om beskattning.

5. Uppgift om ansökan om anstånd med att lämna deklaration, uppgift om beslut om anstånd med att lämna deklaration och med att betala skatt, dock ej skälen för ansökningarna eller besluten, samt uppgift om att laga förfall föreligger för underlåtenhet att fullgöra deklarationsskyldighet.

6. Administrativa och tekniska uppgifter som behövs för beskattningen.

7. Uppgifter som skall lämnas i förenklad självdeklaration, särskild självdeklaration enligt 2 kap. 10 § första stycket punkterna 2–4 och andra stycket lagen om självdeklaration och kontrolluppgifter samt uppgifter som skall lämnas enligt 2 kap. 25 § lagen om självdeklaration och kontrolluppgifter.

8. Uppgift om beslut om beskattning, dock ej skälen för beslutet och uppgift om utmätning enligt 18 kap. 9 § skattebetalningslagen.

9. Uppgift om att fordran mot personen registrerats hos kronofogdemyndighet, uppgift om indrivningsresultat, uppgift om att en person

¹ Lagen omtryckt 1983:143.

² Lydelse enligt prop. 1997/98:134.

ålagts betalningsskyldighet i egenskap av bolagsman eller företrädare för en juridisk person, uppgift om beslut om skuldsanering, ackord, likvidation eller konkurs samt uppgift om betalningsinställelse.

10. Uppgift om antal anställda och de anställdas personnummer.

11. Uppgift om telefonnummer, särskild adress för skattsedelsförsändelse samt namn, adress och telefonnummer för ombud.

12. Uppgift från kontrolluppgift som enligt 3 kap. lagen om självdeklaration och kontrolluppgifter skall lämnas utan föreläggande samt från sådan särskild uppgift som avses i 3 § *lagen (1959:551) om beräkning av pensionsgrundande inkomst enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring*.

12. Uppgift från kontrolluppgift som enligt 3 kap. lagen om självdeklaration och kontrolluppgifter skall lämnas utan föreläggande samt från sådan särskild uppgift som avses i 2 kap. 19 § *lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension*.

13. Uppgift om beteckning, köpeskilling, basvärde, delvärde, taxeringsvärde, omräknat delvärde, beskattningsnatur, typ av fång och tidpunkt för fång för fastighet som ägs eller innehas av personen, andelens storlek om fastigheten har flera ägare och övriga uppgifter som behövs för beräkning av statlig fastighetsskatt samt uppgift som behövs för värdering av bostad på fastighet.

14. Uppgift om tid och art för planerad eller pågående revision samt beskattningsperiod och skatteslag som denna avser samt uppgift om tid för planerat besök eller annat sammanträffande enligt 3 kap. 7 § taxeringslagen eller 14 kap. 6 § skattebetalningslagen.

15. Uppgift om postgiro- och bankgironummer, om personen är näringsidkare samt, om fullmakt lämnats för bank- eller postgiro att ta emot skatteåterbetalning på ett konto, datum för fullmakten samt kontots nummer och typ.

16. Uppgift om antal dagar för vilka den skattskyldige uppburit sjöinkomst enligt punkt 1 av anvisningarna till 49 § kommunalskattelagen (1928:370).

17. Uppgift om omsättning i näringsverksamhet.

18. Uppgifter angående resultat av bruttovinstberäkning, annan beräkning av relationstal eller liknande, skönsmässig beräkning och belopp som under beskattningsåret stått till förfogande för levnadskostnader.

19. Uppgift från centrala bilregistret om innehav av fordon samt om fordonets registreringsnummer, märke, typ och årsmodell samt tillstånd enligt yrkestrafiklagen (1988:000) och lagen (1998:000) om biluthyrning.

20. Uppgift för beräkning av skattereduktion för fackföreningsavgift, uppgifter enligt 6 § första och andra styckena lagen (1993:672) om skattereduktion för utgifter för byggnadsarbete på bostadshus, uppgifter enligt 7 § lagen (1995:1623) om skattereduktion för riskkapitalinvesteringar, uppgifter enligt 6 § första och andra styckena lagen (1996:725) om skattereduktion för utgifter för byggnadsarbete på bostadshus för bestämmande av skattereduktion enligt nämnda lagar samt uppgift om beslut om sådan skattereduktion, uppgifter för bestämmande av skattereduktion enligt lagen (1996:1231) om skattereduktion för fastighetsskatt

i vissa fall vid 1997-2001 års taxeringar samt uppgift om beslut om sådan skattereduktion.

21. Uppgift om bosättningsland och tidpunkt för byte av bosättningsland.

22. Uppgifter om antal årsanställda i en koncern i fall som avses i 2 kap. 16 § sista stycket lagen om självdeklaration och kontrolluppgifter, totalt respektive i Sverige, koncernomsättning och koncernbalansomslutning för koncernmoderföretag.

23. Uppgift om beteckning på ersättningsbostad som avses i 11 § lagen (1993:1469) om uppskovsavdrag vid byte av bostad, uppskovsavdragets storlek, belopp som enligt 10 § nämnda lag skall reducera omkostnadsbeloppet samt, om ersättningsbostaden utgörs av bostad som avses i 11 § andra meningen nämnda lag, föreningens eller bolagets organisationsnummer och namn.

24. Uppgift som skall lämnas enligt 10 kap. 17 § första stycket 5 och andra stycket samt 33 § skattebetalningslagen.

25. Uppgifter från aktiebolagsregistret om styrelseledamöter, verkställande direktör, firmatecknare och revisor, om att styrelsen inte är fulltalig eller att årsredovisning inte har lämnats i tid, om företagsrekonstruktion och fusion samt uppgifter från handels- och föreningsregistret om firmatecknare, revisor och företagsrekonstruktion.

26. Uppgifter från Alkoholinspektionen om tillstånd enligt alkohollagen (1994:1738) och om omsättning enligt restaurangrapport.

27. Uppgifter från länsarbetsnämnder om beslut om arbetsmarknadspolitiska åtgärder samt utbetalat belopp och datum för utbetalningen.

28. Uppgifter från Generaltullstyrelsen om debiterad mervärdesskatt vid import, exportvärden, antal import- och exporttillfällen samt de tidsperioder som uppgifterna avser samt uppgifter från tullmyndigheter som behövs för tillämpningen av 3 kap. 30 § andra stycket mervärdesskatte-
lagen.

29. Uppgifter från Riksförsäkringsverket om försäkring mot kostnader för sjuklön såvitt avser arbetsgivarens organisations- eller personnummer, beräknad lönesumma, datum då försäkringen börjat gälla och datum för förändring av lönesumma samt om sjukpenninggrundande inkomst av annat förvärvsarbete såvitt avser den försäkrades personnummer och datum för inkomstanmälan samt om utsänd person såvitt avser uppgifter från intyg om tillämplig lagstiftning och intyg om utsändning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

2.20 Förslag till lag om ändring i lagen (1990:325) om självdeklaration och kontrolluppgifter

Prop. 1997/98:151

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 10 § lagen (1990:325) om självdeklaration och kontrolluppgifter skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap. 10 §¹

En självdeklaration skall innehålla uppgifter om

1. den skattskyldiges namn, personnummer eller organisationsnummer, postadress och hemortskommun, beträffande utländsk juridisk person det land, där styrelsen haft sitt säte, samt beträffande skattskyldig som bara under någon del av beskattningsåret varit bosatt i Sverige, uppgift om den tid som han haft bostad här,
2. de intäkter och avdrag som är att hänföra till varje inkomstslag,
3. de allmänna avdrag som den skattskyldige yrkar få vid taxeringen,
4. den skattskyldiges tillgångar och skulder vid slutet av beskattningsåret, om beskattningsbar förmögenhet uppkommer, dock i fall som avses i 7 § lagen (1997:323) om statlig förmögenhetsskatt endast i den utsträckning skattskyldighet för förmögenhet föreligger.

En självdeklaration skall dessutom innehålla de uppgifter som för särskilda fall föreskrivs i 16–24 §§ eller som behövs för beräkning av pensionsgrundande inkomst enligt *lagen (1962:381) om allmän försäkring*, fastighetsskatt enligt *lagen (1984:1052) om statlig fastighetsskatt*, avkastningsskatt enligt *lagen (1990:661) om avkastningsskatt på pensionsmedel*, särskild löneskatt enligt *lagen (1991:687) om särskild löneskatt på pensionskostnader eller expansionsmedelsskatt enligt lagen (1993:1537) om expansionsmedel*.

En självdeklaration skall dessutom innehålla de uppgifter som för särskilda fall föreskrivs i 16–24 §§ eller som behövs för beräkning av pensionsgrundande inkomst *enligt lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension*, fastighetsskatt enligt *lagen (1984:1052) om statlig fastighetsskatt*, avkastningsskatt enligt *lagen (1990:661) om avkastningsskatt på pensionsmedel*, särskild löneskatt enligt *lagen (1991:687) om särskild löneskatt på pensionskostnader eller expansionsmedelsskatt enligt lagen (1993:1537) om expansionsmedel*.

¹ Senaste lydelse 1997:329.

Om en skattskyldig skall räkna in ett hemmavarande underårigt barns tillgångar och skulder i sin förmögenhet enligt lagen om statlig förmögenhetsskatt, skall uppgift lämnas även om dessa. Prop. 1997/98:151

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999 och tillämpas första gången vid 2000 års taxering.

2.21 Förslag till lag om ändring i lagen (1990:655) om återföring av obeskattade reserver

Prop. 1997/98:151

Härigenom föreskrivs att 7 § lagen (1990:655) om återföring av obeskattade reserver skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 §¹

Även om en inkomst som avses i denna lag är att hänföra till aktiv näringsverksamhet, skall den vid tillämpning av 11 kap. 3 § lagen (1962:381) om allmän försäkring, 3 kap. 4 § lagen (1981:691) om socialavgifter samt 2 § lagen (1990:659) om särskild löneskatt på vissa förvärvsinkomster behandlas som inkomst av passiv näringsverksamhet om den skattskyldige inte yrkar annat.

Även om en inkomst som avses i denna lag är att hänföra till aktiv näringsverksamhet, skall den vid tillämpning av 2 kap. 6 § lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension, 3 kap. 4 § lagen (1981:691) om socialavgifter samt 2 § lagen (1990:659) om särskild löneskatt på vissa förvärvsinkomster behandlas som inkomst av passiv näringsverksamhet om den skattskyldige inte yrkar annat.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

¹ Senaste lydelse 1991:691.

2.22 Förslag till lag om ändring i lagen (1990:912) om
nedsättning av socialavgifter

Prop. 1997/98:151

Härigenom föreskrivs att 14 § lagen (1990:912) om nedsättning av socialavgifter¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

14 §²

Nedsättning av avgifter enligt denna lag skall i första hand avse

1. i fråga om arbetsgivaravgifter: *folkpensionsavgiften* och därefter *sjukförsäkringsavgiften*, eller

2. i fråga om egenavgifter: *folkpensionsavgiften* och därefter i angiven ordning *sjukförsäkringsavgiften*, *delpensionsavgiften*, *arbets-skadeavgiften* och *tilläggs-pensionsavgiften*.

1. i fråga om arbetsgivaravgifter: *sjukförsäkringsavgiften* och därefter *föräldraförsäkringsavgiften*, eller

2. i fråga om egenavgifter: *sjukförsäkringsavgiften* och därefter i angiven ordning *föräldraförsäkringsavgiften*, *arbets-skadeavgiften* och *efterlevandepensionsavgiften*.

I fråga om förfarandet för nedsättningen av avgifter gäller skattebetalningslagen (1997:483).

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999 och tillämpas första gången i fråga om arbetsgivaravgifter för beskattningsåret 1999 och i fråga om egenavgifter som beräknas med ledning av 2000 års taxering.

¹ Lagen omtryckt 1994:548.

² Senaste lydelse 1997:594.

2.23 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:591) om särskild inkomstskatt för utomlands bosatta artister m.fl.

Prop. 1997/98:151

Härigenom föreskrivs att 23 § lagen (1991:591) om särskild inkomstskatt för utomlands bosatta artister m.fl. skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

23 §¹

I fråga om särskild inkomstskatt gäller i tillämpliga delar vad som sägs om ansvar för skatt i 12 kap., om utredning i skatteärenden i 14 kap., om skattetillägg och förseningsavgift i 15 kap., om anstånd med inbetalning av skatt i 17 kap., om indrivning i 20 kap., om omprövning i 21 kap., om överklagande i 22 kap. och om övriga bestämmelser i 23 kap. skattebetalningslagen (1997:483). Vad som där sägs om arbetsgivare skall då gälla den som är redovisningsskyldig enligt 14 § denna lag och vad som där sägs om skattemyndighet skall gälla Skattemyndigheten i Gävle. Med skattedeklaration avses enligt denna lag redovisning enligt 14 §.

I 3 § lagen (1959:551) om beräkning av pensionsgrundande inkomst enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring finns bestämmelser om skyldighet för arbetsgivare att lämna särskild kontrolluppgift för beräkning av pensionsgrundande inkomst.

I 15 kap. 5 § lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension finns bestämmelser om skyldighet för arbetsgivare att lämna särskild kontrolluppgift för beräkning av pensionsgrundande inkomst.

Om särskild inkomstskatt inte betalas inom den tid som anges i 14 §, skall dröjsmålsavgift tas ut enligt lagen (1997:484) om dröjsmålsavgift.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

¹ Lydelse enligt prop. 1997/98:134.

2.24 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:687) om särskild löneskatt på pensionskostnader

Prop. 1997/98:151

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (1991:687) om särskild löneskatt på pensionskostnader skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §¹

Beskattningsunderlaget skall beräknas som den under beskattningsåret uppkomna skillnaden mellan å ena sidan summan av följande poster:

- a) avgift för tjänstepensionsförsäkring,
- b) avsättning till pensionsstiftelse,
- c) ökning av konto Avsatt till pensioner,
- d) utbetalda pensioner som inte utgår enligt lag eller på grund av tjänstepensionsförsäkring,
- e) utgiven ersättning för av annan övertagen pensionsutfästelse, å andra sidan summan av följande poster:
 - f) gottgörelse från pensionsstiftelse,
 - g) minskning av konto Avsatt till pensioner,
 - h) 85 procent av bokförd skuld på konto Avsatt till pensioner vid beskattningsårets ingång multiplicerad med den genomsnittliga statslåneräntan under kalenderåret närmast före ingången av beskattningsåret,
 - i) erhållen ersättning för övertagen pensionsutfästelse,
 - j) negativt belopp som föregående beskattningsår uppkommit vid tillämpning av denna paragraf.

I posten a i första stycket skall inte räknas med avgift för sådan gruppsjukförsäkring som omfattas av 1 § första stycket 5 lagen (1990:659) om särskild löneskatt på vissa förvärvsinkomster.

I posten a i första stycket skall inte räknas med avgift för sådan gruppsjukförsäkring som omfattas av 1 § första stycket 4 lagen (1990:659) om särskild löneskatt på vissa förvärvsinkomster.

I det fall beskattningsåret är längre eller kortare än 12 månader skall posten h i första stycket jämkas i motsvarande mån. Detsamma skall gälla om pensionsskuld som avses i posten h helt upplöses under beskattningsåret.

Om den som övertar en pensionsutfästelse inte är skattskyldig enligt denna lag skall den som tidigare utfäst pensionen under posten e i första stycket ta upp det verkliga värdet av den övertagna utfästelsen om detta är högre än den utgivna ersättningen. Om den som befrias från en utfästelse inte är skattskyldig enligt denna lag skall den som övertar utfästelsen under posten i i första stycket ta upp det verkliga värdet av den övertagna utfästelsen om detta är lägre än den erhållna ersättningen.

¹ Senaste lydelse 1994:1926.

Vid beräkning av beskattningsunderlaget skall bokföringsmässiga Prop. 1997/98:151
grunder tillämpas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

2.25 Förslag till lag om ändring i lagen (1993:645) om
tillämplig lag för vissa försäkringsavtal

Prop. 1997/98:151

Härigenom föreskrivs att 4 § lagen (1993:645) om tillämplig lag för vissa försäkringsavtal skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §¹

Lagen gäller inte återförsäkring eller försäkring som avses i lagen (1962:381) om allmän försäkring, lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring, lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring, lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring, lagen (1991:1047) om sjuklön eller lagen (1993:16) om försäkring mot vissa semesterlönekostnader.

Lagen gäller inte återförsäkring eller försäkring som avses i lagen (1962:381) om allmän försäkring, *lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension*, lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring, lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring, lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring, lagen (1991:1047) om sjuklön eller lagen (1993:16) om försäkring mot vissa semesterlönekostnader.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

¹ Senaste lydelse 1997:252.

2.26 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:1065) om ekonomiska villkor för riksdagens ledamöter

Prop. 1997/98:151

Härigenom föreskrivs 13 kap. 10 § lagen (1994:1065) om ekonomiska villkor för riksdagens ledamöter skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

13 kap.

10 §

Inkomstgarantin minskas också, på sätt som framgår av 11 §, med följande inkomster.

1. inkomst som är pensionsgrundande enligt 11 kap. 2 och 3 §§ i lagen (1962:381) om allmän försäkring,

1. inkomst som är pensionsgrundande enligt 2 kap. lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension,

2. sådan inkomst av anställning eller uppdrag utomlands som inte beskattas i Sverige,

3. kompletterande delpension,

4. pension och livränta i andra fall än som avses i 9 §.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

2.27 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:1920) om allmän löneavgift

Prop. 1997/98:151

Härigenom föreskrivs att 1–3 §§ lagen (1994:1920) om allmän löneavgift skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Arbetsgivare skall för varje år betala allmän löneavgift. Löneavgiften beräknas på det underlag som gäller för arbetsgivaravgift till *folkpensioneringen* enligt lagen (1981:691) om socialavgifter.

Den som enligt 1 kap. 2 § lagen (1981:691) om socialavgifter skall betala egenavgifter skall för varje år betala allmän löneavgift. Löneavgiften beräknas på det underlag som gäller för egenavgift till *folkpensioneringen* enligt nämnda lag.

Allmän löneavgift tas ut med 4,48 procent av underlaget och tillfaller staten.

Föreslagen lydelse

1 §

Arbetsgivare skall för varje år betala allmän löneavgift. Löneavgiften beräknas på det underlag som gäller för arbetsgivaravgift till *efterlevandepensioneringen* enligt lagen (1981:691) om socialavgifter.

2 §

Den som enligt 1 kap. 2 § lagen (1981:691) om socialavgifter skall betala egenavgifter skall för varje år betala allmän löneavgift. Löneavgiften beräknas på det underlag som gäller för egenavgift till *efterlevandepensioneringen* enligt nämnda lag.

3 §¹

Allmän löneavgift tas ut med 8,04 procent av underlaget och tillfaller staten.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.
 2. De nya bestämmelserna tillämpas på lön eller annan ersättning enligt 1 § som betalas ut från och med den 1 januari 1999.
 3. De nya bestämmelserna tillämpas också på inkomst enligt 2 § som upp bärs från och med den 1 januari 1999. Omfattar beskattningsåret tid såväl före som efter utgången av år 1998 skall, om den avgiftsskyldige inte visar annat, så stor del av beskattningsårets inkomst anses hänförlig till tiden efter utgången av år 1998 som svarar mot förhållandet mellan den del av beskattningsåret som infaller under denna tid och hela beskattningsåret.

¹ Senaste lydelse 1997:939.

2.28 Förslag till lag om ändring i lagen (1996:304) om arvode m.m. till Sveriges företrädare i Europaparlamentet

Prop. 1997/98:151

Härigenom föreskrivs att 9 kap. 10 § lagen (1996:304) om arvode m.m. till Sveriges företrädare i Europaparlamentet skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 kap.

10 §

Inkomstgarantin minskas också, på sätt som framgår av 11 §, med följande inkomster,

1. inkomst som är pensionsgrundande enligt 11 kap. 2 och 3 §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring,

1. inkomst som är pensionsgrundande enligt 2 kap. lagen (1998:000) om inkomstgrundad ålderspension,

2. sådan inkomst av anställning eller uppdrag utomlands som inte beskattas i Sverige,

3. kompletterande delpension och

4. pension och livränta i andra fall än som avses i 9 §.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

Pensionssystemet i sin nuvarande utformning är inte tillräckligt robust mot framtida ekonomiska och demografiska förändringar. En orsak till den finansiella instabiliteten är prisindexeringen inom nuvarande system, dvs. att intjänade pensionsrätter och utgående pensioner skrivs upp med prisutvecklingen och inte med löneutvecklingen. Det innebär att pensionernas storlek anpassar sig först med lång eftersläpning till förändringar i den ekonomiska tillväxten. Det skapar en instabilitet i inkomstfördelningen mellan yrkesaktiva och pensionärer. Pensionsutgifterna uttryckta som procentandel av avgiftsunderlaget kommer därför att variera kraftigt beroende på tillväxttakten i samhällsekonomin. Vidare kommer pensionssystemet framöver utsättas för stora demografiska påfrestningar. Efter sekelskiftet kommer antalet pensionärer öka kraftigt och med en ökad medellivslängd kommer den genomsnittliga tiden som ålderspensionär att förlängas.

Mot denna bakgrund framhålls i regeringens proposition 1993/94:250 Reformering av det allmänna pensionssystemet vikten av att nu genomföra en genomgripande reform av ålderspensionssystemet för att därmed skapa ett system som är mer följsamt mot den samhällsekonomiska och demografiska utvecklingen och där sambandet mellan avgift och förmån är starkare för den enskilde.

Den proposition som nu läggs fram innehåller lagförslag för en genomgripande reformering av det allmänna ålderspensionssystemet. De nya reglerna redovisas i förslag till ny lagstiftning om inkomstgrundad ålderspension. Vidare lämnas förslag till lagstiftning om statliga ålderspensionsavgifter. I propositionen föreslås vidare en ny finansieringsordning för de allmänna pensionerna och en förändrad struktur på socialavgifterna. I samband därmed lämnas förslag till överföring av medel från AP-fonden till statsbudgeten under åren 1999 och 2000 i avvaktan på den slutliga utformningen av den finansiella infasningen av det reformerade ålderspensionssystemet. Dessutom föreslås vissa ändringar i annan lagstiftning.

Utgångspunkt för förslagen är de riktlinjer för en reform som riksdagen beslutade den 8 juni 1994 på grundval av den nyss nämnda propositionen 1993/94:250 Reformering av det allmänna pensionssystemet (bet. 1993/94:SfU24, rskr. 1993/94:439). De riktlinjer som föreslogs i den propositionen byggde på förslag av den parlamentariskt sammansatta Pensionsarbetsgruppen och den överenskommelse som träffats inom denna mellan företrädare för de fyra dåvarande regeringspartierna (m, c, fp och kd) och socialdemokraterna (betänkandet Reformerat pensionssystem SOU 1994:20).

Regeringen beslutade den 23 juni 1994 att inom Socialdepartementet tillsätta en arbetsgrupp, Arbetsgruppen (S 1994:9) för genomförandet av reformeringen av det allmänna ålderspensionssystemet (kallad Genomförandegruppen) med företrädare för de partier som ställt sig bakom överenskommelsen. Genomförandegruppen fick i uppdrag att medverka i det fortsatta beredningsarbetet och att vårda överenskommelsen.

Ledamöter i Genomförandegruppen är f.n. statsrådet Maj-Inger Klingvall (s), ordförande, statssekreteraren Hans Svensson (s), vice ord-

förande, riksdagsledamöterna Maud Björnemalm (s), Margit Gennser (m), Arne Kjörnsberg (s) och Bo Könberg (fp), partisekreteraren Åke Pettersson (c) och f.d. riksdagsledamoten Pontus Wiklund (kd). Statssekreteraren i Finansdepartementet Knut Rexed är förordnad som sakkunnig i Genomförandegruppen. Som experter deltar f.n. hovrättslagmannen Lars Göran Abelson, f.d. byråchefen Einar Edvardsson, finansrådet Ingemar Hansson, byråchefen Hans Olsson, avdelningschefen Stig Orustfjord, enhetschefen Edward Palmer och departementsrådet Mona Wildig.

De förslag till lagstiftning som nu läggs fram baseras på förslag redovisade i departementspromemoriorna Ds 1995:41 Reformerat pensionsystem – lag om inkomstgrundad ålderspension, m.m. och Ds 1997:67 Inkomstgrundad ålderspension – finansiella frågor m.m., vilka i huvudsak rör den pension som skall utges inom fördelningssystemet, samt Ds 1995:29 Vissa frågor avseende allmänna egenavgifter, Ds 1995:55 Utvidgad avgiftsskyldighet vad avser ålderspension, m.m., Ds 1998:7 AP-fonden och det reformerade ålderspensionssystemet och till viss del Ds 1997:66 Garantipension och samordningsfrågor m.m. Ytterligare underlag för beredningen av frågan om ny finansieringsordningen för de allmänna pensionerna har varit Förtidspensionsutredningens betänkande SOU 1997:166 Ohälsöförsäkringen – Trygghet och aktivitet. Den andra delen av det reformerade inkomstgrundade pensionssystemet, premiepensionssystemet, har behandlats i två olika utredningsbetänkanden, Allmänt pensionssparande (SOU 1996:83) och Lag om premiepension (SOU 1997:131). De förslag om premiepensionssystemets utformning som lämnas nu bygger på det senare betänkandet. I vissa frågor lämnas förslag som inte har lagts fram i nämnda promemorior eller betänkanden. Dessa frågor har beretts under hand med berörda myndigheter. Departementspromemoriorna och utredningsbetänkandena har remissbehandlats. Förteckningar över remissinstanser finns i *bilaga 1*. Remissammanställningarna avseende departementspromemoriorna och utredningsbetänkandet SOU 1997:131 kommer att publiceras i Ds-serien under våren 1998. Remissammanställning avseende SOU 1997:166 finns tillgänglig i ärendet (dnr S97/7977/F).

En förteckning över vissa termer som ingår i den föreslagna lagstiftningen eller som i övrigt används i texten redovisas i *bilaga 2*. Namnen på de departementspromemorior m.m., som hänvisas till i texten med enbart nummer, återfinns i *bilaga 3*.

Förslagen i denna proposition har utarbetats i samråd med Genomförandegruppen. Ändringarna i lagen (1994:1065) om ekonomiska villkor för riksdagens ledamöter och lagen (1996:304) om arvode m.m. till Sveriges företrädare i Europaparlamentet (lag 25 och 27) föreslås efter samråd med konstitutionsutskottet.

Beredningen av pensionsfrågorna redovisas närmare i de följande avsnitten 4 och 5.

Regeringen beslutade den 19 januari, den 19 februari respektive den 19 mars 1998 att inhämta Lagrådets yttrande över de lagförslag som finns i *bilagorna 4–6*.

Lagrådets yttranden finns i *bilagorna 7–9*.

Lagförslagen 2:15–20, 2:22–25 och 2:27, som i huvudsak innehåller följdändringar till de nya lagarna, har inte alls granskats av Lagrådet. I några fall har sakliga ändringar gjorts i vissa paragrafer och vissa paragrafer lagts till i de lagar som har granskats av Lagrådet. Dessa ändringar är av sådan beskaffenhet att Lagrådets hörande skulle sakna betydelse. Bl.a. har i de lagförslag som remitterats till Lagrådet i vissa fall angetts att ett minskat prisbasbelopp skall tillämpas, nämligen prisbasbeloppet minskat med två procent. I 1998 års ekonomiska vårproposition kommer regeringen att föreslå att fr.o.m. år 2000 skall ett sådant minskat prisbasbelopp inte längre tillämpas, utan i stället skall det fastställda prisbasbeloppet användas. Lagförslagen i föreliggande proposition har i dessa delar anpassats till vårpropositionens förslag. Övriga sådana ändringar anges i kommentaren till berörda paragrafer. Även smärre språkliga och redaktionella ändringar har gjorts.

Inledningsvis kommenterar Lagrådet vårt förslag att ta in bestämmelserna om ålderspensioneringen i en särskild lag i stället för att föra in dessa i lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL). Bland nackdelarna nämner Lagrådet att en väsentlig del av socialförsäkringssystemet nu inte längre ingår i den lag som sedan länge innehållit de grundläggande bestämmelserna om socialförsäkringsförmånerna. Å andra sidan anføres att regleringen i AFL i stora delar framstår som oöverskådlig och att det vore mindre välbetänkt att nu införliva ytterligare ett komplext regelsystem i den lagen. Lagrådet anför vidare att den nu förslagna lagstiftningen kanske kan utgöra ett incitament för en översyn av AFL.

I enlighet med Lagrådets förslag har vissa bestämmelser om Premiepensionsmyndighetens verksamhet lyfts ur lagen om inkomstgrundad ålderspension och föreslås i stället införas i en särskild lag. Dessa regler hänvisar i stor utsträckning till olika försäkringsrörelse- och redovisningsregler. Vidare har vi följt Lagrådets rekommendation vad avser terminologin och infört begreppen premiepensionssystem respektive premiepensionsmedel i stället för premiereservsystem respektive premiereservmedel, vilka användes i lagrådsremissen.

Vi har även i övrigt i propositionens lagförslag väsentligen följt Lagrådets förslag till ändringar och justeringar. När det gäller bestämmelserna om barnår har vi emellertid endast delvis följt Lagrådets synpunkter, se avsnitt 11. I fråga om Riksförsäkringsverkets möjligheter att genom automatisk databehandling fatta beslut för en allmän försäkringskassas räkning har vi, trots Lagrådets synpunkter, vidhållit tidigare förslag, se avsnitt 13. Lagrådets synpunkter behandlas i berörda avsnitt och i författningskommentaren.

På grund av det omfattande utredningsarbete som krävs har vissa frågor ännu inte fått sin slutgiltiga lösning, vilket kommer att medföra senare ändringar i den nu förslagna lagstiftningen. Vi instämmer i Lagrådets mening att detta är beklagligt. Vi har emellertid bedömt det som en

4 Bakgrund

4.1 Nuvarande regler för ålderspension

Det samlade pensionsskyddet vid ålderspensionering består för närvarande av tre delar. Det allmänna pensionssystemet innefattar folkpensioneringen och tilläggspensioneringen (ATP). Dessa är obligatoriska och omfattar i princip alla som bor eller arbetar här i landet. Vid sidan av den allmänna pensioneringen finns olika tjänstepensionssystem som grundar sig på kollektivavtal mellan arbetsmarknadens parter och som omfattar i stort sett alla löntagare i Sverige. Därutöver finns möjlighet att teckna individuella pensionsförsäkringar i privata försäkringsbolag.

Inom ramen för den allmänna pensioneringen faller också delpensionsförsäkringen som ger rätt till ATP-grundande ersättning för de personer som haft en längre tids anknytning till förvärvslivet och som från fyllda 61 år vill trappa ner sitt förvärvsarbete inför övergången till ålderspension.

Vid beräkning av förmåner i form av folkpension och ATP är basbeloppet grundläggande. Detta fastställs för varje år av regeringen och grundas på förändringen i det allmänna prisläget. Ålderspension från folkpensioneringen utges med vissa andelar av basbeloppet. Inom ATP beräknas såväl utgående pensionsförmåner som de intjänade pensionsrätterna med hjälp av basbeloppet. Syftet med anknytningen till basbeloppet är att värdesäkra pensionsförmånerna i förhållande till den allmänna prisutvecklingen.

Vid några tillfällen har dock riksdagen fattat beslut om justering av basbeloppet så att pensionerna vissa år inte fullt ut följt förändringarna i konsumentprisindex (KPI). På grund av statliga finansiella restriktioner beslutades att basbeloppet fr.o.m år 1981 inte skulle beakta inverkan av skatter, tullar, energiprisförändringar och vissa avgifter m.m. Följsamheten i förhållande till KPI återställdes vid fastställandet av basbeloppet för år 1984 samtidigt som det därvid bortsågs från effekterna av devalveringen i oktober 1982. Under åren 1988 och 1989 gavs viss kompensation för 1982 års devalvering genom extra höjningar av basbeloppsnivån. Som en följd av skattereformen åren 1990 och 1991 justerades beräkningen av basbeloppet med syfte att basbeloppet inte skulle påverkas av de prisförändringar som följde av de ändringar av statlig fastighetsskatt, indirekta skatter och räntebidrag inom bostadsbidragssystemet som vidtogs för att finansiera sänkningen av den statliga inkomstskatten de nämnda åren. Vidare gäller att det vid fastställande av basbeloppet för åren 1994 och 1995 bortsågs från effekterna av deprecieringen av den svenska kronan hösten 1992.

Fr.o.m. år 1993 skall basbeloppet vid beräkning av utgående ålderspension i form av folkpension och ATP reduceras med två procent. I detta sammanhang tillämpas alltså vad som i den fortsatta framställningen här

kallas det minskade basbeloppet. Enligt regeringens förslag i 1998 års ekonomiska vårproposition skall emellertid det minskade basbeloppet succesivt avvecklas. För beräkning av utgående förmåner år 1999 föreslås att basbeloppet skall minskas med endast en procent. Fr.o.m. år 2000 skall enligt förslaget det fastställda basbeloppet användas vid nämnda beräkning.

Mot bakgrund av det allvarliga statsfinansiella läget beslutade riksdagen på grundval av regeringens proposition 1994/95:25 Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m.m. (bet. 1994/95:FiU1, rskr. 1994/95:145) att uppräkningsen av basbeloppet skall begränsas så länge det statliga budgetunderskottet överstiger 50 miljarder kr. Uppräkningsen av basbeloppet skall ske med 80 % av förändringen i prisnivån i det fall underskottet ligger inom intervallet 50–100 miljarder kr och med 60 % om det överstiger 100 miljarder kronor. När budgetunderskottet understiger 50 miljarder kr, skall återgång till uppräkning med hela prisförändringen ske. Samtidigt beslutades att beräkningen av pensionsgrundande inkomst och fastställande av pensionspoäng för ATP inte skall göras på grundval av det fastställda basbeloppet utan i stället utifrån ett förhöjt basbelopp, vilket har framräknats med beaktande av hela förändringen i KPI. Uppräkningsen av basbeloppen för åren 1995–1997 har begränsats till 60 % och basbeloppet för år 1998 till 80 % av KPI-förändringen. För år 1998 uppgår det fastställda basbeloppet till 36 400 kr och det förhöjda basbeloppet till 37 100 kr.

Genom folkpensioneringen ges en grundtrygghet med i princip enhetliga belopp för alla försäkrade oberoende av tidigare inkomster eller avgiftsbetalning. Fr.o.m. år 1993 krävs bosättning i Sverige under minst 40 år mellan 16 och 64 års ålder eller minst 30 år med pensionsgrundande inkomst eller s.k. vårdår för rätt till oavkortad folkpension. Vid kortare tids bosättning respektive kortare tids förvärvsarbete här i landet reduceras folkpensionen proportionellt.

En ålderspension från folkpensioneringen som tas ut från 65 års ålder motsvarar för ensamstående pensionär för år räknat 96 % och för gift pensionär 78,5 % av det minskade basbeloppet. Till ålderspensionärer som saknar eller har låg ATP-pension utbetalas pensionstillskott med maximalt 55,5 % av det minskade basbeloppet. Den garanterade minimipensionen för en ensamstående ålderspensionär blir därmed 151,5 % av det minskade basbeloppet. Pensionärer med låga inkomster kan dessutom ha rätt till bostadstillägg och i vissa fall särskilt bostadstillägg för pensionärer.

Vid pensionsuttag före 65 års ålder reduceras pensionsbeloppet med 0,5 % för varje månad som uttaget har tidigare lagts. På motsvarande sätt görs vid sent uttag en uppräkning av pensionsbeloppet med 0,7 % för varje månad som förflutit från 65 år fram till pensionsuttaget vid högst 70 år, dvs. uttag efter 70 års ålder ger ingen ytterligare uppskrivning av pensionen. Fr.o.m. år 1998 har den nedre åldersgränsen för uttag av ålderspension höjts från 60 till 61 år. Detta gäller dock inte personer födda år 1937.

Av betydelse för många pensionärer är de särskilda skatteförmånerna i form av särskilt grundavdrag vid beskattningen. Dessa innebär att en ålderspensionär som har enbart folkpension och pensionstillskott inte er-

lägger någon inkomstskatt. Det särskilda grundavdraget minskas med 65 % av inkomst i form av allmän pension, egenlivränta enligt arbetskadeförsäkringen och tjänstepension som ligger över denna nivå.

ATP-systemet är uppbyggt enligt den s. k. inkomstbortfallsprincipen, som innebär att pensionsförmånen i princip bestäms av de inkomster som den försäkrade haft under den yrkesverksamma delen av livet och av det antal år under vilka han eller hon har förvärvsarbetat. Pensionsgrundande för ATP är inkomsten till den del den överstiger det förhöjda basbeloppet för året och uppgår till högst 7,5 gånger detta belopp. Tillgodoräknad pensionspoäng är den pensionsgrundande inkomsten delad med det förhöjda basbeloppet vid årets ingång.

Vid uttag från 65 års ålder utgör ATP-pensionen 60 % av medeltalet av de 15 högsta pensionspoängen (15-årsregeln) multiplicerat med det minskade basbeloppet. Det krävs i princip 30 år med pensionspoäng för att rätt skall föreligga till oavkortad ATP (30-årsregeln). Vid färre år med pensionspoäng reduceras pensionen proportionellt. Vid pensionsuttag vid annan ålder än 65 år gäller samma regler för reducering respektive uppräkning av ATP-pensionen som för folkpensionen.

Pensionsgrundande för ATP är i första hand inkomster av förvärvsarbete. Med inkomst av förvärvsarbete likställs i pensionshänseende olika förmåner som kan utges i stället för sådan inkomst, t.ex. sjukpenning, föräldrapenning, arbetsskadelivränta, arbetslöshetsersättning, utbildningsbidrag, vuxenstudiebidrag och delpension. För att uppfylla 30-årsregeln får dessutom fr.o.m. år 1982 föräldrar räkna år då de vårdat barn som är yngre än tre år, s.k. vårdår.

Det allmänna pensionsystemet är i princip uppbyggt som ett s.k. fördelningssystem. Med fördelningssystem avses att ett års löpande pensionsutbetalningar skall finansieras med de avgifter som inbetalas under samma år. Folkpensionsavgiften var år 1997 5,86 % för arbetsgivare och 6,03 % för egenföretagare. De influtna avgifterna beräknas motsvara 62 % av kostnaderna för folkpensioneringen (exklusive bostadstillägg för pensionärer). Detta betyder att 38 % av kostnaderna för år 1997 finansieras med allmänna skattemedel. Fr.o.m. år 1998 motsvarar folkpensionsavgiften 6,83 % för både arbetsgivare och egenföretagare. ATP-systemet är skilt från statsbudgeten och finansieras av avgiftsintäkter och med avkastningen från AP-fonden. Tilläggspensionsavgiften uppgick år 1997 till 13 %. Av avgiftsintäkterna fördes 82 % till AP-fonden. Den allmänna pensionsavgiften uppgick till 1%. Till AP-fonden influtna avgifter beräknas täcka 71 % av ATP-utgifterna. Resten, 29 %, finansieras med AP-fondens avkastning. År 1998 uppgår tilläggspensionsavgiften till 6,40 % (70,6 % av dessa avgiftsintäkter skall föras till AP-fonden) och den allmänna pensionsavgiften till 6,95 %.

Även delpensionsförsäkringen är utformad som ett fördelningssystem. År 1997 täcktes utgifterna i sin helhet av delpensionsavgiften, vilken uppgår till 0,2 %.

I november 1991 bemyndigades dåvarande statsrådet Bo Könberg att tillkalla en parlamentariskt sammansatt arbetsgrupp (dir. 1991:102) med uppgift att mot bakgrund av Pensionsberedningens slutbetänkande Allmän pension (SOU 1990:76) och de inkomna remissvaren utarbeta förslag till ett nytt system för den allmänna pensioneringen. Denna arbetsgrupp – Pensionsarbetsgruppen – bestod av representanter för samtliga dåvarande riksdagspartier.

En väsentlig utgångspunkt enligt direktiven var att beslut rörande pensionssystemet skall vara långsiktiga och präglas av stabilitet. Vidare betonades behovet av att åstadkomma ett högre långsiktigt sparande och att systemet i högre grad än hittillsvarande ordning borde stimulera till förvärvsarbete, bl.a. genom ett stärkt samband mellan avgifter och förmåner. Inför det kommande arbetet i gruppen förelåg en bred politisk enighet om att en reformering av pensionssystemet var nödvändig av främst samhällsekonomiska skäl.

Pensionsarbetsgruppen presenterade i augusti 1992 promemorian Ett reformerat pensionssystem – bakgrund, principer och skiss (Ds 1992:89). I denna promemoria gjordes ett antal principiella ställningstaganden och redovisades huvuddragen för hur ett reformerat pensionssystem skulle kunna utformas.

I februari 1994 avlämnade Pensionsarbetsgruppen sitt betänkande Reformerat pensionssystem (SOU 1994:20). Till betänkandet fogades en bilaga om kostnader och individeffekter (SOU 1994:21) och en bilaga om kvinnors ATP och avtalspension (SOU 1994:22). I betänkandet presenterades förslag till ett nytt reformerat ålderspensionssystem och regler för övergång till detta. Betänkandet anslöt i huvudsak till vad som anförts i den tidigare publicerade promemorian. Förslagen byggde på en överenskommelse mellan representanterna i arbetsgruppen för de fyra dåvarande regeringspartierna och socialdemokraterna.

Pensionsarbetsgruppens betänkande remissbehandlades under våren 1994. Flertalet av remissinstanserna var i huvudsak positiva till den omfattande reformering av pensionssystemet som föreslogs i betänkandet.

Den 28 april 1994 överlämnade regeringen propositionen 1993/94:250 Reformering av det allmänna pensionssystemet till riksdagen. Propositionen innehöll förslag till riktlinjer för en reformering av det allmänna ålderspensionssystemet och för hur ett reformerat pensionssystem och övergångsreglering skall utformas. De föreslagna riktlinjerna byggde på den överenskommelse som träffats i Pensionsarbetsgruppen samtidigt som förslagen i vissa delar var reviderade med hänsyn till de synpunkter som framkommit under remissbehandlingen av gruppens betänkande. I beredningen av propositionen deltog företrädarna i Pensionsarbetsgruppen för de dåvarande regeringspartierna och socialdemokraterna, som samtliga ställde sig bakom propositionen och därmed också de revideringar som gjordes i förhållande till betänkandet.

Regeringens proposition 1993/94:250 (här benämnd princippropositionen) innehöll riktlinjer för en reformering av det allmänna ålderspensionssystemet och ett principförslag till hur ett sådant pensionssystem med övergångsreglering skall utformas. Däremot innehöll den inga författningsförslag. Propositionen innebar också att vissa frågor lämnades öppna för att lösas under det fortsatta beredningsarbetet. Under den fortsatta beredningen har således princippropositionens förslag bearbetats vidare. Därvid har föreslagits vissa förändringar eller avsteg från de antagna riktlinjerna, vilka kommer att redovisas i avsnitt 6.2 och efterföljande avsnitt.

Riksdagen godkände genom beslut den 8 juni 1994 de i princippropositionen föreslagna riktlinjerna för en reformering av ålderspensionssystemet i enlighet med det betänkande som framlagts av socialförsäkringsutskottet (bet. 1993/94:SfU24, rskr. 1993/94:439). I utskottsbetänkandet tillstyrktes med vissa förtydliganden regeringens proposition samtidigt som utskottet på två punkter föreslog tillkännagivanden. Den ena avsåg den inskränkning av möjligheterna till uttag av inkomstgrundad pension före 65 års ålder som föreslagits i propositionen. I den proposition som nu läggs fram föreslås inga sådana inskränkningar. Den andra punkten avsåg vikten av att medföljande makar till UD-tjänstemän får acceptabla ekonomiska villkor bl.a. i pensionshänseende. En översyn av dessa villkor har genomförts av utrikesförvaltningen. Översynen har redovisats till riksdagen i en skrivelse (skr. 1994/95:221).

Enligt de antagna riktlinjerna skall ett offentligt och obligatoriskt pensionssystem även fortsättningsvis utgöra grunden för den enskildes pensionsskydd. Ett syfte med den föreslagna reformen är att skapa ett från andra socialförsäkringsgrenar avskilt inkomstrelaterat ålderspensionssystem. Det skall i högre grad än det nuvarande vara försäkringsmässigt uppbyggt i den meningen att förmånerna skall motsvara de avgifter som betalas in. Systemet skall i sin helhet finansieras med avgifter som tas ut på samtliga inkomster m.m. som ger pensionsrätt.

Den pensionsrätt avseende inkomstgrundad ålderspension som för ett visst år tillgodoräknas den enskilde skall huvudsakligen baseras på dennes pensionsgrundande inkomster samma år. Värdet av pensionsrätten skall överensstämma med den avgift som tas ut. Tillgodoräknad pensionsrätt och avgiften till ålderspension skall utgöra 18,5% av den pensionsgrundande inkomsten och vissa andra s.k. pensionsgrundande belopp som enligt de reformerade reglerna skall läggas till grund för pensionsrätt.

Nivån på avgiften till ålderspension är fastlagd med utgångspunkt i den kompensationsnivå i förhållande till den försäkrades förvärvsinkomster under livet som systemet är avsett att ge. Dessutom tas även hänsyn till den försäkringsmässiga risk som beror av den förväntade livslängden bland de försäkrade. Genom att pensionsavgiften fastställs på dessa grunder får den i ökad utsträckning karaktär av försäkringspremie. Den avgift som nu lagts fast i samband med beslutet att reformera ålderspensionssystemet skall gälla även på lång sikt och skall inte behöva höjas då de demografiska påfrestningarna ökar efter sekelskiftet.

Beräkning av inkomstgrundad ålderspension enligt de reformerade reglerna skall bygga på den s.k. livsinkomstprincipen, som innebär att i princip alla pensionsgrundande inkomster under livet har betydelse för pensionsnivån och väger lika tungt oberoende av när under livet de tjänas in. På detta sätt erhålls inom det allmänna pensionssystemet ett nära samband mellan förvärvsinkomster och den framtida ålderspensionen, vilket i sin tur bidrar till att stärka de ekonomiska drivkrafterna för förvärvsarbete. Någon motsvarighet till den övre åldersgräns på 64 år för intjänande av pensionsrätt som finns i det nuvarande ATP-systemet skall inte finnas. Även den som är 65 år eller äldre skall kunna tjäna in ytterligare pensionsrätt i det reformerade systemet. Den nedre åldersgränsen – 16 år – skall dock kvarstå av bl.a. administrativa skäl. Vidare skall enligt de antagna riktlinjerna den lagstadgade rätten att kvarstå i arbete till 67 års ålder skärpas så att den inte annat än undantagsvis kan avtalas bort.

Värdet av intjänade ålderspensionsförmåner och utgående ålderspensioner skall inte som i dag vara enbart inflationsskyddade utan skall även vara kopplade till den allmänna inkomstutvecklingen i samhället. Den årliga ålderspensionens storlek skall också påverkas av förändringar av den genomsnittliga livslängden. På detta sätt kommer det framtida pensionssystemet i finansiellt hänseende att vara robust i förhållande till variationer i de samhällsekonomiska förutsättningarna och till den förväntade fortsatta ökningen av medellivslängden.

De förvärvsinkomster och sociala ersättningar vid sjukdom, arbetslöshet, föräldraledighet m.m. som enligt dagens regler är pensionsgrundande skall vara det också i det reformerade systemet. I det reformerade systemet skall därutöver i vissa fall fiktiva inkomster vara pensionsgrundande, s.k. andra pensionsgrundande belopp. Detta innebär bl.a. att föräldrar med små barn under ett antal år och under vissa förutsättningar kommer att kunna få pensionsrätt tillgodoräknad på ett enligt särskilda regler bestämt belopp utöver den inkomst som faktiskt uppburits. Motsvarande skall enligt riktlinjerna gälla vid pliktjänstgöring. Enligt antagna riktlinjerna skall vidare den som uppbär sjukpenning, arbetslöshetsersättning m.m. tillgodoräknas pensionsrätt för viss del av den bakomliggande inkomsten. Förtidspensionärer med s.k. antagandepoäng inom ATP-systemet skall enligt riktlinjerna tillgodoräknas ålderspensionsrätt i huvudsak enligt regler som motsvarar de som gäller i dag.

Vad beträffar pensionsrätt för studier var det förslag som lagts fram av Pensionsarbetsgruppen, nämligen att studiebidraget inom studiemedelsystemet skall göras skattepliktigt och pensionsgrundande, utgångspunkten för regeringens bedömning i princippropositionen. Den tekniska utformningen av en ordning för sådan pensionsrätt borde dock enligt regeringens bedömning beredas vidare. Socialförsäkringsutskottet menade att storleken av den pensionsrätt som följer av Pensionsarbetsgruppens förslag är väl avvägd och instämde i regeringens bedömning att denna nivå bör ligga till grund vid den närmare utformningen av reglerna för tillgodoräknande av pensionsrätt för studier.

Den pensionsrätt som under ett år tillgodoräknas den enskilde skall baseras på summan av pensionsgrundande förvärvsinkomster och sociala ersättningar samt eventuella andra pensionsgrundande belopp upp till ett tak. Enligt princippropositionen skall fr.o.m. årsskiftet 2000/2001 in-

tjänandetaket räknas upp årligen i takt med den allmänna inkomstutvecklingen. Dessförinnan skall det, i likhet med vad som gäller i dag, motsvara 7,5 förhöjda basbelopp.

Makar skall enligt riktlinjerna för det reformerade pensionssystemet kunna dela pensionsrätt i princip lika sig emellan. Delning skall vara frivillig och ske löpande år för år. Reglerna för delning skall konstrueras så att den sammantagna kostnaden för pensionssystemet, trots skillnader i genomsnittlig livslängd mellan män och kvinnor, i princip förblir densamma.

Den pensionsrätt som för ett år tillgodoräknas i det reformerade ålderspensionssystemet skall som nämnts ovan utgöra 18,5 % av summan av pensionsgrundande faktiska och fiktiva inkomster under året i den utsträckning summan inte överstiger intjänandetaket. Motsvarande belopp skall betalas in till pensionssystemet i form av avgift till ålderspension. Samtliga inkomstslag som ger pensionsrätt skall, till skillnad från vad som gäller idag, vara avgiftsgrundande. Det innebär att även sociala ersättningar vid sjukdom, arbetslöshet m.m. skall beläggas med avgift till pensionssystemet. Ålderspensionsavgift skall betalas också för fiktiva inkomster.

Avgift till ålderspension skall tas ut enbart på inkomster som är förenade med pensionsrätt. Detta innebär att sådan avgift inte skall tas ut på inkomstdelar som överstiger taket. I princippropositionen anfördes därför att det på sådana inkomstdelar i stället skall tas ut en särskild avgift som endast skall uppgå till hälften av avgiften till ålderspension, dvs. 9,25 %. Intäkterna från denna avgift skall föras till statsbudgeten.

Huvuddelen av de inbetalda avgifterna – enligt princippropositionens förslag 16,5 procentenheter – skall användas för att finansiera utgående pensioner inom ett fördelningssystem av i princip samma karaktär som nuvarande ATP-system. Motsvarande andel av de pensionsgrundande inkomsterna och andra pensionsgrundande belopp skall årligen fastställas som reformerad pensionsrätt för den enskilde. Den försäkrades ackumulerade pensionsrätt i fördelningssystemet skall sedan varje år räknas upp med ett index som följer den allmänna inkomstutvecklingen i samhället. De uppräknade pensionsrätterna skall ligga till grund för beräkningen av den ålderspension som sedermera skall utges.

Den årliga ålderspensionen skall beräknas genom att summan av de uppräknade pensionsrätterna divideras med ett delningstal. Detta skall bestämmas med hänsyn till bl.a. den genomsnittliga förväntade livslängden vid tidpunkten för pensionsuttaget och en fastslagen norm (tillväxtnorm).

De pensioner som betalas ut från fördelningssystemet skall följsamhetsindexeras. Detta innebär att ålderspensionen skall räknas upp fullt ut med prisutvecklingen under förutsättning att den reala tillväxten av inkomsterna i samhället uppgår till en viss norm. Om den faktiska realinkomsttillväxten avviker från normen görs vid indexeringen ett avdrag eller ett påslag med vad som motsvarar avvikelsen. Normen skall vara lika med den tillväxtnorm som ligger till grund för beräkningen av delningstalet. I princippropositionen angav regeringen att ett slutligt ställningstagande till normens nivå skall ske under den fortsatta beredningen efter riksdagens beslut i anledning av propositionen. Utgångspunkten för

denna fortsatta beredning skall enligt riktlinjerna vara en norm på 1,5 % per år.

Den återstående delen av den totala pensionsavgiften på 18,5% skall sättas av till ett premiereservsystem. I detta system skall inbetalda medel fonderas i individuella premiereserver. Detta innebär ett faktiskt pensionssparande som är knutet till den enskilde individen. Medlen skall förvaltas av den kapitalförvaltare som den enskilde utser eller, om denne avstår från att göra ett aktivt val, av någon statlig förvaltare. Behållningen skall växa med avkastningen på de förvaltade medlen. Inom premiereservsystemet skall det finnas möjlighet för den enskilde att välja ett efterlevandeskydd.

Vid pensioneringen skall ett årligt pensionsbelopp från premiereservsystemet bestämmas på försäkringsmässiga grunder utifrån behållningen på den enskildes premiereservkonto. Enligt riktlinjerna skall den pensionsberättigade ha möjlighet att välja att ta ut den delen av pensionen livsvarigt eller under en period av fem eller tio år.

Den inkomstgrundade pensionen skall kompletteras med ett grundskydd i form av en garantipension för den som har haft låga inkomster under förvärvslivet. Grundskyddet skall finansieras med allmänna skattemedel. Garantipensionen skall vara skattepliktig. För rätt till oavkortad garantipension skall enligt riktlinjerna i princip krävas 40 års bosättning i Sverige mellan 16 och 65 års ålder.

För den som inte har rätt till någon inkomstgrundad pension alls utges garantipensionen som ett fast belopp. För övriga pensionsberättigade skall garantipensionen utgöra en viss utfyllnad till den inkomstgrundade pension som de har tjänat in. Utfyllnaden skall beräknas med utgångspunkt från en basnivå för garantipensionen. Basnivån skall trappas av med en viss andel av den inkomstgrundade pensionen. Avtrappningen skall emellertid inte göras krona för krona utan med ett lägre procenttal för att därmed säkerställa att den totala pensionen blir högre ju högre inkomstgrundad pension den pensionsberättigade har tjänat in.

Garantipensionen skall avräknas inte bara mot inkomstgrundad ålderspension från det allmänna pensionssystemet utan också mot vissa andra pensionsinkomster såsom änkepension från ATP och inkomstrelaterad utländsk pension. Vidare skall enligt förslaget i princippropositionen den tjänstepension som en pensionsberättigad uppbär beaktas. Under remissbehandlingen av Pensionsarbetsgruppens betänkande framfördes invändningar mot detta förslag av bl.a flertalet av arbetsmarknadens parter. Av kostnadsskäl ställde sig regeringen emellertid bakom förslaget att tjänstepensioner skall reducera garantipensionen på samma sätt som inkomstgrundad ålderspension från det allmänna systemet. Samtidigt aviserades att regeringen avsåg att ta upp frågan till ny prövning i särskild ordning. Med hänvisning bl.a. till detta ställde sig socialförsäkringsutskottet bakom förslaget till riktlinje på denna punkt.

Inkomstgrundad ålderspension i fördelningssystemet skall kunna tas ut som hel, tre fjärdedels, halv eller en fjärdedels pension tidigast från 61 års ålder. Vid uttag från en senare tidpunkt växer pensionen enligt försäkringsmässiga principer för varje månad den lämnas outtagen.

Rätt till garantipension skall inträda först vid 65 års ålder. För att inte ett tidigt uttag av inkomstgrundad pension skall subventioneras av ga-

rantipensionssystemet skall garantipensionen alltid beräknas utifrån den inkomstgrundade pension som den pensionsberättigade skulle ha uppburit om uttaget skulle ha gjorts vid uppnådd garantipensionsålder, dvs. vid 65 års ålder. En sådan regel kan emellertid medföra att den inkomstgrundade pensionen tillsammans med garantipensionen blir lägre efter 65 års ålder än vad som motsvarar den lägsta nivån för grundskyddet. I princippropositionen föreslogs därför en spärregel, nämligen att tidigt uttag av inkomstgrundad pension inte skulle få göras om den inkomstgrundade ålderspensionen skulle understiga en viss nivå. Socialförsäkringsutskottet ifrågasatte som nämnts om denna spärregel i olika avseenden var rätt avvägd och ansåg att frågan borde beredas ytterligare.

Enligt princippropositionens förslag skulle det reformerade inkomstgrundade ålderspensionssystemet träda i kraft den 1 januari 1996 och de nya reglerna för grundtryggheten den 1 januari 2000. De första pensionerna från det reformerade systemet skulle utbetalas år 2000.

Övergången till det reformerade systemet skall ske gradvis genom att vissa åldersgrupper även fortsättningsvis får sin ålderspension beräknad helt eller delvis enligt nuvarande regler. Pensionsberättigade som är födda år 1954 eller senare skall omfattas fullt ut av det reformerade pensionssystemet.

Enligt princippropositionen skall pensionsberättigade som är födda åren 1935–1953 få sin ålderspension beräknad med ett successivt ökande antal tjugondelar enligt det reformerade systemets regler och resterande delar enligt det nuvarande systemet. Avsättning till premiereservsystemet skall enligt princippropositionen göras enbart för personer födda år 1939 eller senare. För personer födda åren 1939–1953 skall avsättningen vara kvoterad beroende på individens födelseår.

För alla som skall omfattas av de reformerade reglerna för inkomstgrundad ålderspension skall även förvärvsinkomster m.m. i förfluten tid, dvs. för år före det formella ikraftträdandet av reformerade regler, beaktas vid beräkningen av pensionsrätt inom det reformerade systemet. Pensionsrätt för pensionsgrundande inkomst för förfluten tid skall tillgodoräknas på grundval av den pensionspoäng för ATP – med tillägg för en pensionspoäng – som registrerats i ATP-registret fr.o.m. år 1960. Vidare skall pensionsrätt för den fiktiva inkomst som skall tillgodoräknas föräldrar till små barn tillgodoräknas fr.o.m. år 1960. Reglerna för tillgodoräknande av pensionsrätt för pliktjänstgöring och studier skall i princip inte gälla för förfluten tid, men bör enligt princippropositionen kunna få verkan fr.o.m. år 1995.

Personer födda år 1934 eller tidigare skall enligt riktlinjerna även fortsättningsvis få sin pension beräknad enligt nuvarande regler. Ålderspension skall i framtiden beskattas enligt samma regler som gäller för förvärvsinkomster. Detta skall gälla även för de grupper som i och för sig inte berörs av det reformerade pensionssystemets regler. Det nuvarande grundskyddet i form av folkpension och pensionstillskott skall därför för personer födda år 1934 eller tidigare ersättas med en ordning med en beskattad övergångsvis garantipension, som skall konstrueras så att i princip ingen pensionär får ett lägre nettoutfall än med nuvarande regler. Inkomstgrundad ålderspension från fördelningssystemet – även pension utbetald enligt dagens regler – skall följsamhetsindexeras i enlighet med

vad som skall gälla för pensioner som skall utges enligt det reformerade systemets regler.

Vad gäller införandet av ålderspensionsavgift på 18,5 % av pensionsgrundande inkomster och andra pensionsgrundande belopp föreslogs i princippropositionen att denna skall införas genom att nuvarande folkpensions- och tilläggs-pensionsavgifter enligt lagen om socialavgifter förs samman samt att en allmän egenavgift i form av pensionsavgift på 1 % införs. Avgiften skall finansiera enbart inkomstgrundad ålderspension. Till dem som uppbär ATP skall även folkpensionen räknas som inkomstgrundad pension. Förtids- och efterlevandepensionerna inom ATP skall finansiellt särskiljas från den inkomstgrundade ålderspensionen.

Införandet av ett i finansiellt hänseende fristående ålderspensionssystem, dvs. den finansiella infasningen av systemet, medför således omfördelningar av avgiftsintäkter och utgifter mellan statsbudgeten och AP-fonden, vilka får till effekt att statsbudgeten försvagas medan pensionssystemets finansiella ställning stärks. Under infasningsperioden bör därför ske en finansiell nettoöverföring från pensionssystemet till statsbudgeten. Storleken på denna skall avpassas så att det uppnås en betryggande fondstyrka inom fördelningssystemet.

I Pensionsarbetsgruppens betänkande föreslogs att avgiften till ålderspension till lika delar skall tas ut som arbetsgivaravgift (respektive som egenavgift vad avser inkomster av annat förvärvsarbete) och som allmän egenavgift. Detta förslag förutsätter, enligt Pensionsarbetsgruppen, att det sker en växling så att arbetsgivaravgiftens nuvarande nivå sänks och att den allmänna egenavgiften höjs med motsvarande belopp. Om denna avgiftsväxling skall ske utan förlust för den enskilde löntagaren måste det kostnadsutrymme som arbetsgivaravgiftssänkningen skapar användas till en höjning av bruttolönen. I remissbehandlingen av gruppens betänkande pekade flera remissinstanser på de problem som är förknippade med en sådan växling. I princippropositionen anförde regeringen att om det under den fortsatta beredningen bedöms att komplikationerna är för stora och enighet uppnås därom mellan de partier som står bakom överenskommelsen skall växling inte genomföras. Ett system med ett tudelat uttag av arbetsgivaravgift skall då i stället övervägas. Om enighet inte kan nås om en annan lösning skall Pensionsarbetsgruppens förslag till växling mellan arbetsgivaravgifter och allmänna egenavgifter ligga till grund för kommande beslut.

5 Den fortsatta beredningen

Inkomstgrundad ålderspension

I princippropositionen föreslogs av bl.a. administrativa skäl att det reformerade inkomstgrundade ålderspensionssystemet skulle träda i kraft den 1 januari 1996, dvs. ett år senare än vad Pensionsarbetsgruppen föreslagit. Efter samråd med Genomförandegruppen lade regeringen fram vissa förslag i propositionen 1994/95:41 om förändringar i finansieringen av det allmänna pensionssystemet m.m. som bedömdes borde träda i kraft redan den 1 januari 1995. Förslagen, som godkändes av riksdagen (bet.

1994/95:SfU6, rskr.1994/95:81), innebär följande. En allmän egenavgift på 1 % har införts som en finansiell förstärkning av pensionssystemet. Med hänsyn till att avgifter till det reformerade ålderspensionssystemet inte skall tas ut på inkomster som överstiger förmånstaket delas intäkter från tilläggsavgifterna upp på ett sådant sätt att den del av avgiftsintäkterna som kan beräknas vara hänförlig till inkomster över förmånstaket förs till statsbudgeten. Dessutom förs löpande en avsättning av influtna intäkter från tilläggsavgifterna till en särskild förvaltning hos Riksgäldskontoret för att det kommande premiepensionssystemet senare skall kunna tillföras medel motsvarande pensionsrätter tillgodoräknade fr.o.m. inkomståret 1995.

Bestämmelser om statliga ålderspensionsavgifter har redovisats i departementspromemorian Utvidgad avgiftsskyldighet vad avser ålderspension, m.m. (Ds 1995:55). I promemorian tas också upp förslag till nya benämningar inom avgiftssystemet.

I princippropositionen anfördes att det finns principiella skäl som talar för att de allmänna egenavgifterna som debiteras den försäkrade bör dras ifrån vid beräkning av den pensionsgrundande inkomsten. Skälet härför är att nivån på den förmånsgrundande inkomsten skall vara oberoende av om offentliga åtaganden finansieras med allmän egenavgift eller arbetsgivaravgift. Mot denna bakgrund har departementspromemorian Vissa frågor avseende allmänna egenavgifter (Ds 1995:29) utarbetats. Den innehåller förslag till ändringar i beräkningen av pensionsgrundande inkomst avseende såväl nuvarande ålderspensionssystem som det reformerade systemet.

Förslag till lagstiftning vad avser intjänande och beräkning av inkomstgrundad ålderspension från fördelningssystemet har redovisats i departementspromemorian Reformerat pensionssystem – lag om inkomstgrundad ålderspension, m.m. (Ds 1995:41). I promemorian redovisades också övergångsbestämmelser samt förslag till vissa ytterligare ändringar i lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL) och i andra lagar. Arbetet med att genomföra och vidareutveckla de riktlinjer som riksdagen beslutat på grundval av princippropositionen har varit mycket omfattande. Det var därför inte möjligt att i Ds 1995:41 presentera ett i alla delar fullständigt förslag till lagstiftning. Vissa kompletteringar redovisas i departementspromemorian Inkomstgrundad ålderspension – finansiella frågor m.m. (Ds 1997:67). Mot bakgrund av bl.a. remissinstansernas synpunkter har under den fortsatta beredningen vissa tidigare ställningstaganden övervägts på nytt. I de fall dessa överväganden har lett till större ändringar har detta redovisats i Ds 1997:67. Vidare har redovisats justeringar i övergångsreglerna, som har föranletts av en senareläggning av reformens ikraftträdande. Riksdagen beslutade i december 1996 att lagstiftningen rörande de reformerade intjänandereglerna skall träda i kraft den 1 januari 1999 och att de första utbetalningarna av reformerad ålderspension skall ske i januari 2001 (prop. 1996/97:1, bet. 1996/97:SfU1, rskr. 1996/97:126). Som ett led i utformningen av övergångsregleringen har riksdagen i december 1997 beslutat att den nedre åldersgränsen för förtida pensionsuttag skall höjas från 60 till 61 år med verkan fr.o.m. den 1 januari 1998 (bet. 1997/98:SfU1, rskr.1997/98:111).

Remissinstansernas synpunkter på de förslag i ovannämnda promemorior som legat till grund för de lagförslag som presenteras här redovisas i efterföljande avsnitt.

Med utgångspunkt från vad regeringen angett i princippropositionen beslutade regeringen den 1 september 1994 att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att utreda frågor rörande ett premiereservsystem inom den allmänna pensioneringens ram och lämna förslag till hur detta system tekniskt borde utformas. Direktiven till utredningen baserades i huvudsak på de av riksdagen antagna riktlinjerna för premiereservsystemet. Utredningen, som antog namnet Premiereservutredningen, fann att vissa frågor var av mer principiellt slag och behövde bli föremål för debatt innan de mer tekniska detaljerna och författningsförslag utformades. Utredningen beslutade därför att redovisa arbetet i etapper. I juni 1996 överlämnade utredningen betänkandet Allmänt pensionssparande (SOU 1996:83).

Utredningen föreslog att premiereservsystemet skulle utformas som ett renodlat sparande under förvärvsaktiv ålder. Fram till dess att den enskilde gick i pension skulle kapitalet förvaltas i värdepappersfonder som valdes av den enskilde. Vid pensioneringstidpunkten skulle sparkapitalet användas för att teckna pensionsförsäkring hos ett statligt försäkringsbolag. Utredningen föreslog att premiereservsystemet skulle få benämningen Allmänt pensionssparande (APS) med hänsyn till den uppläggning som förslaget hade.

Vid beredningen av betänkandet fann regeringen i samråd med de andra partier som står bakom pensionsöverenskommelsen att premiereservsystemet borde ha en annan inriktning än den som utredningen hade föreslagit och bl.a. vara uppbyggt enligt försäkringsmässiga principer även under intjänandetiden. Regeringen beslutade därför den 13 mars 1997 att tillkalla en ny särskild utredare med uppdrag att lägga fram förslag om teknisk utformning av premiereservsystemet. Enligt utredningsdirektiven skall premiereservsystemet vara utformat som ett fondförsäkringssystem, där försäkringsfunktionen är knuten till staten och kapitalförvaltningen sker i värdepappersfonder som administreras av fristående bolag.

Utredningen, som antog namnet 1997 års premiereservutredning, överlämnade i oktober 1997 betänkandet Lag om premiepension (SOU 1997:131). Betänkandet innehåller förslag till en särskild lag om premiepension med fullständiga regler om premiepensionen med undantag för regler om intjänande av premiepensionrätt. Sådana regler finns i den tidigare nämnda lagen om inkomstgrundad ålderspension. Enligt förslaget skall försäkringen för premiepension vara en socialförsäkring inom ramen för den allmänna ålderspensioneringen men i den tekniska utformningen nära ansluta till vad som gäller inom privat försäkring. Försäkringen skall hanteras av en ny myndighet, Premiensionsmyndigheten, inom socialförsäkringsadministrationen och stå under tillsyn av Riksförsäkringsverket. Beräkningen av pensionsförmåner m.m. skall ske med tillämpning av principer som är allmänt vedertagna inom privat livförsäkring. Verksamheten skall också stå under tillsyn av Finansinspektionen.

Den finansiella infasningen av det reformerade ålderspensionssystemet

Som nämnts i avsnitt 4.3 innebär införandet av ett i finansiellt hänseende fristående ålderspensionssystem, dvs. den finansiella infasningen av systemet, omfördelningar av avgiftsintäkter och utgifter mellan statsbudgeten och AP-fonden, vilka får till effekt att statsbudgeten försvagas medan pensionssystemets finansiella ställning stärks. Enligt de antagna riktlinjerna för reformen bör därför under infasningsperioden ske en finansiell nettoöverföring från pensionssystemet till statsbudgeten. Storleken på denna skall avpassas så att det uppnås en betryggande fondstyrka inom fördelningssystemet. Förslag till hur en direkt överföring från AP-fonden till statsbudgeten kan ske har redovisats i departementspromemorian AP-fonden och det reformerade ålderspensionssystemet (Ds 1998:7).

Grundskyddet

I departementspromemorian garantipension och samordningsfrågor m.m. (Ds 1997:66) redovisade Socialdepartementet i november 1997 i samråd med Genomförandegruppen förslag till lagstiftning vad gäller utformning av garantipension m.m. Efter remissbehandling har förslagen legat till grund för en lagrådsremiss avseende garantipension m.m. En proposition om utformningen av garantipensionssystemet överlämnas till riksdagen samtidigt med föreliggande proposition.

Den fortsatta beredningen har visat att ytterligare utredningsarbete krävs vad gäller utformningen av den övergångsvisa garantipensionen. Denna skall enligt antagna riktlinjer införas för dem som inte omfattas av reglerna för den reformerade ålderspensionen, vilket enligt nu föreliggande förslag avser personer födda före år 1938 (jfr avsnitt 28). Regeringen beslutade därför den 18 december 1997 att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att lämna förslag till konstruktion av övergångsvis garantipension (dir. 1997:149). Utredningen skall vara slutförd senast den 31 januari 1999.

I grundskyddet ingår också bostadstillägg till pensionärer, som är en inkomstprövad förmån. Reglerna för inkomstprövningen måste anpassas till den nya garantipensionen. En särskild utredare har i uppdrag att göra en översyn av systemet för inkomstprövning av bostadstillägg till pensionärer m.m., vari bl.a. ingår att anpassa reglerna till det reformerade ålderspensionssystemet (dir. 1997:150). Utredaren skall redovisa sitt uppdrag senast den 1 mars 1999.

Övrigt

Enligt lagen (1982:80) om anställningsskydd har en arbetstagare rätt att stanna kvar i sin anställning till fyllda 67 år med bibehållet skydd mot uppsägning utan saklig grund. Regeln är dock dispositiv och flertalet

arbetstagare på den svenska arbetsmarknaden är i dag på grund av bestämmelser i kollektivavtal avgångsskyldiga före 67 års ålder, i regel vid 65 år. Pensionsarbetsgruppen föreslog att åldersgränsen 67 år i princip skulle bli tvingande. I princippropositionen uttalade regeringen att åldersgränserna i och för sig borde bestämmas enligt förslaget, men att detta i första hand borde ske genom avtal mellan arbetsmarknadens parter. Under det arbete som i detta avseende pågår inom Socialdepartementet har kontakter tagits med representanter för arbetsmarknadens parter i syfte att hos dem tydliggöra angelägenheten av kollektivavtalsförhandlingar i frågan. Frågan är under fortsatt beredning.

Utredningen om socialförsäkringens personkrets avlämnade sitt betänkande En lag om socialförsäkringar (SOU 1997:72) i maj 1997. Betänkandet har varit föremål för remissbehandling och bereds för närvarande inom regeringskansliet. Nuvarande regler i lagen (1962:381) om allmän försäkring om vilka som skall vara försäkrade för ATP och i vilka fall inkomster i annat land skall vara pensionsgrundande i Sverige föreslås därför tills vidare överföras i huvudsak oförändrade till det reformerade systemet.

I syfte att anpassa äktenskapsbalkens regler om bodelning av pensionsrättigheter till principerna för det reformerade ålderspensionssystemet – möjligheten för makar att dela pensionsrätt – har i betänkandet Pensionsrättigheter och bodelning (SOU 1995:8) lämnats förslag till regler som syftar till att utjämna en uppkommen snedfördelning av makars pensionskydd. Betänkandet har varit föremål för remissbehandling. En proposition har överlämnats till riksdagen i mars 1998.

Regeringen gav i januari 1997 en särskild utredare i uppdrag att utforma förslag till ett system för ekonomisk ersättning vid långvarigt nedsett arbetsförmåga, som skall ersätta dagens system med förtidspension och sjukbidrag. I uppdraget ingick också att ta ställning till hur ersättningen skall ansluta till reglerna i det reformerade ålderspensionssystemet. Utredningen har överlämnat betänkandena Ohälsförsäkringen – trygghet och aktivitet (SOU 1997:166) och Ohälsförsäkringen – övergångsbestämmelser (SOU 1997:189). Utredningens betänkanden har remissbehandlats. Regeringen har i mars 1998 lämnat en proposition till riksdagen med förslag till vilka principer och riktlinjer som bör ligga till grund för en reformering av dagens system med förtidspension och sjukbidrag och hur pensionsrätt för ålderspension framgent skall beräknas för förtidspensionärer. De nya reglerna planeras träda i kraft den 1 januari 2001.

Vidare är systemet för efterlevandepension föremål för en särskild översyn (dir. 1996:51). Vägledande för de förslag till ändrade regler som därvid kommer att lämnas skall vara bl.a. en anpassning till det reformerade ålderspensionssystemet. Utredarens förslag skall redovisas senast den 30 juni 1998.

6.1 Inledning

ATP-systemet, inklusive folkpensionssystemet, är i sin nuvarande utformning inte tillräckligt robust mot framtida ekonomiska och demografiska påfrestningar. Ålderspensionsreformens syfte är att skapa ett system som är följsamt mot den samhällsekonomiska och demografiska utvecklingen. Grunden för den enskildes pensionsskydd skall även i framtiden vara ett obligatoriskt offentligt system. Det reformerade ålderspensionssystemet skall omfatta såväl ett standardskydd enligt inkomstbortfallsprincipen som ett grundskydd för dem som haft inga eller låga förvärvsinkomster. Grundskyddet skall finansieras med allmänna skattemedel medan den inkomstgrundade pensionen skall vara avgiftsfinansierad. Huvuddelen av det allmänna pensionssystemet skall även fortsättningsvis vara uppbyggt som ett fördelningssystem men en del av det skall utformas som ett renodlat premiereservsystem.

Princippropositionen om denna genomgripande reform innehöll inte ett fullständigt och färdigbearbetat förslag till systemutformning. På flera punkter hänvisades till behov av ytterligare utredning innan ett slutligt ställningstagande kunde göras. Detta gällde bl.a. den närmare utformningen av premiereservsystemet där riktlinjerna i propositionen skulle ligga till grund för ett uppdrag till en särskild utredare.

De lagförslag som läggs fram i denna proposition har utarbetats på grundval av de antagna riktlinjerna. Under den fortsatta beredningen har princippropositionens förslag bearbetats vidare och i vissa delar preciserats eller justerats. Föreslagna ändringar och motiven till dessa framgår av redovisningen i efterföljande avsnitt. I detta avsnitt redogörs inledningsvis för större förändringar eller avsteg från de antagna riktlinjerna. Därefter presenteras huvuddragen i de lagförslag som nu läggs fram. Samtidigt redovisas centrala termer som föreslås användas i och med att reformerade regler för inkomstgrundad ålderspension träder i kraft. Det föreslås också namnbyten för vissa termer i nuvarande lagstiftning. En mer fullständig förteckning över de termer som ingår i den föreslagna lagstiftningen eller som i övrigt används i texten redovisas i *bilaga 2*.

6.2 Förändringar jämfört med antagna riktlinjer

Regeringens förslag: Pensionsrätt för bakomliggande inkomst vid sjukdom, arbetslöshet m.m. skall inte tillgodoräknas, arvsvinster skall inte tilldelas för tid före år 1999 och pensionsrätt skall inte räknas om med inkomstindex under intjänandeåret.

Promemorians förslag: Förslaget i Ds 1997: 67 stämmer överens med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser har inte haft några invändningar mot förslagen, vilka föranletts av besparingsskäl. *Försäkringskassaförbundet* tillstyrker förslaget om besparingar i dess helhet och

anför att förbundet under nuvarande omständigheter och utifrån de motiv som anges frångår sitt tidigare ställningstagande vad gäller pensionsrätt för bakomliggande inkomst. Förbundet markerar sin tillfredsställelse över att utgångspunkten för justeringarna varit att dessa skall leda till administrativa besparingar och förenklingar. *Sveriges Pensionärsförbund* anger i sitt yttrande att de föreslagna justeringarna kan accepteras och tillstyrker den slopade samordningen mellan tjänstepensioner och garantipensioner. *Pensionärernas riksorganisation (PRO)* har inga invändningar mot de föreslagna justeringarna. Vad gäller arvsvinster fr.o.m. år 1999 anser PRO att dessa ur rättvisesynpunkt bör fördelas till hela kollektivet och inte enbart till dem som är i samma ålder som den avlidne. *Svenska kommunalpengionärers förbund* delar PRO:s uppfattning både vad gäller förslaget om justeringar och vad gäller arvsvinster för åren fr.o.m. 1999.

Centrala studiestödsnämnden (CSN), Riksgäldskontoret, Arbetsgivarverket och Sveriges Industriförbund tillstyrker uttryckligen att pensionsrätt för bakomliggande inkomst vid sjukdom och arbetslöshet inte skall införas. Vad gäller de övriga delarna av förslaget avlämnar dessa remissinstanser inte något yttrande. CSN konstaterar att förslaget om pensionsrätt för bakomliggande inkomst vid sjukdom och arbetslöshet skulle – så som det påpekas i promemorian och som tidigare påpekats av CSN – missgynna den som under sin arbetslöshet är aktiv till exempel genom att studera. Arbetsgivarverket anför att mot bakgrund av livsinkomstprincipen bör pensionsrätt för annat än faktisk inkomst så långt som möjligt undvikas. För att ytterligare förstärka livsinkomstprincipen menar Arbetsgivarverket att pensionsrätt för bakomliggande inkomst inte heller skall tillgodoräknas vid föräldraledighet och värnpliktstjänstgöring. Industriförbundet anför att genom att pensionsrätt för bakomliggande inkomst vid sjukdom och arbetslöshet inte beräknas uppnås både en besparing och en administrativ förenkling.

Statens löne- och pensionsverk (SPV) konstaterar att förslaget för den del som avser bakomliggande inkomst vid arbetslöshet och sjukdom medför administrativa lättnader. SPV påpekar dock att den föreslagna justeringen medför minskad pension, vilket för en viss enskild individ kan vara av betydelse. SPV konstaterar att de minskningar av ålderspensionen som exemplifieras i promemorian är beräknad på endast ett år med sjukpenning respektive arbetslöshet.

Riksförsäkringsverket (RFV) tillstyrker förslaget att arvsvinster för retroaktivitetstiden slopas. Med hänsyn till de, enligt RFV, obetydliga belopp, som pensionsrätt för bakomliggande inkomst vid arbetslöshet och sjukdom skulle innebära även under långvarig sjukdom eller arbetslöshet, tillstyrker RFV även förslaget att pensionsrätt för bakomliggande inkomst vid sjukdom och arbetslöshet inte beräknas. Däremot invänder RFV mot att halvårsomräkning för intjänandeåret inte införs och menar att överskott därigenom genereras i AP-fonden.

Sveriges försäkringsförbund välkomnar förslaget att garantipension inte skall avräknas mot tjänstepensioner. Försäkringsförbundet anför att förslaget att inte tilldela arvsvinster för retroaktiv tid löser visserligen administrativa och andra problem men innebär samtidigt att avsteg görs från försäkringsmässighet mot ett större inslag av fördelningspolitik. Försäkringsförbundet menar att ju större utrymme som de fördelningspolitiska inslagen i systemet ges, desto mindre blir regelverkets förutsägbarhet.

Landsorganisationen i Sverige (LO) avvisar förslaget om besparingar och menar att de argument som anges i promemorian inte är tillräckligt starka för att försämra pensionerna enligt förslaget. *Konjunkturinstitutet* anser att besparingsförslagen har en dålig tidsmässig anpassning till de faktiska besparingsbehoven. Vidare anför institutet att sloandet av arvsvinster före år 1999 innebär ett avsteg från den för det övriga reformarbetet gällande principen att så långt möjligt behandla historiska och framtida intjänade pensionsrätter på samma sätt. Förslaget att inte indexuppräknade intjänade pensionsrätter under intjänandeåret utgör vidare ett avsteg från principen att systemet skall efterlikna ett förräntat premiereservsystem. Båda förslagen är till sina praktiska konsekvenser svåra för allmänheten att förstå och genomskåda. Enligt institutets mening hade ur principiell synvinkel renare förslag, t.ex. ett lägre procentuellt avgiftsuttag till systemet och ett motsvarande högre avgiftsuttag till statsbudgeten, varit att föredra.

Sveriges akademikers centralorganisation (SACO) anser att förslaget till den del som avser att slopa halvårsuppräknningen av intjänad pensionsrätt är ett beklagligt avsteg från försäkringsmässiga principer. Om alternativet tudelad arbetsgivaravgift införs är förslaget enligt SACO helt oacceptabelt. Vidare avvisar SACO förslaget att inte tillgodoräkna pensionsrätt för bakomliggande inkomst vid sjukdom och arbetslöshet och menar därvid att åtgärden slår hårt mot grupper i samhället som redan tidigare är drabbade. SACO anför även att kompensationsgraden för grupper med inkomster intill förmånstaket bara blir ca 55 % i det reformerade pensionssystemet och att det för dessa grupper är av stor vikt att pensionsgrundande belopp beräknas på bakomliggande inkomst.

Tjänstemännens centralorganisation (TCO) ställer sig starkt kritisk både till förslaget och till motiveringen bakom det. TCO ifrågasätter promemorians beräkningar av ökade kostnader till följd av slopad samordning mellan garantipension och tjänstepension. TCO menar att parterna skulle ha agerat för att förhindra samordningen genom förändringar i tjänstepensionssystemet. Att inte tillgodoräkna pensionsrätt för bakomliggande inkomst är enligt TCO fördelningspolitiskt fel. TCO påpekar bl.a. att det finns exempel på personer som varit sjukskrivna i upp till 15 år och att pensionen i ett sådant fall skulle reduceras med 400 kronor. TCO:s invändning mot förslaget att inte tillgodoräkna arvsvinster för åren före år 1999 är att det drabbar olika beroende på hur stor andel av intjänandetiden som kan hänföras till åren före år 1999. Vidare anser TCO att de tekniska problem som enligt promemorian är förknippade med införandet av arvsvinster för retroaktiv tid skulle kunna lösas om princippropositionens förslag tillämpades. Vad gäller slopad halvårsuppräknning framför TCO att motiveringen vad gäller eftersläpningar av

inbetalning av egenavgifter är tunn. Emellertid påpekar TCO att denna del av förslaget är en generell åtgärd som drabbar alla lika mycket och därför är mer acceptabel än de övriga två förslagen. TCO ställer sig även undrande till att basnivån höjs i garantipensionen, att den överkompensation som ligger i barnårsrätten finns kvar och att pensionsrätt vid militärtjänstgöringen finns kvar. Som ett alternativ till promemorians sparförslag hänvisar TCO till sitt tidigare förslag att avgifter som tas ut över förmånstaket skall tillfalla pensionssystemet.

Skälen för regeringens förslag: Under det fortsatta beredningsarbetet har aktualiserats ett behov av besparingar inom reformen, som hänför sig till de utgiftsökningar som reformens grundskydd innebär jämfört med grundtryggheten i nuvarande pensionssystem. Garantipensionen och den övergångsvisa garantipensionen inom det reformerade regelsystemet skall bl.a. ersätta de särskilda skattereglerna för pensionärer inom nuvarande regelsystem. Dessa skall utformas på sådant sätt att pensionärer med låg eller ingen inkomstgrundad ålderspension får en jämfört med nuvarande regler i princip oförändrad pension efter skatt vid de högsta kommunalskattesatserna. Vid lägre kommunalskattesatser resulterar detta i en motsvarande högre nettopension än enligt dagens regler. Detta innebär att kostnaderna för garantipension är högre än kostnaderna för grundtryggheten enligt nuvarande regler.

Vidare innebär de beslutade riktlinjerna att garantipensionen skall avräknas mot tjänstepensioner på samma sätt som mot inkomstgrundad ålderspension. Däremot skall garantipensionen inte påverkas av kapitalinkomster eller av pensioner från frivillig individuell pensionsförsäkring. I princippropositionen anfördes emellertid att principiella invändningar kan riktas mot att kollektiva och privata pensionslösningar behandlas olika vid avräkningen av garantipensionen. En möjlighet som nämndes var att avstå från att beakta tjänstepensioner vid beräkning av garantipensioner. Det påpekades emellertid att slopad samordning mellan garantipensioner och tjänstepensioner skulle bli mycket kostnadskrävande. Det aviserades därvid att frågan skulle bli föremål för särskilda överväganden i den fortsatta beredningen av reformen. De fortsatta övervägandena har resulterat i bedömningen att garantipensioner inte bör avräknas mot tjänstepensioner.

Införandet av garantipension beräknas därför medföra att de årliga utbetalningarna av ålderspension ökar med mellan 2 och 2,5 miljarder kronor under perioden fram till år 2010 enligt redovisningen i Ds 1997:67. Av den sammanlagda kostnadshöjningen kan huvuddelen, uppemot 2 miljarder kronor, hänföras till att garantipensionen inte samordnas med tjänstepensioner. I övrigt beror den på att nettopensionen vid genomsnittlig kommunalskatt ökar för personer berättigade till garantipension.

Enligt regeringens bedömning bör därför besparingar genomföras inom reformen för att minska utgifterna för ålderspensioner och bidra till finansieringen av det nya garantipensionssystemet. Utgångspunkten för våra besparingsförslag har varit att de, jämfört med riktlinjerna, föreslagna regeländringarna även skall leda till administrativa förenklingar inom reformen. Mot bakgrund härav föreslår vi att pensionsgrundande belopp inte skall beräknas för bakomliggande inkomst vid arbetslöshet och sjukdom, att arvsvinster inte skall tilldelas för åren före år 1999 och att intjänade pensionsrätter inte skall räknas om med inkomstindex under intjänandeåret. Däremot skall sjukpenning, arbetslöshetsersättning m.m. fortfarande vara pensionsgrundande.

Det tidigare förslaget om pensionsrätt för bakomliggande inkomst vid sjukdom och arbetslöshet skulle medföra vissa gränsdragningsproblem. Exempelvis skulle pensionsrätt för bakomliggande inkomst tillgodoräknas personer som uppbär arbetslöshetsersättning men inte dem som uppbär utbildningsbidrag under arbetsmarknadsutbildning eller som deltar i yrkesinriktad rehabilitering. Förmånen har relativt liten betydelse för den enskilde men berör många i yrkesaktiv ålder. Förslaget att slopa pensionsrätt för bakomliggande inkomst innebär därför såväl en besparing som en betydande administrativ förenkling.

De beräkningar av pensionsrätt m.m. som skall göras för retroaktiv tid är ett annat inslag i reformen som medför administrativa kostnader. Arvsvinsttilldelningen för förfluten tid kan inte göras helt korrekt, eftersom det saknas uppgifter om pensionsbehållning för avlidna för åren före år 1976. För dessa år föreslogs i Ds 1995:41 att tilldelningen av arvsvinster skulle beräknas med utgångspunkt från registeruppgifter för åren 1976–1980. Även när det gäller åren 1976–1998, som innefattas av RFV:s pensionspoängsregister, innebär beräkning av arvsvinster betydande administrativa insatser. Slopandet av arvsvinster för åren före år 1999 innebär således en administrativ förenkling.

Enligt de av riksdagen antagna riktlinjerna skall den för inkomstpension registrerade pensionsbehållningen, som i princip skall motsvara de samlade inbetalda pensionsavgifterna, årligen räknas om med förändringen i inkomstindex. Under den fortsatta beredningen har olika alternativ vad gäller omräkning av pensionsrätt för intjänandeåret diskuterats. I Ds 1995:41 föreslogs att pensionsrätt för intjänandeåret skulle räknas om med en faktor motsvarande ett halvt års indexomräkning innan den läggs till pensionsbehållningen. Därvid skulle användas den indexomräkning som sker vid intjänandeårets slut. Förslaget om halvårsuppräknning tog fasta på de försäkringsmässiga principerna i reformen. Slopandet av halvårsuppräknningen innebär att den intjänade pensionsrätten läggs till pensionsbehållningen utan omräkning. Omräkning med inkomstindexets förändring görs i stället första gången året efter intjänandeåret (vid slutet av fastställelseåret).

För år 2010 har beräknats att slopandet av pensionsrätt för bakomliggande inkomst vid sjukdom och arbetslöshet, arvsvinsttilldelning för förfluten tid och indexomräkning för intjänandeåret innebär en besparing på ca 2 miljarder kronor. De föreslagna besparingarna innebär minskade förmåner i form av inkomstgrundad ålderspension. Emellertid innebär den slopade samordningen mellan garantipension och tjänstepensioner,

vilken besparingarna är avsedda att finansiera, en kompensation i form av högre garantipension för de grupper för vilka de föreslagna besparingarna torde vara mest kännbara.

Övrigt

Nedan redogörs översiktligt för andra större förändringar. Dessa och övriga förändringar i förhållande till de antagna riktlinjerna behandlas närmare i efterföljande avsnitt.

Till följd av det omfattande utredningsarbetet har ikraftträdandetidpunkten för reformerade regler måst senareläggas. Som redan nämnts skall enligt beslut av riksdagen i december 1996 lagstiftningen rörande intjänandereglerna träda i kraft den 1 januari 1999 och de första utbetalningarna ske år 2001. På grund av senareläggningen föreslår vi i avsnitt 28 att övergångsreglerna justeras så att årsklasserna 1935–1937 inte längre skall omfattas av mellangenerationen. Vidare föreslås att starttidpunkten för inkomstindexeringen av intjänandetaket för pensionsgrundande inkomst och andra pensionsgrundande belopp skjuts upp ett år till årsskiftet 2001/2002.

Det sammanlagda uttaget av avgifter till det inkomstgrundade ålderspensionssystemet skall enligt antagna riktlinjer motsvara 18,5 % av pensionsgrundande inkomst och andra pensionsgrundande belopp, varav 16,5 procentenheter skall tillföras fördelningssystemet och resterande 2 procentenheter premiepensionssystemet. Enligt vårt förslag i avsnitt 13 skall i stället 2,5 procentenheter föras till premiepensionssystemet fr.o.m. år 1999. Den del som skall tillföras fördelningssystemet minskas i motsvarande mån. Höjningen av den andel av den sammanlagda avgiften respektive pensionsrätten som fr.o.m. år 1999 skall tillgodoräknas inom premiepensionssystemet ingår som en del av pensionsuppgörelsen mellan de partier som är representerade i Genomförandegruppen.

Den sammanlagda avgiften på 18,5 % av pensionsgrundande inkomster skall delvis – till högst hälften – tas ut i form av allmän pensionsavgift, delvis som arbetsgivaravgift (respektive egenavgift). Enligt riktlinjerna skall den del av arbetsgivaravgiften som överstiger 9,25 % av pensionsgrundande inkomster tas ut enbart på inkomster upp till den nivå som grundar pensionsrätt. Fr.o.m. år 1998 uppgår den allmänna pensionsavgiften till 6,95 % av inkomster upp till 7,5 förhöjda prisbasbelopp. Arbetsgivaravgiften till tilläggspension uppgår till 6,40 %.

Frågan hur avgiftsuttaget skall göras är under fortsatt beredning i samråd med Genomförandegruppen. Regeringen lägger därför inte nu något slutligt förslag rörande avgiftsuttaget. I avvaktan på att frågan skall få sin slutliga lösning föreslår vi nu ingen ändring av den allmänna pensionsavgiften. Den skall således även fortsättningsvis uppgå till 6,95 procentenheter. Däremot skall, enligt vad vi föreslår i avsnitt 32, inkomsttaket för uttag av avgiften höjas från 7,5 till 8,06 förhöjda prisbasbelopp.

Ålderspensionsavgiften skall fr.o.m. år 1999 ersätta tilläggspensionsavgiften (se avsnitt 6.5). Inte heller i detta fall föreslår vi någon ändring av avgiftssatsen, utan den skall även för år 1999 vara 6,40 %.

Ålderspensionsavgiften och den allmänna pensionsavgiften kommer därmed att tillsammans uppgå till 14,35 % av den pensionsgrundande inkomsten (dvs. efter avdrag för den allmänna pensionsavgiften, se avsnitt 8.2). Det sammanlagda avgiftsuttaget på 18,5 % av pensionsgrundande inkomster och belopp kommer således inte att införas fr.o.m. år 1999 utan först från en senare tidpunkt då en slutlig lösning finnes. Däremot skall den avgift som tas ut på pensionsgrundande belopp uppgå till 18,5 % redan fr.o.m. år 1999, se vidare avsnitt 31.

Inom det reformerade ålderspensionssystemet motsvarar individens ålderspension i princip summan av de pensionsavgifter som betalats in under livet delat med ett delningstal. Vid bestämmande av delningstalet beaktas bl.a. återstående medellivslängd vid pensioneringstillfället. Enligt princippropositionens förslag skulle även befolkningsdödligheten under förvärvsåren beaktas, dvs. s.k. arvsvinster uppkomna under förvärvsåren skulle schablonmässigt räknas in i delningstalet. Här föreslås att sådana arvsvinster i stället tillgodoräknas löpande som ett procentuellt påslag på pensionsbehållningen (se avsnitt 17). Som nyss nämnts föreslås nu av besparingsskäl att ingen sådan tilldelning av arvsvinster skall göras avseende förfluten tid.

Någon begränsning av pensionsuttag före 65 års ålder motsvarande den i princippropositionen föreslagna spärregeln föreslås inte gälla.

I det reformerade systemet skall finnas en möjlighet för makar att dela pensionsrätt. Enligt princippropositionens förslag skall delning ske så att makarnas pensionsrätt fortlöpande, år för år, delas i princip lika mellan dem. I Ds 1995:41 redovisades ett preciserat förslag till ett sådant system för delning. Många remissinstanser var kritiska till förslaget, bl.a. med hänvisning till att samspelet med garantipensionssystemet gjorde det svårt för makarna att överblicka vad delningen faktiskt skulle betyda för deras framtida ålderspensioner. Regeringen lägger därför fram det alternativa förslag som presenterades i Ds 1997:67, vilket innebär att makar i stället ges möjlighet att fortlöpande överföra pensionrätt för premiepension sig emellan. Sådan överföring skall enligt förslaget inte påverka den framtida garantipensionens storlek.

Riksdagens riktlinjer för premiepensionssystemet skiljer sig på några punkter från det förslag som föreligger nu.

De medel som avsätts inom premiepensionssystemet skall enligt riktlinjerna förvaltas av särskilda kapitalförvaltare, privata eller statliga, som väljs av den försäkrade. Inledningsvis kan slås fast att ett sådant system också föreslås nu.

I riksdagens riktlinjer anges att en eller flera statliga kapitalförvaltare skall inrättas för förvaltning av medel från personer som vill välja en sådan lösning. För dem som inte själva väljer någon kapitalförvaltare skall det enligt riktlinjerna finnas flera andra statliga kapitalförvaltare. Mellan dessa kapitalförvaltare skall en utjämning av skillnader i avkastning göras. Kapitalförvaltaren skall årligen fastställa behållningen och avkastningen på respektive pensionskonto samt underrätta Riksförsäkringsverket om detta.

Försäkringsfunktionen skall enligt princippropositionen primärt handhas centralt av Riksförsäkringsverket. Vid riksdagsbehandlingen anförde Socialförsäkringsutskottet att det var en rimlig utgångspunkt att Riksförsäkringsverket handhar försäkringsfunktionen. Skulle det emellertid i det fortsatta utredningsarbetet visa sig att funktionen med större fördel kan läggas på ett annat statligt organ, såg utskottet inget hinder mot en förnyad diskussion i frågan. Utskottet ansåg också att det av administrativa skäl fanns anledning att överväga en lägsta gräns för det årliga belopp som får avsättas till förvaltning inom premiepensionssystemet. Avslutningsvis anförde utskottet att det på grund av frågornas komplexitet bör finnas utrymme för de partier som stod bakom förslaget att, i de delar som ytterligare skulle utredas eller som annars kunde komma att beröras av resultatet av utredningsarbetet, utforma de kommande bestämmelserna på det sätt som visade sig mest ändamålsenligt.

I det förslag som nu lämnas finns vid sidan av de olika privata fondförvaltarna två statliga kapitalförvaltare: ett statligt fondbolag som alternativt val till de privata fondförvaltarna och en ny AP-fondsstyrelse för dem som avstår från att välja förvaltare. Dessutom förvaltas också försäkringskapital i premiepensionssystemet av en ny statlig myndighet och försäkringsgivare kallad Premiepensionsmyndigheten. Försäkringsfunktionen i det nya systemet har således lagts på en ny myndighet som skall arbeta i nära samarbete med övriga socialförsäkringsorgan. Informationsflödet om kapitalförvaltningen skall enligt förslaget primärt ske från Premiepensionsmyndigheten.

Det nya premiepensionssystemet innebär i försäkringstekniskt hänseende vissa omfördelningar mellan de försäkrade. Det hänger främst samman med skillnader i livslängd mellan kvinnor och män. Utöver detta finns i förslaget inte någon utjämning av avkastning mellan olika kapitalförvaltare.

Placeringar i tillgångar i utlandet skall begränsas enligt riktlinjerna, i den mån det är förenligt med EES-avtalets regler. Denna princip upprätthålls dock inte i det föreliggande förslaget.

Avsikten enligt riktlinjerna är att pensionen skall kunna tas ut som partiell pension utan knytning till bestämda kvotdelar. Den försäkrade skall inte kunna återkalla ett uttag av ålderspension från premiepensionssystemet. Pensionen skall vara antingen livsvarig eller temporär under en begränsad tidsperiod om fem eller tio år. I det förslag som nu redovisas finns, på samma sätt som för pensionen från fördelningssystemet, bestämda kvotdelar anvisade som alternativ för pensionsuttaget. Särskilda regler har tagits in i förslaget om återkallelse av uttaget. Förslaget medger inte något temporärt uttag av ålderspension från premiepensionssystemet. Denna ålderspension är således alltid livsvarig. Även efterlevandeskyddet är i förslaget utformat på ett sätt som avviker från riktlinjerna.

Regeringens förslag: Den samlade beteckningen för allmän inkomstrelaterad ålderspension skall vara inkomstgrundad ålderspension. Ålderspension utgiven från det reformerade fördelningssystemet respektive från premiepensionssystemet skall kallas inkomstpension respektive premiepension. Efterlevandepension utgiven från premiepensionssystemet skall kallas premiepension till efterlevande.

Regler om inkomstgrundad ålderspension skall tas in i en ny lag benämnd lag om inkomstgrundad ålderspension (LIP). Nuvarande regler i lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL) och i lagen (1959:551) om beräkning av pensionsgrundande inkomst enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring om pensionsgrundande inkomst, pensionspoäng, vårdår och beräkning av tilläggspension i form av ålderspension skall föras över till LIP. Även bestämmelserna i lagen (1994:1748) om förvaltning av vissa tilläggspensionsavgifter skall ersättas med bestämmelser i den nya lagen.

Reglerna om intjänande av pensionsrätt skall träda i kraft den 1 januari 1999. Reglerna om beräkning av förmånernas storlek och utbetalning av dessa skall träda i kraft den 1 januari 2001.

Bestämmelser om fastställande av reformerad pensionsrätt m.m. för tid före ikraftträdandet av LIP, dvs. den 1 januari 1999, skall tillsammans med bestämmelser om ikraftträdande och vissa övergångsbestämmelser m.m. tas in i en särskild lag om införande av lagen om inkomstgrundad ålderspension (införandelagen). De närmare reglerna om Premiepensionsmyndighetens försäkringsverksamhet m.m. skall tas in i en särskild ny lag.

Promemorians förslag: Förslaget i Ds 1995:41 överensstämmer i stort med regeringens förslag.

Utredningens förslag: 1997 års premiereservutredning föreslog en särskild lag om premiepension innehållande bestämmelser om förvaltning av premiepensionskapital, bestämmande av premiepension och efterlevandeskydd samt bestämmelser för den nya myndigheten, Premiepensionsmyndigheten, som utredningen föreslog skulle vara försäkringsgivare inom premiepensionssystemet. Utredningen föreslog dock inte att den särskilda lagen skulle innehålla regler om intjänande av premiepension. Samtidigt anförde utredningen att det från en synpunkt vore bäst om samtliga regler om den nya ålderspensioneringen kunde samlas i en lag uppdelad i olika avdelningar.

Remissinstanserna: Ett fåtal remissinstanser har yttrat sig om den övergripande lagstrukturen i förslaget i Ds 1995:41. *Kammarrätten i Stockholm* har inget att invända mot den lagtekniska lösning som valts och har heller inga invändningar mot den terminologi som föreslås i de nya lagarna. *Kammarrätten* anger vidare att lagtexten förefaller väl genomarbetad och mestadels harmonierande med motiven. Liksom flera andra remissinstanser påpekar *kammarrätten* att vissa bestämmelser av skilda skäl blivit komplicerade och svårgenomträngliga. Detta förhållande anses dock av flera av dem som påtalat reglernas komplexitet vara

en oundgänglig följd av de principer som ställts upp för det reformerade pensionssystemet.

Länsrätten i Stockholm finner att det är väl i linje med reformens syfte att skapa ett från andra socialförsäkringsgrenar avskilt system att samla bestämmelserna i en lag. Länsrätten är också positiv till att övergångsbestämmelserna finns i en särskild lag. Rätten anför att överflyttning av bestämmelser från lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL) och lagen (1959:551) om beräkning av pensionsgrundande inkomst enligt AFL i avvaktan på vidare utredning av vissa frågor, torde vara den mest ändamålsenliga lösningen. Också *Svenska arbetsgivareföreningen* och *Sveriges Industriförbund* tillstyrker en separat lag för pensionssystemet bl.a. eftersom det förstärker intrycket av ett från övriga socialförsäkringar separat system.

Statskontoret anser att det kan finnas behov av en framtida översyn av lagstiftningens konstruktion syftande till förenkling och ökad tydlighet. Statskontoret menar vidare att flera svagheter i den existerande lagstiftningen förs in i den föreslagna i och med att delar av den existerande lagstiftningen lyfts in i den nya.

Skälen för regeringens förslag: Enligt antagna riktlinjer skall den inkomstgrundade ålderspensionen särskiljas som en fristående försäkringsgren. Regeringen anser det därför naturligt att bestämmelser för den inkomstgrundade ålderspensionen tas in i en särskild lag, i stället för att föras in i lagen om allmän försäkring (AFL). Detta synsätt överensstämmer också med det som framförts i Ds 1995:41 och av de remissinstanser som yttrat sig i frågan om lagförslagets uppläggning. *Lagrådet* pekar på både för- och nackdelar med den valda lösningen. En nackdel som nämns är att en väsentlig del av socialförsäkringssystemet inte längre kommer att omfattas av AFL. I likhet med flera remissinstanser finner *Lagrådet* det föreslagna regelsystemet mycket komplext. Av det skälet kan det enligt *Lagrådets* mening vara en fördel att ta in bestämmelserna i en särskild lag i stället för att införliva dem i AFL, som i stora delar anses oöverskådlig och i behov av en genomgripande översyn.

Den inkomstgrundade ålderspensionen kan sägas bestå av tre olika delar: nuvarande ATP samt pension baserad på pensionsrätt enligt reformerade regler från fördelningssystemet respektive från premiepensionssystemet. Vissa bestämmelser är gemensamma för alla tre delarna, andra gäller gemensamt för de reformerade delarna. Enligt regeringens mening är det en fördel om de regler som bestämmer en viss förmån kan samlas i en lag. Därmed blir systemet lättare att överblicka. Vi föreslår därför att regler för pension från premiepensionssystemet skall finnas i samma lag som regler för pension från fördelningssystemet. Även 1997 års premiereservutredning har framfört att detta ur en synpunkt är den bästa lösningen. I enlighet med *Lagrådets* förslag föreslår vi dock att den närmare regleringen av Premiépensionsmyndighetens försäkringsverksamhet, med hänvisningar till försäkringsrörelse- och redovisningsregler, tas in i en särskild lag.

Vårt förslag innebär vidare att bestämmelser om tilläggspension i form av ålderspension skall infogas i samma lag. Regler rörande beräkning av pensionsgrundande inkomst, pensionspoäng, vårdår och om ålderspension föreslås således flyttas från AFL till den nya lagen. I Ds 1995:41

föreslogs dessa regler i stället bli upptagna i en särskild lag om införande av lagen om inkomstgrundad ålderspension (i den fortsatta framställningen benämnd införandelagen). Detsamma föreslogs gälla bestämmelser om den gradvisa övergången till ålderspension beräknad enligt reformerade regler genom en tjugondelsinfasing. Tjugondelsinfasingen innebär att ålderspensionen för årsklasserna 1938–1953 skall kvotdelsberäknas och utges såväl enligt reformerade regler som enligt nuvarande ATP-regler. Fr.o.m. år 2001 kommer ålderspension i form av tilläggspension (inkl. den del av folkpensionen som kan sägas vara inkomstrelaterad) successivt att ersättas av inkomstpension och premiepension intjänad enligt reformerade regler i takt med att de årsklasser som är födda år 1938 eller senare tar ut ålderspension. De årsklasser som är födda före år 1938 skall även fortsättningsvis få sin inkomstrelaterade ålderspension beräknad med utgångspunkt i hittillsvarande regler för tilläggspension och folkpension. Med hänsyn till att nämnda bestämmelser kommer att vara tillämpliga under en mycket lång övergångsperiod anser regeringen att dessa regler bör ingå i samma lag som övriga regler om inkomstgrundad ålderspension.

För personer födda åren 1938–1953 skall alltså en del av den inkomstgrundade ålderspensionen baseras på pensionsrätt intjänad enligt ATP-systemets regler. Eftersom det i nuvarande ålderspensionssystem är folkpensionen och inte tilläggspension som kompenserar för det första basbeloppets inkomster, krävs särskilda regler för att översätta folkpensionen till inkomstgrundad pension för dessa årsklasser. Dessutom skall det för dessa enligt de antagna riktlinjerna finnas en garantiregel av innebörd att den inkomstgrundade ålderspensionen alltid skall motsvara minst den ålderspension enligt nuvarande regler som den pensionsberättigade har tjänat in t.o.m. år 1994. Även sådana regler föreslås bli införda i den nya lagen om inkomstgrundad ålderspension.

Huvuddelen av de nya bestämmelserna föreslås således ingå i en ny lag om inkomstgrundad ålderspension (LIP). Den föreslagna nya lagen kommer att innehålla regler för såväl intjänande av pensionsrätt som beräkning av inkomstgrundad ålderspension. Däremot föreslås en särskild införandelag för regler med anledning av ikraftträdandet av lagen om inkomstgrundad ålderspension och för bestämmelser som skall gälla för fastställande av pensionsrätt m.m. enligt reformerade regler för tid före ikraftträdandet av lagstiftningen, dvs. för åren 1960–1998 (se avsnitt 15).

Som framgår av det föreslagna namnet på den nya lagen föreslås att den samlade beteckningen för allmän inkomstrelaterad ålderspension skall vara *inkomstgrundad ålderspension*. Vidare föreslås att den del av den inkomstgrundade ålderspensionen som kommer att finansieras inom ramen för fördelningssystemet skall heta *inkomstpension* och den del som kommer att härröra från premiepensionssystemet skall heta *premiepension*. Förutom ålderspension rymmer premiepensionssystemet två former av pension till efterlevande som föreslås kallas *premiepension till efterlevande*.

Lagen om inkomstgrundad ålderspension föreslås vara indelad i fyra avdelningar och 15 kapitel enligt följande.

- AVD I Försäkringens omfattning, intjänande av pensionsrätt m.m.
- 1 kap. Allmänna bestämmelser
 - 2 kap. Pensionsgrundande inkomst
 - 3 kap. Andra pensionsgrundande belopp än pensionsgrundande inkomst
 - 4 kap. Fastställande av pensionsrätt och pensionspoäng m.m.
- AVD II Fördelningssystemet
- 5 kap. Inkomstpension
 - 6 kap. Tilläggspension
- AVD III Premiepensionssystemet
- 7 kap. Allmänna bestämmelser om premiepensionssystemet
 - 8 kap. Kapitalförvaltning m.m.
 - 9 kap. Uttag av premiepension
 - 10 kap. Efterlevandeskydd
 - 11 kap. Premiepensionsmyndighetens kostnader
- AVD IV Utbetalning och överklagande m.m.
- 12 kap. Utbetalning av pension m.m.
 - 13 kap. Överklagande m.m.
 - 14 kap. Åtgärder på grund av felaktig utbetalning och ändrad pensionsrätt
 - 15 kap. Övriga bestämmelser

Merparten av bestämmelserna i denna lag avseende intjänande av pensionsrätt och om vem som är försäkrad föreslås träda i kraft den 1 januari 1999. Detsamma gäller de regler om pensionspoäng och vårdår m.m. som föreslås flyttas över från AFL. Enligt riksdagens beslut skall utbetalning av ålderspensioner baserade på reformerad pensionsrätt ske fr.o.m. år 2001. Med hänsyn härtill föreslås bestämmelserna om beräkning och utbetalning av inkomstgrundad ålderspension i lagen träda i kraft först den 1 januari 2001. Förslaget innebär således att bestämmelserna om tillgodoräknande av pensionspoäng och vårdår fr.o.m. den 1 januari 1999 respektive om hur ålderspension enligt ATP-systemets regler beräknas fr.o.m. den 1 januari 2001 inte längre skall ingå i AFL.

Vidare föreslås vissa ändringar i AFL och i viss annan lagstiftning. Dessa är bl.a. föranledda av att de bestämmelser som för närvarande finns i lagen (1959:551) om beräkning av pensionsgrundande inkomst enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring föreslås överföras till LIP. Förslaget innebär att den förstnämnda lagen skall upphöra vid utgången av år 1998. Vissa regler i den lagen skall dock fortsätta att gälla för personer födda år 1937 eller tidigare. Även lagen (1994:1748) om förvaltning av vissa tilläggspensionsavgifter föreslås upphöra vid utgången av år 1998. Den ersätts då av regler om tillfällig förvaltning av premiepensionsmedel i den föreslagna nya lagen om inkomstgrundad ålderspension.

I propositionen redovisas också i enlighet med de antagna riktlinjerna för reformen lagförslag avseende sloandet av delpensionsförsäkringen samtidigt som de nya reglerna om utbetalning av inkomstgrundad ålderspension träder i kraft den 1 januari 2001. De följdändringar i övrigt som behöver göras i AFL och i annan lagstiftning med ikraftträdande den 1 januari 2001 har däremot inte tagits med i denna proposition.

Regeringens förslag: År 2001 skall det införas ett basbelopp som årligen skall räknas om med den relativa förändringen i inkomstindex. Detta basbelopp skall benämnas inkomstbasbelopp och skall för år 2001 motsvara det förhöjda basbeloppet enligt 1 kap. 6 § AFL. Inkomstbasbeloppet skall årligen fastställas av regeringen.

Promemorians förslag: Förslaget i Ds 1995:41 stämmer i huvudsak överens med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans har kommenterat införandet av ett nytt basbelopp.

Skälen för regeringens förslag: I nuvarande ATP-system är det s.k. intjänandetaket knutet till basbeloppet, närmare bestämt det förhöjda basbeloppet. Som framgår av avsnitt 13 nedan föreslår regeringen att intjänandetaket fr.o.m. årsskiftet 2001/2002 skall räknas om med hänsyn till den allmänna inkomstutvecklingen såsom denna bestäms av inkomstindex (se avsnitt 16). Även andra begrepp i det reformerade ålderspensionssystemet, som förvärvsvillkoret och kompensation för barnår, är fram till nämnda årsskifte storleksmässigt knutna till det förhöjda basbeloppet för att därefter i stället knyts till förändringen i inkomstindex.

Regeringen föreslår därför att ett nytt basbelopp benämnt inkomstbasbelopp införs från år 2001. Inkomstbasbeloppet föreslås för år 2001 motsvara det förhöjda basbeloppet enligt 1 kap. 6 § AFL. För därefter följande år skall inkomstbasbeloppet räknas om med hänsyn till den relativa förändringen i inkomstindex. Principer för utformning och tillämpning av inkomstindex behandlas i avsnitt 16.

Vi föreslår att inkomstbasbeloppet för varje år för varje år fastställs av regeringen.

6.5 Namnbyten

Regeringens förslag: Basbeloppen enligt 1 kap. 6 § AFL skall benämnas prisbasbelopp respektive förhöjt prisbasbelopp.

Tilläggsavgift enligt lagen om socialavgifter skall benämnas ålderspensionsavgift. De föreslagna ändringarna skall gälla fr.o.m. år 1999.

Skälen för regeringens förslag: I enlighet med förslag i Ds 1995:41 föreslås i avsnitt 6.4 att ett nytt basbelopp, ett inkomstbasbelopp, skall användas i det reformerade systemet. Inkomstbasbeloppet skall räknas om med inkomstutvecklingen i stället för, som basbeloppen enligt 1 kap. 6 § AFL, med prisutvecklingen. För att lättare kunna särskilja inkomstbasbeloppet från basbeloppet enligt nyss angivna lagrum föreslår regeringen att de sistnämnda basbeloppen skall benämnas prisbasbelopp respektive förhöjt prisbasbelopp.

Enligt antagna riktlinjer skall avgifter till ålderspension på sammanlagt 18,5 % av pensionsgrundande inkomster och andra pensionsgrundande belopp införas. Dessa avgifter skall ersätta bl.a. nuvarande tilläggs-pensionsavgift. Regeringen föreslår därför att nuvarande tilläggs-pensionsavgift enligt lagen om socialavgifter skall benämnas ålders-pensionsavgift.

De föreslagna namnbytena bör träda i kraft samtidigt med de reformerade intjänandereglerna. De föranleder följdändringar i ett flertal lagar och andra författningar, vilka dock inte namnges här.

I denna proposition används fortsättningsvis huvudsakligen benämningen prisbasbelopp även för tid före år 1999. I vissa situationer används dock nuvarande benämningar synonymt.

7 Försäkrad för inkomstgrundad ålderspension

Regeringens förslag: Nuvarande regler i lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL) om vilka personer som skall vara försäkrade för inkomstgrundad ålderspension och i vilka fall inkomster i annat land skall vara pensionsgrundande i Sverige skall tills vidare i princip oförändrade överföras till det reformerade ålderspensionssystemet.

En motsvarighet till nuvarande s.k. ATP-förbindelser skall tills vidare införas i det reformerade pensionssystemet. Dessa och redan tecknade ATP-förbindelser skall ges giltighet såväl för ATP som reformerad ålderspension.

Tidigare ingångna konventioner om intjänande av ATP skall äga tillämpning även fortsättningsvis samt också såvitt avser pensionsrätt i det reformerade ålderspensionssystemet.

Bemyndigandet i lagen (1981:691) om socialavgifter om ingående av konventioner avseende avgifter upphävs.

Promemorians förslag: Förslaget i Ds 1995:41 stämmer i huvudsak överens med regeringens förslag.

Remissinstanserna: *Riksförsäkringsverket (RFV)* tar med hänvisning till pågående utredning inte upp frågan om försäkringsbegreppets utformning. RFV pekar däremot på att det inte torde vara möjligt att inom en överskådlig framtid införa en ADB-mässig rapportering mellan EU-medlemsstaternas försäkringssystem och att verket därför inte kommer att ha tillförlitliga uppgifter om försäkrade som på grund av arbete i annan medlemstat inte skall tillhöra den svenska försäkringen och inte heller alltid om personer som skall tillhöra den svenska försäkringen. RFV föreslår därför en lagreglerad anmälningskyldighet för den som inte är inskriven i en försäkringskassa men gör anspråk på ersättning eller annan rättighet från den svenska försäkringen. Verket menar att sådan skyldighet också bör åläggas svenska arbetsgivare och den som på grund av arbete utomlands inte skall omfattas av den svenska försäkringen. RFV anser också att folkbokföringen bör vara avgörande för var en person skall anses bosatt men att det bör utredas om ett beslut beträffande

försäkringstillhörighet på grundval av förvärvsarbete skall kunna fattas av en myndighet med bindande verkan för andra myndigheter. *Kammarrätten i Stockholm* och *Pensionärernas Riksorganisation (PRO)* har inga invändningar mot förslaget men anser det angeläget att en samlad översyn av försäkringsbegreppet kommer till stånd snarast möjligt. *Göta Hovrätt* påpekar att det är olyckligt att ny lagstiftning inte från början utformas i enlighet med internationella regler som är överordnade den nationella lagstiftningen. Domstolen anser att det inte borde vara omöjligt att – oaktat översynen av försäkringsreglerna som nu sker – finna en lösning som står i överensstämmelse med bindande internationella regler.

Forum Syd och Svenska Missionsrådet efterlyser ett förtydligande av om förslaget innebär några förändringar för gruppen biståndsarbetare och missionärer i förhållande till vad som gäller idag. Forum Syd och Svenska Missionsrådet påpekar här att biståndsarbetare/missionärer inte omfattas av de situationer när s.k. ATP-förbindelser kan tecknas. *Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS)* påpekar att medföljande makar till UD-tjänstemän till följd av den föreslagna regeln i 1 kap. 7 § lagen om inkomstgrundad ålderspension kommer att anses som bosatta i Sverige under utlandsvistelsen men att motsvarande inte gäller för medföljande till internationellt anställda FN-tjänstemän. AMS anser att denna fråga bör beredas ytterligare med inriktning att bestämmelsen utökas till att omfatta även medföljande till FN-tjänstemän.

Skälen för regeringens förslag: Försäkringsbegreppet i det nuvarande pensionssystemet regleras i 1 kap. 3 § AFL och innebär att försäkrade för folkpension och ATP är dels svenska medborgare, oberoende av var de är bosatta, dels utländska medborgare och statslösa som är bosatta i Sverige. Utländska sjömän på svenska handelsfartyg är försäkrade för ATP även om de inte är bosatta i Sverige. Dessutom gäller att den som någon gång tillgodoräknats pensionspoäng är försäkrad för ATP även om han eller hon inte uppfyller andra krav för att vara försäkrad.

En försäkrad som lämnar Sverige skall fortfarande anses vara bosatt i riket om utlandsvistelsen är avsedd att vara längst ett år. Den som av en statlig arbetsgivare sänds till ett annat land för arbete för arbetsgivarens räkning anses som bosatt i Sverige under hela utsändningstiden även om denna är avsedd att vara längre än ett år. Detta gäller också medföljande make (eller motsvarande) samt barn som inte fyllt 18 år. Vidare skall vid tillämpningen av AFL en person som kommer till Sverige med avsikt att vistas här stadigvarande anses bosatt i Sverige. Detsamma gäller om han eller hon har för avsikt att stanna endast under en begränsad tid, förutsatt att anledningen till vistelsen är förvärvsarbete eller studier och att vistelsen är avsedd att vara längre tid än ett år.

Genom Sveriges medlemskap i Europeiska Unionen (EU) gäller vissa avvikande regler. Dessa regler – som finns i EU-rådets förordning (EEG) nr 1408/71 om tillämpningen av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen – omfattar personer som är medborgare i ett medlemsland inom EU eller är statslösa eller flyktingar i ett sådant land. Reglerna har gällt i Sverige sedan den 1 januari 1994, då EES-avtalet trädde i kraft, och gäller även i förhållande till länder inom EES som inte är

medlemmar i EU. När det fortsättningsvis talas om länder inom EU avses även de länder inom EES som inte är medlemmar i EU.

Enligt förordning nr 1408/71 (art. 13.2 a) gäller som huvudregel att en förvärvsarbetande i fråga om social trygghet – vilket omfattar bl.a. intjänande av rätt till ålderspension – skall omfattas av lagstiftningen endast i det land där han eller hon är verksam som anställd eller egenföretagare, oberoende av i vilket land han eller hon är bosatt. Den som t.ex. arbetar i Tyskland ett halvår, skall under hela den tiden omfattas av lagstiftningen endast i Tyskland, oavsett om han eller hon flyttar till Tyskland eller behåller sin bosättning i Sverige. Omvänt gäller att en medborgare i ett EU-land som arbetar i Sverige skall vara omfattad av lagstiftningen här, oberoende av var han eller hon är bosatt och oavsett anställningstidens längd. Den som är utsänd av en arbetsgivare i ett EU-land till ett annat sådant land för ett arbete där som är avsett att vara högst ett år skall dock omfattas av lagstiftningen i det utsändande landet. Att en person på detta sätt skall omfattas av lagstiftningen i ett visst land, innebär att såväl villkoren för att kunna tjäna in pensionsrätt som skyldigheten att erlägga avgifter till bl.a. ålderspensionssystemet bestäms av den nationella lagstiftningen.

I förordning nr 1408/71 finns vissa kompletteringar till och undantag från huvudregeln om att en förvärvsarbetande skall vara omfattad av lagstiftningen endast i sysselsättningsstaten.

Reglerna i förordning nr 1408/71 är överordnade nationell lagstiftning och har således företräde framför avvikande regler i AFL eller annan nationell lagstiftning.

Sverige har vidare ingått konventioner om social trygghet med flera länder, såväl inom som utom EU. Konventionerna med EU-länderna och övriga EES-länder har till stor del förlorat sin betydelse i och med EES-avtalets ikraftträdande, utom i den mån de rör personkategorier som inte omfattas av reglerna i förordning nr 1408/71. Grundtanken i de flesta konventionerna är att tillförsäkra den som är medborgare i en av staterna rätt till sociala förmåner i den andra staten om han eller hon är anställd eller bosatt där. Konventionerna innehåller inte några fullständiga system för lagvalsregler av det slag som finns i förordning nr 1408/71. De förhindrar därför inte alltid att en person kan vara omfattad av lagstiftningen i två länder samtidigt.

När det gäller försäkringsbegreppet i det reformerade pensionssystemet, dvs. den personkrets som skall kunna tillgodoräknas rätt till inkomstgrundad ålderspension, föreslogs i Ds 1995:41 att nuvarande regler tills vidare skall kvarstå i huvudsak oförändrade.

Försäkringsbegreppet i AFL är föremål för en generell översyn, bl.a. mot bakgrund av de utvidgningar och inskränkningar som följde med EES-avtalet såvitt avser tillhörigheten till svensk socialförsäkring men också med beaktande av önskemålet om ett stärkt samband mellan avgifter och förmåner. En sådan översyn har skett inom Utredningen om socialförsäkringens personkrets och har presenterats i utredningens betänkande En lag om socialförsäkringar (SOU 1997:72). I korthet innebär utredningens förslag att socialförsäkringarna skall indelas i en bosättningsbaserad försäkring – avsedd för olika kostnadsersättningar, bidrag och förmåner av garantinivåkaraktär – och en arbetsbaserad

försäkring, avsedd att täcka inkomstförluster. Betänkandet har remissbehandlats och avsikten är att efter ytterligare beredning skapa ett enhetligt försäkringsbegrepp för hela socialförsäkringsområdet.

Att försäkringsbegreppet enligt AFL nu är föremål för en generell översyn innebär, som Göta Hovrätt anför i sitt remissyttrande, inte att försäkringsbegreppet i den lag om inkomstgrundad ålderspension som vi här föreslår inte kan utformas annorlunda än i AFL. Det finns emellertid flera omständigheter som talar mot att så sker. Utredningens om socialförsäkringens personkrets betänkande är för närvarande föremål för beredning. De nuvarande reglerna kommer troligtvis därför endast att gälla under begränsad tid i det reformerade pensionssystemet. Det är vidare önskvärt att en förändring av försäkringsbegreppet inom socialförsäkringen sker i ett sammanhang. Det finns därför skäl att avvakta resultatet av det vidare beredningsarbetet med det betänkandet. Under sådana förhållanden framstår det som mindre lämpligt att göra förändringar beträffande försäkringsbegreppet som kan förväntas bli enbart tillfälliga. En sådan förändring skulle också innebära att olika regler skulle gälla samtidigt i fråga om möjligheterna att tillgodoräknas ålderspensionsrätt inom ATP-systemet respektive inom det reformerade pensionssystemet. Detta vore olämpligt dels ur administrativ synpunkt, dels med hänsyn till att personer som är födda under något av åren 1938–1953 (mellangenerationen) skall tillgodoräknas pensionsrätt inom båda systemen.

Regeringen anser, mot bakgrund av det anförda, att det därför är lämpligast att nuvarande regler om vilka personer som skall vara försäkrade och i vilka fall inkomster i annat land skall vara pensionsgrundande här i landet tills vidare överförs i princip oförändrade till det reformerade pensionssystemet. I det lagförslag som vi nu lägger fram återfinns därför nuvarande definition av vilka som är försäkrade och har möjlighet att tjäna in rätt till inkomstgrundad ålderspension. Regeringen tar därför nu inte heller ställning till om de tillägg och förändringar som föreslås av RFV och AMS skall införas. Frågorna får i stället behandlas inom ramen för beredningen av det tidigare nämnda betänkandet.

I två avseenden skiljer sig dock regeringens förslag från vad som för närvarande gäller enligt AFL. Vi förslår nämligen inte några motsvarigheter till reglerna i 1 kap. 3 § tredje och fjärde styckena AFL. I det förstnämnda lagrummet anges att den som någon gång tillgodoräknats pensionspoäng är försäkrad för ATP även om han eller hon i övrigt inte uppfyller förutsättningarna för att vara försäkrad. Detta hänger samman med att förslaget, i motsats till vad som är fallet i AFL, är utformat så att den som någon gång tjänat in ålderspensionsrätt i Sverige kommer att kunna få sin ålderspension utbetald även om han eller hon vid pensioneringstillfället inte längre är försäkrad här. Den nämnda regeln i AFL är emellertid också en förutsättning för att den som uppbär förtidspension grundad på s.k. antagandepoäng skall kunna tjäna in ålderspensionsrätt när övriga villkor för att vara försäkrad inte längre uppfylls. Det är vår uppfattning att denna möjlighet åtminstone tills vidare bör kvarstå, varför det i den här föreslagna lagen särskilt anges att de nämnda förtidspensionärerna är försäkrade för inkomstgrundad ålderspension. Denna avvikelse i förhållande till reglerna i AFL är endast lagteknisk och

innebär i praktiken ingen förändring i fråga om möjligheterna att tjäna in ålderspensionsrätt.

Bestämmelsen i 1 kap. 3 § fjärde stycket AFL reglerar vad som gäller beträffande den som en statlig arbetsgivare sänds till ett annat land för arbete för arbetsgivarens räkning. En sådan person anses bosatt i Sverige under hela utsändningstiden även om denna är avsedd att vara längre än ett år. Detta gäller även medföljande make och därmed likställd samt barn som inte fyllt 18 år. Som anges i bestämmelsen har emellertid regeringen bemyndigats att undanta vissa utsända från denna regel. Bemyndigandet tillkom sedan Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete Sida framfört önskemål om att fältpersonal kontraktsanställd för arbete i biståndsland inte skulle omfattas av den aktuella bestämmelsen om bosättning. Kort därefter utfärdade regeringen en förordning enligt vilken Sida-anställda undantogs från bosättningsregeln och således, trots att de under utsändningstiden kvarstod som folkbokförda i Sverige, inte ansågs bosatta här, till följd varav de inte heller tillgodoräknades bosättningstid för folkpension. Förordningen avseende Sida-anställda upphörde att gälla år 1994 då det inte längre förelåg något behov av att kunna undanta denna grupp från bosättningsregeln. I det ovan nämnda betänkandet (SOU 1997:72) En lag om socialförsäkringar föreslås att möjligheten för regeringen att föreskriva undantag från bosättningsregeln tas bort eftersom den inte längre används. *Lagrådet* förutsätter att frågan aktualiseras i samband med det fortsatta arbetet med bestämmelserna om vilka som skall vara försäkrade.

Möjligheten till undantag har med hänsyn till det ovan redovisade inte någon nämnvärd praktisk betydelse. Vi föreslår därför att den nuvarande bestämmelsen i AFL härom tas bort och att något motsvarande bemyndigande inte införs i lagen om inkomstgrundad ålderspension.

Att nuvarande försäkringsbegrepp tills vidare föreslås överfört till det reformerade pensionssystemet innebär inte att regeringen har tagit ställning till hur ett framtida försäkringsbegrepp bör vara utformat. Som vi angett ovan får denna fråga i stället behandlas inom ramen för den fortsatta beredningen av det betänkande som Utredningen om socialförsäkringens personkrets lämnat.

I dagens ålderspensionssystem finns möjlighet att i vissa fall genom en s.k. ATP-förbindelse åstadkomma att en inkomst grundar pensionsrätt i Sverige, trots att den enligt huvudreglerna inte skulle göra det. Genom förbindelsen åtar sig arbetsgivaren, utan att vara avgiftsskyldig enligt svensk lag eller konvention, att betala tilläggsavgift på den lön som betalas ut till en arbetstagare. ATP-förbindelser kan tecknas i fyra situationer, nämligen för

1. svenska medborgare som är försäkrade i Sverige och som arbetar utomlands för en utländsk arbetsgivare som är dotterbolag till ett svenskt företag,
2. svenska medborgare eller i Sverige bosatta utländska medborgare som arbetar för en främmande makts beskickning eller lönade konsulat här i landet eller för en utländsk medborgare som tillhör beskickningen eller konsulatet,

3. svenska medborgare som arbetar för en svensk arbetsgivare i ett land med vilket Sverige ingått socialförsäkringskonvention och som enligt konventionen är försäkrade i det landet,

4. svenska medborgare som arbetar i ett konventionsland för en utländsk arbetsgivare som är dotterbolag till ett svenskt företag och som till följd av konventionen är försäkrade i det landet.

I de två första situationerna är arbetstagaren enligt de allmänna reglerna i AFL försäkrad för ATP men den lön han eller hon uppbär är inte pensionsgrundande i Sverige. I de två senare fallen är – till följd av konventionsbestämmelser – arbetstagaren inte försäkrad i Sverige och kan då normalt inte tillgodoräknas pensionsrätt i Sverige. Den inkomst som arbetsgivaren genom ATP-förbindelsen åtar sig att betala ålderspensionsavgift på behandlas dock som pensionsgrundande inkomst av anställning. Som Forum Syd och Svenska Missionsrådet har påpekat omfattar dessa fyra grupper för vilka ATP-förbindelser kan tecknas inte svenska medborgare som arbetar utomlands i ett icke konventionsland och uppbär lön från svensk juridisk person. Dessa arbetstagare är emellertid försäkrade enligt de allmänna reglerna i AFL och den lön de uppbär är pensionsgrundande i Sverige. Vi föreslår här inte några förändringar. Frågan om vad som är pensionsgrundande inkomst utvecklas närmare under avsnitt 8.

Utredningen om socialförsäkringen och EG tog i sitt betänkande Rätten till folkpension (SOU 1992:26) upp frågan om möjligheten att teckna ATP-förbindelser står i överensstämmelse med reglerna i förordning nr 1408/71. Utredningen fann detta vara tveksamt men uttalade inte någon bestämd mening i frågan och lade inte fram något förslag till ändrad lagstiftning. Frågan borde emellertid enligt utredningen övervägas närmare i annat sammanhang.

Frågan om någon motsvarighet till ATP-förbindelserna skall införas i det reformerade pensionssystemet berördes inte av Pensionsarbetsgruppen eller i princippropositionen. Pensionsarbetsgruppen diskuterade emellertid i sitt betänkande den mer generella frågan om det skall finnas en möjlighet till frivilliga tilläggsbetalningar i det allmänna pensionssystemet, men fann att övervägande skäl talade mot detta och föreslog därför att någon sådan möjlighet inte skulle finnas. I Ds 1995:41 redovisades samma ståndpunkt och det är även regeringens uppfattning att någon sådan möjlighet inte bör införas. Beträffande ATP-förbindelserna konstaterar regeringen inledningsvis att dessa kan ses som en form av frivillig försäkring, vilket i sig talar mot att någon motsvarighet till dessa införs i det reformerade pensionssystemet. Det bör framhållas att möjligheterna att teckna frivilliga, individuella pensionsförsäkringar står öppna även för denna kategori, liksom för andra.

Det finns således flera skäl som talar för att en motsvarighet till ATP-förbindelserna inte skall införas i det reformerade pensionssystemet. Det kan dock finnas skäl att närmare överväga vilka konsekvenser ett avskaffande av förbindelserna skulle få, inte minst för dem som redan nu omfattas av en sådan förbindelse. Därvid bör beaktas att förbindelserna har betydelse inte bara för ålderspensioneringen utan också för förtidspensioneringen och, i viss mån, efterlevandepensioneringen.

Regeringen har under den fortsatta beredningen övervägt olika lösningar i fråga om ATP-förbindelsernas fortbestånd. Vi har därvid konstaterat att det finns starka skäl som talar för att inte införa någon motsvarighet till dessa förbindelser i det reformerade pensionssystemet och för att avskaffa dem även inom ATP-systemet. Utredningen om socialförsäkringens personkrets har haft i uppdrag att närmare överväga om ATP-förbindelserna bör finnas kvar och därvid särskilt beakta om de är förenliga med EU:s förordning nr 1408/71. Utredningen har i sitt tidigare nämnda betänkade redovisat sin syn på vilka konsekvenser ett avskaffande av ATP-förbindelserna skulle få och har ansett att dessa är relativt begränsade, bl.a. beroende på att de flesta av dem som berörs av ATP-förbindelser även omfattas av kollektivavtalsgrundade försäkringar i någon form. Utredningen har vidare bedömt att förbindelserna inte är förenliga med EU:s förordning nr 1408/71, att ett system med frivilliga tilläggsbetalningar inte lämpar sig för en offentlig, obligatorisk försäkring samt att förbindelserna i de flesta fall leder till en oönskad dubbel-försäkring, dvs. den anställde omfattas av socialförsäkringen i såväl Sverige som arbetslandet.

Som framgått är frågan om ATP-förbindelserna föremål för beredning. I avvaktan på att denna slutförs föreslår vi att det tills vidare införs en möjlighet att i det reformerade pensionssystemet teckna förbindelser motsvarande dagens ATP-förbindelser. Vi föreslår vidare att redan tecknade förbindelser tills vidare ges giltighet även i det reformerade systemet. Pensionsgrundande inkomst som fastställs på grund av en förbindelse som tecknats efter lagstiftningens ikraftträdande den 1 januari 1999 kommer följaktligen att kunna grunda pensionsrätt både inom ATP och det reformerade systemet.

Regeringen vill betona att den nu föreslagna lösningen är provisorisk och att ATP-förbindelserna kommer att tas upp till nya överväganden i samband med den fortsatta beredningen av det ovan nämnda utredningsbetänkandet.

I lagrådsremissens förslag till lag om inkomstgrundad ålderspension fanns ett bemyndigande för regeringen att träffa överenskommelse med främmande makt om utsträckt tillämpning av nämnda lag eller om undantag i vissa fall från vad som skall gälla enligt lagen. En motsvarande bestämmelse finns nu i AFL och, såvitt gäller avgifter, i lagen (1981:691) om socialavgifter (SAL). Eftersom sådana internationella överenskommelser som det är fråga om, trots bemyndigandet i AFL, brukar underställas riksdagen för godkännande har bemyndigandet ingen stor praktisk betydelse. Med hänsyn härtill bör ett sådant bemyndigande, som *Lagrådet* förordar, inte tas in i lagen om inkomstgrundad ålderspension. Av samma skäl bör bemyndigandet i SAL tas bort. Detta innebär att sådana internationella överenskommelser varom fråga är fortsättningsvis får underställas riksdagen för prövning och utfärdas som lag.

De internationella överenskommelser som redan träffats, med stöd av det nuvarande bemyndigandet i AFL, bör gälla även fortsättningsvis och tillämpas vid tillgodoräknande av pensionsgrundande inkomst, pensionspoäng eller vårdår enligt den nya lagen om inkomstgrundad ålderspension. Vidare bör den utsträckta tillämpning av reglerna i AFL om försäkring och bosättning i Sverige och de undantag från dessa regler

som gäller på grund av sådana tidigare överenskommelser, vid tillämpning av bestämmelserna om tillgodoräknande av pensionsgrundande belopp enligt 3 kap. och pensionsrätt enligt 4 kap. lagen om inkomstgrundad ålderspension, gälla försäkring för inkomstgrundad ålderspension och bosättning här. Vi föreslår därför att bestämmelser med nu angiven innebörd infös i det reformerade ålderspensionssystemet.

8 Pensionsgrundande inkomst

8.1 Pensionsgrundande inkomster och beräkning av pensionsgrundande inkomst

Regeringens förslag: De regler i nuvarande pensionssystem som bestämmer vilka inkomster och förmåner som är pensionsgrundande för ATP skall överföras med i princip oförändrad innebörd till det reformerade pensionssystemet.

Promemorians förslag: Förslaget i Ds 1995:41 stämmer i allt väsentligt överens med regeringens förslag.

Remissinstanserna: *Centrala Studiestödsnämnden (CSN)* anser att även vuxenstudiebidrag enligt lagen (1983:1030) om särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa bör ingå bland de ersättningar som utgör pensionsgrundande inkomst av anställning. *Riksskatteverket (RSV)* och *Skattemyndigheten i Göteborgs och Bohus län* noterar att någon ändring av gällande regler för belopp som avsätts till eller tas ut från vinstandelsstiftelser inte har föreslagits under hänvisning till att frågan är under beredning. Remissinstanserna hänvisar här till intentionerna bakom skattereformen 1990 och påpekar att det är fråga om stora belopp som nu inte blir föremål för avgifts- eller skatteuttag. RSV efterlyser vidare en klarare beskrivning av skillnaden mellan aktiv och passiv inkomst av näringsverksamhet. RSV ifrågasätter också om inte inkomst från utomlands bedriven självständig näringsverksamhet antingen bör göras helt förmånsgrundande och beläggas med alla avgifter eller inte alls förmånsgrundande. *Skattemyndigheten i Stockholms län* påpekar att regeln om att den som från en fysisk person uppbär en anställningsinkomst understigande 10 000 kr för inkomståret själv skall betala egenavgifter för ersättningen innebär att arbetstagaren kan komma att överkompenseras i vissa fall. *Kammarrätten i Stockholm* och *Pensionärernas Riksorganisation (PRO)* har inga invändningar mot de föreslagna bestämmelserna. *Forum Syd* och *Svenska Missionsrådet* anser att det bör vara möjligt att utarbeta ett system för beräkning av pensionsgrundande inkomst där fler faktorer än den faktiska utbetalade nettolönen ingår i underlaget. På liknande sätt pekar *Tjänstemännens Centralorganisation (TCO)* på problemen för bl.a. de yrkesgrupper som har en betydligt lägre pensionsålder än 65 år.

Skälen för regeringens förslag: I de av riksdagen antagna riktlinjerna har lagts fast att pensionsrätt i det reformerade systemet skall tjänas in på

grundval av inkomster av anställning, varmed likställs uppdrag, och annat förvärvsarbete (aktiv näringsverksamhet m.m.) enligt samma principer som i dag. En utgångspunkt för pensionsreformen är sålunda att förvärvsinkomster och därmed likställda ersättningar som nu är pensionsgrundande enligt reglerna i 11 kap. 2 och 3 §§ AFL skall vara så även i det reformerade pensionssystemet. Sedan den 1 juli 1997 omfattar den förstnämnda bestämmelsen även det av CSN påtalade vuxenstudiebidraget enligt lagen (1983:1030) om särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa.

I princippropositionen föreslogs att även studier som omfattas av studiemedelssystemet skall vara pensionsgrundande. Frågan har sedan berörts i såväl Ds 1995:41 som Ds 1997:67, där det föreslagits att pensionsrätt för studier skall kunna tillgodoräknas inom ramen för det reformerade ålderspensionssystemet från och med år 1995. Vad gäller den tekniska utformningen av en sådan pensionsrätt angav regeringen i princippropositionen att detta får avgöras under den fortsatta beredningen. I de båda departementspromemoriorna angavs att frågan om den närmare utformningen av pensionsrätt för studier bör behandlas i samband med beredningen av ett reformerat studiestödssystem. Regeringen gör även nu denna bedömning, se avsnitt 12.

Eftersom de inkomster och förmåner som nu är pensionsgrundande enligt reglerna i AFL skall grunda pensionsrätt också i det reformerade systemet, föreslås här att dessa regler i princip oförändrade överförs till den nya lagen om försäkring för inkomstgrundad ålderspension. Vissa remissinstanser har i denna fråga haft synpunkter rörande avsättning och uttag av medel från vinstandelsstiftelser och andra juridiska personer med motsvarande ändamål. Frågan har beretts inom Regeringskansliet och riksdagen har nyligen beslutat att särskild löneskatt skall tas ut på bidrag som en arbetsgivare lämnar till en vinstandelsstiftelse eller liknande (prop. 1996/97:21; 1996/97:FiU1; 1996/97:SfU13 och rskr 1996/97:53). Till följd härav skall socialavgifter inte tas ut på nyss nämnda medel och någon rätt till sociala förmåner skall inte uppkomma. Regeringen föreslår därför att även i fråga om medel från vinstandelsstiftelser eller liknande skall nuvarande regler föras över till den nya lagen utan ändringar.

Regeringen föreslår vidare att nuvarande regler i AFL om pensionsgrundande inkomst upphävs och ersätts med en hänvisning till den nya lagen. I detta sammanhang har några förändringar av i huvudsak lagteknisk karaktär gjorts. Förändringarnas närmare innebörd framgår av författningskommentaren. Någon ändring i den nuvarande uppdelningen av pensionsgrundande inkomster i inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvsarbete föreslås dock inte.

Pensionsgrundande inkomst av anställning är framför allt lön, annan ersättning i pengar och nettovärdet av andra utgivna skattepliktiga förmåner (t.ex. fri kost, bostadsförmån eller bilförmån) till en arbetstagare i allmän eller enskild tjänst. Som inkomst av anställning räknas också ersättning i pengar eller andra skattepliktiga förmåner för arbete som en försäkrad utfört för annans räkning utan att vara anställd, s.k. uppdragsinkomst.

Pensionsgrundande inkomst av annat förvärvsarbete är främst inkomst av aktiv näringsverksamhet, dvs. näringsverksamhet i vilken den försäk-

rade arbetat i inte oväsentlig omfattning. Kravet på aktivitet innebär i normalfallet att den försäkrades arbetsinsats i verksamheten skall motsvara minst en tredjedel av arbetstiden i en heltidsanställning. Vissa jämningsmöjligheter finns dock (jfr prop. 1989/90:110 s. 646). Verksamhet som inte är aktiv näringsverksamhet är passiv sådan.

Näringsverksamhet delas in i förvärvskällor. Indelningen sker så att all näringsverksamhet som en fysisk person bedriver utgör en förvärvskälla. Om det i denna förvärvskälla ingår verksamhet i vilken den försäkrade arbetar i inte oväsentlig omfattning blir hela förvärvskällan aktiv näringsverksamhet. Verksamheter som bedrivs i handelsbolag bildar var för sig egna förvärvskällor och kan inte slås samman med verksamhet som en bolagsman bedriver som enskild näringsidkare. Bedömningen av om verksamheten skall anses aktiv eller passiv görs på delägarnivå bolag för bolag.

Näringsverksamhet i utlandet såväl i handelsbolagsform som sådan bedriven av enskild näringsidkare hänförs alltid till passiv näringsverksamhet även om den i och för sig bedrivs självständigt. RSV har pekat på att detta kan innebära att inkomst av sådan verksamhet – om näringsidkaren omfattas av svensk socialförsäkring och arbetar i verksamheten – ger rätt till sjukpenning, men inte till pension. Grunderna för socialförsäkringssystemet har, som tidigare nämnts, utretts av utredningen om socialförsäkringens personkrets och betänkandet är för närvarande föremål för beredning. De förhållanden RSV pekat på bör därför behandlas inom ramen för denna översyn och regeringen anser inte att det för närvarande finns skäl att föreslå någon förändring i denna fråga.

Avgörande för bedömningen av om en inkomst är att hänföra till inkomst av aktiv näringsverksamhet, och därmed skall anses som en pensionsgrundande inkomst av annat förvärvsarbete är det ställningstagande som görs vid taxeringen. Någon särskild bedömning behöver således inte göras vid beräkningen av den pensionsgrundande inkomsten.

Enligt huvudregeln i 11 kap. 2 § AFL skall ersättning för utfört arbete räknas som pensionsgrundande inkomst av anställning även om mottagaren inte är anställd hos den som utger ersättningen. Detta skall dock inte göras om mottagaren av ersättningen har gällande F-skattsedel. Med en F-skattsedel följer skyldighet för innehavaren av skattsedeln att själv betala socialavgifter i form av egenavgifter på ersättning för utfört arbete. Ersättningen utgör i sådant fall pensionsgrundande inkomst av annat förvärvsarbete.

Till inkomst av annat förvärvsarbete räknas också ersättning för utfört arbete om utbetalaren är en fysisk person eller ett dödsbo, ersättningen understiger 10 000 kr och inte utgör en utgift i näringsverksamhet. Skattemyndigheten i Stockholms län har pekat på de problem som uppstår när en ersättning som skall utges överstiger 8 000 kr men inte uppgår till 10 000 kr. Om uppdragstagaren därutöver kompenseras för egenavgifter blir den sammanlagda ersättningen mer än 10 000 kr och avgiftsskyldigheten övergår till utbetalaren. Uppdragstagaren blir härigenom överkompenserad. Myndigheten har föreslagit att en möjlighet införs för parterna att komma överens om att ersättningen skall utgöra inkomst av anställning även om ersättningen understiger 10 000 kr.

Undantagsregeln för ersättningar understigande 10 000 kr infördes vid tillkomsten av reglerna om F-skattsedel m.m. och tar sikte på transaktioner mellan enskilda personer (jfr prop. 1991/92:112, Skatteutskottets betänkande 1991/92:SkU29 och rskr. 1991/92:292). En eventuell förändring av den skatterättsliga systematiken bör inte ske utan att konsekvenserna härav först har utretts närmare. En sådan utredning bör inte i första hand ske inom ramen för pensionslagstiftningen. Regeringen föreslår därför inte här några förändringar i detta avseende.

Även ersättning från en arbetsgivare som är bosatt utomlands eller är utländsk juridisk person betraktas som inkomst av annat förvärvsarbete om arbetet utförts i Sverige samt arbetsgivaren och arbetstagaren har träffat överenskommelse om att ersättningen skall hänföras till sådan inkomst (s.k. omvänt likställighetsavtal). Utomlands självständigt bedriven näringsverksamhet hänförs alltid till passiv verksamhet och är inte pensionsgrundande. Som framgått av avsnitt 7 är dock vissa slag av inkomster som förvärvats i utlandet pensionsgrundande för ATP om arbetsgivaren i särskilt avtal med Riksförsäkringsverket, s.k. ATP-förbindelse, förbundit sig att erlägga avgift för allmän tilläggspension.

Pensionsgrundande inkomst av annat förvärvsarbete är vidare tillfällig förvärvsinkomst av självständigt bedriven verksamhet. Rör det sig om tillfällig förvärvsinkomst av verksamhet som inte bedrivs självständigt är den pensionsgrundande som inkomst av anställning. Tillfälliga förvärvsinkomster kan avse priser från fiske- eller kunskapstävlingar eller vinster från deltagande i reklamtävlingar. Hit hör även olika inkomster av hobbyverksamhet, även om dessa är mer varaktiga. Alla dessa avser ersättningar för utfört arbete, antingen i egen regi eller inom ramen för annans verksamhet. I många fall kan det inte anses vara fråga om arbete för någon annans räkning. Avgörande för om sådana tillfälliga förvärvsinkomster skall räknas som inkomst av anställning eller som inkomst av annat förvärvsarbete är om de kan härledas ur ett uppdragsförhållande eller inte. När ett anställnings- eller uppdragsförhållande kan anses föreligga skall ersättningarna behandlas som anställningsinkomster. Om den prestation som utgör grund för ersättningen inte kan anses ha skett inom ramen för någon annans verksamhet utan är självständigt bedriven, skall ersättningen behandlas som inkomst av annat förvärvsarbete.

Enligt de nuvarande reglerna i 11 kap. 2 § AFL är en rad olika socialförsäkringsersättningar m.m. pensionsgrundande som inkomst av anställning. På motsvarande sätt förekommer, enligt 11 kap. 3 § AFL, även vissa sådana ersättningar som är pensionsgrundande som inkomst av annat förvärvsarbete.

I enlighet med de antagna riktlinjerna föreslår vi att de generella reglerna för vilka inkomster som är pensionsgrundande för ATP överförs till det reformerade pensionssystemet. Därmed kommer bl.a. sjukpenning, rehabiliteringspenning, föräldrapenningförmåner, vårdbidrag, arbetslöshetsersättning, vissa former av utbildningsbidrag och vuxenstudiestöd samt livränta enligt lagen om arbetsskadeförsäkring att vara pensionsgrundande även inom det reformerade pensionssystemet.

I samband med skattereformen beslutades vissa förändringar i AFL och lagen (1981:691) om socialavgifter som medförde att bl.a. vissa ersättningar från s.k. avtalsförsäkringar skall utgöra pensionsgrundande in-

komst samt underlag för uttag av socialavgifter (prop. 1989/90:110 s. 333 ff.). De avtalsförsäkringar som avsågs är avtalsgruppsjukförsäkring (AGS) och trygghetsförsäkring vid arbetsskada (TFA). I en senare proposition (prop. 1990/91:54 om kvarvarande frågor i reformeringen av inkomst- och företagsbeskattningen, m.m.) har preciserats vilka utfallande belopp från avtalsförsäkringarna som skall utgöra underlag för särskild löneskatt och därmed inte förmånsgrundande för ATP.

Regeringen föreslår att de nämnda social- och avtalsförsäkringsersättningsarna skall – i enlighet med vad som gäller i dag och i överensstämmelse med vad som är fallet beträffande förvärvsinkomster – vara pensionsgrundande i princip till sitt faktiska belopp.

Forum Syd och Svenska Missionsrådet har ansett att biståndsarbetare och missionärer bör kompenseras i pensionshänseende för de låga inkomster de uppbär under utlandstjänstgöringen genom ett tillägg av ett pensionsgrundande belopp. Frågan om särskilda kompletteringar i pensionssystemet för vissa grupper behandlades av Pensionsarbetsgruppen, som kom till slutsatsen att någon särreglering utöver vad som har föreslagits för barnår, studier och pliktjänstgöring inte borde införas. I princippropositionen anförde den dåvarande regeringen bl.a. att varje särreglering av innebörd att någon grupp får en särskild kompensation för minskad pensionsrätt innebär ett avsteg från livsinkomstprincipen. Med allt för många sådana avsteg förlorar principen i innehåll och får till följd att grundtanken bakom det reformerade pensionssystemet rubbas. Vidare måste varje särreglering finansieras särskilt, med avgifter från staten, andra försäkringssystem eller med allmänna skattemedel. Det är inte heller troligt att en särreglering av det slag som föreslagits av Forum Syd och Svenska Missionsrådet skulle kunna begränsas till grupperna biståndsarbetare och missionärer. Som TCO har framhållit finns det även andra grupper som av olika anledningar riskerar att få ett sämre utfall i det reformerade systemet. Enligt regeringens uppfattning talar därför övervägande skäl för att inte i reglerna för pensionsgrundande inkomst införa någon särreglering för grupperna biståndsarbetare och missionärer. Som tidigare anförts i avsnitt 7 bör inte heller någon möjlighet till frivilliga inbetalningar öppnas. Närmast till hands ligger i stället att ålderspensionsskyddet för de nyss nämnda grupperna kompletteras genom överenskommelser med arbetsgivarna om tecknande av privata pensionsförsäkringar eller andra icke offentliga lösningar.

En försäkrad kan för samma tid vara berättigad till olika former av socialförsäkringsersättningar. Frågan om hur pensionsrätt föreslås beräknas då sjukpenning, förtidspension, arbetsskadelivränta eller annan pensionsgrundande ersättning utges för samma tid och avser samma sjukdom eller skada behandlas i avsnitt 9.4.

Regeringens förslag: Vid fastställande av pensionsgrundande inkomst skall ett belopp avräknas som motsvarar den allmänna pensionsavgiften som fastställts med ledning av den årliga taxeringen till statlig inkomstskatt.

Promemoriornas förslag stämmer i huvudsak överens med regeringens förslag. I Ds 1995:29 omfattade dock förslaget också avdrag för den allmänna sjukförsäkringsavgiften som då togs ut.

Remissinstanserna: Av de remissinstanser som yttrar sig över Ds 1995:29 har flertalet invändningar mot förslaget. Av de remissinstanser som yttrar sig över Ds 1997:67 är det ett fåtal som berör ovan nämnda förslag. Av detta fåtal har flertalet invändningar mot eller avvisar förslaget.

Svenska arbetsgivareföreningen (SAF) och *Företagarnas Riksorganisation* tillstyrker förslaget i sin helhet. *Riksrevisionsverket (RRV)*, *Arbetsgivarverket*, *Landstingsförbundet* och *Sveriges akademikers centralorganisation* har alla förståelse för resonemanget bakom förslaget men har olika synpunkter på detsamma. *Landsorganisationen (LO)*, *Tjänstemännens centralorganisation (TCO)*, *Privattjänstemannakartellen (PTK)* och *Statspensionärernas Riksförbund* avvisar förslaget. *Riksförsäkringsverket (RFV)*, *Kammarrätten i Stockholms län* och *Svenska kommunförbundet* med flera har invändningar mot förslaget.

RFV anser att förslagets konsekvenser inte är tillfredsställande analyserade och redovisade. RFV menar vidare att förändringar som påverkar det materiella innehållet i pensionssystemet inte bör göras i ett sammanhang som tar sikte på tekniska justeringar. Enligt RFV bör det förhållandet att allmän pensionsavgift inte tas ut på pensionsinkomster, vilket är ett motiv för att de skall dras ifrån vid beräkning av pensionsgrundande inkomst, redan ha beaktats vid fastställandet av pensionsnivån.

Enligt verkets mening drabbas yngre generationer hårdare än äldre eftersom deras pension i högre grad tjänas in efter det att förslaget skall träda i kraft. RFV påpekar också, i likhet med flera andra remissinstanser, att personer med inkomster som frånräknat allmän pensionsavgift överstiger 7,5 basbelopp inte berörs av förslaget eftersom de även fortsättningsvis får en pensionsgrundande inkomst på 7,5 basbelopp. RFV hävdar vidare att förslaget leder till att sambandet mellan avgifter och förmåner i pensionssystemet tunnas ut genom att avgiftsunderlag och förmånsunderlag inte längre skulle sammanfalla. Vidare skapas en osäkerhet om försäkringsvillkoren genom att förändringar i reglerna för allmänna egenavgifter påverkar pensionsförmånerna även om dessa förändringar inte har något samband med pensionssystemet.

RSV har inga principiella invändningar mot förslaget. RSV påpekar dock att allmän pensionsavgift kan debiteras endast om inkomsttagaren är skattskyldig. I vissa fall kan förekomma att pensionsgrundande inkomst beräknas trots att skattskyldighet inte föreligger. Den pensionsgrundande

inkomsten skulle i sådana fall inte påverkas av förslaget. RRV framför att förslaget innebär ett avsteg från riktlinjerna och vad som framfördes av Pensionsarbetsgruppen om förutsägbarhet och trovärdighet i det reformerade pensionssystemet och menar att förslaget innebär att den pensionsgrundande inkomsten och följaktligen pensionen direkt kan påverkas genom politiska beslut. Samtidigt har RRV en viss förståelse för det förda resonemanget att allmän pensionsavgift inte betalas på pensionen.

LO avvisar förslaget och påpekar att förslaget inte är neutralt i förhållande till den nuvarande ordningen genom att den pensionsgrundande inkomsten blir lägre. Enligt LO beaktas inte att statsinkomsterna påverkas positivt vid ett borttagande av arbetsgivaravgift till ATP. TCO tolkar förslaget så att allmän pensionsavgift till pensionssystemet skulle komma att tas ut på inkomster som inte ger pensionsrätt. TCO menar att avgifts- och förmånsunderlag bör beräknas på samma sätt och motsätter sig den sänkning av pensionsförmånerna som förslaget innebär. Vidare påpekar TCO att om fler avgifter av samma slag som den allmänna pensionsavgiften införs kommer pensionen att reduceras ytterligare. TCO är även kritisk till motiveringen till förslaget och anför bl.a. att den allmänna pensionsavgiften är avdragsgill, vilket inte tagits hänsyn till. SACO förklarar sig ha förståelse för att det vid en avgiftsväxling bör ske ett avdrag för allmän pensionsavgift men kan dock under inga omständigheter acceptera avdrag för redan införda avgifter. PTK motsätter sig förslaget och menar att eventuell höjning av de allmänna egenavgifterna skulle, om dessa dras av vid fastställande av PGI, leda till en lägre pensionsnivå.

Svenska kommunförbundet hävdar att förslaget vilar på grunden att en avgiftsväxling från arbetsgivaravgift till allmän egenavgift genomförs. En sådan växling kommer enligt förbundet att medföra ökade kostnader för landets kommuner. Landstingsförbundet påpekar att det kommunala pensionsavtalet (PA-KL) är konstruerat som ett bruttopensionssystem. Detta får till följd att avtalet kompenserar för den minskning av pensionsunderlaget som förslaget innebär. Förbundet tillstyrker därför förslaget endast under förutsättning att det inte leder till en kostnadsövervältring på det kommunala pensionsavtalet. Arbetsgivarverket finner den föreslagna förändringen rimlig men pekar på att det kan vara mindre lämpligt att därigenom införa ett nytt inkomstbegrepp. Därigenom blir beräkningsgrunden för pensionen otydligare för arbetstagaren. Enligt Arbetsgivarverket vore det på sikt lämpligt att övergå till ett bruttolönesystem som utgår från hela arbetskraftskostnaden och där skatter och avgifter räknas av från denna.

Enligt Kammarrätten i Stockholm är det mer konsekvent att räkna in arbetsgivaravgiften vid beräkning av pensionsgrundande inkomst än att göra avdrag för allmän pensionsavgift. Kammarrätten konstaterar även att premier till privata pensionsförsäkringar inte påverkar bruttolönen och därmed inte heller pensionsgrundande inkomst. Kammarrätten, liksom RFV, påpekar att den föreslagna åtgärden på sikt kommer att minska utgående pensioner och därmed kommer att öka efterfrågan på andra stödformer som bostadstillägg till pensionärer m.m., liksom belastningen på det framtida garantipensionssystemet.

Skälen för regeringens förslag: Enligt 11 kap. 5 § lagen (1962:381) om allmän försäkring utgörs den pensionsgrundande inkomsten för allmän tilläggspension av summan av inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvsarbete i den mån denna summa överstiger det vid årets ingång gällande förhöjda basbeloppet. Vid beräkningen av pensionsgrundande inkomst bortses från inkomster av anställning och av annat förvärvsarbete i den mån summan av dessa överstiger sju och en halv gånger det förhöjda basbeloppet. Enligt 11 kap. 4 § samma lag skall den försäkrades taxering till statlig inkomstskatt läggas till grund för beräkning av pensionsgrundande inkomst.

De arbetsgivaravgifter och egenavgifter som skall betalas enligt lagen (1981:691) om socialavgifter räknas inte in i den pensionsgrundande inkomsten. Detta följer av att det är den taxerade inkomsten som ligger till grund för beräkningen.

Enligt de av riksdagen antagna riktlinjerna för det reformerade ålderspensionssystemet skall pensionsrätt intjänas på grundval av inkomster av anställning och annat förvärvsarbete, varvid dessa inkomstslag skall avgränsas på samma sätt som enligt dagens regler. Därtill kommer pensionsrätt att tillgodoräknas enligt vissa regler för andra pensionsgrundande belopp. Det gäller bl.a. pensionsrätt för föräldrar med små barn, i samband med pliktjänstgöring och för den som uppbär förtidspension.

Enligt lagen (1994:1744) om allmän pensionsavgift skall den som uppbär inkomst av anställning eller annat förvärvsarbete under år 1998 betala allmän pensionsavgift med 6,95 % av avgiftsunderlaget. Avgiftsunderlaget utgörs av summan av inkomster av anställning, efter vissa kostnadsavdrag, och inkomster av annat förvärvsarbete enligt 11 kap. 2 och 3 §§ lagen om allmän försäkring till den del summan understiger 7,5 förhöjda basbelopp. Allmän pensionsavgift betalas inte av den som vid årets ingång har fyllt 65 år och inte heller av en försäkrad vars inkomster för året understiger 24 % av nyss nämnda basbelopp.

Reglerna för beräkning av pensionsgrundande inkomst har inte anpassats med hänsyn till att det införts en allmän pensionsavgift, och dessförinnan allmänna egenavgifter. Därigenom har en skillnad uppstått mellan hur avgifter enligt lagen om socialavgifter respektive lagen om allmän pensionsavgift påverkar beräkningen av sådan inkomst.

I princippropositionen lämnades frågan om en eventuell avgiftsväxling öppen för att beredas vidare bl.a. efter samråd med parterna på arbetsmarknaden. Med hänsyn härtill lämnades inte heller något förslag om de allmänna egenavgifternas behandling vid beräkning av pensionsrätt. Samtidigt anfördes i propositionen att det även finns principiella argument för att allmänna egenavgifter generellt bör dras ifrån vid beräkning av pensionsgrundande inkomst.

Som en allmän utgångspunkt bör gälla att den pensionsgrundande inkomsten och därmed den pensionsrätt som tillgodoräknas skall vara oberoende av i vilken form olika offentliga åtaganden finansieras. Valet mellan finansiering med arbetsgivaravgift eller med allmän pensionsavgift bör sålunda inte påverka den pensionsförmån som tjänas in.

Arbetsgivaravgifterna är en del av de totala lönekostnaderna. Sett över en längre tidsperiod begränsas lönekostnadsutrymmet generellt sett av ekonomiska faktorer, såsom produktivitetsutvecklingen, varför det kan antas att arbetsgivaravgifter reducerar löneutrymmet. Detta innebär i sin tur att arbetsgivaravgifter på sikt reducerar bruttolönerna och därmed de pensionsgrundande inkomsterna. Motsvarande gäller däremot inte den allmänna pensionsavgiften, eftersom denna debiteras den enskilde individen på samma sätt som inkomstskatten. Den påverkar därför inte bruttolönen. I motsats till inkomstskatten påverkar den allmänna pensionsavgiften inte heller värdet av pensionsförmånen när den faller ut, eftersom pensionsinkomster inte påförs någon allmän pensionsavgift.

Med nuvarande regler för fastställande av pensionsgrundande inkomst får en viss förändring av avgiftsuttaget olika effekt på den intjänade pensionsrätten beroende på om den tar formen av en sådan avgift som den allmänna pensionsavgiften eller av arbetsgivaravgift. De höjningar av den dåvarande allmänna sjukförsäkringsavgiften, numera överförd till den allmänna pensionsavgiften, som skett åren 1996, 1997 och 1998 har hittills inte reducerat de pensionsgrundande inkomsterna. Om det i stället hade varit arbetsgivaravgiften inom sjukförsäkringen som hade höjts skulle de pensionsgrundande inkomsterna, om än med en viss fördröjning, ha reducerats i motsvarande grad. Neutralitet mellan finansiering med arbetsgivar- respektive allmän pensionsavgift kräver därför att den allmänna pensionsavgiften dras ifrån vid beräkning av pensionsgrundande inkomst.

Med nu gällande ordning gäller således att pensionsförmånerna påverkas av nivån på arbetsgivaravgifterna, men inte av nivån på den allmänna pensionsavgiften, oavsett för vilket syfte avgifterna tas ut. Det är uppenbart att utan den höjning av arbetsgivaravgiftsuttaget som ägt rum genom åren skulle bruttolönerna och därmed pensionsförmånerna ha varit högre. Den syn som RFV ger uttryck för i sitt remissvar – att pensionsförmånerna skall vara oberoende av avgiftsförändringar i andra förmånssystem – har aldrig ägt giltighet.

En möjlig väg att åstadkomma ett sådant oberoende vore, som Kamrarrätten i Stockholm påpekar, att beräkna pensionsförmånerna på den totala lönekostnaden inklusive arbetsgivaravgifter snarare än att dra av den allmänna pensionsavgiften. Det finns emellertid principiella skäl för att varken avgifter som den allmänna pensionsavgiften eller arbetsgivaravgifter bör inkluderas i den inkomst som grundar pensionsrätt. Det allmänna inkomstrelaterade pensionssystemet utgör en försäkring av inkomsten, i den meningen att ålderspensionen avser att till viss del ersätta den förvärvsinkomst som faller bort vid pensioneringen. Allmän pensionsavgift tas ut på förvärvsinkomster, men inte på pensionsinkomster. Ett rimligt betraktelsesätt är därför att den inkomstnivå som försäkras i det allmänna pensionssystemet inte skall inbegripa vare sig allmän pensionsavgift eller arbetsgivaravgifter.

Regeringen delar inte RFV:s uppfattning att kompensationsnivån i pensionssystemet har lagts fast med hänsyn till att allmän pensionsavgift inte tas ut på pensionerna. Ett sådant synsätt är uppenbarligen inte rimligt vad gäller ATP vars nivåer fastställdes långt innan denna eller liknande avgifter infördes. För det reformerade systemet gäller att förmånsnivån

har prövats tillsammans med frågan om avgifternas behandling vid beräkning av pensionsgrundande inkomst. Regeringen finner det för sin del rimligt att den förmånsnivå som är avsedd i det reformerade pensionssystemet – 18,5 % av pensionsgrundande inkomst – bör gälla för inkomsten exklusive allmän pensionsavgift.

Enligt regeringens mening är det inte relevant att, som Kammarrätten i Stockholm anför, jämställa premierna till en privat pensionsförsäkring med allmän pensionsavgift. En sådan försäkring utgör ett frivilligt sparande. Det kan inte vara rimligt att uppfatta inkomsten efter sådana premier som den inkomst som bör försäkras i det obligatoriska allmänna ålderspensionssystemet.

Regeringen föreslår således att det vid beräkning av pensionsgrundande inkomst skall ske en avräkning av allmän pensionsavgift som debiteras de inkomster som ligger till grund för beräkningen. Till grund för avräkningen skall ligga den slutligt debiterade allmänna pensionsavgiften, oavsett om denna betalas eller ej. I annat fall skulle avgifts- och uppbordebörderna inverka på den pensionsrätt som tillgodoräknas. Den föreslagna ordningen kommer att tillämpas för första gången i samband med beräkning av pensionsrätt och pensionspoäng avseende intjänandeåret 1999 i slutet av år 2000 eller i början av året därefter.

Regeringens skäl för förslaget förutsätter eller betingas inte av en eventuell avgiftsväxling inom ramen för ålderspensionssystemet. De invändningar som bl.a. Svenska kommunförbundet och LO anför är kopplade till de effekter en sådan växling kan föra med sig.

Genom den nu föreslagna förändringen kommer den pensionsgrundande inkomsten att skilja sig från bruttoinkomsten. Regeringen gör bedömningen att det inte är förenat med några större problem vare sig för den enskilde eller ur administrativ synvinkel att inkomsten i pensionshänseende skiljer sig från bruttoinkomsten. Det kan för övrigt noteras att redan i dagens system skiljer sig den pensionsgrundande inkomsten från bruttoinkomsten genom att det endast är den del av inkomsterna som överstiger ett förhöjt basbelopp och understiger sju och ett halv gånger nämnda basbelopp som utgör den pensionsgrundande inkomsten.

Förslaget medför, som flera remissinstanser pekar på, att den pensionsgrundande inkomsten för den vars inkomster av anställning och annat förvärvsarbete är lägre än eller något överstiger förmånstaket reduceras jämfört med om dagens regler bibehålls. Därmed blir också de framtida pensionerna lägre än om man inte gjort avdraget för allmän pensionsavgift.

Enligt regeringens mening är dock en sådan jämförelse missvisande. En anpassning av reglerna för beräkning av pensionsgrundande inkomst borde ha gjorts redan i samband med införandet av den allmänna sjukförsäkringsavgiften år 1993. En avräkning av den allmänna pensionsavgiften innebär att pensionen hamnar på den nivå i förhållande till de disponibla inkomsterna under yrkeslivet som är avsedd. Utan sådan avräkning skulle kompensationsnivån i pensionssystemet bli beroende av om uttaget av socialavgifter sker i form av arbetsgivaravgifter eller egenavgifter.

RFV har framhållit att effekten av förslaget blir större för yngre generationer än för äldre. Om höjningen av den allmänna sjukförsäkringsavgiften hade tagit formen av arbetsgivaravgift hade effekten för

olika generationer blivit densamma. Varje avgiftshöjning, vare sig det är arbetsgivaravgift eller allmän egenavgift, bör påverka den pensionsgrundande inkomsten på ett så likartat sätt som möjligt. Att en viss negativ effekt på pensionsförmånerna uppkommer, som påverkar yngre generationer mer än äldre, beror på behovet av att höja det samlade avgiftsuttaget, inte på vilka former detta tar.

Flera remissinstanser pekar på att förslaget inte reducerar pensionsgrundande inkomster och pensionsförmåner för dem som har höga inkomster. Detta är en effekt av intjänandetaket för pensionsgrundande inkomst. Samma fördelningsmässiga effekt gäller emellertid även för arbetsgivaravgifter. Dessa reducerar bruttolönen, men om denna ligger över förmånstaket påverkas inte pensionsförmånen.

En grundprincip i det reformerade ålderspensionssystemet är att de inkomster på vilka avgifter till pensionssystemet debiteras skall sammanfalla med de inkomster som ger pensionsförmåner. Denna princip skall upprätthållas även med en ordning där allmän pensionsavgift dras ifrån vid beräkning av den pensionsgrundande inkomsten. Avsikten är att den ålderspensionsavgift som framöver skall finansiera det reformerade ålderspensionssystemet skall avpassas så att debiterade avgifter sammanfaller med den pensionsrätt som tjänas in. RFV:s farhågor att sambandet mellan avgift och förmån skulle tunnas ut är därför obefogade.

8.3 Vissa gränser för intjänande av pensionsrätt

Regeringens förslag: Nuvarande regler i AFL om minsta belopp för att en viss inkomst skall betraktas som pensionsgrundande skall överföras i princip oförändrade till det reformerade ålderspensionssystemet.

Tillfälliga förvärvsinkomster av verksamhet som inte bedrivs självständigt och vissa forskarstipendier (s.k. Marie Curie-stipendier) skall inte vara pensionsgrundande om de under ett år inte har uppgått till 1 000 kronor.

Promemorians förslag: Förslaget i Ds 1995:41 stämmer överens med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Riksskatteverket (RSV) ifrågasätter om särregeln rörande ersättning till idrottsutövare bör överföras till det reformerade pensionssystemet. När ålderspensionen beräknas på livsinkomsten kan ett inkomstbortfall på ett halvt basbelopp under ett antal år få en icke obetydlig effekt på pensionsutfallet. RSV påpekar att det för vissa idrottsutövare kan bli fråga om flera ”halva basbelopp” under samma år. Verket menar också att regeln vållar problem vid tillämpningen eftersom begreppen ”idrottsman” och ”idrottslig verksamhet” inte är entydiga.

Skälen för regeringens förslag: En väsentlig princip för det reformerade pensionssystemet är att pensionsrätt kan intjänas från första kronans inkomst varje år. Vissa avsteg från denna princip är emellertid nödvändiga.

Enligt nuvarande regler i AFL finns den begränsningen att anställningsinkomster under 1 000 kr från en och samma arbetsgivare under ett år inte är pensionsgrundande och att den sammanlagda inkomsten av aktiv näringsverksamhet ett år måste uppgå till minst detta belopp för att vara pensionsgrundande. Denna begränsning har införts av administrativa skäl.

Också i det reformerade pensionssystemet skall det, enligt de antagna riktlinjerna för pensionsreformen, finnas en motsvarande beloppsgräns. Den föreslås sammanfalla med vad som gäller enligt bestämmelserna i AFL. Förvärsinkomster skall således vara pensionsgrundande i det reformerade pensionssystemet som inkomst av anställning endast om sådana inkomster från en och samma utbetalare uppgår till minst 1 000 kr. I den mån ersättningen från en utbetalare uppgår till minst 1 000 kr skall den vara pensionsgrundande från första kronan. Inkomst av aktiv näringsverksamhet måste uppgå till sammanlagt minst 1 000 kr för att vara pensionsgrundande.

De förändringar som föreslås i och med att bestämmelserna i 11 kap. 2 § AFL överförs till lagen om försäkring för inkomstgrundad ålderspension medför bl.a. att 1 000-kronorsgränsen kommer att gälla även för sådana tillfälliga förvärsinkomster av verksamhet som inte bedrivs självständigt. Dessa inkomster kommer att hänföras till den allmänna kategorin av pensionsgrundande inkomster av anställning. Dessa inkomster återfinns för närvarande i 11 kap. 2 § AFL bland de ersättningar som inte har någon nedre beloppsgräns. Skälet till förändringen är att arbetsgivaravgifter – till skillnad från vad som skall gälla för ersättningar enligt de övriga punkterna i 11 kap. 2 § AFL – inom det reformerade pensionssystemet skall betalas på sådana inkomster.

Även vad gäller forskarstipendier som utges av de Europeiska gemenskaperna, s.k. Marie Curie-stipendier, föreslår vi att regleringen i 11 kap. 2 § första stycket i AFL skall föras över till det reformerade systemet. Dessa stipendier skiljer sig dock från de övriga ersättningar som anges i de övriga punkterna i samma bestämmelse i AFL genom att den som betalar ut sådana stipendier skall betala fulla arbetsgivaravgifter på dem, medan det för de övriga ersättningarna skall betalas statliga ålderspensionsavgifter. Därtill kommer att stipendier normalt sett inte anses utgöra inkomst av anställning. Med hänsyn härtill föreslår vi att bestämmelsen i AFL om att Marie Curie-stipendium skall räknas som pensionsgrundande inkomst av anställning om det betalas ut av en fysisk person som är bosatt i Sverige eller av en svensk juridisk person skall föras över till en separat paragraf i lagen om inkomstgrundad ålderspension.

I enlighet med vad som gäller i dag föreslås någon motsvarande beloppsgräns inte gälla för socialförsäkringsersättningar m.m. Som kommer att framgå av avsnitt 13 föreslås det inte heller beträffande andra pensionsgrundande belopp finnas något villkor att de ska uppgå till minst ett visst belopp för att tillgodoräknas den försäkrade.

Ersättning i pengar eller annan skattepliktig ersättning till en idrottsutövare från en ideell förening med huvudsakligt syfte att främja idrottslig verksamhet är enligt reglerna i AFL pensionsgrundande endast om

ersättningen uppgår till minst ett halvt basbelopp (18 200 kr år 1998). Prop. 1997/98:151
Om så är fallet är hela beloppet pensionsgrundande.

I ATP-systemet kunde denna särregel införas utan att det uppstod någon mer påtaglig risk för att idrottsutövarnas framtida ålderspension skulle påverkas. ATP grundas i princip på inkomster överstigande ett basbelopp under ett år samtidigt som det i normalfallet är långt ifrån alla år som blir avgörande för ålderspensionens storlek. I det reformerade pensionssystemet, där i princip varje kronas inkomst under hela livet skall få betydelse för det framtida pensionsutfallet, kan regeln ifrågasättas. Det föreslås dock inte här att särregeln beträffande ersättning till idrottsutövare skall avskaffas. En sådan åtgärd skulle kräva särskilda överväganden när det gäller idrottsföreningarnas ekonomiska situation och därutöver ställningstaganden till rimligheten av eventuella kompensande stödformer. Frågan bör därför, i den mån så bedöms lämpligt, tas upp i annat sammanhang. Regeringen föreslår således att även särregeln rörande ersättning till idrottsutövare överförs till det reformerade regelsystemet.

Enligt de antagna riktlinjerna skall vissa beloppsgränser gälla vid fastställandet av pensionsgrundande inkomst för året. Pensionsgrundande inkomst skall fastställas endast under förutsättning att den försäkrades inkomster av anställning och annat förvärsarbete sammanlagt uppgått till minst ett belopp som motsvarar gränsen för skyldighet att avge självdeklaration, dvs. 24 % av prisbasbeloppet. Det skall också finnas ett intjänandetak, dvs. en gräns för hur höga inkomster som skall beaktas vid fastställandet av pensionsgrundande inkomst. Dessa frågor kommer att behandlas närmare i avsnitt 13.

9 Ålderspensionsrätt för förtidspensionärer

9.1 Inledning

I princippropositionen gjorde den dåvarande regeringen bedömningen att förtidspensioneringen måste förändras som en följd av den föreslagna ålderspensionsreformen. Några förslag rörande förtidspensioneringens framtida utformning eller om dess administration och finansiering lades emellertid inte fram med hänvisning till att frågan om utformningen av det framtida förtidspensionssystemet skulle bli föremål för ytterligare beredning. Därför lämnades inte heller förslag om ålderspensionsrätt för förtidspensionärer. Utformningen av den framtida förtidspensionen har behandlats av Förtidspensionsutredningen i betänkandena Ohälsöförsäkringen – Trygghet och aktivitet (SOU 1997:166) och Ohälsöförsäkringen – Övergångsbestämmelser (SOU 1997:189). Utredningen har lämnat förslag till hur de nya ersättningsreglerna skall anpassas till det reformerade ålderspensionssystemet och vilken ålderspensionsrätt som förtidspensionärer skall tillgodoräknas i detta system. Utredningen fortsätter sitt arbete med att se över vissa återstående frågor. I en till riksdagen den 12 mars överlämnad proposition 1997/98:111 Reformerad förtidspension, m.m.

behandlas frågan om ett reformerat system för ersättning vid långvarig, medicinskt grundad arbetsförmåga.

Av de av riksdagen antagna riktlinjerna för det reformerade ålderspensionssystemet framgår det att personer med sjukbidrag eller förtidspension skall ges ålderspensionsrätt inom det reformerade ålderspensionssystemet. Detta skall gälla både för personer som vid lagstiftningens ikraftträdande – som numera är satt till den 1 januari 1999 – redan har beviljats sjukbidrag eller förtidspension och för personer som efter denna tidpunkt nybeviljas sjukbidrag eller förtidspension.

I detta avsnitt redovisas de regler som föreslås gälla för tillgodoräkning av ålderspensionsrätt för förtidspensionärer för tid från lagstiftningens ikraftträdande och fram till dess att ett reformerat förtidspensionssystem träder i kraft, vilket i proposition 1997/98:111 anges till den 1 januari 2001. Frågan om hur ålderspensionsrätt skall tillgodoräknas för förtidspensionärer från och med år 2001 ingår i den fortsatta beredningen av vilka regler som bör gälla för ersättning vid långvarig sjukdom eller funktionshinder.

Regler om tillgodoräkning av ålderspensionsrätt för förtidspensionärer för förfluten tid behandlas i avsnitt 15.2. Vad som sägs i detta avsnitt om förtidspension skall gälla även i fråga om sjukbidrag.

Reformerad förtidspension

Reformeringen av ålderspensionssystemet medför med nödvändighet att reglerna för ersättning vid långvarigt nedsatt arbetsförmåga – det som i dag är förtidspension – måste förändras för i vart fall de förtidspensionärer som kommer att omfattas av det reformerade ålderspensionssystemet. Som tidigare nämnts lämnas i propositionen 1997/98:111 Reformerad förtidspension, m.m. bl.a. förslag till riktlinjer för en reformering av reglerna om ersättning vid varaktig medicinskt grundad arbetsförmåga. Några lagförslag i denna del lämnas inte i propositionen. I fråga om den del av det blivande systemet som gäller förtidspension begär regeringen riksdagens godkännande av föreslagna riktlinjer.

Enligt regeringens förslag till allmänna principer skall det liksom i dag finnas en särskild form av ersättning för dem som drabbas av en medicinskt orsakad varaktig nedsättning av arbetsförmågan med minst en fjärdedel och ersättning skall även i fortsättningen kunna utges som en fjärdedels, halv, tre fjärdedels eller hel förtidspension. Utformningen av reglerna om beräkning av ersättning föreslås bygga på principen om ersättning för inkomstbortfall och vidare föreslås att den inkomstrelaterade ersättningen skall kompletteras med ett garantibelopp som utfyllnad upp till en garanterad nivå. Om den försäkrade saknar inkomstrelaterad ersättning föreslår regeringen att ersättning skall utges med ett belopp som motsvarar garantinivån. Förtidspension föreslås vidare längst kunna utges fram till dess den försäkrade fyller 65 år.

I propositionen föreslås att den inkomstrelaterade ersättningen skall baseras på en uppskattning av den inkomst den försäkrade skulle ha haft om inte nedsättningen av arbetsförmågan inträffat. Till grund för denna uppskattning skall inkomsterna åren närmast före pensionsfallet användas. Regeringen lämnar i den nämnda propositionen inte förslag till vilket

inkomstunderlag som skall användas vid beräkning av den inkomstrelaterade förtidspensionen men gör den bedömningen att den inkomstrelaterade ersättningen vid hel förtidspension bör utgöra 65 procent av den uppskattade inkomsten upp till ett visst tak.

Det garantibelopp som föreslås komplettera den inkomstrelaterade ersättningen för dem som under tiden före pensionsfallet haft låga eller inga förvärvsinkomster föreslås utformas med utgångspunkt i en åldersberoende garantinivå. Ersättningen föreslås i sin helhet bli skattepliktig på samma sätt som förvärvsinkomster och inkomstrelaterad förtidspension. Enligt regeringens förslag skall för rätt till ersättning med garantibelopp krävas aktuell bosättning i Sverige, och för gifta respektive ogifta föreslås att skilda garantinivåer skall gälla.

Regeringen föreslår i propositionen att den förtidspension som täcker inkomstbortfall vid varaktigt nedsatt arbetsförmåga på grund av medicinska orsaker skall grunda rätt till ålderspension. Något närmare förslag om hur ett sådant tillgodoräknande skall ske lämnas emellertid inte då regeringen bedömer att ytterligare beredning krävs innan slutliga förslag kan läggas fram. Vid den närmare utformningen av ålderspensionsrätten vid inkomstrelaterad förtidspension skall också frågan om ålderspensionsrätten för förtidspensionärer med garantibelopp behandlas.

Ett reformerat system för ersättning vid långvarigt nedsatt arbetsförmåga skall enligt regeringens förslag träda i kraft den 1 januari 2001. I förslag till övergångsbestämmelser anges att personer som är födda år 1938 eller senare som vid ikraftträdandet av det nya förtidspensionssystemet har förtidspension skall få denna omvandlad till förtidspension i det reformerade systemet. Den omräknade förtidspensionen föreslås därefter behandlas på samma sätt som de förtidspensioner som beviljas efter ikraftträdandet. Omvandlingen bör enligt regeringen göras så att en individs ersättning i möjligaste mån behålls oförändrad. För en förtidspensionär som har ATP skall summan av folkpensionens huvudförmån och ATP omvandlas till inkomstrelaterad förtidspension och till den vars ersättning efter omräkning inte når upp till garantinivån skall mellanskillnaden utges som garantibelopp.

För personer födda åren 1936 och 1937 som har beviljats förtidspension före ikraftträdandet eller beviljas sådan förmån därefter bör enligt regeringens bedömning i proposition 1997/98:111 inte beröras av det reformerade förtidspensionssystemet. Regeringen föreslår därför att nuvarande folkpensions- och ATP-regler i princip skall gälla även fortsättningsvis för dessa åldersgrupper och gör också den bedömningen att ålderspensionsrätt för dessa personer bör tillgodoräknas enligt i princip nuvarande regler.

Regeringens förslag: Försäkrade, som enligt reglerna i lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL) uppbär tilläggspension i form av förtidspension beräknad på grundval av antagandepoäng, skall tillgodoräknas ett särskilt pensionsgrundande belopp baserat på en fiktiv, antagen inkomst (antagandeinkomst) fram till och med 64 års ålder.

Regeringens bedömning: De föreslagna reglerna bör endast avse tiden fram till dess reformerade regler om förtidspension träder i kraft år 2001. Förslag om närmare utformning av långsiktiga regler för ålderspensionsrätt för förtidspension skall lämnas i samband med förslag om reformerade förtidspensionsregler. Vid utformningen av dessa regler om pensionsrätt kommer olika lösningar att prövas.

Promemorians förslag: Förslaget i Ds 1995:41 stämmer överens med regeringens förslag med undantag för till vilken ålder pensionsgrundande belopp för antagandeinkomst skall kunna beräknas.

Remissinstanserna: *De Handikappades Riksförbund* – som tillsammans med *Försäkringskassan i Södermanlands län* och *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund* anser att ett ställningstagande till de förslag som framförs på detta område försvaras av den osäkerhet som råder om den framtida utformningen av förtidspensionen – stöder förslaget att en antagandeinkomst ersätter ATP-systemets antagandepoäng under förutsättning att det inte innebär en försämring av rätten till ålderspension för dem som uppbär förtidspension. *Kammarrätten i Stockholm* ställer sig positiv till att möjligheten att tillgodoräknas pensionsrätt grundad på antagandeinkomsten skall kunna ske fram till månaden före den då den försäkrade fyller 65 år. *Pensionärernas Riksorganisation* tillstyrker förslaget.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Lagstiftningen rörande det reformerade pensionssystemet avses träda i kraft den 1 januari 1999. Efter detta datum skall det för försäkrade som är födda efter år 1937 fastställas ålderspensionsrätt enligt reglerna i det reformerade ålderspensionssystemet. Som nämnts i inledningen och som framgår av prop. 1997/98:111 Reformerad förtidspension, m.m. är förtidspensionssystemet föremål för beredning inom regeringskansliet. Nya regler om förtidspension planeras träda i kraft den 1 januari år 2001. Reglerna rörande förtidspensionärs rätt till ålderspension i det reformerade pensionssystemet måste därför fram tills dess grunda sig på de nuvarande reglerna i AFL om rätt till och beräkning av förtidspension.

En person kan enligt nuvarande regler i AFL vara berättigad till såväl folk- som tilläggspension i form av förtidspension. Har förtidspensionären före förtidspensionstillfället tillgodoräknats pensionspoäng för ATP har han eller hon rätt till tilläggspension i form av förtidspension som motsvarar ålderspension beräknad på grundval av dessa pensionspoäng och som om han eller hon varit 65 år vid tidpunkten för förtidspensioneringen.

Under vissa förutsättningar har emellertid förtidspensionären rätt till en tilläggspension som beräknas med beaktande av s.k. antagandepoäng. Det fordras då att den försäkrade antingen har tillgodoräknats pensionspoäng för minst två av de fyra åren närmast före året för förtidspensionsfallet eller också att han eller hon vid tidpunkten för förtidspensioneringen har en sjukpenninggrundande inkomst som uppgår till lägst ett belopp som motsvarar det vid årets ingång gällande basbeloppet.

I 13 kap. 2 § andra stycket AFL regleras hur förtidspension med ledning av antagandepoäng skall beräknas. Utgångspunkten för dessa regler är att storleken av hel förtidspension i princip skall motsvara den ålderspension som den försäkrade skulle ha varit berättigad till vid 65 års ålder om han eller hon fortsatt att arbeta i oförminskad omfattning fram till ålderspensioneringen. Så snart förutsättningarna för antagandepoängberäkning är uppfyllda, beräknas förtidspensionen under antagande att den försäkrade för varje år fr.o.m. förtidspensionsfallet t.o.m. det år då han eller hon uppnår 64 års ålder har tillgodoräknats viss pensionspoäng, antagandepoäng.

Antagandepoängen beräknas enligt den av två alternativa metoder som ger det för den försäkrade gynnsammaste resultatet. Den ena metoden innebär att antagandepoängen skall motsvara medeltalet av de två högsta pensionspoängtalerna som tillgodoräknats den försäkrade under de fyra åren närmast före pensionsfallet. Den andra metoden innebär att antagandepoängen beräknas på grundval av de pensionspoäng som tillgodoräknats fr.o.m. det år då den försäkrade fyllde 16 år t.o.m. året närmast före förtidspensionsfallet. Antagandepoängen skall därvid motsvara medeltalet av de pensionspoäng som tillgodoräknats under halva antalet av de år som sålunda kommer i fråga, varvid hänsyn skall tas till de år som har de högsta poängtalerna.

Den på så sätt bestämda antagandepoängen tillgodoräknas den försäkrade för varje år fr.o.m. året för förtidspensionsfallet t.o.m. det år då han eller hon uppnår 64 års ålder. Antagandepoängen jämte de pensionspoäng som tillgodoräknats för år före förtidspensionsfallet läggs därefter till grund för att beräkna förtidspensionens storlek enligt de regler som gäller för beräkning av tilläggspension i form av ålderspension.

Enligt de antagna riktlinjerna för ålderspensionsreformen skall förtidspensionärer, som enligt de nuvarande reglerna uppbär förtidspension beräknad på grundval av antagandepoäng, tillgodoräknas pensionsrätt i det reformerade ålderspensionssystemet enligt en särskild ordning som är avsedd att ge en kompensation i ålderspensionshänseende enligt i huvudsak samma principer som tillämpas i dag.

Regeringen har i lagrådsremissen Reformerade regler om inkomstgrundad ålderspension begränsat regleringen av ålderspensionsrätt för förtidspension till endast år 1999. Då emellertid – som framgår av inledningen till detta avsnitt – ett reformerat förtidspensionssystem avses träda i kraft först år 2001, bör som *Lagrådet* påpekat ingen tidsbegränsning göras av lagstiftningen rörande regler för tillgodoräknande av pensionsrätt för förtidspensionärer. Regeringen avser i stället att återkomma i den frågan i samband med förslag om närmare utformning av reformerade förtidspensionsregler.

Regeringen föreslår alltså att försäkrade som uppbär tilläggspension i form av förtidspension beräknad på s.k. antagandeinkomst tills vidare skall tillgodoräknas ett särskilt pensionsgrundande belopp baserat på den inkomsten. Regeringens utgångspunkt är dock att den nu valda lösningen är temporär för åren 1999 och 2000 och inte styrande för den fortsatta beredningen av det framtida förtidspensionssystemet.

För förtidspensionärer utan antagandepoäng bör ålderspensionsrätten beräknas på samma sätt som för andra försäkrade, dvs. på grundval av de pensionsgrundande inkomster och pensionsgrundande belopp som fastställs såväl före som efter förtidspensionsfallet. De föreslås således inte särskilt kompenseras inom ålderspensioneringen. Detta överensstämmer med den nu gällande ordningen.

Enligt de antagna riktlinjerna skall den särskilda pensionsrätt som inom det reformerade ålderspensionssystemet skall tillgodoräknas förtidspensionärer med antagandepoäng baseras på en fiktivt antagen inkomst som bör beräknas med utgångspunkt från den fastställda antagandepoängen.

Enligt nuvarande regler i AFL kan förtidspension som längst uppbäras fram t.o.m. månaden före den då den försäkrade uppnår 65 års ålder. Möjligheten att vid tillgodoräkandet av pensionspoäng beakta även antagandepoäng består endast så länge förtidspension utges och längst t.o.m. 64-årsåret, dvs. det sista år då pensionspoäng kan tillgodoräknas i dagens ATP-system. Enligt de antagna riktlinjerna för pensionsreformen skulle även i det reformerade systemet möjligheten att tillgodoräknas pensionsrätt grundad på antagandeinkomst bestå endast t.o.m. det år då förtidspensionären uppnår 64 års ålder. I Ds 1995:41 föreslogs att pensionsrätt grundad på antagandeinkomst skulle kunna tillgodoräknas fram t.o.m. månaden före den då den försäkrade fyller 65 år. Vi föreslår emellertid inte nu att pensionsrätt för förtidspension i det reformerade systemet skall kunna tillgodoräknas för längre tid än som gäller för antagandepoäng för tilläggspension inom ATP-systemet. Om denna begränsning skall bestå eller om pensionsrätt skall kunna tillgodoräknas även för det året då förtidspensionären fyller 65 år får beredas vidare vid den närmare utformningen av ålderspensionsrätten för reformerad förtidspension.

Regeringens förslag: Antagandeinkomsten beräknas genom att antagandepoängen enligt 13 kap. 2 § AFL, med tillägg för en poäng, multipliceras med det för det året gällande förhöjda prisbasbeloppet.

Pensionsgrundande belopp för antagandeinkomst skall tillgodoräknas för varje månad fram till och med det år då den försäkrade fyller 64 år och som han eller hon uppbär förtidspension beräknad med ledning av antagandepoäng.

För en försäkrad som för en viss månad uppburit hel förtidspension skall det pensionsgrundande beloppet utgöra en tolfedel av antagandeinkomsten. För en försäkrad som under en månad uppburit partiell förtidspension skall pensionsgrundande belopp tillgodoräknas med motsvarande andel av en tolfedel av antagandeinkomsten.

När förtidspension enligt bestämmelserna i den nordiska konventionen om social trygghet skall beräknas med proportionering av antalet framtida försäkringsperioder (år med antagandepoäng) skall vid beräkning av pensionsgrundande belopp motsvarande proportionering i stället göras av antagandeinkomsten.

Promemorians förslag: Förslaget i Ds 1995:41 stämmer i huvudsak överens med regeringens förslag dock att promemorians förslag inte innehåller någon regel om beräkning av pensionsgrundande belopp när den nordiska konventionen är tillämplig.

Remissinstanserna: *Kammarrätten i Stockholm* tillstyrker promemorians förslag om att inte överföra garantiregeln i AFL utan att ålderspensionsrätt grundad på antagandeinkomst endast skall tillgodoräknas för den tid förtidspension utgetts och bara på så stor andel av antagandeinkomsten som svarar mot förtidspensionsgraden. *Riksförsäkringsverket (RFV)* påpekar att förslaget inte utformats med beaktande av att det – med stöd av äldre övergångsbestämmelser till AFL – fortfarande kan finnas personer som uppbär två tredjedels förtidspension.

Skälen för regeringens förslag: Enligt de antagna riktlinjerna för pensionsreformen skall antagandepoängen inom ATP tas som utgångspunkt för beräkningen av den särskilda pensionsrätt som i det reformerade pensionssystemet skall tillgodoräknas förtidspensionärer som enligt nuvarande regler i AFL beviljats förtidspension grundad på antagandepoäng. Den fastställda antagandepoängen skall, med hänsyn till att inkomster understigande ett prisbasbelopp inte är pensionsgrundande för ATP, kompletteras med ett tillägg av en poäng. Den sammanlagda pensionspoängen skall därefter multipliceras med det förhöjda prisbasbeloppet för det aktuella året, varigenom en fiktiv, antagen inkomst – antagandeinkomsten – erhålls. Beräkningsmetoden innebär – genom kopplingen till prisbasbeloppet – att antagandeinkomsten från ett år till ett annat räknas om på grundval av förändringen i det allmänna prisläget, dvs. den kommer att prisindexeras.

En pensionspoäng för ATP motsvarar i princip ett prisbasbelopp. Sedan den 1 januari 1995 gäller emellertid regler som innebär att föränd-

ringarna i det allmänna prisläget från ett år till ett annat endast beaktas till viss del vid beräkningen av basbeloppet. Vid beräkningen av basbeloppet för åren 1995–1997 beaktades endast 60 % av prisförändringen och vid beräkningen av basbeloppet för år 1998 beaktades 80 % av denna förändring. I 1998 års ekonomiska vårproposition föreslås att vid beräkning av basbeloppet för år 1999 skall någon begränsning av uppräkningsningen av basbeloppet med anledning av prisförändringar inte längre ske. Pensionspoäng fastställs dock med ledning av basbeloppet sedan detta ökats på så sätt att – liksom skett vid fastställandet av basbeloppet före år 1995 – förändringarna i det allmänna prisläget beaktas fullt ut, dvs. med ledning av det förhöjda basbeloppet. Basbeloppet för år 1998 är 36 400 kr medan det förhöjda basbeloppet och därmed en pensionspoäng för samma år motsvarar ett belopp om 37 100 kr. Eftersom antagandeinkomsten skall beräknas på ett sådant sätt att antagandepoängen räknas om till den inkomst som legat till grund för beräkningen av poängen och poängen fastställts med ledning av det förhöjda prisbasbeloppet måste det belopp med vilket multiplikation skall ske vara det förhöjda prisbasbeloppet, om man vill uppnå det avsedda syftet med reglerna. Regeringen föreslår därför att antagandeinkomsten beräknas genom att antagandepoängen med tillägg av en poäng multipliceras med det förhöjda prisbasbeloppet för det aktuella året.

Enligt nuvarande regler skall en försäkrad som uppbär hel förtidspension grundad på antagandepoäng år för år tillgodoräknas denna antagandepoäng som pensionspoäng. Den som under minst halva året uppbär en fjärdedels, halv eller tre fjärdedels förtidspension tillgodoräknas som pensionspoäng – utöver pensionspoäng på grundval av förvärvsarbete – motsvarande andel av antagandepoängen. (På grund av äldre övergångsbestämmelser rörande 7 kap. 2 § AFL kan även två tredjedels förtidspension förekomma. Vad som i det följande sägs om partiell förtidspension omfattar även denna grupp). Högre pensionspoäng än 6,50 får dock inte tillgodoräknas för ett år. Dessutom finns en garantiregel innebärande att en försäkrad, som någon gång under ett år uppburit – hel eller partiell – förtidspension grundad på antagandepoäng, alltid skall tillgodoräknas lägst pensionspoäng motsvarande antagandepoängen. Ålderspensionen för en förtidspensionär beräknas sedan på de pensionspoäng som på grundval av förvärvsinkomster m.m. tillgodoräknats före – och i förkommande fall även efter – förtidspensionsfallet och de antagandepoäng som år för år tillgodoräknats som ålderspensionspoäng.

Sedan antagandeinkomsten, beräknad enligt de regler som beskrivits i det föregående, har fastställts skall den försäkrade tillgodoräknas pensionsgrundande belopp baserad på denna. Enligt de antagna riktlinjerna för pensionsreformen skall den särskilda pensionsrätten för personer som uppbär hel förtidspension beräknas på hela antagandeinkomsten. Med den terminologi som används här skall således det pensionsgrundande beloppet för den som under ett helt år uppburit hel förtidspension motsvara hela antagandeinkomsten. Något skäl att avvika från detta föreligger inte.

Pensionsgrundande belopp för antagandeinkomst är avsett att kompensera den försäkrade för bortfall av förvärvsinkomster som förtidspensionsfallet innebär. Antagandeinkomsten skall i princip motsvara hela

den årsinkomst som han eller hon skulle ha erhållit om förtidspensionsfallet inte hade inträffat. Det ter sig därför rimligt att det i ett pensionsystem, som skall bygga på livsinkomstprincipen och i vilket det skall föreligga överensstämmelse mellan avgifter och förmåner, tillgodoräknas ålderspensionsrätt grundad på denna antagandeinkomst endast för tid under vilken förtidspension faktiskt utgetts och bara på så stor andel av antagandeinkomsten som svarar mot förtidspensioneringsgraden.

För att den som uppbär partiell förtidspension beräknad med ledning av antagandepoäng skall kunna tillgodoräknas pensionspoäng för ATP på grundval av antagandepoängen samtidigt som han tillgodoräknas pensionspoäng för förvärvsinkomster, krävs enligt nuvarande regler i AFL att sådan pension uppburits under minst halva året. Detta krav bör inte överföras till det reformerade pensionssystemet.

I AFL finns, som tidigare nämnts, en garantiregel av innebörd att en försäkrad, som någon gång under ett år uppburit – hel eller partiell – förtidspension beräknad med ledning av antagandepoäng, för det året alltid skall tillgodoräknas pensionspoäng som lägst motsvarar antagandepoängen. Denna garantiregel ger i vissa fall upphov till en överkompensation i pensionsrättshänseende. I den mån en förtidspensionär exempelvis inte har en förvärvsförmåga som korresponderar mot pensioneringsgraden bör detta i stället korrigeras inom förtidspensionssystemet och ge upphov till en högre förtidspension, vilket i sin tur ger ett större pensionsgrundande belopp för antagandeinkomst. Garantiregeln bör därför inte få sin motsvarighet i det reformerade ålderspensionssystemet.

Med de nu angivna utgångspunkterna föreslår regeringen att pensionsgrundande belopp för antagandeinkomst skall beräknas per månad. Det pensionsgrundande beloppet kommer därmed att spegla bortfallet av förvärvsinkomster på grund av förtidspensionsfallet även i de fall pensioneringsgraden växlar under året. Under år då ett förtidspensionsfall inträffar eller förtidspensionering upphör föreslår vi att pensionsgrundande belopp beräknas endast för tid för vilken förtidspension har utgetts. Beräkningen av pensionsgrundande belopp skall ske för den tid för vilken förtidspension har utgetts, oavsett när den faktiskt har utbetalats.

Regeringen föreslår därför att det pensionsgrundande beloppet, för en försäkrad som för en viss månad uppburit hel förtidspension, för den månaden utgör en tolfedel av antagandeinkomsten. För en försäkrad som uppburit partiell förtidspension föreslår vi att, för varje månad som sådan pension uppburits, pensionsgrundande belopp tillgodoräknas med motsvarande andel av en tolfedel av antagandeinkomsten. Den som t.ex. under en månad erhållit en fjärdedels förtidspension skall således enligt förslaget för den månaden tillgodoräknas ett pensionsgrundande belopp som motsvarar en fjärdedel av en tolfedel av antagandeinkomsten.

I den mån förtidspensionären vid sidan av förtidspensionen uppbär pensionsgrundande förvärvsinkomster m.m. bör han eller hon tillgodoräknas pensionsrätt även på dessa inkomster enligt de regler som gäller för andra försäkrade.

Som kommer att framgå av avsnitt 29.2.2 nedan föreslås också att de nuvarande reglerna i AFL om tillgodoräknande av pensionspoäng för

förtidspensionärer anpassas till vad som föreslås gälla inom det reformerade systemet.

I den nordiska konventionen om social trygghet (SFS 1993:1529) finns bestämmelser i artikel 15 om beräkning av tilläggspension i form av förtidspension när den försäkrade har rätt till förtidspension beräknad utifrån framtida försäkringsperioder (år med antagandepoäng) från mer än ett nordiskt land. Bestämmelserna innebär att endast en del av de framtida försäkringsperioderna skall medräknas. Denna del bestäms efter förhållandet mellan den faktiska försäkringsperioden i landet och den sammanlagda faktiska försäkringsperioden i länderna. Frågan har uppkommit hur denna regel skall påverka det pensionsgrundande beloppet för förtidspension som skall tillgodoräknas en förtidspensionär i det reformerade ålderspensionssystemet.

Ett alternativ att beräkna pensionsgrundande belopp för förtidspension är att proportionera den beräknade antagandeinkomsten på motsvarande sätt som år med antagandepoäng proportioneras i ATP-systemet vilket ger en lägre antagandeinkomst för varje år med förtidspension. Ett annat alternativ är att förtidspensionären tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för ett reducerat antal år men med hela antagandeinkomsten. Eftersom det föreslås att pensionsgrundande belopp för förtidspension skall tillgodoräknas med en tolfteedel av antagandeinkomsten för varje månad som sådan pension har uppburits anser vi att det första alternativet ger ett riktigare resultat. Regeringen föreslår därför att den beräknade antagandeinkomsten skall proportioneras vid beräkning av pensionsgrundande belopp för en förtidspensionär som får sin förtidspension beräknad med tillämpning av bestämmelserna i den nordiska konventionen om proportionering av framtida försäkringsperioder.

9.4 Samordning mellan förtidspension och arbetsskadelivränta m.m.

9.4.1 Samordnad förtidspension och arbetsskadelivränta

Regeringens förslag: I fall då förtidspensionen är samordnad med arbetsskadelivränta skall livräntan – liksom annars – vara pensionsgrundande till sitt bruttobelopp. Om förtidspensionen är helt samordnad med livräntan och den s.k. antagandeinkomsten är högre än livräntan, skall den försäkrade tillgodoräknas den överskjutande delen som pensionsgrundande belopp. Är förtidspensionen endast delvis samordnad med livräntan skall vad som nu sagts gälla den samordnade delen.

Promemorians förslag: Förslaget i Ds 1995:41 stämmer överens med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Ingen av remissinstanserna har lämnat synpunkter i denna del.

Skälen för regeringens förslag: En försäkrad vars arbetsförmåga är nedsatt på grund av en arbetsskada kan under vissa förutsättningar vara berättigad till ersättning i form av livränta enligt lagen (1976:380) om

arbetskadeförsäkring (LAF) för den inkomstförlust som uppkommer. För det fall den försäkrade samtidigt är berättigad till förtidspension och denna avser att kompensera samma inkomstbortfall som livräntan, samordnas förmånerna på så sätt att livränta utbetalas endast i den mån den överstiger förtidspensionen (6 kap. 1 § LAF).

Livräntan är enligt reglerna i AFL pensionsgrundande för ålderspension och det är livräntans bruttobelopp, dvs. före samordningen enligt 6 kap. 1 § LAF, som bildar utgångspunkten för beräkning av pensionspoäng. Den som uppbär förtidspension enbart från folkpensioneringen eller från tilläggs pensioneringen utan antagandepoängberäkning tillgodoräknas således pensionspoäng på bruttonivån av livräntan. Har förtidspensionären förvärvsinkomster läggs dessa till livräntan och pensionspoäng beräknas för det sammanlagda beloppet.

Pensionspoäng beräknas på livräntans bruttobelopp också i fall där den försäkrade uppbär förtidspension beräknad på grundval av antagandepoäng och denna är helt samordnad med livräntan. Eftersom den försäkrade enligt den i avsnitt 9.3 redovisade garantiregeln alltid är berättigad till pensionspoäng för ålderspension motsvarande minst hela antagandepoängen, kommer pensionspoäng på livräntan i praktiken ha betydelse enbart i de fall där detta leder till en högre pensionspoäng än den fastställda antagandepoängen.

Om den försäkrade uppbär partiell förtidspension under minst halva året kan, såsom redovisats i avsnitt 9.2. den försäkrade enligt nuvarande regler – utöver pensionspoäng på grundval av förvärvsinkomster – tillgodoräknas motsvarande andel av antagandepoängen. Detta gäller emellertid inte om den partiella förtidspensionen är helt samordnad med livränta. Pensionspoäng tillgodoräknas i sådant fall antingen på livräntans bruttobelopp eller på hel antagandepoäng. Är förmånerna endast delvis samordnade gäller det sistnämnda till den del som förmånerna är samordnade. Ålderspensionspoäng för den icke samordnade delen kan beräknas på vanligt sätt, dvs. på grundval av förvärvsinkomster med tillägg av den andel av antagandepoängen som motsvarar graden av förtidspensionering och med hänsyn tagen till hur stor andel av förtidspensionen som inte är samordnad med livräntan. Den försäkrade har emellertid, som tidigare framgått, alltid rätt till pensionspoäng för ålderspension motsvarande minst den fastställda antagandepoängen.

Tidigare i detta avsnitt har redovisats förslag till hur pensionsgrundande belopp för antagandeinkomst skall beräknas i det reformerade systemet. Förslaget innebär att pensionsgrundande belopp för antagandeinkomst tillgodoräknas för varje månad som förtidspension beräknad med ledning av antagandepoäng har uppburits. För en försäkrad som för en viss månad har uppburit hel förtidspension utgör det pensionsgrundande beloppet således en tolfedel av antagandeinkomsten. För en försäkrad som uppburit en fjärdedels, halv, tre fjärdedels eller övergångsvis två tredjedels förtidspension skall, för varje månad som sådan pension uppburits, pensionsgrundande belopp tillgodoräknas med motsvarande andel av antagandeinkomsten. I den mån förtidspensionären vid sidan av förtidspensionen uppbär pensionsgrundande förvärvsinkomster m.m. tillgodoräknas pensionsrätt även på dessa inkomster enligt de regler som gäller för andra försäkrade. I enlighet med

vad som närmare kommer att utvecklas i avsnitt 29.2.2 föreslår regeringen att de nuvarande reglerna i AFL anpassas härtill.

I det följande skall behandlas hur beräkningen av pensionsgrundande belopp för antagandeinkomst inom den reformerade ålderspensioneringen föreslås ske då förtidspensionen är samordnad med livränta. Om inte någon särskild regel införs skulle pensionsrätt i det reformerade systemet alltid tillgodoräknas på livräntans bruttobelopp och pensionsrätt dessutom ges på pensionsgrundande belopp för antagandeinkomst samt därutöver på eventuella förvärvsinkomster. Under beredningsarbetet har olika lösningar övervägts.

Enligt nuvarande regler för tillgodoräkning av ålderspensionsrätt tillgodoräknas en förtidspensionär i praktiken pensionspoäng antingen på livräntan eller, om antagandepoängen är högre, på denna. Under beredningen har den bedömningen gjorts att denna ordning bör få sin motsvarighet i det reformerade systemet. Regeringen föreslår därför att det belopp som är högst – bruttolivräntan eller antagandeinkomsten – skall vara pensionsgrundande. Detta kan ske på olika sätt men vi anser att en beräkning som utgår från att livräntan alltid är pensionsgrundande till sitt bruttobelopp är att föredra. I den mån det därefter visar sig att antagandeinkomsten är högre än bruttolivräntan bör ett pensionsgrundande belopp på grundval av antagandeinkomsten också fastställas såvitt avser den överskjutande delen. Med denna metod erhålls en tydlig inkomstordning med bruttolivräntan, som utgör pensionsgrundande inkomst, i botten. Metoden är vidare att föredra ur administrativ synvinkel eftersom den skulle innebära att bruttolivräntan alltid är pensionsgrundande fullt ut och att uppgift om densamma därför alltid kan läggas till grund för beräkning av pensionsgrundande inkomst. Beträffande pensionsrätt för pensionsgrundande ersättning som betalas ut för förfluten tid se avsnitt 9.4.2.

Med hänvisning till vad som nyss sagts föreslår regeringen att den redovisade metoden väljs. Detta innebär således att arbetsskadelivräntan alltid är pensionsgrundande till sitt bruttobelopp och att den försäkrade, för det fall att antagandeinkomsten är högre än livräntan, tillgodoräknas också den överskjutande delen som pensionsgrundande belopp. Såvitt avser skyldigheten att betala avgifter till pensionssystemet får, med den nu föreslagna lösningen, detta ansvar delas mellan förtidspensionssystemet och arbetsskadeförsäkringen. Arbetsskadeförsäkringen kommer dock att stå för huvuddelen av ålderspensionsavgiften.

För ATP-systemets del föreslår vi, som framgår av avsnitt 29.2.2, att en lösning med samma innebörd införs, dvs. att pensionspoäng beräknas enligt principen om bästa utfall antingen på endast bruttolivräntan eller, om antagandepoängen är högre, på både bruttolivräntan och den del av antagandepoängen som överstiger pensionspoängen för livräntan. Detta föreslås gälla för alla försäkrade utom för dem som är födda år 1937 eller tidigare och som beviljats förtidspension för tid med början före den 1 januari 1999.

En fråga som också har varit föremål för övervägande är vilka konsekvenser den nu föreslagna lösningen kan få för en icke-EES medborgare som flyttar tillbaka till sitt hemland under tid då han uppbär både arbetsskadelivränta och med denna samordnad förtidspension. Såsom försäkringsbegreppet för närvarande är utformat är i det läget arbetsskadelivräntan inte längre pensionsgrundande (11 kap. 1 § andra stycket jämfört med 1 kap. 3 § första och andra stycket AFL), medan den eventuella antagandepoäng som förtidspensionen beräknas på kan tillgodoräknas som pensionspoäng inom ålderspensioneringen på grund av bestämmelsen i 1 kap. 3 § tredje stycket AFL. Försäkringsbegreppet föreslås tills vidare, enligt vad som utvecklats i avsnitt 7, få i princip samma utformning i det reformerade ålderspensionssystemet. Konsekvenserna av den nu föreslagna lösningen skulle – om ingen särskild regel införs – bli att den utomlands bosatte tillgodoräknas hela antagandeinkomsten som pensionsgrundande belopp, eftersom bruttolivräntan, som skall ligga i botten på inkomststapeln, inte är pensionsgrundande. Detta överensstämmer också principiellt sett med vad som gäller i dag eftersom den försäkrade enligt garantiregeln i 11 kap. 6 § sista stycket AFL alltid skall tillgodoräknas pensionspoäng för ålderspension motsvarande minst hela antagandepoängen.

De konsekvenser som den föreslagna lösningen, enligt vad som ovan redovisats, får för en icke-EES-medborgare utgör, enligt vår uppfattning, inte skäl att i detta sammanhang lämna förslag om en särskild regel i detta avseende.

Frågan om den framtida utformningen av arbetsskadeförsäkringen har behandlats av Arbetsskadeutredningen 1997 i betänkandet Den framtida arbetsskadeförsäkringen (SOU 1998:37). Motsvarande spørsmål rörande förtidspensionering tas upp i Förtidspensionsutredningens betänkande Ohälsoförsäkringen – Trygghet och aktivitet (SOU 1997:166). Båda dessa betänkanden är föremål för vidare beredning inom Socialdepartementet och resultatet härav kan komma att påverka de nu aktuella reglerna för samordning av de båda förmånerna.

Även den tidigare berörda frågan om hur reglerna skall tillämpas för vissa utomlands bosatta personer är beroende av vilka förslag rörande försäkringsbegreppet inom socialförsäkringsområdet som kan komma att lämnas till följd av den pågående beredningen av Utredningens om socialförsäkringens personkrets betänkande, En lag om socialförsäkringar (SOU 1997:72). De i detta sammanhang lämnade förslagen om samordningen mellan förtidspension och arbetsskadelivränta får även mot denna bakgrund därför ses som temporära.

Regeringens förslag: Har en ersättning som är pensionsgrundande eller för vilken pensionsgrundande belopp för antagandeinkomst skall beräknas betalats ut till den försäkrade och beviljas denne senare för samma tid annan ersättning som är pensionsgrundande och samordnad med den tidigare utbetalda ersättningen, skall den senare beviljade ersättningen vara pensionsgrundande endast fr.o.m. den månad den börjar betalas ut löpande. Motsvarande skall gälla om den försäkrade beviljas förtidspension för tid för vilken annan pensionsgrundande ersättning som är samordnad med förtidspensionen redan har betalats ut.

Om förtidspension och arbetsskadelivränta eller annan motsvarande livränta beviljas samtidigt skall, vid tillämpning av ovanstående, förtidspensionen anses ha betalats ut först.

Promemorians förslag: Förslaget i Ds 1995:41 stämmer i huvudsak överens med regeringens förslag dock att promemorians förslag inte innehöll någon regel för det fall att förtidspension och arbetsskadelivränta beviljas samtidigt.

Remissinstanserna: Några remissinstanser, bl.a. *Riksförsäkringsverket (RFV)*, *Kammarrätten i Stockholm* och *TCO* ifrågasätter om antagandeinkomsten, vid samordning med tidigare utbetalda förmåner, endast skall vara pensionsgrundande fr.o.m. den månad då förtidspensionen börjar betalas ut och menar att detta i vissa fall kan få negativa följder för den enskilde.

Skälen för regeringens förslag: En annan fråga än den som behandlats i föregående avsnitt är vad som ur pensionsrättssynpunkt skall ske då förtidspension beviljas retroaktivt för tid då t.ex. samordnad arbetsskadelivränta eller sjukpenning redan har utgetts. Situationen kan också vara den omvända, dvs. att arbetsskadelivränta beviljas retroaktivt för tid då samordnad förtidspension eller sjukpenning redan har utgetts. En ytterligare möjlighet är att sjukpenning har utbetalats under viss tid, att sedan förtidspension beviljas för samma tid och, efter ytterligare tid, att även arbetsskadelivränta beviljas för den tidsperioden. Slutligen kan det förekomma att förtidspension och arbetsskadelivränta beviljas samtidigt för förfluten tid.

Såvitt avser utbetalningarna i sig sker en avräkning mot redan utbetalda belopp avseende samma inkomstförlust. Om den försäkrade t.ex. uppburit sjukpenning under viss tid och tillgodoräknas pensionsrätt på grundval härav, är frågan emellertid vad som i pensionsrättshänseende skall gälla om den försäkrade sedan för samma tid beviljas förtidspension och/eller arbetsskadelivränta (eller annan sådan pensionsgrundande ersättning).

Under det fortsatta beredningsarbetet har olika möjligheter övervägts. Ett sätt vore att inte konstruera någon särskild regel för hur samordningen skall ske retroaktivt. Detta skulle innebära att det när en förmån fastställs retroaktivt skulle kunna behöva göras en omräkning av pensionsrätt som redan kan vara fastställd för en annan förmån avseende samma

inkomstbortfall. Om t.ex. förtidspension utgetts för viss tid och arbetsskadelivränta därefter beviljas för samma tid skulle resultatet bli att den på grund av antagandeinkomsten redan fastställda pensionsrätten får räknas om eftersom, enligt den ovan föreslagna regeln, i första hand arbetsskadelivräntan skall vara pensionsgrundande. Om den försäkrade i stället för viss tid uppburit sjukpenning och tillgodoräknats pensionsrätt för denna och senare beviljas förtidspension för samma tid, skulle det däremot krävas en särskild regel för att inte den försäkrade i denna situation fullt ut skulle tillgodoräknas pensionsrätt för antagandeinkomst utöver den tidigare tillgodoräknade pensionsrätten. Om en särskild regel konstrueras med innebörd att den redan fastställda pensionsrätten i stället skulle räknas om, skulle det emellertid uppstå administrativa problem bl.a. eftersom det i beslutet om pensionsgrundande inkomst från skattemyndigheten inte sker någon särredovisning av hur stor del av inkomsten som avser sjukpenning.

En annan lösning är att i stället konstruera en regel som innebär att arbetsskadelivräntan, till den del denna är samordnad med sjukpenning eller förtidspension, endast är pensionsgrundande fr.o.m. den månad då arbetsskadelivräntan börjar utbetalas löpande. Motsvarande skulle gälla för förtidspensionärens antagandeinkomst. Om en försäkrad sålunda först har beviljats förtidspension för vilken har tillgodoräknats pensionsrätt och därefter retroaktivt beviljas arbetsskadelivränta som är samordnad med förtidspensionen skulle arbetsskadelivräntan inte vara pensionsgrundande för tid före den månad då arbetsskadelivräntan börjar utbetalas löpande. På motsvarande sätt skulle förtidspensionärens antagandeinkomst inte vara pensionsgrundande för tid före utbetalningsmånaden, om förtidspensionen är samordnad med tidigare utgiven arbetsskadelivränta. Någon konflikt mellan pensionsrätt för sjukpenning å ena sidan och senare, för samma tid retroaktivt beviljad förtidspension eller arbetsskadelivränta å andra sidan, skulle med denna lösning inte behöva uppkomma. Lösningen förutsätter dock att det vid rapporteringen till skattemyndigheten av hur stor arbetsskadelivränta som har beviljats framgår hur mycket som är pensionsgrundande, t.ex. genom att det anges vilken tid denna avsett och till vilken del annan samordnad ersättning utgetts för samma tid.

En invändning som skulle kunna resas mot lösningen är att exempelvis sjukpenningen i många fall kan vara lägre än arbetsskadelivräntan eller antagandeinkomsten för samma tid. Den försäkrade skulle alltså kunna hävda att pensionsrätt för förfluten tid bör tillgodoräknas även på den del av antagandeinkomsten som överstiger sjukpenningen. Mot detta kan anföras att sjukpenning endast utges för akut sjukdomstid och att den försäkrade för tid därefter, om nedsättningen i arbetsförmåga består, kommer att beviljas sjukbidrag eller annan motsvarande ersättning. Vidare är det – till följd av kollektivavtal m.m. – vanligt förekommande att den försäkrade därutöver ges pensionsgrundande kompensation för det inkomstbortfall han eller hon drabbats av. Detta leder till att de skillnader i ersättningsnivå som kan förekomma inte får någon större betydelse för ålderspensionens storlek.

Det skulle också kunna hävdas att den nu diskuterade lösningen kan få icke önskvärda effekter genom att ett dröjsmål i handläggningen kan

medföra att särskilt arbetsskadeförsäkringen för viss tid skulle kunna undandra sig ansvaret att betala ålderspensionsavgift för en arbetsskadelivränta och att avgiften i sådant fall i stället får betalas av sjukförsäkringen eller förtidspensionsförsäkringen. Mot bakgrund av att de förslag som här läggs fram är temporära i avvaktan på den fortsatta beredningen av Förtidspensionsutredningens betänkande bör denna eventuella konsekvens inte heller anses utgöra hinder för att den nu diskuterade lösningen väljs. Lösningen torde vidare ur administrativ synvinkel vara förenad med betydande fördelar. Enligt regeringens uppfattning talar det anförda till övervägande del för den föreslagna lösningen.

Regeringen föreslår således att antagandeinkomsten – i den del och till den tid förtidspensionen är samordnad med tidigare utbetalda förmåner – skall vara pensionsgrundande endast fr.o.m den månad då förtidspensionen börjar utbetalas löpande. Detta innebär att om annan pensionsgrundande ersättning, t.ex. sjukpenning, har betalats ut för samma månad och den är samordnad med förtidspensionen så skall antagandeinkomsten inte vara pensionsgrundande för den månaden. Vidare föreslår vi att motsvarande skall gälla såvitt avser arbetsskadelivränta och andra pensionsgrundande ersättningar som beviljas för tid för vilken samordnad förtidspension eller annan samordnad pensionsgrundande ersättning redan har betalats ut. För det fall att förtidspension och arbetsskadelivränta eller annan motsvarande livränta beviljas samtidigt föreslår vi, vid tillämpning av ovanstående, att förtidspensionen skall anses ha betalats ut först.

Den pensionsgrundande inkomst som beräknas enligt de nu föreslagna reglerna kommer att ligga till grund för fastställande av både pensionsrätt i det reformerade systemet och pensionspoäng i ATP-systemet. Såvitt avser förtidspension beräknas, enligt de här lämnade förslagen, pensionspoäng för ATP på grundval av antagandepoäng efter samma principer som pensionsgrundande belopp enligt det reformerade systemets regler. Det sagda innebär således att retroaktiva ersättningar som är samordnade med annan pensionsgrundande ersättning eller med förtidspension inte heller kommer att ge pensionsrätt för retroaktiv tid inom ATP-systemet. Vidare föreslås att antagandepoäng skall ge upphov till pensionsrätt inom ATP-systemet först fr.o.m. den månad då förtidspensionen – då denna är samordnad med annan pensionsgrundande ersättning – löpande börjar betalas ut. Några särskilda problem torde således – med förslagen här – inte uppstå såvitt gäller samordningen för retroaktiv tid i ATP-systemet.

9.5 Förtidspensionärers rätt till pensionsrätt för barnår

Regeringens förslag: Förtidspensionärer skall tillgodoräknas pensionsrätt för barnår enligt samma regler som gäller för andra försäkrade.

Promemorians förslag: Förslaget i Ds 1995:41 stämmer överens med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Ingen av remissinstanserna har yttrat sig över denna del av förslaget.

Skälen för regeringens förslag: En fråga som övervägdes av Pensionsarbetsgruppen och i princippropositionen var i vad mån förtidspensionärer skall kunna tillgodoräknas pensionsrätt för barnår. Pensionsarbetsgruppen gjorde den bedömningen att förtidspensionärer bör kunna tillgodoräknas pensionsrätt för barnår enligt i huvudsak samma principer som förvärvsaktiva. I princippropositionen instämde regeringen i den bedömningen. Något förslag lades emellertid inte fram, med motiveringen att ställning inte togs till förtidspensioneringens framtida utformning och till regler för intjänande av ålderspensionsrätt för personer som beviljas förtidspension i ett reformerat förtidspensionssystem.

Frågan om utformningen av förtidspensioneringen i framtiden är, som tidigare nämnts, föremål för fortsatt beredning. Något förslag om pensionsrätt för barnår för den som kommer att beviljas förtidspension enligt reformerade regler därom kan därför inte läggas fram nu.

Med den utformning reglerna för tillgodoräknande av pensionsrätt för barnår och för förtidspensionärs antagandeinkomst har i det förslag som nu läggs fram, föreligger inget administrativt hinder mot att förtidspensionärer tillgodoräknas pensionsrätt för barnår enligt de regler som skall gälla för förvärvsaktiva och detta oavsett om förtidspensionen beräknas på antagandepoängen eller inte.

Som en mera principiell invändning skulle dock kunna ifrågasättas om även den som uppstår hel förtidspension skall kunna tillgodoräknas pensionsrätt för barnår. Ålderspensionsrätten för förtidspensionärer påverkas nämligen inte av förekomsten av barn. Det skall emellertid generellt sett inte finnas något krav på att den som skall kunna tillgodoräknas pensionsrätt för barnår faktiskt måste ha avstått från förvärvsarbete och därigenom fått lägre inkomster och minskad ålderspensionsrätt. Något bärande skäl att undanta dem som uppstår hel förtidspension från rätten att tillgodoräknas pensionsrätt för barnår eller för att föreslå särregler för personer med hel eller partiell förtidspension torde därför inte föreligga.

Regeringen föreslår således att personer, som redan har förtidspension eller som framöver kommer att nybeviljas förtidspension enligt nuvarande regler i AFL, skall kunna tillgodoräknas pensionsrätt för barnår på samma villkor som skall gälla för andra försäkrade. Det pensionsgrundande beloppet för barnår kan därvid beräknas på samma sätt för förtidspensionärer som för andra försäkrade. Samtliga beräkningsmodeller kan således tillämpas.

Enligt vad som framgår av förslagen i avsnitten 11.5 och 11.6 kan ett pensionsgrundande belopp för antagandeinkomst få betydelse i flera hänseenden. För det första skall i utfyllnadsinkomsten för det aktuella året räknas in såväl det pensionsgrundande beloppet för antagandeinkomst som eventuella övriga pensionsgrundande inkomster och belopp. För det andra skall i den individuella jämförelseinkomsten, dvs. inkomsten året före barnets födelse, räknas in den försäkrades pensionsgrundande inkomst det året samt det pensionsgrundande belopp för antagandeinkomst som kan ha tillgodoräknats den försäkrade för samma år. Vidare skall pensionsgrundande belopp för antagandeinkomst lik-

10 Pensionsrätt för plikttjänstgöring

10.1 Pensionsgrundande plikttjänstgöring

Regeringens förslag: Pensionsgrundande belopp för plikttjänstgöring skall – under vissa förutsättningar i övrigt – tillgodoräknas en försäkrad som genomgår grundutbildning enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt.

Promemorians förslag: Förslaget i Ds 1995:41 stämmer överens med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Flertalet av remissinstanserna har inte kommenterat denna del av förslaget. *Pensionärernas Riksorganisation* och *Kammarrätten i Stockholm* har inga erinringar mot förslaget. *Svenska Arbetsgivareföreningen* och *Sveriges Industriförbund* har ansett att kostnadsnivån i pensionssystemet är alltför hög och har därför avvisat förslaget om pensionsrätt för plikttjänstgöring.

Skälen för regeringens förslag: Enligt de antagna riktlinjerna för ålderspensionsreformen skall pensionsrätt för värnpliktstjänstgöring tillgodoräknas i särskild ordning. I princippropositionen angavs att pensionsrätt skall tillgodoräknas i form av ett pensionsgrundande belopp för grundutbildning i samband med värnplikt eller vapenfri tjänst samt för militär grundutbildning för kvinnor.

Skyldighet att tjänstgöra inom totalförsvaret och att i samband därmed genomgå grundutbildning regleras sedan den 1 juli 1995 i lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt. Därutöver kan kvinnor frivilligt genomgå militär grundutbildning, vilket sedan den 1 juli 1995 regleras i lagen (1994:1810) om möjlighet för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning.

Enligt lagen om totalförsvarsplikt gäller totalförsvarsplikt för varje svensk medborgare samt för utländsk medborgare som är bosatt i Sverige. Totalförsvarsplikt kan fullgöras som värnplikt, civilplikt eller allmän tjänsteplikt. Värnplikt fullgörs inom det militära försvaret. Civilplikt kan fullgöras såväl inom det militära som inom det civila försvaret. En totalförsvarspliktig kan efter ansökan få rätt att vara vapenfri och får då inte skrivas in för utbildning till en befattning som är förenad med bruk av vapen eller mot sin vilja skrivas in för tjänstgöring i Försvarsmakten. Allmän tjänsteplikt innebär en skyldighet att under perioder med höjd beredskap antingen tjänstgöra i en ordinarie anställning eller att efter anvisning av en myndighet utföra vissa arbetsuppgifter.

Såväl värnplikt som civilplikt omfattar grundutbildning, repetitionsutbildning, beredskapstjänstgöring och krigstjänstgöring. Den allmänna tjänsteplikten innebär däremot enbart en skyldighet att tjänstgöra under perioder med höjd beredskap.

Skyldighet att fullgöra värnplikt och sådan civilplikt som förutsätter en grundutbildning längre än 60 dagar gäller för män som är svenska medborgare och som är mellan 19 och 47 år. Under normala förhållanden upphör dock skyldigheten att fullgöra grundutbildning om den totalförsvarspliktige inte har kallats in till sådan utbildning före utgången av det år då han fyller 24 år.

Inskrivning för värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning skall ske i samband med mönstring. Jämfört med vad som gällde enligt tidigare regler ger den nya lagen om totalförsvarsplikt större möjligheter att ta ut personer till tjänstgöring inom annan del av totalförsvaret än inom Försvarsmakten.

Kvinnor är liksom enligt tidigare gällande lagstiftning inte skyldiga att genomgå mönstring. En kvinna kan dock, enligt lagen om totalförsvarsplikt, efter en särskild utredning bli inskriven för civilplikt omfattande bl.a. en grundutbildning på högst 60 dagar. Vidare kan en kvinna, enligt lagen om möjlighet för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning, frivilligt genomgå en antagningsprövning som motsvarar den mönstring som män genomgår. Som ett resultat av en sådan antagningsprövning kan kvinnan skrivas in för värnplikt eller civilplikt som är förenad med en grundutbildning överstigande 60 dagar.

Pensionsarbetsgruppen föreslog i sitt betänkande att värnpliktig och vapenfri grundutbildning enligt då gällande regler samt militär grundutbildning för kvinnor skulle grunda pensionsrätt i det reformerade ålderspensionssystemet. Under remissbehandlingen av arbetsgruppens betänkande framfördes, mot bakgrund av den då aviserade nya lagstiftningen, synpunkten att all typ av grundutbildning för totalförsvarspliktiga borde göras pensionsgrundande, dvs. oavsett om det rör sig om värnplikt eller civilplikt. Enligt princippropositionen skulle detta övervägas under den fortsatta beredningen.

Något skäl att frånga ställningstagandet att grundutbildning inom ramen för värnplikt skall grunda rätt till ålderspension har inte framkommit. Grundutbildning för totalförsvarspliktiga som fullgör civilplikt omfattar i huvudsak samma typer av utbildningar som tidigare fanns inom ramen för den vapenfria grundutbildning, som enligt antagna riktlinjer skall vara pensionsgrundande. Även grundutbildning för dessa totalförsvarspliktiga bör därför enligt vår uppfattning grunda pensionsrätt.

Regeringen föreslår således att pensionsgrundande belopp enligt en särskild nedan beskriven ordning skall tillgodoräknas dem som genomgår grundutbildning enligt lagen om totalförsvarsplikt. Som kommer att framgå av nästföljande avsnitt kommer emellertid endast längre grundutbildning att få betydelse i pensionsrättshänseende.

En kvinna som enligt lagen om möjlighet för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning skrivits in för värnplikt eller civilplikt skall anses genomgå utbildning enligt lagen om totalförsvarsplikt (jfr bet. 1994/95:FöU1 s. 32 f). När det i det följande hänvisas till totalförsvarspliktiga som genomgår utbildning enligt lagen om totalförsvarsplikt avses därför även kvinnor, som skrivits in i ovannämnda ordning.

Endast de som genomgår grundutbildning kommer enligt förslaget att kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp. Det innebär att t.ex. yrkes- eller reservofficersutbildning inte kommer att vara pensionsrättsgrundande. Regeringens förslag överensstämmer i denna del med de antagna riktlinjerna för ålderspensionsreformen.

Av övergångsbestämmelserna till lagen om totalförsvarspikt framgår att den som efter lagens ikraftträdande påbörjar grundutbildning skall anses genomgå grundutbildning enligt lagen om totalförsvarspikt även om inkallelse till utbildning har skett före ikraftträdandet. Har utbildning enligt den tidigare värnpliktslagen eller lagen om vapenfri tjänst redan påbörjats gäller dock alltså de äldre bestämmelserna om tjänstgöring. I övergångsbestämmelserna till lagen om möjlighet för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning anges att för den som före ikraftträdandet antagits till grundutbildning enligt den äldre lagen om militär grundutbildning för kvinnor gäller den äldre lagen.

Vid tidpunkten för ikraftträdande av det reformerade ålderspensionssystemets regler år 1999 kommer samtliga som har påbörjat tjänstgöring enligt värnpliktslagen eller lagen om vapenfri tjänst också att ha avslutat utbildningen. Detsamma torde gälla de kvinnor som påbörjat grundutbildning enligt lagen om möjlighet för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning. Några särskilda övergångsbestämmelser för tillgodoräknande av pensionsgrundande belopp för plikttjänstgöring enligt denna lagstiftning behövs därför inte för framtiden. Enligt de antagna riktlinjerna skall emellertid pensionsgrundande belopp för värnplikt m.m. kunna tillgodoräknas fr.o.m. år 1995. Frågan om tillgodoräknande av pensionsgrundande belopp för tid före ikraftträdandet av det reformerade ålderspensionssystemet behandlas i avsnitt 15.

I princippropositionen benämndes den pensionsrätt som här avses pensionsgrundande belopp för värnplikt. Med hänsyn till att andra tjänstgöringsformer än värnplikt – med den innebörd som anges i den nya lagstiftningen – skall kunna ge upphov till pensionsrätt föreslår vi i stället begreppet *pensionsgrundande belopp för plikttjänstgöring*.

Regeringen har tillsatt en parlamentariskt sammansatt utredning för att göra en översyn av tillämpningen av systemet med totalförsvarspikt (dir. 1997:106). Utredningen, som skall överlämna sitt slutbetänkande senast den 1 februari 2000, har att behandla en rad övergripande frågor, bl.a. angående olika tjänstgöringars omfattning. För det fall utredningens förslag skulle leda till lagstiftning som innebär att villkoren för plikttjänstgöring påverkas, kan uppstå behov av att även frågan om villkoren för pensionsrätt för framtida plikttjänstgöring ses över.

Regeringens förslag: För att pensionsgrundande belopp för plikt-tjänstgöring skall tillgodoräknas skall tjänstgöring under grundutbildning ha pågått under minst 120 dagar utan att mellankommande beslut som innebär att utbildningen avbryts har meddelats. Vid bedömningen om villkoret om minst 120 dagars tjänstgöring är uppfyllt skall hänsyn tas endast till dagar för vilka dagersättning enligt lagen om totalförsvarsplikt betalats ut.

Promemorians förslag: Förslaget i Ds 1995:41 stämmer överens med regeringens förslag.

Remissinstanserna: *Totalförsvarets pliktverk (Pliktverket)* föreslår att pensionsgrundande belopp skall tillgodoräknas den som genomgår längre grundutbildning än 60 dagar och för vilka dagar dagersättning har utbetalats samt att inga regler om avbrott skall införas.

Skälen för regeringens förslag: Enligt de antagna riktlinjerna skall en försäkrad tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för värnplikt endast under förutsättning att tjänstgöring under grundutbildning fullgjorts under viss minsta tid. I princippropositionen angavs denna minimiperiod till fyra månader.

Enligt lagen om totalförsvarsplikt är den längsta perioden för grundutbildning 615 dagar för den som skrivits in för värnplikt och 320 dagar för den som skrivits in för civilplikt. Även i den tidigare lagstiftning som reglerade tjänstgöringsskyldighet inom totalförsvaret angavs grundutbildningens längd i termer av dagar. Det är därför ändamålsenligt att också villkoret i pensionslagstiftningen om grundutbildningens längd anges som ett visst minsta antal dagar. I Ds 1995:41 förslogs därför att pensionsgrundande belopp för plikttjänstgöring skall tillgodoräknas om grundutbildningen har pågått under minst 120 dagar motsvarande den av riksdagen fastlagda tidsgränsen på fyra månader. Pliktverket har invänt mot denna tidsgräns och framfört att man i lagen om totalförsvarsplikt skiljer mellan grundutbildning längre än 60 dagar och annan utbildning och att tidsgränsen 120 dagar således inte har någon motsvarighet i den lagstiftningen. Vidare har Pliktverket påpekat att pensionsgrundande dagpenning betalas ut för repetitionsutbildning och grundutbildning som är kortare än 60 dagar samt att en nedre gräns om 120 dagar för pensionsgrundande belopp för plikttjänstgöring skulle leda till den enligt verket orimliga konsekvensen att utbildning kortare än 60 dagar är kvalificerande för pensionsrätt samtidigt som grundutbildning längre än 60 dagar men kortare än 120 dagar inte är det. Pliktverket föreslår således att tidsgränsen bestäms till 60 dagar. Regeringen delar inte denna uppfattning. Avsikten med införandet av pensionsgrundande belopp för plikttjänstgöring är att kompensera främst dem som genomgår en icke frivillig grundutbildning inom totalförsvaret för att de under utbildningstiden inte kan tjäna in pensionsrätt genom arbete. Korta tjänstgöringstider medför inte något i pensionshänseende betydande inkomstbortfall särskilt mot bakgrund av att de som är aktuella för grundutbildning inom totalförsvaret i många fall inte har hunnit skaffa sig några större för-

värvsinkomster. Det är först vid längre frånvaro från förvärvslivet – exempelvis sex månader eller mer – som den uteblivna möjligheten att förvärvsarbeta som plikttjänstgöringen innebär kan antas få betydelse ur pensionshänseende. Mot denna bakgrund bör pensionsgrundande belopp för plikttjänstgöring endast få tillgodoräknas om tjänstgöringen omfattar en viss, längre tid. Någon ändring i jämförelse med tidigare presenterade förslag är emellertid för närvarande inte motiverad. Regeringen föreslår alltså, i enlighet med de antagna riktlinjerna, att den minsta tjänstgöringstiden skall bestämmas till 120 dagar.

Regeln om viss minsta tjänstgöringstid innebär att pensionsgrundande belopp inte tillgodoräknas så länge antalet tjänstgöringsdagar i en grundutbildning inte nått upp till 120. Så snart antalet dagar överstiger 120, skall däremot i princip alla dagar – dvs. även tjänstgöringsdagar dessförinnan – beaktas som underlag vid tillgodoräkandet av pensionsgrundande belopp.

En grundutbildning som i sig uppgår till minst 120 dagar kan vara förlagd så att tjänstgöringsdagarna fördelar sig på olika sidor av ett årsskifte. I en sådan situation anser vi att pensionsgrundande belopp skall tillgodoräknas för vart och ett av åren i förhållande till det antal dagar som fullgjorts respektive år. Eftersom pensionsgrundande belopp för plikttjänstgöring enligt vad som föreslås i avsnitt 15.3 skall kunna tillgodoräknas även för åren 1995–1998, gäller vad som nu sagts också i fråga om den som genomgår grundutbildning som sträcker sig över årsskiftet 1998/1999 då det reformerade pensionssystemets intjänanderegler träder i kraft. Vad som föreslås i fråga om utbildning som pågår över årsskiftet 1994/1995 redovisas i avsnitt 15.3.

Det kan förekomma att den som genomgår grundutbildning avbryter utbildningen eller gör ett tillfälligt uppehåll i denna. Den som avbryter sin grundutbildning kan med vissa undantag kallas in på nytt till sådan utbildning.

Enligt lagen om totalförsvarspåbud kan beslut om avbrott i grundutbildning fattas i fyra olika situationer. Den första situationen är när den totalförsvarspåbudsgivande varit frånvarande från tjänsten under så lång tid att målet med utbildningen inte kommer att uppnås. Frånvaron kan antingen vara olovlig eller bero på sjukdom eller skada som personen ådragit sig i tjänsten eller på fritiden. Den som drabbats av skada eller sjukdom i tjänsten kommer regelmässigt att kompenseras genom förmåner från sjukförsäkringssystemet eller genom förmåner som utgår enligt lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd, vilka förmåner är pensionsgrundande. En annan situation är när den som fullgör tjänstgöringen på grund av tillfällig nedsättning av den fysiska eller psykiska prestationsförmågan kan antas komma att vara frånvarande från tjänsten så länge att målet med utbildningen inte kommer att nås. Beslut om avbrott kan även fattas om den som fullgör tjänstgöringen har ansökt om rätt att vara vapenfri. En fjärde situation då beslut om avbrott kan fattas är om den som fullgör tjänstgöringen vägrar eller underlåter att fullgöra sina skyldigheter under tjänstgöringen och det kan antas att skyldigheterna inte heller fortsättningsvis kommer att fullgöras. Härutöver kan Pliktverket eller annan myndighet under vissa förutsättningar besluta att ändra ett inskrivningsbeslut med den verkan att utbildningen avbryts. Något beslut

om avbrott enligt lagen om totalförsvarspåbudsplikt fattas dock inte i en sådan situation, men beslutet innebär att utbildningen avbryts. En totalförsvarspåbudsplikt kan även vara borta från tjänstgöringen mera tillfälligt, t.ex. under en kortare sjukledighet. Något beslut som innebär att utbildningen avbryts fattas då inte utan frånvaron ses som ett tillfälligt uppehåll i utbildningen.

Frågan om pensionsgrundande belopp i fall av tillfälligt uppehåll i en grundutbildning respektive avbrott i förening med senare inkallelse till ny grundutbildning berördes inte i de antagna riktlinjerna. I Ds 1995:41 föreslogs mot bakgrund av vad som anförts ovan att om en grundutbildning återupptas efter ett avbrott eller en ny grundutbildning påbörjas skall tjänstgöringsdagar före respektive efter avbrottet inte kunna läggas samman för uppfyllande av minimivillkoret om 120 dagars tjänstgöring. Däremot föreslogs i promemorian att dagar före och efter tillfälliga uppehåll under en och samma grundutbildning skall få läggas samman. Pliktverket har föreslagit att reglerna om avbrott utgår. Som anförts ovan är det bakomliggande syftet med pensionsgrundande belopp för pliktjänstgöring att en längre tids frånvaro från arbetsmarknaden skall kompenseras i pensionshänseende. Mot denna bakgrund bör utgångspunkten vara att minimivillkoret om 120 dagars tjänstgöring avser en sammanhängande tid. Regeringen instämmer därför i departementspromemorians förslag i denna del. Med beslut om avbrott enligt lagen om totalförsvarspåbudsplikt bör även jämföras annat beslut som innebär att utbildningen avbryts.

Regeringen föreslår således att pensionsgrundande belopp för pliktjänstgöring skall tillgodoräknas en försäkrad endast om tjänstgöringen pågått under minst 120 dagar utan mellankommande beslut som innebär att utbildningen avbryts.

Under den fortsatta beredningen av reglerna för pliktjänstgöring har det framkommit att praxis hittills har varierat när det gäller i vilka situationer beslut fattas om avbrott av en grundutbildning på grund av att den tjänstgöringsskyldige varit frånvarande under så lång tid att han eller hon inte kommer att uppfylla utbildningsmålet. En huvudprincip har emellertid varit att en person skall ha varit frånvarande åtminstone under en tid motsvarande en tiondel av den uppställda grundutbildningstiden. Vidare har framkommit att det inte finns någon enhetlig rutin för att löpande under grundutbildningen registrera frånvarodagar som hänför sig till tiden före ett beslut om att avbryta en grundutbildning.

Den bristande enhetligheten i hittillsvarande praxis medför i kombination med de varierande rutinerna för registrering av antalet frånvarodagar att en person skulle kunna tillgodoräknas ett stort antal frånvarodagar som fullgjorda tjänstgöringsdagar. Detta skulle i sin tur kunna innebära att frånvarodagar skulle kunna läggas till grund för uppfyllandet av kravet på att ha fullgjort 120 dagars tjänstgöring. I de fall en totalförsvarspåbudsplikt har legitima skäl för sin frånvaro får det visserligen bedömas som rimligt att frånvarodagar kan läggas till grund för uppfyllandet av det nämnda kravet. Samma bedömning kan dock inte göras när någon olovligen avviker eller håller sig undan från en grundutbildning.

Till undvikande av icke önskvärda konsekvenser i detta avseende föreslår vi att som fullgjorda tjänstgöringsdagar skall räknas endast dagar för

vilka det utbetalats dagersättning enligt lagen om totalförsvarsplikt. Någon dagersättning utbetalas nämligen inte för dagar då någon olovligt avvikit eller hållit sig undan. Med en bestämmelse av denna innebörd kommer sålunda dagar med olovlig frånvaro inte att kunna läggas till grund för uppfyllandet av kravet på 120 fullgjorda tjänstgöringsdagar.

10.3 Beräkning av pensionsgrundande belopp för plikttjänstgöring m.m.

Regeringens förslag: Under förutsättning att den totalförsvarspliktige har uppfyllt kravet på minst 120 dagars tjänstgöring skall han eller hon tillgodoräknas ett pensionsgrundande belopp som, för varje dag som grundutbildning enligt lagen om totalförsvarsplikt har fullgjorts och för vilken dagersättning har uppburits, motsvarar 50 % av den genomsnittliga pensionsgrundande inkomsten för samtliga försäkrade under 65 års ålder för vilka det fastställts sådan inkomst, delad med 365.

Den som ansvarar för utbildningen av den totalförsvarspliktige skall till Pliktverket lämna uppgifter om utbetalda dagersättningar och om beslut som innebär att utbildningen avbryts.

För att tillgodoräknat pensionsgrundande belopp för plikttjänstgöring skall påverka storleken på den pension som faktiskt skall betalas ut, skall krävas att det s.k. förvärvsvillkoret är uppfyllt.

Promemorians förslag: Förslaget i Ds 1995:41 stämmer överens med regeringens förslag med de undantagen att det i departementspromemorian inte fanns någon bestämmelse om rapporteringsskyldighet från de utbildningsansvariga till Pliktverket samt att det s.k. förvärvsvillkoret har skärpts i förhållande till vad som föreslogs i departementspromemorian.

Remissinstanserna: *Pliktverket* föreslår att den som svarar för utbildningen av totalförsvarspliktiga skall ansvara för att försäkringskassorna får det underlag de behöver för beräkning av pensionsgrundande belopp.

Skälen för regeringens förslag: Enligt antagna riktlinjer skall den som är berättigad till pensionsgrundande belopp för värnplikt tillgodoräknas ett månatligt belopp motsvarande en tolfedel av 50 % av genomsnittsinkomsten för alla försäkrade. Beloppets storlek skall vara enhetligt för alla och oberoende av den försäkrades inkomstförhållanden i övrigt.

Även i det lagförslag som regeringen nu lägger fram baseras beräkningen av det pensionsgrundande beloppet för plikttjänstgöring på en genomsnittsinkomst. Vid beräkningen av denna genomsnittsinkomst föreslår vi – liksom vi föreslår beträffande beräkningen av pensionsgrundande belopp för barnår – att hänsyn skall tas endast till inkomster understigande intjänandetaket och att endast inkomster som uppburits av försäkrade som under året uppnått 16 men inte 65 års ålder skall medräknas. Samtliga pensionsgrundande inkomster som för ett visst år fastställts för personer som då inte uppnått 65 års ålder skall läggas samman. Detta belopp skall därefter divideras med antalet försäkrade som under året inte uppnått 65 års ålder för vilka det fastställts pensionsgrundande inkomst.

(För försäkrade som under det aktuella året inte fyllt 16 år fastställs ingen pensionsgrundande inkomst). Av den på detta sätt beräknade genomsnittsinkomsten skall 50 % utgöra utgångspunkt vid beräkningen av det pensionsgrundande beloppet för plikttjänstgöring.

Grundutbildningens längd fastställs inte till ett visst antal månader utan till ett visst antal dagar. Med hänsyn härtill skulle det vara förenat med administrativa svårigheter att beräkna det pensionsgrundande beloppet i förhållande till antalet fullgjorda kalendermånader. Regeringen föreslår därför att en försäkrad skall tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för plikttjänstgöring per fullgjord tjänstgöringsdag.

Enligt de bestämmelser som reglerar tjänstgöringsskyldigheten i totalförsvaret räknas även lördagar, söndagar och övriga helgdagar som tjänstgöringsdagar. Under ett kalenderår kan således det maximala antalet tjänstgöringsdagar uppgå till 365. Mot denna bakgrund bör förslaget utformas så att den försäkrade skall tillgodoräknas ett pensionsgrundande belopp som för varje tjänstgöringsdag motsvarar 50 % av den för det året genomsnittliga pensionsgrundande inkomsten för alla försäkrade under 65 års ålder för vilka det fastställts sådan inkomst, delad med 365.

Som framgått av framställningen ovan i avsnitt 10.2 skall sådana dagar under vilken en person olovligen avvikit eller undanhållit sig från en grundutbildning inte räknas in vid bedömningen av om kravet på minst 120 dagars tjänstgöring har uppfyllts. För sådana dagar bör inte heller pensionsgrundande belopp tillgodoräknas. Vi föreslår därför att sådant belopp skall tillgodoräknas endast för dagar för vilka det utbetalats dag-ersättning enligt lagen om totalförsvarsplikt.

Pliktverket ansvarar vad gäller de totalförsvarspliktiga i de flesta fall för mönstring, inskrivning, krigsplacering, inkallelser, uppskov, avbrott m.m. Däremot finns det inte hos Pliktverket registrerat uppgifter om utbetalad dag ersättning till de totalförsvarspliktiga eller för vilka dagar sådan ersättning har utbetalats. Pliktverket har anmärkt att dag ersättning beslutas och betalas ut av den myndighet, den kommun, det landsting eller den kyrkliga kommun där den totalförsvarspliktige tjänstgör. Beträffande de totalförsvarspliktiga som tjänstgör hos bolag, föreningar, samfälligheter, stiftelser eller annan enskild är det dock den myndighet som enligt beredskapsförordningen (1993:242) är ansvarig för funktionen som beslutar om och betalar ut ersättningen. Pliktverket har därför föreslagit att den som svarar för utbildningen av totalförsvarspliktiga skall åläggas att underrätta den allmänna försäkringskassan om utbetalad ersättning för beräkning av pensionsgrundande belopp. Det är dock regeringens uppfattning att en sådan ordning, som skulle innebära inrapportering från en mängd olika instanser till de allmänna försäkringskassorna, inte är önskvärd. Försäkringskassan kommer inom det reformerade pensionssystemet att få ta emot en mängd information från ett flertal olika uppgiftslämnare. Det är därför av värde att i möjligaste mån begränsa antalet uppgiftslämnare. Regeringen föreslår att de som ansvarar för utbildningen av totalförsvarspliktiga åläggs att till Pliktverket lämna uppgift om för vilka dagar dag ersättning har utbetalats samt om beslut som innebär att tjänstgöringen avbryts i den mån sådant beslut inte har fattats av Pliktverket. Regeringen avser därefter att i förordning besluta om utlämnande från Pliktverket till den allmänna försäk-

ringskassan av sådana uppgifter som behövs för beräkning av pensionsgrundande belopp.

För att pensionsgrundande belopp för pliktjänstgöring de facto skall påverka storleken av den utgående ålderspensionen skall, enligt de antagna riktlinjerna, krävas att den försäkrade tillgodoräknats såväl pensionsgrundande inkomst som pensionsrätt under viss tid och av viss omfattning. Villkoret – här benämnt förvärvsvillkoret – avses vara det samma för pensionsrätt för pliktjänstgöring som för pensionsrätt för barnår. I Ds 1995:41 föreslogs vissa förändringar av villkoret i förhållande till de antagna riktlinjerna. Enligt regeringens uppfattning bör villkoret skärpas i förhållande till vad som föreslogs i departementspromemorian. I avsnitt 11.6 kommer närmare att redogöras för villkoret och vårt förslag till sådan förändring.

Regeringen föreslår att pensionsgrundande belopp för pliktjänstgöring skall påverka den utgående pensionens storlek bara om förvärvsvillkoret, sådant det bestämts i det lagförslag som vi nu lägger fram, är uppfyllt.

Enligt de antagna riktlinjerna skulle det för samma år inte vara möjligt för en försäkrad att kombinera pensionsgrundande belopp för barnår med pensionsgrundande belopp för värnpliktjänstgöring. Detta motiverades med att pensionsgrundande belopp för barnår kan beräknas endast för helt kalenderår medan pensionsgrundande belopp för värnplikt skulle beräknas månadsvis.

Under den fortsatta beredningen har frågan prövats på nytt. Mot bakgrund av den nu förslagna utformningen av reglerna för tillgodoräkning av respektive slag av pensionsgrundande belopp, föreligger inget administrativt hinder mot att en försäkrad under ett och samma år får tillgodoräkna sig sådana belopp för såväl barnår som pliktjänstgöring. Något principiellt skäl som talar emot detta torde inte heller föreligga. Till skillnad mot vad som anfördes i princippropositionen gör regeringen, i likhet med vad som angavs i departementspromemorian, nu den bedömningen att det bör vara möjligt att för ett och samma år tillgodoräkna en försäkrad pensionsgrundande belopp för såväl barnår som pliktjänstgöring. I det förslag som regeringen nu lägger fram finns därför inte någon spärr mot att så sker.

Huruvida den försäkrade i praktiken kommer att tillgodoräknas något pensionsgrundande belopp för pliktjänstgöring eller barnår kan dock i vissa fall vara beroende av den försäkrades inkomstförhållanden i övrigt. Har den försäkrade under samma år uppburit t.ex. förvärvsinkomster i viss omfattning kan nämligen intjänandetaket bli av betydelse. Pensionsgrundande belopp för pliktjänstgöring eller barnår kommer därvid att tillgodoräknas endast i den mån dessa inte tillsammans med den pensionsgrundande förvärvsinkomsten överstiger intjänandetaket, dvs. 7,5 inkomstbasbelopp, eller för tid före införandet av ett inkomstbasbelopp 7,5 förhöjda prisbasbelopp. Om den försäkrade för ett och samma år uppfyller villkoren för att kunna tillgodoräknas såväl pensionsgrundande belopp för barnår som pensionsgrundande belopp för pliktjänstgöring och det finns utrymme under intjänandetaket, skall han eller hon i enlighet med vad som föreslås i avsnitt 13.1 först tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för pliktjänstgöring och därefter pensionsgrundande belopp för barnår.

11.1 Inledning

Med ett livsinkomstbaserat ålderspensionssystem uppstår ett behov av särskild kompensation i pensionshänseende för sådan frånvaro från arbetsmarknaden som inte rimligen bör slå igenom som minskad pensionsrätt. Föräldrar med små barn avstår ofta helt eller delvis från att förvärvsarbета och får därvid vidkännas inkomstförluster. Även om föräldrapeningförmånen kommer att utgöra pensionsgrundande inkomst i det reformerade ålderspensionssystemet, kommer i ett livsinkomstbaserat pensionssystem varje inkomstbortfall att påverka pensionsutfallet och det är inte önskvärt att föräldrar med små barn generellt sett drabbas i pensionshänseende.

Mot denna bakgrund slog riksdagen i de antagna riktlinjerna för pensionsreformen fast att föräldrar med små barn – utöver den pensionsrätt de kan ha tjänat in på grund av förvärvsarbete m.m. – skall kunna tillgodoräknas pensionsrätt enligt en särskild ordning i form av pensionsgrundande belopp, här kallat pensionsgrundande belopp för barnår.

Förslaget i princippropositionen, som antogs av riksdagen, grundade sig på Pensionsarbetsgruppens förslag som det presenterats i betänkandet *Reformerat pensionssystem* (SOU 1994:20). Efter fortsatt beredning presenterades förslaget på nytt i Ds 1995:41, varvid vissa preciseringar av reglerna föreslogs. Utgångspunkten under den fortsatta beredningsarbetet har varit att söka en rimlig avvägning mellan å ena sidan regler som är administrativt hanterbara och ger en möjlighet för individen att överblicka systemet och å andra sidan regler som ger individerna valfrihet och förhindrar att tillämpningen ger resultat som framstår som orättvisa. *Lagrådet* har anfört att bestämmelserna om barnår har blivit osedvanligt svårtillgängliga och ifrågasätter om de föreslagna reglerna står i rimlig proportion till vad man uppnår i fråga om resultat för den försäkrade. *Lagrådet* menar därför att det bör övervägas om bestämmelserna kan förenklas. Regeringen instämmer i *Lagrådets* synpunkt att regleringen om pensionsgrundande belopp för barnår är komplex och i vissa delar svåröverskådlig, något som även framförts av flera remissinstanser. Förslaget är emellertid resultatet av en ingående politisk process och de olika alternativ systemet tar sikte på personer i olika livssituationer med olika förvärvsmönster. Mot denna bakgrund anser regeringen inte att några mer genomgripande förändringar av förslaget bör genomföras. Det förslag regeringen nu presenterar innehåller dock vissa förenklingar av regelverket.

Lagrådet har även förordat vissa konkreta förändringar jämfört med tidigare förslag bl.a. vad avser situationen då föräldrarna inte kan komma överens om vem som skall tillgodoräknas barnårsrätten. Som framgår av förslagen i avsnitt 11.3 och 15.4 föreslår regeringen vissa ändringar i förhållande till förslaget i lagrådsremissen, innebärande att *Lagrådets* synpunkt, att ensidig anmälan om pensionsgrundande belopp för barnår skall tas bort, på visst sätt tillgodoses. Även *Lagrådets* synpunkter avseende retroaktiv tid tillgodoses, se avsnitt 15.4.

Det sagda innebär att det återstår endast en situation då en delning av det enhetliga beloppet skulle kunna komma i fråga, nämligen då makar väljer att så skall ske. Av förenklingskäl samt med hänsyn till att det vid en tillämpning av sagda regler kan uppkomma svårförutsedda och för individen oönskade effekter föreslås nu, vilket redovisas i avsnitt 11.3 nedan, ingen sådan möjlighet att välja att dela det enhetliga beloppet.

Syftet med ett system med pensionsgrundande belopp för barnår kan sägas vara att i viss mån utjämna den hittillsvarande strukturella skillnaden mellan kvinnors och mäns livsinkomster. I praktiken torde detta för närvarande, på grund av skillnader mellan mäns och kvinnors förvärvsmönster, huvudsakligen leda till att kvinnor kompenseras för det inkomstbortfall och den extra arbetsinsats som åren med små barn ger upphov till. Det är emellertid angeläget att regleringen uppfattas som jämställd och objektiv. Bestämmelser som grundar sig på andra omständigheter än makarnas kön är därför att föredra. Mot denna bakgrund föreslår regeringen nu, vilket utvecklas i avsnitt 11.3, att modern inte skall ha företräde i situationen då två berättigade föräldrar inte anmäler vem av dem som skall tillgodoräknas det pensionsgrundande beloppet. Regeringen föreslår i stället att pensionsrätten då tillgodoräknas den förälder som har lägst pensionsunderlag, se avsnitt 11.3.

För att en förälder skall kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår bör vissa allmänna villkor vara uppfyllda. I avsnitt 11.2 och 11.3 redovisas förslag avseende vilka år pensionsgrundande belopp för barnår skall kunna tillgodoräknas samt vilka villkor som skall vara uppfyllda. I avsnitt 11.4 föreslås att pensionsgrundande belopp för barnår under vissa förutsättningar skall kunna överlåtas till en annan försäkrad.

För den som skall tillgodoräknas pensionsrätt för barnår skall enligt antagna riktlinjer en fiktiv inkomst beräknas. I avsnitt 11.5 redovisas förslag till teknik för beräkning av pensionsgrundande belopp för barnår i olika situationer.

Med hänsyn till att de pensionsgrundande beloppen för barnår skall finansieras med allmänna skattemedel skall enligt de antagna riktlinjerna särskilda regler gälla för att detta belopp skall påverka den faktiska pensionsutbetalningen. Anledningen till detta är att möjligheterna för en person att under tämligen många år dra nytta av pensionsgrundande belopp som finansieras av allmänna skattemedel bör begränsas i den situationen då denna person aldrig eller i bara mycket liten omfattning har förvärvsarbetat här i landet. För att pensionsgrundande belopp för barnår de facto skall ge upphov till utbetalning av ålderspension bör därför krävas att det under viss tid och i viss omfattning fastställts pensionsgrundande inkomst för den försäkrade. Den närmare utformningen av detta villkor, det s.k. förvärvsvillkoret, behandlas i avsnitt 11.6.

I avsnitt 11.7 behandlas vissa administrativa synpunkter.

Pensionsgrundande belopp för barnår skall enligt de antagna riktlinjerna kunna tillgodoräknas fr.o.m. år 1960 och framåt. Framställningen i detta avsnitt avser dock endast de regler som skall gälla från den föreslagna lagstiftningens ikraftträdande den 1 januari 1999. Regler om beräkning av pensionsgrundande belopp för barnår avseende åren 1960–1998 behandlas i avsnitt 15.4.

11.2 År för vilka pensionsgrundande belopp för barnår skall tillgodoräknas

Prop. 1997/98:151

Regeringens förslag: Pensionsgrundande belopp för barnår skall kunna tillgodoräknas fr.o.m. det år barnet föds och t.o.m. det år då barnet fyller tre år eller, om barnet är fött under någon av månaderna juli–december, fr.o.m. det år då barnet uppnår ett års ålder t.o.m. det år då barnet fyller fyra år.

Promemorians förslag: Förslagen i Ds 1995:41 stämmer överens med regeringens förslag.

Remissinstanserna: *Adoptionscentrum* menar att tidpunkten då föräldrarna fått barnet i sin vård bör likställas med tidpunkten för ett barns födelse så att pensionsgrundande belopp för barnår skulle – oavsett barnets ålder – erhållas för de fyra år efter det att adoptivföräldrarna fått barnet i sin vård. *Kammarrätten i Stockholm* anser att föräldrar med barn födda under andra halvåret borde ges möjlighet att välja om de pensionsgrundande beloppen för barnår skall tillgodoräknas fr.o.m. födelseåret eller fr.o.m. året då barnet har uppnått ett års ålder.

Skälen för regeringens förslag: I de av riksdagen antagna riktlinjerna för ålderspensionsreformen har slagits fast att pensionsgrundande belopp för barnår i princip skall kunna tillgodoräknas under barnets fyra första levnadsår. Med levnadsår avses kalenderår. Pensionsgrundande belopp för barnår skall således kunna tillgodoräknas för barnets födelseår och de därpå följande tre kalenderåren. För föräldrar till barn födda sent på året torde emellertid bortfallet av förvärvsinkomster under det år då barnet föds vara förhållandevis litet. Om barnet är fött under någon av månaderna juli–december skall därför enligt de antagna riktlinjerna pensionsgrundande belopp för barnår inte tillgodoräknas under barnets födelseår utan under de fyra därpå följande kalenderåren.

Det förslag som lämnats i Ds 1995:41 överensstämmer med dessa riktlinjer. Under remissbehandlingen har framförts den synpunkten att föräldrar till barn som är födda under andra halvåret borde ha möjlighet att välja om de vill att pensionsgrundande belopp för barnår skall tillgodoräknas fr.o.m. födelseåret i stället för fr.o.m. året då barnet fyller ett år. Ett skäl som anförts för en sådan valfrihet är att inkomstbortfallet under det andra halvåret i vissa fall kan vara betydande. Regeringen anser emellertid inte att det utan mycket goda skäl bör införas ytterligare en valmöjlighet som ökar komplexiteten i regelsystemet för tillgodoräkande av pensionsgrundande belopp för barnår. Mot bakgrund härav och då inkomstbortfallet typiskt sett torde vara större för en förälder till ett barn fött tidigt på året än för en förälder till ett barn som är fött sent på året, anser regeringen inte att det bör införas någon särskild regel om valfrihet på det sätt som föreslagits under remissbehandlingen. Regeringen föreslår således att pensionsgrundande belopp för barnår skall, i nu diskuterat avseende, tillgodoräknas i enlighet med de antagna riktlinjerna.

Vårt förslag innebär att det är barnets faktiska ålder som är avgörande för om föräldern skall kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp

för barnår. När det gäller adoptivbarn kan konsekvensen därför i vissa fall bli att pensionsgrundande belopp för barnår tillgodoräknas under ett färre antal år än vad som är fallet beträffande biologiska barn, nämligen i sådana fall då adoptionen äger rum först sedan barnet uppnått något eller några års ålder. Frågan om en särordning för adoptivbarn – innebärande t.ex. att pensionsgrundande belopp för barnår alltid skulle kunna tillgodoräknas under fyra kalenderår – diskuterades redan inför princippropositionen. Den grundläggande inställningen är emellertid nu liksom då att pensionsgrundande belopp för barnår skall tillgodoräknas bara för små barn, dvs. barn som inte har uppnått fyra alternativt fem års ålder. Det förefaller främmande att ett barn som kommer till Sverige vid tio års ålder skulle ge adoptivföräldrarna kompensation i pensionsrättshänseende under de fyra därpå följande åren. Vid adoption av ett svenskt barn skulle sådana regler dessutom kunna medföra att pensionsgrundande belopp för barnår tillgodoräknas de biologiska föräldrarna och adoptivföräldrarna under sammanlagt mer än fyra år. Regeringen föreslår mot denna bakgrund inte någon särordning för adoptivbarn. Som kommer att framgå av nästföljande avsnitt föreslås dock att den som med socialnämnds medgivande har tagit emot ett utländskt barn i syfte att adoptera det skall kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår redan från den tidpunkt då han eller hon har tagit emot barnet.

11.3 Villkor för tillgodoräknande av pensionsgrundande belopp för barnår, m.m.

Regeringens förslag: Pensionsgrundande belopp för barnår skall kunna tillgodoräknas föräldrar till barn i de aktuella åldrarna. Med föräldrar skall likställas särskilt förordnade vårdnadshavare och personer som med socialnämnds tillstånd har tagit emot ett utländskt barn i syfte att adoptera det.

Den som skall tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår måste under det aktuella året ha uppnått 16 års ålder men får inte ha fyllt 65 år.

Som villkor för att en förälder skall kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår skall gälla att en förälder under hela det aktuella året har varit bosatt i Sverige och har varit försäkrad för inkomstgrundad ålderspension här. Även barnet skall ha varit bosatt i Sverige hela året. För barnets födelseår eller, om barnet har avlidit under ett aktuellt år, skall krävas att barnet varit bosatt i landet under den del av året som barnet har levt. Utländska adoptivbarn skall för ankomståret anses uppfylla kravet på bostättning hela året om de har varit bosatta i Sverige från ankomsten och resten av året.

Vidare skall föräldern under minst halva året ha haft den rättsliga vårdnaden om och ha bott tillsammans med barnet.

Den som genom lagakraftvunnen dom har förklarats inte vara barnets far skall anses vara barnets far fram till lagakrafttidpunkten.

Om barnet har avlidit under året och föräldern då hade vårdnad om barnet och var bosatt tillsammans med barnet skall det anses som om föräldern även under resterande del av året har haft vårdnaden om och

varit bosatt tillsammans med barnet. Om ett barn avlider under födelseåret skall en förälder som vid dödsfallet har vårdnaden om barnet och bor att tillsammans med det vara berättigad till pensionsgrundande belopp för barnår för födelseåret. Detta skall gälla oavsett när under året barnet är fött.

För ett och samma år skall endast en av föräldrarna kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår. Det skall även gälla om föräldrarna har flera gemensamma barn.

Om båda föräldrarna uppfyller villkoren för att kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår, skall de gemensamt kunna välja vem av dem som skall tillgodoräknas detta. Görs ingen anmälan om sådant val, skall den förälder tillgodoräknas beloppet som för det aktuella året har lägst pensionsunderlag, exklusive barnårsrätten. Om båda föräldrarna för ett visst år har lika högt pensionsunderlag – eller inget pensionsunderlag alls – skall det pensionsgrundande beloppet tillgodoräknas modern. Vid beräkning av pensionsunderlaget skall vissa icke pensionsgrundande inkomster räknas med.

Om en anmälan görs och denna inte kan ligga till grund för beslutet om tillgodoräknande av pensionsgrundande belopp för barnår skall försäkringskassan bortse från anmälan och det pensionsgrundande beloppet skall i stället tillgodoräknas den förälder som uppfyller villkoren för ett sådant tillgodoräknande.

Anmälan om vem av föräldrarna som skall tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår skall vara skriftlig och göras gemensamt av föräldrarna eller med den som likställs med förälder.

Anmälan skall ha kommit in till allmän försäkringskassa senast den 31 januari fastställelseåret. Återkallelse av anmälan skall vara skriftlig och får inte göras efter den dag då anmälan senast skulle ha kommit in till allmän försäkringskassa.

Promemorians förslag: Förslaget i Ds 1995:41 stämmer delvis överens med regeringens förslag. I promemorian föreslogs emellertid att om föräldrarna inte anmäler vem av dem som skall tillgodoräknas barnårsrätten, skulle denna tillgodoräknas modern. Vidare innebar förslaget i promemorian att föräldrarna kunde välja att för ett visst år dela det pensionsgrundande beloppet samt att fadern hade möjlighet att ensidigt begära tillgodoräknande av pensionsgrundande belopp för barnår. Promemorians förslag innehöll inte heller någon särregel för utländska adoptivbarn. I Ds 1995:41 föreslogs även, som villkor för att pensionsgrundande belopp för barnår skulle kunna tillgodoräknas en förälder, att barnet måste ha uppnått minst en månads ålder. Något villkor att föräldern, om ett barn föds och avlider samma år, skall ha vårdnaden om och vara bosatt tillsammans med barnet vid dödsfallet, föreslogs inte.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser, bl.a. *Riksförsäkringsverket (RFV)* och *Försäkringskassaförbundet*, anser att regeln om bosättning i Sverige hela året missgynnar adoptivföräldrar eftersom detta krav inte kan vara uppfyllt för det år ett blivande adoptivbarn kommer till Sverige. Ett adoptivbarn bör därför anses som bosatt i Sverige hela det år då barnet kommer hit. *Uppsala läns försäkringskassa* anser vidare att det

beträffande adoptivbarn som kommer till Sverige under andra halvåret bör finnas en särregel innebärande att en adoptivförälder skall ha haft rättslig vårdnad och bott tillsammans med adoptivbarnet från ankomsten och resten av året.

Länsrätten i Malmöhus län anför kritik mot den föreslagna regeln om moderns företräde då anmälan om vem som skall tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår inte har gjorts. Länsrätten anser att det borde övervägas om inte fadern i vissa fall skall kunna göra anspråk på pensionsgrundande belopp för barnår oberoende av moderns agerande. *Kammarrätten i Stockholm* anser att regeln om moderns företrädesrätt är rimlig om föräldrarna lever tillsammans. Särlevande föräldrar borde emellertid i vissa fall kunna dela på det för intjänandeåret gällande inkomstbasbeloppet om en av dem begär det.

Försäkringskassaförbundet anför vidare att pensionsgrundande belopp för barnår endast bör kunna tillgodoräknas den som har haft faktisk vård om barnet. *Fredrika Bremer-förbundet* menar att icke sammanlevande föräldrar med var sitt gemensamt barn boende hos sig bör båda kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår.

RFV påtalar att sista dag för anmälan om vem av föräldrarna som skall tillgodoräknas pensionsgrundande beloppen infaller under en period då arbetsbelastningen hos försäkringskassorna är hög. Det vore vidare enligt verket en fördel om tidpunkten sammanfaller med deklarationstidpunkten då föräldrarna har överblick över sin ekonomi. Liknande synpunkter framförs av flera andra remissinstanser, bl.a. *Försäkringskassaförbundet* och många försäkringskassor. *Länsrätten i Malmöhus län* anser att föräldrarna bör få möjlighet att ta del av skattemyndighetens beslut angående pensionsgrundande inkomst innan de måste ta ställning till vem som skall tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår. Länsrätten anser också att en anmälan bör kunna återkallas fram tills beslut om pensionsrätten har fattats. *Kammarrätten i Stockholm* anser att en anmälan om vem som skall tillgodoräknas pensionsgrundande beloppen bör kunna gälla tills vidare.

RFV ifrågasätter regeln om att pensionsgrundande belopp för barnår inte skall kunna tillgodoräknas för ett barn som har levt kortare tid än en månad. Verket menar att det borde vara tillräckligt att barnet är levande fött.

Skälen för regeringens förslag:

Försäkring och bosättning i Sverige

För att någon skulle kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår föreslog Pensionsarbetsgruppen att personen i fråga för det aktuella året skulle uppfylla kraven för att vara försäkrad för inkomstgrundad ålderspension. Vidare skulle krävas att han eller hon var att anse som bosatt i Sverige.

Det torde vara ett ganska självklart krav att den som skall kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår måste uppfylla villkoren för att vara försäkrad för inkomstgrundad ålderspension. Hur försäkringsbegreppet skall vara utformat har redovisats i avsnitt 7. Med hänsyn

främst till att pensionsgrundande belopp för barnår skall finansieras med allmänna skattemedel bör också uppställas ett krav på att personen i fråga är bosatt i Sverige.

Pensionsgrundande belopp för barnår skall beräknas för hela kalenderår. En fråga som uppkommer är därför om kraven på försäkring och bosättning i Sverige måste vara uppfyllda under hela det år för vilket beräkning skall ske (intjänandeåret) eller om det skall vara tillräckligt att så varit fallet under endast en del av året.

Pensionsgrundande belopp för barnår skall enligt vad vi föreslår nedan beräknas på ett sådant sätt att det för de flesta kommer att utgöra en utfyllnad av den pensionsrätt som har tjänats in på förvärvsinkomster m.m. Om den försäkrade inte har haft några andra pensionsgrundande inkomster i Sverige, blir det emellertid fråga om utfyllnad från noll. Med hänsyn härtill och då pensionsgrundande belopp för barnår skall finansieras av skattemedel bör så långt som möjligt undvikas att den som uppstår förvärvsinkomster som inte är pensionsgrundande i Sverige samtidigt tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår i Sverige utan beaktande av sådana inkomster.

Regeringen föreslår därför att endast den som under hela intjänandeåret har varit bosatt i Sverige skall kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår. Ett sådant villkor begränsar i stor utsträckning möjligheterna att tillgodoräknande sker på ett icke önskvärt sätt. Vid bedömningen av om förvärvsvillkoret är uppfyllt kan emellertid även vissa utländska förvärvsinkomster beaktas trots att de inte är pensionsgrundande i Sverige, se nedan under avsnitt 11.6.

I likhet med vad som gäller t.ex. i fråga om rätten till barnbidrag, föreslår regeringen också att ett krav på bosättning i Sverige under hela intjänandeåret skall gälla även för barnet. I vissa situationer är det dock motiverat med ett undantag från ovannämnda regel. Om villkoret att barnet under hela året skall ha varit bosatt i Sverige skulle detta innebära att en förälder till ett barn som avlider under året inte skulle kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår för det året. I denna situation bör villkoret anses uppfyllt om barnet har varit bosatt i Sverige fram till dödsfallet. Motsvarande bosättningskrav bör gälla under barnets födelseår.

Regeringen föreslår således att för barnets födelseår, eller om barnet har avlidit under ett aktuellt år, skall krävas att barnet har varit bosatt i Sverige under den del av året som barnet har levt.

I Ds 1995:41 föreslogs i detta avseende inte heller någon särskild regel för adoptivbarn, vilket, som flera remissinstanser har påpekat, innebär att pensionsgrundande belopp för barnår inte skulle kunna tillgodoräknas adoptivföräldrarna för det år då barnet kommer till Sverige. Regeringen anser emellertid att det finns skäl att modifiera kravet på bosättning i Sverige hela året på så sätt att utländska barn som med socialnämnds medgivande tas emot i adoptionssyfte – och utländska adoptivbarn – skall anses uppfylla kravet om de är bosatta här från ankomsten och resten av året.

Utgångspunkt för denna bedömning bör vara folkbokföringen, dvs. den skall anses bosatt i Sverige som är – eller borde vara – folkbokförd här. I praktiken torde den faktiska folkbokföringen komma att läggas till grund

för bedömningen. Endast i fall då en person som vill tillgodoräkna sig pensionsgrundande belopp för barnår kan visa – t.ex. i samband med ett överklagande – att folkbokföringen varit felaktig, bör det finnas skäl att frångå denna.

Nästa fråga är om det på samma sätt som beträffande bosättning i landet bör uppställas ett krav på att den som skall tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår skall ha varit försäkrad för inkomstgrundad ålderspension under hela intjänandeåret. Med hänsyn till att endast personer som är bosatta i Sverige skall kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår och att alla som är bosatta i Sverige också skall vara försäkrade för inkomstgrundad ålderspension, kan det tyckas som om ett uttryckligt krav på försäkring under hela året inte fyller någon egentlig funktion. Detta har emellertid sin förklaring i de EG-regler om social trygghet – vilka omfattar bl.a. intjänande av ålderspensionsrätt – som gäller på grund av Sveriges medlemskap i Europeiska unionen (och som blev gällande i Sverige redan genom EES-avtalet). Enligt dessa regler – som finns i rådets förordning (EEG) nr 1408/71 om tillämpningen av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen – skall en förvärvsarbetande som är medborgare i ett medlemsland (eller är statslös eller flykting i ett sådant land) som regel vara omfattad av lagstiftningen endast i det land där han eller hon arbetar, oavsett i vilket land han eller hon bor.

Att en person enligt förordning nr 1408/71 skall vara omfattad av lagstiftningen i ett visst land innebär i och för sig inte automatiskt att han eller hon också blir försäkrad i det landet. Det står i princip varje land fritt att bestämma de villkor som skall gälla för att en person skall bli försäkrad. Dessa villkor får emellertid inte verka diskriminerande gentemot medborgare i andra medlemsländer, varken direkt eller indirekt. Ett krav på medborgarskap i landet kan således inte upprätthållas. När det gäller krav på bosättning i landet som allmänt villkor för att en person skall vara försäkrad har EG-domstolen (mål 2/89 *Kits van Heijningen*) slagit fast att ett sådant krav inte heller kan upprätthållas gentemot en person som på grund av anställning i ett land skall omfattas av det landets lagstiftning. Domstolen uttalade att effekten av den relevanta bestämmelsen (art. 13.2 a) i förordning nr 1408/71 är att bosättningsvillkoret ersätts av ett villkor om anställning i landet.

Det torde således stå tämligen klart att ett krav på bosättning i Sverige inte kan upprätthållas gentemot en person som omfattas av förordning nr 1408/71 och som arbetar i Sverige. En sådan person skall anses försäkrad för inkomstgrundad ålderspension och skall behandlas på samma sätt som personer som är försäkrade på grund av att de är bosatta i Sverige. För att undvika att en person som kommer hit från ett EU/EES-land för att arbeta under endast en kortare tid och sedan återvänder till sitt hemland får tillgodoräkna sig pensionsgrundande belopp för barnår – och således får en mycket stor utfyllnad av sin begränsade inkomst i Sverige – föreslår regeringen att endast den som under hela intjänandeåret varit försäkrad för inkomstgrundad ålderspension skall vara berättigad till pensionsgrundande belopp för barnår. Det innebär att en person som arbetar i Sverige men som bor i t.ex. Danmark kommer att kunna tillgodoräknas

pensionsgrundande belopp för barnår om han eller hon har arbetat i Sverige under hela det aktuella intjänandeåret men inte om han eller hon har arbetat här kortare tid. Det innebär också att den som är bosatt i Sverige men som under hela eller del av intjänandeåret arbetar i ett annat EU/EES-land inte är berättigad till pensionsgrundande belopp för barnår för det året.

I avsnitt 7 har redovisats att försäkringsbegreppet i AFL har varit föremål för en generell översyn av Utredningen om socialförsäkringens personkrets. I utredningens huvudbetänkande Utredningen om socialförsäkringens personkrets (SOU 1997:72) har som huvudregel föreslagits att endast den som arbetar i Sverige skall vara försäkrad för inkomstrelaterad ålderspension och andra arbetsbaserade förmåner. Detta skulle kunna innebära att en förälder som inte har förvärvsarbetat innan han eller hon får barn inte skulle vara försäkrad för inkomstgrundad ålderspension och därmed inte heller vara berättigad till pensionsgrundande belopp för barnår. Detta är emellertid en fråga som måste behandlas och lösas under den fortsatta beredningen av utredningens förslag. Intentionen i det arbetet bör vara att även denna grupp skall kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår.

Som framgått av samma avsnitt gäller som huvudregel inom den svenska socialförsäkringen att den som lämnar Sverige för längst ett år fortfarande skall anses bosatt och därigenom försäkrad i Sverige. (Den som arbetar i ett annat EU/EES-land är dock som regel försäkrad endast i det landet). Om en sådan person under utlandsvistelsen arbetar för en utländsk arbetsgivare, är arbetsinkomsterna som regel inte skattepliktiga eller pensionsgrundande i Sverige. Pensionsgrundande belopp för barnår skall i princip tillgodoräknas genom att ett på visst sätt beräknat belopp läggs till övriga pensionsgrundande inkomster. I fall av nu diskuterat slag kan den försäkrade därför komma att tillgodoräknas ett alltför högt pensionsgrundande belopp för barnår. Eftersom en sådan konsekvens av systemet inte kan anses vara rimlig, har övervägts olika sätt att begränsa denna. Det har därvid inte befunnits vara möjligt att genom förändringar av villkoren för vem som kan tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår uppnå en sådan begränsning. Att t.ex. snäva in villkoret om bosättning i Sverige, så att det därmed skulle avses faktisk vistelse här i landet, torde från kontrollsynpunkt inte vara en realistisk lösning på problemet. Den lösning som regeringen i stället föreslår, vilket framgår av avsnitt 11.5 nedan, är att utländska förvärvsinkomster som inte är pensionsgrundande i Sverige bör räknas in i den inkomst som skall fyllas ut vid beräkningen av pensionsgrundande belopp för barnår.

Motsvarande situation som beskrivits i föregående stycke kan uppkomma även för personer som bor i Sverige och som är anställda vid utländska ambassader och konsulat här i landet (gäller inte den diplomatiska personalen) eller hos arbetsgivare som tillhör sådan beskickning eller sådant konsulat. Inkomst av sådan anställning är nämligen – om inte ATP-förbindelse tecknats – enligt AFL inte pensionsgrundande i Sverige och kommer enligt vad vi föreslår inte heller att grunda pensionsrätt i det reformerade ålderspensionssystemet. Även sådan inkomst skall, enligt vad vi föreslår i avsnitt 11.5, räknas in i den inkomst som skall fyllas ut vid beräkning av pensionsgrundande belopp för barnår.

I det reformerade ålderspensionssystemet skall ålderspensionsrätt – liksom är fallet i dagens ATP-system – inte kunna tillgodoräknas för år före det år då den försäkrade fyller 16 år. Något skäl att bestämma den undre gränsen för möjligheten att tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår annorlunda än för tillgodoräknande av ålderspensionsrätt i allmänhet finns inte. Beträffande den övre gränsen så har den som uppnått 65 års ålder i allmänhet inte rätt att uppbära olika former av socialförsäkringsersättningar och bör därför inte heller kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår.

Regeringen föreslår således att pensionsgrundande belopp för barnår skall kunna tillgodoräknas fr.o.m. det år då den försäkrade fyller 16 år t.o.m. det år då den försäkrade fyller 64 år.

Anknytning mellan förälder och barn

Utgångspunkten för att en förälder skall kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår bör vara att det finns en nära anknytning mellan föräldern och barnet. Generellt sett påverkas förvärvsbeteendet mer hos föräldrar som lever tillsammans med sina små barn än hos föräldrar som har en begränsad kontakt med sina barn. Denna princip tillgodoses enligt regeringens uppfattning bäst genom att krav på rättslig vårdnad om och sammanboende med barnet uppställs.

Pensionsarbetsgruppens förslag innebar att den som skall tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår måste uppfylla kraven på vårdnad om och sammanboende med barnet. Under arbetet med Ds 1995:41 övervägdes alternativ till detta förslag. De olika alternativa lösningar som övervägdes skulle emellertid kunna få mindre önskvärda konsekvenser, som t.ex. att pensionsgrundande belopp för barnår skulle kunna tillgodoräknas en förälder som endast har haft begränsad kontakt med barnet. Regeringen föreslår därför inte någon ändring i detta avseende, vilket innebär att endast den som har haft vårdnaden om och bott tillsammans med barnet skall vara berättigad till pensionsgrundande belopp för barnår.

Enligt Pensionsarbetsgruppens förslag skulle den kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår som under större delen av året varit vårdnadshavare för barnet och då stadigvarande sammanbott med barnet. Någon närmare precisering härav gavs inte. Regeringen anser emellertid att det på samma sätt som föreslogs i Ds 1995:41 inte bör ställas högre krav än att dessa villkor skall vara uppfyllda under minst halva det aktuella året. Därigenom uppnås en rimlig avvägning mellan kravet på att föräldern under mer stadigvarande förhållanden bor tillsammans med barnet och ett önskemål om att ett kortare avbrott i sammanlevnaden inte skall innebära att rätten till pensionsgrundande belopp för ett barnår går förlorad. Vidare kommer särlevande föräldrar, som bott tillsammans med barnet lika länge, båda att vara berättigade till pensionsgrundande belopp för barnår och ha möjlighet att välja vem av dem som skall tillgodoräknas beloppet.

Riksförsäkringsverket har påtalat den inkongruens som föreligger mellan kravet för rätten att tillgodoräknas vårdår enligt 11 kap. 6 § AFL – nämligen att förälder under större delen av ett kalenderår vårdat ett här

bosatt barn – och kravet för att tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår – att förälder haft den rättsliga vårdnaden om och bott tillsammans med barnet minst halva året. Enligt RFV bör tidskravet utformas på samma sätt.

Tillgodoräkandet av vårdår enligt AFL innebär att en förälder, som under ett år inte haft en pensionsgrundande inkomst överstigande ett basbelopp, ändå får tillgodoräkna sig det året som ett poängår i förhållande till den s.k. 30-årsregeln, som har förklarats närmare i avsnitt 4.1. Att en förälder i mellangenerationen (se avsnitt 28) för ett visst år tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår betyder långt ifrån alltid att också vårdår skall tillgodoräknas. Det kan, enligt regeringens uppfattning, således inte anses nödvändigt att tidskraven – eller andra villkor – överensstämmer, särskilt med hänsyn till att det också i övrigt föreligger inkongruens mellan de båda pensionssystemen. Med dessa överväganden instämmer regeringen med det i Ds 1995:41 föreslagna tidskravet om minst halva året.

I Ds 1995:41 föreslogs såvitt avser sammanboendekravet inte någon särregel för adoptivbarn (utländskt eller svenskt). Några remissinstanser har ansett att det finns behov av en sådan regel, innebärande att vårdnads- och sammanboendekravet skall anses uppfyllda för det år ett utländskt adoptivbarnet kommer till Sverige om föräldrarna har den rättsliga vårdnaden och bor tillsammans med barnet från ankomsten och resten av året. Regeringen har emellertid efter övervägande av de synpunkter som förts fram i detta avseende, vilka redovisats inledningsvis i detta avsnitt, kommit till slutsatsen att någon särregel av nu diskuterat slag inte bör införas. Kravet på anknytning mellan förälder och barn bör vara i princip detsamma oavsett om det är fråga om biologiska barn eller adoptivbarn.

En särskild fråga är om perioden med vårdnad om barnet respektive sammanboende med barnet måste sammanfalla i tiden. Villkoren skulle med andra ord inte vara uppfyllda om den som skall tillgodoräknas det pensionsgrundande beloppet inte under minst halva året samtidigt haft vårdnaden om och sammanbott med barnet. Situationer då en person såväl haft vårdnaden om ett barn under minst sex månader och sammanbott med barnet under en lika lång period men ändå inte samtidigt har haft vårdnaden om barnet och sammanbott med det under minst halva året torde dock vara mycket ovanliga. Ett sådant krav skulle därför normalt medföra ett onödigt administrativt moment. Något skäl att upprätthålla ett krav på samtidighet anser vi alltså inte finnas.

Regeringen föreslår således att den som dels haft den rättsliga vårdnaden om ett barn i de aktuella åldrarna under minst halva intjänandeåret, dels sammanbott med barnet under minst halva intjänandeåret skall kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår.

Vem som har vårdnaden om ett barn följer av föräldrabalkens regler härom. Kravet på att den som skall tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår skall ha haft vårdnaden om barnet innebär inte att personen i fråga måste ha haft vårdnaden ensam utan kravet är uppfyllt även då – vilket för övrigt är den vanligast förekommande situationen – denne har vårdnaden om barnet gemensamt med den andra föräldern.

Kravet på sammanboende med barnet får inte tolkas alltför snävt. En förälder bör anses sammanbo med barnet även om barnet under kortare

eller längre perioder vistas på sjukhus eller på vårdinrättning av liknande slag. Ett barns tillfälliga vistelser hos släktingar eller i andra enskilda hem bör inte heller påverka bedömningen av om kravet på sammanboende är uppfyllt. Ett barn bör däremot inte anses sammanbo med en förälder under tid då det är placerat exempelvis i fosterhem eller har omhändertagits av sociala myndigheter för vård och fostran.

I praktiken kommer bedömningen av om föräldern bott tillsammans med barnet i första hand att göras med utgångspunkt från de uppgifter som finns antecknade i folkbokföringsregistren. Skäl att bortse från dessa kan dock finnas om en förälder, t.ex. i samband med ett överklagande, kan visa att folkbokföringsuppgifterna inte avspeglar de rätta förhållandena eller om försäkringskassan har kännedom om att barnet är placerat i fosterhem eller har omhändertagits av sociala myndigheter för vård och fostran.

Trots vad som nu sagts kan det finnas fall där en förälder, som inte till fullo uppfyller villkoren om vårdnad och sammanboende med barnet, ändå bör ha en möjlighet att tillgodoräkna sig pensionsgrundande belopp för barnår. I fall då föräldrarna lever åtskilda men barnet i stor utsträckning vistas även hos den förälder där barnet inte har sitt huvudsakliga boende, bör inte denna förälder helt stängas ute från möjligheten att tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår. För dessa fall föreslås att den förälder som enligt den ovan föreslagna regeln är berättigad till pensionsgrundande belopp för barnår under vissa förutsättningar skall kunna överlåta rätten att tillgodoräknas pensionsgrundande beloppen till den andra föräldern. Denna fråga behandlas mer utförligt i avsnitt 11.4 i samband med att regler för sådan överlåtelse redovisas.

I det följande analyseras vad som bör gälla i några olika situationer som kan uppkomma när pensionsgrundande belopp för barnår skall fördelas. Dessa situationer är då båda föräldrarna är berättigade till pensionsgrundande belopp för barnår, när ingen av föräldrarna är berättigad till sådant belopp, då det finns fler barn i ”rätt” ålder samt vilka som skall likställas med föräldrar vid tillgodoräkning av sådant belopp. Därutöver behandlas mot slutet av avsnittet några mindre frågor.

Båda föräldrarna är berättigade

I de flesta fall kommer båda föräldrarna att uppfylla villkoren för att kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår på grund av att de bor tillsammans med barnet och har gemensam vårdnad om det. För samma år skall dock enligt de antagna riktlinjerna i princip endast en av föräldrarna för varje barnår tillgodoräknas sådant belopp.

Systemet med pensionsgrundande belopp för barnår bör naturligtvis stå öppet för både kvinnor och män. Föräldrar som båda uppfyller villkoren för att kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår bör därför få välja vem av dem som skall tillgodoräknas beloppet. I praktiken kommer denna valrätt att kunna utnyttjas främst av sammanlevande föräldrar, eftersom det knappast torde förekomma att båda föräldrarna uppfyller villkoren om minst sex månaders sammanboende med barnet om föräldrarna inte levt tillsammans under åtminstone en del av året.

Det måste emellertid också finnas regler för de fall då båda föräldrarna uppfyller villkoren för att kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår men de inte gör något aktivt val i detta hänseende respektive då de inte är ense om vem som skall tillgodoräknas pensionsrätten. Det kan knappast komma i fråga att försäkringskassorna – som enligt vad som föreslås i avsnitt 13.3 skall fatta beslut om tillgodoräknande av pensionsgrundande belopp för barnår – genom någon form av skälighetsbedömning i vissa fall skulle kunna fördela det pensionsgrundande beloppet för barnår makarna emellan. De regler för ovannämnda situationer som väljs måste ge ett acceptabelt resultat men måste också vara entydiga och möjliga att tillämpa utan en stor administrativ omgång.

I situationen då föräldrarna inte gör ett aktivt val föreslog Pensionsarbetsgruppen att pensionsgrundande belopp för barnår skall tillgodoräknas barnets mor. Regeln är enkel att tillämpa och den kan även sägas överensstämja med syftet att de pensionsgrundande beloppen för barnår i viss mån skall utjämna den strukturella skillnad mellan kvinnors och mäns livsinkomster som har sin orsak i att kvinnor allmänt sett lägger ner mer tid och större ansträngning på att ta hand om barnen.

Redan under remissbehandlingen av Pensionsarbetsgruppens betänkande riktades kritik mot den nu diskuterade regeln, eftersom det befarades att den skulle leda till att ett traditionellt förvärvsmönster permanentades. För att i viss mån tillmötesgå remissynpunkterna föreslogs i Ds 1995:41 att makarna skulle kunna välja att dela det enhetliga beloppet.

Under remissbehandlingen av Ds 1995:41 riktades emellertid ånyo kritik mot regeln om moderns företrädesrätt. Regeln skulle enligt vissa remissinstanser kunna få negativa effekter efter familjesplittringar och nya familjebildningar. Modern kan i vissa situationer genom sitt agerande förhindra att fadern tillgodoräknas ett pensionsgrundande belopp för barnår, som hon ändå inte själv utnyttjar eftersom hon tillsammans med en annan man har ett barn som berättigar henne till sådant belopp. Andra remissynpunkter som framförts är att pensionsgrundande belopp för barnår endast bör vara möjlig för den vårdnadshavare som haft faktisk vårdnad om barnet. Det har också lämnats kritik om att regeln om moderns företräde är diskriminerande.

För att ytterligare mjuka upp regeln om moderns företrädesrätt föreslog regeringen i lagrådsremissen till detta ärende att fadern ensam skulle kunna begära att det enhetliga beloppet delades.

Lagrådet anser i sitt yttrande att denna bestämmelse, som alltså innebär att en förälder genom ensidig anmälan skall kunna få till stånd att vardera föräldern tillgodoräknas ett belopp som motsvarar hälften av det för intjänandeåret gällande inkomstbasbeloppet, dvs. halva det enhetliga beloppet, uppenbart kan ställa den förälder som främst har hämmats i sin förvärvsförmåga i ett mycket sämre läge än vad som skulle följa enligt beräkningsalternativen 1 eller 2, dvs. en utfyllnad till den enskildes pensionsgrundande inkomst året före barnets födelse respektive en utfyllnad till 75 % av genomsnittsinkomsten för alla försäkrade. Lagrådet påpekar även att regeln kan användas i trakasserings syfte och förordar i första hand att möjligheten till ensidig anmälan utgår. I andra hand förordar Lagrådet att bestämmelserna vid ensidig anmälan modifieras så att de kommer att överensstämja med vad som föreslås gälla för förfluten tid,

dvs. att i princip den förälder med det lägsta pensionsunderlaget skall tillgodoräknas det pensionsgrundande beloppet (förslaget för förfluten tid redovisas utförligt i avsnitt 15.4).

Ordningen med tillgodoräkning av pensionsrätt för barnår bygger på att föräldrar som är berättigade till pensionsgrundande belopp för barnår själva skall få välja vem av dem som skall tillgodoräknas sådant belopp.

I situationer då föräldrarna inte gör ett aktivt val krävs, som nämnts ovan, en enkel och enhetlig regel. Bestämmelsen att modern i en sådan situation skall få företräde till barnårsrätten stämmer i och för sig överens med ett av barnårsrättens syften, nämligen att i viss mån utjämna den hit-tillsvarande strukturella skillnad mellan kvinnors och mäns livsinkomster som har sin orsak i att kvinnor allmänt sett lägger ner mer tid och större ansträngning på att ta hand om barnen. Som ovan redovisats har regeln dock kritiserats ur jämställdhetssynpunkt och det har även ifrågasatts om den står i överensstämmelse med EG-rättsliga jämställdhetsåtaganden. Detta har lett till att en viss uppmjukning – i form av förslagen om delning respektive tvångsdelning av det enhetliga beloppet – har föreslagits, med följd att regelverket har komplicerats ytterligare.

Under den fortsatta beredningen har – mot bakgrund av bl.a. Lagrådets synpunkter – övervägts om inte det ovan angivna syftet med barnårsrätten i lika hög grad kan uppnås med en annan regel för de situationer då makarna inte aktivt väljer vem som skall tillgodoräknas barnårsrätten. Den regel som då ligger närmast till hands är att den förälder med det lägsta pensionsunderlaget, exklusive barnårsrätten, skall tillgodoräknas det pensionsgrundande beloppet. Normalt torde det vara den föräldern som har hämmats mest i sin förvärvsförmåga på grund av barnet eller barnen.

En sådan regel skulle innebära att ordningen för tillgodoräkning av pensionsrätt för barnår blir könsneutral. Det skulle inte längre krävas att fadern för att komma i fråga för tillgodoräkning av barnårsrätt måste anmäla detta – gemensamt eller ensidigt – utan i en situation då föräldrarna inte själva väljer vem som skall tillgodoräknas pensionsrätten skulle det vara lika naturligt att tillgodoräkna fadern som modern, beroende på vem som har det för året lägsta pensionsunderlaget.

En sådan företrädesregel torde även vara förenlig med syftet med pensionsgrundande belopp för barnår till den del detta kan sägas vara att utjämna skillnader i inkomster mellan könen. Som Pensionsarbetsgruppen slog fast är det för övrigt fortfarande rent faktiskt vanligare kvinnor som avstår från förvärvsarbete till förmån för vård av barn och det är troligt att detta mönster kommer att bestå under en tid framöver. Det är således troligt att det även med den nu föreslagna regeln kommer att vara kvinnor som, i en ickeväljarsituation, blir berättigade till pensionsgrundande belopp för barnår.

En könsneutral företrädesregel skulle dock leda till att det inte längre finns samma behov av de på grund av jämställdhetsskäl föreslagna motvikterna i form av regler om delning av det enhetliga beloppet. Företrädesregeln skulle innebära en förenkling av systemet, vilket såväl *Lagrådet* som ett flertal remissinstanser har efterlyst. Regelverket skulle vara lättare att överblicka för den enskilde och troligen uppfattas som mer rättvist.

En sådan regel torde även leda till minskad administration. Effekten av att inte agera blir ju att den förälder som har lägst inkomst tillgodoräknas pensionsrätten. Eftersom det är mindre troligt att föräldrarna aktivt väljer att låta den med högst inkomst tillgodoräknas barnårsrätten, kan antalet aktiva val förväntas minska något med en mindre administration som följd.

Mot bakgrund av det ovan sagda talar enligt regeringens uppfattning övervägande skäl för en könsneutral företrädesregel. Regeringen föreslår således att föräldrar som båda uppfyller villkoren för att kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår gemensamt skall kunna anmäla vem av dem som skall tillgodoräknas detta. Görs ingen sådan anmälan skall den förälder som har det lägsta pensionsunderlaget, exklusive barnårsrätten, tillgodoräknas beloppet.

Det har tidigare påpekats att regeln om moderns företrädesrätt kan visa sig strida mot EG-rättens jämställdhetsregler. En ordning för tillgodoräkning av barnårsrätt med en sådan regel som den nu föreslagna torde dock vara förenlig med dessa bestämmelser.

Behovet av att av jämställdhetsskäl införa en särskild ordning för delning har således minskat eller i det närmaste bortfallit. Som *Lagrådet* påpekar innebär den hittills föreslagna ordningen – med tillgodoräkning i dessa situationer av ett halvt enhetligt belopp – även att det finns risk för slumpmässiga och oförutsebara effekter samt att den som främst har hämmats i sin förvärvsförmåga med denna modell riskerar att få ett betydligt sämre utfall än enligt övriga beräkningsalternativ. Detta kan även totalt sett bli effekten om makarna frivilligt väljer att dela på det enhetliga beloppet.

Eftersom behovet av särskilda regler i dessa situationer med den nu föreslagna företrädesregeln har bortfallit – eller i vart fall minskat avsevärt – samt med hänsyn till de effekter som *Lagrådet* påpekar i sitt yttrande anser regeringen att något förslag, som innebär en möjlighet för makar att dela det pensionsgrundande beloppet för barnår, inte heller bör läggas fram. Inte heller bör, av samma skäl, det föreslås någon möjlighet för fadern att ensidigt begära tillgodoräkning av barnårsrätten. I sistnämnda avseende har regeringen samma ståndpunkt som den *Lagrådet* redovisar i sitt yttrande.

Med en företrädesregel som den här föreslagna krävs av administrativa skäl att en bestämmelse införs för situationen då makarna har lika eller inget pensionsunderlag. Med hänsyn till de låga belopp som krävs för att kvalificera sig för pensionsgrundande inkomst samt med vilken noggrannhet den pensionsgrundande inkomsten bestäms, rör det sig här om rena undantagsfall. För en sådan situation föreslår regeringen, i likhet med vad som i avsnitt 15.4 föreslås gälla för förfluten tid, att modern får företrädesrätt.

Pensionsgrundande belopp för barnår kommer inte att kunna beräknas och fastställas förrän efter det att skattemyndigheten fastställt den försäkrades pensionsgrundande inkomst, dvs. först under senare delen av året efter det aktuella intjänandeåret. Det torde därför knappast finnas skäl att kräva att föräldrarna redan under barnåret i fråga måste bestämma vem av dem som skall tillgodoräknas det pensionsgrundande beloppet för barnår. I Ds 1995:41 föreslogs att föräldrarna genom en gemensam anmälan till

försäkringskassan senast den 31 januari året efter det aktuella barnåret skulle kunna ange vem av dem som skall tillgodoräknas pensionsgrundande belopp eller begära att båda skall tillgodoräknas sådant. Flera remissinstanser har haft synpunkter på denna tidpunkt och menat att den i stället bör sammanfalla med deklarationstidpunkten då makarna har bättre överblick över sin ekonomi. Pensionsgrundande belopp för barnår bör emellertid inte i första hand tillgodoräknas den som för ett visst år får det största ekonomiska utbytet därav. Föräldrarnas beslut bör i stället fattas på andra grunder, t.ex. med beaktande av vem som tagit hand om barnet och som därför på grund av livsinkomstprincipen behöver kompenseras härför. Att samordna anmälningstidpunkten med deklarationstidpunkten skulle därmed enligt regeringens uppfattning kunna ge felaktiga signaler. Vid bedömningen av vilken tidpunkt som skall väljas som sista anmälningsdag bör också beaktas att denna tidpunkt rimligen bör sammanfalla med sista tidpunkt för återkallelse av en anmälan. En återkallelse bör rimligen kunna ske även efter intjänandeårets utgång; frågan om återkallelse behandlas vidare nedan. Detta är ett skäl till varför anmälningstidpunkten inte har förlagts till slutet av intjänandeåret – något som delvis skulle lösa den arbetsanhopning som också anförts som ett argument för att anmälningstidpunkten skulle förläggas till en annan tid än den 31 januari. Det bör i detta sammanhang framhållas att den 31 januari är den tidpunkt då anmälan senast skall ha gjorts och RFV eller försäkringskassorna har därför möjlighet att genom att lämna information i god tid till viss del styra bort arbetsanhopningen från årsskiftena.

Sammanfattningsvis föreslår regeringen att anmälan om vem av föräldrarna som skall tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår skall få ske senast den 31 januari året efter intjänandeåret.

En synpunkt som framförts under remissbehandlingen av Ds 1995:41 är att en anmälan som den nu ifrågavarande skulle kunna gälla tills vidare och alltså inte behöva göras på nytt varje år. En grundläggande princip vid utformningen av reglerna för tillgodoräknande av pensionsgrundande belopp för barnår har varit att föräldrarna själva skall ges möjlighet att välja vem av dem som skall tillgodoräknas detta. Pensionsgrundande belopp för barnår kommer visserligen bara att vara aktuellt under ett begränsat antal år, men under denna tid kan det ske många förändringar i familjesituationen som kan påverka rätten till pensionsrätt i detta avseende. För att bidra till att föräldrarna verkligen gör ett aktivt val beträffande fördelningen av de pensionsgrundande beloppen anser regeringen att det – i vart fall tills större erfarenheter har vunnits om hur systemet fungerar i praktiken – är lämpligast om föräldrarna varje år på nytt tar ställning till hur det pensionsgrundande beloppet skall fördelas. Det kan dock inte uteslutas att man vid en senare tidpunkt, då man fått en bättre uppfattning om vilket beteende som blir vanligast hos de pensionsberättigade och var eventuella administrativa vinster kan göras, kan övergå till att låta anmälningar gälla tills vidare eller på annat sätt förenkla hanteringen.

Om föräldrarna gör en gemensam anmälan om att det pensionsgrundande beloppet för barnår skall tillgodoräknas en av dem men denna förälder inte uppfyller villkoren för att kunna tillgodoräknas sådant belopp,

t.ex. på grund av att föräldern inte har den rättsliga vårdnaden om barnet, bör den andra föräldern inte därigenom anses ha förlorat möjligheten att tillgodoräknas pensionsgrundande beloppen för barnår.

Regeringen föreslår därför att om en anmälan görs som inte kan ligga till grund för beslutet om tillgodoräknande av pensionsgrundande belopp för barnår skall försäkringskassan bortse från anmälan och det pensionsgrundande beloppet skall i stället tillgodoräknas den förälder som uppfyller villkoren för ett sådant tillgodoräknande. Försäkringskassan bör dock underrätta föräldrarna om att förutsättningarna för att följa den aktuella anmälan inte föreligger.

Vad som nu sagts avser fall då en av föräldrarna inte uppfyller villkoren för att kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår. Om det däremot förhåller sig på det sättet att den förälder som enligt anmälan skall tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår inte får någon eller endast en begränsad nytta av detta belopp på grund av att han eller hon har höga andra inkomster som överstiger eller nästan når upp till intjänandetaket, bör detta inte innebära att anmälan förlorar sin giltighet. Pensionsgrundande belopp för barnår föreslås beräknas på ett sådant sätt att utfallet blir olika beroende på vem som skall tillgodoräknas rätten och det bör inte finnas något generellt åliggande för försäkringskassorna att se till att föräldrarna väljer den lösning som bäst skulle tillgodose de intressen de kan ha.

Det nyss sagda väcker en annan fråga som delvis berörts ovan i samband med resonemangen kring tidpunkt för anmälan, nämligen om en anmälan om vem som skall tillgodoräknas pensionsgrundande beloppen för barnår skall kunna återkallas och, i så fall, när en sådan återkallelse senast skall få ske samt av vem den skall få göras. I Ds 1995:41 föreslogs att återkallelse skulle kunna ske fram t.o.m. den tidpunkt då en anmälan senast kan ges in, dvs. enligt förslaget senast den 31 januari året efter det aktuella barnåret. En sådan återkallelse skulle kunna göras ensidigt av endera föräldern, eftersom den enighet som är en förutsättning för att en anmälan skall kunna göras då inte längre föreligger.

Under remissbehandlingen av Ds 1995:41 har framförts den synpunkten att en återkallelse bör kunna ske ända tills beslut om pensionsgrundande belopp för barnår fattas. Ett skäl som anförts till stöd för denna uppfattning är att det inom förvaltningsrätten som regel är möjligt att återkalla en hos myndighet anhängig anmälan ända tills beslut har färdigställts för expediering. En ordning där en anmälan av nu ifrågavarande slag skulle kunna återkallas ända tills pensionsgrundande beloppen har fastställts skulle emellertid vara administrativt ohanterlig eftersom detta i de flesta fall skulle innebära att den andra föräldern skall tillgodoräknas det pensionsgrundande beloppet i stället. Regeringens förslag i denna del är därför detsamma som förslaget i promemorian, dvs. att en återkallelse för att få verkan skall ske senast den 31 januari året efter det år som pensionsgrundande beloppen avser. Återkallelsen kan göras ensidigt av den ena föräldern.

En annan fråga som uppkommer i detta sammanhang är vem som skall tilldelas det pensionsgrundande beloppet för barnår om båda föräldrarna uppfyller kraven för sådant tillgodoräknande för ett visst intjänandear men den förälder med lägst pensionsunderlag dör innan anmälan om vem

som skall tillgodoräknas beloppet har gjorts. Om t.ex. föräldrarna och barnet har bott tillsammans hela året och föräldrarna har haft gemensam vårdnad om barnet men den förälder med lägst pensionsunderlag dör under januari utan att anmälan om vem av föräldrarna som skall tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår har getts in till försäkringskassa, kan fråga uppkomma vem som skall tillgodoräknas detta belopp. Enligt vad som framgått ovan föreslår vi att anmälan om vem av föräldrarna som skall tilldelas det pensionsgrundande beloppet för barnår skall göras gemensamt av föräldrarna och före den 31 januari året efter intjänandeåret. Om den förälder med lägst pensionsunderlag dör efter det aktuella barnåret men före den 31 januari nästföljande år och någon anmälan inte gjorts kommer enligt vårt ovan redovisade förslag han eller hon ändå att tillgodoräknas det pensionsgrundande beloppet. I denna situation skulle det kunna hävdas att det är rimligt att den andre föräldern skulle kunna göra anmälan om att han eller hon skall tillgodoräknas det pensionsgrundande beloppet för barnår. Emellertid grundas i nu gällande ATP-system efterlevandepension i form av barnpension, omställningspension och särskild efterlevandepension på den avlidnes fastställda pensionspoäng. Vid beviljande av efterlevandepensioner tas i beaktande även pensionspoäng för tilläggspension som intjänats under året närmast före dödsfallsåret. Poängen för tilläggspension i form av ålderspension för det året kan vara av stor betydelse även för beviljande av s.k. antagandepoäng för åren fr.o.m. dödsfallet t.o.m. året för fyllda 64 år. Regeringen har den 1 augusti 1996 uppdragit åt en särskild utredare att bl.a. utforma förslag till en anpassning av efterlevandepensioneringen till det reformerade ålderspensionssystemet. Det torde kunna förutsättas att efterlevandepension även efter den pågående anpassningen kommer att beräknas på grundval av den avlidnes pensionsrätt i det reformerade ålderspensionssystemet. Detta innebär att det pensionsgrundande beloppet för barnår kan komma att påverka den inkomstgrundade efterlevandepensionen i höjande riktning. Med beaktande härav är det inte rimligt att den efterlevande föräldern skulle kunna påverka storleken av hans egen och barnens efterlevandepension. Någon särregel för denna situation föreslås således inte.

Ingen av föräldrarna är berättigad

Pensionsarbetsgruppen pekade på att det kan förekomma situationer där pensionsgrundande belopp för ett visst barnår inte kan tillgodoräknas någon av föräldrarna trots att båda, gemensamt eller var och en för sig, under året varit vårdnadshavare för barnet och båda under viss tid har haft barnet boende hos sig. I skeden av förändringar är det inte säkert att den rättsliga vårdnaden hinner följa den faktiska vården. Den som haft barnet boende hos sig under större delen av året kanske inte har haft den rättsliga vårdnaden under så lång tid att vårdnadsvillkoret är uppfyllt. Pensionsarbetsgruppen ansåg därför att en kompletterande regel borde finnas för dessa fall. Pensionsgrundande belopp för barnår skulle då kunna ges åtminstone i de fall då barnet under hela året bott hos någon av sina föräldrar och någon av föräldrarna under hela året varit vårdnadshavare. Pensionsarbetsgruppen utvecklade dock inte diskussionen rörande

sådana situationer; exempelvis angavs inte vem av föräldrarna som skulle tillgodoräknas pensionsrätten i dessa fall.

Det kan i och för sig finnas skäl för en kompletterande regel av det slag som Pensionsarbetsgruppen diskuterade. Det kan emellertid också sägas att situationer av nu diskuterat slag skulle kunna uppkomma enbart under ett enda år – i samband med separation etc. – men knappast under flera år. Ett problem är också att det inte är alldeles givet vem av föräldrarna som med en kompletterande regel för dessa slags situationer i så fall skall tillgodoräknas beloppet. Den administrativa hanteringen av pensionsgrundande beloppen för barnår skulle också komma att kompliceras. Regeringen lägger därför inte fram något förslag om en kompletterande regel av det slag som Pensionsarbetsgruppen diskuterade.

Flera barn i "rätt" ålder

För samma barn och år skall, som nyss redovisats, pensionsgrundande belopp för barnår enligt förslaget tillgodoräknas endast en av föräldrarna, oavsett om föräldrarna lever tillsammans eller inte. Inte heller föreslås en och samma person med flera barn för samma tid kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår dubbelt eller flerfaldigt.

Om föräldrarna lever tillsammans och de har mer än ett gemensamt barn som berättigar till pensionsgrundande belopp för barnår, skulle enligt Pensionsarbetsgruppens förslag ändå bara en av föräldrarna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för ett och samma barnår. Något principiellt hinder mot att i dessa situationer låta föräldrarna få pensionsgrundande belopp för ett barn vardera föreligger inte, men en sådan lösning skulle komma att medföra en icke oväsentlig ökning av statens kostnader. Regeringen föreslår därför, i likhet med vad som föreslogs i Ds 1995:41, att principen att endast en av föräldrarna skall tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för ett och samma barnår skall gälla även i fall då föräldrarna har mer än ett barn i "rätt" ålder.

Om föräldrarna lever åtskilda och de har mer än ett gemensamt barn som berättigar till pensionsgrundande belopp för barnår och som de har gemensam vårdnad om men som samtliga bor hos samma förälder, bör naturligtvis inte heller pensionsgrundande belopp tillgodoräknas dubbelt eller flerfaldigt. Detta blir i de allra flesta fall en självklarhet eftersom det i dessa situationer endast undantagsvis kommer att förekomma att båda föräldrarna uppfyller villkoren för att kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår.

Om föräldrarna lever åtskilda och de har mer än ett gemensamt barn i rätt ålder och dessa inte bor hos samma förälder, skulle kunna tänkas att båda föräldrarna – under förutsättning att de var för sig uppfyller villkoren för att kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår – fick tillgodoräkna sig pensionsgrundande belopp för barnår, eftersom det i sådana fall är mera sannolikt än annars att båda föräldrarnas förvärvsbe- teende påverkas av förekomsten av barn. En sådan ståndpunkt har också hävdats under remissbehandlingen av Ds 1995:41. Eventuellt skulle en sådan möjlighet kunna begränsas till fall då föräldrarna inte har gemensam vårdnad om barnen. Reglerna för vilka som kan tillgodoräk- nas pensionsgrundande belopp för barnår bör emellertid enligt rege-

ringens uppfattning vara neutrala och inte mer eller mindre fördelaktiga beroende på vem som har vårdnaden om barnen eller var barnen är bosatta. Vidare skulle även en sådan ordning medföra en icke oväsentlig ökning av statens kostnader. Regeringen föreslår därför även för nu diskuterade fall att endast en förälder för samma tid skall tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår.

Annorlunda uttryckt innebär vad som nu föreslagits att för ett föräldrapars samtliga gemensamma barn i "rätt" ålder skall för ett och samma år endast en av föräldrarna tillgodoräknas ett pensionsgrundande belopp. Föräldrarna kan – om de var för sig uppfyller villkoren för att kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår för något av barnen – själva välja vem av dem som skall tillgodoräknas detta. Görs ingen sådan anmälan tillgodoräknas den av föräldrarna som för året har lägst pensionsunderlag, exklusive det pensionsgrundande beloppet för barnår.

Den föreslagna regeln kan tillämpas även i fall då en kvinna har flera barn men med olika män eller då en man har flera barn men med olika kvinnor. Konsekvensen av regeln blir i sådana fall att bedömningen av vem som kan tillgodoräknas det pensionsgrundande beloppet för barnår skall göras för varje "biologisk" familj. Om exempelvis en kvinna har ett barn med en man och ett barn med en annan man skall för ettvar av barnen avgöras vem som skall tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår. Uppfyller kvinnan och de båda männen var för sig villkoren för att kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår för något av barnen, kan respektive föräldrapar själva avgöra vem av dem som skall tillgodoräknas sådant belopp för sitt gemensamma barn. Ingen av dem kan dock tillgodoräknas mer än ett belopp.

Med föräldrar likställda

Pensionsarbetsgruppens förslag innebar att även särskilt förordnade förmyndare och personer som med socialnämnds medgivande hade tagit emot ett utländskt barn i syfte att adoptera det, skulle kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår på samma sätt som föräldrar till barn (med föräldrar avses såväl biologiska föräldrar som adoptivföräldrar). Frågan om vem som i en sådan situation skulle kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår lämnades delvis öppen i princippropositionen.

Regeringen föreslår att med föräldrar skall vid tillämpningen av reglerna om pensionsgrundande belopp för barnår likställas särskilt förordnad vårdnadshavare och den som med socialnämnds medgivande tagit emot ett utländskt barn i syfte att adoptera det. Begreppet särskilt förordnad vårdnadshavare knyter an till förändringar i föräldrabalken som trädde i kraft den 1 juli 1995. Med sådan vårdnadshavare kommer enligt övergångsbestämmelser till de ändringarna att avses också tidigare särskilt förordnad förmyndare i vars uppdrag vårdnad ingår.

Normalt får den som avser att adoptera ett barn inte vårdnaden om barnet förrän adoptionen har genomförts. Den tid under vilken en försäkrad med socialnämnds tillstånd tagit vård om ett utländskt barn i syfte att adoptera det bör därför anses som tid under vilken den försäkrade haft vårdnaden om barnet.

Vi föreslår vidare att en kvinnlig särskild förordnad vårdnadshavare eller blivande adoptivförälder vid tillämpning av reglerna om pensionsgrundande belopp för barnår skall likställas med en moder.

Några särskilda frågor

En särskild fråga är vad som skall gälla om ett barn som kan berättiga en förälder till pensionsgrundande belopp för barnår avlider. Enligt vad vi föreslagit ovan skall villkoret att barnet under hela det året skall ha varit bosatt i Sverige anses uppfyllt om barnet är bosatt i Sverige under den del av året som barnet har levt. Om barnet inte levt minst sex månader under det år då det avlider kommer emellertid inte heller kraven på vårdnad och sammanboende med barnet – dvs. att den försäkrade under minst halva året skall ha haft vårdnaden om och bott tillsammans med barnet – att kunna uppfyllas. För att undvika konsekvenser som kan upplevas som stötande föreslår regeringen att följande särregler skall gälla för fall av detta slag. Om barnet avlider under året och barnet då är bosatt tillsammans med den försäkrade och den försäkrade då också har vårdnaden om barnet, skall det anses som om detta förhållande bestått även under resten av det året.

Om barnet avlider redan under födelseåret är olika alternativ tänkbara i fråga om i vilka situationer pensionsgrundande belopp för barnår skall kunna tillgodoräknas föräldrarna. I Ds 1995:41 föreslogs som villkor för att pensionsgrundande belopp för barnår skulle kunna tillgodoräknas en förälder, att barnet måste ha uppnått minst en månads ålder. Barn som avlidit under den första månaden efter födelsen skulle således inte i något fall kunna berättiga till pensionsgrundande belopp för barnår. Om barnet emellertid uppnått en månads ålder skulle pensionsgrundande belopp för barnår kunna tillgodoräknas föräldern oberoende av om barnet är fött tidigt eller sent på året, förutsatt att föräldern fram till dödsfallet haft vårdnaden om barnet och då bott tillsammans med barnet i Sverige. Syftet med denna bestämmelse var att undvika de gränsdragningsproblem som skulle kunna uppstå då rätten till pensionsgrundande belopp skulle kunna bli beroende av svåra medicinska gränsdragningar om vad som är levande fött barn och ett dödfött barn.

Under remissbehandlingen har synpunkten framförts att en tidsgräns av nu diskuterat slag kan upplevas som stötande och att det i stället borde räcka med att barnet är levande fött för att pensionsgrundande belopp för barnår under ovan angivna förutsättningar skall kunna tillgodoräknas.

Oavsett vilken lösning som väljs kan det uppstå gränsdragningssituationer där resultatet för den enskilde pensionsberättigade kan komma att upplevas som stötande. Regeringen anser mot denna bakgrund inte att det finns skäl att införa en särskild tidsgräns på det sätt som föreslagits i promemorian.

En annan fråga är om kravet på sex månaders vårdnad och bosättning tillsammans med barnet skall upprätthållas. Ett sådant villkor skulle innebära att en förälder till ett barn som föds under månaderna juli–december och dör samma år aldrig skulle kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår. En sådan ordning skulle kunna få stötande konsekvenser. Det är inte heller befogat att upprätthålla olika krav beträffande barn som är födda tidigt eller sent på året. Mot bakgrund av det sagda anser regeringen att kravet på sex månaders vårdnad och bosättning tillsammans med barnet inte skall upprätthållas. Det skall i stället krävas att föräldern är vårdnadshavare och är bosatt med barnet vid tidpunkten för dödsfallet.

Regeringens föreslår alltså att om ett barn, som är levande fött, avlider under födelseåret och föräldrarna vid dödsfallet har vårdnaden om barnet och bor tillsammans med det, skall villkoren för tillgodoräknande av pensionsgrundande belopp för det året i dessa avseenden anses uppfyllda. Detta skall gälla oavsett när under året barnet är fött, således även om barnet är fött under någon av månaderna juli–december och barnårsrätt annars skulle ha tillgodoräknats först för året därpå.

En annan fråga är vad som skall gälla om faderskapet till ett barn som kan berättiga till barnår ändras genom en dom. Att en man som i en dom fastställs som barnets far skall anses vara far till barnet när det gäller framtida rätt till pensionsgrundande belopp för barnår är självklart, liksom att sådan rätt framöver inte skall kunna tillgodoräknas den som dessförinnan felaktigt har antagits vara barnets far. Vad som skall gälla för tid före det att en lagakraftvunnen dom i faderskapsfrågan föreligger är dock inte givet.

En fråga som inställer sig är om de beslut om pensionsgrundande belopp för tidigare barnår som vid lagakrafttidpunkten redan har fattats skall omprövas mot bakgrund av innehållet i domen, på så sätt att den tidigare berättigade går förlustig rätten till pensionsgrundande belopp för barnår. Beslut om pensionsgrundande belopp för barnår kommer att fattas först under slutet av året efter ett intjänandeår eller i början av året därpå. En annan fråga är därför hur en situation där en dom i ett faderskapsmål vinner laga kraft efter intjänandeåret men före det att beslutet fattas skall hanteras. Vid tidpunkten för beslutet är således det riktiga förhållandet känt och det skulle kunna finnas skäl att lägga det till grund för beslutet.

Regeringen föreslår att den som genom en lagakraftvunnen dom har förklarats inte vara far i detta sammanhang skall anses vara barnets far fram till lagakrafttidpunkten. Den föreslagna regeln avser exempelvis s.k. negativ bördstalan, dvs. situationen då den man som vid barnets födelse var gift med barnets mor och som enligt reglerna i föräldrabalken därmed varit att anse som far till barnet sedermera förklarats inte vara far.

Omrövning av tidigare fattade beslut skall således enligt förslaget inte ske. Skälen till detta är dels att den som tidigare har antagits vara barnets far i många fall faktiskt har haft vårdnaden om och bott tillsammans med barnet, dels att en omrövning skulle medföra en viss administrativ omgång med åtföljande kostnader. Även i de fall den aktuella domen vinner laga kraft efter barnåret men före beslutstidpunkten bör faderskapsförhållandet så som det formellt sett såg ut under intjänandeåret ligga till grund för beslutet och inte vad som har blivit känt om de verkliga förhållandet först därefter.

Vid positivt fastställande av faderskap genom dom eller faderskaps erkännande uppstår inte behov av några särskilda regler såvitt avser redan fattade beslut om pensionsgrundande belopp för barnår. Faderskapet i sig avser naturligtvis också tid före det att domen har vunnit laga kraft. Däremot kan vårdnadskravet inte uppfyllas för tid dessförinnan. Orsaken till detta är att endast en förälder (och en särskilt förordnad vårdnadshavare) kan ha vårdnaden om ett barn. Fadern kan därför inte ha haft vårdnaden om barnet före den tidpunkt då faderskapet fastställdes genom dom eller genom faderskaps erkännande. Pensionsgrundande belopp för barnår kan därför i praktiken inte tillgodoräknas för år som redan blivit föremål för beslut i pensionsrättshänseende eller för år för vilket beslut skall fattas under året för lagakraftvinnande av faderskapsdomen.

Hittills har endast behandlats faderskapsdomars inverkan på beslut om pensionsgrundande belopp för barnår för år före och år efter det att domen vinner laga kraft. För det år domen vinner laga kraft kommer konsekvensen av de föreslagna reglerna att bli att den man som domen avser och som har haft vårdnaden om – och har sammanbott med – barnet under minst sex månader kommer att kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår, om villkoren i övrigt härför är uppfyllda. I enlighet med vad som nyss nämnts kommer en man som förklaras vara far till ett barn genom en dom som vinner laga kraft i slutet av året inte att kunna uppfylla vårdnadskravet, vilket däremot kan vara fallet om domen vinner laga kraft i början av året. När det gäller en dom varigenom en man förklaras inte vara far till ett barn blir förhållandena de motsatta. Om en sådan dom vinner laga kraft under början av året, kommer pensionsgrundande belopp för barnår således inte att kunna tillgodoräknas på grund av att vårdnadskravet inte kan uppfyllas. Däremot kommer detta – åtminstone teoretiskt – att kunna ske om domen i stället vinner laga kraft i slutet av året.

Ytterligare en fråga är möjligheten att tillgodoräkna förtidspensionärer pensionsgrundande belopp för barnår. Det föreslås att förtidspensionärer skall kunna tillgodoräknas sådan pensionsgrundande belopp på samma sätt som övriga försäkrade. Denna fråga har behandlats närmare i avsnitt 9.5 om förtidspensionärers rätt till pensionsrätt för barnår.

Regeringens förslag: En försäkrad som för ett visst barn är ensam berättigad till pensionsgrundande belopp för barnår skall under vissa förutsättningar kunna överlåta rätten att tillgodoräknas detta pensionsgrundande belopp till annan försäkrad. Sådan överlåtelse skall kunna ske till barnets andra förälder eller, om denne är avliden, till en styvförälder.

Om en anmälan om överlåtelse görs till en person som inte uppfyller förutsättningarna för att tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår skall försäkringskassan bortse från anmälan och i stället skall den som uppfyller villkoren härför tillgodoräknas det pensionsgrundande beloppet för barnår.

Anmälan om överlåtelse av rätten att tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår skall vara skriftlig och göras gemensamt av föräldrarna eller med den som likställs med förälder. Anmälan skall ha kommit in till allmän försäkringskassa senast den 31 januari fastställelseåret. Återkallelse av anmälan skall vara skriftlig och får inte göras efter den dag då anmälan senast skulle ha kommit in till allmän försäkringskassa.

Promemorians förslag: Förslaget i Ds 1995:41 stämmer överens med regeringens förslag.

Remissinstanserna: *RFV* anser att villkoret att den förälder till vilken överlåtelse skall ske skall ha bott tillsammans med barnet i inte obetydlig omfattning innebär bedömningar som inte kan göras med stöd av det centrala registret. Regeln är enligt verket besvärlig ur informationssynpunkt eftersom den ökar komplexiteten i systemet. *RFV* ifrågasätter vidare om inte möjligheterna till överlåtelse av de pensionsgrundande beloppen, såväl till biologisk förälder som till styvförälder, är av så begränsad betydelse att de bör tas bort. Enligt *Försäkringskassaförbundet* bör grundprincipen vara att varje person själv skall tjäna in till sina pensionsgrundande belopp, varför pensionsgrundande belopp för barnår inte bör kunna tillgodoräknas på grund av överlåtelse. *Kammarrätten i Stockholm* menar att möjligheten till överlåtelse av pensionsgrundande belopp för barnår bör kunna gälla även i det fall att den andre föräldern uppfyller alla villkoren förutom att denna inte haft den rättsliga vårdnaden minst halva året. *Kammarrätten* ifrågasätter vidare om inte hindret för att överlåta pensionsgrundande beloppen skall gälla enbart då mottagaren faktiskt har tillgodoräknats barnår för ett annat barn. Flera *försäkringskassor* menar att möjligheten att överlåta pensionsgrundande belopp till styvförälder helt bör utgå.

Skälen för regeringens förslag: I föregående avsnitt har vi föreslagit att endast den som själv har haft den rättsliga vårdnaden om och sammanbott med barnet under minst halva det aktuella året (intjänandeåret) skall vara berättigad till pensionsgrundande belopp för barnår för det året. I fall då barnets föräldrar inte bor tillsammans med varandra kommer därför mycket sällan mer än en av föräldrarna att uppfylla villkoren för

att kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår. Det innebär t.ex. att en förälder, hos vilken barnet inte har sitt huvudsakliga boende men hos vilken barnet ändå vistas i relativt stor utsträckning, inte kan tillgodoräknas sådant belopp. Sådana situationer kan förekomma när föräldrarna permanent lever åtskilda men också då särlevnaden är tillfällig men ändå med en längre varaktighet. En förälder som befinner sig i en sådan situation – och som således inte till fullo uppfyller villkoren för att kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår – bör ändå inte helt stängas ute från möjligheten att tillgodoräknas detta. I Ds 1995:41 föreslogs därför att den förälder som själv uppfyller villkoren för att tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår under vissa förutsättningar skall kunna överlåta rätten att tillgodoräknas sådant belopp till den förälder som inte uppfyller villkoren. Under remissbehandlingen har framförts kritik mot en sådan regel, bl.a. med motiveringen att en möjlighet att överlåta pensionsgrundande belopp skulle få begränsad betydelse. Regeringen anser emellertid att skälen för den i promemorian föreslagna möjligheten överväger de olägenheter som vissa remissinstanser befarar att regeln skulle innebära.

Regeringen föreslår således att en förälder som själv uppfyller kraven för att kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår, under vissa förutsättningar skall kunna överlåta denna rätt till en förälder som inte uppfyller villkoren. Det förutsätts att föräldrarna är ense om ett sådant förfarande. Överlåtelsen föreslås kunna ske genom en skriftlig anmälan – undertecknad av båda föräldrarna – till försäkringskassan.

Det bör betonas att det är rätten att tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår som föreslås kunna överlåtas, inte det pensionsgrundande beloppet som den överlåtande föräldern skulle ha erhållit om överlåtelse inte skett. Utfallet i pensionsrättshänseende för mottagaren är således inte till någon del beroende av den överlåtande förälderns inkomstförhållanden.

För att överlåtelse av rätten att tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår skall få ske i de angivna situationerna bör det enligt förslaget i Ds 1995:41 krävas att även mottagaren av rätten har haft rättslig vårdnad om barnet eller barnen under minst halva det aktuella året samt att denne bott tillsammans med barnet eller barnen i viss, inte obetydlig, utsträckning under det året. Under remissbehandlingen har hävdats att villkoret "sammanbott med barnet i inte obetydlig utsträckning" är besvärligt ur informationssynpunkt och att möjlighet saknas att kontrollera om föräldrarna försöker missbruka rätten att överlåta pensionsgrundande belopp för barnår. Det har vidare hävdats att överlåtelse av barnårsrätten borde kunna ske även i fall där den mottagande föräldern inte uppfyller kravet på rättslig vårdnad.

Genom att uppställa ett villkor om att den mottagande föräldern måste ha bott tillsammans med barnet i inte obetydlig utsträckning, varvid en förälder som knappt haft någon kontakt med barnet därigenom inte blir berättigad att ta emot rätten till pensionsgrundande belopp, minskas i viss mån möjligheten till spekulation. Vem som skall tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår skall ju, som nämnts ovan, inte i första hand styras av vilken av föräldrarna som får bäst utfall. Mottagaren måste naturligtvis också uppfylla de i föregående avsnitt angivna kraven på

försäkring och bosättning i Sverige. Såvitt avser kravet på att den mottagande maken även måste ha haft den rättsliga vårdnaden anser regeringen att detta krav bör upprätthållas för att få en formell ram kring möjligheten att överlåta rätten till pensionsgrundande belopp. Det kan vidare noteras att föräldrar som inte redan har gemensam vårdnad kan – om de är överens – genom ett anmälningsförfarande få gemensam vårdnad till stånd. Om de inte är överens om detta eller av andra skäl inte gör någon anmälan bör inte heller överlåtelse av rätten till pensionsgrundande beloppen för barnår kunna ske.

Överlåtelse bör enligt regeringens uppfattning inte heller få ske i fall då mottagaren själv kan tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår för något annat barn, dvs. för barn som denne har tillsammans med någon annan person. Det skulle i och för sig kunna ifrågasättas om det inte vore tillräckligt att en förälder skulle vara förhindrad att ta emot rätt till pensionsgrundande belopp genom överlåtelse i en situation där föräldern rent faktiskt redan har tillgodoräknats pensionsgrundande belopp för barnår för ett annat barn. Av bl.a. administrativa skäl och för att undvika spekulationer och s.k. kedjeöverlåtelser, dvs. att överlåtelse sker till en person som i sin tur överlåtit sin rätt till en annan person, anser regeringen emellertid att en sådan regel är rimlig.

Regeringen föreslår således att regeln utformas så, att en förälder, som ensam uppfyller villkoren för att tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår, skall kunna överlåta rätten att tillgodoräknas detta till den andra föräldern om det enda skälet till att den föräldern inte uppfyller villkoren är att han eller hon inte bott tillsammans med barnet minst halva året samt under förutsättning att den mottagande föräldern under året bott tillsammans med barnet i inte obetydlig omfattning och inte heller uppfyller villkoren för att tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår för något annat barn. Föräldern bör anses ha bott tillsammans med barnet i inte obetydlig omfattning om föräldern har haft barnet hos sig t.ex. varannan helg och under några veckor på sommaren. I praktiken bör försäkringskassan i de allra flesta fall kunna godta ett påstående från föräldrarna att den mottagande föräldern bott tillsammans med barnet i inte obetydlig omfattning.

De regler om vem som kan tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår som föreslås gälla utestänger styvföräldrar från möjligheten att tillgodoräknas sådan rätt, eftersom de inte är vårdnadshavare i rättslig bemärkelse för sitt styvbarn. Även Pensionsarbetsgruppens förslag gav en sådan effekt. Arbetsgruppen fann att detta inte var tillfredsställande och ansåg att det även inom en styvfamilj borde finnas en viss valfrihet när det gällde tillgodoräkandet av pensionsgrundande beloppen för barnår. Styvföräldern skulle dock inte få konkurrera med de biologiska föräldrarna. Pensionsarbetsgruppen föreslog därför att en förälder, som enligt huvudregeln är den som för ett givet kalenderår är berättigad till pensionsgrundande belopp för barnår, genom en anmälan skulle kunna lämna över sin rätt till styvföräldern, under förutsättning att han eller hon är gift med eller har eller har haft ett annat barn med styvföräldern.

I princippropositionen togs inte ställning till frågan om överlåtelse av pensionsgrundande belopp för barnår till en styvförälder skulle kunna ske.

Pensionsgrundande belopp för barnår bör i första hand vara förbehållen barnets biologiska föräldrar (därmed likställs adoptivföräldrar). Det bör inte under några förhållanden komma i fråga att en styvförälder tillåts konkurrera med en biologisk förälder vad gäller rätten till pensionsgrundande belopp för barnår, oavsett om den biologiska föräldern själv uppfyller villkoren för att kunna tillgodoräknas sådant pensionsgrundande belopp eller inte.

Till skillnad mot vad Pensionsarbetsgruppen föreslog bör det därför inte generellt vara möjligt att överlåta rätten att tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår till en styvförälder. I fall då den andra biologiska föräldern är avliden finns det dock skäl att se annorlunda på saken. I sådana situationer uppstår ingen konkurrens mellan styvföräldern och den andra biologiska föräldern. I många fall blir styvförälderns relation till barnet också mera föräldralik än vad som är fallet om den andra biologiska föräldern är i livet. Regeringen föreslår därför, i likhet med förslaget i Ds 1995:41, att en förälder som själv uppfyller villkoren för att kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår skall kunna överlåta rätten att tillgodoräknas detta till styvföräldern om barnets andra biologiska förälder har avlidit senast under det aktuella intjänandeåret.

Begreppet styvförälder har ingen legal definition utan måste preciseras. En överlåtelse av nu aktuellt slag bör enligt regeringens uppfattning kunna ske endast till en försäkrad som under det aktuella året bott tillsammans med barnet minst halva året och som någon gång under det året sammanbott med och varit gift med eller haft gemensamt barn med den överlåtande föräldern. Förslaget knyter an till bestämmelsen i 7 kap. 5 § föräldrabalken, där det anges att den som varaktigt bor tillsammans med annans barn och med förälder som har vårdnaden om barnet är underhållsskyldig mot barnet, om han eller hon är gift med föräldern eller har eget barn tillsammans med föräldern.

Under remissbehandlingen har framförts synpunkten att samboendekravet, bl.a. av administrativa skäl, bör ersättas av ett krav på att föräldern och styvföräldern varit folkbokförda samma adress under hela intjänandeåret. Vid bedömningen av om sammanboende förelegat eller inte kommer emellertid folkbokföringen att ha avgörande betydelse i praktiken. För det fall folkbokföringen inte överensstämmer med de faktiska förutsättningarna bör det dock finnas förutsättningar att göra detta gällande.

Ytterligare förutsättningar för att överlåtelse skall kunna ske bör vara att styvföräldern, på samma sätt som krävs för biologiska föräldrar, uppfyller villkoren om försäkring och bosättning i Sverige och inte har uppnått 65 års ålder. Uppfyller styvföräldern själv villkoren för att tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår för ett annat barn, bör överlåtelse av nu aktuellt slag inte kunna ske.

En anmälan om överlåtelse av rätten att tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår bör enligt regeringens uppfattning ges in till försäkringskassan senast den 31 januari året efter det aktuella barnåret.

Om någon som själv uppfyller villkoren för att tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår anmäler att han eller hon vill överlåta rätten att tillgodoräknas detta pensionsgrundande belopp till någon som

inte uppfyller förutsättningarna för att ta emot rätten, bör överlåtaren inte därigenom anses ha definitivt förlorat rätten att själv tillgodoräknas denna.

Regeringen föreslår därför att om en anmälan om överlåtelse görs till en person som inte uppfyller förutsättningarna för att tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår skall försäkringskassan bortse från anmälan och i stället skall den som uppfyller villkoren härför tillgodoräknas det pensionsgrundande beloppet för barnår. Att mottagaren i vissa fall inte får någon eller endast begränsad nytta av de pensionsgrundande beloppen för barnår på grund av att han eller hon haft andra inkomster och redan nått upp till intjänandetaket, skall däremot inte innebära att anmälan förlorar sin giltighet. Dessa regler är desamma som föreslagits beträffande två berättigade föräldrars gemensamma anmälan om vem av dem som skall tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår.

Vidare föreslår vi att en anmälan om överlåtelse av rätt att tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår – på samma sätt som föreslagits i fråga om föräldrars gemensamma anmälan om vem av dem som skall tillgodoräknas sådan pensionsgrundande belopp – skall kunna återkallas av den som överlåter rätten senast den 31 januari året efter det aktuella barnåret.

11.5 Beräkning av pensionsgrundande belopp för barnår

Regeringens förslag: För den som skall tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår skall en fiktiv inkomst beräknas enligt det av tre alternativa beräkningssätt som i det enskilda fallet ger det mest förmånliga utfallet. Alternativen är

1. en utfyllnad till den enskildes pensionsgrundande inkomst året före barnets födelse
2. en utfyllnad till 75 % av den genomsnittliga pensionsgrundande inkomsten för alla försäkrade under 65 års ålder för vilka det fastställts sådan inkomst
3. ett för alla försäkrade enhetligt belopp.

Med pensionsgrundande inkomst enligt alternativ 1 skall likställas pensionsgrundande belopp för förtidspensionärers antagandeinkomst.

I den inkomst som skall fyllas ut enligt alternativ 1 och 2 skall räknas in såväl pensionsgrundande inkomst som pensionsgrundande belopp. Dessutom skall räknas in vissa förvärvsinkomster som inte är pensionsgrundande i Sverige. Den som har haft inkomster av det senare slaget skall vara skyldig att anmäla dessa till försäkringskassan.

Jämförelseinkomsten enligt alternativ 1 skall för ettvar av de följande barnåren räknas om med hänsyn till förändringar i prisbasbeloppet.

Vid beräkning av pensionsgrundande belopp för barnår enligt alternativ 1 skall bortses från pensionsgrundande inkomster av annat förvärvsarbete för året före barnets födelse till den del den försäkrade inte inom föreskriven tid har betalat de till året hänförliga ålderspensionsavgifterna och allmän pensionsavgift för de inkomsterna.

Det enhetliga belopp som avses i alternativ 3 skall motsvara det inkomstbasbelopp som föreslås infört fr.o.m. år 2001. För åren 1999 och 2000 skall det motsvara det förhöjda prisbasbeloppet. Om den försäkrade under det aktuella året har uppburit förvärvsinkomster som inte är pensionsgrundande i Sverige skall beloppet i vissa fall minskas.

Promemorians förslag: Förslaget i Ds 1995:41 stämmer i huvudsak överens med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Många remissinstanser har, som nämnts inledningsvis, ansett att reglerna om pensionsgrundande belopp för barnår är onödigt komplicerade. *Försäkringskassaförbundet* har påtalat att alternativ 3, och även alternativ 2, kan leda till överkompensation och menat att dessa effekter bör undanröjas. Flera försäkringskassor har haft liknande synpunkter såvitt gäller alternativ 3. *Försäkringsanställdas Förbund* har förordat att alternativ 3 bör utgå av administrativa skäl. *Centerkvinnorna* har förordat en höjning av nivån för alternativ 2. *SAF* och *Industriförbundet* anser att beräkningsalternativ 3 bör begränsas så att alternativet inte bli tillämpligt i de fall det ger ett högre pensionsgrundande belopp än alternativ 1.

Risken för manipulativt beteende genom att den pensionsberättigade medvetet höjer sin inkomst året före barnets födelse har påtalats av *Konjunkturinstitutet*, *Försäkringsanställdas förbund* och *Skattemyndigheten i Malmöhus län*. *Konjunkturinstitutet* föreslår, för att motverka denna risk, att alternativ 1 bör innebära en utfyllnad till ett medeltal av inkomsterna under exempelvis de tre åren närmast före barnets födelse. Skattemyndigheten föreslår två metoder. Enligt den ena metoden sker utfyllnad intill inkomsten året före det år som föregick barnets födelse. Enligt den andra metoden sker utfyllnad intill inkomsten året före barnets födelse, men dock högst intill 120 % av inkomsten året dessförinnan. Myndigheten har vidare föreslagit en omvänd spärregel vid beräkning enligt alternativ 1 till skydd för dem som har ojämna inkomstförhållanden.

TCO anser att inkomstmättet vid beräkning enligt alternativ 2 bör vara förvärvsinkomsten och inte den pensionsgrundande inkomsten. *Försäkringskassan i Älvsborgs län* har å andra sidan på grund av reglernas komplexitet, förordat att man i stället för att beräkna tre alternativ för varje barnår inför ett enhetligt belopp på ett prisbasbelopp som modern kan dela eller överlåta. *RFV* anser att det från informationssynpunkt bör vara samma basbelopp som används i de tre olika beräkningsalternativen.

RFV avstyrker förslaget om att utländska förvärvsinkomster skall reducera de pensionsgrundande beloppet för barnår. Verket instämmer visserligen i den uppfattning som ligger bakom förslaget, men pekar på det olämpliga i att ha en formell regel som inte kan tillämpas i praktiken eftersom kontrollmöjlighet saknas. Även andra remissinstanser, bl.a. *Länsrätten i Värmlands län* och *Försäkringsanställdas förbund* ifrågasätter om inte regeln borde tas bort med hänsyn till kontrollsvårigheterna. *Försäkringskassan i Stockholms län* liksom *Kammarrätten i Stockholm* delar visserligen uppfattningen att det är lämpligt att hänsyn tas till utländska inkomster vid beräkning av det pensionsgrundande beloppet för barnår, men framhåller att det bör finnas en obegränsad möjlighet i tiden

att korrigera det pensionsgrundande belopp för barnår som felaktigt beräknats utan hänsyn till utländska inkomster.

Skälen för regeringens förslag: Sedan det enligt föreslagna regler som beskrivits i de föregående avsnitten fastställts vem eller vilka personer som för ett visst år faktiskt skall tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår, måste det för varje sådan person beräknas ett särskilt belopp. Detta belopp skall läggas till den försäkrades pensionsgrundande inkomst och eventuella övriga pensionsgrundande belopp under det aktuella året. Beloppet bör samtidigt utgöra underlag för statens betalning av statlig ålderspensionsavgift.

Även i det reformerade pensionssystemet skall det enligt förslaget i avsnitt 13 finnas ett intjänandetak. För ett och samma år kommer endast inkomster upp till en viss nivå att grunda pensionsrätt. För den som redan på grund av andra inkomster har nått upp till intjänandetaket kommer pensionsgrundande belopp för barnår därför att vara utan betydelse, eftersom detta pensionsgrundande belopp inte skulle kunna höja den totala pensionsrätten för året. Enligt vårt förslag i avsnitt 13.1 bör det i sådana fall inte fastställas något pensionsgrundande belopp för barnår. Staten skall då inte heller betala någon statlig ålderspensionsavgift. Enligt de av riksdagen antagna riktlinjerna för pensionsreformen skall pensionsgrundande belopp för barnår beräknas enligt en kombinationsmodell bestående av tre alternativa beräkningssätt, varvid det av de tre beräkningssätten som i det enskilda fallet ger det för den försäkrade mest förmånliga utfallet för ett givet år skall tillämpas. Olika beräkningssätt kan således tillämpas för olika år. Två av beräkningssätten (alternativ 1 och 2) innebär att den försäkrades inkomster för ett visst år fylls ut till en viss nivå. Det tredje beräkningsalternativet innebär att till den försäkrades övriga inkomster under ett visst år läggs ett för alla försäkrade enhetligt pensionsgrundande belopp. Beräkningen av det pensionsgrundande beloppet för barnår sker för hela kalenderår.

Ett av beräkningsalternativen som följer av de antagna riktlinjerna innebär att utfyllnad skall ske till den enskildes pensionsgrundande inkomst året före barnets födelse, fortsättningsvis kallat den individuella jämförelseinkomsten. Denna inkomst skall därvid för ettvarrt av de följande barnåren räknas om med hänsyn till förändringar i prisbasbeloppet, dvs. prisindexeras. Enligt ett annat beräkningsalternativ skall utfyllnad ske till 75 % av genomsnittsinkomsten för alla försäkrade, fortsättningsvis kallat den generella jämförelseinkomsten. Det tredje beräkningsalternativet är i huvudsak avsett att ge ett tillskott till den som inte alls eller i mindre utsträckning ändrar sitt förvärvsbeteende på grund av förekomsten av barn och som under barnåret haft en inkomst överstigande 75 % av genomsnittsinkomsten för samtliga försäkrade under 65 år eller strax därunder.

Under remissbehandlingen av Ds 1995:41 har vissa remissinstanser framfört synpunkten att beräkningsalternativ 3 inte borde vara tillämpligt i de fall det leder till ett högre pensionsgrundande belopp än alternativ 1. Vidare har vissa remissinstanser förslagit att beräkningsalternativ 3 bör utelämnas för att åstadkomma en förenkling av systemet. Som nämnts inledningsvis förordar regeringen inte att antalet beräkningsmöjligheter begränsas. Beräkningsalternativ 3 ger dessutom en signal om att det även

i pensionshänseende lönar sig att förvärvsarbета. Andra remissinstanser har påtalat risken för spekulation vid utfyllnad till den individuella jämförelseinkomsten. Genom den möjlighet som t.ex. en egenföretagare har att höja sin pensionsgrundande inkomst för ett visst år genom exempelvis återföring av periodiseringsfond skulle, om detta görs året före ett barns födelse, utfallet enligt detta alternativ förbättras. Några remissinstanser har föreslagit olika metoder för att minska risken för sådana spekulationer. Metoderna går i huvudsak ut på att göra utfyllnadsinkomsten beroende av inkomsten under fler år än året före barnets födelse. Den föreslagna metoderna skulle visserligen till viss del begränsa möjligheten till manipulativa beteenden. Incitament till sådana beteenden skulle emellertid trots det finnas kvar i föräldraförsäkringen. Förändringar i syfte att minska risken för spekulation i nu beskrivna avseende bör därför i första hand avse reglerna för hur sådan ersättning skall beräknas för bl.a. egenföretagare. Det är vidare av vikt att inte ytterligare komplicera reglerna för tillgodoräkning av pensionsgrundande belopp för barnår, vilket en lösning för att komma till rätta med spekulationsmöjligheten skulle innebära. Mot bakgrund av vad som nu sagts och efter övervägande av övriga remissynpunkter beträffande beräkningsalternativen anser regeringen inte att de olika alternativen för beräkning av pensionsgrundande belopp för barnår bör utformas på annat sätt än vad som fastslagits i de antagna riktlinjerna och som också föreslagits i Ds 1995:41.

Som ovan nämnts skall, enligt antagna riktlinjer, den individuella jämförelseinkomsten prisindexeras, dvs. för ettvar av de följande intjänandeåren räknas om med hänsyn till förändringar i prisbasbeloppet. *Lagrådet* påpekar att detta är den enda situation i den permanenta regleringen, dvs. den som avses gälla fr.o.m. år 2001, där prisbasbeloppet och inte inkomstbasbeloppet skall användas vid omräkning. *Lagrådet* förordar därför att omräkning i stället sker med inkomstbasbeloppet.

Som *Lagrådet* påpekat sker de flesta omräkningarna i det reformerade ålderspensionssystemet för framtiden med inkomstbasbeloppet. Att även räkna om jämförelseinkomsten med inkomstbasbeloppet riskerar emellertid att medföra en icke oväsentlig ökning av statens kostnader. Regeringen föreslår därför ingen förändring i detta hänseende jämfört med de antagna riktlinjerna.

Enligt de antagna riktlinjerna skall det enhetliga belopp som enligt alternativ 3 skall tillgodoräknas den försäkrade från och med de reformerade intjänandereglerens ikraftträdande motsvara ett basbelopp som räknas upp i paritet med den allmänna inkomstutvecklingen. Enligt vad vi föreslår i avsnitt 6.4 skall ett sådant basbelopp – inkomstbasbeloppet – införas fr.o.m. år 2001, dock att det för år 2001 skall motsvara det förhöjda prisbasbeloppet och att det skall räknas upp i takt med den allmänna inkomstutvecklingen först fr.o.m. årsskiftet 2001/2002. Under en övergångstid, åren 1999 och 2000, kan således det enhetliga beloppet inte motsvaras av ett inkomstbasbelopp. För dessa år bör det enhetliga beloppet i stället motsvara det förhöjda prisbasbeloppet.

Regeringen föreslår således att det belopp som avses i beräkningsalternativ 3 skall motsvara det inkomstbasbelopp som föreslås infört fr.o.m. år 2001. Under en övergångstid – åren 1999 och 2000 – föreslår vi att beloppet skall motsvara det förhöjda prisbasbeloppet.

Såvitt avser utfyllnad till individuell respektive generell jämföresleinkomst har i de antagna riktlinjerna inte närmare preciserats hur den inkomst som skall fyllas ut – utfyllnadsinkomsten – skall beräknas.

Regeringen föreslår, i likhet med förslaget i Ds 1995:41, att i utfyllnadsinkomsten skall ingå inte bara de faktiska pensionsgrundande inkomster som den försäkrade kan ha uppburit det aktuella barnåret, utan också de eventuella pensionsgrundande belopp som den försäkrade för samma år har fått tillgodoräkna sig. Skälet är att den försäkrade i många fall närmast skulle bli överkompenserad i pensionshänseende om inte också övriga pensionsgrundande belopp räknades in i utfyllnadsinkomsten.

Hänsynstagande till vissa inkomster som inte är pensionsgrundande i Sverige

Som framgått av avsnitt 7 skall den som lämnar Sverige för längst ett år fortfarande anses bosatt i Sverige och därigenom fortsatt försäkrad för inkomstgrundad ålderspension här. (Den som arbetar i ett annat EU- eller EES-land omfattas dock som regel endast av försäkringen i det landet). Den som befinner sig i en sådan situation och har vårdnad om och bor tillsammans med barn under fyra års ålder kan således tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår i Sverige. Om en sådan person under utlandsvistelsen arbetar för en utländsk arbetsgivare är emellertid arbetsinkomsterna som regel inte skattepliktiga eller pensionsgrundande i Sverige. Det innebär att den försäkrade skulle kunna komma att tillgodoräknas ett alltför högt pensionsgrundande belopp för barnår. Även om det långt ifrån alltid är så att utlandsinkomsten grundar pensionsrätt i det aktuella landet, kan det inte anses rimligt att personen tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår utan beaktande av utlandsinkomsten.

Regeringen föreslår därför att även ersättning, i annan form än pension, på grund av arbete (anställning, uppdrag eller verksamhet som egenföretagare) utomlands som inte är pensionsgrundande i Sverige skall räknas in i utfyllnadsinkomsten vid beräkning av pensionsgrundande belopp för barnår. Regeringen föreslår också att det pensionsgrundande beloppet enligt beräkningsalternativen 1 och 3, för den som haft inkomst av detta slag, skall minskas eller bortfalla helt i den mån beloppet helt eller delvis skulle ha hamnat ovanför intjänandetaket om utlandsinkomsten varit pensionsgrundande i Sverige. (Såvitt gäller beräkningsalternativ 1 kan denna situation uppkomma endast om prisbasbeloppet ökar snabbare än inkomstbasbeloppet.)

Pensionsgrundande belopp för barnår bör – som utvecklas närmare i det följande – i allt väsentligt tillgodoräknas med automatik och det bör således inte krävas någon form av ansökan från den enskilde. En fråga i sammanhanget är därför hur försäkringskassan – som enligt vad som föreslås i avsnitt 13.3 är den beslutsfattande myndigheten – skall kunna få kännedom om utlandsinkomster av nu diskuterat slag. Det skall därvid hållas i minnet att det regelmässigt kan antas att det inte ligger i den enskildes intresse att inkomsten beaktas vid beräkningen av det pensionsgrundande beloppet för barnår.

Inkomst som förvärvats vid arbete utomlands för en utländsk arbetsgivare är som regel inte skattepliktig i Sverige. Den enskilde är i vissa fall ändå skyldig att, som en upplysning, ange inkomsten i sin självdeklaration men så är inte alltid fallet. Någon kontrolluppgift från arbetsgivare eller liknande som gör det möjligt för skattemyndigheten att kontrollera att uppgift lämnas i deklarationen finns inte heller i dessa fall.

Det kan från kostnadssynpunkt knappast komma i fråga att införa en rutin där skattemyndigheten aviserar de utlandsinkomster som myndigheten fått kännedom om. I samma riktning talar den omständigheten att endast ett fåtal av de personer som har sådana inkomster kommer att vara aktuella för pensionsgrundande belopp för barnår. Regeringen föreslår i stället att en försäkrad, som för det aktuella året själva uppfyller villkoren för att kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår – eller som skall tillgodoräknas sådan rätt på grund av överlåtelse från annan försäkrad – skall vara skyldig att anmäla utlandsinkomster direkt till försäkringskassan.

Från remissinstanserna har framförts kritik mot förslaget att utländska inkomster skall beaktas just med hänsyn till de kontrollsvårigheter som berörts ovan. Även om det kan uppstå svårigheter såvitt avser möjligheten att kontrollera att bestämmelsen efterlevs, anser regeringen att de principiella skälen för att även utländska inkomster skall beaktas väger tyngre. De framförda remissynpunkterna bör därför inte leda till något annat förslag än det som lämnades i Ds 1995:41. I enlighet med vad bl.a. Kammarrätten i Stockholm föreslagit föreslår vi att om ett pensionsgrundande belopp för barnår för ett visst år felaktigt fastställts utan hänsyn till utländska inkomster skall detta kunna korrigeras utan begränsning i tiden (se avsnitt 27). Om förhållandena klarläggs först t.ex. vid pensioneringen eller senare kan den tidigare fastställda pensionsrätten för det aktuella året alltså korrigeras. En erinran om skyldigheten att anmäla sådana inkomster bör finnas på underrättelsen avseende beslut om pensionsgrundande belopp för barnår.

Motsvarande situation som den som nu behandlats kan uppkomma för en försäkrad som är bosatt i Sverige och som är anställd vid utländsk beskickning eller lönat konsulat här i landet eller hos arbetsgivare som är knuten till sådan beskickning eller sådant konsulat (gäller inte den diplomatiska personalen). De inkomster som den anställde uppbär för sådant arbete kommer nämligen – såvida inte en förbindelse motsvarande dagens ATP-förbindelse tecknats – inte att vara pensionsgrundande i Sverige. Regeringen föreslår därför att nu nämnda inkomster vid beräkningen av det pensionsgrundande beloppet för barnår skall behandlas på samma sätt som ovan redovisade inkomster av förvärvsarbete i utlandet samt att den försäkrade skall vara skyldig att anmäla inkomsterna till försäkringskassan.

Närmare om beräkningen av jämförelseinkomsterna

Det har i de antagna riktlinjerna för pensionsreformen inte närmare preciserats hur den nivå till vilken den försäkrades pensionsgrundande inkomst och pensionsgrundande belopp skall fyllas ut (jämförelseinkomsterna) skall beräknas. Det gäller såväl alternativet med utfyllnad

till den egna pensionsgrundande inkomsten året före barnets födelse (den individuella jämförelseinkomsten) som alternativet med utfyllnad till 75 % av genomsnittsinkomsten (den generella jämförelseinkomsten).

Det kan härvid anläggas två synsätt. Å ena sidan kan hävdas att jämförelseinkomsterna skall beräknas på ett sådant sätt att de avspeglar värdet av samtliga faktiska och fiktiva inkomster som kommer att grunda pensionsrätt i det reformerade ålderspensionssystemet. Å andra sidan kan göras gällande att jämförelseinkomsterna skall beräknas så att de avspeglar endast värdet av faktiska pensionsgrundande förvärvsinkomster.

Pensionsgrundande belopp för barnår skall främst ha till syfte att kompensera de grupper som har lägre förvärvsinkomster på grund av att de ändrar sitt arbetsutbud under sina barns första levnadsår. Det finns ett direkt samband mellan en försäkrads arbetsutbud och nivån på dennes faktiska förvärvsinkomster. Däremot finns det inte något motsvarande samband mellan arbetsutbud och eventuella fiktiva inkomster. Mot bakgrund härav ter det sig mest rimligt att utgå från att pensionsgrundande belopp för barnår bör kompensera för de lägre faktiska förvärvsinkomster som blir följderna av ett lägre arbetsutbud under de år då barnen är små. Regeringen anser inte, som någon remissinstans föreslagit, att om den generella jämförelseinkomsten enbart grundas på de pensionsgrundande förvärvsinkomsterna alltså exkluderat socialförsäkringsersättningarna skulle compensationen vara jämnare och mer anpassad till svängningarna på arbetsmarknaden. Det torde dessutom inte finnas något administrativt acceptabelt sätt att särskilja inkomstlagen. Detta innebär att såväl den generella som den individuella jämförelseinkomsten bör beräknas på ett sådant sätt att den avspeglar värdet av samtliga pensionsgrundande inkomster men inte av övriga pensionsgrundande belopp.

Vid beräkningen av den individuella jämförelseinkomsten bör dock göras ett undantag från den föreslagna regeln. För att försäkrade som uppbär förtidspension enligt 13 kap. 2 § AFL (förtidspension beräknad på grundval av s.k. antagandeпоäng) inte skall behandlas på annat sätt än förvärvsaktiva i detta hänseende bör även det särskilda pensionsgrundande belopp för antagandeinkomst som, enligt vad som föreslås i avsnitt 9, skall beräknas för sådana förtidspensionärer räknas in i den individuella jämförelseinkomsten. I avsnitt 9 behandlas frågan om beräkning av pensionsgrundande belopp för barnår för förtidspensionärer mera utförligt.

Som kommer att framgå av avsnitt 13.5 föreslår vi att i det reformerade ålderspensionssystemet skall inkomst av annat förvärvsarbete i princip grunda pensionsrätt endast till den del som till året hänförliga avgifter till ålderspensionssystemet för sådan inkomst betalats inom föreskriven tid. Om en försäkrad tillgodoräknats pensionsrätt på grundval av inkomst av annat förvärvsarbete men det senare visar sig att han eller hon inte betalat delar av avgifterna, måste pensionsrätten för det aktuella året räknas om. Utebliven avgiftsbetalning påverkar således storleken på den pensionsrätt som för året skall tillgodoräknas en försäkrad som har haft inkomst av annat förvärvsarbete. Däremot kommer den pensionsgrundande inkomst som fastställts för den försäkrade för det året inte att sättas ned på grund av den uteblivna avgiftsbetalningen.

Detta innebär att den individuella jämförelseinkomsten för en försäkrad som året före barnets födelse haft inkomst av annat förvärvsarbete skulle kunna komma att beräknas som om avgifterna för det året till fullo betalats, vilket i sin tur skulle medföra att det pensionsgrundande beloppet för barnår beräknat enligt alternativ 1 för de följande åren skulle kunna komma att bli högre än om hänsyn skulle tas till i vilken omfattning avgifterna betalats. En sådan konsekvens kan, mot bakgrund av att det är staten som skall betala avgifter på pensionsgrundande belopp för barnår, inte anses acceptabel.

Regeringen föreslår därför att det, vid beräkning av den individuella jämförelseinkomsten skall bortses från pensionsgrundande inkomster av annat förvärvsarbete för året före barnets födelse till den del den försäkrade inte inom föreskriven tid betalat den till det året hänförliga ålderspensionsavgiften och den allmänna pensionsavgiften för de inkomsterna.

Regeringen föreslår således att det vid utfyllnad till den individuella jämförelseinkomsten skall ske en utfyllnad till en nivå som motsvarar summan av den fastställda pensionsgrundande inkomsten för den försäkrade året före barnets födelse och, i förekommande fall, det pensionsgrundande belopp för antagandeinkomst som för samma år kan ha fastställts för den försäkrade. I enligt med vad som ovan föreslagits, skall därvid i vissa fall bortses från delar av pensionsgrundande inkomster av annat förvärvsarbete. Genom detta beräkningsalternativ garanteras den försäkrade en pensionsrätt i princip motsvarande den som beräknats på hans eller hennes faktiska inkomster året före barnets födelse.

Regeringen föreslår vidare att det vid fastställandet av den generella jämförelseinkomsten, dvs. genomsnittsinkomsten för samtliga försäkrade, skall tas hänsyn endast till pensionsgrundande inkomster – och således inte till andra pensionsgrundande belopp – som tillgodoräknats de försäkrade under ett aktuellt år. Vidare föreslås att endast försäkrade som under det aktuella året inte uppnått 65 års ålder därvid skall medräknas. Om även försäkrade högre upp i åldrarna skulle räknas med, torde den generella jämförelseinkomsten bli lägre än med den här föreslagna ordningen. Vid bestämmandet av den generella jämförelseinkomsten skall sålunda totalsumman av de pensionsgrundande inkomsterna som för ett visst år fastställts för försäkrade som under året inte uppnått 65 års ålder divideras med det totala antalet personer i dessa åldrar som under samma år haft sådana inkomster. Det pensionsgrundande beloppet enligt detta beräkningsalternativ utgörs av skillnaden mellan 75 % av den sålunda erhållna kvoten och den försäkrades utfyllnadsinkomst. Med detta alternativ garanteras den försäkrade en pensionsrätt som bygger på det faktiska inkomstläget bland samtliga försäkrade under 65 års ålder som förvärvsarbetar.

Såväl beträffande utfyllnad till individuell som generell jämförelseinkomst skall utfyllnad ske till upp till en viss pensionsgrundande inkomst. En följd härav är att endast inkomster upp till intjänandetaket beaktas i jämförelserna.

Som redovisats ovan förslås att en försäkrad som har två eller flera barn under fyra års ålder (i vissa fall fem års ålder) skall tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår till och med det år då det yngsta barnet fyller tre (eller fyra) år. Den försäkrade skall dock aldrig för samma tid tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår dubbelt eller flerfaldigt. Vid utfyllnad till den individuella jämförelseinkomsten föreslår vi att följande skall gälla, vilket är i enlighet med de av riksdagen antagna riktlinjerna.

Om ytterligare ett barn föds efter det att pensionsgrundande belopp för det första barnet tillgodoräknats för fyra år, bestäms den individuella jämförelseinkomsten för det andra barnet på nytt enligt de angivna principerna. Detta bör i princip också gälla för det fall att det andra barnet föds under ett år då det första barnet alltjämt ger rätt till pensionsgrundande belopp för barnår. Föräldern bör emellertid i det sistnämnda fallet under de sammanfallande barnåren få pensionsgrundande belopp för barnår beräknad på basis av antingen den individuella jämförelseinkomsten året före det första barnets födelse eller, om det är förmånligare, på grundval av den individuella jämförelseinkomsten året före det andra barnets födelse. När pensionsgrundande belopp för barnår har tillgodoräknats under fyra år, bör dock det pensionsgrundande beloppet enligt alternativ 1 för de därpå följande barnåren beräknas endast genom utfyllnad upp till den individuella jämförelseinkomsten året före det andra barnets födelse, eftersom det första barnet då inte längre berättigar föräldern till pensionsgrundande belopp för barnår.

11.6 Förvärvsvillkoret

Regeringens förslag: För att pensionsgrundande belopp för barnår slutligt skall ge upphov till utbetalning av ålderspension skall krävas att det för den försäkrade under viss tid och i viss omfattning har fastställts pensionsgrundande inkomst. Med pensionsgrundande inkomst skall likställas pensionsgrundande belopp för förtidspensionärers antagandeinkomst.

Det angivna villkoret – förvärvsvillkoret – skall vara uppfyllt genom att det för den försäkrade har fastställts en pensionsgrundande inkomst som för ettvarvt av fem år uppgår till minst två gånger ett visst belopp. Beloppet skall motsvara inkomstbasbeloppet. För år före år 2001 skall det dock motsvara det förhöjda prisbasbeloppet.

Vid bedömningen av om förvärvsvillkoret är uppfyllt skall beaktas endast sådan pensionsgrundande inkomst som har legat till grund för pensionsrätt.

Vidare skall beaktas endast sådan pensionsgrundande inkomst som fastställs senast det år då den försäkrade fyllt 70 år.

Promemorians förslag: Förslagen i Ds 1995:41 stämmer i huvudsak överens med regeringens förslag. I promemorian föreslogs dock att förvärvsvillkoret skulle anses uppfyllt om det för den försäkrade fastställs en

pensionsgrundande inkomst som för ettvarvt av fem år uppgår till ett visst belopp eller som för ettvarvt av tre år uppgår till två gånger detta belopp. Något undantag för pensionsgrundande inkomst som inte legat till grund för pensionsrätt gjordes inte i Ds 1995:41.

Remissinstanserna: *Kammarrätten i Stockholm* har ifrågasatt om förvärvsvillkoret är utformat så att den försäkrade genom att uppfylla de krav som uppställs kan anses ha tillräcklig anknytning till arbetslivet. *SAF* och *Industriförbundet* har ansett att förvärvsvillkoret bör skärpas betydligt genom att man exempelvis kräver en inkomst på två förhöjda prisbasbelopp under tio år. En möjlighet att genom relativt kort yrkesverksamhet i landet få åtnjuta pension som till stor del är subventionerad av staten skulle annars med en ökad internationalisering successivt öka trycket på systemet.

Skälen för regeringens förslag: Som nämnts inledningsvis skall enligt de antagna riktlinjerna för ålderspensionsreformen särskilda regler gälla för att pensionsgrundande belopp för barnår skall påverka den pension som faktiskt skall betalas ut till en försäkrad. Motsvarande skall gälla beträffande pensionsgrundande belopp för pliktjänstgöring.

Innebörden av de antagna riktlinjerna är att det för att pensionsgrundande belopp för barnår och pliktjänstgöring slutligt skall ge upphov till utbetalning av ålderspension skall krävas bl.a. att pensionsrätt motsvarande lägst ett visst belopp – i princippropositionen benämnt lönebasbelopp – har tillgodoräknats den försäkrade under åtminstone tre år. I Ds 1995:41 föreslås i stället att villkoret knyts endast till storleken av den pensionsgrundande inkomsten. Vidare används inte termen lönebasbelopp. Där föreslås i stället att ett inkomstbasbelopp – som i sak motsvarar vad som tidigare benämnts lönebasbeloppet – skall tillskapas. Som framgår av avsnitt 6.4 föreslår regeringen också att ett inkomstbelopp skall tillskapas för det reformerade ålderspensionssystemet fr.o.m. år 2001.

För uppfyllandet av det angivna villkoret – förvärvsvillkoret – skall enligt de antagna riktlinjerna tas i beaktande pensionsgrundande förvärvsinkomster, socialförsäkringsersättningar m.m. samt den ålderspensionsrätt som tillgodoräknas förtidspensionärer på grundval av antagandeinkomst. Pensionsgrundande belopp för bakomliggande inkomst, barnår och pliktjänstgöring samt pensionsrätt som förvärvats genom delning mellan makar skall däremot inte kunna påverka bedömningen av om förvärvsvillkoret har uppfyllts eller inte. Villkoret skall kunna uppfyllas före eller efter den tid för vilken pensionsgrundande belopp för barnår har tillgodoräknats. I det senare fallet blir pensionsrätterna latent till dess villkoret har uppfyllts.

Med den i princippropositionen angivna utformningen av förvärvsvillkoret var det således av betydelse hur stor sammanlagd pensionsrätt som den pensionsberättigade hade tjänat in. Eftersom inte all pensionsrätt – utan endast pensionsrätt grundad på pensionsgrundande förvärvsinkomster m.m. – skulle tas med i bedömningen skulle i sådant fall krävas särregistrering av ett antal olika pensionsrätter.

Syftet med förvärvsvillkoret är att ställa krav på viss anknytning till arbetslivet för att pensionsgrundande belopp för barnår och pliktjänstgöring, som finansieras av allmänna skattemedel, skall ge upphov till

faktisk utbetalning av pension. Detta syfte kan i lika hög grad uppnås genom att, i stället för att låta förvärvsvillkoret vara beroende av att pensionsrätt till ett visst belopp intjänats, kräva endast att den pensionsgrundande inkomsten och i förekommande fall pensionsgrundande belopp för antagandeinkomst har uppgått till ett visst lägsta belopp under ett visst antal år. Mot denna bakgrund förslogs i Ds 1995:41 att förvärvsvillkoret skulle utformas efter den nu nämnda principen. Genom att uppfyllandet av förvärvsvillkoret knöts enbart till storleken av de pensionsgrundande inkomsterna och eventuella pensionsgrundande belopp för antagandeinkomst, men inte till pensionsrätten, skulle inte heller arvsvinster som tilldelats den enskilde – och som således inneburit en ökning av pensionsrätten – komma att inverka på bedömningen. Även detta var en önskvärd konsekvens, eftersom arvsvinsternas storlek inte utgör något mått på en persons anknytning till förvärvslivet.

Enligt regeringens uppfattning bör förvärvsvillkoret utformas enligt den princip som angetts i departementspromemorian, innebärande att villkoret knyts enbart till storleken av den försäkrades pensionsgrundande inkomster och pensionsgrundande belopp för antagandeinkomster. Principen som sådan har heller inte mött någon kritik bland remissinstanserna.

Lagrådet konstaterar i sitt yttrande att underlåten avgiftsbetalning enligt förslaget kan påverka beräkningen av pensionsrätten och pensionsgrundande belopp för barnår. För att uppnå det s.k. förvärvsvillkoret räcker det emellertid att pensionsgrundande inkomst har fastställts för vart och ett av minst fem år med inkomster som uppgått till lägst två inkomstbasbelopp. Vid beräkning av pensionsgrundande inkomst tas inte hänsyn till om avgifter för inkomsten har betalats eller inte. *Lagrådet* påpekar att följderna kan bli att en person får pensionsgrundande inkomst fastställd trots att han eller hon inte har betalat sina avgifter och att denna pensionsgrundande inkomst sedan kan användas för att uppfylla förvärvsvillkoret.

Den konsekvens som *Lagrådet* påpekar kan inte anses önskvärd. För att situationen inte skall inträffa bör förvärvsvillkoret modifieras. Regeringen föreslår därför att endast sådan pensionsgrundande inkomst som har legat till grund för pensionsrätt skall beaktas vid bedömningen huruvida förvärvsvillkoret är uppfyllt.

En annan fråga är om de inkomstgränser som föreslagits i Ds 1995:41 innebär att kravet på anknytning till arbetslivet kan anses tillfredsställande uppfyllt. Enligt förslaget där skulle det för den pensionsberättigade ha fastställts pensionsgrundande inkomst – varmed likställs pensionsgrundande belopp för förtidspensionärers antagandeinkomst – som för ettvar av fem år uppgår till minst ett förhöjt prisbasbelopp eller som för ettvar av tre år uppgår till minst två gånger detta belopp.

Förslaget i Ds 1995:41 innebar alltså att det fanns två olika möjligheter för den enskilde att uppfylla förvärvsvillkoret. Det skulle kunna ske antingen genom intjänande av högre pensionsgrundande inkomster under en kortare tid eller genom en längre tids anknytning till förvärvslivet men med lägre inkomster. Den bedömning som årligen skulle göras av huruvida förvärvsvillkoret var uppfyllt eller inte skulle utgå från det för den enskilde mest förmånliga alternativet.

Under remissbehandlingen har framförts krav på att förvärvsvillkoret skulle skärpas väsentligt. Med det nuvarande förslaget skulle även personer som endast i mycket begränsad omfattning har varit yrkesverksamma i landet kunna vara berättigade till pensionsgrundande belopp för barnår. Enligt regeringens uppfattning bör målet vara att finna en rimligt avvägning mellan de försäkrades intresse av att få ett faktiskt pensionsutfall från pensionsgrundande belopp för barnår och statens intresse av att inte åsamkas kostnader som inte kan anses motiverade. Även administrativa hänsyn och informationshänsyn bör beaktas. Mot denna bakgrund anser regeringen att ett förvärvsvillkor som innebär krav på pensionsgrundande inkomster (samt pensionsgrundande belopp för antagandeinkomster) om två inkomstbasbelopp under minst fem år utgör en lämplig avvägning mellan de olika intressen som nu nämnts. Samtidigt innebär detta i viss mån en förenkling i förhållande till det tidigare förslaget enligt vilket förvärvsvillkoret kunde uppfyllas på två olika sätt.

Regeringen föreslår således att förvärvsvillkoret skall anses uppfyllt om det för den försäkrade har fastställts en pensionsgrundande inkomst – eller pensionsgrundande belopp för antagandeinkomst – motsvarande två inkomstbasbelopp under minst vart och ett av fem år. (För år före år 2001 avses två förhöjda prisbasbelopp).

För att uppfylla förvärvsvillkoret bör således krävas att det för den försäkrade har fastställts en pensionsgrundande inkomst i en viss omfattning och under viss tid. Även sådana pensionsgrundande inkomster som fastställts för förfluten tid bör därvid beaktas. Som redovisats ovan i avsnitt 7 är det endast den som är försäkrad för ålderspension som skall kunna tjäna in pensionsgrundande inkomst. I princip skall endast inkomster som tjänats in i Sverige kunna fastställas som pensionsgrundande inkomst och ligga till grund för uppfyllandet av förvärvsvillkoret. Genom Sveriges medlemskap EU och genom ikraftträdandet av EES-avtalet den 1 januari 1994 är Sverige emellertid bunden av vissa regler som avviker från vad som ovan anförts. Dessa andra regler finns, förutom i Romfördraget, bl.a. i rådets förordning (EEG) nr 1408/71 om tillämpningen av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen. I artikel 3 i förordningen behandlas den s.k. likabehandlingsprincipen innebärande att all diskriminering på grund av nationalitet är förbjuden. Således torde det inte kunna krävas viss tids vistelse i ett land innan rätt till en förmån inträder. I artikel 45 behandlas den s.k. sammanläggningsprincipen, innebärande bl.a. att en viss tids försäkring, arbete eller bosättning i en medlemsstat skall anses som om den ägt rum i en annan medlemsstat, om sådan kvalifikationstid är en förutsättning för rätt att erhålla en viss förmån i den sistnämnda staten. En grundläggande förutsättning för sammanläggningsprincipens tillämpning är att det finns i vart fall någon försäkringstid eller dylikt i landet att lägga samman med tid i ett annat medlemsland.

Till följd av dessa bestämmelser torde ett krav att en person, som omfattas av förordningen 1408/71 och som tillgodoräknats pensionsgrundande belopp för barnår eller plikttjänstgöring, skall ha en fastställd pensionsgrundande inkomst motsvarande två förhöjda prisbasbelopp (inkomstbasbelopp) under i vart fall fem år inte kunna upprätthållas. För

en person som omfattas av förordningen 1408/71 torde även få godtas att förvärvsvillkoret uppfylls genom försäkring som anställd eller egen företagare i ett annat EU- eller EES-land. För att klargöra hur förvärvsvillkoret bör tillämpas beträffande arbetstagare som omfattas av förordningen 1408/71 avser regeringen att föreslå att kommissionen lägger fram ett förslag till rådet att ett tillägg görs till bilaga VI till förordningen. Av detta tillägg bör framgå att förvärvsvillkoret är en beräkningsregel för att tillgodoräknad pensionsrätt för barnår och pliktjänstgöring skall ge rätt till pension.

Detta innebär att för en person som i övrigt uppfyller kraven för att vara berättigad till pensionsgrundande belopp för barnår, skall förvärvsvillkoret anses uppfyllt genom arbete i andra EU- eller EES-länder. En förutsättning härför bör emellertid vara att det för den pensionsberättigade för i vart fall ett år fastställts en pensionsgrundande inkomst i Sverige som uppgått till minst två inkomstbasbelopp.

Som ovan föreslagits bör det, för att förvärvsvillkoret skall vara uppfyllt, krävas att det för den försäkrade fastställts en pensionsgrundande inkomst om minst två inkomstbasbelopp under minst fem år. Även för den som hävdar sammanläggning med i utlandet intjänad inkomst skulle kunna ställas samma krav. Emellertid är den inkomst som förvärvats utomlands av utländsk arbetsgivare i regel inte skattepliktig i Sverige och därför saknas kontrolluppgift eller liknande som gör det möjligt för skattemyndigheten att kontrollera uppgiften. Av samma skäl som anförts i avsnitt 11.5 är det inte heller möjligt att skattemyndigheten aviserar de utländska inkomster som myndigheten får kännedom om. I stället skulle kunna krävas att den som begär sammanläggning också skall anmäla detta till försäkringskassan och visa att han haft sådan inkomst som berättigar honom till sammanläggning för att på så sätt uppfylla förvärvsvillkoret. Emellertid finns inte i alla EU- eller EES-länder några centrala register med uppgifter om intjänad förvärvsinkomst utan i regel registreras endast att personen är eller har varit försäkrad i landets ålderspensionssystem. Regeringen anser därför att om den pensionsberättigade visar att han eller hon är eller har varit försäkrad i ett obligatoriskt ålderspensionssystem på grund av arbete i annat EU- eller EES-land bör det vara tillräckligt för att en sammanläggning med den i Sverige fastställda pensionsgrundande inkomsten skall få ske. Om personen i fråga har minst ett år med pensionsgrundande inkomst motsvarande två inkomstbasbelopp och minst fyra års försäkringstid i annat EU- eller EES-land skall förvärvsvillkoret anses uppfyllt. Den pensionsberättigade skall då fullt ut vara berättigad till pension för pensionsgrundande belopp för barnår.

Sammanfattningsvis anser regeringen att den som i Sverige fått fastställt en pensionsgrundande inkomst om ett visst lägsta belopp för minst ett år före det att barnet föddes och är eller har varit försäkrad som anställd eller egenföretagare i ett obligatoriskt ålderspensionssystem i ett EU/EES-land under minst fyra år skall var berättigad till pension på pensionsgrundande belopp för barnår. Regeringen avser att verka för att denna lösning accepteras av övriga länder och förs in i bilaga VI till förordningen (EEG) 1408/71.

Som angetts ovan föreslås att förvärvsvillkoret skall kunna uppfyllas såväl före som efter det år för vilket pensionsgrundande belopp för barnår har tillgodoräknats. Därvid bör beaktas även pensionsgrundande inkomst som fastställts för år före lagstiftningens ikraftträdande år 1999. I det reformerade pensionssystemet skall enligt förslaget pensionsgrundande inkomst beräknas fr.o.m. år 1960. Beräkningen föreslås ske utifrån de pensionspoäng för tilläggspension som finns registrerade. Därmed innefattas i förekommande fall pensionspoäng som härrör från en förtidspensionärs antagandepoäng. Hur pensionsgrundande inkomst för år före år 1999 skall beräknas kommer att utvecklas i avsnitt 15.5.

I de antagna riktlinjerna för ålderspensionsreformen har inte uppställts någon gräns, relaterad till den försäkrades ålder eller till tidpunkten för uttag av ålderspension, när förvärvsvillkoret senast måste vara uppfyllt. Villkoret skulle därmed – eftersom pensionsgrundande inkomst kan fastställas hur högt upp i åren som helst – kunna bli uppfyllt ända fram till dess den försäkrade avlider. Uttryckt på annat sätt kan en person följas av latent pensionsgrundande belopp för barnår (eller plikttjänstgöring) under en mycket lång tid och även efter ålderspensioneringen.

Då det inte kan anses vara en rimlig ordning att latent pensionsgrundande belopp på detta sätt skall kunna följa den försäkrade långt efter pensioneringstillfället, bör en övre åldersgräns för uppfyllandet av förvärvsvillkoret uppställas.

Regeringen föreslår därför att det vid bedömningen av om förvärvsvillkoret är uppfyllt eller inte, skall beaktas endast sådan pensionsgrundande inkomst som fastställts senast det år då den försäkrade fyller 70 år. Pensionsgrundande inkomst som fastställs senare skall inte i något fall medräknas, vare sig den är hänförlig till tid före eller efter det året. Uppgifter om den latent pensionsrätten behöver därför inte längre sparas efter det året då den försäkrade har fyllt 70 år.

Innebörden av förslaget blir således att villkoret aldrig kan uppfyllas senare än det år då den försäkrade fyller 70 år (genom förvärvsarbete det år personen i fråga fyller 69 år). Däremot bör en sänkning av den pensionsgrundande inkomsten – exempelvis efter ett överklagande – för år före det år den pensionsberättigade fyller 70 som sker senare kunna medföra att den som tidigare ansetts ha uppfyllt förvärvsvillkoret inte längre skall anses ha uppfyllt detta.

Av skäl som kommer att utvecklas närmare i avsnitt 13.2 föreslås nu att pensionsgrundande belopp för barnår och plikttjänstgöring skall tillgodoräknas uteslutande i fördelningssystemet fram till dess att förvärvsvillkoret är uppfyllt. Även om villkoret uppfylls senare bör inte den pensionsrätt som tillgodoräknats i fördelningssystemet överföras till premiepensionssystemet.

Att förvärvsvillkoret uppfylls kan sägas innebära att pensionsrätt som tillgodoräknats på grundval av pensionsgrundande belopp för barnår eller plikttjänstgöring blir en del av den pensionsbehållning på vilken pension skall till fullo beräknas. Om villkoret uppfylls först sedan pension börjat uppbäras uppkommer frågan om detta skall föranleda retroaktiv höjning av pensionen. Som framgår av avsnitt 18.1 föreslår regeringen att så inte skall ske.

I avsnitt 13 lämnas en översiktlig redogörelse för hur pensionsgrundande inkomster och pensionsgrundande belopp bör beräknas och hur pensionsrätt bör fastställas i det reformerade ålderspensionssystemet. Där föreslås att beslut om tillgodoräknande av pensionsgrundande belopp för barnår skall fattas sedan skattemyndigheten fattat beslut om pensionsgrundande inkomst. Besluten om pensionsgrundande belopp för barnår kommer att kunna fattas tidigast under slutet av året efter intjänandeåret. I samma avsnitt föreslås att dessa beslut skall fattas av den allmänna försäkringskassan.

Tillgodoräknande av pensionsgrundande belopp för barnår bör inte förutsätta någon ansökan från den försäkrade utan detta bör i de allra flesta fall ske med ledning av tillgängliga folkbokföringsuppgifter m.m. som finns registrerade. Beslut torde i stor utsträckning ske genom automatisk databehandling. Den försäkrade bör dock genom en anmälan eller en ansökan kunna påverka innehållet i besluten på olika sätt. T.ex. bör, som beskrivits i det föregående, två föräldrar själva kunna avgöra vem av dem som skall tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår.

Som framgått tidigare kan personer som förvärvsarbetar i Sverige till följd av reglerna i förordning (EEG) nr 1408/71 vara berättigade till pensionsgrundande belopp för barnår trots att de inte är bosatta här. Eftersom dessa personer inte är folkbokförda här i landet kommer de inte att kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår med automatik. I fall av detta slag får därför krävas att de hos den försäkringskassa där de skall vara inskrivna begär att sådant pensionsgrundande belopp tillgodoräknas dem. Till ledning för bedömningen av om rätt till pensionsgrundande belopp för barnår föreligger torde det vara lämpligt att försäkringskassan i dessa fall begär att den försäkrade företer bevis om att han eller hon är vårdnadshavare för och bor tillsammans med barn i aktuell ålder, t.ex. i form av intyg från hemlandets folkbokförings- eller socialförsäkringsmyndighet. Därvid bör den anses vara vårdnadshavare för ett barn som enligt hemlandets lagstiftning anses som vårdnadshavare (eller motsvarande) för barnet.

Det generella förfarings sättet för tillgodoräknande av pensionsgrundande belopp för barnår kommer i princip att ske i tre steg. Först konstateras vilka personer som i och för sig uppfyller villkoren för att kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår. Eftersom endast en av två föräldrar skall tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår för samma tid, måste därefter fastställas vilka personer som faktiskt skall tillgodoräknas sådan rätt. Därvid skall beaktas eventuella anmälningar om vem av två berättigade föräldrar som skall tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår samt eventuell överlåtelse av rätten att tillgodoräknas pensionsgrundande belopp. Slutligen beräknas det pensionsgrundande beloppet för dem som faktiskt skall tillgodoräknas beloppet för det aktuella året.

Försäkringskassornas beslutsunderlag kommer – med undantag för de fall då den som skall tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår inte är folkbokförd i Sverige – i allt väsentligt att kunna sammanställas genom ADB-bearbetningar. Hos Riksförsäkringsverket kommer att in-

rättas nya register (se även avsnitt 27.9) för bl.a. de uppgifter som behövs för besluten om tillgodoräknande av pensionsgrundande belopp för barnår. Från folkbokföringsregistren aviseras nödvändiga folkbokföringsuppgifter. Uppgifterna bearbetas i Riksförsäkringsverkets register i syfte att fastställa vilka personer som faktiskt skall tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår. Från skattemyndigheten inhämtas därefter uppgift om den pensionsgrundande inkomst som fastställts för varje berättigad person. Den person för vilken hänsyn skall tas till utländsk inkomst såväl vid bestämmandet av vilken inkomst som skall räknas in i utfyllnadsinkomsten enligt beräkningsalternativ 1 och 2 (se avsnitt 11.5) som vid bedömningen av vilken av föräldrarna som har lägst pensionsunderlag (se avsnitt 11.3), skall anmäla detta till försäkringskassan. Därefter beräknas de olika pensionsgrundande beloppen, bl.a. det pensionsgrundande beloppet för barnår.

12 Pensionsrätt för studier

Regeringens bedömning: Pensionsrätt för studier med studiemedel skall kunna tillgodoräknas inom ramen för det reformerade ålderspensionssystemet fr.o.m. år 1995. Frågan om den närmare utformningen av pensionsrätt för studier med studiemedel bör dock behandlas i samband med beredningen av reformeringen av studiestödssystemet.

Promemoriornas förslag: Regeringens bedömning överensstämmer med förslagen i Ds 1995:41 och Ds 1997:67.

Remissinstanserna: *Försäkringskassaförbundet* har ingen erinran mot bedömningen. *Riksgäldskontoret* anför att pensionsrätt för studier måste finansieras inom det generella studiestödssystemet och att kostnaderna bör täckas genom i första hand en sänkning av studiebidraget. *Svenska Arbetsgivareföreningen* och *Sveriges Industriförbund* har ansett att kostnadsnivån i pensionssystemet är alltför hög och har därför avvisat förslaget om pensionsrätt för studier. *Högskoleverket* har inga synpunkter på systemets tekniska utformning så länge hänsyn tas till de högskolestuderandes villkor samt avvägningen mellan de resurser som satsas på själva högskolestudierna och pensionsrätt för studier sker med hänsynstagande till effekterna på rekryteringen till högskolestudier och till vikten av att motverka en social snedrekrytering till högre utbildning.

Ungdomsstyrelsen delar det principiella ställningstagandet beträffande pensionsrätt för studier men understryker att det är viktigt att pensionsrätt för studier utgör ett reellt tillskott för den enskilde. *Centrala studiestödsnämnden* accepterar att pensionsrätt för studier skall grundas på utbetalt studiebidrag men anför att bidraget inte skall vara beskattat samt att pensionsrätt – i enlighet med Studiestödsutredningens förslag – bör tillgodoräknas genom att pensionsavgift tas ut på ett obeskattat studiebidrag. Flera remissinstanser anser att de föreslagna nivåerna för pensionsrätt för studier är för låga. *Sveriges akademikers centralorganisation (SACO)* anser att högskolestudier, inklusive doktorand-

studier och stipendiefinansierad forskningstid, i pensionshänseende skall likställas med utfört arbete och kompenseras med 75 % av genomsnittsinkomsten för alla försäkrade. Enligt SACO skall detta även gälla retroaktivt från år 1960. Även *Uppsala studentkår* förespråkar att pensionsrätt för studier tillgodoräknas på denna nivå samt avstyrker att pensionsrätten sammankopplas med studiemedelssystemet. *Tjänstemännens centralorganisation (TCO)* anser att pensionsrätt för studier bör motsvara minst 50 % av genomsnittsinkomsten och ges även för studier före år 1995. TCO ifrågasätter vidare kopplingen till bidragsdelen i studiemedelssystemet och förordar i stället ett fiktivt belopp som tillgodoräknas vid sådan utbildning som är studiemedelsberättigande.

Sveriges förenade studentkårer anser att studier skall i pensionshänseende likställas med pliktjänstgöring och således grunda pensionsrätt med ett pensionsgrundande belopp motsvarande 50 % av genomsnittsinkomsten samt att även deltidstudier skall ge pensionsrätt. *Stockholms universitets studentkår* anser att pensionsrätt för studier skall tillgodoräknas med motsvarande konstruktion som vid pensionsrätt för barnår samt att pensionsrätt skall tillgodoräknas åtminstone från år 1964, då studiemedelssystemet infördes. Även *Civilekonomerna* anser att pensionsrätt för studier skall tillgodoräknas med motsvarande konstruktion som vid pensionsrätt för barnår även för förfluten tid. *Sveriges pensionärsriksförbund* anser att de regler som föreslås för barnår i tillämpliga delar skall gälla även för studier och för pliktjänstgöring. För förfluten tid skall lika lång tid beräknas för alla.

Flertalet av ovan redovisade remissinstanser har yttrat sig såväl när förslaget presenterades i Ds 1995:41 som när det presenterades i Ds 1997:67. I sådana fall har de senaste remissynpunkterna redovisats här.

Skälen för regeringens bedömning: Pensionsarbetsgruppen föreslog i sitt betänkande att pensionsrätt för studier skulle kunna tillgodoräknas vid studier på högskolenivå eller liknande. Arbetsgruppen fann att en lösning borde sökas inom ramen för studiemedelssystemet. Den tekniska konstruktion som presenterades var att studiebidraget inom studiemedelssystemet skulle bli pensionsgrundande. För att åstadkomma detta skulle studiebidraget göras skattepliktigt samt höjas och avpassas så att den studerandes disponibla inkomst inte skulle sänkas på grund av den beskattning eller det uttag av egenavgifter som skulle ske. Ålderspensionsavgift skulle erläggas till hälften i form av egenavgift och till hälften i form av avgiftsbetalning av staten.

I de riktlinjer som föreslogs och antogs av riksdagen slogs fast att pensionsrätt för framtiden skall kunna tillgodoräknas för studier med studiemedel fr.o.m. år 1995 samt att ett beskattat studiebidrag innebar en rimlig nivå för tillgodoräkning av pensionsrätt för studier. Det instämde vidare i arbetsgruppens bedömning att omläggningen av studiemedelssystemet skulle ske på ett sådant sätt att det genomsnittligt sett inte uppkommer vare sig ökade eller minskade skatteintäkter på de studerandes sidoinkomster, men man fann å andra sidan att det kunde vara förenat med betydande praktiska svårigheter att utforma studiemedelssystemet så att sådana konsekvenser undviks. Med hänsyn härtill ansågs att den närmare tekniska utformningen av pensionsrätt för studier borde beredas vidare.

Regeringen tillsatte därefter en utredning för översyn av studiestöds-systemet. Utredningen, som antog namnet Studiestödsutredningen, hade enligt direktiven (dir. 1994:148) till uppgift att bl.a. med utgångspunkten att studiebidrag inom studiemedelssystemet skulle skattläggas, föreslå en procentsats för uppräknings av bidraget.

Under den fortsatta beredningen av pensionsreformen övervägdes en annan utformning av pensionsrätt för studier än det förslag Pensionsarbetsgruppen presenterade. I Ds 1995:41 omnämndes en lösning som tekniskt liknade det föreslagna systemet för pensionsrätt för pliktjänstgöring. En fiktiv inkomst, ett pensionsgrundande belopp, skulle beräknas för studerande med studiebidrag och därefter skulle pensionsrätt tillgodoräknas med ett belopp som motsvarar 18,5 % av det pensionsgrundande beloppet. Detta skulle beräknas med utgångspunkt i varje enskilt utbetalt obeskattat studiebidrag, och skulle räknas upp schablonmässigt med en procentsats som beaktade uttag av kommunalskatt och eventuellt även ökande skatteuttag på inkomster vid sidan av studiebidraget. Staten skulle erlægga hela ålderspensionsavgiften. I avvaktan på resultatet av Studiestödsutredningens arbete lämnades dock inget förslag till teknisk lösning av pensionsrätt för studier med studiemedel i Ds 1995:41.

Studiestödsutredningen överlämnade i juni 1996 sitt betänkande Sammanhållet studiestöd (SOU 1996:90). Enligt utredningens förslag skall bl.a. nuvarande studiemedel, särskilt vuxenstudiestöd (svux) och särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa (svuxa) ersättas av ett nytt, sammanhållet studiestöd med olika bidragsnivåer för olika studerandegrupper. Utredningen uttalade sig för att bidragen i det nya systemet skulle vara obeskattade men att en pensionsavgift skulle tas ut på det obeskattade studiebidraget. I enlighet med direktiven redovisade utredningen också nivåer för beskattat studiebidrag.

Utredningens förslag har ännu inte blivit föremål för lagstiftning. Regeringen har i årets budgetproposition (prop. 1997/98:1, utg. omr. 15) redovisat avsikter att återkomma med förslag till förändrade regler om studiestöd för genomförande år 2000.

Enligt de antagna riktlinjerna skall pensionsrätt för studier med studiemedel vara knuten till faktiskt utgående studiebidrag. Kopplingen mellan å ena sidan studiestödssystemet och å andra sidan den tekniska konstruktionen av pensionsrätt för studier är således stark. Det har även ansetts angeläget att beslut om eventuella förändringar av nivån för pensionsrätt för studier inte kan fattas isolerat från beslut om studiebidragets nivå. Det förefaller därför mindre lämpligt att nu lägga fram ett förslag om den tekniska konstruktionen av pensionsrätt för studier med studiemedel innan den planerade reformeringen av studiestödssystemet har kunnat genomföras.

Mot bakgrund av att regeringen avser att återkomma med ett förslag om förändrade regler för studiestöd med ikraftträdande år 2000, dvs. endast ett år efter det att det reformerade pensionssystemets regler träder i kraft, samt på grund av det nära samband som finns mellan studiestödregleringen och den tekniska konstruktionen för pensionsrätt för studier med studiemedel, lägger regeringen således nu inga konkreta förslag om den tekniska utformningen av sådan pensionsrätt. Denna fråga bör i stäl-

let övervägas vidare under den fortsatta beredningen av Studiestödsutredningens förslag.

Det kan i detta sammanhang påpekas att regeringen föreslår att vissa former av utbildningsbidrag och vuxenstudiestöd – i likhet med vad som gäller inom nuvarande pensionssystem – skall vara pensionsgrundande i det reformerade ålderspensionssystemet (jfr avsnitt 8.1).

Att konkreta regler om pensionsrätt för studier som omfattas av studiemedelssystemet inte läggs fram här innebär emellertid att pensionsrätt för framtida sådana studier inte kan tillgodoräknas förrän fr.o.m. år 2000. Enligt de antagna riktlinjerna skall pensionsrätt för studier med studiemedel kunna tillgodoräknas fr.o.m. år 1995. Ett tillgodoräknande av pensionsrätt för sådana studier för tid innan Studiestödsutredningens förslag blivit föremål för lagstiftning, dvs. år 2000, måste grunda sig på en metod med en fiktiv inkomst, ett pensionsgrundande belopp. Som ovan nämnts skall pensionsrätt för studier med studiemedel vara knuten till faktiskt utgående studiebidrag och tillgodoräknas på en nivå motsvarande det under respektive år erhållna studiebidraget med justeringar för effekterna av en tänkt skattläggning. Det schablonbelopp som skulle behöva bestämmas för tillgodoräknande av pensionsrätt för förfluten tid bör beräknas på motsvarande sätt. Ett sådant belopp har utgångspunkt i det till den studerande för varje år faktiskt utbetalda studiebidraget. Denna modell förutsätter att Centrala studiestödsnämnden bevarar erforderliga uppgifter.

Vid bestämmandet av schablonbeloppets storlek måste en hypotetisk jämförelse göras med ett skattepliktigt studiebidrag och hänsyn härvid tas till kommunalskattesatserna. Vidare måste beaktas att sidoinkomster skulle ha blivit skattepliktiga i större utsträckning än med nuvarande system, vilket i sin tur beror på det skattepliktiga studiebidragets samspel med det allmänna grundavdraget vid taxeringen.

Inom Regeringskansliet har gjorts vissa beräkningar av vilken uppräkningsfaktor som borde användas. Beräkningarna har grundats på 1997 års uppgifter hämtade ur hushålls- och inkomstundersökningen för studerande med studiebidrag. Beräkningarna ger vid handen en uppräkning av utgående studiebidrag med hänsyn till gällande skatteregler skulle behöva ske med 38,5 %.

Av ovan nämnda skäl lägger vi emellertid inte heller för förfluten tid nu något förslag om den tekniska konstruktionen av pensionsrätt för studier med studiemedel. Även denna fråga bör beredas ytterligare i samband med Studiestödsutredningens förslag. Vid utformningen av ett sådant förslag bör även närmare övervägas vilka villkor som i förekommande fall skall gälla för att ett pensionsgrundande belopp för studier skall kunna tillgodoräknas och senare ge upphov till faktiskt pensionsutfall.

Att konkreta förslag till regler för tillgodoräknande av pensionsrätt för studier som omfattas av studiemedelssystemet inte lämnas här kommer inte att få några praktiska konsekvenser. Pensionsrätt kommer ändå att kunna tillgodoräknas i enlighet med de av riksdagen antagna riktlinjerna.

13.1 Fastställande av pensionsgrundande inkomst och pensionsgrundande belopp

Regeringens förslag: Pensionsgrundande inkomst och pensionsgrundande belopp skall fastställas tidigast fr.o.m. det år då den försäkrade fyller 16 år. Någon övre åldersgräns för fastställande av pensionsgrundande inkomst skall inte finnas. I formellt avseende skall det inte heller finnas någon övre åldersgräns för fastställande av pensionsgrundande belopp om inget annat följer av förutsättningarna för tillgodoräknande av beloppet.

För det år då den försäkrade avlider skall pensionsgrundande inkomst eller pensionsgrundande belopp inte fastställas. Om makar har anmält anslutning till ordningen för överföring av pensionsrätt för premiepension skall dock pensionsgrundande inkomst fastställas för den överförande maken även för det år då han eller hon – men inte maken eller maken – avlider.

Pensionsgrundande inkomst skall fastställas endast under förutsättning att den försäkrades inkomster av anställning och annat förvärvsarbete före avdrag för allmän pensionsavgift sammanlagt uppgår till minst 24 % av prisbasbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL). Någon motsvarande begränsning skall inte finnas för fastställande av pensionsgrundande belopp.

Pensionsgrundande inkomst respektive pensionsgrundande belopp skall fastställas endast i den mån dessa sammanlagt under året inte överstiger en viss nivå, det s.k. intjänandetaket. Intjänandetaket skall motsvara 7,5 inkomstbasbelopp. För åren 1999 och 2000 skall det dock motsvara 7,5 förhöjda prisbasbelopp. Om pensionsgrundande belopp tillsammans med den fastställda pensionsgrundande inkomsten skulle komma att överstiga intjänandetaket skall belopp från vilka det skall bortses avräknas i följande ordning:

1. pensionsgrundande belopp för barnår,
2. pensionsgrundande belopp för pliktjänstgöring,
3. pensionsgrundande belopp för antagandeinkomst,
4. inkomst av annat förvärvsarbete,
5. inkomst av anställning.

Promemorians förslag: Förslagen i Ds 1995:41 stämmer i huvudsak överens med regeringens förslag.

Remissinstanserna: *Riksskatteverket* anser att den nedre gränsen för pensionsgrundande inkomst bör avse inkomsten före avdrag för de allmänna egenavgifterna. *Skattemyndigheten i Göteborgs och Bohus län* menar att den för visst år överskjutande delen av inkomst över 7,5 basbelopp bör kunna tillgodoräknas de år inkomsten understiger 7,5 basbelopp.

Skälen för regeringens förslag: Regeringen har i avsnitt 8 redovisat förslag om vilka slag av inkomster som skall vara pensionsgrundande och om de särskilda villkor som skall gälla för att en försäkrad skall kunna

tillgodoräknas pensionsgrundande belopp. För att pensionsgrundande inkomst eller pensionsgrundande belopp skall fastställas för den försäkrade föreslås därutöver, i enlighet med de antagna riktlinjerna för pensionsreformen, gälla vissa allmänna villkor. Det rör sig dels om åldersgränser, dels om beloppsgränser.

Regeringen föreslår i avsnitt 6.5 att basbeloppet fr.o.m. år 1999 skall benämnas prisbasbelopp respektive förhöjt prisbasbelopp. Som tidigare har påpekats används de föreslagna benämningarna ibland även avseende tid före år 1999.

Åldersgränser m.m.

Enligt de av riksdagen antagna riktlinjerna för pensionsreformen skall rätt till pension i det reformerade systemet inte kunna tjänas in före det år då den försäkrade fyller 16 år. Med hänsyn härtill saknas anledning att för tid dessförinnan fastställa pensionsgrundande inkomst eller pensionsgrundande belopp för den försäkrade. I det lagförslag som nu läggs fram föreslås därför att varken pensionsgrundande inkomst eller pensionsgrundande belopp skall fastställas för år före det år då den försäkrade fyller 16 år. Detta stämmer överens med de regler för beräkning av pensionsgrundande inkomst som gäller i dagens ATP-system.

Förslaget till reformerat pensionssystem präglas av ett stort mått av flexibilitet när det gäller tidpunkten för pensionering. I enlighet med de antagna riktlinjerna föreslår vi att det – till skillnad från vad som gäller inom ATP-systemet – inte skall finnas någon övre åldersgräns för intjänande av pensionsrätt på grundval av förvärvsarbete. Enligt det förslag som nu läggs fram kan därför pensionsgrundande inkomst fastställas för en försäkrad även efter 64 års ålder och i princip hur högt upp i åldrarna som helst.

Eftersom vårt förslag innebär att någon övre åldersgräns för fastställande av pensionsgrundande inkomst inte skall finnas, kan i princip även socialförsäkringsförmåner grunda pensionsrätt efter 64 års ålder. Denna möjlighet begränsas dock i praktiken av att dessa förmåner vanligtvis inte kan utges efter det att den försäkrade uppnått en viss ålder.

För det år då den försäkrade avlider föreslås i Ds 1995:41, i likhet med vad som gäller inom ATP-systemet, att pensionsgrundande inkomst inte skall fastställas. Under den fortsatta beredningen har frågan uppkommit om det finns skäl att, i en situation då makarna omfattas av den i avsnitt 14 föreslagna ordningen för överföring av pensionsrätt för premiepension, ompröva tidigare gjorda överväganden att pensionsrätt inte skall fastställas för det år då den försäkrade avlider.

Bakgrunden till att pensionsgrundande inkomst, pensionsgrundande belopp eller pensionsrätt hittills inte har föreslagits bli fastställda för det år då den försäkrade avlider är bl.a. att ett fastställande av pensionsrätt för dödsfallsåret inte har någon betydelse för individen. Inte heller för en efterlevande make har ett sådant fastställande någon nämnvärd betydelse i pensionshänseende. Omständigheterna är emellertid annorlunda när två makar är anslutna till ordningen om överföring av pensionsrätt för premiepension och den överförande maken avlider. I en sådan situation skall, som beskrivits ovan, hela den pensionsrätt för premiepension som

den överförande maken tjänar in under ett år föras över till den mottagande maken på grund av en bindande överenskommelse makarna emellan. Pensionsrätten för premiepension skall alltså tillgodoräknas någon annan än den som faktiskt har tjänat in den, nämligen den efterlevande maken. Till skillnad från vad som normalt gäller beträffande sådan pensionsrätt som tjänas in under dödsfallsåret har således den överförande makens pensionsrätt för premiepension i denna situation en faktisk betydelse för den efterlevande, mottagande, makens pensionsrätt och i förlängningen utgående pension. Det kan härvid röra sig om icke obetydliga belopp, särskilt om den överförande maken har haft relativt höga inkomster och avlider sent under året.

Med hänsyn härtill får det i denna speciella situation anses lämpligt att den mottagande maken skall kunna tillgodoräknas även den pensionsrätt som den överförande maken har tjänat in under dödsfallsåret. Ytterligare ett skäl för denna ståndpunkt är att överföringen grundar sig på en mellan makarna bindande överenskommelse som inte kan brytas – vare sig ensidigt eller av makarna gemensamt – med omedelbar verkan och som båda makarna har haft anledning att kunna inrätta sig efter.

Eftersom pensionsrätt för premiepension först fastställs för den överförande maken för att därefter överförs till den mottagande maken, måste pensionsrätt för premiepension fastställas för den överförande maken även för dödsfallsåret.

Mot denna bakgrund bör, om makar har anmält anslutning till ordningen för överföring av pensionsrätt för premiepension, pensionsrätt för premiepension fastställas för den överförande maken även för det år då denne avlider, vilket regeringen också föreslår i avsnitt 13.2. Det sagda innebär att det även för det år då den överförande maken avlider måste fastställas en pensionsgrundande inkomst för honom eller henne i nu angiven situation.

Regeringen föreslår alltså att det för den överförande maken skall fastställas pensionsgrundande inkomst även för det år då denne avlider, om makarna då omfattas av ordningen för överföring av pensionsrätt för premiepension samt under förutsättning att den mottagande maken inte har avlidit under samma år.

En särskild fråga är om även pensionsgrundande belopp för barnår, pliktjänstgöring och förtidspension skall fastställas i den här beskrivna situationen.

För att en försäkrad skall få tillgodoräknas pensionsgrundande belopp krävs att vissa förutsättningar är uppfyllda. För tillgodoräknande av pensionsgrundande belopp för barnår krävs enligt vad som föreslås i avsnitt 11 bl.a. att en förälder under hela det aktuella året har varit bosatt i Sverige och har varit försäkrad för inkomstpension här. Av detta följer att en förälder som avlider under året aldrig kan uppfylla villkoren för tillgodoräknande av pensionsgrundande belopp för barnår. Att ändra villkoren endast på grund av att vissa makar som omfattas av reglerna om överföring av pensionsrätt för premiepension skall få pensionsrätt fastställd även för dödsfallsåret kan inte anses motiverat. Ofta är dessutom den efterlevande maken också förälder och kan som sådan själv tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår.

Det får anses vara en fördel att pensionsgrundande belopp i pensionsrättshänseende under dödsfallsåret behandlas på ett enhetligt sätt. Eftersom pensionsgrundande belopp för barnår enligt vad som beskrivits ovan inte kan tillgodoräknas i denna situation bör således inte heller andra pensionsgrundande belopp kunna grunda pensionsrätt. Beträffande pensionsgrundande belopp för plikttjänstgöring kan det dessutom förväntas röra sig endast om sällsynta undantagsfall då en gift totalförsvarspiktig, som omfattas av ordningen för överföring av pensionsrätt för premiepension och som överför sådan pensionsrätt, avlider under samma år som han eller hon har uppfyllt villkoren för tillgodoräknande av pensionsgrundande belopp. Härtill kommer att det för pensionsgrundande belopp skall betalas statlig ålderspensionsavgift men inte någon allmän pensionsavgift av den enskilde. Även på grund härav kan ifrågasättas om pensionsgrundande belopp skall grunda pensionsrätt under dödsfallsåret. Slutligen kan det inte helt uteslutas att det kan finnas en viss drivkraft för sådana personer som är berättigade till pensionsgrundande belopp för antagandeinkomst att se till att omfattas av ordningen för överföring av pensionsrätt för premiepension för att därigenom komma i åtnjutande av möjligheten att även för dödsfallsåret kunna överföra pensionsrätt.

Sammanfattningsvis talar övervägande skäl för att pensionsgrundande belopp för den överförande maken under dödsfallsåret inte bör fastställas och pensionsrätten således grundas endast på den pensionsgrundande inkomsten, vilket regeringen således föreslår.

Inte heller när det gäller fastställande av pensionsgrundande belopp har i de antagna riktlinjerna ställts upp någon generell övre åldersgräns. Pensionsgrundande belopp för barnår skall dock, av skäl som angetts i avsnitt 11, inte kunna tillgodoräknas för år efter det år då den försäkrade fyller 64 år. I realiteten kommer det även i fråga om övriga pensionsgrundande belopp att finnas en övre åldersgräns, eftersom de förmåner som ligger till grund för beräkningen av dessa belopp inte kan utges efter viss ålder.

Inom ATP-systemet gäller att pensionsgrundande inkomst inte skall beräknas för år då den försäkrade under hela året har uppburit hel ålderspension. I princippropositionen uttalades det att någon sådan begränsning inte borde finnas i det reformerade pensionssystemet. En sådan begränsning skulle strida mot livsinkomstprincipen och motverka tanken att den enskilde i princip skall kunna fortsätta att arbeta och tjäna in pensionsrätt så länge han eller hon önskar. Regeringen instämmer i den tidigare gjorda bedömningen och anser att någon motsvarande regel inte bör finnas i det reformerade systemet.

Beloppsgränser

Inom dagens ATP-system gäller att inkomster av anställning och inkomster av annat förvärvsarbete är pensionsgrundande endast i den mån dessa under ett år sammanlagt överstiger ett förhöjt prisbasbelopp. Vid fastställande av pensionsgrundande inkomst görs således ett avdrag med ett förhöjt prisbasbelopp från den taxerade inkomsten för året.

Någon motsvarighet till det redovisade basbeloppsavdraget föreslås inte finnas i det reformerade pensionssystemet, utan pensionsrätt skall i princip kunna tjänas in från den första kronans inkomst varje år. Enligt de antagna riktlinjerna för pensionsreformen skulle det emellertid inte beräknas någon pensionsgrundande inkomst för den försäkrade, om summan av pensionsgrundande förvärvsinkomster och socialförsäkringsersättningar m.m. inte uppgick till minst 25 % av prisbasbeloppet. Skälet till detta var att den som hade inkomster understigande denna nivå inte var skyldig att avge självdeklaration och att det inte borde komma i fråga att inrätta ett särskilt taxeringsförfarande för att på grundval av kontrolluppgifter kunna fastställa pensionsgrundande inkomst såvitt gällde sådana begränsade inkomster.

Riksdagen har därefter beslutat (bet. 1994/95:SkU20, rskr. 1994/95:320) att sätta ned det allmänna grundavdraget från 25 % till 24 % av prisbasbeloppet. Som en följd härav har skyldigheten att avge självdeklaration ändrats till att avse den som har haft inkomster uppgående till minst 24 % av det för året fastställda prisbasbeloppet. I Ds 1995:41 föreslogs därför att den nivå under vilken pensionsgrundande inkomst inte skall fastställas skulle bestämmas till 24 % av basbeloppet. Regeringen instämmer i departementspromemorians förslag och föreslår alltså att pensionsgrundande inkomst skall fastställas endast om den försäkrades inkomst av anställning och annat förvärvsarbete sammanlagt uppgår till minst 24 % av prisbasbeloppet.

I avsnitt 8.2 har regeringen föreslagit att en allmän pensionsavgift som debiteras den försäkrades inkomster skall dras ifrån vid beräkningen av den pensionsgrundande inkomsten. Som RSV har anfört bör den nedre gränsen för fastställande av pensionsgrundande inkomst avse inkomsterna före detta avdrag. I annat fall skulle allmän pensionsavgift kunna komma att påföras trots att pensionsgrundande inkomst inte har fastställts. Regeringen föreslår därför att pensionsgrundande inkomst skall fastställas endast om summan av de inkomster som är pensionsgrundande före avdrag för allmän pensionsavgift uppgår till minst 24 % av prisbasbeloppet enligt AFL, vilket motsvarar 8 736 kr år 1998.

Den föreslagna lösningen innebär således att den pensionsgrundande inkomsten kan understiga 24 % av prisbasbeloppet. Motsvarande situation kan uppkomma vid bristande avgiftsbetalning.

Den föreslagna regeln innebär inte heller att inkomster som ligger under 24 % av prisbasbeloppet aldrig kan bli pensionsgrundande utan att en tröskel måste passeras. Om detta väl sker, skall pensionsrätt tillgodoräknas för hela inkomsten, dvs. inkomsten är i sådant fall i sin helhet pensionsgrundande.

Det här behandlade gränsbeloppet, 24 % av prisbasbeloppet, gäller bara för fastställande av pensionsgrundande inkomst, dvs. inkomst härörande från förvärvsarbete eller socialförsäkringsersättningar m.m. Något förslag om en motsvarande nedre beloppsgräns för pensionsgrundande belopp lämnar vi däremot inte.

Inom dagens ATP-system gäller vid beräkning av pensionsgrundande inkomst att inkomster överstigande det s.k. förmånstaket om 7,5 prisbasbelopp enligt AFL inte skall beaktas. Inkomster som under ett år överstiger den nivån ger således inte något tillskott i pensionsrättshänseende.

Vid fastställandet av prisbasbeloppet fr.o.m. år 1995 gäller regler som innebär att förändringarna i det allmänna prisläget från ett år till ett annat beaktas endast till viss del. I 1998 års ekonomiska vårproposition föreslår regeringen emellertid förändringar med innebörden att basbeloppet skall återställas fullt ut fr.o.m. år 2000. Förmånstaket inom ATP fastställs dock för samtliga år med ledning av prisbasbeloppet sedan detta ökats på så sätt att förändringarna i det allmänna prisläget beaktas fullt ut, dvs. med ett förhöjt prisbasbelopp. Prisbasbeloppet för år 1998 är 36 400 kr medan det på det angivna sättet förhöjda prisbasbeloppet för samma år motsvarar ett belopp om 37 100 kr. Förmånstaket motsvaras således för år 1998 av ett belopp om 278 250 kr.

Enligt de antagna riktlinjerna för pensionsreformen skall det även i det reformerade ålderspensionssystemet finnas ett tak, ovanför vilket pensionsrätt inte skall kunna tjänas in. Detta tak, i det följande benämnt intjänandetak, kommer enligt riktlinjerna initialt att sammanfalla med förmånstaket inom ATP-systemet, dvs. summan av den enskildes pensionsgrundande inkomster skall högst kunna uppgå till 7,5 förhöjda prisbasbelopp. För följande år skall intjänandetaket emellertid inte längre följa prisutvecklingen utan i stället följa den allmänna inkomstutvecklingen. Som kommer att framgå av avsnitt 29 föreslår vi att motsvarande ändring skall ske inom ATP-systemet.

Skattemyndigheten i Göteborgs och Bohus län har föreslagit att inkomster som överstiger taket, dvs. 7,5 prisbasbelopp, skall kunna tillgodoräknas för år då inkomsten understiger taket och att begränsningsregeln i stället bör utformas så att livsinkomsten högst får uppgå till 7,5 prisbasbelopp multiplicerat med antalet intjänandeår. Enligt regeringens uppfattning skulle en sådan regel strida mot de ovan redovisade intentionerna med reformen eftersom mycket höga inkomster under visst år skulle ge pensionsrätt i det allmänna systemet om de kunde fördelas ut över år med lägre inkomster. Vidare kommer den pensionsrätt som uppkommer på detta sätt inte att motsvaras av inbetalda avgifter till ålderspensionssystemet, eftersom sådana avgifter skall begränsas för inkomster överstigande 7,5 prisbasbelopp och den del som betalas däröver dessutom skall föras till statsbudgeten i stället för till ålderspensionssystemet. Förslaget strider därför även mot tanken att det reformerade pensionssystemet skall vara avgiftsdefinierat.

Som tidigare framgått i avsnitt 6.4. föreslår vi – för bl.a. det angivna ändamålet – att regeringen varje år skall fastställa ett inkomstbasbelopp. Inkomstbasbeloppet föreslås för år 2001 motsvara det för det året förhöjda prisbasbeloppet. För därefter följande år föreslås inkomstbasbeloppet räknas om med hänsyn till förändringar i ett inkomstindex. Principer för utformning och tillämpning av detta inkomstindex behandlas i avsnitt 16.

Enligt de antagna riktlinjerna skall detta inkomstindex även ligga till grund för en omräkning av intjänandetaket. Vi föreslår att en sådan omräkning skall ske fr.o.m. årsskiftet 2001/2002 (jfr avsnitt 18).

Vid tillämpning av takregeln skall enligt de antagna riktlinjerna beaktas såväl faktiska som fiktiva inkomster. Tillämpningen av takregeln aktualiserar därför frågan om i vilken ordning de olika typerna av pensionsgrundande inkomster och belopp skall avräknas. Enligt de nuvarande reglerna i AFL är det inkomst av annat förvärvsarbete som avräknas först, om den försäkrade haft sådan inkomst och denna tillsammans med inkomst av anställning uppgår till ett belopp överstigande taket. Något skäl att frånga den avräkningsordningen finns inte. Vi föreslår därför att inkomster av annat förvärvsarbete även i det reformerade pensionssystemet skall avräknas före inkomster av anställning vid fastställandet av den försäkrades pensionsgrundande inkomst.

I det reformerade pensionssystemet kommer förutom dessa faktiska slag av inkomster att finnas de olika typer av pensionsgrundande belopp, som har behandlats i de föregående avsnitten. Det måste därför finnas regler för i vilken ordning dessa inkomster och belopp skall avräknas till den del de överstiger intjänandetaket. Detta har betydelse för bl.a. uttaget av pensionsavgifter.

Mot bakgrund av att de pensionsgrundande beloppen inte är faktiska utan beräknas fiktivt, ter det sig rimligt att de pensionsgrundande beloppen avräknas före inkomster av anställning och annat förvärvsarbete. För detta talar också den omständigheten att pensionsrätt på grundval av vissa typer av pensionsgrundande belopp inte kommer att påverka storleken av den faktiska pensionen förrän det s.k. förvärvsvillkoret är uppfyllt (se avsnitt 11.6).

Regeringen föreslår därför att pensionsgrundande belopp inte skall fastställas i den mån – dvs. till den del – de tillsammans med inkomst av anställning eller annat förvärvsarbete överstiger intjänandetaket.

När det gäller frågan i vilken ordning de olika pensionsgrundande beloppen inbördes skall avräknas har regeringen gjort den bedömningen att de belopp som är kopplade till förvärvsvillkoret, nämligen pensionsgrundande belopp för barnår och pliktjänstgöring, bör avräknas först. Med hänsyn till att såväl pensionsgrundande inkomst som övriga pensionsgrundande belopp skall ingå i den inkomst som skall fyllas ut vid beräkningen av pensionsgrundande belopp för barnår enligt två av beräkningsalternativen, bör pensionsgrundande belopp för barnår avräknas före pensionsgrundande belopp för pliktjänstgöring.

Därefter bör följaktligen avräknas pensionsgrundande belopp för antagandeinkomst, som är den typ av fiktiv inkomst som mest är att likställa med förvärvsinkomst.

Regeringen föreslår således att det vid tillämpning av intjänandetaket skall bortses från pensionsgrundande belopp i följande ordning:

1. pensionsgrundande belopp för barnår
2. pensionsgrundande belopp för pliktjänstgöring
3. pensionsgrundande belopp för antagandeinkomst.

Regeringens förslag: Pensionsrätt skall fastställas årligen på grundval av pensionsunderlaget, dvs. summan av den fastställda pensionsgrundande inkomsten och de fastställda pensionsgrundande beloppen. Pensionsrätten skall bestämmas till 18,5 % av pensionsunderlaget.

Av den för året fastställda pensionsrätten skall 16 procentenheter utgöra pensionsrätt för inkomstpension och 2,5 procentenheter pensionsrätt för premiepension. För det fall att förvärvsvillkoret inte är uppfyllt skall pensionsrätt baserad på pensionsgrundande belopp för barnår eller pliktjänstgöring dock tillgodoräknas endast i fördelningssystemet och där med 18,5 % av dessa pensionsgrundande belopp.

För det år den försäkrade avlider skall pensionsrätt inte fastställas. Om makar har anmält anslutning till ordningen för överföring av pensionsrätt för premiepension skall dock pensionsrätt för premiepension – beräknad på grundval av den pensionsgrundande inkomsten – fastställas för den överförande maken även för det år då han eller hon – men inte maken eller maken – avlider.

Promemorians förslag: Förslaget i Ds 1995:41 stämmer i huvudsak överens med regeringens förslag.

Remissinstanserna: *Försäkringskassförbundet* ifrågasätter om pensionsrätten, som bestäms till 18,5 % av pensionsunderlaget, är rätt nivå då det kan antas att ca 2/3 av pensionärerna kommer att beröras av garantipensionssystemet. *Pensionärernas Riksorganisation* anser att hela avgiften om 18,5 % skall användas i fördelningssystemet för löpande utbetalningar och att det överskott som uppstår skall tillföras AP-fonden. *Sveriges Pensionärsförbund* menar å sin sida att mer än två procent av avgiften bör avsättas till premiepensionssystemet.

Skälen för regeringens förslag: För varje år som det för en försäkrad fastställts pensionsgrundande inkomst eller pensionsgrundande belopp skall också pensionsrätt fastställas. Pensionsrätten skall – i överensstämmelse med de antagna riktlinjerna för pensionsreformen och enligt förslagen här – baseras på pensionsunderlaget, dvs. summan av den fastställda pensionsgrundande inkomsten och de fastställda pensionsgrundande beloppen. Eftersom hänsyn till intjänandetaket, i enlighet med vad som redovisats i föregående avsnitt, skall tas redan vid fastställandet av pensionsgrundande inkomst respektive pensionsgrundande belopp, kommer pensionsunderlaget för en individ aldrig att överstiga det taket. Däremot kan pensionsrätt räknad på mer än det beloppet komma att tillgodoräknas en person om pensionsrätt för premiepension förs över från dennes make (se avsnitt 14).

Pensionsrätt tillgodoräknas oberoende av om debiterade pensionsavgifter har betalats eller inte. Fastställd pensionsrätt som hänför sig till inkomst av annat förvärvsarbete kan dock senare komma att bortfalla om egenavgift i form av ålderspensionsavgift eller allmän pensionsavgift inte erlaggs inom föreskriven tid. Denna fråga behandlas närmare i avsnitt 13.5.

Pensionsrätten i det reformerade systemet skall inte, såsom är fallet inom ATP-systemet, uttryckas i form av en via prisbasbeloppet framräknad poäng eller på annat liknande sätt. Den skall i stället bestämmas i krontal. För den vars pensionsunderlag under ett år uppgår till exempelvis 200 000 kr, skall pensionsrätten för det året fastställas till 37 000 kr, varav 32 000 kr utgör pensionsrätt för inkomstpension och 5 000 kr pensionsrätt för premiepension. Emellertid kommer endast pensionsrätt inom premiepensionssystemet att motsvaras av faktiskt fonderade medel. När det gäller pensionsrätt för inkomstpension är krontalsberäkningen i princip endast ett sätt att mäta pensionsrättens storlek.

Pensionsrätten skall, enligt de antagna riktlinjerna, utgöra 18,5 % av pensionsunderlaget och delas upp mellan fördelningssystemet och premiepensionssystemet. Enligt samma riktlinjer skulle 16,5 procentenheter tillgodoräknas som pensionsrätt inom fördelningssystemet och resterande två procentenheter inom premiepensionssystemet. Som en del i pensionsuppställningen mellan de partier som är representerade i Genomförandegruppen ingår att fr.o.m. år 1999 skall 16 procentenheter i stället för 16,5 procentenheter tillgodoräknas som pensionsrätt i fördelningssystemet och resterande del upp till 18,5 procentenheter i premiepensionssystemet. Regeringen föreslår alltså att av den för året fastställda pensionsrätten skall 16 procentenheter utgöra pensionsrätt för inkomstpension och 2,5 procentenheter pensionsrätt för premiepension. För de år i förfluten tid då pensionsrätt enligt vårt förslag kan tillgodoräknas i såväl fördelningssystemet som i premiepensionssystemet, dvs åren 1995–1998, föreslås emellertid ingen ändring jämfört med de antagna riktlinjerna, se avsnitt 15.

För att pensionsrätt som tillgodoräknats för barnår eller pliktjänstgöring slutligt skall påverka ålderspensionens storlek skall det, enligt de antagna riktlinjerna, krävas att det under viss tid och i viss omfattning har fastställts pensionsgrundande inkomst för den försäkrade. Detta villkor – förvärvsvillkoret – skall gälla i såväl fördelnings- som premiepensionssystemet. Hur förvärvsvillkoret föreslås vara utformat har tidigare redovisats i avsnitt 11.6.

Medel som avsätts till premiepensionssystemet omfattas av regeringsformens regler om egendomsskydd. Som *Lagrådet* påpekar utesluter detta i och för sig inte att en överföring av medel motsvarande fastställd pensionsrätt på grundval av pensionsgrundande belopp för barnår eller pliktjänstgöring görs förrän förvärvsvillkoret har uppfyllts. Emellertid framstår en sådan ordning från praktiska synpunkter som mindre lämplig, vilket *Lagrådet* även framhåller i sitt yttrande. Någon överföring av sådana medel till premiepensionssystemet bör således inte ske förrän förvärvsvillkoret har uppfyllts.

I princippropositionen angavs att de för premiepensionssystemet avsedda medel som är hänförliga till pensionsrätt för barnår eller pliktjänstgöring fram till dess förvärvsvillkoret var uppfyllt skulle förvaltas inom fördelningssystemet. När villkoret väl uppfyllts, skulle medlen, tillsammans med en på visst sätt beräknad avkastning därpå, överföras till premiepensionssystemet. Riksdagen hade inget att erinra mot förslaget i denna del.

Den i princippropositionen föreslagna ordningen med interimistisk förvaltning av premiepensionsmedel inom fördelningssystemet i avvaktan på att förvärvsvillkoret uppfylls torde emellertid bli administrativt svår att hantera. Det har därför under den fortsatta beredningen gjorts den bedömningen att en annan ordning bör väljas.

Vi föreslår här i stället att, på den del av pensionsunderlaget som hänför sig till pensionsgrundande belopp för barnår eller plikttjänstgöring, pensionsrätt skall fastställas till 18,5 % inom fördelningssystemet fram till dess att förvärvsvillkoret har uppfyllts samt att den pensionsrätt som sålunda har tillgodoräknats inte till någon del skall överföras till premiepensionssystemet om villkoret senare uppfylls.

En fråga som också övervägts under den vidare beredningen är om pensionsrätt skall kunna tillgodoräknas i premiepensionssystemet även sedan den försäkrade har börjat ta ut premiepension. Så som framgår av avsnitt 21 föreslår regeringen att det i premiepensionssystemet – liksom i fördelningssystemet – skall vara möjligt att tjäna in pensionsrätt även efter att hel eller partiell pension börjat tas ut.

För försäkrade som är födda under något av åren 1938–1953 (mellangenerationen) föreslås att pensionsrätt enligt de reformerade reglerna inte skall fastställas fullt ut. Orsaken härtill är att dessa personer föreslås omfattas av den s.k. tjugondelsinfasingen, som innebär att de skall få sin pension beräknad till viss kvotdel enligt nuvarande regler och till resterande del enligt reformerade regler. Den närmare utformningen av reglerna för infasing av det reformerade systemet behandlas i avsnitt 28. Enligt förslagen där skall pensionsrätt i det reformerade systemet för personer tillhörande mellangenerationen fastställas i relevant antal tjugondelar av 18,5 % av pensionsunderlaget.

Som tidigare angetts skall makar under vissa förutsättningar kunna överföra pensionsrätt för premiepension mellan sig. Hur pensionsrätt i sådant fall skall tillgodoräknas och fastställas för respektive make kommer att redovisas i avsnitt 14.

I Ds 1995:41 föreslogs att pensionsrätt inte skall fastställas för det år den försäkrade avlider. Som ovan anmärkts i avsnitt 13.1 bör emellertid, om makar har anmält anslutning till ordningen för överföring av pensionsrätt för premiepension, en efterlevande, mottagande, make kunna tillgodoräknas den pensionsrätt för premiepension som den överförande maken har tjänat in under dödsfallsåret. För att ett sådant tillgodoräknande skall kunna ske krävs att pensionsrätt för premiepension fastställs för den överförande maken även för det år då denne – men inte den mottagande maken – avlider, vilket regeringen således föreslår.

Regeringens förslag: Pensionsgrundande inkomst skall fastställas av skattemyndighet. Underrättelse om den fastställda pensionsgrundande inkomsten skall överlämnas till allmän försäkringskassa, som därefter skall fastställa pensionsgrundande belopp för den försäkrade samt fastställa den årliga pensionsrätten. Skattemyndighetens beslut om pensionsgrundande inkomst skall därvid vara bindande för försäkringskassan.

Den skattemyndighet som är behörig att fatta beslut enligt bestämmelserna i skattebetalningslagen (1997:483) skall även besluta om den pensionsgrundande inkomsten.

Den allmänna försäkringskassa där den försäkrade enligt reglerna i AFL är eller skall vara inskriven vid tidpunkten för beslutet skall besluta om pensionsgrundande belopp, pensionsrätt, pensionspoäng, vårdår och pension. För den som inte är eller skall vara inskriven vid någon försäkringskassa skall beslutet fattas av Stockholms läns allmänna försäkringskassa.

Vad som ovan föreslås beträffande behörig skattemyndighet eller allmän försäkringskassa skall gälla om inget annat föreskrivs särskilt.

Underrättelse om beslut om pensionsgrundande inkomst, pensionsgrundande belopp och fastställd pensionsrätt skall sändas till den som berörs av beslutet. Den försäkringskassa som har fattat beslutet skall sända sådan underrättelse till den försäkrade senast den 31 mars andra året efter det år beslutet avser. Sådan underrättelse skall dock inte sändas till utländsk sjöman som arbetat på svenskt handelsfartyg men som inte är bosatt i Sverige.

Beslut om premiepension m.m. skall fattas av Premiepensionsmyndigheten.

Promemorians förslag: Förslaget i Ds 1995:41 stämmer i huvudsak överens med regeringens förslag.

Remissinstanserna: *Riksskatteverket* och *Skattemyndigheten i Göteborgs och Bohus län* tillstyrker den föreslagna beslutsordningen men menar att det är olämpligt att ett av skattemyndighet fattat beslut inte tillställs den enskilde genom den beslutande myndighetens försorg. *Länsrätten i Värmlands län* framhåller å andra sidan den föreslagna ordningen för underrättelse om beslut som rationell.

Skälen för regeringens förslag: Ålderspension i det reformerade pensionssystemet skall, förutom på pensionsgrundande inkomst, grundas på pensionsgrundande belopp. Detta innebär att vissa överväganden måste göras i fråga om kompetensfördelningen mellan skattemyndigheterna och de allmänna försäkringskassorna när det gäller de olika beslut som skall fattas.

För närvarande är det skattemyndigheten som fastställer pensionsgrundande inkomst för ett visst år. Detta sker i samband med att myndigheten beslutar om taxeringen. Dessutom fastställer skattemyndigheten pensionsgrundande inkomst för personer som inte taxeras i Sverige men som ändå är försäkrade för tilläggspension. Det gäller t.ex. vissa sjömän

och utländska artister. Beslut om pensionsgrundande inkomst redovisas på det grundläggande beslutet om slutlig skatt samt överlämnas till Riksförsäkringsverket och försäkringskassorna som beräknar pensionspoängen.

Rutinerna för att beräkna pensionsgrundande inkomst är sedan länge samordnade med taxeringsförfarandet. Genom den skyldighet att lämna uppgifter till skattemyndigheten som följer av reglerna i lagen (1990:325) om självdeklaration och kontrolluppgifter får skattemyndigheten tillgång till i stort sett all information som är nödvändig för såväl taxeringen som beräkningen av pensionsgrundande inkomst. Avsikten är att den pensionsgrundande inkomsten inom det reformerade pensionssystemet skall fastställas på i princip samma sätt som enligt nuvarande regler. Framför allt arbetsekonomiska skäl talar därför för att skattemyndigheten även i fortsättningen beräknar och därmed också beslutar om pensionsgrundande inkomst.

Att fastställa pensionsgrundande belopp är något helt nytt som inte förekommer inom ATP-systemet. Beräkningen av de pensionsgrundande beloppen kommer, som framgår av avsnitt 13.4, att kräva att särskilda register härför inrättas. I princippropositionen uttalades att Riksförsäkringsverket tillsammans med de allmänna försäkringskassorna skall ha det huvudsakliga ansvaret för pensionerna. Detta innebär dock inte med nödvändighet att det är dessa myndigheter som skall fatta beslut om pensionsgrundande belopp.

Frågan om arbets- och kompetensfördelning mellan skattemyndigheterna och försäkringskassorna vad gäller de olika besluten avseende intjänande av pensionsrätt i det reformerade pensionssystemet har diskuterats med representanter för Riksskatteverket och Riksförsäkringsverket. Olika lösningar har därvid övervägts.

Av processuella skäl vore det att föredra att en myndighet beslutar om allt som rör intjänande av pension. Samtidigt skulle stora praktiska svårigheter uppkomma såväl om enbart skattemyndigheterna som om enbart försäkringskassorna skulle fatta samtliga beslut. Som nämnts tidigare är det av arbetsekonomiska skäl lämpligt att skattemyndigheterna beräknar och fastställer den pensionsgrundande inkomsten. Att låta skattemyndigheterna överta även administration och beslutsfattande rörande de olika pensionsgrundande beloppen skulle dock medföra behov av en väsentlig utökning av skattemyndigheternas administration. Det skulle dessutom vara föga ändamålsenligt med hänsyn till att det är de allmänna försäkringskassorna som administrerar det allmänna pensionssystemet i övrigt och att försäkringskassorna tillsammans med Riksförsäkringsverket redan i dag har rutiner för att hantera en stor del av den information som skall ligga till grund för beslut om pensionsgrundande belopp och om pensionsrätt.

Med hänvisning till det nu anförda föreslår vi en beslutsordning som innebär att skattemyndigheterna beslutar om pensionsgrundande inkomst och att försäkringskassorna beslutar om pensionsgrundande belopp och om pensionsrätt. Administrationen av försäkringskassans beslut och ansvarsfördelningen mellan Riksförsäkringsverket och försäkringskassan behandlas i nästa delavsnitt.

Som närmare redovisas i kapitel 27 föreslår regeringen att beslut om pensionsgrundande inkomst och pensionsgrundande belopp som huvudregel bara skall få överklagas i samband med ett eventuellt överklagande av försäkringskassans beslut angående den försäkrades pensionsrätt. Om ett beslut om pensionsrätt överklagas, kan den försäkrade därvid angripa beslutet om pensionsgrundande inkomst och yrka att detta skall ändras på visst sätt. Någon möjlighet för försäkringskassan att självmant – i samband med att försäkringskassan fattar beslut om pensionsgrundande belopp och pensionsrätt – ompröva skattemyndighetens beslut om pensionsgrundande inkomst bör dock inte finnas. En sådan omprövning får i stället överlämnas till skattemyndigheten.

I det nuvarande systemet har skattemyndighetens beslut om pensionsgrundande inkomst redovisats på det grundläggande beslutet om slutlig skatt. Vi föreslår i stället att underrättelse om beslutet om pensionsgrundande inkomst skall ske av den allmänna försäkringskassan samtidigt med underrättelse om besluten om pensionsgrundande belopp och fastställd pensionsrätt för året. (se nedan)

För personer födda under något av åren 1938–1953 skall fastställas både ATP-poäng och reformerad pensionsrätt. Med hänsyn till att utformningen av reglerna för den framtida förtids- respektive efterlevandepensioneringen ännu inte är slutförd kommer detsamma att tills vidare gälla för personer födda också efter år 1953. ATP-poäng skall därvid beräknas med utgångspunkt från samma inkomster som den reformerade pensionsrätten. Vid beräkning av ATP-poäng skall dock beaktas endast inkomster som överstiger ett prisbasbelopp. Det vore olämpligt att meddela två olika beslut om pensionsgrundande inkomst. I avsnitt 29 föreslås därför att den pensionsgrundande inkomsten skall beräknas helt enligt reglerna i det reformerade pensionssystemet och att "basbeloppsavdraget", som i dag görs vid fastställandet av den pensionsgrundande inkomsten, i stället skall göras vid bestämmande av den försäkrades ATP-poäng.

Som framgår av avsnitt 29.2 föreslås att nuvarande ordning för fastställande av pensionsgrundande inkomst i princip skall behållas för försäkrade som är födda år 1937 eller tidigare. De kommer då också fortsättningsvis att få underrättelse om den fastställda pensionsgrundande inkomsten på det grundläggande beslutet om slutlig skatt.

Som föreslagits i avsnitt 13.1 och 13.2 skall i en viss situation pensionsgrundande inkomst och pensionsrätt fastställas för den försäkrade för dödsfallsåret. Eftersom pensionsgrundande inkomst för ett sådant år skall fastställas endast för de makar som överför pensionsrätt för premiepension och då skattemyndigheterna inte har tillgång till all erforderlig information, måste socialförsäkringsadministrationen förse skattemyndigheterna med uppgifter om vilka personer det gäller.

Vi föreslår vidare att skattemyndigheten till försäkringskassan skall lämna en underrättelse om beslutet angående pensionsgrundande inkomst samt redovisa hur stor del av den pensionsgrundande inkomsten som härrör från inkomst av anställning respektive från inkomst av annat förvärvsarbete. Dessa uppgifter behövs bl.a. för att försäkringskassan skall kunna bestämma pensionsgrundande belopp och besluta om pensionsrätt.

När det gäller frågan om vilken skattemyndighet som skall fatta beslut om pensionsgrundande inkomst föreslår vi att den ordning som gäller enligt skattebetalningslagen (1997:483) skall tillämpas även vid fastställande av pensionsgrundande inkomst. Det innebär att det är den skattemyndighet där den försäkrade taxerats till statlig inkomstskatt, eller skulle ha taxerats till sådan skatt om han eller hon hade haft skattepliktiga inkomster i Sverige, som skall besluta om dennes pensionsgrundande inkomst. Vilken skattemyndighet som skall besluta om taxeringen avgörs som regel av folkbokföringen den 1 november inkomståret. För personer som inte är folkbokförda eller bosatta i landet gäller att det är Skattemyndigheten i Stockholm som skall besluta om taxeringen. Vad som avgör vilken skattemyndighet som är behörig utvecklas närmare i författningskommentaren till 13 kap. 1 § LIP.

Vi föreslår vidare att beslut om pensionsgrundande belopp, pensionsrätt, pensionspoäng, vårdår och pension skall meddelas av den allmänna försäkringskassa där den försäkrade enligt reglerna i AFL är eller skall vara inskriven vid tidpunkten för beslutet. Vilken försäkringskassa en försäkrad skall vara inskriven hos avgörs av folkbokföringen den 1 november året före inskrivningen när det gäller försäkrade som då var folkbokförda i Sverige. Den som därefter flyttar till Sverige skall vara inskriven hos den försäkringskassa inom vars verksamhetsområde bosättningen äger rum. Personer som arbetar i Sverige och som omfattas av EU-rådets förordning (EEG) nr 1408/71 skall, om de inte anses bosatta här, skrivas in hos den försäkringskassa inom vars verksamhetsområde de regelbundet tillbringar dygnsvilan (jfr 3 § Riksförsäkringsverkets föreskrift 1985:16, omtryckt 1994:39). För personer som inte är eller skall vara inskrivna hos någon försäkringskassa föreslår vi att Stockholms läns allmänna försäkringskassa skall vara beslutsmyndighet.

När pensionsrätten fastställts för en försäkrad kan försäkringskassan behöva ta hänsyn till en eventuell begäran om överföring av pensionsrätt mellan makar i enlighet med vad som föreslagits i kapitel 14. Om pensionsrätt skall överföras mellan makar som är inskrivna hos två olika försäkringskassor, bör de berörda försäkringskassorna informera varandra om saken. Den överförda pensionsrätten för premiepension skall nämligen framgå av båda försäkringskassornas beslut. Detsamma gäller om rätten till pensionsgrundande belopp för barnår är föremål för överlåtelse till någon som är inskriven hos en annan allmän försäkringskassa.

Underrättelse om beslut om pensionsgrundande inkomst, pensionsgrundande belopp och fastställd pensionsrätt skall sändas till den som berörs av beslutet. Det bör ligga på den försäkringskassa som har fattat beslutet att sända sådan underrättelse till den försäkrade senast den 31 mars andra året efter det år beslutet avser, dvs. den 31 mars året efter fastställelseåret. Något undantag för underrättelse till dödsboet efter en försäkrad som avlidit efter intjänandeåret bör inte göras, eftersom besluten i fråga kan ha betydelse för efterlevandepensionen. Däremot bör – i enlighet med vad som för närvarande gäller om beslut om pensionsgrundande inkomst – underrättelse inte sändas till utländsk sjöman som arbetat på svenskt handelsfartyg men som inte är bosatt i Sverige. Frågan

Regeringen föreslår alltså att underrättelse om beslut om pensionsgrundande inkomst, pensionsgrundande belopp och fastställd pensionsrätt skall sändas till den som berörs av beslutet av den försäkringskassa som har fattat beslutet senast den 31 mars andra året efter det år beslutet avser, dock att någon underättelse inte skall sändas till utländsk sjöman som arbetat på svenskt handelsfartyg men som inte är bosatt i Sverige.

Ovan redovisade förslag om vilken myndighet eller försäkringskassa som är behörig att fatta beslut eller handlägga ärenden bör inte gälla om annat föreskrivs i annan lag eller annan författning. EU:s regelverk innehåller exempelvis särskilda bestämmelser om ansökan om pension. Det kan i framtiden i speciella situationer även uppkomma behov av att utfärda bestämmelser i förordning eller föreskrifter som skiljer sig från de ovan föreslagna reglerna, t.ex. med innebörden att en särskild försäkringskassa är behörig att besluta om pension för en viss grupp personer. Vi föreslår således att ovan redovisade förslag om vilken myndighet eller försäkringskassa som är behörig att fatta beslut eller handlägga ärenden skall gälla om inte något annat följer någon annan bestämmelse i denna lag eller av annan författning.

Beslut angående premiepension m.m. skall fattas av Premiepensionsmyndigheten. Det gäller t.ex. beslut i samband med utbetalning av sådan pension samt även angående förvaltningen, efterlevandepension m.m. Beslut om premiepension skall dock fattas av försäkringskassan.

13.4 Administrationen av beslut om pensionsgrundande belopp, pensionsrätt, m.m.

Regeringens förslag: Beslut om pensionsgrundande belopp, vårdår, pensionsrätt, pensionspoäng och pension skall få fattas genom automatisk databehandling av Riksförsäkringsverket för de allmänna försäkringskassornas räkning. Eventuell ändring eller omprövning av sådana beslut skall göras av annars behörig försäkringskassa.

De beslut om premiepension och om hanteringen av premiepensionsmedel som skall fattas av Premiepensionsmyndigheten skall få fattas genom automatisk databehandling.

Nuvarande reglering beträffande automatisk databehandling av beslut om pensionsgrundande inkomst skall överföras till lagen om inkomstgrundad ålderspension.

Promemorians förslag: Förslagen i Ds 1995:41 stämmer överens med regeringens förslag såvitt gäller beslut om pensionsgrundande inkomst. Förslagen i övrigt har inte behandlats i promemorian.

Remissinstanserna: *Riksförsäkringsverket (RFV)* har bl.a. anfört följande. En förutsättning för att det reformerade pensionssystemet skall kunna genomföras är att beslut om pensionsgrundande belopp, pensionsrätt och pension helt kan fattas genom ADB. Eftersom det blir fråga om ett mycket stort och komplext datasystem är det nödvändigt med en

reglering som förhindrar att oklarheter om befogenheter, ansvar och den närmare hanteringen uppstår. Verket föreslår därför att den ADB-baserade beslutskompetensen författningsregleras. *Riksrevisionsverket (RRV)* instämmer i att beslut om pensionsrätt m.m. bör kunna fattas maskinellt. RRV vill dock framhålla att erfarenheterna av handläggningen av ATP-systemet har gett upphov till ett antal frågor rörande effektivitet, beslutskompetens m.m. mot bakgrund av att handläggningen sker på försäkringskassan samtidigt som RFV har ett ägar- och förvaltningsansvar för de administrativa systemen.

Skälen för regeringens förslag: Som nyss redovisats har RFV och RRV i sina remissvar ansett det vara nödvändigt att flertalet beslut inom ramen för det reformerade pensionssystemet fattas genom ADB för att systemet inte skall bli för svåradministrerat. Regeringen instämmer i detta och delar också RFV:s uppfattning att det är lämpligt att ett sådant förfarande regleras i lag.

Det finns redan i dag flera exempel på lagreglering av myndigheters möjligheter att fatta beslut genom ADB, se t.ex. 4 kap. 2 a § taxeringslagen (1990:324), 1 a § lagen (1959:551) om beräkning av pensionsgrundande inkomst enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring samt 36 § fordonsskattelagen (1988:327) och 9 § lagen (1978:69) om försäljningsskatt på motorfordon. Vi menar att en motsvarande lösning skulle vara lämplig även vad gäller beslut inom ramen för det reformerade pensionssystemet. Vi föreslår därför att beslut om pensionsgrundande belopp, pensionsrätt, pensionspoäng och pension får fattas genom ADB.

I de två sistnämnda lagarna föreskrivs att beskattningsbesluten fattas på grundval av uppgifter i en registerförande myndighets register, i dessa fall Vägverket. Besluten fattas av registermyndigheten (Vägverket) för beskattningsmyndighetens räkning, med möjlighet för den senare att ompröva eller ändra beslutet (för närmare jämförelse se 36–39 §§ fordonsskattelagen, 5 § fordonsskatteförordningen [1993:1028], prop. 1987/88:159 s 40, 9 § lag om försäljningsskatt på motorfordon, 2 § förordning [1978:86] om försäljningsskatt på motorfordon samt prop. 1994/95:55 s 22 och 30).

Vad sedan gäller beslutskompetensen har RFV anfört att denna bör läggas på RFV i fråga om beslut om pensionsgrundande belopp, pensionsrätt och pension enligt den föreslagna lagstiftningen. Till stöd härför har verket anfört följande. Den helt övervägande delen av faktaunderlaget för beslut om pensionsgrundande belopp, pensionsrätt och beräkningen av pensionen kommer att tillföras socialförsäkringsadministrationen från externa källor. Endast en mindre del av underlaget kommer från försäkringskassorna (t.ex. överlåtelse av barnårsrätt). I flertalet fall kommer underlaget inte till någon del från försäkringskassorna och dessa varken initierar ärendet, har kännedom om faktaunderlaget eller kontroll över den juridiska bedömning som ligger till grund för beslutet. Det är inte heller avsett att försäkringskassorna skall bryta ut ärenden för "manuellt beslut" på den enskilda försäkringskassan enligt andra grunder än de som utgör bas för ADB-programmet. En sådan beslutsordning innebär i realiteten ett delat ansvar mellan RFV och försäkringskassan där RFV i praktiken har huvuddelen av ansvaret. Det är därför inte möjligt att stadga att en viss försäkringskassa skall besluta

om pensionsrätt så länge som RFV har huvudansvaret för den automatiska databehandlingen.

Regeringen gör beträffande denna fråga följande bedömning. RFV och de allmänna försäkringskassorna har ett gemensamt registeransvar för de register som förs gemensamt för försäkringskassorna och RFV (se 13 § socialförsäkringsregisterlagen [1997:934]). De skäl som RFV anför motiverar enligt regeringens bedömning inte att beslut som fattas genom ADB skall anses ha verket som beslutsmyndighet. Beslut som fattas genom ADB kan i stället beslutas av RFV för försäkringskassans räkning, vilket innebär att det fortfarande är försäkringskassan som är beslutsmyndighet. En sådan ordning skulle innebära att det är försäkringskassan som bedömer om ett ärende inte lämpar sig för beslut genom ADB och som beslutar om eventuella ändringar eller omprövning samt vidtar andra åtgärder i anledning av beslutet som t.ex. rättidsprövning och avvisning av för sent inkomna överklaganden.

Lagrådet anser att det inte bör komma i fråga att lämna utrymme för någon oklarhet rörande vem som fattar beslutet när det gäller så väsentliga lagstiftningsområden som de här aktuella. Även om man kan ha förståelse för de motiv av praktisk och administrativ art som ligger bakom förslaget, förordar *Lagrådet* att bestämmelsen om att RFV:s rätt att fatta beslut för försäkringskassans räkning utgår.

Regeringen instämmer i *Lagrådets* uppfattning att det inte skall råda någon oklarhet om vem som fattar beslut i ett ärende. Som redovisats ovan har de allmänna försäkringskassorna inte tillgång till de uppgifter och det datastöd som krävs för en så omfattande beslutshantering som här är i fråga utan denna uppgift måste skötas av RFV. Det är å andra sidan enligt regeringens uppfattning mindre lämpligt att samma myndighet fattar beslut i enskilda ärenden, omprövar dessa ärenden samt utövar tillsyn över samma verksamhet, vilket skulle bli följden om RFV var beslutsmyndighet. De allmänna försäkringskassorna har även en större möjlighet att bedöma om ett ärende inte lämpar sig för beslut genom ADB. Den eventuella risk för oklarhet som den föreslagna ordningen skulle kunna innebära, torde minimeras dels genom att förfarandet regleras i författning, dels genom att det på besluten tydligt anges beslutsmyndighet samt anvisningar om omprövning och ändring.

Regeringen vidhåller således förslaget att beslut om pensionsgrundande belopp, vårdår, pensionsrätt, pensionspoäng och pension skall få fattas genom automatisk databehandling av RFV för de allmänna försäkringskassornas räkning

Inom skatteförvaltningen finns i dag en möjlighet att i vissa situationer fatta beslut genom automatisk databehandling. Denna reglering bör i nu aktuella delar föras över till det reformerade ålderspensionssystemet. Vi föreslår alltså att nuvarande reglering beträffande automatisk databehandling av beslut om pensionsgrundande inkomst skall överföras till lagen om inkomstgrundad ålderspension.

Möjligheten att genom automatisk databehandling fatta beslut i vissa situationer bör på motsvarande sätt finnas även för Premiepensionsmyndigheten. Regeringen föreslår att de beslut om premiepension och hanteringen av premiepensionsmedel som skall fattas av Premiepensionsmyndigheten får fattas genom automatisk databehandling.

Regeringens förslag: Pensionsrätt som grundar sig på inkomst av anställning skall inte vara beroende av att avgifter belöpande på inkomsten betalas.

Pensionsrätt som grundar sig på inkomst av annat förvärvsarbete skall tillgodoräknas endast på den andel av den pensionsgrundande inkomsten upp till 7,5 inkomstbasbelopp – för åren 1999 och 2000 7,5 förhöjda prisbasbelopp – som motsvarar andelen inom föreskriven tid betald ålderspensionsavgift och allmän pensionsavgift för samtliga inkomster.

Promemorians förslag: Regeringens förslag stämmer överens med förslaget i Ds 1995:41 samt i huvudsak med vad som gäller enligt nuvarande regler.

Remissinstanserna: *Pensionärernas Riksorganisation, Landstingsförbundet och Företagarnas riksorganisation* tillstyrker förslaget. *Göta hovrätt* anför att någon form av skälighetsbedömning bör införas. *Svenska Arbetsgivareföreningen* instämmer i att det inte är rimligt att behandla egenavgifter och allmänna pensionsavgifter olika. *Sveriges Pensionärsförbund* anser att förslaget i denna del i alltför hög grad har karaktär av bestraffning.

Skälen för regeringens förslag: Avgifterna till ålderspensionssystemet skall enligt principerna för det reformerade pensionssystemet vara försäkringsmässigt beräknade i den meningen att de avgifter som betalas in under förvärvstiden skall motsvara de pensionsförmåner som den försäkrade med hänsyn till den genomsnittliga livslängden i befolkningen kan förväntas uppbära som ålderspensionär. Den intjänade pensionsrätten skall därför i princip alltid överensstämma med de avgifter som betalas in. I likhet med vad som gäller i nuvarande ATP-system skall det dock vara den pensionsgrundande inkomsten och inte avgiften som läggs till grund för bestämmande av pensionsrätten. I de fall avgifter inte erlagts för inkomster som tillgodoräknats som inkomst av anställning skall pensionsrätt inte bortfalla.

Det reformerade pensionssystemet skall, i likhet med vad som i dag gäller för ATP-systemet, finansieras med tre typer av avgifter: arbetsgivaravgift, egenavgift i form av ålderspensionsavgift och allmän pensionsavgift. Vidare skall statliga avgifter för sociala ersättningar vid sjukdom, arbetslöshet m.m. betalas till ålderspensionssystemet.

Det finns skillnader när det gäller erläggandet av och formerna för uppbörderna av socialavgifter (arbetsgivaravgifter och egenavgifter) och allmänna pensionsavgifter. Skillnaden beror på om avgiftsskyldigheten avser inkomst av anställning eller inkomst av annat förvärvsarbete. Arbetsgivaravgifter tas endast ut på lön och andra ersättningar som hos mottagaren utgör inkomst av anställning och det är då arbetsgivaren som är avgiftsskyldig. Egenavgifter tas ut på inkomst av annat förvärvsarbete och avgiftsskyldigheten åligger då den som har haft denna inkomst. Allmän pensionsavgift tas ut både på inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvsarbete. Vad gäller lön och andra ersättningar som utgör inkomst av anställning ansvarar arbetsgivaren för att preliminär inbetalning görs av de allmänna pensionsavgifterna. När det gäller inkomst av annat förvärvs-

arbete svarar den som har inkomsten för att inbetalning görs, såväl preliminärt som slutligt, av de allmänna pensionsavgifter som belöper på sådan inkomst.

Enligt nuvarande regler är, som nämnts ovan, pensionspoäng i ATP-systemet som grundar sig på inkomst av anställning oberoende av om arbetsgivaren har betalat arbetsgivaravgifter och av för arbetstagaren innehållna allmänna pensionsavgifter. Inte heller är pensionspoängen beroende av att efter taxeringen eventuellt kvarstående allmänna pensionsavgifter betalas. Pensionspoäng för inkomst av anställning är således fristående från avgiftsbetalningen.

Utgångspunkten bör, vad gäller pensionsrätt i situationer med obetalda avgifter, vara att nuvarande principer skall överföras till det reformerade pensionssystemet. Regeringen föreslår därför att pensionsrätt som grundar sig på inkomst av anställning även i fortsättningen skall vara oberoende av om arbetsgivaravgift till ålderspensioneringen och allmän pensionsavgift betalas eller inte.

Bestämmelserna om betalning av egenavgifter till försäkringen för tilläggs pension har i och med införandet av skattebetalningslagen (1997:483) fr.o.m. den 1 november 1997, samt i och med vissa följdändringar i 11 kap. 6 § AFL fr.o.m. den 1 januari 1998, undergått en genomgripande förändring. Enligt tidigare regler skulle pensionsrätt inte tillgodoräknas för inkomst av annat förvärvsarbete om inte tilläggs pensionsavgiften var till fullo betald inom föreskriven tid. Enligt 29 § uppbörds-lagen (1953:272) skulle tilläggs pensionsavgift dock anses vara betald före skatt.

Införandet av skattebetalningslagen innebär att det numera för varje skatt- eller avgiftsskyldig skall finnas ett skattekonto. För egenföretagare, dvs. den som har F-skatt, skall samtliga redovisningar och betalningar bokföras löpande på skattekontot. Den s.k. likafördelningsmetoden skall tillämpas. Detta innebär att varje betalning av en skatt eller en avgift skall behandlas lika, dvs. om endast en viss andel av det sammanlagt debiterade skatte- eller avgiftsbeloppet har betalats anses varje debiterat delbelopp betalt efter den kvotdel som betalningen utgör av det sammanlagda skatte- eller avgiftsbeloppet. Beträffande ålderspensionsavgiften innebär denna metod att om en viss andel skatter och avgifter har betalats anses en motsvarande andel av avgiften ha betalats.

Någon särbehandling av ålderspensionsavgiften sker således inte längre. Ett upprätthållande av det tidigare kravet på att samtliga avgifter till ålderspensionssystemet skall betalas för att någon pensionspoäng alls skall tillgodoräknas för inkomst av annat förvärvsarbete, skulle då innebära att minsta brist i betalningen av skatter och avgifter skulle medföra att ingen pensionspoäng tillgodoräknas. Eftersom en sådan ordning har ansetts oskälig har reglerna om tillgodoräknande av pensionspoäng för inkomster av annat förvärvsarbete i situationer med bristande avgiftsbetalning fr.o.m. år 1998 anpassats till de ändrade reglerna vad gäller bedömningen i vilken utsträckning en avgift skall anses betald när full betalning inte har erlagts. Enligt dessa regler är utgångspunkten för tillgodoräknande av pensionspoäng avseende inkomst av annat förvärvsarbete att sådant tillgodoräknande skall ske för den del av inkomsten för vilken ålderspensionsavgift anses vara betald. Beräkningen hur stor andel av ålderspensionsavgiften

som har betalats via den preliminära skatten skall göras vid den slutliga avstämningen av slutlig skatt för inkomståret. För egenföretagare gäller att en sådan avstämning skall ske under taxeringsåret någon gång under tiden från augusti månad fram till den 15 december. Vid denna tidpunkt är de betalningar som med hjälp av likafördelningsmetoden skall beaktas vid bedömningen av om hela den preliminära skatten har betalats kända. Samtliga betalningar som görs under inkomståret och fram till tidpunkten för debitering av slutlig skatt enligt det grundläggande beslutet om sådan skatt skall beaktas. Om den betalda preliminära skatten stämmer överens med eller är större än den slutliga skatten skall ålderspensionsavgift anses vara till fullo betald. Senare förändringar på skattekontot påverkar inte detta förhållande. Är den preliminära skatten lägre än den slutliga skatten anses så stor del av det betalda beloppet avse avgift som motsvarar hela avgiftens andel av den slutliga skatten. Inte heller i denna situation kan den del av ålderspensionsavgiften som vid avstämningen anses vara betald därefter reduceras på grund av framtida förändringar på skattekontot.

Den skattskyldige har dock, på samma sätt som enligt tidigare regler, en möjlighet att inom viss tid fullgöra betalningen av sådan ålderspensionsavgift som anses som obetald vid den slutliga avstämningen av den slutliga skatten. Sålunda skall belopp som betalats in – eller på annat sätt tillgodoräknats den skattskyldige – efter beslutet om slutlig skatt enligt det grundläggande beslutet men före utgången av juni månad året efter taxeringsåret tillgodoräknas honom eller henne med samma kvotdel som obetald ålderspensionsavgift utgör av dennes sammanlagda skuld vid den tidpunkt då beloppet skall tillgodoräknas kontot. Avgift som inte har betalats inom de ovan angivna tiderna tas inte ut.

Om ålderspensionsavgiften för ett visst inkomstår efter omprövningsbeslut eller domstolsbeslut sätts ned men fortfarande överstiger redan betald avgift anses avgiften betald med det belopp som fastställts sedan tidigare. Skulle avgiften sättas ned till ett belopp som är lägre än det redan betalda beloppet skall överskjutande del betalas tillbaka eller tillgodoföras kontot.

Vid beräkningen av pensionsgrundande inkomst beräknas inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvsarbete var för sig. Summan av dessa inkomster till den del de överstiger ett förhöjt prisbasbelopp och inte överstiger sju och en halv gånger samma basbelopp utgör den försäkrades pensionsgrundande inkomst.

För varje år för vilket en pensionsgrundande inkomst fastställs för en försäkrad skall pensionspoäng tillgodoräknas den försäkrade. Beräkningen av pensionspoäng görs normalt i direkt anslutning till att den pensionsgrundande inkomsten bestäms av skattemyndigheten. En bristande avgiftsbetalning kan därför – i likhet med vad som gällde tidigare – konstateras och tillgodoräknad pensionspoäng korrigeras först andra året efter inkomståret.

Som ovan nämnts bör vad gäller pensionsrätt i situationer med obetalda avgifter vara att nuvarande principer skall överföras till det reformerade pensionssystemet. Regeringen föreslår därför att nu gällande regler i princip överförs att gälla även för det reformerade ålderspensionssystemet.

I Ds 1995:29 föreslås att motsvarande bestämmelser som gäller för tillgodoräknande av pensionsrätt för inkomster av annat förvärvsarbete i en

situation med obetald egenavgift i form av ålderspensionsavgift skall gälla även vid utebliven betalning av allmän pensionsavgift. Vi delar denna uppfattning. Det kan inte anses rimligt att egenavgifter och allmänna pensionsavgifter hanteras olika i dessa avseenden. Regeringen föreslår därför att nu gällande regler för tillgodoräknande av pensionsrätt avseende annat förvärvsarbete skall omfatta även situationen med obetalda allmänna pensionsavgifter. Vi föreslår även att motsvarande regel skall gälla beträffande pensionsrätt från ATP-systemet (jfr avsnitt 29.2). För år 1999 finns särskilda regler.

Att nu gällande regler för tillgodoräknande av pensionsrätt avseende inkomst av annat förvärvsarbete föreslås gälla även i det reformerade ålderspensionssystemet innebär att samma andel av skatter och avgifter som har betalats för hela inkomsten bör användas vid tillgodoräkandet av pensionspoäng och pensionsrätt på den pensionsgrundande inkomsten. Den som har en inkomst om 15 förhöjda prisbasbelopp och betalar 50 % av sina skatter och avgifter skall således tillgodoräknas pensionsrätt med 50 % på sin pensionsgrundande inkomst. Det nya systemet innebär således att den som har haft höga inkomster inte kan få full pensionsrätt genom att endast i kronor räknat betala de avgifter som belöper på inkomster upp till 7,5 förhöjda prisbasbelopp. En proportionering skall med andra ord ske upp till intjänandetaket och någon möjlighet att kunna tillgodoräkna sig skatter och avgifter belöpande på inkomster över intjänandetaket skall inte föreligga. Vidare skall det inte finnas någon möjlighet att ersätta obetalda avgifter avseende inkomster av annat förvärvsarbete med pensionsrätt för andra inkomster eller pensionsgrundande belopp, som avräknats över intjänandetaket.

Enligt vad regeringen föreslagit i avsnitt 8.2 skall vid fastställandet av pensionsgrundande inkomst för inkomståret 1999 och senare avräknas ett belopp motsvarande den debiterade allmänna pensionsavgiften som fastställts med ledning av den årliga taxeringen. Som utvecklats i avsnittet skall avdrag ske med den debiterade allmänna pensionsavgiften och inte med den avgift som faktiskt har erlagts. I en situation med omdebitering ändras inte den sedan tidigare fastställda pensionsgrundande inkomsten.

Enligt nuvarande regler skall pensionspoäng alltid tillgodoräknas för pensionsgrundande inkomst som härrör från sjukpenning, rehabiliteringspenning m.m. Som ovan angetts föreslår regeringen nu att inte endast ålderspensionsavgiften utan även den allmänna pensionsavgiften skall beaktas vid bedömningen om full avgift erlagts avseende inkomster av annat förvärvsarbete. Allmän pensionsavgift tas ut även på ersättningar av ovannämnt slag. Någon anledning att undanta dessa ersättningar föreligger därför inte längre. Pensionsrätten skall således även i en sådan situation tillgodoräknas proportionellt mot den andel skatter och avgifter som egenföretagaren betalt och egenföretagaren kan i detta avseende inte tillgodoräknas att staten fullt ut erlagt statlig ålderspensionsavgift på exempelvis sjukpenningen.

Även i vissa andra situationer skall staten erlägga ålderspensionsavgifter, nämligen vid tillgodoräknande av pensionsgrundande belopp. I enlighet med vad som sagts ovan skall den omständigheten att dessa avgifter har erlagts fullt ut inte tillgodoräknas den försäkrade vid proportioneringen, utan pensionsrätten skall beräknas utifrån den del av skatter och avgifter

Vid intjänande av pensionsrätt i det reformerade ålderspensionssystemet skall något basbeloppsavdrag inte ske, utan inkomster skall i princip vara pensionsgrundande från första kronan. Som utvecklats i avsnitt 13.1 skall dock, av administrativa skäl, inkomster grunda pensionsrätt först om de överstiger 0,24 prisbasbelopp årligen. De här beskrivna reglerna om tillgodoräknande av pensionsrätt i en situation med obetalda avgifter får till konsekvens att pensionsrätt kan tillgodoräknas i det reformerade systemet med ännu lägre belopp. Om en person exempelvis haft inkomster av annat förvärvsarbete med 0,24 prisbasbelopp och har betalat påförda skatter och avgifter med 50 % skall denne tillgodoräknas pensionsrätt med 50 % av 0,24 prisbasbelopp (i exemplet bortses från avdraget för allmän pensionsavgift).

14 Överföring av pensionsrätt för premiepension

14.1 Inledning och bakgrund

Frågan om en möjlighet för makar att dela pensionsrätt har varit föremål för diskussion alltsedan de första åren efter införandet av det nuvarande ATP-systemet. Diskussionen har främst föranletts av en önskan att skapa regler till skydd för kvinnor som vid pensioneringen drabbas hårt ekonomiskt på grund av att ett tidigare äktenskap då är upplöst. Detta gäller kvinnor som enligt den hittills traditionella arbetsfördelningen i hemmet har avstått från förvärvsarbete under längre tid och därmed får lägre pensionsrätt. Det har inom det nuvarande systemet inte funnits någon möjlighet att dela pensionsrätt makar emellan. Pensionsrättigheter har inte heller betraktats som tillgång i makarnas gemensamma bo enligt äktenskapsbalkens regler och har inte ingått i bodelning efter äktenskapsskillnad eller dödsfall.

Skälen till varför en ordning för delning av pensionsrätt inte föreslagits inom ATP-systemet har varit såväl principiella som betydande tekniska problem med hänsyn till ATP-systemets 15- och 30-årsregler. Dessa regler innebär att det inte går att fastställa värdet av den under ett eller några års tid intjänade pensionsrätten förrän vid pensioneringen. Nu nämnda problem föreligger inte med det reformerade pensionssystemet och efter övervägande av olika argument för och emot en ordning för delning föreslog Pensionsarbetsgruppen i sitt betänkande att en sådan möjlighet skulle införas. Regeringen gav i princippropositionen uttryck för samma uppfattning. Denna godtogs även av riksdagen.

Under det fortsatta beredningsarbetet med pensionsreformen utarbetades ett detaljerat förslag till en ordning för delning av pensionsrätt mellan makar, födda år 1954 eller senare. Förslaget presenterades i Ds 1995:41. Förslaget innebar sammanfattningsvis att makar som båda är födda år 1954 eller senare under vissa förutsättningar skulle kunna dela pensionsrätt mellan sig. Möjligheten skulle bygga på frivillighet och förutsätta en

gemensam anmälan. Efter en sådan anmälan skulle makarnas pensionsrätt framöver delas fortlöpande år för år, i princip på så sätt att vardera maken skulle tillgodoföras hälften av makarnas sammanlagda pensionsrätt. Möjligheten att dela pensionsrätt skulle förbehållas makar och endast pensionsrätt som intjänats under äktenskapets bestånd skulle kunna delas. Med hänsyn till reglerna i lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap jämfördes registrerade partner med makar.

All pensionsrätt som makarna har tjänat in under ett aktuellt år skulle enligt förslaget ingå i delningen. Således skulle pensionsrätt hänförlig såväl till pensionsgrundande inkomst som till pensionsgrundande belopp i form av t.ex. barnår, pliktjänstgöring och förtidspensionärens s.k. antagandeinkomst komma att bli föremål för delning. Delningen skulle vidare omfatta såväl fördelningssystemet som premiepensionssystemet.

Reglerna om anslutning till ordningen för delning byggde enligt förslaget på att makarna på förhand gemensamt anmäler att de vill dela pensionsrätt. Anmälningen skulle få till följd att delning äger rum fr.o.m. året efter det att anmälan gjorts. För att också makar som gift sig sent under året skall ha en rimlig möjlighet att hinna göra en anmälan som kan bli gällande redan för året efter giftermålet föreslogs dock att en anmälan som gjorts före den 31 januari ett år skall få verkan redan fr.o.m. anmälningsåret, om makarna inte begärt annat.

När makarna anslutit sig till ordningen för delning skulle delning ske löpande år för år. Detta skulle ske i efterhand i samband med att pensionsrätt för året fastställs. Det förhållandet att makarna har anslutit sig till ordningen för delning var dock enligt förslaget inte tillräckligt för att delning faktiskt skall verkställas. Vissa ytterligare förutsättningar skulle därutöver vara uppfyllda.

För det första skulle makarna under hela det aktuella året ha varit försäkrade och bosatta i Sverige. För det andra uppställdes ett krav på att delning inte får verkställas för år då någon av makarna tillgodoräknas latent pensionsrätt för barnår eller pliktjänstgöring på grund av att maken inte har uppfyllt det s.k. förvärvsvillkoret. Först sedan förvärvsvillkoret har uppfyllts kan pensionsrätt för barnår och pliktjänstgöring ge upphov till ett faktiskt pensionsutfall. Ett tredje villkor för att delning av pensionsrätt skulle verkställas var enligt förslaget att ingen av makarna uppbär ålderspension från fördelningssystemet. Ett fortsatt verkställande av delning då någon av makarna har gått i pension skulle kunna innebära t.ex. att en kvinna, som under tiden då mannen förvärvsarbetade var pensionsrättsmottagare, då mannen går i pension i stället blir pensionsrättsgivare.

Delningen av pensionsrätt skulle enligt förslaget i princip ske på det sättet att den ålderspensionsrätt som makarna var för sig har tjänat in under året läggs samman och delas i två lika stora delar. För att den pensionsrätt som överförs från man till kvinna skulle ge upphov till samma livspension hos kvinnan som den skulle ha gjort hos mannen skulle värdet på pensionsrätten räknas ned med en på visst sätt fastställd justeringsfaktor. På motsvarande sätt skulle pensionsrätt som överförs från kvinna till man räknas upp. Enligt förslaget skulle justeringsfaktorn beräknas utifrån förhållandet att mannen vid delningstillfället är 60 år och kvinnan är 57 år. Detta skulle alltså gälla oavsett makarnas faktiska ålder

och den faktiska ålderskillnaden mellan dem. Vidare föreslogs beräkningen utgå från den vid delningstillfället senast kända livslängdsstatistiken och inte beräknas på en prognos över framtida förändringar. Pensionsrätt som överförs mellan makarna skulle med denna teknik komma att räknas upp respektive ned med ungefär 20 %.

En verkställd delning skulle enligt förslaget inte kunna återgå på grund av att makarna ångrat sig t.ex. för att en efterföljande taxering visat att deras inkomster fördelat sig annorlunda än de trott vid anmälningstillfället. Däremot föreslogs att en redan verkställd delning kan komma att ändras t.ex. efter ändrad taxering hos någon av dem eller om fastställd pensionsrätt för en eller båda makarna ändras på grund av underlåten avgiftsbetalning.

Makar som anmält inträde i ordningen för delning förblev enligt förslaget anslutna tills utträde begärs eller äktenskapet upplöses. Utträde skulle ske genom att en av makarna eller makarna gemensamt gör en anmälan till försäkringskassan. En sådan anmälan fick enligt förslaget verkan fr.o.m. samma år om den gjorts av makarna gemensamt, medan en ensidig anmälan fick verkan fr.o.m. året därpå. Exempelvis vid oförutsedda ändringar i inkomstförhållandena skulle makarna således omgående kunna förhindra att delning verkställs. Ett omedelbart utträde skulle dock kräva att makarna var överens om detta och kunde inte avse tid före det år anmälan om utträde gjordes.

Delningen skulle vidare upphöra när äktenskapet upplöses genom dödsfall eller äktenskapsskillnad. Därvid skulle delning ske t.o.m. året före dödsfallsåret eller året före det år då äktenskapsskillnadsdomen vinner laga kraft.

Förslaget om delning av pensionsrätt ledde till vissa konsekvenser. Beräkningen av garantipension skulle enligt förslaget ske utifrån den faktiska pensionsbehållningen, även i de fall delning skett. I situationer då en pensionsrättsgivare slutligen får en högre inkomstgrundad pension än mottagaren innebär samspelet med garantipensionssystemet att den överförda pensionsrätten – bortsett från effekterna av justeringsfaktorerna – kan komma att ge mindre utbyte för mottagaren än vad den skulle ha gett för givaren. Hur stor denna effekt blir beror på inkomsterna för givaren respektive mottagaren. I de fall där pensionsrättsgivaren slutligen blir berättigad till lägre inkomstgrundad pension än pensionsrättsmottagaren kan effekten komma att bli den motsatta. Makar som står inför ett beslut att dela pensionsrätt kan oftast inte förutse hur hög deras inkomst kommer att bli eller om den ena makens inkomstgrundade pension kommer att bli större än den andras. Möjligheten att förutse effekterna av en delning av pensionsrätt är därför i detta avseende begränsade.

Tabell 14.1 visar vilken effekt delningen, inklusive garantipensionsutfall, skulle kunna få dels för makarnas samlade ekonomi, dels för kvinnan i händelse av skilsmässa eller mannens död (i tabellen kallad kvinna, ogift). I exemplet har mannen haft maximal pensionsgrundande inkomst från 25 års ålder medan kvinnan inte har haft någon egen pensionsgrundande inkomst. Makarna har delat pensionsrätt fr.o.m. 25 års ålder och pensionsåldern är 65 år. Pensionsrätten som överförs till kvinnan reduceras med 17 %, indexökningen är 1,6 % per år och prisbasbeloppet 36 400 kr.

Delning av pensionsrätt

	Utan delning	Med delning	Förändring
Man	256 000 kr	128 000 kr	-128 000 kr
Kvinna, gift	69 200 kr	106 300 kr	+ 37 100 kr
Summa	325 200 kr	234 300 kr	- 90 900 kr
Kvinna, ogift	77 500 kr	108 500 kr	+ 31 000 kr

Ett sätt att motverka de nu redovisade konsekvenserna, som diskuterades inför förslaget i Ds 1995:41, skulle kunna vara att beräkna garanti-pensionen på den inkomstgrundade ålderspension som maken haft delningen förutan. Detta skulle emellertid kunna få andra mindre önskvärda effekter, såsom t.ex. att ålderspensionen för en make som lämnat ifrån sig pensionsrättigheter markant skulle kunna understiga basnivån inom garantipensionssystemet.

Mot bakgrund av de skäl som ansågs föreligga för att införa en möjlighet för makar att dela pensionsrätt och eftersom denna disposition är frivillig gjordes inför förslaget i Ds 1995:41 den bedömningen att de redovisade konsekvenserna av samspelet mellan delning av pensionsrätt och garantipensionssystemet fick godtas.

I de fall makarna lever tillsammans när en av makarna – men inte båda – går i pension kan en delning i vissa fall, oavsett samspelet med övriga förmåner och oberoende av effekten av justeringsfaktorerna, komma att påverka familjeekonomin i negativ riktning. Detta inträffar om den make som haft högst förvärvsinkomst går i pension först. Då ersätts denna makes inkomster med en pension som är lägre än den skulle ha varit delningen förutan. Samtidigt har makarna inte nytta av motsvarande pension hos den mottagande maken, eftersom han eller hon ännu inte uppbär pension. Dessa konsekvenser upphör emellertid så snart också den andra maken går i pension. Vidare kan den omvända situationen – att maken som varit pensionsrättsmottagare går i pension först – på motsvarande sätt innebära en tillfällig förstärkning av familjeekonomin.

Delning skulle enligt förslaget i Ds 1995:41 komma i fråga enbart beträffande pensionsrätt som har intjänats inom det reformerade pensions-systemet. Eftersom delning inte kan ske inom det nuvarande ATP-systemet, kan delning omöjligt äga rum i situationer där en av makarna inte omfattas av de reformerade intjänanderegler. Detta innebär att möjligheten att dela pensionsrätt enligt förslaget stod öppen endast för makar där båda är födda år 1954 eller senare och därför kommer att få sin pension beräknad helt enligt reformerade regler.

Under den efterföljande remissbehandlingen anförde flera remissinstanser kritik mot den föreslagna ordningen för delning av pensionsrätt. Flera remissinstanser uttalade sig starkt negativt om förslaget i stort och hade synpunkter bl.a. på hur en ordning för delning av pensionsrätt skulle samspela med garantipensionssystemet. Många menade att den föreslagna ordningen för delning gör det mycket svårt för makarna att med hänsyn till samspelet med garantipensionssystemet överblicka konsekvenserna av delning. Kritik framfördes vidare mot att delning i vissa fall kan innebära att makarnas gemensamma inkomster blir lägre än delningen förutan under den tid då endast den ena maken – den som delat

ifrån sig pensionsrätt – har gått i pension. Möjligheten för makarna att spekulera i marginalskatteeffekter genom att dela pensionsrätt framhölls också som negativt.

Till följd av kritiken har beredningsarbetet därefter inriktats på att försöka finna en lösning som i huvudsak kan fylla syftet med delningen och som samtidigt gör det möjligt att i tillfredsställande utsträckning undvika de nackdelar som påtalats under remissbehandlingen.

Det förslag om delning av pensionsrätt som lades fram i Ds 1995:41 innebar att all pensionsrätt som makarna tjänat in under ett år, dvs. såväl pensionsrätt i fördelningssystemet som i premiepensionssystemet, läggs samman och delas i princip på hälften. Det är vidare makarnas faktiska pensionsrätt efter delningen som läggs till grund för beräkningen av garantipension. Under de fortsatta diskussionerna har åter övervägts om det finns någon lösning där beräkningen av garantipensionen skulle kunna göras utan hänsyn till den utjämning av inkomstgrundad pension som delningen inneburit, dvs. beräkningen av garantipension skulle göras utifrån respektive makes pensionsrättsförhållanden delningen förutan. Skälet till att en sådan lösning inte kunnat väljas i förslaget om delning är, som nämnts tidigare, att all makarnas pensionsrätt ingår i delningen. En beräkning av garantipensionen utan hänsyn till delningen skulle därför kunna ge orimliga effekter genom att den sammanlagda pension som den givande maken slutligen blir berättigad till skulle kunna hamna långt under den lägstagarantinivå som uppställts för grundskyddet inom garantipensionen. Med en ordning där endast en mindre del av pensionsrätten ingår i delningen skulle emellertid dessa effekter i förhållande till lägstagarantinivån tonas ned betydligt. Det är samtidigt viktigt att utjämningsstanken inte endast blir en illusion. Dessa faktorer får vägas mot varandra vid bedömningen av hur stor del av pensionsrätten som skulle kunna ingå i en lösning med nu diskuterat innehåll.

Av den totala pensionsrätten kommer, för personer födda år 1954 eller senare, enligt vad regeringen nu föreslår 16 procentenheter att tillgodoräknas i fördelningssystemet och 2,5 i premiepensionssystemet. Under den fortsatta beredningen har prövats tanken att makarna – i stället för att dela pensionsrätt i egentlig mening – skulle få rätt att överföra pensionsrätt för premiepension mellan sig utan att överföring påverkar utfallet från garantipensionssystemet. En sådan lösning skulle ge ett mer förutsägbart resultat för makarna. Det skulle inte finnas risk för att överföringen på grund av samspelet med garantipensionssystemet sammantaget skulle innebära en förlust i pensionsrätt. Makarna skulle ha bättre kontroll över hur mycket pensionsrätt som överförs till den andra maken och hur mycket pensionsrätten kommer att bli värd hos denna make. Även om överföringsmöjligheten endast rör pensionsrätt i premiepensionssystemet visar beräkningar att metoden kan ge en avsevärd pensionsutjämning som såvitt avser nettoeffekten för den mottagande maken inte ligger långt ifrån det resultat som en delning skulle ha gett. Lösningen skulle också kunna bli enklare, vilket kommer att framgå av den fortsatta framställningen.

Tabell 14.2 illustrerar vilket utfall överföring av pensionsrätt för premiepension skulle kunna ge och visar också hur resultatet förhåller sig till en delning av pensionsrätten i sin helhet. Förutsättningarna är de-

samma som redovisades i tabell 14.1. Ytterligare exempel finns redovisade i Ds 1997:67. Prop. 1997/98:151

Tabell 14.2

Delning av pensionsrätt

	Utan delning	Med delning	Förändring
Man	256 000 kr	128 000 kr	-128 000 kr
Kvinna, gift	69 200 kr	106 300 kr	+ 37 100 kr
Summa	325 200 kr	234 300 kr	- 90 900 kr
Kvinna, ogift	77 500 kr	108 500 kr	+ 31 000 kr

Överföring av premiepension

	Utan överföring	Med överföring	Förändring
Man	256 000 kr	221 400 kr	-34 600 kr
Kvinna, gift	69 200 kr	97 900 kr	+28 700 kr
Summa	325 200 kr	319 300 kr	- 5 900 kr
Kvinna, ogift	77 500 kr	106 200 kr	+ 28 700 kr

De överväganden som gjorts har resulterat i ett förslag, som presenterades i Ds 1997:67 och som innebär att makar ges möjlighet att – i stället för att dela pensionsrätt – löpande överföra pensionsrätt inom premiepensionssystemet från den ena maken till den andra. Som närmare kommer att framgå nedan skulle i en sådan ordning för frivillig utjämning av makars pensionsrättsförhållanden kunna ingå att makarnas eventuella rätt till garantipension skall bedömas utan att hänsyn tas till att överföring skett. Konsekvenserna av en överföring skulle därmed bli lättare att förutse. En annan fördel är att det inte skulle föreligga hinder för makar i mellangenerationen att överföra pensionsrätt för premiepension sig emellan. Lösningen har också i flera avseenden visat sig vara administrativt enklare att hantera.

14.2 Huvudprinciperna i en ordning med överföring av pensionsrätt för premiepension

Regeringens förslag: En make skall till den andra maken kunna föra över pensionsrätt som tjänats in i premiepensionssystemet. Endast pensionsrätt för premiepension som tjänats in under äktenskapet skall kunna bli föremål för överföring. Med äktenskap skall likställas registrerat partnerskap. Överföringen skall vara frivillig, ske förlöpande år från år och omfatta hela den pensionsrätt för premiepension som tjänats in för året. Överföring av rätt till premiepension skall inte påverka rätt till garantipension.

Promemorians förslag: Förslaget i Ds 1997:67 stämmer överens med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser har inte kommenterat denna del av förslaget. *Pensionärernas Riksorganisation, Statens löne- och pensionsverk, Tjänstemännens centralorganisation (TCO)* och *Svenska kommunalpengionärers förbund* tillstyrker att förslaget ersätter

tidigare förslag om delning av pensionsrätt mellan makar. TCO påpekar dock att den som väljer efterlevandeskydd i premiepensionssystemet och samtidigt har överfört pensionsrätt för premiepension, måste uppmärksammas på att det måste finnas pengar på premiepensionskontot för att efterlevandeskyddet skall gälla. *Riksförsäkringsverket* och *Kammarrätten i Sundsvall* har inga invändningar mot förslaget. *Kristianstads läns allmänna försäkringskassa* har anfört att även sambor bör komma i fråga för överföring. *Försäkringskassan i Örebro län* anför att den, med hänsyn till förmodade administrativa problem, är tveksam till om delning eller överföring av pensionsrätt skall tillåtas. *Sveriges akademikers centralorganisation* anför att rätt till delning även borde omfatta inkomstpensionen.

Skälen för regeringens förslag: I den ordning som regeringen här föreslår skall make ges möjlighet att till den andra maken överföra pensionsrätt som tillgodoräknas maken i premiepensionssystemet. Överföringen är, som närmare kommer att utvecklas nedan, helt oberoende av den andre makens pensionsrättsförhållanden, dvs. det saknar betydelse om den make som vill överföra pensionsrätt för premiepension har större eller mindre pensionsgrundande inkomst än den mottagande maken.

Reglerna om överföring bör huvudsakligen följa de principer som låg bakom förslaget om delning. Överföringen bör således vara förbehållen makar och registrerade partner samt bygga på frivillighet genom att makarna på förhand anmäler att de vill överföra pensionsrätt för premiepension. *Kristianstads läns allmänna försäkringskassa* har anfört att även sambor bör komma i fråga för överföring. Systemet med överföring av pensionsrätt för premiepension är emellertid som ovan nämnts en ersättning för den tidigare föreslagna ordningen med delning av pensionsrätt. Samma principiella utgångspunkter som ansågs gälla för delning av pensionsrätt bör därför även gälla för överföring av pensionsrätt för premiepension. I likhet med vad som uttalats i de antagna riktlinjerna anser regeringen att möjligheten till såväl delning som överföring har ett samband med äktenskapsbalkens regler om likadelning av makars egendom vid äktenskapets upplösning. Att möjliggöra för sambor att dela eller överföra pensionsrätt skulle därför stämma mindre bra överens med den familjerättsliga lagstiftningens intentioner.

Endast pensionsrätt för premiepension som intjänas under äktenskapet bör kunna bli föremål för överföring. Överföringen bör vidare ske löpande år för år och avse sådan pensionsrätt som tjänats in efter de reformerade reglernas ikraftträdande. Skälen till att regeringen nu föreslår denna metod i stället för en ordning där överföring utlöses endast vid en viss bestämd händelse, t.ex. vid skilsmässa eller dödsfall (momentan överföring) är huvudsakligen desamma som skälen bakom förslaget med löpande delning. Således skulle med momentan överföring utrymmet för spekulation, bl.a. med hänsyn till makarnas skattesituation, öka.

Sedan makarna har gjort en anmälan bör överföringen, på samma sätt som enligt förslaget om delning, som huvudregel verkställas år för år tills någon av makarna anmäler att överföringen skall upphöra. Det bör dock finnas en möjlighet att i samband med anmälan välja att överföringen endast skall ske det år anmälan avser, dvs. inte tills vidare. Med en ord-

ning för överföring av pensionsrätt för premiepension behöver det emellertid inte i samma utsträckning som beträffande förslaget om delning av pensionsrätt ställas upp villkor för att en överföring faktiskt skall verkställas sedan makarna anslutit sig. Bakgrunden härtill kommer närmare att utvecklas nedan.

En väsentlig skillnad i detta förslag jämfört med förslaget om delning är att regeringen nu föreslår att överföring av pensionsrätt för premiepension inte skall påverka beräkningen av eventuell garantipension. Båda makarna får alltså sin eventuella garantipension beräknad som om någon överföring inte hade skett. Detta innebär att den mottagande maken får högre garantipension än vad den faktiska inkomstgrundade pensionen inklusive överförd pensionsrätt berättigar till. Den överförande maken får på motsvarande sätt lägre garantipension än vad den faktiska inkomstgrundade pensionen efter överföringen berättigar till, eftersom han eller hon får sin garantipension reducerad med en högre inkomstgrundad pension än den som uppbärs. En lösning enligt den nu beskrivna ansågs, som nämnts ovan, inte rimlig med förslaget om delning av pensionsrätt, eftersom den givande maken därmed skulle kunna få en pension som långt understeg basnivån inom garantipensionssystemet. Överföring av pensionsrätt för premiepension berör emellertid inte hela pensionsrätten (vilket var fallet enligt förslaget om delning av pensionsrätt), utan endast en mindre del av den totala inkomstgrundade ålderspensionen. Den totala pensionen kommer visserligen med detta förslag om överföring av pensionsrätt för premiepension att kunna hamna under den basnivå om 2,13 prisbasbelopp som regeringen föreslår i propositionen Garantipension, m.m. Eftersom pensionsrätt från premiepensionssystemet utgör en så relativt låg andel av den totala inkomstgrundade ålderspensionen, kan emellertid den totala pensionen aldrig reduceras i samma höga grad som enligt förslaget om delning av pensionsrätt. Den individ som överför sin pensionsrätt för premiepension kommer fortfarande att ha en garantipension om ca två prisbasbelopp. En beräkning av garantipension oberoende av överförd pensionsrätt skulle således i detta avseende inte kunna ge samma oacceptabla konsekvenser som om metoden hade använts vid delning av pensionsrätt enligt förslaget i Ds 1995:41.

Det kan i detta sammanhang pekas på att garantipensionen, enligt vad regeringen föreslår i propositionen om Garantipension, m.m, även i andra avseenden skall avräknas mot en inkomstgrundad pension som inte är identisk med den som faktiskt utbetalas. Vid beräkningen av garantipensionen skall man, oavsett vid vilken tidpunkt pension tas ut, utgå från att uttaget görs eller har gjorts vid 65 års ålder. Vidare skall garantipensionen beräknas som om hela den inkomstgrundade pensionsrätten hade tillgodoräknats med 18,5 % i fördelningssystemet. Den faktiska avkastningen från premiepensionssparandet skall således inte inverka på beräkningen i detta avseende.

Effekten av överförd premiepension vid beräkning av garantipension illustreras i tabell 14.3. Personen i exemplet har tjänat in maximal pensionsrätt för premiepension, vilket antas vara ca 13,5 % av sammanlagd inkomstgrundad ålderspension. Vidare antas att all pensionsrätt för premiepension har överförts till den andre maken. Den första kolumnen anger den inkomstgrundade ålderspension, räknat i prisbasbelopp, mot

vilken garantipensionen avräknas, dvs. intjänad pension före överföring. I den andra kolumnen anges den pension, inklusive eventuell garantipension, som utbetalas till personen. Det utbetalade beloppet är, på grund av det sätt på vilket garantipensionen beräknas, lägre än vad som skulle ha utbetalts om man i beräkningen tagit hänsyn till att överföring skett. Hur mycket lägre garantipensionsbeloppet blir per månad framgår av tabellens sista kolumn.

Tabell 14.3

Intjänad inkomstgrundad pension	Totalt utbetald pension, inklusive ev. garantipension	Garantipensionsbelopp som inte utges pga överföring
3 Pbb	2,79 Pbb (8 470 kr/mån)	600 kr/mån
2 Pbb	2,29 Pbb (6 950 kr/mån)	340 kr/mån
1 Pbb	2,13 Pbb (6 460 kr/mån)	410 kr/mån

En annan väsentlig skillnad i förhållande till förslaget om delning är att en möjlighet att överföra pensionsrätt för premiepension kan ges även till de åldersgrupper som ingår i mellangenerationen. Den i Ds 1995:41 förslagna ordningen med löpande delning skulle av tekniska och informationsmässiga skäl stå öppen endast för makar som båda är födda år 1954 och senare. Makar som tillhör mellangenerationen och kommer att få sin pensionsrätt beräknad med vissa kvotdelar från det nuvarande och andra från det reformerade systemet skulle däremot enligt förslaget inte beredas samma möjlighet. Det huvudsakliga skälet till detta är de problem som skulle uppstå när makarna är olika gamla och således får olika stora andelar pension från det reformerade systemet. Den tekniska lösning som övervägdes för att ge möjlighet även för dessa makar att dela pensionsrätt var komplicerad och svår att genomskåda för de inblandade. Den ordning för överföring av pensionsrätt för premiepension som vi nu föreslår innebär emellertid inte att olika andelar måste slås samman och delas. Överföringen är en ensidig transaktion där pensionsrätten för premiepension överförs till den andre maken. De tekniska problem som utgjorde skäl mot mellangenerationens deltagande i ordningen för delning finns därmed inte. Även makar i mellangenerationen bör således enligt vår uppfattning beredas tillfälle att överföra pensionsrätt för premiepension.

En förutsättning för att kunna överföra pensionsrätt för premiepension är naturligtvis att den överförande maken har tillgodoräknats sådan pensionsrätt. Den make som skall överföra pensionsrätt måste således, enligt föreliggande förslag, vara född år 1938 eller senare. Det är rimligt att även den make som skall ta emot överförd pensionsrätt själv har möjlighet att tjäna in sådan rätt.

Förslaget om delning av pensionsrätt innebär, som nämnts ovan, att hela pensionsrätten alltid skall ingå i delningen. Under beredningen av förslaget med överföring av pensionsrätt för premiepension har övervägts om det bör finnas en möjlighet för makarna att välja om de vill överföra

hela eller enbart en viss del av pensionsrätten. En möjlighet är härvid att tillåta såväl överföring av vissa belopp som viss andel av pensionsrätten. Det skulle också kunna hävdas att en viss minsta beloppsgräns för överföring borde införas.

Eftersom överföring, enligt vad vi föreslår nedan, skall verkställas först fr.o.m. året efter det att anmälan om inträde har gjorts kommer makarna vid anmälningstillfället inte att ha vetskap om hur stor pensionsrätt för premiepension de kommer att tjäna in framöver. Mot denna bakgrund bör en eventuell möjlighet att överföra viss del av den intjänade pensionsrätten för premiepension inte avse visst belopp.

Som framgått ovan innebär förslaget att även makar i mellangenerationen skall ges möjlighet att överföra pensionsrätt. Det enda som krävs är alltså i princip att man har tjänat in pensionsrätt för premiepension. Det belopp som en make kan överföra kan därför komma att vara litet, särskilt med hänsyn till att äldre personer i mellangenerationen tillgodoräknas endast en relativt liten kvotdel av sin totala pensionsrätt i det reformerade systemet. En make som är född år 1938 kommer således enligt reglerna för tjugondelsinfasingen att få $4/20$ av sin pension beräknad enligt det reformerade systemets regler, vilket innebär att pensionsrätt från premiepensionssystemet kommer att tillgodoräknas med $4/20$ av 2,5 procentenheter. För en individ född år 1939 blir motsvarande förhållande $5/20$ av 2,5 procentenheter osv. Det bör dock i detta sammanhang också pekas på att personer i mellangenerationen fr.o.m. det år de fyller 65 år kommer att kunna tjäna in pensionsrätt fullt ut i det reformerade systemet och därmed har möjlighet att åtminstone under viss tid utnyttja möjligheten till överföring fullt ut. All pensionsrätt för premiepension som för ett år tillgodoräknas en individ bör kunna överföras till en make eller maka, även om den årliga pensionsrätten motsvarar ett lågt belopp.

Under beredningen har vidare övervägts om endast hela pensionsrätten för premiepension för ett år skall kunna överföras eller om även överföring av viss andel av pensionsrätten skall tillåtas.

För en möjlighet att överföra viss andel av pensionsrätten för premiepension talar att ett sådant system erbjuder en stor frihet för individerna att förfoga över sin intjänade pensionsrätt. Av administrativa skäl torde dock möjligheten att överföra viss andel få begränsas, exempelvis till att få överföra $1/2$ eller $1/4$ av den intjänade pensionsrätten.

Ett system med endast hel överföring skulle kunna anses innebära mindre valfrihet för individen än en ordning där andelsöverföring tillåts. Att löpande överföra en fjärdedel av pensionsrätten för premiepension torde dock normalt ge i stort sett samma effekt som att vart fjärde år överföra hela den under året intjänade pensionsrätten. Genom anslutning och utträde ur ordningen för överföring av hel pensionsrätt för premiepension kan således de individer som så önskar uppnå samma effekt som vid en löpande överföring av viss andel av pensionsrätten. Behovet att kunna överföra viss andel skulle även kunna ifrågasättas mot bakgrund av att premiepensionen endast utgör en mindre del av individens pensionsrätt. Att endast tillåta överföring av hela den under året intjänade pensionsrätten för premiepension ger också allmänt sett ett mindre komplicerat regelsystem.

Sammanfattningsvis talar övervägande skäl mot att tillåta en överföring av viss andel av pensionsrätten. Regeringen föreslår således att överföring endast skall kunna ske av hela den för året intjänade pensionsrätten för premiepension. Emellertid föreslår vi inte att överföringen skall avse ett visst minsta belopp för att överföringen skall kunna verkställas.

14.3 Anslutning och utträde

Regeringens förslag: Anmälan om anslutning till ordningen för överföring av pensionsrätt för premiepension skall göras av makarna gemensamt och får till följd att överföring, under vissa förutsättningar i övrigt, äger rum fr.o.m. året efter anmälan. Anmälan skall gälla tills vidare om inte makarna bestämmer annat.

Överföringen av pensionsrätt för premiepension skall upphöra fr.o.m. året efter det att en make – eller makarna gemensamt – lämnat in anmälan om utträde.

En anmälan om anslutning eller utträde som görs senast den 31 januari ett år skall emellertid, om makarna inte begär annat, få verkan fr.o.m. samma år. För år 1999 skall gälla särskilda regler.

Återkallelse av anmälan skall vara skriftlig och får inte göras efter den dag då anmälan senast skulle ha kommit in till allmän försäkringskassa.

Vid äktenskapsskillnad skall överföring kunna ske t.o.m. året före det år då äktenskapsskillnaden vinner laga kraft.

Vid den överförande makens dödsfall skall överföring kunna ske t.o.m. dödsfallsåret, under förutsättning att den mottagande maken då är vid liv.

Promemorians förslag: Förslaget i Ds 1997:67 överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag.

Remissinstanserna: *Kammarrätten i Sundsvall* anser att överföringen är en ensidig handling av gåvokaraktär och har ifrågasatt att anmälan om inträde skall vara gemensam. *Försäkringskassaförbundet (FKF)* påpekar att försäkringskassans handläggare kan få frågor om utfall, som kan vara i det närmaste omöjliga att besvara. Med hänsyn till att människor erfarenhetsmässigt så lång tid som möjligt vill kunna förutse effekterna av sina ekonomiska val, föreslår FKF vidare att tidpunkten för anmälan för överföring bör utsträckas till hösten efter intjänandeåret när taxeringarna är fastställda.

Skälen för regeringens förslag: Liksom beträffande delning av pensionsrätt bör överföring av pensionsrätt för premiepension kunna verkställas först efter en anmälan av makarna. På samma sätt som för delning av pensionsrätt bör det krävas att makarna är överens för att överföringen skall ske. Anmälan bör således vara gemensam. Det kan i sammanhanget påpekas att, som utvecklats i avsnitt 19.1, överföringen inte är att betrakta som en gåva i civilrättslig mening.

Enligt förslaget om delning skulle anmälan göras i förväg. Som huvudregel skulle därför gälla att delning skulle verkställas först fr.o.m. året efter det att anmälan gjorts. Skälen för denna ståndpunkt var bl.a. administrativa. Även önskemålet att förhindra spekulation låg i viss mån bakom konstruktionen av förslaget. Samma synsätt skulle kunna användas när det gäller överföring av pensionsrätt för premiepension. Det skulle emellertid också kunna hävdas att den givande maken bör kunna veta hur stor den intjänade pensionsrätten för premiepension är innan han eller hon kan bestämma om överföring skall ske.

Syftet med överföring av pensionsrätt för premiepension är detsamma som med förslaget om delning av pensionsrätt, dvs. att i ett större perspektiv åstadkomma en utjämning av makarnas pensionsrättsförhållanden. Det är således inte meningen att en överföring vid varje tillfälle skall föregås av beräkningar av vad som är mest fördelaktigt för dem med hänsyn till hur inkomsterna under ett visst år har fördelat sig. Mot denna bakgrund bör även anslutningen till en ordning för överföring av pensionsrätt i premiepensionssystemet ske i förväg.

Försäkringskassaförbundet har anfört att tidpunkten för anmälan om överföring borde sammanfalla med deklarationstidpunkten, eftersom makarna först då hade överblick över sin ekonomiska situation. I enlighet med vad som sagts ovan bör emellertid beslutet att överföra pensionsrätt för premiepension grunda sig på andra överväganden än sådana som fordrar ett närmast fullständigt deklarationsunderlag. En ordning där makarna i efterhand skulle kunna göra överföringar skulle i princip innebära en momentan överföring och skulle kräva ett nytt beslut för varje år. Detta är som nämnts inte syftet med den nu föreslagna ordningen. Regeringen föreslår därför att anmälan om överföring av pensionsrätt som huvudregel skall göras året före det år överföringen avser.

En följd av den nu föreslagna regeln är – på samma sätt som med förslaget om delning – att makar som gift sig sent på året skulle få mycket svårt att i tid hinna ge in en anmälan som får verkan fr.o.m. året efter. Därför föreslogs i Ds 1995:41 att en anmälan som görs senast den 31 januari ett år skall få verkan fr.o.m. samma år om inte makarna begärt annat. Denna regel bör gälla även i en ordning för överföring av pensionsrätt i premiepensionssystemet. Därmed får även godtas att makar som gift sig i januari månad får möjlighet att överföra pensionsrätt för premiepension som till en liten del kan hänföra sig till tid före äktenskapets ingående.

Under år 1999, som är det första år under vilket överföring av pensionsrätt för premiepension kan ske, bör en generösare tidsfrist gälla. Vi föreslår att om makarna begär det skall en anmälan om överföring av pensionsrätt för premiepension som görs under år 1999 få verkan fr.o.m. det året oavsett när under året anmälan sker.

När makarna har anmält anslutning till ordningen för överföring av pensionsrätt för premiepension skall de som huvudregel förbli anslutna till dess utträde begärs eller makarnas äktenskap upplöses. Det bör emellertid även finnas en möjlighet att vid anmälan om anslutning ange att överföring endast skall äga rum under ett år och således inte gälla tills vidare.

Enligt de antagna riktlinjerna skulle en utträdesanmälan inte få verkan förrän fr.o.m. året efter anmälingen. I Ds 1995:41 konstaterades emellertid att ett strikt upprätthållande av en sådan ordning skulle kunna få mindre önskvärda konsekvenser t.ex. i situationer där makarna plötsligt får ändrade inkomstförhållanden. En situation som angavs som exempel var då den ena maken börjar arbeta utomlands och uppbär inkomst som inte är pensionsgrundande i Sverige. En fortsatt delning skulle då kunna få till följd att den make vars pensionsrätt tidigare ökat genom delning i stället på grund av den nya inkomstsituationen blir pensionsrättsgivare. För att förhindra en sådan situation föreslogs i Ds 1995:41 att makar gemensamt skulle kunna bestämma att de med omedelbar verkan skulle utträda ur ordningen för delning. En ensidig anmälan föreslogs emellertid få verkan först fr.o.m. året därpå.

Anledningen till att det skulle finnas ett behov av omedelbart utträde ur ordningen för delning sammanhänger med att delning är beroende av båda makarnas pensionsrättsförhållanden. Överföringen av pensionsrätt för premiepension skulle däremot vara en ensidig åtgärd, varför de problem som legat bakom behovet av särskilda regler för omedelbart utträde inte uppstår. Resultatet kan inte bli att den make som var tänkt att vara mottagare av pensionsrätt i stället får ge ifrån sig sådan rätt. Det enda som kan hända i situationer som de ovan beskrivna är att det inte finns någon pensionsrätt för premiepension – eller endast finns en mindre sådan – att överföra.

Grundtanken bör i enlighet med vad som sagts beträffande anslutning vara att makarna i förväg skall avgöra om de vill att någon överföring skall fortsätta. Detta får till följd att en utträdesanmälan bör få verkan först fr.o.m. året efter det att anmälan gjorts. Regeringen föreslår således att överföringen av pensionsrätt för premiepension som huvudregel skall upphöra fr.o.m. året efter det att en av makarna – eller båda gemensamt – har lämnat in en anmälan om utträde till försäkringskassan. Några särregler för omedelbart utträde förslås således inte. *Lagrådet* påpekar i sitt yttrande att det skulle underlätta information och förebygga rättsförluster till följd av förväxlingar om sluttidpunkten för olika anmälningar från enskilda koncentreras till en viss dag och förordar därför att samtliga tidsangivelser som avser enskilda anmälningar ändras till den 31 januari om inte särskilda skäl talar däremot. Regeringen instämmer i lagrådets uppfattning. Några skäl att inte utsträcka sluttidpunkten för utträdesanmälan till den 31 januari samma år har inte framkommit.

I likhet med vad som föreslås gälla beträffande anmälan om anslutning till ordningen för överföring av pensionsrätt för premiepension föreslår regeringen således att en anmälan om utträde som görs senast den 31 januari ett år skall få verkan fr.o.m. samma år, om makarna inte begär annat.

En annan fråga är om en anmälan anslutning till respektive utträde ut ordningen för överföring av pensionsrätt för premiepension skall kunna återkallas och, i så fall, när en sådan återkallelse senast skall få ske.

Som utvecklats ovan är grundtanken med anmälningsreglerna att makarna i förväg och mot bakgrund av mer långsiktiga överväganden skall avgöra om någon överföring skall ske eller inte. Anmälan om överföring av pensionsrätt för premiepension är vidare att betrakta som en bindande

överenskommelse makarna emellan som båda makarna skall kunna inrätta sig efter. Regeringens förslag ovan att såväl anmälan om anslutning till som utträde ur ordningen för överföring av premiepensionsrätt i princip skall ske med verkan fr.o.m. följande år skall ses mot denna bakgrund.

Det skulle kunna hävdas att det inom förvaltningsrätten som regel är möjligt att återkalla en hos myndighet anhängig anmälan ända tills dess ett beslut har färdigställts för expediering. Med hänsyn till att själva beslutet om överföring av pensionsrätt för premiepension emellertid inte fattas förrän långt efter det år anmälan avser, skulle emellertid en sådan vidsträckt möjlighet till återkallelse av anmälan beröva anmälningsreglerna dess syfte. Möjligheten att återkalla en anmälan måste därför begränsas.

Regeringen föreslår att en återkallelse av anmälan skall kunna ske fram t.o.m. den tidpunkt då en anmälan senast kan ges in, dvs. den 31 januari samma år anmälan avser. Förslaget överensstämmer tidsmässigt med vad som föreslås gälla beträffande pensionsgrundande belopp för barnår. En återkallelse kan, i likhet med en anmälan om utträde, ske ensidigt.

Enligt förslaget i Ds 1997:67 skulle vid dödsfall överföring av pensionsrätt för premiepension kunna ske t.o.m. året före dödsfallsåret. Förslaget skall ses mot bakgrund att pensionsgrundande inkomst respektive pensionsgrundande belopp inte föreslogs fastställas för dödsfallsåret. Om makarna har anmält anslutning till ordningen om överföring av rätt till premiepension föreslår regeringen nu, som ovan redovisats i avsnitt 13 och av där angivna skäl, att pensionsgrundande inkomst och pensionsrätt för premiepension skall fastställas för den överförande maken även för dödsfallsåret. En konsekvens av detta förslag är att överföring av sådan pensionsrätt för premiepension som tjänats in under dödsfallsåret måste kunna ske till en efterlevande make eller maka. Regeringen föreslår således såvitt avser utträde på grund av att äktenskapet upplöses på grund av den överförande makens dödsfall att överföring skall kunna ske t.o.m. dödsfallsåret.

Om den mottagande maken avlider finns emellertid inte skäl att frångå den i Ds 1997:67 föreslagna regeln att överföring av pensionsrätt för premiepension skall kunna ske t.o.m. året före dödsfallsåret. Överföring av pensionsrätt för premiepension bör med andra ord inte kunna ske till en avliden make eller maka. Inte heller om båda makarna avlider under samma år bör således någon överföring av pensionsrätt för premiepension, som tjänats in av den överförande maken under dödsfallsåret, äga rum. I dessa situationer föreslår vi alltså ingen ändring jämfört med förslaget i Ds 1997:67.

Såvitt avser utträde på grund av att äktenskapet upplöses genom äktenskapsskillnad bör gälla samma regler som föreslogs beträffande delning av pensionsrätt. Således föreslår vi att överföring skall ske t.o.m. året före det år då äktenskapsskillnaden vinner laga kraft.

Regeringens förslag: För att överföring av pensionsrätt för premiepension skall verkställas skall det krävas att den överförande maken under någon del av året har varit försäkrad för inkomstgrundad ålderspension i Sverige och har fått pensionsrätt för premiepension fastställd. Den mottagande maken skall däremot inte behöva ha varit försäkrad i Sverige under året, om han eller hon tidigare har tillgodoförts pensionsrätt för premiepension. Make som under viss del av året har varit bosatt i Sverige skall alltid – under förutsättning att försäkringsbegreppet ändras enligt vad som beskrivs nedan – ha möjlighet att ta emot pensionsrätt. Pensionsrätt skall kunna överföras och tas emot utan begränsning beroende på ålder eller genomfört pensionsuttag.

Promemorians förslag: Förslaget i Ds 1997:67 överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Ingen av remissinstanserna har kommenterat förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Enligt förslaget om delning av pensionsrätt i Ds 1995:41 var anslutning till ordningen inte tillräcklig för att delning avseende ett visst år faktiskt skulle verkställas. Härför krävdes också att vissa ytterligare förutsättningar var uppfyllda. Frågan är om samma eller andra krav måste uppställas för att överföring av pensionsrätt för premiepension faktiskt skall verkställas efter anslutning.

För det första uppställdes i Ds 1995:41 krav på att makarna skall ha varit försäkrade för inkomstgrundad ålderspension och bosatta i Sverige hela det år som delningen avser. Såvitt avser försäkringskravet torde det inte vara nödvändigt att uppställa krav på försäkring hela året för att överföring av pensionsrätt för premiepension skall få verkställas. Den givande maken måste dock tillgodoräknas pensionsrätt för premiepension under året och få sådan rätt fastställd för att få den överförd och måste därför under någon del av året ha varit försäkrad i Sverige. För den mottagande maken bör det emellertid som huvudregel räcka att maken tidigare själv har fått pensionsrätt för premiepension fastställd på grund av eget intjänande eller överföring från tidigare make så att ett konto finns upprättat. Det torde i den situationen inte vara nödvändigt att dessutom ställa upp ett krav på försäkring i Sverige. För det fall maken inte har någon pensionsrätt för premiepension sedan tidigare bör det emellertid ställas krav på försäkring under viss del av året för att maken skall få ta emot överförd pensionsrätt för premiepension.

Frågan är om det i detta sammanhang även bör ställas krav på bosättning i Sverige under viss tid. Ett sådant krav uppställdes enligt förslaget i Ds 1995:41 och grundades då på att svenska medborgare – med den nuvarande utformningen av försäkringsbegreppet – är försäkrade i Sverige oavsett bosättning. En make skulle således kunna vara försäkrad för inkomstgrundad pension i landet trots att inkomsterna inte är pensionsgrundande här. Detta skulle vid en delning av pensionsrätt kunna få oförutsedda effekter för makarna (jfr vad som sagts ovan om utträde). Med en

ordning där pensionsrätt för premiepension kan överföras från den ena maken till den andra kan – med den nuvarande utformningen av försäkringsbegreppet – sådana konsekvenser emellertid inte uppstå. Överföring blir bara aktuell i de fall där maken faktiskt har tillgodoräknats pensionsrätt i premiepensionssystemet, dvs. då maken har haft pensionsgrundande inkomst i Sverige.

En översyn av försäkringsbegreppet har emellertid genomförts av Utredningen om socialförsäkringens personkrets. Utredningen har i sitt huvudbetänkande En lag om socialförsäkringar (SOU 1997:72) föreslagit en lösning som innebär att försäkringen för inkomstgrundad ålderspension kopplas till förvärvsarbete och inte till medborgarskapet som sådant eller till bosättning. Detta skulle såvitt avser villkoren för överföring av pensionsrätt för premiepension kunna få till följd att en make som är bosatt här men som inte har tjänat in någon pensionsrätt (och således inte har något premiepensionskonto upprättat) inte skulle kunna vara mottagare av pensionsrätt för premiepension. Detta är inte en önskvärd konsekvens. Om utredningens förslag angående försäkringsbegreppet blir föremål för lagstiftning bör därför överföring av pensionsrätt för premiepension göras möjlig även i situationer där den mottagande maken – oavsett försäkring – varit bosatt i Sverige någon gång under året.

Ett annat villkor som enligt förslaget i Ds 1995:41 uppställdes för att delning av pensionsrätt skulle verkställas var att ingen av makarna för det år delningen avser får ha tillgodoräknats pensionsrätt för barnår eller pliktjänstgöring som är latent på grund av att maken inte har uppfyllt det s.k. förvärvsvillkoret. Bakgrunden till detta var de administrativa komplikationer som skulle uppstå om latent pensionsrätt skulle kunna föras från den ena maken till den andra. Vi föreslår emellertid nu – i likhet med förslaget Ds 1995:41 – att pensionsrätt som är latent tillgodoräknas endast i fördelningssystemet och då med 18,5 procentenheter, se avsnitt 13. Pensionsrätten föreslås således inte till någon del i efterhand överföras till premiepensionssystemet när förvärvsvillkoret väl har uppfyllts. Eftersom pensionsrätt som tillgodoräknats i premiepensionssystemet således aldrig kan vara latent, kräver en ordning med överföring av pensionsrätt för premiepension inte något särskilt villkor i detta avseende.

Ett tredje villkor som uppställdes i Ds 1995:41 för att en delning skulle verkställas innebar att delning inte får verkställas för år då någon av makarna uppbär ålderspension från fördelningssystemet. Ett uttag av premiepension skulle emellertid inte utgöra hinder för delning. Villkoret tillkom mot den bakgrunden att en delning då ena maken hade tagit ut ålderspension skulle kunna få ett annat resultat än vad makarna hade räknat med. Problemet uppkommer emellertid inte med en ordning för överföring av pensionsrätt för premiepension. Det torde inte heller vara något hinder att en make som gått i pension men fortsätter att arbeta och tjäna in pensionsrätt för premiepension kan överföra pensionsrätt till den andre maken på samma sätt som före pensioneringen. Samma regler föreslås gälla inom premiepensionssystemet som inom fördelningssystemet, dvs. att möjligheten att tjäna in pensionsrätt inte skall upphöra vid en viss ålder eller vid uttag av hel eller partiell pension (jfr avsnitt 13.1). En

annan fråga är om en make skall kunna ta emot överförd pensionsrätt hur länge som helst. En rimlig utgångspunkt är att make ges möjlighet att ta emot pensionsrätt lika länge som maken själv kan tjäna in sådan rätt i premiepensionssystemet.

En ordning med överföring av pensionsrätt för premiepension skulle således, enligt vad som framgått ovan, inte behöva vara förenad med samma villkor för att överföringen faktiskt skall verkställas som ett system för delning av pensionsrätt. En fråga som bör ställas är emellertid om rätten att överföra pensionsrätt för premiepension bör begränsas på något annat sätt, t.ex. så att överföring endast får ske till den make som har lägst pensionsgrundande inkomst eller att överföring inte får ske om den mottagande maken genom överföringen, tillsammans med den pensionsrätt som maken själv har tjänat in, får en högre total pensionsrätt än vad denne med hänsyn till intjänandetaket själv skulle kunna ha tjänat in. Några avgörande skäl för att införa dylika begränsningar har emellertid inte framkommit. En fördel med att ge utrymme för överföringar mellan makarna oberoende av makarnas inbördes inkomstförhållanden eller storleken på den mottagande makens pensionsgrundande inkomst är t.ex. att en kvinna som under några år har haft låg eller ingen inkomst men därefter har lika hög eller högre inkomst än mannen skulle kunna få en pensionsrätt överförd till sig även sedan hon åter har ökat sin inkomst. Makarna kan då i större utsträckning utjämna pensionsrätten än de skulle kunna om mannen hade varit förhindrad att överföra pensionsrätt för premiepension under år då kvinnan har högre pensionsgrundande inkomst eller då kvinnans sammanlagda pensionsrätt för året genom överföringen kommer att bli högre än vad hon med hänsyn till intjänandetaket själv hade kunnat tjäna in.

Sammanfattningsvis föreslår regeringen att det för att överföring av pensionsrätt för premiepension skall verkställas skall krävas att den överförande maken under någon del av året skall ha varit försäkrad för inkomstgrundad ålderspension i Sverige samt tjänat in och fått pensionsrätt för premiepension fastställd. Den mottagande maken behöver däremot inte ha varit försäkrad i Sverige under året, om han eller hon sedan tidigare har pensionsrätt för premiepension (genom eget intjänande eller genom tidigare överföring). Möjlighet att ta emot pensionsrätt skall också alltid – under förutsättning att försäkringsbegreppet ändras enligt vad som tidigare beskrivits – ges make som under viss del av året varit bosatt i Sverige. Makarna bör kunna överföra och ta emot överförd pensionsrätt lika länge som de själva har möjlighet att tjäna in rätt till pensionsrätt för premiepension dvs. utan någon begränsning beroende på ålder eller genomfört pensionsuttag.

Regeringens förslag: Den årliga premiepension som härrör från överförd pensionsrätt skall beräknas med beaktande av de kostnader som överföringarna generellt kan antas ge upphov till. Samtliga faktorer som påverkar kostnaderna skall beaktas. Beräkningen skall vara lika för kvinnor och män.

Promemorians förslag: Förslaget i Ds 1997:67 överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag.

Remissinstanserna: *Finansinspektionen* anför att den föreslagna överföringen av premiepension är lättare att hantera än delning av pensionsrätt. Beträffande tekniken för överföring framhåller *Finansinspektionen* att den så långt som möjligt bör ansluta till principerna för premiepension.

Skälen för regeringens förslag: Enligt förslaget om delning av pensionsrätt skulle den pensionsrätt som överfördes från en man till en kvinna reduceras på visst sätt för att ge upphov till samma livspension hos kvinnan som den skulle ha gjort hos mannen. På motsvarande sätt skulle pensionsrätten räknas upp om den överfördes från en kvinna till en man. I Ds 1995:41 angavs vilka faktorer som – med utgångspunkt i fördelningssystemet – skulle styra hur mycket överförd pensionsrätt skulle justeras. Avgörande var dels hur lång tid mannen respektive kvinnan förväntades uppbära pension, dels skillnaden i risk för att mannen respektive kvinnan skulle avlida före pensioneringen. Detta var beroende av både makarnas ålder vid överföringstillfället och skillnaden i ålder mellan dem.

Syftet med justeringen var att den merkostnad som kunde vara förknippad med delning av pensionsrätt skulle bäras av dem som utnyttjar möjligheterna till delning och inte belasta hela kollektivet av försäkrade. Även överföring av pensionsrätt för premiepension kan förväntas leda till en merkostnad för försäkringskollektivet. Denna kan beräknas vara ungefär i samma storleksordning som vid delning av pensionsrätt. Det får anses rimligt att samma överväganden gör sig gällande vid överföring av pensionsrätt för premiepension som vid delning av pensionsrätt och att också en sådan lösning skall vara kostnadsneutral. I synnerhet som premiepensionssystemet är en del i ett obligatoriskt pensionssystem bör inte en frivillig möjlighet att överföra sådan pensionsrätt få medföra kostnader för dem som inte väljer detta. Även vid överföring av pensionsrätt för premiepension finns således ett behov av att justera värdet av den överförda pensionsrätten.

En sådan justering med de justeringsfaktorer som föreslogs i Ds 1995:41 får emellertid av flera skäl anses mindre lämplig. Den föreslagna justeringen innebar nämligen att i princip endast en faktor, kön, var avgörande för hur en omräkning skulle ske, medan andra faktorer som också kan ha betydelse för kostnaderna inte skulle beaktas. Denna konstruktion avviker från Sveriges jämställdhetspolitik, såväl nationellt som internationellt, och ett sådant inslag i ett nytt och reformerat pen-

sionssystem bör därför undvikas. Det kan också ifrågasättas om en sådan konstruktion är i överensstämmelse med EG:s jämställdhetsdirektiv 79/7/EEG om successivt genomförande av principen om likabehandling av kvinnor och män i fråga om social trygghet – vilket är tillämpligt på lagstadgade system som lämnar skydd vid bl.a. ålderdom.

Den justeringsmetod som bör väljas bör därför behandla kvinnor och män lika samtidigt som kostnaderna som är förknippade med överföring av pensionsrätt för premiepension bärs av dem som använder sig av möjligheten till överföring, så att de som inte använder sig av denna möjlighet inte förlorar på att överföring får ske.

Regeringen föreslår att en justering skall göras på premiepensionskontot för den som mottagit överförd pensionsrätt för premiepension. Justeringen bör då som ovan nämnts behandla kvinnor och män lika samt bestämmas med beaktande av de merkostnader för kollektivet som möjligheten att överföra pensionsrätt för premiepension har medfört. Detta innebär att pension från överförd pensionsrätt måste beräknas separat men att beräkningen skall vara densamma oavsett om den mottagande maken är kvinna eller man.

En justering av premiepensionen bör således ske med beaktande av alla faktorer som är av betydelse i detta sammanhang. Den viktigaste faktorn är den sammantagna ålderskillnaden mellan de som överför respektive tar emot pensionsrätt för premiepension. Eftersom kvinnor genomsnittligt sett lever längre än män kommer kostnaderna för premiepensionssystemet att öka vid överföringar från män till kvinnor. De arvsvinster som tillförs systemet kommer då att minska och premiepensionerna blir generellt sett lägre. På motsvarande sätt kommer systemet typiskt sett att tillföras medel vid överföringar från kvinnor till män. I vilken utsträckning överföringarna av pensionsrätt för premiepension går från man till kvinna respektive från kvinna till man har således betydelse i sammanhanget. Det har också de försäkrades genomsnittliga livslängd och förvärvsinkomster liksom en hel del andra faktorer. Exempelvis kan personer med stor sannolikhet att avlida i förtid i något högre grad förväntas överföra pensionsrätt till maken. Effekterna av ett sådant s.k. moturval begränsas emellertid av att det enligt vad som föreslagits endast skall vara möjligt att överföra den för året intjänade pensionsrätten. Även de administrativa kostnader som uppkommer bör beaktas.

Så långt det är möjligt bör justeringen med anledning av överföring baseras på vad som faktiskt är känt om kostnaderna för sådana överföringar. Beräkningarna i samband med överföringen bör därför grunda sig på senast kända livslängdsstatistik, kända förhållanden om vilka som överför pensionsrätt etc.

Om det skulle visa sig att möjligheten att överföra pensionsrätt mellan makar endast skulle utnyttjas av män för överföring av pensionsrätt för premiepension till kvinnor skulle endast kvinnornas pension – till den del den härrör från överförd pensionsrätt – justeras ned. Det skulle då i och för sig kunna hävdas att det föreligger s.k. indirekt diskriminering, dvs. att en regel som är neutralt utformad missgynnar en mycket större andel kvinnor än män. En sådan regel kan dock godtas om den rättfärdigas av objektiva faktorer som helt saknar samband med diskriminering på grund av kön. I detta fall motiveras reglerna om beräkningen av pension som

härör från överförd pensionsrätt för premiepension av att premiepensionssystemet skall vara ett fonderat system, vilket ställer stora krav på försäkringsmässiga och exakta beräkningar. Något tillskott till systemet från staten eller från det övriga försäkringskollektivet skall inte förekomma samtidigt som den merkostnad som kan vara förknippad med överföring av pensionsrätt för premiepension endast skall belasta dem som utnyttjar möjligheten till överföring. Dessa skäl bör anses godtagbara.

I Ds 1997:67 föreslogs att justeringen skulle ske i samband med att pensionerna betalas ut. Under den fortsatta beredningen har frågan om tidpunkten för justeringen övervägts på nytt. Det har under dessa överväganden ansetts angeläget att de makar som önskar använda sig av möjligheten till överföring av pensionsrätt för premiepension i så stor utsträckning som möjligt känner till konsekvenserna av överföringen vid tidpunkten för sitt beslut. Den i Ds 1997:67 föreslagna lösningen innebar att det kan gå lång tid från det att överföringen äger rum tills dess justeringen sker. Det torde vara en fördel om justeringen i stället sker i närmare anslutning till tidpunkten för överföringen. Det är vidare en fördel om denna justering sker vid samma tillfälle som övriga justeringar som Premiepensionsmyndigheten har att genomföra på de försäkrades premiepensionskonton. Kontojusteringen för överföring skall göras med stöd av uppgifter om livslängdsstatistik, ålderskillnader, överföringsflöde, moturval och övriga kostnader för ett visst år. En i flera avseenden likartad försäkringsmässig bedömning skall göras i premiepensionssystemet för efterlevandeskyddet under pensionstiden. Sedan pensionsrätten för premiepension har fastställts och i samband med att överföring sker till förvaltare i värdepappersfond eller AP-fond skall nyss nämnda justering göras. Även vissa andra justeringar, t.ex. uttag för Premiepensionsmyndighetens kostnader, skall ske vid samma tillfälle.

Mot denna bakgrund föreslår regeringen att kontojusteringen i första hand bör göras löpande och försäkringsmässigt sedan pensionsrätten för premiepension har fastställts och i samband med att överföring sker till förvaltare i värdepappersfond eller AP-fond. En sådan omräkningsmodell är lämplig särskilt om den ger utrymme för viss återbäring. Systemet kan också sägas svara mot en försäkringsmässig skälighetsprincip tillämpad för varje kalenderår. Det bör dock ankomma på Premiepensionsmyndigheten att mot bakgrund av de angivna principerna och i enlighet med vad som gäller om betryggande antaganden om dödlighet och andra riskmått enligt försäkringsrörelselagen (1982:713), slutligen välja vilken teknisk lösning som skall tillämpas.

Hur stor justering som behöver ske är bl.a. beroende av hur stora totala belopp som överförs till kvinnor respektive till män. Om så gott som all överföring skulle ske från män till kvinnor skulle den årliga pensionen behöva räknas ned med ca 17 % för det fall enbart nu aktuell livslängdsstatistik beaktades. Om överföringen skulle bli lika vanlig i båda riktningarna skulle pensionen å andra sidan räknas upp med 1,5 %. Till detta kommer dock att även effekterna av moturval, administrationskostnader m.m. skall beaktas, vilka inte kan beräknas närmare här.

Det är, som ovan nämnts viktigt att konsekvenserna av överföringen är förutsägbara vid tidpunkten för anmälan om överföring. Med den här

förordade lösningen för justering av överförd pension kan en god förutsägbarhet uppnås vid överföringstillfället. Det bör vara möjligt att under vissa antaganden lämna besked om vilken ungefärlig justering som skall ske på mottagarens premiepensionskonto till följd av den överförda pensionsrätten. En sådan prognos bör såväl de allmänna försäkringskassorna som premiepensionsmyndigheten kunna lämna. Sistnämnda myndighet bör därför regelbundet lämna information om detta till försäkringskassorna.

14.6 Ändring av verkställd överföring i vissa fall

Regeringens förslag: Om, efter verkställd överföring av rätt till premiepension, denna pensionsrätt ändras på grund av underlåten avgiftsbetalning, ändrad taxering eller annan liknande åtgärd, skall överföringen justeras med de nya pensionsrättsförhållandena som grund.

Promemorians förslag: Förslaget i Ds 1997:67 överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Ingen av remissinstanserna har kommenterat förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Utgångspunkten bör, precis som enligt förslaget om delning av pensionsrätt, vara att en verkställd överföring av pensionsrätt för premiepension inte bör kunna bringas att återgå för att en av makarna eller båda önskar det.

Det kan däremot på samma sätt som efter delning hända att t.ex. den pensionsgrundande inkomsten för den överförande maken förändras efter överklagande av ett taxeringsbeslut eller efter annan liknande åtgärd. Det kan också vara så att maken har haft inkomster av annat förvärvsarbete (egenföretagarinkomster) men inte erlagt pensionsavgifter i föreskriven ordning, varför pensionsrätten efter justering blir lägre än den antogs vara då överföringen verkställdes.

Överföringen av pensionsrätt för premiepension bör på samma sätt som enligt förslaget om delning av pensionsrätt verkställas i samband med att pensionsrätt för det aktuella intjänandeåret fastställs. Det är då inte alltid klarlagt om pensionsavgifter avseende egenföretagarinkomster för det år överföringen avser har erlagts eller inte, eftersom detta kan ske fram till den 1 juli året efter fastställelseåret. Efter överväganden förordades i Ds 1995:41 den lösningen att i denna situation skulle en ny delning verkställas med makarnas nya pensionsrättsförhållanden som grund.

En verkställd överföring av pensionsrätt för premiepension bör i detta avseende behandlas i huvudsak på samma sätt som en verkställd delning enligt förslaget i Ds 1995:41. Överföringen bör således inte gå åter utan i stället justeras efter den givande makens nya pensionsrättsförhållanden. Det kan härvid noteras att det torde bli fråga om färre justeringar än med en ordning för delning, eftersom endast ändringar i den överförande makens pensionsrättsförhållanden är av intresse i detta sammanhang.

Enligt förslaget i Ds 1995:41 skulle en delning upphävas i de fall där pensionsgrundande inkomst i efterhand ändrats så att förvärvsvillkoret inte längre var uppfyllt. Bakgrunden härtill var att delning inte skulle verkställas för år då någon av makarna tillgodoräknats pensionsrätt för barnår eller pliktjänstgöring som var latent på grund av att förvärvsvillkoret inte uppfyllts. Motsvarande problem kommer inte att uppstå vid överföring av pensionsrätt för premiepension, eftersom pensionsrätt för barnår och pliktjänstgöring tillgodoräknas i sin helhet inom fördelnings-systemet fram till dess förvärvsvillkoret uppfyllts.

Det kan emellertid förhålla sig så att en make har tillgodoräknats pensionsrätt för barnår inom premiepensionssystemet, eftersom maken enligt vad som framgick vid fastställsetidpunkten hade uppfyllt förvärvsvillkoret. Maken har vidare överfört hela den under året intjänade pensionsrätten för premiepension till sin make. Efter ändring av den pensionsgrundande inkomsten visar det sig emellertid att maken i realiteten inte hade uppfyllt förvärvsvillkoret. Även i en sådan situation bör den verkställda överföringen göras om på grundval av de nya förutsättningarna.

14.7 Vissa konsekvenser av överföring av pensionsrätt för premiepension

En verkställd överföring av pensionsrätt för premiepension medför på samma sätt som delning att makarna får en annan faktisk pensionsbehållning än överföringen förutan. Detta förhållande skall emellertid enligt det förslag som läggs fram här inte påverka makarnas eventuella garantipension. Överföringen av pensionsrätt för premiepension skall, enligt vad som nämnts ovan, inte påverka varken den överförande eller den mottagande makens rätt till garantipension. Därigenom uppstår inte de svår-förutsedda konsekvenser som var ett av de starkaste skälen till att förslaget om delning ifrågasattes av remissinstanserna.

Garantipensionen skall alltså enligt förslaget här beräknas som om någon överföring inte hade ägt rum. Detta innebär att den överförande makens eventuella garantipension beräknas på grundval av en högre inkomstgrundad pension än maken faktiskt uppbär, medan den mottagande maken får sin eventuella garantipension beräknad på en lägre inkomstpension än den verkliga. Makarna får på detta sätt en betydligt större möjlighet att förutse resultatet av en överföring än de skulle ha fått om överföringen hade påverkat storleken på garantipensionen. Eftersom premiepensionen utgör endast en mindre del av den totala inkomstgrundade ålderspensionen, bör det förhållandet att en make som överfört pensionsrätt för premiepension blir berättigad till en lägre garantipension än vad den faktiska inkomstgrundade ålderspensionen berättigar till kunna accepteras. Förslaget om överföring av pensionsrätt för premiepension har således i detta avseende stora fördelar jämfört med förslaget om delning. Detta framgår också av de beräkningar som redovisats tidigare i detta avsnitt och som visar vilken effekt i garantipensionshänseende som delning respektive överföring av pensionsrätt för premiepension får för makarnas totala gemensamma pensionsinkomster.

En annan fördel med förslaget om överföring av pensionsrätt för premiepension är, som tidigare nämnts, att också makar som tillhör mellan-generationen kan beredas möjlighet att överföra pensionsrätt för premiepension. En konsekvens som är ofrånkomlig i sammanhanget är dock att möjligheten att överföra pensionsrätt kommer att få relativt liten betydelse för de första årsklasserna som kan överföra pensionsrätt, vilket hänger samman med att de på grund av kvotdelsberäkningen kommer att tillgodoräknas endast små belopp i premiepensionssystemet och att överföring typiskt sett kommer att ske under relativt få år. Makarna i dessa åldersklasser kan emellertid fortsätta att tjäna in pensionsrätt för premiepension efter det år de fyller 64 år och fr.o.m. det år de fyller 65 år utnyttja möjligheten till överföring i sin helhet, eftersom de då – om de väljer att fortsätta förvärvsarbete – kommer att tjäna in pensionsrätt fullt ut i det reformerade systemet.

Något som påpekades i Ds 1995:41 och som av vissa remissinstanser framhållits som negativt med delning, är att makarnas familjeekonomi under vissa förutsättningar under en övergångsperiod kan komma att påverkas av att de delat pensionsrätt. Om den make som haft högst förvärvsinkomster går i pension först, ersätts denne makes förvärvsinkomster med en pension som är lägre än den skulle ha varit delningen förutan. Inte förrän den andre maken går i pension får makarna glädje av att denne make i gengäld har högre pension. Motsvarande situation kan uppstå även med den nu förslagna lösningen men i mindre omfattning, eftersom överföringen endast kan avse en begränsad del av den totala pensionsrätten. I viss mån kan emellertid makarnas familjeekonomi under övergångstiden också påverkas av reglernas samspel med garantipensionssystemet, eftersom den givande makens eventuella garantipension kommer att beräknas som om överföringen inte ägt rum, dvs. reduceras med en högre inkomstgrundad ålderspension än den maken faktiskt uppbär.

Några remissinstanser har hävdade att förslaget om en ordning för löpande delning skulle kunna användas som ett skatteplaneringsinstrument på så sätt att makarna genom att dela pensionsrätt skulle kunna göra marginalskattevinster. Med en överföringsmöjlighet som endast gäller premiepensionsdelen kan dock endast mer begränsade skattevinster uppkomma.

En fråga som aktualiseras vid överföring av pensionsrätt för premiepension är hur denna möjlighet skall samspela med beräkningen av bostadstillägg till pensionärer. Bostadstillägg enligt lagen (1994:308) om bostadstillägg till pensionärer utbetalas bl.a. till den som är bosatt i Sverige och uppbär ålderspension enligt lagen om allmän försäkring. Vid beräkningen av bostadstillägget är utgångspunkten att bostadstillägg ges med en viss andel av den sökandes bostadskostnad inom ett visst kostnadsintervall. Tillägget minskas därefter med hänsyn till storleken av pensionärens årsinkomst. Som årsinkomst räknas inte t.ex. folkpension och ATP i den mån den har inneburit en reduktion av pensionstillskottet. Vid beräkningen undantas också olika bidragsformer, såsom socialbidrag, familjebidrag och studiehjälp i olika former. Årsinkomsten påverkas dock av avkastningen av pensionärens förmögenhet enligt en viss schablon. Före den 1 juli 1995 påverkades inte beräkningen av den inkomst av anställning eller intäkt av aktiv förvärvsverksamhet som en

ålderspensionär hade trots att ålderspension uppbars. Regeln hade överförts från den tidigare lagen om kommunalt bostadstillägg till pensionärer och tillkom den 1 juli 1989 för att minska marginaleffekterna för arbetsinkomster och därmed stimulera ålderspensionärerna att arbeta i en tid då arbetskraftsbrist rådde. I 1995 års budgetproposition fann regeringen emellertid att det i det rådande statsfinansiella läget inte var rimligt att betala ut bostadstillägg utifrån en lägre inkomst än den faktiska och på så sätt betala ut bostadstillägg till personer som har ekonomisk förmåga att själv betala sin bostadskostnad. Mot denna bakgrund skall numera alla arbetsinkomster påverka bostadstilläggets storlek.

De nuvarande reglerna om bostadstillägg till pensionärer är utformade med utgångspunkt från det nuvarande systemet med folkpension/pensionstillskott och ATP. Reglerna om hur bostadstillägget skall beräknas och hur inkomstprövningen skall ske måste därför anpassas till reglerna i det reformerade pensionssystemet. Dessa frågor är för närvarande föremål för beredning. Redan här kan emellertid finnas anledning att överväga hur den pensionsrätt för premiepension som överförs från en make till en annan skall behandlas såvitt avser beräkningen av storleken på bostadstillägget. Frågan är om bostadstillägget skall beräknas på samma sätt som garantipensionen, dvs. som om någon överföring inte har skett, eller om bostadstillägget skall beräknas efter den faktiska pension som makarna har efter överföringen.

Inkomstprövningen vid beräkning av bostadstillägget har gjorts alltmer fullständig och är nu beroende av alla arbetsinkomster, ATP som överstiger pensionstillskottet samt kapitalinkomster. Det kan finnas anledning att utgå från att rätten till bostadstillägg även efter anpassningen till det reformerade systemet kommer att vara beroende av en inkomstprövning i samma utsträckning som i dag. Rätten till garantipension kommer däremot, enligt förslaget i propositionen om Garantipension, m.m, inte att vara beroende av motsvarande inkomstprövning. Mot bakgrund av vad som nu sagts kan det anföras skäl för att överförd pensionsrätt på samma sätt som övrig intjänad pensionsrätt för premiepension skall påverka inkomstprövningen av bostadstillägget genom att detta beräknas på grundval av bl.a. makarnas faktiska pension från premiepensionssystemet. Ett annat skäl för en sådan lösning kan anses vara att bostadstillägget skall täcka en faktisk kostnad, varför det skulle kunna upplevas som stötande att betala ut bostadstillägg till någon som har förmåga att själv stå för denna kostnad, samtidigt som ett sådant tillägg inte betalas ut till den som har större behov av det.

Att beräkna bostadstillägget med hänsyn till makarnas faktiska premiepension efter överföring kommer emellertid att innebära att den make som har överfört pensionsrätt för premiepension kan bli berättigad till ett större tillägg än han eller hon annars skulle ha varit, dvs. att bostadstillägget i viss mån kompenserar den inkomstförlust som överföringen har medfört. Samtidigt blir dock den mottagande maken berättigad till ett lägre tillägg än eljest. I själva verket är det kanske så att möjligheten till överföring av pensionsrätt för premiepension i många fall kommer att utnyttjas av makar där den givande maken ligger i ett sådant inkomstintervall att bostadstillägg, oavsett om överföring sker eller inte, aldrig blir aktuellt. En lösning där bostadstillägget beräknas efter den faktiska

pensionen torde därför inte innebära en ökad kostnad för staten. Som ovan nämnts har regeringen emellertid för avsikt att utreda bl.a. de här redovisade frågeställningarna i särskild ordning.

Ordningen med delning av pensionsrätt skulle också enligt vad som diskuterats i Ds 1995:41 kunna innebära särskilda problem såvitt avser samordningen med tjänstepensioneringen. I de fall tjänstepensionssystemen bruttosamordnas med den allmänna pensioneringen skulle det kunna inträffa att den vinst den ena maken gör genom delning inte motsvaras av en förlust för den andre maken. I stället skulle förlusten falla på tjänstepensionssystemet. Detta problem uppstår även med den nu förslagna ordningen för överföring av pensionsrätt för premiepension. Problemet blir dock mindre accentuerat i och med att överföring av pensionsrätt för premiepension rör enbart en mindre del av den totala pensionsrätten. På samma sätt som beträffande delning av pensionsrätt torde det vara möjligt att komma till rätta med effekter av detta slag inom ramen för konstruktionen av tjänstepensioneringen.

15 Pensionsrätt för förfluten tid

15.1 Allmänt om tillgodoräknande av pensionsrätt för förfluten tid

Regeringens förslag: I det reformerade ålderspensionssystemet skall pensionsrätt tillgodoräknas även för tid före lagstiftningens ikraftträdande den 1 januari 1999. Därvid skall pensionsrätt på grundval av förvärvsinkomster och pensionsgrundande socialförsäkringsersättningar m.m. fastställas fr.o.m. år 1960. Även pensionsrätt för förtidspensionärer med s.k. antagandeinkomst och pensionsgrundande belopp för barnår skall tillgodoräknas fr.o.m. det året. Pensionsgrundande belopp för plikttjänstgöring skall tillgodoräknas fr.o.m. år 1995. Pensionsrätt för förfluten tid skall fastställas endast för den som lever den 1 januari 1999 och som är född år 1938 eller senare.

För tid före år 1999 skall den anses försäkrad för inkomstgrundad ålderspension som respektive år har varit försäkrad för tilläggspension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL) eller dessförlinan enligt lagen (1959:291) om försäkring för allmän tilläggspension.

Pensionsrätt för år i förfluten tid skall inte fastställas till den del summan av pensionsgrundande inkomst och pensionsgrundande belopp överstiger 7,5 gånger det vid ingången av varje år gällande basbeloppet enligt AFL (för åren 1995–1998 det förhöjda basbeloppet).

Pensionsrätt för förfluten tid skall i princip tillgodoräknas endast inom ramen för fördelningssystemet. För åren 1995–1998 skall dock pensionsrätt på grundval av förvärvsinkomster och pensionsgrundande socialförsäkringsersättningar m.m. tillgodoräknas även inom premiepensionssystemet. Därvid skall 16,5 procentenheter av pensionsunderlaget tillgodoräknas som pensionsrätt inom fördelningssystemet och två procentenheter av pensionsunderlaget tillgodoräknas som pensionsrätt för premiepension.

Promemorians förslag: Förslaget i Ds 1995:41 stämmer i huvudsak överens med regeringens förslag.

Remissinstanserna: *Pensionärernas Riksorganisation* invänder mot att avsättning till någon del skall göras till premiepensionssystemet eftersom organisationen anser att något premiepensionssystem inte bör införas. *Konjunkturinstitutet (KI)* påpekar att vid beräkningen av pensionsrätter i det reformerade ålderspensionssystemet för förfluten tid sker ingen successiv real nedräkning av intjänandetaket bakåt i tiden och att det därför föreligger asymmetri i behandlingen av framtid och förfluten tid. KI anför att det borde vara möjligt att intjänandetaket räknas bakåt i tiden med det inkomstindex som fastställs för historisk tid. Som underlag för det slutliga ställningstagandet i denna fråga anser KI att effekter på individnivå av en nedräkning bakåt i tiden borde beräknas.

Flera andra remissinstanser bl.a. *Riksskatteverket*, *Försäkringskassförbundet*, *Försäkringsanställdas förbund*, *Tjänstemännens centralorganisation*, *Sveriges akademikers centralorganisation*, *Centrala studie-stödsnämnden*, *Civilekonomerna* och *Kammarrätten i Stockholm* yttrar sig över delar av förslaget om pensionsrätt för förfluten tid. Deras synpunkter redogörs närmare för i respektive underavsnitt.

Skälen för regeringens förslag: En ålderspensionsreform av så genomgripande karaktär som den som nu föreslås kan omöjligt få fullt genomslag från den ena dagen till den andra. Å ena sidan är det från samhällsekonomisk synpunkt och med hänsyn till kommande generationer angeläget att reformen inte bara träder i kraft så fort som möjligt utan också att den får ett visst genomslag redan inom den närmaste framtiden. Å andra sidan är det väsentligt för de personer som har ett långt förvärvsliv bakom sig att det pensionsåtagande som ligger inom det hitillsvarande ålderspensionssystemet uppfylls i så stor utsträckning som möjligt. Det finns därför behov av en omfattande övergångsreglering.

Personer som är födda 1937 eller tidigare skall, enligt förslaget i avsnitt 29, även fortsättningsvis uppbära inkomstgrundad ålderspension enligt det nuvarande pensionssystemets regler. De som redan är pensionerade eller har få år kvar till ålderspensionering kommer därför inte att omfattas av de reformerade ålderspensionssystemets principer för intjänande av pensionsrätt. Personer som är födda år 1938 eller senare kommer däremot enligt förslaget att omfattas av det reformerade ålderspensionssystemet. I avsnitt 28 föreslås att personer som är födda under något av åren 1938–1953 (mellangenerationen) skall få sin pensionsrätt beräknad såväl enligt nuvarande regler som enligt de reformerade. Övergången till det reformerade ålderspensionssystemet föreslås ske gradvis genom en s.k. tjugondelsinfasning. Med hänsyn till personens födelseår beräknas ålderspensionen med successivt ökande andel enligt det reformerade ålderspensionssystemet. De personer som är födda år 1954 eller senare skall enligt förslaget omfattas fullt ut av det reformerade ålderspensionssystemets regler.

En konsekvens av den föreslagna ordningen blir att en stor andel av de personer som, när reformen träder i kraft, redan har tjänat in pensionsrätt inom det nuvarande ATP-systemet – ofta under ganska många år – kommer att omfattas av det reformerade ålderspensionssystemet. Det gäller

såväl personer i mellangenerationen som personer som omfattas fullt ut av de reformerade reglerna. Det måste därför finnas bestämmelser som gör det möjligt att inom ramen för det reformerade pensionssystemet ta hänsyn till förvärvsinkomster, pensionsgrundande socialförsäkringsersättningar m.m. under tid före reformens ikraftträdande, dvs. regler för tillgodoräknande av pensionsrätt för förfluten tid.

Enligt de antagna riktlinjerna för pensionsreformen skall pensionsgrundande inkomst inom det reformerade ålderspensionssystemet beräknas fr.o.m. år 1960. Detta skall –vilket utvecklas närmare i nästföljande avsnitt – ske genom en bearbetning av de pensionspoäng för ATP som för de olika åren finns registrerade hos Riksförsäkringsverket. Det innebär att inte bara förvärvsinkomster i förfluten tid kommer att grunda pensionsrätt utan även socialförsäkringsersättningar m.m. i den mån dessa har varit pensionsgrundande enligt vid varje tidpunkt gällande regler. Förtidspensionärer med s.k. antagandepoäng kommer också att tillgodoräknas ålderspensionsrätt grundad på de för ålderspension registrerade pensionspoängen.

Även pensionsgrundande belopp för barnår skall enligt de antagna riktlinjerna tillgodoräknas fr.o.m. år 1960. Pensionsgrundande belopp för pliktjänstgöring skall tillgodoräknas fr.o.m. år 1995. Pensionsrätt som i det reformerade ålderspensionssystemet tillgodoräknas för olika år i förfluten tid skall vidare enligt riktlinjerna räknas upp med ett index fr.o.m. respektive år. Principer för utformningen av regler rörande indexomräkning för förfluten tid redovisas i avsnitt 16. I Ds 1995:41 föreslogs att vid tillgodoräknande av pensionsrätt för tid före lagstiftningens ikraftträdande skall även arvsvinster tilldelas. Såsom redovisats i avsnitt 6.2 föreslår regeringen nu inte någon sådan tilldelning för förfluten tid.

Eftersom det inte kan komma i fråga att faktiskt fondera medel som motsvarar den pensionsrätt som fastställs för förfluten tid som om premiepensionssystemet hela tiden hade funnits, skall enligt riktlinjerna för pensionsreformen pensionsrätt avseende denna tid i princip tillgodoräknas endast inom ramen för fördelningssystemet. Regeringen föreslår att pensionsrätt för varje år skall fastställas till 18,5 % av summan av pensionsgrundande inkomst och andra pensionsgrundande belopp som tillgodoräknas den försäkrade för året.

I likhet med vad som föreslås i Ds 1995:41 bör dock pensionsrätt på grundval av förvärvsinkomster och socialförsäkringsersättningar m.m. fr.o.m. år 1995 tillgodoräknas även i premiepensionssystemet, eftersom avsättningar till premiepensionssystemet har skett och sker för dessa år. Som redovisats i avsnitt 13 kommer fr.o.m. år 1999 pensionsrätt att tillgodoräknas med 16 procentenheter av pensionsunderlaget i fördelningssystemet respektive med 2,5 procentenheter i premiepensionssystemet. För förfluten tid bör emellertid pensionsrätt tillgodoräknas i enlighet med de antagna riktlinjerna. Vi föreslår således att för åren 1995–1998 skall pensionsrätt på grundval av förvärvsinkomster och pensionsgrundande socialförsäkringar m.m. tillgodoräknas med två procentenheter av pensionsunderlaget inom premiepensionssystemet och med resterande del, 16,5 procentenheter, inom fördelningssystemet.

En särskild fråga är om pensionsrätt inom premiepensionssystemet för denna tid skall tillgodoräknas för pensionsgrundande belopp.

I Ds 1995:41 föreslogs att för åren 1995 och 1996 skulle särskilda regler gälla med innebörd att pensionsrätt för premiepension för dessa år skulle beräknas med hänsyn endast till pensionsgrundande inkomst. Bakgrunden till dessa särskilda regler var att den avsättning som, sedan ingången av år 1995 på grundval av förvärvsinkomster och socialförsäkringsersättningar m.m. (prop.1994/95:41; bet. 1994/95:SfU6; rskr. 1994/95:81), sker till premiepensionssystemet är schablonmässigt beräknad utifrån hittillsvarande regler om pensionsgrundande inkomst. Någon avsättning görs således inte för pensionsgrundande belopp, exempelvis för barnår. Från och med ikraftträdandet av reformerade intjänanderegler föreslås pensionsrätt för premiepension beräknas inte bara på pensionsgrundande inkomster utan även på pensionsgrundande belopp. (jfr avsnitt 13)

En försäkrads pensionsrätt för premiepension bör motsvara den avsättning som successivt görs till premiepensionssystemet. Mot bakgrund av det numera senarelagda ikraftträdandet till år 1999 och med hänsyn till att det före ikraftträdandet saknas tillräckligt underlag för att ens schablonmässigt beräkna hur stor avsättning som skulle behövas för att täcka också pensionsrätt för pensionsgrundande belopp, föreslår vi att de i Ds 1995:41 föreslagna särskilda reglerna för åren 1995 och 1996 utsträcks att gälla även för åren 1997 och 1998. Pensionsrätt på pensionsgrundande belopp för barnår och pliktjänstgöring skall således, även för åren 1995–1998, tillgodoräknas enbart i fördelningssystemet och där med 18,5 % av respektive pensionsgrundande belopp. Detsamma skall gälla för pensionsrätt som tillgodoräknas en förtidspensionär på grundval av s.k. antagandepoäng.

Även för förfluten tid skall enligt de antagna riktlinjerna finnas ett intjänandetak, dvs. endast pensionsgrundande inkomster och belopp upp till en viss nivå skall grunda pensionsrätt. Intjänandetaket för den pensionsgrundande inkomsten har alltsedan år 1960 motsvarat 7,5 basbelopp (fr.o.m. år 1995 7,5 förhöjda basbelopp). Från år 2001 föreslås taket istället knytas till inkomstbasbeloppet (se avsnitt 13). Intjänandetaket kommer således att räknas om inte bara med prispförändringarna utan också med förändringen i realinkomsten, enligt beskrivningen i avsnitt 16. Första gången omräkning av intjänandetaket sker med förändringen i inkomstindex föreslås vara vid årsskiftet 2001/2002. Förutsatt en positiv reallönstillväxt kommer således såväl pensionspoäng som reformerade pensionsrätter framöver att tillgodoräknas för högre inkomster än vad som skulle ha varit fallet med ett fortsatt prisindexerat tak.

Efter år 2001 kommer således intjänandetaket att indexeras på i princip samma sätt som pensionsrätt i det reformerade systemet. Det enda undantaget är när inbromsning respektive accelerering av inkomstindex sker för att ekonomiskt balansera systemet. I sådana situationer kommer intjänandetaket att omräknas med inkomstindex utan avdrag från eller tillägg till indexomräkningen. Intjänandetaket kommer, i och med att det skall inkomstindexeras, i princip att vara ett tak såväl för den pensionsgrundande inkomsten aktuellt år som för storleken av tidigare års med inkomstindex omräknade pensionsrätter. Detta gäller dock inte för pensionsrätter som har tjänats in i förfluten tid då intjänandetaket var prisindexerat. En konsekvens av de föreslagna reglerna blir att det i äldre

generationer finns personer med tillgodoräknad reformerad pensionsrätt, som, efter framskrivning med inkomstindex till visst år, är högre än maximalt intjänad pensionsrätt för samma år.

KI påpekar att det föreligger en asymmetri vad avser intjänandetaket i förfluten tid och i framtiden och menar att intjänandetaket i det reformerade ålderspensionssystemet borde räknas ned retroaktivt på motsvarande sätt som det kommer att räknas upp i framtiden. Taket skulle således sänkas till en nivå år 1960 så att det efter årlig inkomstindexering uppgår till 7,5 förhöjda basbelopp år 1999. På så sätt skulle det nämnda förhållandet kunna undvikas.

Det är emellertid inte möjligt att i efterhand sänka den fastställda pensionsgrundande inkomsten, vilket ett retroaktivt sänkt tak skulle innebära. En möjlighet som medför en liknande effekt skulle kunna vara att ha en regel om begränsad inkomstindexering av pensionsrätter för förfluten tid. Båda åtgärderna skulle dock innebära ett avsteg från principen att i det livsinkomstbaserade systemet skall alla pensionsgrundande inkomster väga lika tungt i pensionshänseende oavsett när under livet de har tjänats in.

Enligt de beräkningar som har genomförts skulle sådana åtgärder, genomsnittligt sett, endast ha marginell effekt på de framtida pensionernas storlek. Beräkningar visar att om intjänandetaket räknas ned med inkomstindex bakåt i tiden skulle de framtida årliga pensionsutbetalningarna minska med ca 0,1–0,3 miljarder kronor. Å andra sidan skulle en åtgärd avsedd att justera för intjänandetakets indexering kunna leda till följdändringar avseende beräkningen av inkomstindex. Det skulle nämligen kunna övervägas huruvida en anpassning till det nedjusterade intjänandetaket bör göras av indexutvecklingen i förfluten tid. En sådan anpassning skulle i sin tur leda till totalt sett ökade pensionsutgifter, vilket skulle kräva motsvarande finansiering inom systemet.

För de grupper som skulle beröras mest av ett nedräknat intjänandetak, dvs. personer i mellangenerationen som har haft förhållandevis hög inkomst, skulle pensionen genomsnittligt sett sänkas med högst ca 0,5 %. Att effekten inte skulle bli större beror delvis på att endast en viss andel av pensionen härrör från det reformerade ålderspensionssystemet. En annan orsak är troligen att det är förhållandevis få personer som har haft tillräckligt höga inkomster under en lång följd av år. För enskilda personer skulle effekten naturligtvis kunna bli större. Det har beräknats vad en begränsad inkomstindexering skulle innebära för tre personer som alla arbetar från 25 års ålder och tjänar in maximal pensionsrätt varje år. Person 1, som är född 1938, får pension enligt garantiregeln och skulle därför inte påverkas alls. Person 2 är född 1944 och får, enligt reglerna för tjugondelsinfasingen, lika andelar pension från de två systemen. En begränsad indexuppräknings skulle betyda att pensionen sänks med ca 250 kr per månad eller med ca 1,7 %. Även för person 3, född år 1954, skulle effekten bli ungefär densamma i storleksordning. Det skall här betonas att alla personer i exemplet har från 25 till 64 års ålder haft en inkomst motsvarande intjänandetaket i pensionssystemet.

Enligt redovisningen ovan skulle införandet av ett retroaktivt sänkt intjänandetak eller motsvarande åtgärd ha marginell inverkan på reformens utfall för olika födelseårs- och inkomstgrupper och på pensionsutgifterna

som helhet. Det kan därför inte anses föreligga tillräckliga skäl att frånga den allmänna principen att det inom det reformerade ålderssystemet i möjligaste mån skall gälla samma regler för förfluten tid som för framtiden. Vi föreslår därför inga särregler för intjänandetaket i förfluten tid.

Beträffande inkomster och belopp, från vilka det skall bortses när de pensionsgrundande inkomsterna och beloppen överstiger intjänandetaket, föreslår regeringen att dessa skall avräknas i samma ordning som föreslagits gälla för framtiden (se avsnitt 13).

För att pensionsrätt som fastställts på grundval av pensionsgrundande belopp för barnår eller pliktjänstgöring slutligt skall påverka storleken på den pension som senare skall betalas ut skall, enligt de antagna riktlinjerna, ett s.k. förvärvsvillkor vara uppfyllt. Vi har lämnat förslag till utformning av detta villkor i avsnitt 11.6. Villkoret innebär i korthet att det för den försäkrade under viss tid och i viss utsträckning måste ha fastställts pensionsgrundande inkomst eller pensiongrundande belopp för förtidspensionärer. Vid bedömningen av om detta villkor är uppfyllt bör även pensionsgrundande inkomst som fastställts för år i förfluten tid medräknas.

Personer som skall tillgodoräknas pensionsrätt inom ramen för det reformerade pensionssystemet skall ha varit försäkrade för inkomstgrundad ålderspension under den tid för vilken pensionsrätt skall tillgodoräknas dem. Detta bör gälla även för förfluten tid. I avsnitt 7 har vi föreslagit att nuvarande regler i AFL om vilka persongrupper som skall anses försäkrade för tilläggspension tills vidare bör överföras i princip oförändrade till det reformerade pensionssystemet. Försäkringsbegreppet enligt AFL respektive den tidigare lagen (1959:291) om försäkring för allmän tilläggspension har i grunden varit detsamma sedan år 1960. Av administrativa skäl föreslår vi därför att för förfluten tid skall den anses försäkrad för inkomstgrundad ålderspension som respektive år varit försäkrad för ATP enligt någon av de nämnda lagarna. Som utvecklas i författningskommentaren, skall dock personer som varit försäkrade enbart på den grunden att de tidigare tillgodoräknats pensionspoäng undantas.

Något skäl att fastställa pensionsrätt för förfluten tid för personer som är avlidna när pensionsreformen träder i kraft finns inte. Vi föreslår därför att sådan pensionsrätt skall fastställas endast för personer som fortfarande lever den 1 januari 1999. Eftersom personer som är födda år 1937 eller tidigare enligt föreslaget inte skall omfattas av det reformerade ålderspensionssystemet, skall inte heller pensionsrätt för förfluten tid fastställas för dessa personer.

Regeringens förslag: Pensionsgrundande inkomst skall för förfluten tid i det reformerade pensionssystemet beräknas för åren 1960–1998. Till grund för denna inkomst skall ligga den pensionspoäng för ATP som har registrerats i Riksförsäkringsverkets register för pensionspoäng. Den pensionsgrundande inkomsten skall beräknas genom att den för ATP tillgodoräknade pensionspoängen – med tillägg för en poäng – multipliceras med det vid ingången av varje år gällande basbeloppet, för åren 1995–1998 dock det förhöjda basbeloppet. Inkomster som under ett år i förfluten tid inte har överstigit ett basbelopp skall inte läggas till grund för pensionsrätt i det reformerade systemet.

Förtidspensionärer med s.k. antagandepoäng skall tillgodoräknas ålderspensionsrätt på grundval av den pensionspoäng för ATP som har registrerats för dem.

Promemorians förslag: Förslaget i Ds 1995:41 stämmer i huvudsak överens med regeringens förslag.

Remissinstanserna: *Tjänstemännens centralorganisation (TCO)* anför att det borde finnas en möjlighet att tillgodoräknas pensionsrätt även för den som för visst år inte haft inkomster som uppgår till ett basbelopp men som ändå kan visa att han haft vissa inkomster under det året. *Pensionärernas Riksorganisation* accepterar förslagen.

Skälen för regeringens förslag:

Pensionsgrundande inkomst för förfluten tid

Enligt de antagna riktlinjerna för pensionsreformen skall pensionsgrundande inkomst för tid före ikraftträdandet av de reformerade intjänandereglererna beräknas på grundval av de pensionspoäng för ATP som för varje försäkrad år för år har registrerats i RFV:s pensionspoängsregister. Därvid skall till pensionspoängen göras ett tillägg med en poäng som kompensation för att inkomster upp till ett basbelopp inte grundar rätt till ATP. Summan skall därefter multipliceras med det för varje år gällande basbeloppet enligt AFL. Före år 1982 justerades basbeloppet ibland enligt dåvarande regler flera gånger om året. Vi föreslår därför att pensionspoängen för respektive år skall multipliceras med det vid årets ingång gällande basbeloppet. Eftersom pensionspoäng för åren 1995–1998 beräknas med ledning av ett förhöjt basbelopp, föreslås att pensionspoängen för de åren multipliceras med det förhöjda basbeloppet för respektive år.

Pensionsgrundande inkomst skall, enligt vad vi nu föreslår, beräknas fr.o.m. år 1960. Inkomster under 1950-talet kommer således inte att grunda pensionsrätt i det reformerade pensionssystemet. Bakgrunden till detta är att RFV:s poängregister började föras först år 1960 i samband med att ATP-systemet infördes och att det således inte är möjligt att den

vägen få kännedom om inkomster under tid dessförinnan. Det har inte heller bedömts möjligt att på annat sätt få kännedom om sådana inkomster på ett administrativt hanterbart sätt. Betydelsen av dessa inkomster för pensionsutfallet från det reformerade systemet torde dessutom vara begränsat. Eftersom pensionsrätt inte kan tjänas in före 16 års ålder, skulle det endast för personer födda år 1943 eller tidigare vara möjligt att få något utbyte i pensionshänseende av inkomster under 1950-talet. Av dessa personer är det bara de som är födda år 1938 eller senare som berörs av de reformerade reglerna. Inkomster under 1950-talet skulle således ha betydelse för pensionsutfallet enbart för dem som är födda under åren 1938–1943. Tjugondelsinfasingen innebär dessutom att ålderspensionen för dessa årsklasser till stor del kommer att beräknas enligt de hittillsvarande reglerna, där avsaknaden av uppgifter om 1950-talsinkomsterna har ännu mindre betydelse. Vi föreslår alltså att pensionsgrundande inkomst för förfluten tid skall beräknas för åren 1960–1998.

På grund av att endast inkomster överstigande ett basbelopp är pensionsgrundande inom ATP-systemet finns i poängregistret inga inkomstuppgifter beträffande personer som under ett år har haft inkomster om högst ett basbelopp. Om sådana mycket låga årsinkomster i förfluten tid skulle grunda pensionsrätt inom det reformerade pensionssystemet, skulle det bli nödvändigt att uppgifter härom införskaffades från andra register eller från den enskilde själv, vilket TCO anser borde vara möjligt. I Ds 1995:41 gjordes dock bedömningen att detta var praktiskt ogenomförbart, varför det föreslogs att inkomster som under ett år i förfluten tid inte överstigit ett basbelopp inte skall grunda pensionsrätt i det reformerade ålderspensionssystemet. Regeringen gör samma bedömning och föreslår att inkomster som under ett år i förfluten tid inte överstigit ett basbelopp inte skall läggas till grund för pensionsrätt i det reformerade pensionssystemet.

En följd av den angivna ordningen blir således i praktiken att den som under ett år i förfluten tid haft inkomster som endast obetydligt överstigit ett basbelopp kommer att tillgodoräknas pensionsrätt i det reformerade systemet beräknad på hela inkomsten medan den som haft inkomster om högst ett basbelopp för det året inte kommer att tillgodoräknas någon pensionsrätt alls på grundval av inkomsten. För de allra flesta som haft inkomster under ett visst år torde dock inkomsten ha överstigit ett basbelopp. Sannolikt är det få som haft så låga inkomster som det här är fråga om under mer än enstaka år. Tjugondelsinfasingen medför också att ett eventuellt bortfall av pensionsrätt får ett begränsat genomslag för dem som är födda under något av åren 1938–1953. Till detta kommer att personer med låg inkomstrelaterad pension kommer att kompenseras genom det garantipensionssystem som föreslås ersätta nuvarande pensionssystemets grundskydd.

En annan konsekvens av att poängregistret används som bas vid fastställandet av pensionsrätt för förfluten tid blir att inkomster överstigande förmånstaket i ATP-systemet – 7,5 basbelopp – inte kommer att beaktas vid beräkningen av sådan pensionsrätt i det reformerade systemet, eftersom dessa inkomster inte ger upphov till pensionspoäng för ATP. Enligt de antagna riktlinjerna skall det dock finnas ett intjänandetak även

i det reformerade systemet. För förfluten tid föreslås det taket motsvara ATP-taket (se föregående avsnitt), varför den nu angivna begränsningen blir utan betydelse.

Det är således den registrerade pensionspoängen för varje år som föreslås utgöra utgångspunkten för den pensionsgrundande inkomst som för år i förfluten tid skall beräknas för den enskilde i det reformerade ålderspensionsystemet. Den enskilde kommer därmed inte, genom att hänvisa till sin självdeklaration eller annat underlag, att kunna få till stånd en beräkning av pensionsgrundande inkomst för tid före år 1960 eller en högre pensionsgrundande inkomst för år i förfluten tid än vad som följer av en omräkning av pensionspoängen. Det senare gäller såväl i de fall då det har registrerats pensionspoäng för den berörde som då någon sådan poäng inte registrerats på grund av att inkomsterna inte har överstigit ett basbelopp. Om däremot den enskilde kan visa att han för något år har tillgodoräknats pensionspoäng som inte är korrekt beräknad i förhållande till den pensionsgrundande inkomst som för det året har fastställts av skattemyndigheten, bör beräkningen göras utifrån rätt pensionspoäng. I sådant fall bör naturligtvis även registreringen av pensionspoängen korrigeras. Detsamma gäller om den pensionsgrundande inkomsten för senare år exempelvis ändras på grund av ändrad taxering eller om det i efterhand visar sig att pensionspoäng på grund av underlåten avgiftsbetalning inte borde ha tillgodoräknats.

Den metod som föreslås för beräkning av pensionsgrundande inkomst i förfluten tid innebär att förvärvsinkomster och socialförsäkringsersättningar grundar pensionsrätt i det reformerade pensionssystemet under förutsättning att de har varit pensionsgrundande inom ramen för ATP-systemet. Socialförsäkringsersättningar m.m. som har utgetts under förfluten tid skall således medföra rätt till pension i det reformerade systemet i den mån de under ett aktuellt år varit pensionsgrundande för ATP enligt då gällande regler. De socialförsäkringsersättningar m.m. som i dag är pensionsgrundande har – i den mån de alls har existerat – inte alla grundat pensionsrätt ända sedan år 1960 utan regler härför har införts successivt under årens lopp. Sålunda blev exempelvis sjukpenning, arbetslöshetsersättning och många andra ersättningsformer pensionsgrundande först vid mitten av 1970-talet. Andra ersättningsformer har tillkommit eller har blivit pensionsgrundande vid senare tidpunkter.

Ålderspensionsrätt för förtidspensionärer för förfluten tid

Omräkningen av pensionspoängen medför vidare att förtidspensionärers antagandepoäng, i den utsträckning dessa har gett upphov till ålderspensionspoäng i förfluten tid, grundar ålderspensionsrätt inom det reformerade systemet. Som beskrivits i avsnitt 9 kan en förtidspensionär med antagandepoäng ha tillgodoräknats denna poäng i ålderspensionshänseende helt eller delvis. Möjlighet att tillgodoräknas pensionspoäng på grundval av förvärvsinkomster vid sidan av förtidspension fanns dock inte före år 1980. Dessförinnan tillgodoräknades en förtidspensionär med antagandepoäng i princip alltid – oberoende av pensioneringsgrad – hela denna poäng som ålderspensionspoäng.

För personer som har uppburit förtidspension som beräknats med tillämpning av den nordiska konventionen om social trygghet skall ålderspensionsrätt för förfluten tid beräknas på samma sätt som beskrivits i avsnitt 9.3.

15.3 Pensionsrätt för plikttjänstgöring

Regeringens förslag: Pensionsgrundande belopp för plikttjänstgöring skall för åren 1995–1998 kunna tillgodoräknas den som genomgått grundutbildning enligt

1. lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt,
2. värnpliktslagen (1941:967),
3. lagen (1966:413) om vapenfri tjänst, eller
4. lagen (1980:1021) om militär grundutbildning för kvinnor.

Tillgodoräknande av pensionsgrundande belopp för plikttjänstgöring för år 1995–1998 skall ske enligt i huvudsak samma regler som skall gälla för tid efter den 1 januari 1999.

Pensionsrätt för plikttjänstgöring skall för den angivna tiden kunna tillgodoräknas även den som enligt värnpliktslagen har fullgjort repetitionsutbildning i omedelbar anslutning till grundutbildning.

Promemorians förslag: Förslaget i Ds 1995:41 stämmer överens med regeringens förslag.

Remissinstanserna: *Tjänstemännens centralorganisation (TCO)* anför att det för att inte sätta den nu förvärvsaktiva generationen i ett oförmånligt läge är nödvändigt att medge pensionsrätt för plikttjänstgöring även för tid före år 1995.

Skälen för regeringens förslag: Enligt de antagna riktlinjerna för pensionsreformen skall pensionsgrundande belopp för plikttjänstgöring tillgodoräknas fr.o.m. år 1995. TCO ifrågasätter detta och anför att om inte den nu förvärvsaktiva generationen skall missgynnas, bör pensionsgrundande belopp för plikttjänstgöring medges även för tid före år 1995. I likhet med vad som uttalades i de allmänna riktlinjerna är det emellertid regeringens uppfattning att effekterna av en vidgad retroaktiv pensionsrätt för plikttjänstgöring inte står i rimlig proportion till de administrativa insatser en sådan ordning skulle kräva. Den senareläggning av ikraftträdandet av det reformerade pensionssystemets intjänanderegler som numera har skett bör dock inte innebära någon förändring vad avser möjligheten att tjäna in pensionsrätt för plikttjänstgöring. Vi föreslår därför att pensionsgrundande belopp för plikttjänstgöring skall få tillgodoräknas fr.o.m. år 1995. Nedan behandlas de regler som föreslås gälla för tillgodoräknande av sådant belopp för tid före lagstiftningens ikraftträdande den 1 januari 1999, dvs. för åren 1995–1998. De regler som föreslås gälla för tid därefter redovisas i avsnitt 10.

Pensionsgrundande belopp för plikttjänstgöring skall, enligt det förslag regeringen här lägger fram, kunna tillgodoräknas en försäkrad som genomgår grundutbildning enligt lagen om totalförsvarsplikt. Även en kvinna som skrivits in för värnplikt eller civilplikt enligt lagen om möj-

lighet för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning skall anses genomgå grundutbildning enligt lagen om totalförsvarsplikt.

Lagen om totalförsvarsplikt och lagen om möjlighet för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning trädde i kraft den 1 juli 1995. För den som under åren 1995–1998 kommer att ha genomgått grundutbildning enligt dessa lagar, kan de regler som föreslagits gälla för framtiden i princip tillämpas fullt ut. Den som uppfyller villkoren i övrigt kommer därigenom att tillgodoräknas ett pensionsgrundande belopp, som beräknas på det antal tjänstgöringsdagar för vilka dagersättning betalats ut.

Under den period som föreslås kunna grunda pensionsrätt för plikttjänst för förfluten tid, åren 1995–1998, kommer emellertid många att ha fullgjort sin grundutbildning enligt äldre lagstiftning, nämligen enligt värnpliktslagen, lagen om vapenfri tjänst eller lagen om militär grundutbildning för kvinnor. I enlighet med de antagna riktlinjerna för pensionsreformen skall även den som fullgör grundutbildning enligt någon av dessa lagar kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för plikttjänstgöring. Av det förslag till övergångsbestämmelser för införande av de reformerade intjänandereglererna för ålderspension som regeringen nu lägger fram framgår därför att grundutbildning enligt någon av dessa lagar i detta sammanhang skall likställas med grundutbildning enligt lagen om totalförsvarsplikt.

De regler som föreslagits gälla för tillgodoräknande av pensionsrätt för plikttjänstgöring för tid efter den 1 januari 1999 skall i princip tillämpas även för den som genomgår grundutbildning enligt någon av de ovan nämnda äldre lagarna. I det följande redovisar vi de avvikelser tillsammans med några förtydliganden som föreslås gälla vid tillgodoräknande av pensionsgrundande belopp för plikttjänstgöring för förfluten tid.

Enligt de antagna riktlinjerna skall endast grundutbildning kunna ligga till grund för tillgodoräknande av pensionsrätt för plikttjänstgöring. Till skillnad mot vad som gäller enligt lagen om totalförsvarsplikt kan emellertid en värnpliktig enligt värnpliktslagen i vissa fall ha fullgjort repetitionsutbildning i omedelbar anslutning till en avslutad grundutbildning. För sådan tjänstgöring utgavs endast dagersättning motsvarande den som utbetalats till den värnpliktige under grundutbildningen och inte, som vid annan repetitionsutbildning, dagpenning som är pensionsgrundande. Under den fortsatta beredningen av pensionsreformen har därför gjorts den bedömningen att även repetitionsutbildning som på detta sätt fullgjorts i omedelbar anslutning till en avslutad grundutbildning bör kunna grunda pensionsrätt. Det förslag som regeringen nu lägger fram har utformats i enlighet härmed.

Pensionsgrundande belopp för plikttjänstgöring skall, enligt det förslag som lagts fram i avsnitt 10, tillgodoräknas en försäkrad under förutsättning att grundutbildningen pågått under minst 120 dagar utan mellankommande beslut som innebär att grundutbildningen avbryts. Därvid skall hänsyn tas endast till dagar för vilka dagersättning enligt lagen om totalförsvarsplikt har utbetalats. För åren 1995–1998 bör dagersättning som utges enligt någon av de äldre lagarna i detta sammanhang likställas med dagersättning enligt lagen om totalförsvarsplikt.

De 120 tjänstgöringsdagar med dagersättning som krävs för att den försäkrade skall kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för pliktjänstgöring behöver inte ha fullgjorts under samma kalenderår. I fall då tjänstgöringen sträcker sig över ett årsskifte, kan sådan pensionsrätt tillgodoräknas under båda kalenderåren. Pensionsgrundande belopp tillgodoräknas för antalet fullgjorda tjänstgöringsdagar under respektive år.

Det nyss sagda aktualiserar frågan om den, som under år 1995 genomgick en grundutbildning som påbörjats redan under år 1994 eller tidigare, skall få tillgodoräkna sig tjänstgöringsdagar före den 1 januari 1995 för uppfyllandet av kravet på minst 120 tjänstgöringsdagar. De antagna riktlinjerna för pensionsreformen ger ingen ledning på denna punkt. Den mest rimliga lösningen – som också är den som regeringen föreslår skall gälla – får anses vara att även tjänstgöringsdagar före den 1 januari 1995 medräknas vid bedömningen om kvalifikationstiden skall anses vara uppfylld. Däremot skall pensionsrätt inte kunna tillgodoräknas för de dagar som fullgjorts före denna tidpunkt.

Förslaget innebär således att en försäkrad, som avslutar en grundutbildning som uppgått till minst 120 dagar i exempelvis februari månad 1995, kan tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för pliktjänstgöring för de dagar som fullgjorts under år 1995 och för vilka dagersättning utbetalats. För dagar dessförinnan tillgodoräknas inte pensionsrätt.

Under förutsättning att den totalförsvarspliktige har uppfyllt kravet på minst 120 dagars tjänstgöring skall, enligt förslaget i avsnitt 10, han eller hon tillgodoräknas ett pensionsgrundande belopp som för varje dag under ett år som grundutbildning enligt lagen om totalförsvarsplikt fullgjorts och för vilken dagersättning uppburits motsvarar 50 % av den genomsnittliga pensionsgrundande inkomsten för samtliga försäkrade under 65 års ålder för vilka det fastställts sådan inkomst, delad med 365.

Som utvecklats i avsnitt 16.4 föreslår vi att beräkningen av det genomsnitt som ligger till grund för inkomstindex för åren 1960–1998 skall grunda sig på Riksförsäkringsverkets pensionspoängstatistikregister, vilket omfattar alla försäkrade födda den 5:e, 15:e eller 25:e i varje månad. Bakgrunden är bl.a. att vissa inkomstuppgifter har rensats bort ur Riksförsäkringsverkets pensionspoängsregister. Enligt vår uppfattning bör samma underlag som ligger till grund för beräkning av inkomstindex för förfluten tid även ligga till grund för den pensionsgrundande inkomst som för förfluten tid skall grunda pensionsgrundande belopp. Under åren 1995–1998 bör således procentsatsen 50 % beräknas på den genomsnittliga pensionsgrundande inkomsten för respektive år enligt Riksförsäkringsverkets pensionspoängstatistikregister.

15.4 Pensionsrätt för barnår

15.4.1 Inledning

Som redovisas i avsnitt 28 föreslås det att personer födda år 1938 eller senare i successivt ökande utsträckning skall få sin ålderspension bestämd enligt reformerade regler. För att undvika att personer som före ikraftträdandet av reformen har tagit hand om barn skall drabbas negativt

i pensionshänseende, skall enligt de antagna riktlinjerna pensionsrätt för barnår kunna tillgodoräknas även för tid före ikraftträdandet av den nya lagstiftningen. Pensionsrätt för barnår skall sålunda – i likhet med vad som skall gälla i fråga om pensionsrätt på förvärvsinkomster m.m. – tillgodoräknas fr.o.m. år 1960 men inte för tid dessförinnan.

I princippropositionen konstaterades att det föreligger praktiska och tekniska problem när det gäller möjligheten att tillgodoräkna pensionsrätt för barnår för förfluten tid. Det överlämnades därför åt den fortsatta beredningen att överväga vilka närmare villkor som skulle gälla för att någon skall kunna tillgodoräknas sådan pensionsrätt. Vad som föreslogs och godtogs av riksdagen var den grundläggande principen att pensionsrätt för barnår skall kunna tillgodoräknas även för förfluten tid.

I Ds 1995:41 förslogs att pensionsgrundande belopp för barnår för förfluten tid skulle tillgodoräknas föräldrar med små barn enligt i huvudsak samma principer som skulle gälla för framtiden. Av administrativa skäl uppställdes dock inte något krav på rättslig vårdnad om barnet eller att föräldern skulle ha bott tillsammans med barnet. Avgörande för rätten till pensionsgrundande belopp för barnår för förfluten tid var i stället själva föräldraskapet. Huvudregeln var vidare att pensionsgrundande belopp för barnår skulle tilldelas modern. Fadern skulle dock kunna tillgodoräknas rätten om han visade att han ensam haft den rättsliga vårdnaden om barnet under hela det aktuella året. Fr.o.m. år 1995 skulle föräldrarna dessutom kunna välja vem av dem som skulle tillgodoräknas rätten.

Under den fortsatta beredningen har dock vissa nya överväganden gjorts vilket medförde att vissa ändringar föreslogs i Ds 1997:67. Regeringens förslag grundar sig huvudsakligen på förslagen i den promemorian.

15.4.2 Villkor för tillgodoräknande av pensionsgrundande belopp för barnår för förfluten tid

Regeringens förslag: Pensionsgrundande belopp för barnår för åren 1960–1998 skall tillgodoräknas fr.o.m. det år barnet föddes t.o.m. det år då barnet fyllde tre år eller, om barnet föddes under månaderna juli – december, fr.o.m. det år då barnet uppnådde ett års ålder t.o.m. det år då barnet fyllde fyra år. Beloppet skall tillgodoräknas den förälder som har fyllt 16 men inte 65 år, som under hela det aktuella året har varit bosatt och försäkrad i Sverige samt som under minst sex månader av året har varit vårdnadshavare för barnet. Barnet måste också ha varit bosatt i Sverige under hela året. Undantag från sistnämnda krav skall gälla för det år barnet föds samt vid dödsfall.

Om båda föräldrarna uppfyller kraven för att tillgodoräknas pensionsgrundande belopp skall den tillgodoräknas beloppet som för det året hade den lägsta pensionspoängen.

Om båda föräldrarna för ett visst år skulle ha haft lika hög pensionspoäng – eller ingen pensionspoäng alls – skall det pensionsgrundande beloppet tillgodoräknas modern.

Har en förälder avlidit efter det aktuella barnåret skall den andre föräldern tillgodoräknas det pensionsgrundande beloppet.

För att fadern skall tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår skall dock krävas att han ansöker om detta. Motsvarande krav uppställs inte när det gäller modern. För att fadern skall tillgodoräknas beloppet skall han också visa att han har haft den rättsliga vårdnaden om barnet i tillräcklig omfattning. Ansökan skall ha kommit in till den allmänna försäkringskassan senast den 31 augusti 1999 om modern lever den 1 januari 1999.

Promemoriornas förslag: Förslaget i Ds 1997:67 stämmer huvudsakligen överens med regeringens förslag. Förslaget i Ds 1995:41 har redovisats i inledningen.

Remissinstanserna: *Riksförsäkringsverket (RFV)*, *Försäkringskassaförbundet* m.fl. tillstyrker förslaget. *Riksskatteverket (RSV)* påpekar att det torde behövas betydande resurser för att skapa ett söksystem som gör det möjligt att ta fram de uppgifter som behövs för tillgodoräkandet av barnår.

Skälen för regeringens förslag: Under åren 1960–1998 kommer det uppskattningsvis att ha fötts drygt fyra miljoner barn i Sverige. Med hänsyn till det synnerligen stora antalet ärenden avseende pensionsgrundande belopp för barnår i förfluten tid som således skall hanteras är det – som också Pensionsarbetsgruppen konstaterade – av största vikt att tillgodoräkandet av pensionsgrundande belopp för barnår för förfluten tid kan ske med så stort mått av automatik som möjligt. Utgångspunkten under den fortsatta beredningen har därför varit att pensionsgrundande belopp för barnår för förfluten tid – liksom i framtiden – så långt som möjligt bör tillgodoräknas med automatik.

Huvudregeln bör således vara att det inte förutsätts någon ansökan från den enskilde. Samtidigt har ambitionen varit att reglerna om barnår i förfluten tid i möjligaste mån skall överensstämja med de regler som föreslås gälla för framtiden. Detta är också något som det framförts önskemål om i remissvaren till Ds 1995:41.

För att ta ställning till vilka villkor som bör gälla för att någon skall kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår för förfluten tid är det nödvändigt att beakta vilka folkbokföringsuppgifter m.m. som finns tillgängliga i olika former av register och hur dessa kan sammanställas på lämpligt sätt. Under beredningens gång har därför synpunkter inhämtats från RSV och RFV. Det har därvid visat sig vara möjligt att med automatik tillgodoräkna pensionsgrundande belopp för barnår i förfluten tid enligt i stort sett samma regler som föreslås gälla för framtiden. Vissa modifieringar är dock nödvändiga av administrativa skäl.

Föräldrar till små barn bör således kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår för åren 1960–1998 enligt i huvudsak samma regler som de som föreslås gälla för tid efter ikraftträdandet av det reformerade ålderspensionssystemet den 1 januari 1999. Således skall sådant belopp kunna därmed tillgodoräknas fr.o.m. det år barnet föddes t.o.m. det år då barnet fyllde tre år eller, om barnet föddes under månaderna juli – december, fr.o.m. det år då barnet har uppnått ett års ålder t.o.m. det år då barnet fyllde fyra år. Vissa avvikelser i förhållande till de regler för

Försäkrad och bosatt i Sverige

För att tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår för tid fr.o.m. år 1999 föreslås, som redovisats i avsnitt 11, att föräldern i fråga skall ha varit försäkrad och bosatt i Sverige under hela det aktuella året. Vidare skall även barnet ha varit bosatt i Sverige under hela året, dock med undantag för barnets födelseår och vid dödsfall. Motsvarande krav bör gälla för tillgodoräknande av pensionsgrundande belopp för barnår för tiden dessförinnan. Som försäkrad föreslås, enligt vad som redovisats i avsnitt 7, att den skall anses vara som respektive år har varit försäkrad för tilläggspension enligt lagen (1959:291) om försäkring för allmän tilläggspension respektive enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL), dock inte den som var försäkrad för tilläggspension enbart på grund av att han eller hon tidigare tillgodoräknats pensionspoäng. Det register som kan användas för att kontrollera att någon varit försäkrad under ett visst år i förfluten tid är pensionspoängsregistret. I poängregistret finns registrerade dels alla som fr.o.m. år 1960 varit 16 år eller äldre och samtidigt bosatta i Sverige oavsett om de tillgodoräknats några pensionspoäng eller ej, dels andra försäkrade som tjänat in pensionspoäng. I poängregistret finns således inte alla registrerade som för ett visst år varit försäkrade för allmän tilläggspension (ATP) i Sverige. De som inte finns med är personer som varit försäkrade utan att ha varit bosatta här och som inte heller har tillgodoräknats pensionspoäng. Denna brist saknar emellertid normalt betydelse, eftersom endast sådana försäkrade som varit bosatta i landet enligt förslaget skall kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår.

När det gäller kravet på att såväl förälder som barn skall ha varit bosatta i landet hela året finns i de ADB-baserade folkbokföringsregistren uppgifter om vilka personer som under någon period i förfluten tid har varit folkbokförda i Sverige. Det gäller således även personer som numera inte är folkbokförda här. Uppgifter om tidpunkter för in- och utvandring finns också. Ett undantag gäller dock för barn som utvandrat från Sverige och därefter avlidit i utlandet före den 1 juli 1991. För dessa saknas ofta information om dödsdagen. Det är således i huvudsak möjligt, om än förenat med omfattande ADB-arbete, vilket också påpekats av RSV, att även för förfluten tid upprätthålla ett krav på att förälder och barn under hela det aktuella året skall ha varit bosatta i Sverige.

I det fall att barnår skall tillgodoräknas en förälder till ett barn som avlidit i utlandet före den 1 juli 1991 bör försäkringskassan, utan att behöva företa någon närmare utredning härom, kunna förutsätta att även barnet var bosatt i Sverige det aktuella året om föräldern var bosatt här. Endast om något skulle framkomma i ärendet som tyder på att så inte var fallet bör försäkringskassan begära att föräldern klargör hur det förhöll sig.

Utgångspunkt för bedömningen av frågan om någon under ett visst år i förfluten tid har varit bosatt i Sverige bör – liksom för framtiden – vara folkbokföringen, dvs. den skall anses ha varit bosatt i Sverige som varit eller bort vara folkbokförd här. I praktiken blir det den faktiska folkbok-

föringen som får läggas till grund för bedömningen. Endast i fall då en person som vill tillgodoräkna sig pensionsgrundande belopp för barnår kan visa att folkbokföringen varit felaktig, bör det finnas skäl att frågå denna.

Till följd av bestämmelserna i förordning (EEG) nr 1408/71 om tillämpningen av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen, som varit gällande i Sverige sedan EES-avtalets ikraftträdande den 1 januari 1994, blir även den som är medborgare i ett land inom EU eller EES (eller statslös eller flykting i ett sådant land) och som förvärvsarbetar i Sverige fr.o.m. år 1994 berättigad till pensionsgrundande belopp för barnår, även om han eller hon inte var bosatt i Sverige. Kravet på bosättning i Sverige kan nämligen inte upprätthållas mot en sådan person. Personen i fråga måste dock ha omfattats av den svenska försäkringen under hela det år för vilket beräkning skall ske. Eftersom nu nämnda personer inte varit folkbokförda i Sverige, kommer de emellertid inte att kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår med automatik utan de får själva begära detta hos den allmänna försäkringskassan.

Sammanfattningsvis föreslår regeringen – i likhet med förslaget i avsnitt 11 – att det som villkor för att en förälder skall kunna tillgodoräknas pensionsrätt för barnår för förfluten tid skall krävas att föräldern under hela det aktuella året har varit försäkrad och bosatt i Sverige samt att även barnet skall ha varit bosatt i Sverige under hela året. För det år barnet föds eller avlider skall dock kravet avses uppfyllt om barnet har varit bosatt i Sverige under den del av året han eller hon har levt.

Anknytning mellan förälder och barn

När det gäller anknytningen mellan förälder och barn uppställs för tid fr.o.m. år 1999 krav på såväl vårdnad om som bosättning tillsammans med barnet det aktuella året. För tiden dessförinnan inställer sig emellertid särskilda administrativa problem när det gäller dessa krav. Medan det på ett relativt okomplicerat sätt går att via ADB-baserade register få fram uppgifter om vilka som är föräldrar till ett barn, finns för tiden före 1980-talet över huvud taget inte något register över vem som i rättslig mening är vårdnadshavare för ett barn. För tiden efter den 1 juli 1991 är det möjligt att via ADB få fram uppgift även om vårdnadshavare. Dock kan endast uppgift om den senaste vårdnadshavaren erhållas på detta sätt. Som nyss nämnts finns uppgifter om vilka personer som i förfluten tid varit bosatta i Sverige. Däremot finns inte några uppgifter om deras folkbokföringsadresser – varken för föräldrar eller barn – för tid före den 1 juli 1991.

För att det inte skall uppstå situationer där tillgodoräknande av pensionsgrundande belopp för barnår skall uppfattas som godtyckligt eller stötande anser regeringen att i vart fall kravet på rättslig vårdnad under minst halva året bör upprätthållas i möjligaste mån även för tiden 1960–1998. Med tanke på den synnerligen stora mängd ärenden som skall hanteras får det dock betraktas som uteslutet att låta systemet för tillgodoräknande av barnår för förfluten tid i sin helhet bygga på ett ansökningsförfarande. Eftersom det i flertalet fall sannolikt också förhållit sig på det

sättet att den som är förälder till ett barn också har haft vårdnaden om barnet bör man, när det gäller pensionsgrundande belopp för barnår i förfluten tid, kunna utgå från ett antagande om att flertalet föräldrar också hade den rättsliga vårdnaden om barnet. Skulle det under handläggningen av ett ärende framkomma något som tyder på att så inte var fallet måste detta givetvis utredas närmare av försäkringskassan.

Det föreslagna kravet på att föräldrar och barn skall ha varit bosatta tillsammans bör däremot inte upprätthållas för förfluten tid eftersom detta i praktiken är omöjligt att utreda.

Regeringen föreslår således att den förälder som skall tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår för förfluten tid även under det aktuella året skall ha varit barnets vårdnadshavare under minst sex månader.

I de flesta fall kommer båda föräldrarna att uppfylla de föreslagna villkoren för att kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår för förfluten tid. Liksom i fråga om pensionsgrundande belopp för barnår i framtiden bör emellertid för samma år i förfluten tid endast en av föräldrarna tillgodoräknas sådant belopp. Detta bör gälla även om föräldrarna har mer än ett barn i de aktuella åldrarna.

Villkoren för tillgodoräkning av pensionsgrundande belopp för barnår för förfluten tid bör av administrativa skäl vara så enkla som möjligt. Anmälnings- eller ansökningsförfaranden bör, som tidigare anförts, så långt som möjligt undvikas. Med hänsyn härtill och till att behovet av kompensation i pensionsrättshänseende torde vara som störst just för kvinnor som haft små barn under 1960- och 1970-talen anfördes det i Ds 1995:41 att mycket talade för att pensionsgrundande belopp för barnår för förfluten tid som huvudregel borde tillgodoräknas endast modern. En sådan regel kan dock, mot bakgrund av att försäkringskassan inte automatiskt kan fastställa vem som har haft vårdnaden om eller sammanbott med barnet, i vissa fall få oacceptabla konsekvenser. I departementspromemorian föreslogs därför att, om fadern visade att han under hela det aktuella året hade haft vårdnaden om barnet och att modern inte haft vårdnaden om barnet någon del av året, skulle fadern kunna tillgodoräknas beloppet. Detta förslag kritiserades av flera remissinstanser. Dessutom måste också den här föreslagna lagstiftningen vara förenligt med rådets jämställdhetsdirektiv 79/7/EEG om successivt genomförande av principen om likabehandling av kvinnor och män i fråga om social trygghet.

Direktiv 79/7/EEG syftar till att successivt genomföra principen om likabehandling av kvinnor och män i fråga om social trygghet. Artikel 7 i direktivet tillåter visserligen att medlemsstaterna utesluter vissa områden från dess tillämpningsområde – däribland fördelar till personer som fosttrat barn – men medlemsstaterna skall också, enligt samma artikel, med jämna mellanrum följa upp frågor som undantagits från direktivet för att kunna avgöra om det mot bakgrund av den sociala utvecklingen på detta område är berättigat att bibehålla undantagen i fråga. Artikel 7(1)(a) i direktiv 79/7/EEG har tolkats mycket strikt av EG-domstolen och domstolen har också vid flera tillfällen förklarat att avsikten med undantaget är att tillåta medlemsstaterna att tillfälligt upprätthålla vissa fördelar för kvinnor så att systemet kan modifieras successivt. Detta synsätt skulle

kunna innebära att medlemsstaterna inte får införa nya former av särbehandling. Denna tolkning stöds också av titeln på direktivet. Det kan därför ifrågasättas om de villkor som föreslogs i Ds 1995:41 för att er hålla pensionsgrundande belopp för barnår för förfluten tid står i fullständig överensstämmelse med direktiv 79/7/EEG, eftersom kvinnan alltid skulle ha rätt till det pensionsgrundande beloppet (såvida hon uppfyller villkoren om bosättning m.m.) oavsett om det var hon som har tagit hand om barnet eller ej.

Med anledning av vad som nu anförts föreslogs i Ds 1997:67 att förutsättningarna för att fadern skulle kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår borde utformas på ett något annorlunda sätt samtidigt som reglerna inte fick innebära en alltför omfattande administration. Förslaget innebar att kravet på vårdnad minst halva året skulle upprätthållas men att försäkringskassan inte skulle behöva utreda vem som var rättslig vårdnadshavare om det inte fanns särskild anledning till det och att något krav på bosättning tillsammans med barnet inte skulle ställas upp. Fadern skulle i stället tillgodoräknas det pensionsgrundande beloppet om han ansökte om och visade, t.ex. genom utdrag ur barnets personakt, domstols dom e.d., att han uppfyllde kraven på vårdnad. Om han då kunde visa att han ensam har haft vårdnaden om barnet (eller barnen, om det fanns flera barn i aktuell ålder) under mer än halva det aktuella intjänandeåret kunde modern inte uppfylla kravet på vårdnad under minst halva intjänandeåret och då skulle fadern tillgodoräknas rätten om han även uppfyllde kraven på försäkring och bosättning m.m. det aktuella året. Om han inte uppfyllde kraven på försäkring, bosättning m.m. skulle i den aktuella situationen ingen av föräldrarna tillgodoräknas beloppet eftersom ingen av dem i så fall uppfyller förutsättningarna för att tillgodoräknas detta. Om fadern inte kunde visa att han ensam hade haft vårdnaden om barnet eller barnen under större delen av året men visade att han haft vårdnaden om barnet eller barnen tillsammans med annan under minst halva året, skulle utgångspunkten för bedömningen av rätten till pensionsrätt för barnår vara att båda föräldrarna uppfyller förutsättningarna härför. I denna situation föreslogs att den tillgodoräknade pensionspoängen för ATP skulle utgöra en lämplig urvals metod. En presumption skulle då föreligga för att den som hade den lägsta pensionspoängen var den som avstått mest från förvärvsarbete för att ta hand om barnet.

Regeringen anser att förslaget i Ds 1997:67 innebär en rimlig avvägning mellan behovet av att ge framför allt kvinnor som varit hemma med barn under 1960- och 1970-talen ett extra tillskott till pensionsrätten i det reformerade pensionssystemet å ena sidan och en rimlig jämställdhetsavvägning å andra sidan. Således bör den förälder som har haft vårdnaden om barnet eller något av barnen under halva intjänandeåret och som – uppfyller villkoren i övrigt – kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår. Därvid föreslår vi att den förälder som har den lägsta pensionspoängen skall tillgodoräknas det pensionsgrundande beloppet. Bedömningen av vem som hade den lägsta pensionspoängen bör göras oberoende av omdebiteringar på grund av obetalda avgifter eller en sådan begäran om undantagande enligt 11 kap. 7 § AFL som, förutom vissa övergångsbestämmelser, upphörde att gälla den 1 januari 1982 – dvs. den

pensionspoäng man skulle ha haft om inte omdebitering eller undantagande hade förekommit bör ligga till grund för bedömningen.

Skulle föräldrarna ha lika poängtal eller helt sakna pensionspoäng föreslogs i Ds 1997:67 att de i stället skulle få dela på det s.k. enhetliga beloppet. *Lagrådet* anför i sitt yttrande att resultatet av en sådan regel är slumpartat och marginaleffekterna stötande, eftersom den kan beröva endera föräldern ett betydligt högre pensionsgrundande belopp. *Lagrådet* förordar i stället att det pensionsgrundande beloppet i detta mycket speciella fall tillfaller modern.

Som *Lagrådet* påpekar kan effekten av den i Ds 1997:67 föreslagna regeln bli slumpartad. Det är nämligen först när fadern genom ansökan visar att han är berättigad till pensionsrätt för barnår som bestämmelsen aktualiseras. En ansökan från fadern kan således få helt annan effekt än den avsedda och, som *Lagrådet* anför, beröva endera föräldern ett betydligt högre pensionsgrundande belopp. Mot bakgrund av den här föreslagna huvudregeln, att den berättigade förälder med lägst pensionspoäng skall tillgodoräknas pensionsrätt för barnår, kvarstår emellertid av bl.a. administrativa skäl behovet av en särregel för situationen då båda föräldrarna har lika eller ingen pensionspoäng. Med den av *Lagrådet* förordade regeln undviks stötande marginaleffekter. Mot bakgrund av att bestämmelsen kan förväntas tillämpas endast i undantagsfall samt då den är betingad av administrativa skäl torde den även stå i överensstämmelse med EG-rättens jämställdhetsregler.

Regeringen föreslår alltså – i likhet med vad *Lagrådet* förordar – att om båda föräldrarna för ett visst år skulle ha haft lika hög pensionspoäng – eller ingen pensionspoäng alls – skall det pensionsgrundande beloppet tillgodoräknas modern. Någon särregel beträffande beräkningen av det pensionsgrundande beloppets storlek föreslås inte i denna situation.

För att förenkla administrationen bör, enligt vad som anförts ovan, en moder som är berättigad till pensionsgrundande belopp för barnår för förfluten tid i regel inte behöva vara aktiv utan pensionsrätten bör tillgodoräknas med automatik. Från denna huvudregel måste dock ett undantag göras och det gäller för moder till barn som avlidit före 1 juli 1991. Barn som avlidit före den 1 juli 1980 finns nämligen inte med i folkbokföringsregistret över huvud taget och för tiden från den 1 juli 1980 till den 1 juli 1991 är registreringen inte helt tillförlitlig. Föräldrar till dessa barn bör därför uppmanas att själva kontakta försäkringskassan för att inte riskera att gå miste om pensionsgrundande belopp för barnår. Detta behöver framgå av den allmänna information om det nya pensionssystemet som kommer att lämnas i samband med införandet av reformen. Det bör också anges i anslutning till de beslut som skall meddelas för förfluten tid. Något formellt krav på att föräldern måste ansöka om barnår i dessa fall bör dock inte uppställas utan skulle försäkringskassan ändå få information om en förälder till ett avlidet barn, bör barnår tillgodoräknas för föräldern. Om fadern vill tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår föreslår vi emellertid, i samtliga fall, att det krävs att han ger in en skriftlig ansökan härom till försäkringskassan samt att han visar att han är berättigad till pensionsgrundande belopp för barnår. Detta bör gälla oavsett om det finns någon moder som uppfyller villkoren för att tillgodoräknas pensionsrätt eller ej.

Ett särskilt problem uppstår om modern skulle ha avlidit efter det aktuella barnåret. Det är nämligen inte alltid som uppgifter om en avlidens persons pensionspoäng finns kvar. Det kan således bli omöjligt att fastställa om fadern hade den lägsta pensionspoängen det aktuella året. Eftersom det då å andra sidan inte heller finns någon annan som är berättigad till beloppet bör fadern i sådana fall alltid vara berättigad till pensionsgrundande belopp för barnår om han kan visa att han haft vårdnaden om barnet eller, vid flera barn i aktuell ålder, någon av barnen i minst sex månader under året. Även i denna situation bör dock erfordras att fadern ansöker om beloppet. Han behöver naturligtvis också uppfylla de tidigare nämnda kraven på försäkring och bosättning m.m. Vad gäller kravet på att fadern skall visa att han var vårdnadshavare för barnet bör man i detta fall t.ex. kunna godta bevis om att föräldrarna i fråga var gifta med varandra det aktuella året.

Adoptivföräldrar, särskilt förordnade vårdnadshavare, m.fl.

För att i någon mån begränsa administrationen bör endast föräldrar (därmed avses såväl biologiska föräldrar som adoptivföräldrar) kunna tillgodoräknas pensionsrätt för barnår i förfluten tid. Den möjlighet att tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår som för framtiden föreslagits finnas för särskilt förordnad vårdnadshavare och den som med socialnämnds medgivande tagit emot ett utländskt barn i syfte att adoptera det bör således endast avse år fr.o.m. lagstiftningens ikraftträdande. Detsamma bör gälla i fråga om möjlighet för den som är ensam berättigad till pensionsgrundande belopp för barnår att under vissa förutsättningar överlåta rätten att tillgodoräknas detta belopp till annan försäkrad. Pensionsgrundande belopp för barnår för förfluten tid bör således endast kunna tillgodoräknas en förälder som själv uppfyller samtliga villkor för att kunna tillgodoräknas detta.

Vid tillämpningen av de nu föreslagna reglerna bör den anses vara förälder till barnet som under det aktuella barnåret var registrerad som förälder. Om barnet adopterats skulle således olika föräldrar kunna bli berättigade till pensionsgrundande belopp för barnår för olika år. Beträffande själva adoptionsåret föreslås i Ds 1995:41 att endast adoptivföräldern skulle tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår det året. Eftersom det här föreslås att bara den förälder som haft vårdnaden om barnet under minst halva året är berättigad till beloppet bör detta krav gälla även för dessa fall. Någon särskild regel föreslås därför inte för adoptionsåret utan den förälder (biologisk- eller adoptivförälder) som har haft vårdnaden om barnet under minst halva året blir berättigad till beloppet även för det året.

En komplikation i detta sammanhang är att det i folkbokföringsregistret för tiden före den 1 juli 1991 inte finns angivet när ett barn adopterades. Adoptivföräldrar som vill tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår bör därför föreläggas att till försäkringskassan ange när de adopterade barnet. I den allmänna information som kommer att lämnas om det nya pensionssystemet bör det också framhållas att en biologisk förälder som har adopterat bort sitt barn före den 1 juli 1991 och som vill tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår för tiden före adop-

tionen bör kontakta försäkringskassan. Det bör också anges i anslutning till de beslut som kommer att meddelas för förfluten tid.

Vad slutligen gäller den föreslagna bestämmelsen i 3 kap. 24 § lagen om inkomstgrundad ålderspension om att den som efter en faderskapsdom fastställts inte vara fader till ett barn ändå bör vara berättigad till pensionsgrundande belopp för barnår för tid före domen, kan denna regel inte tillämpas för förfluten tid på grund av att sådana ändringar inte framgår av folkbokföringsregistren. Endast den som är aktuell vårdnadshavare framgår av registret. Denna regel föreslås därför inte gälla i fråga om domar som vunnit laga kraft före den 1 januari 1999.

Ansökan från fadern

Avsikten är att den försäkrade skall underrättas om beslut om pensionsgrundande belopp för förfluten tid senast den 31 mars 2000. För att förenkla administrationen skall som ovan sagts en moder som uppfyller villkoren för tillgodoräknande av pensionsgrundande belopp för barnår tillgodoräknas sådan pensionsrätt med automatik, medan det för att fadern skall tillgodoräknas beloppet krävs en ansökan härom. En fråga är vid vilken tidpunkt en sådan ansökan, som gäller något år före år 1999, senast bör ges in. Om senast möjliga tidpunkt läggs alltför kort tid efter lagstiftningens ikraftträdande, finns en risk att fäder som i och för sig skulle kunna få pensionsgrundande belopp för barnår för förfluten tid kommer att gå miste om denna rätt på grund av att de inte ansöker i tid. Det kan exempelvis röra sig om personer som vid ikraftträdandet vistas utomlands för kortare eller längre tid och som därför inte uppmärksammar reformen. Det kan också antas att det tar viss tid innan alla delar av reformen blir kända hos allmänheten. Här föreslås därför att en ansökan från en fader, som vill att pensionsgrundande belopp för barnår för ett visst år i förfluten tid skall tillgodoräknas honom, skall ha kommit in till försäkringskassan senast den 31 augusti 1999 i fall då barnets mor levde den 1 januari 1999. Är moder avliden den 1 januari 1999 bör dock ansökan kunna ges in även senare. Någon yttersta tidsgräns bör inte gälla för sådana fall.

Även i situationen då modern efter omprövning fräntas barnårsrätten bör, som föreslås i avsnitt 27, fadern kunna begära omprövning av sin pensionsrätt utan hinder av att ansökan om pensionsgrundande belopp för barnår inte har skett inom den föreslagna tidsfristen.

15.4.3 Beräkning av pensionsgrundande belopp för barnår för förfluten tid

Regeringens förslag: Beräkningen skall i princip göras på samma sätt som i fråga om pensionsgrundande belopp för barnår för framtiden.

Promemoriorernas förslag: Förslaget överensstämmer med förslagen i Ds 1995:41 och Ds 1997:67.

Remissinstanserna: Inga remissinstanser har haft några invändningar mot förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Med vissa modifieringar är det möjligt att beräkna pensionsgrundande belopp för barnår för förfluten tid på i allt väsentligt samma sätt som föreslagits i avsnitt 11 för barnår i framtiden. Beräkningarna kommer att kunna ske med ledning av de uppgifter om tillgodoräknade pensionspoäng inom nuvarande ATP-system som finns i register hos RFV. Beräkningen av pensionsgrundande belopp för barnår under åren fr.o.m. 1960 t.o.m. 1998 bör således beräknas enligt det av de tre alternativa beräkningssätt som i det enskilda fallet ger det mest förmånliga utfallet. De tre alternativen är:

1. en utfyllnad upp till summan av den enskildes pensionsgrundande inkomst och eventuellt pensionsgrundande belopp för förtidspension året före barnets födelse,
2. en utfyllnad upp till 75 % av den genomsnittliga pensionsgrundande inkomsten under intjänandeåret för alla försäkrade med sådana inkomster,
3. det för intjänandeåret gällande inkomstbasbeloppet

Som framgår av avsnitt 15.3 föreslås att den genomsnittliga pensionsgrundande inkomsten för förfluten tid skall beräknas på ett något annorlunda sätt än för framtiden.

Det för alla försäkrade enhetliga beloppet enligt beräkningsalternativ 3 för förfluten tid bör då motsvaras av det vid respektive års ingång gällande basbeloppet enligt lagen om försäkring för allmän tilläggspension eller enligt AFL (fr.o.m. år 1995 det förhöjda basbeloppet).

Den anmälningsskyldighet för inkomster som förvärvats vid arbete utomlands m.m. som har föreslagits gälla för framtiden bör däremot inte gälla för förfluten tid. Eftersom pensionsgrundande belopp för barnår skall tillgodoräknas så långt tillbaka i tiden som fr.o.m. år 1960 och eftersom ett mycket litet antal personer i realiteten kan komma att beröras av en sådan regel, är det inte rimligt att ålägga de försäkrade någon sådan anmälningsskyldighet för förfluten tid.

Förutom de avvikelser från de föreslagna reglerna för tillgodoräknande av pensionsgrundande belopp för framtiden som redovisats ovan följer vissa mindre modifieringar av närmast teknisk natur av att vissa beräkningar saknas för förfluten tid. Det första år för vilket pensionsgrundande belopp för barnår skall tillgodoräknas skall, som tidigare föreslagits, vara år 1960. Pensionsgrundande belopp för barnår föreslås kunna tillgodoräknas för barnets fyra första levnadsår eller, om barnet är fött under någon av månaderna juli – december, för dess andra till femte levnadsår. Med levnadsår avses här kalenderår. Barn för vilka pensionsgrundande belopp för barnår kan tillgodoräknas kan därför vara födda redan på hösten år 1956. Vid beräkningen av det pensionsgrundande beloppet för barnår enligt beräkningsalternativ 1 skall summan av den försäkrades pensionsgrundande inkomst och övriga pensionsgrundande belopp under det aktuella barnåret (utfyllnadsinkomsten) fyllas ut till dennes pensionsgrundande inkomst året före barnets födelse (den individuella jämförelseinkomsten). Pensionsgrundande inkomst för år i förfluten tid kommer att beräknas på grundval av de pensionspoäng för ATP som registrerats för den försäkrade. Det första år för vilket pensionspoäng tillgodoräkna-

des och registrerades var år 1960. En konsekvens av förslaget blir därför att en beräkning enligt alternativ 1 inte alltid är möjlig. Pensionsgrundande belopp för barnår som skall tillgodoräknas föräldrar till barn som är födda under år 1960 eller tidigare får därför fastställas till det högsta av de belopp som erhålls genom en beräkning enligt alternativ 2 och 3 i dessa fall. Beloppet kommer då att erhållas antingen genom en utfyllnad till 75 % av genomsnittsinkomsten för alla försäkrade under 65 års ålder det aktuella året (den generella jämförelseinkomsten) eller genom ett tillägg med ett belopp motsvarande det vid årets ingång gällande basbeloppet.

Det krav på att det s.k. förvärvsvillkoret skall vara uppfyllt, som föreslagits i avsnitt 11.6, bör givetvis gälla även för att pensionsgrundande belopp för barnår för förfluten tid skall påverka storleken av den pension som skall betalas ut.

15.5 Fastställande av pensionsrätt för förfluten tid

Regeringens förslag: Pensionsrätt för förfluten tid skall fastställas i anslutning till lagstiftningens ikraftträdande den 1 januari 1999. De allmänna försäkringskassorna skall beräkna pensionsgrundande inkomst samt fatta beslut om pensionsgrundande belopp och pensionsrätt för varje år i förfluten tid.

Beslut om pensionsrätt för förfluten tid skall fattas av den försäkringskassa där den försäkrade är eller skall vara inskriven när beslutet fattas. För försäkrade som inte skall vara inskrivna hos försäkringskassa skall beslutet fattas av Stockholms läns allmänna försäkringskassa. Beslut skall få fattas genom automatisk databehandling av Riksförsäkringsverket för den allmänna försäkringskassans räkning.

Senast den 31 maj 1999 skall försäkringskassan skriftligen ha underrättat den enskilde om beslut om den pensionsrätt för premiepension som tillgodoräknats henne eller honom för åren 1995–1997.

Senast den 31 mars 2000 skall försäkringskassan skriftligen ha underrättat den enskilde om beslut om pensionsgrundande belopp och pensionsrätt för inkomstpension som tillgodoräknats honom eller henne för tid före den 1 januari 1999 och om den pensionsrätt för premiepension som tillgodoräknats honom eller henne för intjänandeåret 1998. Beslutsunderrättelse behöver inte sändas till personer som vid tidpunkten för beslutet inte är inskrivna i någon försäkringskassa.

För beslut om pensionsrätt för premiepension för åren 1995–1997 skall enligt huvudregeln en begäran om omprövning från den enskilde ha kommit in till den allmänna försäkringskassan senast den 30 juni 2000. För beslut om pensionsrätt i övrigt och om pensionsgrundande belopp för åren 1960–1998 skall enligt huvudregeln begäran från den enskilde om omprövning ha kommit in till den allmänna försäkringskassan senast den 30 juni 2001. Motsvarande tidpunkter skall gälla för överklagande av Riksförsäkringsverket.

Promemorians förslag: Förslaget i Ds 1995:41 stämmer i huvudsak överens med regeringens förslag med undantag för att regeringen nu föreslår att pensionsrätt för förfluten tid skall fastställas vid två tillfällen och att underrättelse om pensionsrätt för förfluten tid endast skall behöva lämnas till den som vid beslutstillfället är inskriven hos någon försäkringskassa.

Remissinstanserna: *Riksförsäkringsverket* anser att underrättelse i fråga om pensionsrätt för förfluten tid bör få underlåtas i de fall personer inte är inskrivna hos någon försäkringskassa. *Pensionärernas Riksorganisation* tillstyrker förslagen.

Skälen för regeringens förslag: Pensionsrätt för förfluten tid skall, enligt de antagna riktlinjerna, tillgodoräknas år för år fr.o.m år 1960. I Ds 1995:41 föreslogs att fastställande av pensionsrätt för respektive år skulle komma att ske vid ett enda tillfälle. Enligt de antagna riktlinjerna för pensionsreformen skall detta ske i anslutning till ikraftträdandet av de reformerade reglerna för intjänande av pensionsrätt. Eftersom den pensionsgrundande inkomsten för år 1998 – som är det sista året som omfattas av de föreslagna reglerna om pensionsrätt för förfluten tid – inte fastställs förrän under hösten år 1999, kommer dock beslut om tillgodoräkning av pensionsrätt för förfluten tid att kunna ske tidigast under slutet av år 1999 och underrättelse om sådant beslut skulle då ske tidigast i början av år 2000.

Under den fortsatta beredningen har det emellertid ifrågasatts om inte den försäkrade dessförinnan borde få beslut om den pensionsrätt som tillgodoräknats i premiepensionssystemet under åren 1995–1997. Det torde vara angeläget för den försäkrade att så tidigt som möjligt få besked om sin tillgodoräknade pensionsrätt för premiepension för att därigenom få möjlighet att välja den fond som skall förvalta premiepensionsmedlen. För åren 1995–1998 skall, som nämnts ovan, pensionsrätt för premiepension grundas endast på pensionsgrundande inkomst. Sådan inkomst är känd ungefär ett år efter intjänandeåret. Den pensionsgrundande inkomsten för åren 1995–1997 är alltså känd i slutet av år 1998. Av administrativa skäl bör ett sådant beslut kunna meddelas några månader in på år 1999. Regeringen föreslår därför att beslut om fastställande av pensionsrätt i premiepensionssystemet för åren 1995–1997 skall fattas senast den 31 maj 1999.

Beslut om fastställd pensionsrätt för förfluten tid i fördelningssystemet skall däremot inte grundas endast på pensionsgrundande inkomst utan även på bl.a. pensionsgrundande belopp för barnår. Sådana beslut bör därför den enskilde underrättas om samtidigt som underrättelse sker om beslut om pensionsrätt i båda systemen och om pensionsgrundande belopp för år 1998. Beslut för det året kan meddelas först i början av år 2000 då den pensionsgrundande inkomsten för år 1998 är känd. Regeringen föreslår således att underrättelse om fastställd pensionsrätt för förfluten tid, inkluderat den pensionsrätt som för år 1998 tillgodoräknats i premiepensionssystemet, liksom pensionsgrundande belopp före år 1999 skall lämnas senast den 31 mars 2000.

Frågan om vilken myndighet som skall fatta beslut om pensionsrätt för förfluten tid behandlades varken i Pensionsarbetsgruppens betänkande eller i princippropositionen. Vad gäller tid efter lagstiftningens ikraftträ-

dande den 1 januari 1999 har ovan i avsnitt 13 föreslagits att skattemyndigheten skall fastställa den pensionsgrundande inkomsten och att allmän försäkringskassa skall fastställa andra pensionsgrundande belopp samt pensionsrätt för året. Eftersom tillgodoräkandet av pensionsrätt för pensionsgrundande inkomst för förfluten tid föreslås grunda sig på pensionspoäng för ATP som finns registrerade hos RFV, finns det emellertid inga skäl att skattemyndigheten skall fatta något av de erforderliga besluten.

Regeringen föreslår att pensionsgrundande belopp och pensionsrätt för förfluten tid skall fastställas av den allmänna försäkringskassan. Vi föreslår vidare att besluten bör fattas av den försäkringskassa där den försäkrade är eller skall vara inskriven när beslutet fattas. För försäkrade som inte för det året skall vara inskrivna hos någon försäkringskassa föreslår vi att besluten fattas av Stockholms läns allmänna försäkringskassa. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer bör dock få meddela kompletterande regler angående vilken försäkringskassa som skall meddela beslut. Regeringen föreslår vidare, av skäl som redovisats i avsnitt 13 ovan, att beslut som fattas med hjälp av automatisk databehandling skall få fattas av Riksförsäkringsverket för försäkringskassans räkning. *Lagrådet* invänder i sitt yttrande mot den av regeringen föreslagna beslutsordningen. Av skäl som redovisats i avsnitt 13 vidhåller vi emellertid förslaget i denna del.

Beräkning av pensionsrätt för pensionsgrundande inkomst kommer som tidigare redovisats att ske genom en bearbetning av den registrerade pensionspoängen för ATP. Detsamma gäller för pensionsrätt i anledning av förtidspension. Uppgifter som behövs för den beräkningen har försäkringskassan redan tillgång till. För att kunna tillgodoräkna pensionsgrundande belopp för barnår och pliktjänstgöring för förfluten tid måste försäkringskassan få tillgång till uppgifter från andra myndigheter. Hur detta bör gå till i fråga om pensionsgrundande belopp för barnår redovisas i avsnitt 15.4. När det gäller pensionsgrundande belopp för pliktjänstgöring bör det åligga Totalförsvarets pliktverk att lämna erforderliga uppgifter.

Som utvecklats i avsnitt 13 bör en försäkrad årligen underrättas om bl.a. den pensionsrätt och de pensionsgrundande belopp som har tillgodoräknats honom eller henne inom det reformerade pensionsystemet samt om fastställda pensionspoäng. Sådan underrättelse bör givetvis lämnas även i fråga om pensionsrätt och pensionsgrundande belopp för förfluten tid som år för år tillgodoräknas den försäkrade. Regeringen föreslår som nämnts ovan att försäkringskassan skall lämna denna information skriftligen vid två tillfällen, dels senast den 31 maj 1999, dels senast den 31 mars 2000. I Ds 1995:41 föreslogs att underrättelse inte skall behöva lämnas till personer som inte är inskrivna hos allmän försäkringskassa om adressen är okänd. RFV har mot detta invänt att sökningar efter eventuella adresser medför ett administrativt merarbete och har därför föreslagit att underrättelser för förfluten tid skall kunna underlåtas såvitt gäller personer som inte är inskrivna hos försäkringskassan. Regeringen delar denna uppfattning och föreslår därför att underrättelse inte behöver sändas till personer som inte är inskrivna hos någon allmän försäkringskassa. Det får dock ändå anses åligga den försäkringskassa som har

kännedom om adressen till en icke inskriven person att sända en under rättelse om beslutad pensionsrätt till denne. Som framgår av avsnitt 27 föreslås det att en person som inte har fått kännedom om ett beslut om bl.a. pensionsrätt skall få begära omprövning av beslutet inom två månader från det att han eller hon fick kännedom om beslutet. Därigenom kommer en person som inte var inskriven hos någon försäkringskassa och därför inte har fått del av beslutet inom föreskriven tid, ändå inte att gå miste om den möjligheten att begära omprövning av beslutet om han eller hon anser att detta är felaktigt.

Pensionspoängen för ATP för något av åren 1960–1998 kan i vissa fall – t.ex. på grund av omtaxering – komma att ändras efter det att beslut om pensionsrätt för förfluten tid inom det reformerade ålderspensionssystemet redan har fattats. I sådana fall bör försäkringskassan ex officio ändra beslutet om pensionsrätt för förfluten tid. Förslag till regler i övrigt rörande omprövning och överklagande av beslut om tillgodoräknande av pensionsgrundande belopp och pensionsrätt för förfluten tid redovisas i avsnitt 27.

16 Inkomstindex

16.1 Inledning

Enligt de av riksdagen antagna riktlinjerna för det reformerade ålderspensionssystemet skall detta system vara avgiftsbestämt. Värdet av intjänade pensionsrätter i fördelningssystemet skall räknas om på ett sådant sätt att avgiftsnivån i ålderspensionssystemet kan ligga fast utan att det uppkommer varaktig obalans mellan avgiftsintäkter och pensionsutbetalningar. Tillfälliga under- eller överskott kan dock uppkomma och skall regleras med en buffertfond. Vidare skall systemet bygga på livsinkomstprincipen, vilket bl.a. innebär att samtliga års pensionsgrundande inkomster under förvärvslivet skall ligga till grund för beräkning av inkomstpension. I ett sådant system bör varje års pensionsgrundande inkomst väga lika tungt i beräkningen av inkomstpensionen oavsett när under förvärvslivet de tjänas in. Dessa principer förutsätter att värdet av intjänad pensionsrätt avseende inkomstpension räknas om med hänsyn till inkomstutvecklingen i samhället. Därigenom kopplas dessa pensionsförmånens värde till utvecklingen av de inkomster ur vilka de utgående inkomstpensionerna finansieras. Vidare medför en sådan omräkning att intjänad pensionsrätt behåller sitt värde relativt den allmänna inkomstnivån. Denna omräkning av pensionsförmånerna kan betraktas som en avkastning på pensionsförmögenheten och fyller därmed i viss mån samma funktion som avkastningen i ett premiereservsystem eller som räntan för vanligt banksparande. Omräkningen skall ske genom att pensionsförmånerna räknas om med den årliga förändringen i ett index.

I detta avsnitt lämnar regeringen förslag till benämning av det index som föreslås användas för omräkning av pensionsförmåner i fördelningssystemet. Vidare lämnar vi förslag till inkomstmått för detta

index åren 1960–1998 och fr.o.m. år 1999 och år därefter. Dessutom lämnas ett förslag till hur korrigerings skall göras vid beräkningen av index de år indexet påverkas av den föreslagna förändringen av inkomstmättet mellan åren 1998 och 1999.

16.2 Huvudsakligt inkomstmått och benämning av index

Regeringens förslag: Pensionsbehållning och utgående pension i fördelningssystemet skall årligen räknas om med förändringen i ett index benämnt inkomstindex. Inkomstindex skall i huvudsak spegla förändringen i genomsnittlig pensionsgrundande inkomst per person med sådan inkomst.

Avsteg från omräkning av pensionsbehållning och utgående pension med förändringen i inkomstindex skall göras om detta är nödvändigt för att säkerställa den ekonomiska balansen i ålderspensionssystemets fördelningsdel.

Promemoriornas förslag: Förslaget i Ds 1997:67 stämmer överens med regeringens förslag.

I Ds 1995:41 lämnades inget preciserat förslag till definition av det inkomstmått som skall ligga till grund för indexet i det reformerade ålderspensionssystemet. Däremot lämnades en fördjupad analys av olika mått och en redovisning av de för- och nackdelar dessa mått har ur de tre olika stabilitetsaspekter som bl.a. Pensionsarbetsgruppen tagit upp. I promemoriornas lagförslag ingick dock ett förslag till inkomstdefinition och indexutformning som utgick från Pensionsarbetsgruppens förslag och riksdagens principbeslut men som i förhållande till dessa innehöll vissa justeringar och kompletteringar. Liksom Pensionsarbetsgruppens förslag var inkomstmättet i Ds 1995:41:s lagförslag ett genomsnittsmått.

Promemoriornas redogörelse för olika inkomstmått hade sin utgångspunkt i de antagna riktlinjerna, där det bl.a. anfördes att underlaget för det mått på den allmänna inkomstnivån utifrån vilket inkomstindex skall beräknas bör hämtas från ålderspensionssystemets register över de försäkrades pensionsunderlag enligt de reformerade reglerna. Motivet för denna avgränsning var att detta register omfattar den relevanta populationen och att uppgifterna endast i mycket begränsad omfattning blir föremål för revideringar. Vidare finns även andra fördelar med att underlaget för indexberäkningen hämtas inom pensionssystemet och därmed blir oberoende av uppgifter från andra statistikkällor.

Mot bakgrund av den beskrivning som lämnades i promemorian konstaterades – i likhet med Pensionsarbetsgruppens betänkande – att valet av inkomstmått är en avvägning mellan följsamhet gentemot den samhällsekonomiska utvecklingen, finansiell stabilitet i pensionssystemet respektive följsamhet till standardutvecklingen för de yrkesverksamma.

Ds 1995:41

Följande organisationer har i samband med remissyttrandena avseende *Ds 1995:41* lämnat synpunkter på omräkning av ålderspensionsförmån i fördelningssystemet: *Allmänna pensionsfonden (1–3 Fondstyrelserna, nedan AP-fonden)*, *Finansinspektionen*, *Försäkringsförbundet*, *Konjunkturinstitutet (KI)*, *Kommunernas pensionsanstalt*, *Landsorganisationen i Sverige (LO)*, *Pensionärernas Riksorganisation (PRO)*, *Riksförsäkringsverket (RFV)*, *Riksgäldskontoret*, *Tjänstemännens centralorganisation (TCO)*, *Svenska kommunförbundet*.

Endast ett fåtal remissinstanser har antagit promemorians uppmaning att komma med synpunkter på olika mått för den allmänna inkomstutvecklingen. Flera instanser, t.ex. *Riksbanken*, är inte beredda att ta ställning, innan det i promemorian omnämnda djupare analysmaterialet föreligger. Ingen organisation har ingående analyserat följderna av olika val av indexmått. De flesta av de organisationer som berör inkomstmåttfrågan anger att de vill beredas tillfälle att yttra sig i frågan, när ett underlag tagits fram av Socialdepartementet.

AP-fonden förordar ett index kopplat till summan av de pensionsgrundande inkomsterna, eftersom det skapar en följsamhet mellan utvecklingen av pensionsutgifter och avgiftsinkomster. *AP-fonden* menar att möjligheten för fonden att fungera som buffert kan omintetgöras om större avgiftsunderskott uppstår under längre tidsperioder, t.ex. till följd av demografiska förändringar. *SAF/IF* anser att ett index baserat på pensionsgrundande inkomst per försäkrad kan bli en instabilitetsskapande faktor i pensionssystemet. Att basera ett index på den totala lönesumman är enligt organisationerna inte heller bra. Det skulle kunna leda till att pensionsrättigheterna skrivs upp utan att genomsnittslönen ökar t.ex. till följd av att förvärvsfrekvensen ökar. Enligt *SAF/IF* är ett alternativ att tillämpa ett index så att pensionsrättigheterna skrivs upp med den genomsnittliga ökningen av lönen men ej med mer än med ökningen av den totala lönesumman.

Riksgäldskontoret anser att det förefaller lämpligast att skriva fram pensionsbehållningarna med ett inkomstmått som speglar det ekonomiska utrymmet och att man därför bör använda förvärvsinkomster som grund för inkomstindex. Övriga pensionsgrundande ersättningar bör inte ingå i ett inkomstindex, eftersom dessa enligt *Riksgäldskontoret* inte mäter den ekonomiska utvecklingen. *TCO* framför synpunkten att ett inkomstmått bör återspegla den faktiska inkomstutvecklingen för de förvärvsarbetande. *PRO* anser att inkomstindex skall bygga på ett mått som medför följsamhet till standardutvecklingen för de yrkesverksamma. *KI* betonar betydelsen av valet av inkomstmått för det reformerade systemets stabilitet och för storleken på individernas pensioner. Institutet menar att det ännu inte finns underlag för att göra en bedömning i denna fråga.

Ds 1997:67

Allmänna pensionsfonden, 1-3 fondstyrelserna konstaterar att finansiell stabilitet bäst uppnås genom ett summaindex och skulle således vara att

föredra ur AP-fondens synvinkel. Fondstyrelserna konstaterar att mer preciserade beräkningar över belastningen på AP-fonden ännu inte har redovisats. Fondstyrelserna har därför inte möjlighet att bedöma risken att ett genomsnittindex leder till allt för stor finansiell obalans inom systemet. Styrelserna menar vidare att de principer för en balanseringsteknik som förespråkas i promemorian torde kunna utgöra grunden för ett förslag. Fondstyrelserna menar att den beskrivna tekniken saknar en direkt koppling till AP-fondens storlek och föreslår att skulden definieras netto, dvs som summan av intjänade pensionsrätter för förvärvsaktiva och pensionsbehållningar för de pensionerade minus tillgångarna i AP-fonden. En sådan koppling skulle skapa en länk mellan fondens avkastning och pensionerna. *Riksförsäkringsverket (RFV)* anser att en balanseringsprocess som inte är autonom och förutsätter särskilda beslut i det speciella fallet inte ger den förutsägbarhet och stabilitet som är önskvärd. Mot den bakgrunden är det en betydande svaghet att en autonom balanseringsfaktor ännu inte kunnat konstrueras. RFV bedömer dock att en sådan metod kan tas fram och anser därför att en modell som bygger på snittindex men kompletterad med en justeringsfaktor byggd på en skuldkvot kan ligga till grund för regleringen. *Riksrevisionsverket (RRV)* menar att eftersom indexet inte tar hänsyn till de förvärvsarbetandes samlade lönesumma finns det en risk för att indexuppräknningen leder till finansiell instabilitet. RRV anser att det är av stor vikt med en fortsatt beredning av indexeringens konstruktion och tillskapandet av en "broms". *Riksgäldskontoret* har i tidigare yttranden poängterat vikten av att skriva fram pensionsbehållningarna och därmed pensionsutbetalningarna med ett inkomstmått som speglar det reala ekonomiska utrymmet. Kontoret förordar därför förvärvsinkomster som grund för inkomstindex. *Arbetsgivarverket* konstaterar att en alltför generös uppräkning riskerar att ge upphov till finansiell instabilitet i systemet. Verket menar att det i det fortsatta beredningsarbetet är av vikt att systemets finansiella och samhällsekonomiska stabilitet betonas ytterligare. Samtidigt vill Arbetsgivarverket understryka att de inbetalda avgifterna är att betrakta som en fordran på staten och att det därför är rimligt att avgifterna ges en skälig avkastning. *Tjänstemännens centralorganisation (TCO)* har inget att erinra mot den "broms" som föreslås. *Privattjänstemannakartellen (PTK)* stöder principförslaget att inkomstindexeringen skall följa tillväxten och löneutvecklingen. *Sveriges akademikers centralorganisation (SACO)* ställer sig bakom förslaget till inkomstmått och val av inkomstindex även om det förefaller onödigt komplicerat. *Landsorganisationens (LO)* principiella syn är att inkomstindex bör grundas på utvecklingen av genomsnittlig inkomst. För *Försäkringskassaförbundet (FKF)* har en viktig utgångspunkt varit att systemet skall vara finansiellt stabilt. FKF tillstyrker därför förslaget med en broms för indexeringen. *Industriförbundet* vidhåller sitt tidigare förslag om att inkomstindex bör vara ett sammansatt index. Det sammansatta indexet bör räknas upp med den genomsnittliga lönen men ej mer än den totala lönesumman. *SAF* hänvisar till sitt remissvar på Pensionsarbetsgruppens betänkande. *Statistiska centralbyrån (SCB)* konstaterar att någon närmare analys inte givits av förutsättningarna att uppnå de tre stabilitetsmålen, nämligen samhällsekonomisk, finansiell

och standardstabilitet. Möjligheterna att i behövlig grad uppnå dessa tre stabilitetsmål framstår, enligt SCB, som något oklara. SCB anser det angeläget att göra relativt ingående kvantitativa analyser.

Skälen för regeringens förslag: När det gäller valet av det inkomstmått som skall ligga till grund för inkomstindexet finns i huvudsak två principiellt skilda alternativ:

- ett mått på genomsnittsinkomst per person för de förvärvsarbetande
- ett mått på de förvärvsarbetandes samlade inkomstsomma.

Dessa två alternativ kallas nedan, liksom i Ds 1997:67, *genomsnittsinde*x och *summainde*x.

I beredningsarbetet har vid flera tillfällen redogjorts för att valet av inkomstmått har stor betydelse för pensionssystemets förmåga att uppfylla vissa av de mål som har satts upp för systemet. Huvudmålet har ansetts vara att de intjänade pensionsrätterna och de utgående pensionerna, efter avräkning av normen som tillgodoräknats vid beräkningen av pensionen, skall följa utvecklingen av genomsnittsinkomsterna för dem som är i förvärvsaktiv ålder. Indexeringen skall alltså utformas så att man så långt som möjligt undviker stora skillnader i inkomstutvecklingen mellan förvärvsverksamma och pensionärer. Härutöver skall en viss relativinkomst (inkomst i förhållande till rådande genomsnittsinkomst), intjänad i ett visst allmänt realinkomstläge, så långt möjligt ha samma betydelse i pensionshänseende som samma relativinkomst, intjänad i ett annat allmänt realinkomstläge. Det skall med andra ord inte spela någon roll om individens bästa realinkomstår ligger tidigt eller sent i den förvärvsaktiva karriären. Målet, *standardstabilitet*, uppnås bäst genom indexering med genomsnittsinde

x. Vid sidan av huvudmålet om standardstabilitet finns ytterligare mål, eller restriktioner. Ett sådant mål är att pensionsutgifterna på sikt skall följa avgiftsinkomsterna, *finansiell stabilitet*. Ett annat är att utvecklingen av pensionsutgifterna på sikt skall följa utvecklingen av det totala samhällsekonomiska utrymmet, *samhällsekonomisk stabilitet*. Ett finansiellt stabilt system kännetecknas av att systemets avgifter och utgifter över tiden balanserar. Ett samhällsekonomiskt stabilt system kännetecknas av att pensionsutgifternas andel av lönesumman är stabil över tiden. Båda dessa stabilitetsrestriktioner uppnås bäst, om än inte fullständigt, genom indexering med summainde

Målkonflikter

Om genomsnittsinde

att växa snabbare än avgiftsunderlaget. Den buffertfond som finns i systemet riskerar då att tömmas, på lång sikt därför att de intjänade pensionsrätterna blir förhållandevis stora, på kortare sikt därför att de utbetalda pensionerna blir stora i förhållande till avgiftsinkomsterna.

Den sammanvägda målformulering som valts för indexeringen är att systemet så långt som möjligt skall indexeras med genomsnittindex, men att avvikelser härifrån skall göras om systemets finansiella stabilitet hotas. Avvikelser i indexeringen skall inte göras större, eller ske under längre tid, än vad som är nödvändigt för att återställa den finansiella stabiliteten.

Broms för indexeringen

I situationer när systemets finansiella stabilitet hotas bör indexuppräknningen kunna bromsas. En sådan spärr eller broms för indexuppräknningen skulle kunna utformas på olika sätt. Ett alternativ skulle kunna vara att bromsen knyts till buffertfondens storlek i relation antingen till pensionsutbetalningarna (den s.k. fondstyrkan) eller till avgiftsunderlaget. Analyser av sådana konstruktioner har emellertid visat att en broms som kopplas till fondstyrkan tenderar att utlösas så pass sent i en finansiell försvagningsprocess att indexuppräknningen riskerar att behöva reduceras orimligt snabbt och kraftigt. Buffertfonden är så liten i förhållande till pensionssystemets samlade åtagande att en fondminskning, när den väl kommit igång, kan vara svår att hejda. Det rör sig härvidlag om något som liknar en ”snöbollseffekt”.

För att undvika bl.a. denna svaghet med en koppling mellan buffertfondens storlek och inkomstindex bör i stället väljas en annan lösning, nämligen att knyta bromsen för indexeringen till kvoten mellan systemets underförstådda (implicita) pensionsskuld och avgiftsunderlaget.

Ordet implicit används här för att tydliggöra att inkomstpensionen i det reformerade ålderspensionssystemet utgår från ett fördelningssystem. I ett fördelningssystem är systemets samlade pensionsskuld inte fonderad. Buffertfonden i det reformerade systemet utgör i huvudsak en likviditetsbuffert och motsvarar endast en liten del av det samlade ekonomiska åtagandet inom systemet.

Fördelningssystemets implicita pensionsskuld är i princip väldefinierad. Den kan anses bestå av två delar: skulden till dem som ännu är förvärvsaktiva och i färd med att intjäna pensionsrätt och skulden till pensionärerna vilka är i färd med att förbruka sin pensionsförmögenhet. För de förvärvsaktiva består den implicita pensionsskulden vid en viss tidpunkt av de pensionsrätter, omräknade med inkomstindex, som fram till tidpunkten i fråga intjänats av de förvärvsaktiva. I denna del utgörs pensionsskulden av summan av de pensionsbehållningar vilka årligen skall redovisas till var och en av de enskilda försäkrade.

För de pensionerade består pensionsskulden av individernas pensionsbehållningar vid pensionstidpunkten, omräknad med följsamhetsindex och reducerad med de pensionsuttag som gjorts fram till den aktuella tidpunkten. Därutöver skall pensionsskulden i denna del justeras med hänsyn till den förändring som kan ha skett i den återstående medellivslängden vid respektive ålder efter pensionstidpunkten. Förändringar i

medellivslängden skall dock inte direkt påverka en beviljad pensions storlek efter det år den försäkrade fyllt 64 år. Fr.o.m. 65 årsålder ligger det s.k. delningstalet fast för årskullen. Däremot är det naturligtvis så att systemets implicita pensionsskuld till de pensionerade ökar om medellivslängden senare konstateras öka. Om medellivslängden i stället skulle minska, minskar även den implicita pensionsskulden. När systemet är i full funktion består, vid nu rådande relation mellan förvärvsaktiv tid och tid som pensionär, den totala implicita pensionsskulden till ungefär två tredjedelar av skulden till de ännu förvärvsaktiva och till ungefär en tredjedel av skulden till de redan pensionerade.

Minskas den implicita pensionsskulden med behållningen i buffertfonden erhålls fördelningssystemets nettopensionsskuld. Kvoten mellan fördelningssystemets implicita nettopensionsskuld och avgiftsunderlaget kallas här nettoskuldkvoten. Vid perfekt finansiell stabilitet i systemet antar denna kvot ett jämviktsvärde. Detta värde utgörs av den kvot som skulle ha registrerats om summaindex använts för systemet (istället för genomsnittsindex som här föreslås), om buffertfondens avkastning följt summaindexets utveckling och om dödsriskerna inte ändrats sedan den äldsta individen pensionerades. Det sistnämnda skulle innebära att de kohortvisa delningstal som tidigare fastställts korrekt återspeglar de faktiskt uppnådda medellivslängder som fram till den aktuella tidpunkten har kunnat registreras. En negativ avvikelse av en viss storlek mellan jämviktskvoten och den faktiskt registrerade pensionsskuldkvoten skall föranleda en bromsning av indexomräkningen. Bromsningen bör utformas så att den uppkomna avvikelserna elimineras inom ett visst antal år, rimligen mellan 3 till 7 år. Om indexeringen på detta sätt bromsats, och en positiv avvikelse mellan jämviktskvoten och den faktiskt registrerade pensionsskuldkvoten senare uppstår, bör indexomräkningen på motsvarande sätt accelereras, fram till dess inkomstindexet återgått till den nivå inkomstindex skulle ha motsvarat om det varken bromsats eller accelererats.

Inkomstbasbeloppet, som bl.a. styr intjänande- och avgiftstaket i försäkringen, bör dock alltid omräknas med ett inkomstindex som aldrig inbromsats eller accelererats. Skälet härför är att andelen av inkomstsumman som skall försäkras i det allmänna ålderspensions-systemet inte skall påverkas av eventuell finansiell obalans i systemet.

Regeringen föreslår därför att avsteg från omräkning av pensionsbehållning och utgående pensioner med förändringen i inkomstindex skall göras om detta är nödvändigt för att säkerställa den ekonomiska balansen i ålderspensionssystemets fördelningsdel. Något lagförslag till automatisk balansering av fördelningssystemets ekonomiska ställning lämnas dock inte här. Den exakta utformningen av den här översiktligt beskrivna balanseringsmekanismen skall ytterligare utredas innan ett förslag härom kan lämnas. Det fortsatta beredningsarbetet har dock som utgångspunkt att regler om automatisk balansering av fördelningssystemets ekonomiska ställning skall införas. Ett sådant förslag bedöms kunna föreläggas riksdagen i början av år 1999.

I det fall det i den fortsatta beredningen skulle visa sig att den här översiktligt beskrivna metoden för en automatisk balansering av ålderspensionssystemets fördelningsdel inte kan införas bör

Riksförsäkringsverket ges i uppdrag att övervaka systemets finansiella stabilitet. De partier som står bakom pensionsreformen har överenskommit att bestämmelser om automatisk balansering av fördelningssystemet skall införas om det vid den fortsatta beredningen av frågan visar sig vara möjligt. För det fall den fortsatta beredningen skulle visa att det inte går att lagreglera en automatisk balansering av fördelningssystemet så att pensionssystemets finansiella stabilitet därigenom säkras har överenskommit att Riksförsäkringsverket skall ges ett uppdrag att bevaka systemets finansiella stabilitet. I det fall Riksförsäkringsverket beräknar att omräkningen av pensionsförmåner inte kan ske med inkomstindex, utan att systemets finansiella balans hotas, skall ett avdrag från inkomstindexeringen göras. Ett tillägg till inkomstindex skall göras om den finansiella restriktionen för systemet beräknas klara en sådan ökning. Tillägget får dock aldrig medföra att inkomstindexet når över nivån på ett inkomstindex som aldrig vare sig minskats eller ökats genom avdrag eller tillägg.

Målet för den fortsatta beredningen av ett slutligt förslag till inkomstindex är att en metod, i enlighet med vad som redovisats i detta avsnitt, för s.k. automatisk balansering av fördelningssystemets ekonomiska ställning skall ingå i bestämmelserna för inkomstindexeringen. Ett genomsnittsindeks med ett inkomstmått som huvudsakligen utgörs av pensionsgrundande inkomst per person med sådan inkomst kompletterat med en metod för automatisk balansering av systemets ekonomiska ställning har flera goda egenskaper. Ett sådant indeks har genomsnittsindeksens positiva egenskap att omräkna pensionsförmånernas värde så att dessa följer inkomststandarderna för de i yrkesaktivålder. Denna följsamhet upprätthålls så länge och i den utsträckning som det är möjligt för ett autonomt ålderspensionssystem med fast avgiftssats. Indexet är vidare mer finansiellt stabilt än ett summaindeks. Bl.a. kan den automatiska balanseringen utformas så att den beaktar förändringar i medellivslängd. Som ovan beskrivits föreslås detta ske genom att pensionsskulden årligen beräknas med aktuell statistik för överlevnadssannolikheter. Vidare beaktas i nettopensionsskulden den avkastning buffertfonden erhåller. Även buffertfondens eventuella kapitalvinster och kapitalförluster beaktas. Om avkastningen överstiger inkomstindexets utveckling stärks systemets ekonomiska ställning (fonden växer, nettoskulden sjunker och nettopensionsskuldkvoten sjunker). Om buffertfondens avkastning är lägre försvagas systemets ekonomiska ställning. Med ett genomsnittsindeks ackumuleras mer medel i buffertfonden under perioder då avgiftsunderlaget växer snabbare än genomsnittsinkomsterna än vad som skulle vara fallet med ett summaindeks. En förstärkning av systemets ekonomiska ställning sker vid en sådan utveckling samtidigt som pensionsförmånernas värde följer inkomstutvecklingen för de i yrkesaktiv ålder. Därmed skapas ekonomiska förutsättningar för att indexera pensionsförmånerna med förändringen i genomsnittsinkomsten för de i yrkesaktiv ålder under senare perioder när avgiftsunderlaget kan komma att växa långsammare än genomsnittsinkomsten.

Även utan särskilda regler för balansering av systemets ekonomiska ställning skulle, med det genomsnittsindeks som nedan föreslås, det

reformerade ålderspensionssystemet vara ett system med goda finansiella stabilitetsegenskaper. Det här översiktligt beskrivna tillvägagångssättet för att genom bromsning av indexeringen balansera systemet torde huvudsakligen endast behöva tillämpas i vad som historiskt sett får betraktas som ovanliga situationer. När det reformerade systemet trätt i full funktion är det som nämnts ovan bl.a. efter längre perioder med nettoutvandring eller låg nativitet som indexeringen skulle behöva bromsas för att upprätthålla finansiell stabilitet. Vidare finns vissa andra faktorer som påverkar den finansiella stabiliteten. Exempel på sådana är systematiska förändringar av medellivslängden och systematiska samband mellan livsinkomst och livslängd. I och med den gradvisa utfasningen av ATP-beräknade ålderspensionsförmåner skulle även en låg ekonomisk tillväxt under utfasningen av dessa förmåner kunna medföra att indexeringen skulle behöva bromsas. Detta som en följd av att ATP-beräknade ålderspensionsförmåner även under utfasningen har en viss bristande följsamhet till den ekonomiska utvecklingen. Som nämnts ovan innebär genomsnittsindeket att fördelningssystemets ekonomiska styrka kommer att tendera att växa under perioder med befolkningstillväxt. Med ett växande befolkningsantal är därmed risken för att indexeringen skulle behöva bromsas liten. Ett slutet system sådant som det reformerade ålderspensionssystemet bör dock kunna hantera i princip varje finansiell påfrestning oavsett hur liten risken för sådan påfrestning bedöms vara. Förslaget att införa en balanseringsmekanism är ett uttryck för en hög ambitionsnivå när det gäller att skapa ett slutet, finansiellt stabilt ålderspensionssystem.

16.3 Inkomstindex för år 1999 och därefter

Regeringens förslag: Inkomstindex skall mäta den relativa förändringen i ett inkomstmått. Inkomstmättet skall fr.o.m. år 1999 utgöras av en kvot där summan av vissa inkomster som tjänats in av personer mellan 16–64 år delas med antalet personer som under året uppburit sådan inkomst. Inkomsterna som här avses är inkomster som i sig är pensionsgrundande efter avdrag för allmänna pensionsavgifter, samt inkomster i form av förtidspension. Inkomstindex skall fastställas för varje kalenderår och skall för år 1999 vara 100,00. Inkomstindex för år t beräknas så att den procentuella förändringen i indextalet mellan två på varandra följande år, år $t-1$ och år t , motsvarar den genomsnittliga relativa förändringen per år i inkomstmättet mellan åren $t-4$ och $t-1$ frånräknat förändringen i det allmänna prisläget från juni månad år $t-4$ till juni månad år $t-1$ och därefter omräknat med förändringen i det allmänna prisläget mellan juni månad år $t-2$ och juni månad år $t-1$.

Riksförsäkringsverket skall beräkna inkomstindexet som skall fastställas av regeringen varje år. Riksförsäkringsverket skall därvid från Konjunkturinstitutet inhämta underlag för en prognos avseende inkomstutvecklingen år $t-2$ och $t-1$ året före det år indextalet avser (år t).

Promemoriornas förslag: Förslaget i Ds 1997:67 stämmer överens med regeringens förslag.

I Ds 1995:41 lämnades ett förslag till utformning av inkomstindex, som avsågs gälla oavsett definitionen av det inkomstmått som skall ligga till grund för indexet. Vidare föreslogs att oavsett inkomstdefinitionen i övrigt skulle endast inkomster till personer yngre än 65 år ingå i inkomstmåttet. I enlighet med vad regeringen uttalat i princippropositionen (s. 107) föreslogs i Ds 1995:41 att inkomstindexet skulle utformas så att förändringar i inflationstakten skall få ett snabbare genomslag på utgående pensioner än vad som skulle vara fallet med ett rent nominellt index, beräknat som ett treårigt glidande medeltal. För att ge inkomstindex denna egenskap, utan att överge det treåriga glidande medeltalet, föreslogs att inkomstindex räknas om dels med en real faktor som utgör den genomsnittliga reala inkomstförändringen under en treårsperiod, dels med en pridfaktor som utgör det senaste årets pridförändring. En förändring i förhållande till såväl Pensionsarbetsgruppens som princippropositionens förslag var att det sista året i treårsperioden skulle utgöras av en prognos, detta för att undvika en alltför lång tidseftersläpning för den reala faktorn i inkomstindexet. Därmed skulle år t-4 bortfalla ur inkomstindexet och beräkningen för ett visst år (t) fastställas i slutet av år t-1, utgående från en prognos för inkomsterna år t-1 och från fastställda inkomster avseende åren t-2 och t-3. Konjunkturinstitutet föreslogs ges i uppdrag att mot slutet av varje år, på grundval av preliminära uppgifter och prognoser över hushållens inkomster respektive prisutvecklingen, lämna underlag avseende år t-1 för beräkningen av inkomstindex. Avvikelse mellan prognos och utfall föreslogs korrigeras vid indexberäkningen påföljande år.

I promemoriornas lagförslag föreskrevs hur indexet skulle beräknas med utgångspunkt från att indexet skall visa förändringen av genomsnittet av samtliga pensionsunderlag för försäkrade som under det år pensionsunderlaget avser inte fyllt 65 år eller mer. Detta innebär att utöver pensionsgrundande inkomster skulle även s.k. pensionsgrundande belopp för barnår, bakomliggande inkomst vid sjukdom och arbetslöshet, pliktjänst och studier ingå i underlaget för inkomstindex. Vidare innebär promemoriornas lagförslag att inkomster som till sin natur är pensionsgrundande, men som ligger över intjänandetaket i försäkringen, inte skulle ingå i underlaget för beräkningen av inkomstindex. I dessa avseenden skiljer sig lagförslaget i Ds 1995:41 från Pensionsarbetsgruppens och princippropositionens förslag.

Remissinstanserna:

Ds 1995:41

Konjunkturinstitutet påpekar att tidsförläggningen av institutets ordinarie prognosverksamhet kommer att ändras i och med att det statliga budgetåret läggs om till kalenderår. Institutet önskar därför samråda med regeringen och Riksförsäkringsverket innan en proposition föreläggs riksdagen.

Svenska kommunförbundet önskar att inkomstindex skall fastställas tidigare än vad som föreslagits. Förbundet anser att det bör övervägas om inte inkomstindex skulle kunna beräknas med ett års förskjutning, dvs. med promemorian terminologi för åren t-5 till t-2. De fördelar som därmed skulle vinnas är att sista året i inkomstmättet inte utgörs av en prognos och att fastställandet skulle kunna ske i början av år t-1.

Kommunernas Pensionsanstalt menar att det skulle vara av stort värde om tidpunkten för fastställande av inkomstindex kunde tidigareläggas så att det fastställdes i december näst föregående år. En sådan ordning skulle förbättra underlaget för kommunernas och landstingens pensionskostnadsprognoser, dvs. prognoser för skuld- och utbetalningsförändringar.

Ds 1997:67

Riksgäldskontoret anser att det förefaller lämpligast att skriva fram pensionsbehållningarna med ett inkomstmått som speglar det ekonomiska utrymmet och att man därför bör använda förvärvsinkomster som grund för inkomstindex. Övriga pensionsgrundande ersättningar bör inte ingå i ett inkomstindex, eftersom dessa enligt Riksgäldskontoret inte visar den ekonomiska potentialen. Kontoret noterar därför med tillfredsställelse att utredningen valt att exkludera pensionsgrundande belopp från inkomstmättet. Att pensionsgrundande socialförsäkringsersättningar m.m. fortfarande ingår menar kontoret innebär en överskattning av det tillgängliga utrymmet. Däremot anser kontoret att det är relevant att inkludera inkomstandelar över 7,5 basbelopp i inkomst mättet även om dessa inte ger någon pensionsrätt. De bidrar till tillväxten och ingår i det utrymme som indikerar vilken utgiftsnivå ekonomin tål.

TCO framför synpunkten att ett inkomstmått bör återspegla den faktiska inkomstutvecklingen för de förvärvsarbetande. Därför bör även inkomster över intjänandetaket i försäkringen medräknas. Förändringar i den andel av inkomstsumman som hamnar över respektive under inkomsttaket bör enligt *TCO* inte påverka inkomstindex. Samma uppfattning redovisas av *Statens Pensionsverk* som ifrågasätter dock det rimliga i att andelen deltidsarbetande och andelen unga personer med låga inkomster skall påverka beräkningen av inkomstindex.

Konjunkturinstitutet berör förslaget till preliminär kompensation för det senaste årets inflation som indexkonstruktionen kan sägas innebära. Institutet menar att det vore en fördel ur stabiliseringspolitisk synpunkt om den preliminärt beräknade inflationskompensationen så långt som möjligt kunde undvikas.

Försäkringskassan i Göteborg tar upp frågan om dubblering av inkomster i inkomstmättet i de fall förtidspensionen är samordnad med arbetsskadelivränta. Eftersom uppgifter om både livränta, förtidspension och samordningsprocent finns tillgängliga i Riksförsäkringsverkets register föreslår kassan att möjligheterna att ta fram korrekta uppgifter borde utredas. I likhet med utredningen anser Försäkringskassan, dubbleringen vara marginell.

Skälen för regeringens förslag: Utgångspunkten för regeringens förslag är att inkomstindex, inom vissa begränsande ramar, bör avspegla

utvecklingen av inkomststandarden för personer som är 16–64 år och för vilka det fastställs PGI. En utgångspunkt för förslaget är liksom tidigare att underlaget för att beräkna inkomstindex skall vara möjligt att i huvudsak ta fram från Riksförsäkringsverkets register över pensionsunderlag. Frågan är då vilka avvikelser från avgiftsunderlaget som lämpligen bör göras för att ett inkomstindex som avspeglar inkomststandarden skall erhållas. Därvid kan det konstateras att det finns ett stort antal faktorer som påverkar inkomststandarden för personer som är 16–64 år och för vilka det kan ha fastställts PGI som inte avspeglas i avgiftsunderlaget. Som exempel kan nämnas:

- inkomster utöver taket på 7,5 inkomstbasbelopp
- förtidspensioner
- förtida uttag av ålderspension
- pensioner från tidigare arbetsgivare t.ex. vid lägre pensionsålder än 65 år
- änkepension, barnpension
- kapitalinkomster
- stipendier och liknande i Sverige skattefria inkomster
- barnbidrag, bostadsbidrag och socialbidrag.

Eftersom de pensionsgrundande beloppen ingår i avgiftsunderlaget, utan att utgöra en motsvarande inkomst för hushållen, kan avvikelser mellan utvecklingen av avgiftsunderlaget och inkomststandarden även uppkomma genom att pensionsgrundande belopp utvecklas i annan takt än inkomsterna.

Till skillnad från lagförslaget i Ds 1995:41 föreslog Pensionsarbetsgruppen i sitt betänkande Reformerat pensionssystem SOU 1994:20, liksom regeringen i prop. 1993/94:250, att även inkomstdelar över intjänandetaket skulle ligga till grund för beräkningen av inkomstindex. Den första av ovan nämnda faktorer, inkomster över förmånstaket, skulle således beaktas i indexet. Ett skäl för förslaget i Ds 1995:41 är att en nära koppling mellan index och avgiftsunderlag befrämjar systemets finansiella stabilitet. Om den finansiella stabiliteten säkerställs på annat sätt, med automatiskt verkande regler eller genom justeringar av inkomstindex föreslagna av Riksförsäkringsverket, minskar behovet av att koppla inkomstindexet till avgiftsunderlaget.

Det nu föreslagna inkomstmålet kan preciseras enligt följande:

$$\frac{\text{PGI 16–64 åringar} + \text{”PGI” över 7,5 inkomstbasbelopp 16–64 åringar} + \text{utbet. förtidspension}}{\text{Antal personer som uppburit inkomst som anges i täljaren}}$$

Innebörden av ovanstående kvot, inkomstmål, är att man vid indexberäkningen beaktar de två första av faktorerna på listan ovan samt utesluter pensionsgrundande belopp. Förslaget innebär således avvikelser från de faktorer som styr avgiftsunderlaget i tre avseenden. Som framgår av listan ovan utgör de valda avstegen från att enbart beakta ersättningar som ingår i avgiftsunderlaget ett urval av alla de ersättningar och andra faktorer som påverkar ekonomisk standard för personer i förvärsaktiv ålder. Urvalet har bl.a. gjorts utifrån att man i första hand skall lägga till kvantitativt betydelsefulla inkomster som direkt eller indirekt kan sägas vara pensionsgrundande, dvs. utgöra någon typ av arbetsinkomst, inkl.

ersättning för förlorad arbetsinkomst, som till sin karaktär är pensionsgrundande. Därtill skall antalet avvikelser i inkomstmättet från de ersättningar som utgör avgiftsunderlag vara förhållandevis begränsat. De administrativa förutsättningarna för att på ett säkert sätt fånga uppgifterna i inkomstmättet är ytterligare en faktor som beaktats. I de fall det föreslagna inkomstmättet innehåller uppgifter som hittills inte ingått i Riksförsäkringsverkets pensionsregister så skall sådana avsteg inte te sig omotiverat administrativt betungande.

Inkomster som till sin natur är pensionsgrundande, oavsett om de ligger under eller över intjänandetaket, kan sägas vara i sig pensionsgrundande inkomster. Vidare kan utbetald förtidspension sägas vara indirekt pensionsgrundande inkomster eftersom personer som uppbär förtidspension tillgodoräknas en pensionsgrundande inkomst. Den pensionsgrundande inkomst som tillgodoräknas förtidspensionärer beräknas dock inte utgående från den uppburna förtidspensionen utan med utgångspunkt från en s.k. antagandeinkomst. Med denna terminologi fångar det föreslagna indexmättet alla typer av *i sig, direkt* eller *indirekt* pensionsgrundande inkomster. Enligt förslaget skall allmänna pensionsavgifter dras av från de pensionsgrundande inkomster som sådana avgifter beräknats på, se avsnitt 8.2.

Effekten av den föreslagna inkomstdefinitionen jämfört med förslaget i Ds 1995:41, dvs. att ta med inkomstdelar över taket och faktiska förtidspensioner samt att ta bort pensionsgrundande belopp, beror på hur inkomster över taket, förtidspensioner och pensionsgrundande belopp utvecklas. Om inkomster över taket utvecklas långsammare än inkomster under taket, leder det här föreslagna inkomstmättet till en något mindre indexomräkning av pensionsförmånerna än vad som skulle ha blivit fallet med förslaget i Ds 1995:41. Effekten förstärks om pensionsgrundande belopp utvecklas snabbare än pensionsgrundande inkomster. Vid motsatt utveckling, inkomster över taket utvecklas snabbare än övriga inkomster och de pensionsgrundande beloppen utvecklas långsammare, leder det föreslagna inkomstmättet till en något större indexomräkning av pensionsförmånerna än med förslaget i Ds 1995:41.

I och med att inkomster i form av förtidspension föreslås ingå i inkomstmättet kommer mättet att ytterligare något bättre spegla inkomstutvecklingen för personer i yrkesaktiv ålder. Dessutom blir inkomstmättet mer robust för eventuella framtida förändrade gränsdragningar mellan sjukförsäkrings- och förtidspensionssystemen. Inkomster i form av sjukpenning och förtidspension kommer i och med förslaget att behandlas på samma sätt i inkomstmättet.

Förslaget att inkomster i form av förtidspension skall ingå i inkomstdefinitionen kommer att medföra vissa, i sammanhanget ytterst marginella, dubbleringar av inkomst i inkomstmättet. Detta gäller t.ex. när arbetsskadelivränta och förtidspension uppbärs av en och samma person och avser samma inkomstförlust eftersom livräntan då minskas med förtidspensionsbeloppet vid utbetalning samtidigt som livräntan före sådan samordning ingår i den pensionsgrundande inkomsten. Regeringen finner dock inte att det finns anledning att nu söka eliminera denna dubbling. Nackdelarna med den ökade komplexitet ett principiellt

korrekt förfarande i detta avseende skulle medföra, får anses överväga fördelarna med den ordning som i och för sig vore önskvärd.

Regeringen delar de avvägningar som tidigare gjorts att endast inkomster för personer som är mellan 16 och 64 år skall ligga till grund för beräkningen av inkomstindex. Pensionsgrundande inkomster fastställs inte för personer yngre än 16 år, inte heller kan förtidspension vara aktuell för sådana personer. Pensionsgrundande inkomster kommer som förslaget till reformerade regler utformats kunna intjänas och tillgodoräknas personer som är 65 år eller äldre. Dessa inkomster bör dock inte finnas med i inkomstmättet. Motivet härför är att borttagandet av 65-årsgränsen för möjligheten att intjäna pensionsgrundande inkomster inte skall påverka det inkomstmått som ligger till grund för indexeringen. Regeringen föreslår därför att varken personer yngre än 16 år eller äldre än 64 år skall ingå i inkomstmättets nämnare. Pensionsgrundande inkomster intjänade av sådana personer skall därmed inte ingå i inkomstmättets täljare.

Pensionsgrundande inkomster utgörs av inkomster av tjänst och inkomster av annat förvärvsarbete (11 kap. 2 och 3 §§ AFL). I inkomstdefinitionen ingår social- och arbetslöshetsförsäkringsersättningar m.m. Inkomstdelar över 7,5 förhöjda prisbasbelopp ingår inte i definitionen. I dag ingår inte heller inkomstdelar under ett prisbasbelopp. I det framtida systemet kommer gränsen om ett prisbasbelopp, motsvarande folkpensionsdelen i nuvarande ålderspensionssystem, att slopas. Vad som däremot kommer att uteslutas är inkomster som under ett år totalt sett understiger 24 % av prisbasbeloppet, motsvarande grundavdraget i inkomstbeskattningen. Följaktligen kommer inte heller personer som uppburit inkomster understigande 24 % av prisbasbeloppet att ingå i inkomstmättet.

Inkomstindexets konstruktion

Inkomstindex för år 1999 skall enligt förslaget vara 100,00. Den föreslagna indexkonstruktionen innebär att förändringen i inkomstmättet skall beräknas som ett treårigt glidande geometriskt medelvärde. Därmed skall inkomstuppgifter avseende åren 1996 t.o.m. 1999 användas vid beräkningen av inkomstindex avseende år 2000. Inkomstindex som skall beräknas för åren 1960 – 1998 föreslås beräknas med ett delvis annat inkomstmått än det som skall gälla fr.o.m. år 1999. I avsnitt 16.5 föreslås att inkomstindex för åren 2000, 2001 och 2002 skall justeras för effekten av det förändrade inkomstmättet mellan åren 1998 och 1999.

Enligt förslaget i Ds 1995:41 skulle inkomstindex fastställas i december året före det år indexet avser, år t med promemorians terminologi. Beräkningen skulle enligt det förslaget ske med fastställda uppgifter för år t-4 med prognos för år t-1. Avvikelse mellan prognosen och utfallet avseende prognosåret skulle löpande justeras för påföljande år vid beräkningen av inkomstindex.

Flera remissinstanser lämnade synpunkter på förslaget i Ds 1995:41 i detta avseende och framförde kritik mot att inkomstindex med de föreslagna inkomsterna och tidpunkterna kommer att kunna fastställas först i december året före det år inkomstindexet avser. Bl.a. de av

remissinstanserna framförda synpunkterna föranledde att det i Ds 1997:67 föreslogs att inkomstindex skulle fastställas senast i september året före det år indexet avser. Därmed skall två år i indexberäkning utgöras av en prognos. Regeringen delar i dessa avseenden bedömningen i Ds 1997:67.

I och med att de flesta taxeringar för år t-2 är klara i augusti år t-1 kan precisionen i en prognos för inkomsterna år t-2 i september år t-1 antas vara så god att en tidigareläggning av fastställandet av inkomstindex till september år t-1 endast marginellt försämrar kvaliteten i inkomstindexet. Tidigareläggningen av fastställandetidpunkten medför att två i stället för ett av de år som ligger till grund för indexberäkningen kommer att utgöras av prognoser. I och med att avvikelser mellan prognos och utfall på sikt kommer att beaktas är den marginella kvalitetsförsämring som denna tidigareläggning medför endast temporär. I likhet med förslagen i departementspromemoriorna föreslås att ett fastställt indextal aldrig ändras. Detta oavsett om det framkommer en avvikelse mellan prognos och utfall. Korrigeringen för avvikelse mellan prognos och utfall för åren t-2 och t-1 påverkar däremot indexberäkningen som avser indextalet år t+1. Korrigeringen mellan utfall och prognos avseende inkomsterna år t-2 blir slutgiltig i indextalet som avser år t+1. Justeringen för år t-1 blir slutgiltig först vid beräkningen av indextalet som avser år t+2. Eventuella omtaxeringar som föranleder förändringar i inkomstmåttet för de fastställda pensionsrätterna m.m. år t-3 skall inte beaktas vid beräkningen av inkomstindex. Regeringen föreslår, i likhet med vad som föreslagits i departementspromemoriorna, att Konjunkturinstitutet skall ges i uppdrag att årligen göra en prognos av de för inkomstindex aktuella uppgifterna.

Med hänsyn till att inkomstindex skall användas även för utgående pensioner bör det undvikas att det tar flera år innan variationer i inflationstakten får genomslag på pensionsförmånerna. Av detta skäl bör det senaste årets prisförändringar påverka indexomräkningen fullt ut. Detta kan beskrivas som att det utgår en preliminär kompensation för det senaste årets prisförändring som sedan, genom indexets konstruktion, avräknas vid beräkningen av den reala inkomstförändringen. Den metod som föreslogs i Ds 1995:41 för att hålla isär den del av inkomstförändringen som svarar mot förändringar i den allmänna prisnivån och den del som utgör en real, inflationsjusterad inkomstförändring bibehölls i princip i Ds 1997:67. Den reala inkomstförändringen föreslås beräknas genom att kvoten mellan inkomsterna i löpande priser respektive år divideras med kvoten mellan genomsnittligt konsumentprisindex i juni respektive inkomstår. Prisfaktorn beräknas som kvoten mellan konsumentprisindex för juni månad jämfört med konsumentprisindex för juni månad ett år tidigare.

Konjunkturinstitutet har i sitt remissyttrande över Ds 1997:67 anfört att det vore en fördel ur stabiliseringspolitisk synpunkt om den preliminärt beräknade inflationskompensationen så långt som möjligt kunde undvikas. De stabiliseringspolitiska fördelarna med att låta förändringar i inflationstakten få genomslag på pensionsförmånerna först efter flera år måste ställas mot de nackdelar en sådan fördröjning skulle medföra för pensionärerna. Utöver de stabiliseringspolitiska nackdelarna med att inkomstindexet speglar en genomsnittlig årlig utveckling under en

treårsperiod medför konstruktionen att effekterna av förändringar i inkomstindexets förändringstakt får ett något förstärkt genomslag vid omräkningen av pensionsbehållningarna. Vid avvägning mellan de för och nackdelar som den föreslagna konstruktionen innebär har regeringen funnit att övervägande skäl talar för att den i Ds 1997:67 föreslagna metoden för preliminär kompensation för det senaste årets prisförändring skall användas.

Tablå 16.2 Formel för beräkning av inkomstindex

$$I_t = [(U_{t-1}/KPI_{t-1})/(U_{t-4}/KPI_{t-4})]^{(1/3)} * (KPI_{t-1}/KPI_{t-2}) * k_1 * k_2 * I_{t-1}$$

Inkomstmättet (U) = [PGI 16–64 år + ”PGI” över 7,5 inkomstbasbelopp 16–64 år + utbet. förtidspension]
Antal personer som uppburit inkomst som anges i täljaren

I_t, I_{t-1} = inkomstindex för år t respektive år t-1

U_{t-1} = prognos för inkomstmättet för år t-1

U_{t-4} = inkomstmättet för år t-4

$KPI_{t-1}, KPI_{t-2}, KPI_{t-4}$ = konsumentprisindex för juni månad år t-1, år t-2, respektive år t-4

k_1 = korrigeringsfaktor för senare (mer exakt) prognos avseende inkomsterna år t-2

k_2 = korrigeringsfaktor för avvikelser mellan utfall och prognos avseende inkomsterna år t-3.

16.4 Beräkning av inkomstindex för år 1960 t.o.m. år 1998

Regeringens förslag: I beräkningen av inkomstindex för åren 1960–1998 skall inkomstindex avse de inkomster som legat till grund för pensionspoäng, med tillägg av inkomster motsvarande ett prisbasbelopp, per person för vilken pensionsgrundande inkomst har fastställts. Därvid skall beräkningen begränsas till personer som fyllt högst 64 år. Uppgifterna skall hämtas från Riksförsäkringsverkets pensionspoängstatistikregister.

Den relativa förändringen i inkomstindex mellan de på varandra följande åren 1960–1962 skall motsvara den relativa förändringen i inkomstindex mellan år 1960 och år 1961. Den relativa förändringen i inkomstindex mellan år 1962 och år 1963 skall motsvara den genomsnittliga relativa förändringen per år i inkomstindex mellan åren 1960–1962. För år 1964 t.o.m. år 1998 skall inkomstindex beräknas så att den procentuella förändringen i indextalet mellan två på varandra följande år, år t-1 och år t, motsvarar den genomsnittliga relativa förändringen per år i inkomstindex mellan åren t-4 och t-1 frånräknat förändringen i det allmänna prisläget från juni månad år t-4 till juni månad år t-1 och därefter omräknat med förändringen i det allmänna prisläget mellan juni månad år t-2 och juni månad år t-1.

Inkomstindex för vart och ett av åren 1960 t.o.m. 1998 skall fastställas av regeringen.

Promemoriornas förslag: Förslaget i Ds 1997:67 stämmer i huvudsak överens med regeringens förslag. I Ds 1995:41 lämnades inget förslag till särskild definition av inkomstindex för förfluten tid.

Remissinstanserna:

Ds 1995:41

När det gäller beräkningen av pensionsrätter i det reformerade systemet för förfluten tid konstaterar *Konjunkturinstitutet (KI)* att det föreligger en asymmetri i behandlingen av intjänandetaket i framtid och förfluten tid. Detta är beroende på att det inte föreslagits ske någon successiv real nedräkning av taket bakåt i tiden. Som underlag för ett slutligt ställningstagande i frågan om hur intjänandetaket i förfluten tid skall betraktas efterfrågar KI beräkningar på individnivå.

Ds 1997:67

Enligt *Sveriges akademikers centralorganisation (SACO)* bör den retroaktiva uppräkningsen kunna hanteras på ett enklare sätt. Även *Statspensionärernas Riksförbund* anser att inkomstindex bör hanteras på ett enklare och mer likformigt sätt för förfluten tid och framtiden.

Skälen för regeringens förslag: Syftet med omräkning av pensionsförmåner är detsamma för åren 1960–1998 som för tid därefter. Genom att vissa uppgifter i det inkomstmättet som föreslås gälla för inkomstindex fr.o.m. år 1999 nu inte är tillgängliga eller möjliga att inhämta för hela perioden 1960–1998 är det dock nödvändigt med vissa avvikelser vad gäller inkomstmättet för åren före år 1999. Bl.a. finns inte uppgifter om inkomster över förmånstaket i ATP-systemet. Uppgifter om utbetald förtidspension finns inte i det pensionspoängstatistikregister som föreslås användas vid beräkningen av inkomstindex för åren 1960 t.o.m. 1998. Vidare finns inte uppgifter om årsinkomster lägre än ett prisbasbelopp i pensionspoängstatistikregistret. Fr.o.m. år 1999 kommer årsinkomster från 24 % av basbeloppet att ingå i inkomstmättet. I dessa avseenden kommer med regeringens förslag inkomstmättet att avvika från det som föreslås gälla fr.o.m. år 1999.

Hur inkomstmättet skall definieras för beräkningen av inkomstindex i förfluten tid berör i flera avseenden frågan om hur förändringar i regler som gör att inkomsterna i inkomstmättet inte är direkt jämförbara skall tillåtas slå igenom i inkomstindex. I framtiden bör inkomstindex justeras för sådana förändringar som innebär att inkomsterna i inkomstmättet inte blir direkt jämförbara. Hur justeringen för det förändrade inkomstmättet mellan år 1998 och år 1999 föreslås ske beskrivs i avsnitt 16.5.

En förändring av institutionella förhållanden som påverkat storleken av pensionsgrundande inkomst är att flera sociala förmåner blev skattepliktiga år 1974 varvid dessa förmåner även blev pensionsgrundande. Vid denna förändring ökade den pensionsgrundande inkomstsumman genom en administrativ åtgärd. Den pensionsgrundande inkomstsumman ökade procentuellt sett mer än vad antalet personer som uppbar pensionsgrundande inkomst ökade. Därmed ökade den pensionsgrundande snittinkomsten genom förändringen av regelsystemet. Beräkningen av

inkomstindex bör i allmänhet justeras när regelförändringar medför att inkomsterna i inkomstmåttet inte är jämförbara. Enligt denna princip borde inkomstindex justeras för de regelförändringar som påverkat inkomstmåttet under perioden 1960–1998. I det s.k. tredagarsregistret som föreslås användas för beräkningen av inkomstindex i förfluten tid, är dock inte olika typer av pensionsgrundande inkomster specificerade. En rensning för t.ex. den förändring som skedde år 1974 skulle därför behöva göras relativt schablonmässigt. Vidare har som nämnts flera förändringar skett utöver den som skedde år 1974 och som inkomstindex skulle kunna behöva justeras för. Av bl.a. förenklingsskäl föreslår regeringen att det inte skall göras någon justering av inkomstindex för att söka eliminera effekter av olika regelförändringars påverkan på inkomstmåttet åren 1960–1998. Underlaget för beräkningen av inkomstindex för denna period blir härigenom entydigt.

Fram till den 1 juli 1976 var den allmänna pensionsåldern 67 år. PGI beräknades då även för det år inkomsttagaren var 65 år. Vidare har personer födda år 1927 eller tidigare enligt övergångsbestämmelser kunnat intjäna pensionsrätt under 65-årsåret även efter den 1 juli 1976. Det sista år som pensionsrätt har kunnat fastställas avseende inkomster intjänade av personer som är 65 år var år 1992 då de som är födda år 1927 blev 65 år. Frågan uppkommer därmed om inkomster som tjänats in av personer under det år de fyllt 65 år skall vara med i beräkningen av indexserien under åren 1960–1998. Effekten på inkomstindex av att ta med inkomster uppburna av sådana personer under perioden 1960–1998 är mycket liten, uppskattningsvis 2 promille. I lagrådsremissen föreslogs av förenklingsskäl att den pensionsgrundande inkomst som finns registrerad skall ligga till grund för beräkningen av inkomstindex 1960–1998. Regeringen angav dock att frågan om att inkludera pensionsgrundande inkomster som tjänats in av personer som fyllt 65 år i inkomstmåttet åren 1960–1998 skulle kunna komma att omprövas inför fastställandet av inkomstindex åren 1960–1998. I den fortsatta beredningen har regeringen bedömt att övervägande skäl talar för att inkomster som tjänats in av personer det år de fyllde 65 år skall uteslutas ur inkomstmåttet vid beräkningen av inkomstindex för åren 1960–1998. Regeringen föreslår därför att endast personer mellan 16–64 år skall ingå i inkomstmåttet nämnda period. Det huvudsakliga skälet härför är att förändringen medför en större överensstämmelse mellan inkomstmåttets definition i de två olika perioderna. Vidare har det visat sig administrativt enkelt att utesluta dessa inkomster och personer ur inkomstmåttet.

Regeringen föreslår att de angivna inkomsterna beräknas på så sätt att de tillgodoräknade pensionspoängen, med tillägg av en poäng, multipliceras med det vid årets ingång gällande basbeloppet. Genom tillägget av ett basbelopp återförs det avdrag som gjorts då pensionspoängen fastställdes.

I Riksförsäkringsverkets pensionspoängregister har inkomstuppgifter för personer som avlidit före år 1976 och personer som har avlidit och som var födda före år 1910 rensats bort. Riksförsäkringsverkets har dock ett pensionspoängstatistikregister, som omfattar alla försäkrade födda den 5:e, 15:e eller 25:e i varje månad. I detta register finns inkomstuppgifter som avser avlidna personer kvar. Av bl.a. denna anledning föreslår

regeringen att inkomstindex för förfluten tid skall grunda sig på pensionspoänstatistikregistret. Registret omfattar ca 10 % av den aktuella populationen och utgör därmed ett tillräckligt stort urval för att ge en statistiskt säker återspeglning av utvecklingen av det valda inkomstmåttet.

Så som vissa remissinstanser påpekat är det möjligt att förenkla beräkning av inkomstindex för åren 1960–1998. T.ex. skulle uppdelningen i en realkomponent och en priskomponent kunna undvaras utan någon negativ effekt för omräkningen av utgående pensioner. Det finns inte heller någon direkt anledning till att inkomstindex skall utformas som ett treårigt glidande medelvärde för de år när inkomstindex inte kommer att användas för omräkning av utgående pensioner. Syftet med att genomgående använda samma huvudsakliga konstruktion för beräkning av inkomstindex är istället att minimera de justeringar som behöver göras vid övergången från förfluten tid till löpande beräkning av inkomstindex. Det är enligt regeringens bedömning av betydligt större vikt att så långt det är möjlig minska behovet av sådana justeringar än att förenkla indexet för perioden 1960–1998.

Förslaget att inkomstindex skall beräknas som ett treårigt glidande medelvärde även för förfluten tid innebär att särskilda regler måste skapas för att starta beräkningen eftersom början av serien inte kan beräknas som ett treårsgenomsnitt. Detta är en följd av att det saknas uppgifter om pensionsgrundande inkomster före år 1960, det år ATP-systemet trädde i funktion. Inkomstindex för år 1960 utgör startåret för indexserien. Inkomstindex för åren 1960–1998 skall beräknas med beaktande av att inkomstindex för år 1999 föreslås vara 100,00. Inkomstindex för år 1961 föreslås beräknas genom att inkomstindex för 1960 multipliceras med den procentuella förändringen i inkomstmåttet mellan år 1960 och år 1961. Inkomstindex för år 1962 föreslås beräknas genom att multiplicera inkomstindex för år 1961 med förändringen i inkomstmåttet mellan år 1960 och år 1961, dvs. samma förändring som används för att beräkna inkomstindex för år 1961. Inkomstindex för år 1963 föreslås beräknas genom att inkomstindex för år 1962 multipliceras med den genomsnittliga förändringen i inkomstmåttet mellan år 1960 och 1962. Vid beräkningen av inkomstindex för åren 1960–1963 föreslås att någon särskild hänsyn till inflationen inte tas. Inkomstindex för dessa år föreslås beräknas som rent nominella förändringar i inkomstmåttet. På grund av att det saknas relevanta inkomstuppgifter för år före år 1960 och eftersom inkomstindexet skall spegla medelvärdet av den treåriga glidande procentuella förändringen i inkomstmåttet kommer vissa år i början av indexserien att väga särskilt tungt, eftersom inkomstindex då naturligen inte kan spegla en treårig period. Genom att starta beräkningen av det treåriga glidande medelvärdet åren 1960 till 1963, när pensionsbehållningen i det reformerade systemet är som minst, minimeras de ekonomiska effekterna av att vissa år i början av indexserien kommer att väga särskilt tungt.

Inkomstindex för år 1964 är det första som beräknas som den genomsnittliga förändringen i inkomstmåttet under tre år, nämligen åren 1960–1963. Fr.o.m. inkomstindex för år 1964 föreslås även förändringar i det allmänna prisläget beaktas på samma sätt som föreslås ske för inkomstindex avseende år fr.o.m. år 1999.

Regeringens förslag: Den föreslagna förändringen av inkomstmåttet från år 1998 till år 1999 skall beaktas vid beräkningen av inkomstindex. Detta skall ske genom att genomsnittsinkomsten för jämförelseåren 1996, 1997 respektive 1998 vid beräkningen av inkomstindex för åren 2000, 2001 och 2002 multipliceras med kvoten mellan genomsnittsinkomsten år 1999 beräknad enligt det inkomstmått som gäller fr.o.m. år 1999, dock utan avdrag för allmän pensionsavgift, och genomsnittsinkomsten år 1999 beräknad enligt det inkomstmått som gäller åren 1960 – 1998.

Promemorians förslag: Förslaget i Ds 1997:67 stämmer i huvudsak överens med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans har yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Inkomstmåttet för tiden t.o.m. år 1998 skiljer sig från det inkomstmått som skall gälla fr.o.m. år 1999. Fr.o.m. år 1999 skall, till skillnad från år dessförinnan, inkomster över intjänandetaket om 7,5 förhöjda prisbasbelopp (från år 2001 inkomstbasbelopp) och förtidspensioner ingå i inkomstmåttet. Vidare ingår inte inkomster under ett prisbasbelopp i inkomstmåttet för inkomstindex åren 1960–1998, fr.o.m. inkomstindex för år 1999 kommer även inkomster från 24 % upp till ett prisbasbelopp att ingå i inkomstmåttet. Dessa tre förändringar medför att inkomstmåttet för år före år 1999 inte är jämförbart med inkomstmåttet fr.o.m. år 1999. Detta bör beaktas vid beräkningen av inkomstindexet för åren 2000, 2001 och 2002.

Genom att beräkna inkomstmåttet år 1999 enligt både den definition som föreslagits för år fr.o.m. 1999 och för åren 1960 – 1998 kan effekten av den förändrade inkomstdefinitionen fastställas. Genom att dela det inkomstmått som erhålls med den definition som föreslås gälla fr.o.m. år 1999, dock utan avdrag för allmän pensionsavgift, med det inkomstmått som föreslås gälla under åren 1960–1998 erhålls en kvot, en justeringskvot. Att inkomster över intjänandetaket och att förtidspensionsinkomster tillkommer i inkomstdefinitionen innebär att genomsnittsinkomsten enligt definitionen som föreslås gälla för inkomstindex fr.o.m. år 1999 kommer att tendera till att överstiga genomsnittsinkomsten enligt den tidigare definitionen. Att inkomster från 24 % av prisbasbeloppet upp till ett prisbasbelopp tillkommer i inkomstmåttet innebär att fler personer med mycket låga inkomster kommer att ingå i inkomstmåttet. Detta medför att den ”nya” genomsnittsinkomsten kommer att tendera till att understiga genomsnittsinkomsten enligt definitionen för inkomstindex åren 1960–1998. Huruvida justeringskvoten blir större eller mindre än ett beror på vilken av dessa två motverkande faktorer som har störst effekt. För att genomsnittsinkomsterna skall vara jämförbara skall, vid beräkningen av inkomstindex för år 2000, genomsnittsinkomsten år 1996 i beräkningen ökas eller minskas genom att multipliceras med justeringskvoten. Genom att multiplicera genomsnittsinkomsten år 1996 med justeringskvoten blir genomsnittsinkomsten år 1996 jämförbar med

genomsnittsinkomsten år 1999 (som beräknas med det nya inkomstmättet). Genom att på detta sätt justera genomsnittsinkomsten (jämförelseinkomsten) kan inkomstindex sedan beräknas på det sätt som angivits i avsnitt 16.3 Genom att vid beräkningen av inkomstindex för åren 2001 och 2002 på samma sätt justera den beräknade genomsnittsinkomsten för jämförelseåren 1997 respektive 1998 erhålls ett korrekt inkomstindex även för dessa år. Förändringen av inkomstmättet mellan år 1998 och år 1999 påverkar inte inkomstindex för år 2003 och därefter. Detta beror på att i beräkningen av inkomstindex för år 2003 utgörs jämförelseåret (år t-4) av genomsnittsinkomsten år 1999, som beräknats enligt det nya inkomstmättet.

Den här beskrivna metoden bör även användas vid framtida tillfällen då regelförändringar medför att inkomstmåtteten mellan två år inte är jämförbara. Sådana eventuella framtida justeringar av inkomstindex bör beslutas av riksdagen.

17 Omräkning av pensionsrätt för inkomstpension

17.1 Inledning

Som föreslagits i tidigare avsnitt skall normalt individens intjänade pensionsrätt för inkomstpension motsvara 16 % av pensionsunderlaget och pensionsrätt för premiepension 2,5 % av samma underlag. På grund av tjugondelsinfasingen kommer att gälla andra procentsatser för mellan-generationen. I vissa fall, när det s.k. förvärvsvillkoret inte är uppfyllt, skall enbart pensionsrätt för inkomstpension tillgodoräknas, vilket i sådana fall skall ske med 18,5 % av pensionsunderlaget. För tid före år 1999 tillgodoräknas pensionsrätt i princip på grundval av registrerad ATP-poäng. Pensionsrätt för inkomstpension tillgodoräknas därvid fr.o.m. år 1960 och pensionsrätt för premiepension, motsvarande 2 procentenheter av sammanlagda 18,5 %, fr.o.m. år 1995.

Den ackumulerade pensionsrätten för inkomstpension utgör individens pensionsbehållning. I regel förflyter lång tid från det att pensionsrätt tjänas in fram till dess pensionen faller ut. Värdet av intjänad pensionsrätt behöver därför räknas om för att hänsyn skall kunna tas till förändringar i den allmänna pris- och inkomstnivån. Årlig omräkning av pensionsbehållningen föreslås göras med förändringen i inkomstindex, vars konstruktion beskrivits i avsnitt 16.

Som ett skäl för reformen angavs i princippropositionen att ålderspensionssystemet bör ges en mer försäkringsmässig karaktär och utgöra ett från andra socialförsäkringar avskilt system. Detta innebär bl.a. att pensionsbehållningen för inkomstpension registrerad för personer som avlider (s.k. arvsvinster) bör fördelas på övriga i försäkringskollektivet och läggas till deras pensionsbehållning. Vidare bör i ett avskilt ålderspensionssystem kostnaderna för att administrera detta reducera värdet av förmånerna.

I avsnitten 17.2 och 17.3 beskrivs principen för tilldelning av arvsvinster under förvärvsaktiv tid respektive omräkning av pensionsbehållningen med inkomstindex. Finansieringen av pensionssystemets förvaltningskostnader behandlas i avsnitt 17.4

I avsnitt 17.5 beskrivs sammanfattningsvis principerna och ordningsföljden för de omräkningar av den enskildes pensionsbehållning som enligt regeringens förslag skall ske per varje årsskifte. I de fall individen har tagit ut pension eller återkallat ett pensionsuttag under kalenderåret måste i de flesta fall tilldelningen av arvsvinster och indexomräkningen vid årskiftet ske enligt särskilda rutiner. Dessa beskrivs i avsnitt 18.5.

17.2 Tilldelning av arvsvinster under förvärvsaktiv tid

Regeringens förslag: Pensionsbehållningar efter personer som har avlidit (arvsvinster) skall fördelas bland kvarlevande i samma ålder som de avlidna. Vad beträffar pensionsberättigad som inte har tagit ut hel ålderspension skall arvsvinsttilldelning ske genom årlig uppräkning av pensionsbehållningen med en arvsvinstfaktor.

För personer som avlidit före det år de skulle ha fyllt 60 år skall arvsvinstfaktorerna bestämmas av de avlidnas faktiska pensionsbehållningar. Vad gäller personer som avlidit senare skall beräkningen av arvsvinstfaktorerna baseras på livslängdsstatistik för befolkningen.

Arvsvinsttilldelning skall göras efter personer som avlider år 1999 och senare.

Arvsvinstfaktorerna skall fastställas av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer. De skall vara lika för kvinnor och män.

Promemoriornas förslag: Förslaget i Ds 1995:41 stämmer överens med regeringens förslag vad gäller principen för arvsvinsttilldelning. Beträffande arvsvinster efter personer som avlidit före 60 års ålder föreslogs dock att tilldelningen skulle göras genom att ett belopp lades till pensionsbehållningen i stället för att denna räknades upp med en arvsvinstfaktor. Enligt Ds 1995:41 skulle vidare arvsvinster tilldelas även avseende tid före år 1999. I Ds 1997:67 föreslogs att arvsvinster för sådan tid skulle slopas.

Remissinstanserna: *Pensionärernas riksorganisation (PRO)* har inget att erinra mot förslaget. I sitt yttrande över Ds 1997:67 anför dock PRO, i likhet med *Svenska Kommunalpensionärers förbund*, att arvsvinster för tid fr.o.m. år 1999 ur rättvisesynpunkt bör fördelas till hela kollektivet och inte enbart till dem som är i samma ålder som den avlidne. *Sveriges akademikers centralorganisation (SACO)* och *Landsorganisationen i Sverige (LO)* tillstyrker förslaget. LO ser det som en fördel att den föreslagna metoden i förhållande till princippropositionens förslag, enligt vilket arvsvinsterna skulle ingå i beräkningen av delningstalet, gynnar den som börjat förvärvsarbeta tidigt i livet.

Försäkringskassförbundet och *Riksförsäkringsverket (RFV)* förordar det som förslagits i princippropositionen med all arvsvinstberäkning inkluderad i beräkningen av delningstalet. Skillnaden mellan löpande

fördelning och fördelning genom schablon anser RFV vara begränsad och de eventuella fördelar förslaget har överväger inte dess nackdelar i form av ökade administrationskostnader och informationsproblem. Även *Länsrätten i Stockholms län* ifrågasätter reglernas komplicerade utformning. *Vänsterpartiets kvinnopolitiska utskott* och *Jämställdhetsarbetarens förening* anser att den jämfört med princippropositionen ändrade principen för arvsvinsttilldelning missgynnar kvinnor. *Konjunkturinstitutet* saknar kalkyler över hur mycket den föreslagna ändringen av arvsvinstberäkningen under förvärvsaktiv tid betyder för olika individer. Institutet ifrågasätter också det principiellt riktiga i att fördela arvsvinsterna på föreslaget vis.

Finansinspektionen förordar, bl.a. av administrativa skäl, att arvsvinstfaktorerna för dem som är yngre än 60 år skall bestämmas på samma sätt som för äldre personer, dvs. baseras på livslängdsstatistik. *Sveriges Försäkringsförbund* anser att arvsvinster skall behandlas på samma sätt under förvärvsaktiv tid och utbetalningstid och menar att den föreslagna tilldelningen av faktiska arvsvinster per kohort under förvärvsaktiv tid skall tillämpas även under tid då pension uppbärs. Problemet med eftersläpning i rapporteringen kan enligt förbundet lösas genom att beakta inträffade dödsfall per år räknat per halvårsskifte i stället för per årsskifte. *Försäkringsanställdas Förbund* menar att förslaget är bra, men att det inte skall göras någon proportionell fördelning av arvsvinster i förhållande till pensionsbehållningen utan att arvsvinsten bör fördelas lika mellan de försäkrade i respektive årskull.

Remissinstansernas synpunkter beträffande förslaget i Ds 1997:67 har behandlats i avsnitt 6.2.

Skälen för regeringens förslag: Enligt de av riksdagen antagna riktlinjerna för pensionsreformen skall den inkomstgrundade ålderspensionen utgöra ett självständigt system. De intäkter av ålderspensionsavgiften som förs till fördelningssystemet används för att finansiera löpande utbetalningar av inkomstgrundad ålderspension. Tillfälliga över- och underskott inom fördelningssystemet skall balanseras med en buffertfond. För dem som avlider före pensioneringen kommer emellertid intjänade pensionsrätter aldrig att ge upphov till någon utgående pension. Om motsvarande pensionsavgifter skulle tillfalla buffertfonden utan någon ytterligare åtgärd skulle på sikt, om de demografiska förhållandena är stabila, ett överskott så småningom uppstå inom ålderspensionssystemet allteftersom avlidnas pensionsavgifter ackumuleras inom systemet. För att ett sådant förhållande inte skall uppstå bör de avlidnas pensionsbehållningar tillfalla resten av försäkringskollektivet. Pensionsbehållningar efter avlidna i förvärvsaktiva åldrar som tilldelas de kvarlevande benämns här arvsvinster. Inom fördelningssystemet skall således normalt sett ske en tilldelning av arvsvinster under den förvärvsaktiva tiden.

Som kommer att beskrivas mer i detalj i avsnitt 18 föreslås att den årliga inkomstpensionen, dvs. ålderspension från fördelningssystemet, skall beräknas på så sätt att pensionsbehållningen delas med ett visst tal, delningstalet. Delningstalet skall bestämmas bl.a. med hänsyn till återstående medellivslängd vid pensioneringen, dvs. genomsnittligt antal år som ålderspension kan förväntas utgå. Enligt princippropositionen var vidare

tanken att även dödligheten under förvärvsåren skulle beaktas i delningstalet så att arvsvinster uppkomma under individens förvärvsaktiva tid (dvs. pensionsbehållningar efter avlidna i samma årsklass) schablonmässigt skulle inkluderas i delningstalet.

Om arvsvinsterna läggs in i delningstalet, kommer alla inom en födel-seårgång att tillgodoräknas samma procentuella uppräknings av sin pensionsbehållning vid pensioneringstidpunkten oberoende av livsinkomstmönster. En arvsvinsttilldelning som inkluderas i delningstalet tar således ingen hänsyn till när under livet individen har förvärvat sina inkomster, eftersom en sådan tilldelning bygger på ett schablonantagande att inkomsterna för alla är jämnt fördelade över den förvärvsaktiva tiden.

Vid en löpande årlig tilldelning av arvsvinster får däremot individens livsinkomstmönster genomslag och påverkar storleken av de samlade arvsvinster som successivt fram till pensioneringstidpunkten kommer att räknas individen till godo. Den som börjat förvärvsarbete tidigt i livet kommer sammantaget att få en större procentuell uppräknings av sin pensionsbehållning än den som börjar arbeta senare i livet. En årlig tilldelning av arvsvinster tar således hänsyn till individernas livsinkomstmönster till skillnad från vad som blir fallet med en schablonmässig arvsvinsttilldelning inkluderad i delningstalet. En metod med löpande arvsvinsttilldelning under förvärvsaktiv ålder kan därför sägas ligga närmare principerna för ett avgiftsbestämt system baserat på livsinkomstprincipen. Regeringen föreslår därför att denna metod skall tillämpas inom den reformerade ålderspensioneringens fördelnings-system. Däremot bör enligt regeringens mening en sådan metod inte användas för tid efter pensioneringen, dvs. beträffande den utgående pensionen. Arvsvinster uppkomma efter pensioneringen bör såvitt avser utgående pensionsförmån i stället inkluderas i ett delningstal, som inte omräknas efter 65-årsåret. Därmed har individen vid pensioneringstidpunkten större möjlighet att överblicka sin framtida ekonomiska situation. Vid partiellt pensionsuttag skall individens kvarvarande pensionsbehållning (dvs. den del som inte motsvaras av en utgående förmån) även fortsättningsvis räknas om med såväl inkomstindex som arvsvinstfaktor.

Det finns flera tekniker att utforma en löpande tilldelning av arvsvinster till pensionsbehållningen. En teknik är att beräkna förhållandet mellan avlidnas och kvarlevandes pensionsbehållning i olika åldrar med utgångspunkt i officiell livslängdsstatistik för befolkningen. Beräkningen av arvsvinster under förvärvsaktiv tid skulle därmed baseras på samma statistiska underlag som delningstalet. En annan teknik är att fördela den sammanlagda faktiska pensionsbehållning, som ackumulerats för de personer som avlider ett visst år, mellan de kvarlevande i samma åldersgrupp. Med en sådan teknik kommer arvsvinsterna av administrativa skäl att tilldelas med viss tidseftersläpning. En sådan eftersläpning saknar dock praktisk betydelse när det gäller yngre personer som inte har rätt att lyfta ålderspension.

Generellt sett ger metoder som bygger på faktiska, i stället för beräknade, uppgifter större säkerhet. Regeringen föreslår därför att det sistnämnda tillvägagångssättet tillämpas som huvudregel vad gäller tilldelning av arvsvinster under den förvärvsaktiva tiden.

Dock föreslår vi att den förstnämnda metoden väljs vad gäller arvsvinster uppkomna fr.o.m. det år då den pensionsberättigade får rätt att begära uttag av ålderspension, dvs. enligt de antagna riktlinjerna fr.o.m. 61 års ålder. I åldersgrupperna över 60 år finns både pensionsberättigade som inte alls tagit ut ålderspension och sådana som helt eller delvis uppbär ålderspension. För dem som redan uppbär pension skall, enligt vad vi föreslår i avsnitt 18, arvsvinsterna beaktas i delningstalet och på basis av livslängdsstatistik för befolkningen. Om personer i åldrarna över 60 år som inte uppbär pension skulle tilldelas faktisk pensionsbehållning efter avlidna i samma ålder, skulle arvsvinsttilldelningen ske efter olika principer inom samma födelseårgång beroende på om pension uppbärs eller inte respektive till den del sådan pension uppbärs respektive inte uppbärs. För att undvika att så sker, bör den tidigare nämnda alternativa tekniken för löpande tilldelning av arvsvinster under förvärvsaktiv tid väljas i högre åldrar, dvs. att pensionsbehållningen för kvarlevande räknas upp med utgångspunkt i livslängdsstatistik i stället för faktiska pensionsbehållningar bland dem som avlidit inom födelseårgången. Det betyder att samma princip för arvsvinsttilldelning kommer att tillämpas oavsett om personen i fråga uppbär pension eller inte.

Eftersom de arvsvinster som faktiskt uppstått ett visst år är kända först en tid efter dödsfallsårets slut, är det vidare en fördel att växla metod redan för det år då en individ fyller 60 år. Vid ingången av det år då individen skall fylla 61 år och har rätt att lyfta pension har därmed pensionsbehållningen såväl indexomräknats som tillgodoräknats arvsvinster. För dem som lyfter pension från 61 år undviks sålunda en eftersläpning avseende den del av pensionsutbetalningarna som motsvarar tillgodoräknade arvsvinster för året före pensionsuttaget.

Arvsvinsttilldelningen före uttag av pension föreslås således ske efter två olika metoder beroende på individens ålder vid dödsfallsårets slut. Efter personer som avlidit före 60 års ålder tilldelas faktiskt uppkomna arvsvinster, dvs. ackumulerad pensionsbehållning för dem som avlidit ett visst år. I högre åldrar tillgodoräknas de kvarlevande som arvsvinst ett beräknat belopp, dvs. pensionsbehållning för dem som statistiskt sett beräknas ha avlidit ett visst år. Regeringen föreslår att arvsvinsttilldelning såväl i yngre som i högre åldrar görs genom att räkna upp pensionsbehållningen med en faktor, arvsvinstfaktor. Detta skiljer sig från förslaget i Ds 1995:41, som i stället innebär att tilldelning i yngre åldrar skulle ske genom att ett belopp lades till pensionsbehållningen. Detta arvsvinstbelopp var i princip fast även om pensionsunderlaget i efterhand skulle ändras på grund av t.ex. omtaxering. Då enligt regeringens förslag tilldelning i stället skall ske med användande av en uppräkningsfaktor, innebär det att individens arvsvinsttilldelning kommer att räknas om i sådana situationer.

De olika tillvägagångssätten för arvsvinsttilldelning beskrivs närmare i det följande. På grund av eftersläpningen vad gäller den första metoden kommer tilldelning enligt båda metoderna att göras i slutet av det år individen fyller 60 år, eftersom fr.o.m. samma år arvsvinsttilldelning skall ske enligt den alternativa, på livslängdsstatistik baserade, metoden.

Som behandlats i avsnitt 6.2 föreslår vi att arvsvinster av besparings-skäl inte tilldelas efter personer som avlidit före år 1999. Det innebär att

första gången som pensionsbehållningar skall omräknas med arvsvinstfaktorer är i slutet av år 1999. Vid detta tillfälle skall tilldelas arvsvinster efter personer som avlidit det år de fyllt eller skulle fylla 60 år eller mer. Pensionsbehållningar för personer som under året fyllt minst 60 år omräknas med arvsvinstfaktorer, som innebär tilldelning av arvsvinster efter avlidna i samma åldrar (arvsvinstfaktorer baserad på livslängdsstatistik). Arvsvinster efter personer i yngre åldrar som avlidit under år 1999 kommer enligt förslaget tilldelas i slutet av år 2000. I slutet av år 2000 kommer således alla registrerade pensionsbehållningar att omräknas med arvsvinstfaktorer.

Vi föreslår att arvsvinstfaktorerna fastställs av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer.

Teknik för tilldelning av arvsvinster efter personer som avlidit före det år då de skulle ha fyllt 60 år

För tid före det kalenderår som individen fyller 60 år skall enligt regeringens förslag de faktiskt uppkomna arvsvinsterna, dvs. pensionsbehållningarna för dem i en viss åldersgrupp som avlidit under året, fördelas mellan de kvarlevande i samma åldersgrupp i förhållande till vars och ens pensionsbehållning. Den enskilde skall således tillgodoräknas så stor andel av de avlidnas pensionsbehållning som hans eller hennes pensionsbehållning utgör av samtliga kvarlevandes behållning.

Det betyder att arvsvinstfaktorn skall beräknas som summan av talet ett och kvoten mellan summan av avlidnas pensionsbehållningar och summan av kvarlevandes pensionsbehållningar. För tillgodoräkning av arvsvinst skall den enskildes pensionsbehållning multipliceras med faktorn $1 + (\text{summa avlidnas behållning}) / (\text{summa kvarlevandes behållning})$. Vidare bör följande gälla för beräkning av arvsvinstfaktorn.

Arvsvinstfaktorn avser avlidna i en viss födelseårgång under ett visst år. Med kvarlevande avses de personer i samma födelseårgång som levde vid utgången av det aktuella året (dödsfallsåret). I avlidnas pensionsbehållningar kan endast ingå pensionsrätter intjänade t.o.m. året före det aktuella dödsfallsåret, eftersom pensionsrätt inte tillgodoräknas för dödsfallsåret. Latenta pensionsrätter skall medräknas. Även kvarlevandes pensionsbehållningar skall inkludera pensionsrätter intjänade t.o.m. året före dödsfallsåret och latenta pensionsrätter. Avlidnas och kvarlevandes behållningar skall ha räknats om med inkomstindex och arvsvinstfaktorer t.o.m. samma tidpunkt.

Arvsvinstfaktorerna kan beräknas och fastställas först efter utgången av aktuellt dödsfallsår då uppgifter om avlidna finns tillgängliga. Enligt vårt förslag skall senare omtaxeringar m.m. inte påverka fastställda arvsvinstfaktorer.

Eftersom pensionsrätt för inkomstpension inte skall fastställas för det år då en person avlidit finns inga registrerade arvsvinster efter dem som har avlidit före det år de skulle ha fyllt 17 år. Förslaget om arvsvinstfördelning enligt ovan berör således pensionsbehållning efter personer som skulle ha varit lägst 17 och högst 59 år vid dödsfallsårets slut.

Arvsvinster som uppkommer fr.o.m. det kalenderår individen fyller 60 år skall enligt regeringens förslag beräknas på ett annat sätt än arvsvinster under tidigare år. Den procentuella uppräkningsfaktorn av individens pensionsbehållning, dvs. storleken av de avlidnas behållning i förhållande till de kvarlevandes, bestäms i detta fall inte av faktiska uppgifter utan med ledning av beräknade uppgifter. Beräkningen av arvsvinstfaktorerna skall baseras på den officiella livslängdsstatistiken för befolkningen.

Med utgångspunkt i livslängdsstatistiken skall det således uppskattas hur stor andel av personer i en viss födelseårgång som avlider under det år då de fyllt eller skulle ha fyllt 60 år, 61 år etc. De avlidna förutsätts därvid ha pensionsbehållningar av genomsnittlig storlek. De avlidnas pensionsbehållningar kommer då att utgöra samma andel av födelseårgångens sammanlagda pensionsbehållning som antalet avlidna personer utgör av samtliga i födelseårgången. Arvsvinstfaktorn utgör förhållandet mellan totala antalet personer i en viss ålder och antalet kvarlevande som är ett år äldre, dvs. antalet personer som fortfarande är i livet ett år senare. Denna arvsvinstfaktor motsvarar den tidigare beskrivna uppräkningsfaktorn för dem som är 59 år och yngre.

Arvsvinstfaktorernas beräkning föreslås grundas på livslängdstabeller avseende en femårsperiod enligt officiell statistik. Sådana livslängdstabeller framställs årligen av Statistiska centralbyrån. För det år då individen fyller 60 år baseras arvsvinstfaktorn på senast kända livslängdstabeller, dvs. livslängdstabeller för den femårsperiod under vars sista år individen fyllde 59 år. Även arvsvinsttilldelning för de år personen fyller 61–64 år baseras på samma tabell. Fr.o.m. det år då personen fyller 65 år skall arvsvinstfaktorn grundas på livslängdstabeller under vars sista år personen fyllde 63 år. Detta innebär t.ex. att livslängdstabeller för åren 1995–1999 tas som utgångspunkt för beräkning av arvsvinster under åren 2000–2004 för 1940 års födda (som fyller 59 år 1999) och för arvsvinstberäkning fr.o.m. år 2001 för 1936 års födda (som fyller 63 år 1999).

Livslängdsstatistik tas fram separat för män och kvinnor. Enligt statistiken lever kvinnor längre än män. Liksom inom nuvarande regelsystem skall emellertid ålderspension beräknas på lika villkor för män och kvinnor. Samma arvsvinstfaktor skall därför enligt vårt förslag tillämpas för män och kvinnor. För beräkning av arvsvinstfaktorer bör således tas fram en för män och kvinnor gemensam livslängdstabell ur vilken kan utläsas antalet kvarlevande personer i olika åldrar av 100 000 födda. Detta kan ske genom "hopviktnings" av antal kvarlevande män och kvinnor, där andelen födda pojkar respektive flickor används som vikter. Det avsedda tillvägagångssättet beskrivs i tablå 17.1.

$l_m(x)$ = antalet kvarlevande män i ålder x av 100 000 födda enligt den officiella statistikens livslängdstabeller för en femårsperiod

$l_k(x)$ = motsvarande uppgift för kvinnor

f_m = andel födda pojkar

f_k = $1 - f_m$, dvs. andel födda flickor

L_x = andel kvarlevande män och kvinnor av 100 000 födda barn

L_x = $f_m * l_m(x) + f_k * l_k(x)$, där $x = 0, 1, 2$, osv.

L_x där x är t.ex. 60,5 år beräknas som medelvärdet av L_{60} och L_{61} ,

$L_{60,5} = (L_{60} + L_{61}) / 2$

Personer som t.ex. fyller 60 år under ett visst kalenderår bör antas vara i genomsnitt 59,5 år vid årets början och 60,5 år vid årets slut. Arvsvinstfaktorn för dem som fyllde 60 år under kalenderåret motsvarar då kvoten mellan antalet 59,5-åringar och 60,5-åringar. Om med $L_{59,5}$ betecknas antalet kvarlevande i åldern 59,5 år (beräknat enligt beskrivningen i tablå 17.1) blir arvsvinstfaktorn för dem som fyllde 60 år under året kvoten $L_{59,5} / L_{60,5}$. Produkten av arvsvinstfaktorn och pensionsbehållningen intjänad vid årets början utgör pensionsbehållningen inkl. arvsvinster uppkomna under det år då den pensionsberättigade fyllde 60 år.

För vart år bör fastställas arvsvinstfaktorer beräknade utifrån senast tillgängliga livslängdsstatistik.

Om pensionsbehållningen förändrats under året föreslås tilldelningen av arvsvinster ske efter särskilda rutiner, vilka beskrivs i avsnitt 18.5.

17.3 Årlig omräkning av pensionsbehållning med inkomstindex

Regeringens förslag: Den för inkomstpension registrerade pensionsbehållningen skall årligen räknas om med den relativa förändringen i inkomstindex. Sådan omräkning skall göras även för tid före år 1999.

Promemoriornas förslag: Förslaget i Ds 1995: 41 stämmer överens med regeringens förslag. Därutöver föreslogs i Ds 1995:41 att fastställd pensionsrätt för intjänandeåret skulle räknas om med en faktor motsvarande ett halvt års indexomräkning. I Ds 1997: 67 föreslogs att halvårsomräkningen skulle slopas.

Remissinstanserna: Vad gäller förslaget i Ds 1995:41 har synpunkter framförts på utformningen av index, vilka redovisats i avsnitt 16, men inte på indexomräkningen som sådan. Remissinstansernas synpunkter på förslaget att slopa indexomräkningen för intjänandeåret har redovisats i avsnitt 6.2.

Skälen för regeringens förslag: Enligt antagna riktlinjer skall indexeringen av pensionsrätterna i det reformerade systemet kopplas till den allmänna inkomstutvecklingen i stället för till prisutvecklingen. Härmed uppnås större följsamhet till samhällsekonomin och intjänade pensionsrätter behåller sitt värde relativt den allmänna inkomstnivån. En sådan koppling uppnås genom att utvecklingen av fastställda pensionsrätter knyts till utvecklingen av inkomstindex. Hur inkomstindex föreslås konstrueras har redovisats i avsnitt 16.

Omräkning av pensionsbehållningen med förändringen i inkomstindex föreslår vi skall ske per varje årsskifte. I Ds 1995:41 föreslogs att omräkning skulle göras även för intjänandeåret med en faktor motsvarande ett halvt års indexomräkning. Som föreslagits i avsnitt 6 skall dock ingen sådan indexomräkning göras för intjänandeåret. Värdet av pensionsrätt intjänad år t skall därmed enligt vårt förslag omräknas med index första gången i slutet av år $t+1$.

Exempel: Pensionsbehållningen vid årsskiftet 2000–2001 innefattar pensionsrätter intjänade t.o.m. år 1999 (eftersom pensionsrätt intjänad under år 2000 ännu inte är känd). Denna pensionsbehållning multipliceras med kvoten mellan inkomstindex för år 2001 och inkomstindex för år 2000.

Omräkning med inkomstindex för förfluten tid, dvs. för tid före år 1999, skall göras på motsvarande sätt. Det innebär att pensionsrätter intjänade år 1960 multipliceras med kvoten mellan inkomstindex för år 1962 och år 1961, pensionsrätter intjänade år 1960 och år 1961 multipliceras med kvoten mellan inkomstindex för år 1963 och år 1962, osv. I pensionsbehållningen, som omräknas per ett årsskifte, skall även inräknas de arvsvinster som tilldelats t.o.m. samma årsskifte.

Om pensionsbehållningen förändrats under året, genom t.ex. uttag av inkomstpension, bör omräkningen per efterföljande årsskifte göras månadsvis. Detta behandlas i avsnitt 18.5.

17.4 Finansiering av pensionssystemets förvaltningskostnader

Regeringens förslag: Kostnaderna för förvaltningen av ålderspensionssystemets fördelningsdel skall täckas inom ramen för de avgifter som tas ut för att finansiera systemet. Förvaltningskostnaderna skall belasta AP-fonden och skall för år 2001 till 60 % täckas genom en minskning av pensionsbehållningarna. Andelen som skall täckas genom en sådan minskning skall efter år 2001 öka med 2 procentenheter per år fram till år 2021.

En s.k. förvaltningskostnadsfaktor skall ligga till grund för den nedjustering av pensionsbehållningarna som görs för att täcka förvaltningskostnader. Förvaltningskostnadsfaktorn skall årligen fastställas av regeringen eller av den myndighet regeringen bestämmer.

Promemorians förslag: I Ds 1995:41 föreslogs att kostnaderna för att administrera ATP och reformerad inkomstgrundad ålderspension från

fördelningssystemet skulle finansieras genom att det samlade pensionsåtagandet i det reformerade systemet årligen minskas med dessa kostnader. Detta föreslogs ske genom att pensionsbehållningarna, vid den årliga omräkningen med hänsyn till förändringar i inkomstindex och arvsvinster, även räknades om med hänsyn till förvaltningskostnaderna.

Remissinstanserna: Ingen av remissinstanserna kommenterar direkt förslaget till finansiering av administrationskostnaderna i Ds 1995:41. *Pensionärernas riksorganisation (PRO)* har dock inget att erinra mot förslaget. *1-3 Fondstyrelserna (AP-fonden)* anför att det finns skäl att se över nuvarande beräkningsmetoder för förvaltningskostnaderna, innan de nya reglerna börjar användas eftersom kostnaderna direkt kommer att påverka pensionerna. *Tjänstemännens Centralorganisation (TCO)* noterar som en nackdel att det reformerade pensionssystemet synes bli dyrare och krångligare att administrera än ATP-systemet, något som på sikt reducerar pensionsnivån. *Riksskatteverket (RSV)* framhåller att en rimlig kostnadsnivå avseende administrationen av avgiftsuttaget bl.a. förutsätter att arbetsgivaravgifterna även fortsättningsvis kan inkasseras inom ramen för den samlade skatte- och avgiftsuppbörden. Skulle mer komplicerade system för uppbörd av arbetsgivaravgifterna komma att införas kan enligt RSV betydande kostnadsökningar uppkomma. RSV förutsätter vidare att den föreslagna registreringen av pensionsrätt som inte motsvaras av avgiftsinkomster inte ankommer på skatteförvaltningen.

Skälen för regeringens förslag: Enligt reglerna för ATP-systemet skall tilläggspensionsavgiften vara så avvägd att den i förening med andra tillgängliga medel finansierar bl.a. förvaltningskostnader. Kostnaderna för förvaltningen av det reformerade inkomstrelaterade ålderspensionssystemet bör i likhet med dagens system täckas av de avgifter som tas ut för att finansiera systemet varför regeringen föreslår att förvaltningskostnaderna årligen skall finansieras med medel ur AP-fonden.

I Ds 1995:41 föreslogs att förvaltningskostnaderna i sin helhet redan år 2000 skulle täckas av en minskning av pensionsbehållningarna. Detta skulle ha inneburit att vissa kohorter i mellangenerationen och senare födda årskullar skulle ha fått betala en större andel av förvaltningskostnaderna än äldre personer i mellangenerationen. Denna effekt av förslaget i Ds 1995:41 beror bl.a. på att summan av pensionsbehållningar för inkomstpension under infasningen av systemet kommer att vara betydligt lägre än i fullfunktionsstadiet. Att pensionsbehållningen i inledningsskedet av systemet är lägre än i fullfunktion är i huvudsak en följd av att mellangenerationen, dvs. årskullar födda 1938–1953, föreslås tjäna in reformerad pensionsrätt med tjugondelar, se avsnitt 28.1. Den lägre totala pensionsbehållningen i systemet medför att kvoten mellan förvaltningskostnaderna och pensionsbehållningen inledningsvis kommer att vara förhållandevis stor. Detta skulle i sin tur inledningsvis kräva, relativt sett, stora justeringar av pensionsbehållningarna för att täcka förvaltningskostnader på det sätt som föreslogs i promemorian. Den genom avdraget för förvaltningskostnader relativt sett stora procentuella minskningen av pensionsbehållningarna de första åren efter systemets ikraftträdande skulle dessutom göras på underlag som vanligen skulle vara större för yngre personer än äldre. Även detta beroende på att äldre personer genom

föreslagen tjugondelsberäkning tjänar in en mindre andel av sin pensionsrätt enligt de reformerade reglerna än vad yngre gör.

Det är av flera skäl svårt att fastställa storleken av den kostnadsövervältring som skulle bli följden med förslaget i Ds 1995:41. Övervältringens storlek är bl.a. beroende på hur stora kostnaderna för att administrera ATP-beräknad ålderspension kommer att vara. Denna kostnad är svår att särskilja från kostnaderna för att förvalta inkomstpensionen och kommer dessutom att år från år sjunka allteftersom det reformerade systemets fasas in.

För att minska övervältring av kostnader från äldre årsgrupper till yngre föreslår regeringen att förvaltningskostnaderna skall täckas genom en minskning av pensionsbehållningarna på det sätt som föreslogs i Ds 1995:41 men att detta, år 2001, endast skall avse 60 % av nämnda kostnader. Resterande 40 % föreslås inte påverka pensionsbehållningarna. Regeringen föreslår att denna del av kostnaderna på samma sätt som förvaltningskostnaderna inom ATP-systemet finansieras över buffertfonden (AP-fonden) utan något motsvarande avdrag från pensionsbehållningarna. Andelen av förvaltningskostnaderna som skall täckas genom en nedjustering av pensionsbehållningarna föreslås efter år 2001 öka med två procentenheter per år. Med förslaget kommer 100 % av förvaltningskostnaden fr.o.m. år 2021 att täckas genom att pensionsbehållningarna nedjusteras. Detta anser vi ger en rimlig infasning av den kostnad som omräkningen av pensionsbehållningarna med hänsyn till förvaltningskostnader innebär för de försäkrade. Regeringen föreslår vidare att förvaltningskostnaderna, i enlighet med vad som idag gäller för ATP-systemet, beräknas av Riksförsäkringsverket. Dessa kostnadsberäkningar skall även i fortsättningen granskas och godkännas av Riksrevisionsverket.

Minskningen av pensionsbehållningarna till följd av förvaltningskostnader, föreslås ske genom att pensionsbehållningarna räknas om med en s.k. förvaltningskostnadsfaktor. Denna faktor bör i princip beräknas som talet ett minskat med kvoten av fördelningssystemets budgeterade förvaltningskostnader det år faktorn avser och summan av alla pensionsbehållningar. Faktorn kommer därmed alltid att vara ett tal mindre än ett. Vid beräkningen av förvaltningskostnadsfaktorn bör den budgeterade förvaltningskostnaden justeras med hänsyn till eventuella avvikelser mellan avsättningen för den budgeterade förvaltningskostnaden och den faktiska förvaltningskostnaden året före det år faktorn avser. Den försäkrades pensionsbehållning multipliceras med förvaltningskostnadsfaktorn enligt vad som framgår av tablå 17.2. Metoden innebär att förvaltningskostnaderna tas ut årligen av de försäkrade så länge de deltar som förvärvsaktiva i systemet. Den försäkrades betalning av förvaltningskostnaden verkställs, genom minskningen av pensionsbehållningen, först i samband med att pensionen börjar utbetalas. Som nämns i avsnitt 31.2 bör den justering som görs med hänsyn till förvaltningskostnader redovisas i det årliga pensionsbeskedet.

Enligt preliminära och osäkra bedömningar av förvaltningskostnader m.m. kan det i fullfunktionsstadiet bli fråga om en årlig nedjustering av pensionsbehållningarna med knappt 0,02 %. Enligt dessa preliminära beräkningar kan justeringen av pensionsbehållningarna i fullfunktions-

Tablå. 17.2 Justering av pensionsbehållningen med förvaltningskostnadsfaktorn

AF_t	$= 1 - [(B_t - C_{t-1} + F_{t-1}) / \sum PB_{t-2}]$
där	
B_t	= budgeterade förvaltningskostnader år t
C_{t-1}	$= \sum PB_{t-2} * (1 - AF_{t-1})$ det belopp varmed pensionsbehållningen minskats vid omräkningen år t-1
F_{t-1}	= faktiska förvaltningskostnader år t-1
$\sum PB_{t-2}$	= summa pensionsbehållningar intjänade t.o.m. år t-2
Vid omräkning inför år t+1, justeras pensionsbehållningarna enligt följande:	
PB_{just}	$= PB_{t-1} * AF_t$
där,	
PB_{t-1}	= individens utgående pensionsbehållning år t vad avser pensionsrätt intjänad t.o.m. år t-1
PB_{just}	= individens ingående pensionsbehållning år t + 1 vad avser pensionsrätt intjänad t.o.m. år t-1

I tablan har bortsetts från arvsinstilldelning och indexering för år t.

I Ds 1995:41 föreslogs att eventuella skillnader som av olika orsaker kan uppkomma mellan de ålderspensionsavgifter som inflyter och den pensionsrätt som fastställs bör registreras i särskild ordning. I det fall saldot av dessa avvikelser skulle tendera till ett stort underskott eller ett stort överskott angavs att detta borde tillgodoräknas, respektive belasta, kollektivet av försäkrade. Detta ansågs lämpligen kunna ske genom att det från fördelningssystemets förvaltningskostnad ett givet år görs ett avdrag för ett uppkommet överskott respektive görs ett tillägg till förvaltningskostnaden i det fall saldot är negativt. Några sådana bestämmelser föreslår regeringen inte. Eventuella avvikelser mellan fastställd pensionsrätt och influtna avgiftsmedel bör i och för sig bevakas av berörda myndigheter så att en uppfattning om avvikelserna omfattning erhålls. Innebörden av vårt förslag överensstämmer dock med förslaget i Ds 1995:41 såtillvida att såväl positiva som negativa avvikelser mellan influtna avgifter och fastställd pensionsrätt kommer att tillföras, respektive belasta, fördelningssystemet. Sådana avvikelser kommer därmed som förslaget till reformerade regler utformats att påverka buffertfondens storlek och beaktas vid beräkningen av fördelningssystemets ekonomiska ställning. Principer för en sådan beräkning har översiktligt beskrivits i avsnitt 16.

I och med att vårt förslag vad gäller förvaltningskostnaderna för fördelningssystemet innebär att det under perioden fr.o.m. 2001 t.o.m. 2020 skall göras uttag ur buffertfonden (AP-fonden) utan att motsvarande minskning av pensionsåtagandet görs fullt ut, försvagas fördelningssystemets ekonomiska ställning något. Därmed sker en marginell ökning av risken för att den s.k. bromsen, som beskrivits i avsnitt 16, skall utlösas.

17.5 Omräkning av pensionsbehållning per årsskiftet

Den enskildes pensionsbehållning skall enligt förslagen ovan för varje år tilldelas arvsvinster och räknas om med förändringen i inkomstindex. Vidare skall ett avdrag för förvaltningskostnader göras och nyintjänad pensionsrätt läggas till behållningen. Pensionsbehållningen skall således multipliceras med en arvsvinstfaktor, en faktor som visar förändringen i inkomstindex och en förvaltningskostnadsfaktor.

För att beskriva tillvägagångssättet kan tas som exempel en person som fyller 60 år år 2005. Pensionsbehållningen per årsskiftet 2005/2006 skall i det fallet omräknas med två arvsvinstfaktorer. Den ena arvsvinstfaktorn avser personer avlidna det år då de fyllt eller skulle ha fyllt 59 år dvs. under år 2004, den andra avser personer avlidna det år då de fyllt eller skulle ha fyllt 60 år dvs. år 2005. Vid omräkning med den förstnämnda faktorn (arvsvinstfaktorn avseende personer avlidna det år de fyllt eller skulle ha fyllt 59 år) skall pensionsrätt intjänad under år 2004 inte tas med i pensionsbehållningen. Det innebär således att pensionsbehållningen omfattande pensionsrätter intjänade t.o.m. år 2003, inklusive de omräkningar som skall göras per årsskiftet 2004/2005, multipliceras med arvsvinstfaktorn ifråga. Därefter läggs pensionsrätt intjänad under år 2004 till behållningen. Behållningen multipliceras med arvsvinstfaktorn avseende personer avlidna det år de fyllt eller skulle ha fyllt 60 år, därefter med förändringen i inkomstindex mellan åren 2005 och 2006 och slutligen med förvaltningskostnadsfaktorn för år 2005.

Vad som nu sagts skall gälla även om pensionsbehållningen senare ändras på grund av t.ex. omtaxering. Den omräkning som i det angivna exemplet gjorts per årsskiftet 2005/2006 får då göras om.

Med pensionsbehållning avses här pensionsbehållning inklusive latent pensionsrätter. Pensionsbehållning som härrör från latent pensionsrätter måste dock registreras särskilt tills dess personen uppfyllt förvärvsvillkoret.

18.1 Villkor för uttag av inkomstpension

Regeringens förslag: Inkomstpension skall kunna tas ut fr.o.m. 61 års ålder oberoende av pensionens storlek. Uttag av inkomstpension skall kunna ske som hel, tre fjärdedels, halv eller en fjärdedels förmån. Ett uttag av inkomstpension skall kunna återkallas helt eller delvis högst en gång per sexmånadersperiod.

I de fall förvärvsvillkoret uppfylls efter det att inkomstpension har tagits ut skall tidigare latent pensionsrätt räknas om till förmån fr.o.m. januari månad året efter det år som förvärvsvillkoret blir uppfyllt genom fastställelse av pensionsgrundande inkomst i erforderlig omfattning. Det vid tidpunkten för omräkningen aktuella delningstalet skall då användas.

Promemorians förslag: Förslaget i Ds 1995:41 stämmer överens med regeringens förslag.

Remissinstanserna: *Sveriges Akademikers Centralorganisation (SACO)* och *Pensionärernas Riksorganisation (PRO)* tillstyrker förslaget. *Riksrevisionsverket* delar i huvudsak det förslag till lagstiftning som föreslås reglera uttag och beräkning av inkomstpension. *Riksskatteverket* konstaterar att förslaget angående begränsade möjligheter till att ändra pensionsuttaget bör förbättra förutsättningarna för en korrekt beräkning av preliminär skatt.

Skälen för regeringens förslag: I enlighet med de antagna riktlinjerna för pensionsreformen föreslår regeringen att uttag av inkomstpension skall få ske tidigast från 61 års ålder. Detsamma föreslås i fråga om premiepensionen, se avsnitt 21, och gäller redan i dag för ålderspension enligt nuvarande regler (prop. 1997/98:1 utg.omr. 11, SfU1, rskr. 1997/98:111).

Rätt till garantipension skall däremot enligt riktlinjerna inträda först vid 65 års ålder. Åldergränsen för utbetalning av garantipension skall avse såväl personer utan rätt till inkomstgrundad pension, dvs. personer som är berättigade till enbart garantipension, som personer med inkomstgrundad pension och med rätt till utfyllnad från garantipensionssystemet.

I princippropositionen föreslogs en spärregel med innebörd att inkomstgrundad ålderspension från fördelningssystemet inte skulle få lyftas före 65 års ålder om den inkomstgrundade pensionen tillsammans med från 65 års ålder tillkommande garantipension skulle komma att understiga grundskyddets lägsta nivå. I sitt betänkande (bet. 1993/94:SfU24) ifrågasatte dock socialförsäkringsutskottet denna spärregel bl.a. därför att den skulle minska flexibiliteten i pensionssystemet. Den skulle inte heller ta hänsyn till eventuella andra inkomster, som tjänstepension. Utskottet ansåg därför att frågan om en spärregel borde beredas ytterligare. Riksdagen delade utskottets bedömning (rskr. 1993/94:439).

I den fortsatta beredningen har behovet av en spärregel övervägts på nytt varvid det framkommit att någon sådan regel inte är motiverad. I princippropositionen och i propositionen om garantipension har två olika

modeller för garantipension föreslagits, med olika avräkningsregler och något olika maximinivå. I den garantipensionsmodell som föreslogs i princippropositionen uppgick garantipensionens högsta nivå för en ogift pensionär till 2,1 prisbasbelopp, medan den högsta nivån i den garantipensionsmodell som föreslås i propositionen om garantipension uppgår till 2,13 prisbasbelopp för en ogift pensionär. Det kan konstateras att uttag av inkomstpension vid 61 års ålder, i kombination med de avräkningsregler som gäller för endera modellen, innebär att den totala pensionen skulle komma att understiga respektive modells maximala nivå med 0,1 alternativt 0,3 prisbasbelopp. Den lägsta nivån som kan uppbäras vid tidigt uttag för en ensamstående pensionär, räknat med en genomsnittlig kommunalskattenivå, motsvarar en nettoinkomst på i det närmaste samma nivå som nuvarande folkpension och pensionstillskott ger för en ensamstående pensionär.

En kombination av tidigt uttag och tidsbegränsad premiepension kunde dock, enligt vad som föreslogs i Ds 1995:41, komma att medföra ett lägre årsbelopp när individens pensionsinkomst sänks i och med att premiepensionen upphör. I enlighet med vad som nu föreslås i avsnitt 21 skall dock premiepension endast kunna tas ut livsvarigt, vilket innebär att detta motiv för spärregeln inte längre är aktuellt. Den livsvariga ålderspensionen kan vidare även i fall då den lyfts vid 65 års ålder bli lägre än den nivå som annars är den lägsta för garantipensionen, nämligen för personer med låg inkomstrelaterad pension och som till följd av regeln om försäkringstid har rätt till endast ett begränsat antal 40-delar av garantipension. I det sammanhanget bör dock beaktas utländsk pension, som en sådan försäkrad i flertalet fall torde vara berättigad till, samt tjänstepension.

Mot bakgrund av vad det anförda föreslår regeringen att inkomstgrundad pension från fördelningssystemet skall få tas ut fr.o.m. 61 års ålder oberoende av pensionens storlek. Regeringen har därvid också vägt in betydelsen av att värna om flexibiliteten i pensionssystemet. Någon begränsning av uttag av premiepension före 65 års ålder föreslås i enlighet med antagna riktlinjer inte heller, se avsnitt 21. Är ålderspensionen för en person mycket låg föreslås dock att utbetalning av denna skall få ske en eller två gånger per år i stället för månadsvis, se avsnitt 25.2.

För rätt till inkomstpension är det tillräckligt att pensionsrätt grundad på faktiskt uppburen ersättning har fastställts för ett år. För att pensionsrätt som tillgodoräknats för barnår och pliktjänstgöring skall ge upphov till utbetalning av ålderspension krävs däremot att det förvärvsvillkor som beskrivits i avsnitt 11.6 är uppfyllt. I sådana fall erfordras att pensionsgrundande inkomst, eller pensionsgrundande belopp för förtidspensionärens antagandeinkomst, motsvarande lägst två inkomstbasbelopp har fastställts för individen för ettvarvt av minst fem år. Inkomstbasbeloppet införs, enligt vårt förslag, först fr.o.m. år 2001 och uppräknas fr.o.m. år 2002 med förändringen i inkomstindex. Fram till dess föreslår vi att det förhöjda prisbasbeloppet används. Förvärvsvillkoret skall, enligt förslaget uppfyllas senast genom den pensionsrätt som fastställs det år då individen fyller 70 år. Det innebär att förvärvsarbete efter det år då individen fyller 69 år inte bidrar till att förvärvsvillkoret kan uppfyllas. Innan förvärvsvillkoret är uppfyllt, utgör pensionsrätt som tillgodoräknats på

pensionsgrundande belopp för barnår och pliktjänstgöring latent pensioner.

Enligt de antagna riktlinjerna föreslås vidare att inkomstpension skall kunna tas ut som hel, tre fjärdedels, halv eller en fjärdedels pension. Den årliga pensionen beräknas till ett belopp som motsvarar så stor del av individens pensionsbehållning (exkl. behållning som härrör från latent pensioner) som uttaget skall omfatta delad med ett visst delningstal. Med pensionsbehållning avses summan av årligen fastställda pensioner som successivt omräknats med hänsyn till inkomstindex, arvsvinster och förvaltningskostnader. Vid uttag av t.ex. halv inkomstpension återstår således hälften av individens pensionsbehållning. Denna del av behållningen räknas även fortsättningsvis om årligen med hänsyn till inkomstindex, arvsvinster och förvaltningskostnader. Som kommer att redovisas mer i detalj i avsnitt 18.2 skall delningstalet bestämmas med utgångspunkt från bl.a. återstående medellivslängd i befolkningen vid pensioneringstidpunkten, dvs. det antal år som den pensionsberättigade kan förväntas uppbära ålderspension. Tas pensionen ut vid en högre ålder blir således delningstalet lägre och den årliga pensionen livsvarigt högre.

Till en person som ansöker om inkomstpension vid t.ex. 61 års ålder och då har pensionsrätt grundad på såväl faktiskt uppburen ersättning som barnår eller pliktjänstgöring men som ännu inte uppfyllt förvärvsvillkoret, utges pension baserad enbart på pensionsrätten tillgodoräknad för den faktiska ersättningen. Antag att personen därefter fortsätter att förvärvsarbeta och därmed uppfyller förvärvsvillkoret genom den inkomst som uppbärs det år personen fyller 64 år. Motsvarande pensionsgrundande inkomst kommer således att fastställas det år personen fyller 65 år eller i början av året därefter. Frågan uppkommer då om den omständigheten att de latent pensionerna blivit definitiva skall föranleda retroaktiv utbetalning av pension. Här föreslås att så inte skall ske. Den tidigare latent pensionen föreslås i stället omräknas till en förmån fr.o.m. januari månad året efter fastställelseåret (dvs. för personen i exemplet fr.o.m. januari det år han eller hon skall fylla 66 år) med det då aktuella delningstalet. Om förvärvsvillkoret uppfylls till följd av en ändrad taxering eller liknande, bör det emellertid bli fråga om retroaktiv utbetalning.

Inom nuvarande regelsystem finns möjlighet att när som helst återkalla uttaget av ålderspension eller ändra andelen med vilket uttag görs. Enligt de antagna riktlinjerna skall detta i princip gälla även fortsättningsvis inom fördelningssystemet. Av administrativa skäl föreslår regeringen emellertid att möjligheterna att återkalla uttag av ålderspension begränsas. Upprepade återkallanden och förnyade uttag av pension medför att administrationen inom systemet ökar. Bl.a. måste särskilda rutiner för uppräknings av individens återstående pensionsbehållning då tillämpas, se avsnitt 18.5. En viss begränsning av möjligheterna att återkalla pension kan inte anses minska flexibiliteten inom systemet, eftersom den pensionsberättigade har rätt att förvärvsarbeta samtidigt som han eller hon uppbär pension. Förvärvsarbete utgör således inget tvingande skäl att återkalla en utgående pension. Den enskilde kan dock av andra orsaker vilja minska eller för en period helt återkalla uttaget av en pension. Behovet av upprepade ändringar av pensionsuttaget torde emellertid vara

tämligen begränsat. Det föreslås därför att möjligheterna att återkalla pensionsuttag begränsas på så sätt att återkallande eller minskning av pension medges endast en gång per sex-månadersperiod. Samma regler föreslås vad gäller premiepension och tilläggspension, se avsnitt 21 och avsnitt 29.4. Det innebär att efter det att en persons inkomstpension minskats eller upphört att utges på grund av anmälan om minskning eller återkallelse skall det förflyta sex månader innan en ny anmälan om minskning av pensionsuttag kan få verkan.

18.2 Beräkning av årlig pension

Regeringens förslag: Inom fördelningssystemet skall inkomstpensionens årsbelopp beräknas genom att pensionsbehållningen vid pensioneringstidpunkten divideras med ett visst tal, det s.k. delningstalet. I delningstalet skall beaktas återstående medellivslängd vid pensioneringstillfället och normen för följsamhetsindexering.

Vid pensionsuttag före det år då den pensionsberättigade fyller 65 år skall preliminärt delningstal fastställas. Delningstalet skall därvid baseras på livslängdsstatistik för den femårsperiod under vars sista år den pensionsberättigade fyllde 59 år.

Definitivt delningstal skall fastställas för varje årsklass vid ingången av det år då den pensionsberättigade uppnår 65 års ålder. Delningstalet skall baseras på livslängdsstatistik för den femårsperiod under vars sista år de pensionsberättigade fyllde 63 år.

Delningstalet skall vara lika för kvinnor och män. Det skall fastställas av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer.

Promemorians förslag: Förslag i Ds 1995:41 stämmer överens med regeringens förslag.

Remissinstanserna: *Sveriges Akademikers Centralorganisation (SACO)* och *Arbetsgivarverket* tillstyrker förslaget. *Riksförsäkringsverket (RFV)* och *Landsorganisationen i Sverige (LO)* avstyrker att hänsyn inte tas till inkomstskillnaderna mellan män och kvinnor vid beräkningen av delningstalet. Detta påverkar, enligt RFV, delningstalet med 0,3 enheter, vilket i sin tur leder till en minskning av pensionen med ca 2 %. *Tjänstemännens Centralorganisation (TCO)* anser att delningstalet skall vara lika för män och kvinnor men att effekten av männens högre genomsnittsinkomst och genomsnittligt kortare livslängd bör beaktas.

Konjunkturinstitutet har förståelse för argumenten bakom behandlingen av inkomstskillnader mellan män och kvinnor vid fastställande av delningstalet, men anser att man tydligt bör påpeka att systemets genomsnittliga kompensationsgrad blir lägre. *Försäkringsanställdas Förbund* konstaterar att om inkomstskillnader mellan män och kvinnor inte beaktas vid fastställande av delningstalet leder det till minskad utbetald pension. Förbundet anser att de pengar som då frigörs bör användas till förbundets förslag om att inte reducera garantipensionen i de fall kollektiv pensionsförsäkring finns. *Fredrika Bremer-förbundet* anser att utbetalning av intjänad pension bör ske fördelat på för män och kvinnor lika

antal statistiskt sett återstående livsår. *Finansinspektionen* och *Statskontoret* anser att prognosdödligheten i stället för aktuell observerad dödlighet är det lämpliga måttet. Den verkliga framtida dödligheten kommer enligt *Finansinspektionen* med rätt stor sannolikhet vara lägre än aktuell observerad dödlighet vilket innebär en kostnad för systemet.

Försäkringsförbundet anser inte att delningstalet skall fixeras vid 65 års ålder utan bör bestämmas för varje nytt år efter 65 för att undvika brist i systemet på grund av ökad medellivslängd.

Skälen för regeringens förslag: Med pensionsbehållning avses individens sammanlagda intjänade pensionsrätter inom fördelningssystemet, vilka inte motsvaras av en utgående förmån. I tidigare avsnitt har beskrivits hur pensionsbehållningen årligen räknas om med hänsyn till s.k. arvsvinster, förändringar i den allmänna inkomstnivån i samhället, och med hänsyn till förvaltningskostnader. Med arvsvinst avses avlidnas pensionsbehållning som tilldelas övriga pensionsberättigade i samma ålder genom att den läggs till deras pensionsbehållning.

Regeringen föreslår att den årliga inkomstpensionen skall bestämmas på så sätt att individens pensionsbehållning (exkl. den del som hänförs till eventuella latent pensionsrätter) delas med ett tal, det s.k. delningstalet. Delningstalet skall återspegla den genomsnittliga återstående livslängden vid den ålder pensionen börjar lyftas enligt aktuell befolkningsstatistik. Principerna redogörs närmare för nedan.

Delningstalet motsvarar i princip det antal år som individen genomsnittligt sett kommer att uppbära pension. Till en pensionär som lever kortare tid än genomsnittet kommer således inte hela dennes pensionsbehållning att ha utgetts som inkomstpension. Å andra sidan kommer den sammanlagda livspensionen för den pensionär som lever längre än genomsnittet att överstiga pensionsbehållningen. Att pensionsbehållningen fördelas på ett genomsnittligt antal pensionärsår innebär således att arvsvinster omfördelas mellan de pensionärer som avlider tidigt och de som lever länge. När det gäller arvsvinster efter personer som avlider före pensioneringen föreslår vi att de skall tillgodoräknas pensionsbehållningen löpande i proportion till varje individs faktiskt intjänade pensionsbehållning (se avsnitt 17.3).

Vi föreslår vidare att delningstalets beräkning skall baseras på officiell livslängdsstatistik för män och kvinnor avseende en femårsperiod. Genomsnittligt sett lever kvinnor längre än män. Samma delningstal föreslås emellertid gälla för män och kvinnor, så att lika stora avgiftsinbetalningar till fördelningssystemet ger samma årliga pensionsbelopp oberoende av kön. Delningstalet skall därför baseras på en genomsnittlig livslängd beräknad för män och kvinnor sammantaget.

Enligt de av riksdagen antagna riktlinjerna skulle, å ena sidan, vid beräkning av delningstalet hänsyn tas till inkomstskillnader mellan män och kvinnor. Detta motiverades med att män, som har högre inkomster, också har kortare medellivslängd än kvinnor. Männens högre pensionsbelopp utbetalas således i genomsnitt under kortare tid än kvinnornas lägre belopp. Det betyder att de arvsvinster som uppkommer generellt sett utgörs av pensionsbehållningar som är större än den genomsnittliga pensionsbehållningen för årsklassen som helhet. Om detta förhållande inte beaktas i beräkningarna, skulle i princip ett överskott uppstå inom

systemet. Å andra sidan skulle enligt riktlinjerna individens delningstal ligga fast efter 65 års ålder, även om medellivslängden i befolkningen fortsätter att öka. Detta torde i sin tur ge upphov till ett underskott inom systemet.

I den fortsatta beredningen av de regler som skall gälla för delningstalet vid pensionsberäkningen har närmare övervägts de över- och underskott inom systemet som olika regelutformningar kan ge upphov till. De nämnda tendenserna till över- och underskott skulle helt eller delvis kunna uppvägas i en regelutformning med fast delningstal som inte beaktar inkomstskillnader mellan könen eller alternativt med årlig omprövning av ett delningstal där inkomstskillnaderna beaktas. Några remissinstanser avstyrker att hänsyn inte skall tas till inkomstskillnader mellan män och kvinnor vid beräkningen av delningstalet, medan andra anser att delningstalet bör omprövas årligen. Ur individens synvinkel anser regeringen att det måste betraktas som angeläget att delningstalet är oförändrat efter 65 års ålder och pensionen således inte kan komma att sänkas successivt på grund av ökad medellivslängd i befolkningen. Den enskilde har små möjligheter att påverka sin ekonomiska situation efter pensioneringen. I ett val mellan de två alternativa utformningarna av delningstalet är den förra således att föredra. Regeringen föreslår därför att delningstalet beräknas utan att inkomstskillnader mellan män och kvinnor beaktas och att delningstalet för individen efter 65 års ålder inte påverkas av förändringar i befolkningens medellivslängd.

Vidare föreslår vi att vid beräkning av delningstal skall hänsyn tas till att följsamhetsindexeringen av utgående inkomstpensioner föreslås göras kring normen 1,6 (se avsnitt 18.3). Detta innebär att pensionären får en högre begynnelsepension än om pensionen i stället successivt skulle räknas om med den reala tillväxten år för år.

Regeringen föreslår således att delningstalets beräkning grundas på medellivslängden för män och kvinnor sammantaget och på normen för följsamhetsindexeringen.

Som nämnts ovan skall delningstalet enligt förslaget grundas på officiell livslängdsstatistik för en femårsperiod. Beräkningen baseras således på livslängden i befolkningen som helhet, vilken torde överensstämma tämligen väl med livslängden för det aktuella försäkringskollektivet. Enligt aktuell statistik är nämligen ca 93 % av de nyblivna ålderspensionärerna berättigade till ATP. Över 90 % av befolkningen skulle således vara försäkrade för inkomstpension och ingå i det aktuella försäkringskollektivet.

Medellivslängden i befolkningen har ökat successivt och kan förväntas fortsätta att öka framöver. Delningstalets storlek kommer därför att bero på vilken tidsperiod beräkningsunderlaget avser. Det betyder att delningstalet för pensionsuttag vid en viss ålder kan antas bli olika för olika födelseårgångar. Som regeringen nu föreslagit skall dock delningstalen ligga fast fr.o.m. det år individen fyller 65 år. Senare observerade livslängdsförändringar skall således enligt förslaget inte påverka individens inkomstpension. Däremot anser vi att delningstalen för yngre årsklasser skall påverkas av livslängdsförändringar. För dem bör pensionernas nivå anpassas till förändringar i medellivslängden.

Vid pensionsuttag före det år den försäkrade fyller 65 år föreslår regeringen därför att det årliga pensionsbeloppet skall bestämmas med ett preliminärt delningstal och att pensionen vid ingången av det år då personen fyller 65 år skall räknas om med det definitiva delningstalet.

För en person som tar ut pension från 61 års ålder bör delningstalets beräkning baseras på senast kända livslängdsstatistik som då föreligger, dvs. livslängdsstatistik för den femårsperiod under vars sista år den pensionsberättigade fyllde 59 år. Samma underlag föreslås användas för beräkning av delningstal om personen börjar lyfta pension vid någon senare tidpunkt före det kalenderår då han eller hon fyller 65 år. Enligt de antagna riktlinjerna skulle i stället det senast kända underlaget användas även vid beräkning av delningstal för åldrarna 62 – 64 år. Detta innebar att pensionen skulle omräknas varje år, om det nya statistikunderlaget medförde att delningstalet för individens pensionsålder ändrades. Genom att beräkningsunderlaget avseende varje födelseårgång läggs fast vid 61 års ålder, behövs ingen sådan omräkning av pensionen före 65 års ålder, vilket är en administrativ förenkling. Vid pensionsuttag fr.o.m. januari månad det år personen fyller 65 år eller från någon senare tidpunkt baseras delningstalet på livslängdstabeller för den femårsperiod under vars sista år personen fyllde 63 år.

Det föreslås att preliminära och definitiva delningstal för varje årsklass beräknas och fastställs av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. Preliminära respektive definitiva delningstal måste fastställas före ingången av det år de pensionsberättigade fyller 61 respektive 65 år. Delningstal bör således fastställas för varje ålder, räknad i månader, från 61 år till förslagsvis 79 år och 11 månader. Det kan förmodas att pension endast i enstaka fall kommer att lyftas vid 80 års ålder eller senare. Skulle detta ändå ske får delningstal då beräknas och fastställas avseende den ålder från vilket pensionsuttaget skall göras och för den födelseårgång som den pensionsberättigade tillhör.

Föreslagna regler vid helt uttag av inkomstpension kan illustreras med en person, som är född i juli 1939 och tar ut pension i oktober år 2003. Han eller hon är således 64 år och 3 månader vid pensionsuttaget. Preliminärt delningstal för denna ålder, beräknat från livslängdsstatistik för åren 1994 – 1998, antas vara 15,00. Det årliga pensionsbeloppet motsvarar pensionsbehållningen delad med talet 15,00. År 2004 fyller personen 65 år. De definitiva delningstalen för 1939 års födda skall då ha beräknats utifrån livslängdstabeller 1998 – 2002. Antag att det definitiva delningstalet för åldern 64 år och 3 månader blir 15,20, dvs. något högre än det preliminära delningstalet. Personens pension skall då räknas om

med det nya delningstalet 15,20 fr.o.m. januari åt 2004. Omräkningen innebär att pensionsbeloppet multipliceras med faktorn 15,0/15,2. En annan person, som är född samma år men i december månad, lyfter pension vid samma ålder, 64 år och 3 månader. Det innebär att han eller hon börjar lyfta sin pension i mars år 2004. Pensionen beräknas i detta fall redan fr.o.m. uttaget vid åldern 64 år och 3 månader med det definitiva delningstalet 15,20.

Vid partiellt pensionsuttag skall, som framgår nedan, omräkning av pensionen ske per varje årsskifte.

Formel för beräkning av delningstal

I det följande beskrivs mer i detalj hur delningstalet avses vara beräknat. En utgångspunkt vid bestämning av det årliga pensionsbeloppets storlek är att beloppet i fasta priser skall vara lika stort varje år om den årliga reala inkomstillväxten (dvs. real förändring i inkomstindex) uppgår till 1,6 %, dvs. är densamma som normen vid följsamhetsindexering. Vid pensioneringstidpunkten skall nuvärdet av de sammanlagda månatliga pensionsutbetalningar som förväntas utges vara lika stort som individens pensionsbehållning.

Nuvärdet beräknas genom att varje månadsbelopp diskonteras till pensioneringsmånaden med årsräntan 1,6 %. Sannolikheten för att en person som är 65 år fortfarande är i livet vid 66 år beräknas som förhållandet mellan antal kvarlevande i åldern 66 år och antal kvarlevande i åldern 65 år. Antal kvarlevande i viss ålder bestäms med utgångspunkt från den officiella livslängdsstatistiken. I avsnitt 17.2 och tablå 17.1 har redogjorts för hur antalet kvarlevande män och kvinnor av 100 000 födda bör bestämmas. Med de beteckningar som används i tablå 17.1 skrivs förhållandet således som L_{66}/L_{65} . Antal kvarlevande i t.ex. ålder 66 år och 2 månader beräknas som $L_{66} + (L_{67} - L_{66}) * 2/12$.

Det månatliga pensionsbeloppet P_m skall vara lika stort varje månad (i fasta priser och vid 1,6 % årlig realtillväxt). Nuvärdet av den förväntade livspensionen blir då P_m multiplicerat med summan av sannolikheterna att uppnå viss ålder, i månader räknat, diskonterade till pensioneringsmånaden med faktorn 1,016. Nuvärdet av den förväntade livspensionen skall vara lika stort som individens pensionsbehållning. Delningstalet, det tal pensionsbehållningen skall delas med för att få det årliga pensionsbeloppet, motsvarar då denna summa multiplicerad med 1/12.

Den avsedda beräkningsformeln för bestämning av delningstalet för helt antal år, dvs. vid pensionsuttag fr.o.m. den månad individen fyller år, redovisas i tablå. Där redovisas också hur delningstalet föreslås bestämmas vid uttag vid annan ålder. Delningstalet bör avrundas till två decimaler.

Formel för delningstalet vid uttag vid viss ålder (n) den månad personen uppnår denna ålder

$$D_n = 1/12 * 1/L_n \sum_k \sum_x (1,016)^{-(k-n)} * \{ L_k + (L_{k+1} - L_k) * x/12 \} * (1,016)^{-x/12}$$

där

D_n = delningstal vid uttag vid n års ålder

n = 61, 62, 63 etc.

k = n, n+1, n+2, etc.

x = 0, 1, 2, ... 11

Formel för delningstal vid uttag vid en viss ålder om pensionen börjar lyftas en eller flera månader efter födelsemånaden

$$D_{n/m} = D_n + (D_{n+1} - D_n) * m/12$$

där

m = antal månader efter födelsemånaden

Om pensionen t.ex. börjar lyftas fr.o.m. den tredje månaden efter den månad individen fyllde 65 år, beräknas delningstalet enligt följande

$$D_{65/3} = D_{65} + (D_{66} - D_{65}) * 3/12$$

Beräkning av inkomstpension

Som framgått av avsnitt 18.1 föreslår vi att uttag av ålderspension skall få göras som hel eller partiell förmån. Då pension skall börja utges beaktas vid beräkningen av det årliga pensionsbeloppet så stor del av individens pensionsbehållning som pensionsuttaget skall motsvara. Om hel pension skall utges beaktas således hela pensionsbehållningen, om halv pension skall utges beaktas hälften av behållningen vid pensionsberäkningen, osv. Pensionsbehållning som härrör från latent pensioner skall emellertid inte till någon del ingå i pensionsberäkningen. Den delen behöver därför registreras särskilt.

Det årliga pensionsbeloppet motsvarar enligt förslaget pensionsbehållningen (hela eller del därav, exkl. behållning som härrör från latent pensioner) delad med delningstalet för individens ålder den månad inkomstpensionen tas ut. Ju högre pensionsålder individen väljer, desto lägre blir delningstalet. Individens pensionsbehållning kommer således att motsvaras av ett högre årligt pensionsbelopp om pensionsuttaget skjuts upp än om inkomstpensionen lyfts vid en tidigare ålder. Denna försäkringsmässiga höjning av pensionsbeloppet föreslås inte som i dagens regelsystem vara begränsad till en högsta pensionsålder på 70 år. Inom det reformerade systemet kommer därför uttag vid t.ex. 75 års ålder att ge högre årlig pension än uttag vid 70 års ålder.

Den del av behållningen som inte tas i anspråk vid pensionsberäkningen skall även fortsättningsvis räknas upp med arvsvinster och förändringen i inkomstindex vid varje årsskifte på samma sätt som innan pension började lyftas. Årsskiftesrutinen måste emellertid bli något annorlunda det år pensionen tas ut om uttaget påbörjats i februari eller senare under kalenderåret. Detta beskrivs i avsnitt 18.5.

Pensionsrätter som fastställs efter det att individen tagit ut hel ålderspension skall omräknas till en pensionsförmån och utbetalas till individen utan att han eller hon ansökt om detta. Om pensionären är berättigad till garantipension skulle i annat fall utges garantipension som inte reducerats med hela inkomstpensionen, utan enbart med den uttagna delen av individens intjänade inkomstpension. Om nyintjänade pensionsrätter inte utges som förmån uppbär den individ som gjort helt uttag av inkomstpension i praktiken inte längre hel sådan pension. Om individen uppbär partiell, t.ex. halv, pension skall på motsvarande sätt hälften av den senare fastställda pensionsrätten automatiskt omvandlas till en utgående förmån. Denna tillkommande pensionsförmån beräknas med delningstalet för individens ålder då utbetalningen av det tillkommande beloppet påbörjas.

De tillkommande pensionsrätterna skall läggas till den utgående förmånen fr.o.m. januari månad året efter fastställelseåret även om de faktiskt fastställs senare. Det nya, högre årsbeloppet föreslås beräknas på följande sätt. Den utgående förmånen räknas om till en pensionsbehållning på samma sätt som sker då individen återkallar sin pension (se nedan under rubriken *Ändring av pensionsuttag*). Den utgående förmånen multipliceras alltså med delningstalet för individens ålder i januari och den så framräknade behållningen läggs till den övriga pensionsbehållningen. Det nya årsbeloppet beräknas genom att så stor del av pensionsbehållningen som uttaget skall omfatta delas med delningstalet för individens ålder i januari.

En sådan omräkning av pensionen vid årsskiftet som beskrivits ovan föreslås ske också i de fall individens pensionsbehållning har ökats på grund av arvsvinstilldelning eller omräkning med inkomstindex. Det betyder att vid partiellt pensionsuttag skall en sådan omräkning göras vid varje årsskifte.

Innan denna omräkning görs skall i förekommande fall den enskildes pension ha omräknats med det för årsklassen definitiva delningstalet. Som tidigare har beskrivits föreslås att pensionsbeloppet vid pensionsuttag före det år då personen fyller 65 år skall beräknas med ett preliminärt delningstal. Vid ingången av det år då en pensionär uppnår 65 års ålder skall dennes pension räknas om med det definitiva delningstalet. En sådan omräkning skall göras före det att den här beskrivna omräkning sker till följd av att ny pensionsrätt har tillgodoräknats m.m.

I så gott som samtliga fall kommer nya pensionsrätter att fastställas efter det att individen har börjat lyfta sin pension. Då pensionen börjar tas ut i februari månad eller senare under året skall vid nästföljande årsskifte pensionsbehållningen omräknas med avseende på arvsvinst och indexförändring för den del av kalenderåret som förflutit före pensionsuttaget (se även avsnitt 18.5). Denna tillgodoräknade uppräknings av pensionsbehållningen skall läggas till den utgående förmånen från januari månad året efter pensionsuttaget. Vid tidpunkten för pensionsuttaget har den pensionsberättigade också i de flesta fall intjänat pensionsrätt som ännu inte har hunnit fastställas. Motsvarande pensionsförmåner kommer därför att

utbetalas först fr.o.m. en senare tidpunkt: från januari månad året efter respektive fastställelseår.

Den nybeviljade inkomstpensionen kommer således i de flesta fall att ökas vid de två nästföljande årsskiftena med ett belopp motsvarande tillgodoräknad arvsvinst och indexförändringen och pensionsrätt intjänad året före pensioneringsåret respektive med pensionsrätt intjänad under pensioneringsåret.

Det skulle naturligtvis vara möjligt att till viss del undvika den successiva höjningen av pensionen till följd av eftersläpningen i registreringen genom att den nybeviljade pensionen bestämdes till ett preliminärt belopp baserat på en uppskattning av intjänade men ännu inte fastställda pensionsrätter. Exempelvis skulle intjänad pensionsrätt året före pensioneringsåret kunna preliminärt beräknas som ett generellt procentuellt tillägg till pensionen. Alternativt skulle den pensionsberättigade i pensionsansökningen kunna åläggas att lämna uppgift om det senaste årets inkomster. Då pensionsrätten fastställts skulle pensionsbeloppet räknas om med det nya underlaget och med beaktande av den preliminärt beräknade pension som utgetts. Om det preliminärt beräknade beloppet var för lågt, skulle retroaktivutbetalning göras. Om det i stället var högre än det definitiva beloppet, skulle det överskjutande pensionsbeloppet återkrävas. Emellertid kan inte den successiva höjningen av pensionsbeloppet som eftersläpningen innebär anses vara till någon avgörande nackdel för den enskilde och något egentligt behov av en sådan preliminär pensionsberäkning kan därför inte anses föreligga. Däremot kan ett återkrav av för mycket utbetald pension innebära en olägenhet för den enskilde. Med hänsyn härtill och till den ökade administration det skulle medföra föreslår regeringen inte att någon sådan preliminär beräkning av pensionen skall ske. Däremot bör konsekvenserna av eftersläpningen i registreringen framgå av det pensionsbesked, med uppgift om intjänad pensionsrätt och beräkning av den framtida pensionen, som årligen skall sändas till de pensionsberättigade.

Ändring av pensionsuttag

Den pensionsberättigade kan enligt vårt förslag ändra sitt pensionsuttag, dvs. öka eller minska uttagets omfattning. Den försäkrade har rätt att minska, dvs. återkalla, hela eller del av uttaget av pensionen. Den återkallade förmånen skall då omräknas till en pensionsbehållning som tillgodoräknas individen. Eftersom inkomstpension har utbetalts under en viss tid är den behållning som skall registreras i samband med återkallandet mindre än vid den tidpunkt då pensionsförmånen beviljades.

Den pensionsbehållning som tillgodoräknas individen i samband med återkallandet skall vara av den storleken att behållningen delad med delningstalet för den pensionsberättigades ålder ger just samma belopp som den återkallade förmånen uppgick till. Den pensionsbehållning som tillgodoräknas vid återkallandet motsvarar därför den utgående förmånens årsbelopp multiplicerad med delningstalet för individens ålder vid återkallandet. Pensionsbehållningen uppräknas därefter vid varje årsskifte med förändringen i inkomstindex och arvsvinster. Som beskrivs i avsnitt

18.5 bör en särskild årsskiftesrutin tillämpas det år då pensionsförmånen återkallats, om förmånen upphörde fr.o.m. februari månad eller senare.

En person som har partiell pension kommer normalt sett att förr eller senare öka sitt pensionsuttag. Tag som exempel att en person med halv pension vill öka sitt uttag till att omfatta tre fjärdedels pension. Omräkningen av pensionen får då ske på så sätt som beskrivits ovan. Det pensionsbelopp som redan utges räknas om till en pensionsbehållning och läggs till den övriga behållningen (på samma sätt som då en förmån återkallas). För beräkning av det nya årsbeloppet delas tre fjärdedelar av den sammanlagda pensionsbehållningen med aktuellt delningstal för den pensionsberättigade.

18.3 Följsamhetsindexering

Regeringens förslag: Utgående inkomstpension skall årligen räknas om med inkomstindexets procentuella förändring reducerad med normen 1,6. Indexeringsmetoden kallas följsamhetsindexering. Följsamhetsindexering av inkomstpension skall ske fr.o.m. årsskiftet 2001/2002.

Promemoriornas förslag: Förslag i Ds 1995:41 stämmer överens med regeringens förslag vad gäller principerna för följsamhetsindexeringen med undantag för att regeringen nu föreslår att den årliga omräkningen av inkomstpension med inkomstindexets förändring först skall börja gälla per årsskiftet 2001/2002. Vad gäller nivån på normen presenterades i Ds 1997:67 två alternativ till följsamhetsindexering. Det ena alternativet innebar följsamhetsindexering kring normen 1,75, det andra att inkomstpensionen prisindexeras om den reala tillväxten är inom intervallet 1,5 till 2,0 %. Är den reala tillväxten lägre än 1,5 % räknas pensionerna om med inkomstindexets förändring reducerad med 1,5. Om tillväxten är högre än 2,0 % räknas pensionerna om med inkomstindexets förändring reducerad med 2,0.

Remissinstanserna:

Ds 1995:41

Riksrevisionsverket menar att ett antal "tekniska komponenter", exempelvis delningstal och följsamhetsindex, är av central betydelse för systemets långsiktiga förmåga att överleva. Av den anledningen kommer verket att under de närmaste åren rikta särskild uppmärksamhet mot det nya pensionssystemet. *Riksgäldskontoret* föreslår en regel som innebär att pensionsuppräknningen inte får bli högre än realräntan för att undvika att fondens behållning töms för snabbt. *Tjänstemännens Centralorganisation (TCO)* anför att det ligger ett egenvärde i att tillämpa samma inkomstmått vid indexering av utgående pensioner och vid indexering av intjänad pensionsrätt. TCO är kritisk till att en utfyllnad till garantinivå indexeras annorlunda än inkomstpensionen. TCO menar att det möjligen kan vara berättigat för de rena garantipensionärerna för att hålla dessa opåverkade

av en tillfällig reallönesänkning. *Ungdomsstyrelsen* menar att ur ett generationsperspektiv betyder följsamhetsindexeringen tillsammans med ett antal andra faktorer att systemet blir möjligt att genomskåda och att den långsiktiga hållfastheten sannolikt väsentligt förbättras i förhållande till nuvarande system. *PRO* har ingen erinran mot följsamhetsindexering av inkomstpensionen. *Sveriges Pensionärsförbund* anser att en förutsättning för att acceptera normen på 1,5 – som föreslogs av pensionsarbetsgruppen och som har varit utgångspunkten för den fortsatta beredningen – är att man före följsamhetsindexeringen har fått full kompensation för prisstegring genom en 100-procentig uppräknings av konsumentprisindex. Förbundet anser vidare att man vid beräkning av reallöneutvecklingen skall utgå från en nolltillväxt där påverkan av basbeloppet sker först om tillväxtens plus eller minus uppgår till minst 1 %.

Ds 1997:67

Allmänna Pensionsfonden Första, Andra och Tredje Fondstyrelserna (AP-fonden), Riksgäldskontoret, Industriförbundet, Försäkringskassförbundet, Riksrevisionsverket och Riksförsäkringsverket (RFV) förordar alternativet fast norm på 1,75 vid följsamhetsindexering. AP-fonden uppger att alternativet fast norm ur stabiliseringssynpunkt är att föredra. Försäkringskassförbundet tillstyrker också att följsamhetsindexeringen tillämpas första gången fr.o.m. årsskiftet 2001/2002. Industriförbundet motsätter sig alternativet följsamhetsindexering kring ett intervall då detta alternativ skulle innebära en alltför stor belastning för AP-fonden vid låg tillväxt. Försäkringskassförbundet anger att fast norm ur administrativ synpunkt torde vara att föredra. Förbundet gör bedömningen att övervägande skäl talar emot alternativet följsamhetsindexering kring intervallet 1,5 – 2,0. Därtill påpekar Försäkringskassförbundet att alternativet intervall torde medföra informationsproblem. Riksrevisionsverket anser att normen 1,75 ger en bättre förutsebarhet och finansiell stabilitet än alternativförslaget. Däremot anser verket att normen bör ses över efter en viss tid eftersom ATP:s andel av de totala pensionsutgifterna successivt kommer att minska efter år 2010. RFV anför att följsamhetsindexering av reformerade pensioner kring ett intervall innebär att vid förändringar inom intervallet utgifterna och avgiftsinkomsterna inte kommer att överensstämma. En längre period med sådana differenser kan skapa stora under- och överskott, vilket, enligt RFV, inte är önskvärt i ett autonomt system.

Sveriges Kommunalpensionärernas Förbund (SKPF), Pensionärernas Riksorganisation (PRO), Sveriges Pensionärers riksförbund (SPRF), Landsorganisationen i Sverige (LO), TCO, Sveriges Akademikers Centralorganisation (SACO), Sveriges riksbank, Konjunkturinstitutet och Svenska Kommunförbundet tillstyrker alternativet fast norm vad gäller de reformerade pensionerna med den invändningen att normen bör vara lägre än 1,75. Både SKPF och PRO påpekar att pensionsarbetsgruppen föreslog normen 1,5 och att det inte finns någon anledning till att frånga detta förslag. Även LO och SACO anför att normen bör sättas till 1,5. SPRF ifrågasätter normhöjden 1,75 till följd av att denna norm skulle medföra risker för successivt lägre ålderspensioner. SPRF framför att

utgifterna för medicin, sjukvård och andra liknade tjänster ökar med tilltagande ålder. SPRF menar att pensionsbeloppen därför snarare bör öka än minska. Mot bakgrund av detta föreslår SPRF normen 1,0 för följsamhetsindexeringen av de reformerade pensionerna. TCO anger att normvalet inte får styras av den tillväxt som behövs för ATP-systemet.

Konjunkturinstitutet menar att normen 1,75 framstår som hög mot bakgrund av att inkomstillväxten under de senaste 20 åren uppgått till knappt 0,5 % per år. Vidare anför institutet att endast i ett fåtal länder i det övriga Västeuropa har motsvarande ökningstal överstigit 1,75 % under samma period och att ökningen i USA varit obefintlig. Institutet påpekar att det är en omöjlig uppgift att prognostisera inkomstillväxten flera decennier framåt i tiden men att normen 1,75 likväl framstår som vald i överkant. Konjunkturinstitutet anför även att en hög norm innebär ett stort förskott till pensionärerna och därför, till följd av högre ränteutgifter, svagare offentliga finanser, i det fall att den procentuella reala avkastningen i AP-fonden överstiger den reala tillväxten i ekonomin. Riksbanken anför likartade synpunkter.

Vidare påpekar Konjunkturinstitutet och Riksbanken att normen 1,75 med relativt hög sannolikhet ger upphov till frekventa reala sänkningar av de utgående pensionerna. Resultatet kan, enligt dessa remissinstanserna, bli dels kompensationskrav som kan bli svåra för statsmakterna att motstå, dels att fler pensionärer med stigande ålder blir berättigade till garantipension. Konjunkturinstitutet konstaterar att ett intervall för normen i någon mån skulle reducera de nämnda problemen men att nackdelen med intervallet är att systemet blir mindre stabilt och förutsebart.

Även Svenska Kommunförbundet menar att normen 1,75 framstår som hög mot bakgrund av löneutvecklingen i Sverige och i omvärlden under perioden 1975–1995. Kommunförbundet anför att en för högt satt norm leder inte bara till en kontinuerlig urholkning av pensionernas reala värde över tiden utan även till en oavsiktlig omfördelning mellan kvinnor och män.

Sveriges Pensionärsförbund förordar alternativet följsamhetsindexering kring intervallet 1,5 – 2,0.

Skälen för regeringens förslag: I enlighet med de av riksdagen antagna riktlinjerna för pensionsreformen skall de inkomstgrundade ålderspensionerna utgöra en egen försäkringsgren och finansieras med en avgift på 18,5 % av den pensionsgrundande inkomsten och andra pensionsgrundande belopp. Intjänad pensionsrätt och utgående pensioner skall räknas om på sådant sätt att avgiftsnivån i ålderspensionssystemet kan ligga fast utan att det uppkommer varaktiga obalanser mellan avgiftsintäkter och pensionsutbetalningar.

Regeringen anser att den nödvändiga balansen mellan avgiftsinkomster och pensionsutgifter uppnås i det reformerade fördelningssystemet genom att intjänade pensionsförmåner och pensionerna knyts till inkomstindexets utveckling. Inkomstindexets konstruktion beskrivs närmare i avsnitt 16.

Om den utgående pensionen skulle knytas direkt till förändringen i inkomstindex, skulle pensionärens standardnivå på sikt stiga och bli högre ju äldre han eller hon blir, förutsatt att den reala inkomstillväxten i samhället är positiv. Den sammanlagda livspensionen skall enligt vad som i

tidigare avsnitt föreslagits samtidigt bero av individens pensionsbehållning och förväntat antal år som pensionär. Om den utgående inkomstpensionen skall öka med den allmänna inkomstillväxten måste begynnelsepensionen sättas förhållandevis lågt.

Enligt de fastlagda riktlinjerna är det dock motiverat att utforma sättet att beräkna den utgående inkomstpensionen så att begynnelsepensionen från det reformerade fördelningssystemet sätts högre bl.a. för att mildra den sänkning av inkomsten som övergång från förvärvsarbete till pension i de flesta fall innebär för den enskilde. Med en högre begynnelsepension, och den sammanlagda livspensionen bestämd av pensionsbehållningens storlek, kommer det utgående pensionsbeloppet således inte att öka lika kraftigt år från år. Enligt riktlinjerna skall ålderspensionsreformen utformas på ett sådant sätt att utbetalningsprofilen blir jämn, dvs. att det reala värdet av utgående pensioner blir stabilt. En relativt sett högre begynnelsepension och jämn utbetalningsprofil uppnås genom att delningstalet vid beräkning av begynnelsepension från fördelningssystemet beräknas med hänsyn till en viss norm och genom att den utbetalda inkomstpensionen följer inkomstindexets utveckling genom följsamhetsindexering kring denna norm.

Regeringen har under den fortsatta beredningen inte funnit skäl att avvika från de fastlagda riktlinjerna och föreslår således att inkomstpensionen skall följsamhetsindexeras i enlighet med riktlinjerna. Följsamhetsindexeringen innebär att inkomstpensionen inte skall räknas om med hela förändringen i inkomstindex utan med denna förändring minskad med den uppräknings som redan tillgodoräknats i delningstalet. Det innebär att om den årliga reala tillväxten framöver uppgår till samma nivå som normen skall inkomstpensionen räknas om med inflationen. Om den reala tillväxten blir högre får pensionären, utöver priskompensation, ett visst påslag på inkomstpensionen. Vid lägre tillväxt än normen justeras inkomstpensionen ned reellt sett, vilket innebär att pensionären inte kompenseras fullt ut för prisutvecklingen.

De första utbetalningarna av inkomstpension föreslås enligt vad som framgår av avsnitt 6.2 senareläggas till den 1 januari 2001. Som en konsekvens av detta föreslår regeringen att följsamhetsindexering av inkomstpension skall ske först fr.o.m. årsskiftet 2001/2002.

Valet av norm för följsamhetsindexeringen kommer genomsnittligt sett inte att påverka den sammanlagda inkomstpension som förväntas utbetalas till dem som helt kommer att omfattas av de reformerade reglerna för intjänande av ålderspension, dvs. till dem som är födda efter år 1953. Detta beror på att normen också ingår i delningstalet. Däremot påverkas pensionsutbetalningarnas fördelning under pensionsperioden. En hög norm ger ett lägre delningstal och därmed en högre begynnelsepension än om normen sätts lågt, vilket talar för en hög norm. Å andra sidan kommer då den utgående pensionen att ha en reellt sett svagare utveckling. Dessutom ökar sannolikheten för återkommande reala nedskrivningar av pensionerna. Det talar för en norm som ger pensionärerna en liten real uppräknings i takt med den allmänna standarduppräknings. Riksdagen tog inte ställning till normens storlek i princippropositionen. Emellertid gjordes bedömningen att utgångspunkten för den fortsatta beredningen skulle vara en norm på 1,5.

Under en lång övergångsperiod kommer utbetalningarna från pensionsystemet att domineras av ATP-baserade ålderspensioner. För att ålderspensionssystemet skall vara stabilt även under övergångsperioden förutsätts att också utgående ålderspensioner beräknade enligt reglerna för ATP knyts till den allmänna inkomstutvecklingen. Detta skall ske enligt de av riksdagen antagna riktlinjerna genom att de ATP-baserade ålderspensionerna följsamhetsindexeras på samma sätt som inkomstpensionerna. Regeringen finner inte skäl att avvika från denna ståndpunkt. I avsnitt 29.5 föreslås således följsamhetsindexering av ATP-baserade ålderspensioner.

ATP-systemet i dess nuvarande utformning beräknas vara i balans om den framtida reala tillväxten uppgår till 2 %. Med denna tillväxt kommer även ATP-systemets utgifter i ett mer långsiktigt perspektiv att utvecklas i samma takt som avgiftsinkomsterna. Vid lägre tillväxt än 2 % kommer de ATP-baserade ålderspensionerna att ta i anspråk en allt större del av avgiftsunderlaget. En sådan utveckling undviks om de ATP-baserade ålderspensionerna följsamhetsindexeras kring normen 2,0. Risken för årligen realt sjunkande pensioner ökar dock påtagligt med denna norm. Enligt riktlinjerna bör en sådan utveckling undvikas vad gäller det reformerade ålderspensionssystemet.

Ett alternativ som har övervägts under den fortsatta beredningen är att inkomstpension följsamhetsindexeras kring normen 1,5 och de ATP-baserade ålderspensionerna följsamhetsindexeras kring normen 2. Nackdelarna med en sådan lösning anser regeringen emellertid som övervägande. Olika normer i följsamhetsindexeringen av ATP-baserade ålderspensioner och de reformerade pensionerna skulle innebära att äldre pensionärer alltid fick en sämre inkomstutveckling jämfört med yngre. För individerna födda under åren 1938–1953 skulle detta innebära att den årliga ökningen av de individuella pensionerna blev beroende av det antal tjugondelar pensionären har. Således skulle en pensionär med få tjugondelar från det reformerade ålderspensionssystemet få en sämre inkomstutveckling än en pensionär med större del av sin pension beräknad enligt reformerade regler.

Den fortsatta beredningen har således inriktats mot att finna en lösning som innebär samma följsamhetsindexering för ATP-baserad ålderspension som för inkomstpension. Detta kräver en kompromiss mellan behovet av att skapa ett stabilt ålderspensionssystem och den jämna utbetalningsprofil som enligt riktlinjerna skall gälla för de reformerade inkomstpensionerna. Normer mellan 1,5 och 2,0 har övervägts under beredningen. I Ds 1997:67 presenterades två alternativ till följsamhetsindexering. Det ena alternativet innebär att inkomstpensionen följsamhetsindexeras kring normen 1,75. Det andra alternativet innebär att inkomstpensionen prisindexeras om den reala tillväxten ligger inom intervallet 1,5 till 2,0 %. Skulle den reala tillväxten vara lägre än 1,5 % räknas pensionerna om med inkomstindexets förändring reducerat med 1,5. Skulle tillväxten vara högre än 2,0 % räknas pensionerna om med inkomstindexets förändring reducerat med 2,0.

Under den efterföljande remissbehandlingen har övervägande delen av remissinstanserna anfört att en fast norm är att föredra framför alternativet följsamhetsindexering kring ett intervall. Emellertid anser många av

remissinstanserna att normen 1,75 framstår som för hög, bl.a. mot bakgrund av den låga tillväxten sedan år 1975.

I den fortsatta beredningen har remissinstansernas synpunkter beaktats. Argumentet för att fastställa nivån för normen i följsamhetsindexeringen till 1,75 är att denna norm kan anses ge i huvudsak tillfredsställande finansiell stabilitet även vad gäller ATP-systemet. Denna aspekt måste emellertid vägas mot de andra aspekter som framförts av remissinstanserna. Ett argument mot normen 1,75 som av flera av remissinstanserna bedöms som övervägande, är att med denna norm ökar risken för återkommande nedjusteringar av de framtida pensionerna. Några remissinstanser påpekar att en sådan utveckling skulle kunna medföra kompensationskrav som skulle kunna bli svåra för statsmakterna att motstå.

Regeringen har tagit fasta på den kritik som framförts av remissinstanserna och konstaterar att mot bakgrund av den stora osäkerhet som råder om den framtida tillväxten är det viktigt att pensionssystemet utformas så att det fungerar även i en situation med långvarigt låg tillväxt. Detta talar för en fast norm i det reformerade systemet men även för en viss försiktighet vid valet av normhöjd. Följsamhetsindexeringen innebär att vid en viss tillväxt som är lägre än normen kommer pensionernas reala värde att reduceras samtidigt som löntagare erhåller en viss standardförbättring. En sådan utveckling under en längre tidsperiod skulle, så som vissa remissinstanser har påpekat, sannolikt väcka kompensationskrav som på sikt skulle kunna äventyra såväl pensionssystemets finansiella stabilitet som dess autonomitet. Med lägre norm mildras de nämnda effekterna. Samtidigt innebär lägre norm att även begynnelsepensionen blir lägre vilket kan försvåra den enskildes övergång från yrkesverksamhet till pension. Remissinstanserna nämner såväl normen 1,0 som 1,5. Regeringens bedömning är att normen 1,5 visserligen skulle innebära en godtagbar kombination av ovan nämnda faktorer. Emellertid kan inte helt bortses från att denna norm medför en betydande utgiftsökning för ATP-baserade ålderspensioner. I bedömningen har hänsyn tagits till att utgiftsökningen till viss del skulle balanseras av lägre utgifter för garantipensioner vid långvarigt låg tillväxt.

Mot bakgrund av vad som framförts föreslår regeringen att normen för följsamhetsindexeringen av inkomstpensioner bör sättas till 1,6. Detta skall gälla såväl inkomstpension som utges till personer födda efter år 1953 som inkomstpension enligt reglerna för tjugondelsinfasingen som utges till personer i mellangenerationen. Så som tidigare redogjorts bedöms det som rimligt att även ATP-baserade ålderspensioner följsamhetsindexeras kring normen 1,6. Förslag till utformningen av följsamhetsindexeringen för ATP-baserade ålderspensioner och remissinstansernas synpunkter redovisas närmare i avsnitt 29.5.

Regeringen föreslår således att den utgående inkomstpensionen årligen räknas om genom att den följsamhetsindexeras. Inkomstpensionen skall då multipliceras med ett tal som beror dels av förändringen i inkomstindex mellan åren, dels på normen för följsamhetsindexeringen. Exempelvis per årsskiftet 2002/2003 skall omräkning göras med en faktor som motsvarar förhållandet mellan inkomstindex år 2003 och år 2002 dividerat med 1,016. Pensionens årsbelopp år 2003 motsvarar årsbeloppet

Tablå 18.2 Följsamhetsindexering av inkomstpension år t

P_t	= inkomstpension år t
I_t	= inkomstindex år t
1,6	= normen för följsamhetsindexering i procent (1,6%)
P_t	= $P_{t-1} * I_t/I_{t-1} * 1/1,016$

Innebörden av detta kan illustreras med följande exempel. Om inkomstindex ett visst år har förändrats med 2,5 % skall pensionerna multipliceras med faktorn $1,025/1,016=1,0089$, dvs. räknas upp med 0,89 %. Detta kan också uttryckas så att omräkningen av pensionerna motsvarar ungefär förändringen i index 2,5 % med avdrag för normen 1,6. Om inkomstindex ett visst år inte förändras alls skall således pensionerna det året minskas med ca 1,6% eller mer exakt med 1,57 % ($1/1,016=0,9843$).

18.4 Övergångslösning för följsamhetsindexering vid årsskiftet 2001/2002

Regeringens förslag: Vid följsamhetsindexering årsskiftet 2001/2002 skall normen vara -0,4. Det tal som skall användas vid följsamhetsindexeringen skall vara 0,996.

Promemorians förslag: Förslag i Ds 1997:67 stämmer i princip överens med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Remissinstanserna har inte kommenterat denna del av förslaget.

Skälen för förslaget: Enligt avsnitt 8.2 föreslås att fr.o.m. år 1999 skall avdrag göras för allmän pensionsavgift vid fastställande av pensionsgrundande inkomst. Ett sådant avdrag år 1999 får effekter för det första året med följsamhetsindexering av utgående pensioner vid årsskiftet 2001/2002.

Den allmänna pensionsavgiften uppgår år 1998 till 6,95 %. Den föreslagna konstruktionen av inkomstindex innebär i princip att indexet för respektive år skall beräknas som ett genomsnitt av den reala inkomstutvecklingen de tre föregående åren med ett tillägg för prisökningen föregående år. Inkomstindexets utveckling år 2002 beror således på genomsnittet av den reala årliga inkomstförändringen åren 1999, 2000 och 2001 med tillägg för årsförändringen i konsumentprisindex mellan juni år 2000 och juni år 2001. Konstruktionen av inkomstindex innebär således att ca en tredjedel av avdraget för den allmänna pensionsavgiften på 6,95 % år 1999, dvs. ca 2,3%, kommer att reducera inkomstindexets utveckling åren 2000, 2001 respektive 2002.

Avdraget för allmän pensionsavgift slår dock inte igenom fullt ut på pensionsgrundande inkomst. Detta beror på att allmän pensionsavgift inte tas ut på inkomster över avgiftstaket. I de fall avdrag för sådan avgift

görs för personer med inkomster över avgiftstaket påverkas inte den pensionsgrundande inkomsten. Eftersom avdragets effekt på pensionsgrundande inkomst inte kan beräknas exakt förrän uppgifter om inkomstfördelningen för år 1999 finns tillgängliga måste en uppskattning göras i förväg. Med ledning av senast kända inkomstfördelning, som avser inkomståret 1995, uppskattas pensionsgrundande inkomst år 1999 reduceras med 6,0 % till följd av avdraget för allmän pensionsavgift år 1999. Inkomstindex skulle därigenom reduceras med ca en tredjedel av 6,0 %, dvs. ca 2 %.

Vid årsskiftet 2001/2002 kommer ATP-baserade ålderspensioner, för personer födda år 1936 eller tidigare, liksom inkomstpension för personer födda åren 1938 till 1940 som gjort tidigt uttag av ålderspension, att räknas om med hänsyn till inkomstindexets förändring år 2002. Avdraget för allmän pensionsavgift år 1999 skulle därmed påverka de utgående pensionernas storlek det första året med följsamhetsindexering.

Med utgångspunkt från antaganden om den ekonomiska utvecklingen under de närmaste åren som presenterats i 1998 års ekonomiska vårproposition, kan inkomstindex och därmed följsamhetsindexeringen årsskiftet 2001/2002 beräknas, då avdrag för allmän pensionsavgift sker år 1999. Av tabell 18.1 framgår, med de antaganden som ligger till grund för beräkningarna samt med en följsamhetsindexering kring normen 1,6, att pensionerna skulle räknas upp med ca 0,3 % nominellt vid årsskiftet 2001/2002, varav effekten av avdraget för allmän pensionsavgift uppgår till ca 2 %. För en pensionär med en pension på 100 000 kr per år, skulle detta innebära en ökning av den nominella årspensionen med ca 300 kronor.

Om den allmänna pensionsavgiften (vilken före år 1998 benämndes allmän egenavgift) som infördes redan fr. o. m. år 1993, och som sedan successivt har höjts för att år 1998 uppgå till 6,95 %, istället hade dragits av vid fastställande av pensionsgrundande inkomst under dessa år, skulle följsamhetsindexering årsskiftet 2001/2002 inte ha påverkats alls. Detta hänger samman med att det är utvecklingen i pensionsgrundande inkomster under åren 1999, 2000 och 2001 som påverkar inkomstindexet år 2002. Därmed skulle inte de höjningar av avgifterna som skedde åren 1993 – 1998 få genomslag på inkomstindexet år 2002.

Om avdrag för allmän pensionsavgift hade skett redan fr.o.m. år 1993 skulle, med utgångspunkt från angivna antaganden om den ekonomiska utvecklingen, samt vid en följsamhetsindexering kring normen 1,6, pensionerna komma att skrivas upp med ca 2,3 % nominellt vid årsskiftet 2001/2002. Se tabell 18.1. För en pensionär med 100 000 kronor i årlig pension skulle ökningen av den nominella pensionen då ha blivit ca 2 300 kronor.

Avdrag för allmän pensionsavgift sker år 1999

	Procent
Nominell förändring av inkomstindex efter avdrag för allmän pensionsavgift (prognos)	1,9
Nominell omräkning av pension med norm 1,6 (prognos)	0,3

Om avdrag för allmän pensionsavgift hade skett successivt åren 1993–1998

Nominell förändring av inkomstindex (prognos)	3,9
Nominell omräkning av pension med norm 1,6 (prognos)	2,3

Anm. Vid beräkning av nominell pensionsförändring har antaganden om ekonomisk tillväxt och inflation, presenterade i 1998 års ekonomiska vårproposition använts som utgångspunkt.

Till följd av att avdraget för allmän pensionsavgift införs först år 1999, kommer omräkningen av pensionerna vid årsskiftet 2001/2002 att bli ca 2 % lägre än om avdraget hade införts redan år 1993. Regeringen anser inte detta vara rimligt. Motivet till följsamhetsindexering är att pensionerna skall följa den allmänna standardutvecklingen för de förvärvsaktiva. Den standardsänkning som införandet av allmänna egenavgifter inneburit för löntagare har visserligen inte drabbat ATP-pensionärerna, i stället har dessa pensionärs förmåner reducerats av andra åtgärder. För att dessa pensionärer inte skall drabbas ytterligare av nedskrivningar av pensionen, föreslås att normen för följsamhetsindexeringen årsskiftet 2001/2002 justeras. Syftet med en sådan justering av normen är att den i möjligaste utsträckning skall kompensera för den effekt avdraget för allmän pensionsavgift år 1999 har på inkomstindex år 2002.

En beräkning av justeringens storlek redovisas i tabell 18.2. Där framgår att normen bör justeras ned med ca 2 procentenheter så att den istället för 1,6 kommer att uppgå till $-0,4$ vid följsamhetsindexeringen årsskiftet 2001/2002. Det tal som skall användas vid följsamhetsindexering årsskiftet 2001/2002 skall därför istället för 1,016 uppgå till 0,996. Innebörden av detta kan illustreras med följande exempel. Om inkomstindex år 2002 förändras med 1,9 % skall pensionerna multipliceras med faktorn $1,019/0,996 = 1,023$, dvs. räknas upp med 2,3 %.

Tablå 18.2 Justering av normen 1,6 vid följsamhetsindexering årsskiftet 2001/2002**Avdragets effekt på inkomstindexets förändring årsskiftet 2001/2002:**

-2 %-enheter

Ny norm vid följsamhetsindexering årsskiftet 2001/2002:

$1,6 - 2 = -0,4$

Tal som skall användas vid följsamhetsindexering årsskiftet 2001/2002:

$1,016 \times (1 + (-2,0/100)) = 0,996$

Någon övergångslösning motsvarande den som nu föreslås beträffande följsamhetsindexering av utgående pensioner föreslås däremot inte såvitt avser indexering av pensionsbehållningen eller omräkning av intjänandet. Intjänandet av pensionsrätter och nivån för den högsta inkomst för vilken pensionsrätt tjänas in skall således räknas om med det fastställda inkomstindexet, dvs. det index som beräknats då den allmänna pensionsavgiften dragits av fr.o.m. år 1999.

Om den allmänna pensionsavgiften, som ett led i den slutgiltiga utformningen av pensionsreformens finansiering, höjs år 2000 kommer en sådan höjning att påverka följsamhetsindexeringen både årsskiftet 2001/2002 och årsskiftet 2002/2003. En sådan eventuell framtida höjning av den allmänna pensionsavgiften föranleder att den ovan beskrivna justeringen av normen vid årsskiftet 2001/2002 skall räknas om. Därtill kommer en sådan eventuell höjning av den allmänna pensionsavgiften år 2000 även att kräva en justering av normen vid årsskiftet 2002/2003 så att omräkningen av pensionerna inte heller detta årsskifte påverkas av höjningen.

18.5 Omräkning av pensionsbehållning för år då pension lyfts eller återkallats

Regeringens förslag: För år då pension har lyfts eller återkallats skall individens pensionsbehållning räknas om inför det efterföljande årsskiftet enligt särskilda rutiner. Vad avser indexuppräkningsen skall pensionsbehållningen för varje månad räknas upp med en tolfedel av det procenttal som utgör normen för följsamhetsindexering. Därefter skall pensionsbehållningen följsamhetsindexeras vid årets slut. Likaså skall arvsvinster efter personer som har avlidit det år de skulle ha fyllt 60 år eller senare tillgodoräknas månad för månad.

Promemorians förslag: Förslagen i Ds 1995:41 stämmer överens med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Remissinstanserna har inte kommenterat denna del av förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Som beskrivits tidigare skall pensionsbehållningen räknas om per varje årsskifte med dels arvsvinster, dels förändringen i inkomstindex avseende det gångna året. Omräkningen innebär således att indexförändring och arvsvinster för det innevarande året tillgodoräknas den pensionsbehållning som inte omräknats till en utgående förmån i slutet av året. Om pension börjar lyftas under kalenderåret, t.ex. i juli, bör emellertid pensionsbehållningen tillgodoräknas viss uppräknings för första halvåret. I annat fall går den pensionsberättigade miste om en del av uppräknings av sin behållning. Detta skulle bli särskilt markant vid jämförelse av pensionsuttag som påbörjas före respektive efter ett årsskifte. I stället för att ta ut pension i december skulle det då löna sig att skjuta upp pensionsuttaget till efter årsskiftet, då pensionsbehållningen har räknats upp med förändringen i inkomstindex och

arvsvinster för ytterligare en tolv månadersperiod. Genom att göra en månadsvis i stället för årsvis uppräknings av behållningen undviks sådana språngvisa förändringar kring årsskiftet.

Med enbart årsvisa uppräknings skulle en pensionsberättigad som börjar lyfta pension i juli månad gå miste om dels arvsvinsttilldelning, dels uppräknings med en årsränta motsvarande normen för följsamhetsindexeringen avseende första halvåret. Framtida arvsvinster har inkluderats i delningstalet; därför sker ingen årsvis uppräknings av utgående pension med avseende på arvsvinst. På motsvarande sätt som sker med pensionsbehållningen, omräknas den utgående pensionen vid årsskiftet med förändringen i inkomstindex men justerad för den uppräknings som redan har tillgodoräknats i delningstalet (normen för följsamhetsindexeringen). Den pensionsberättigade går därför även miste om en uppräknings för första halvåret, som för år räknat motsvarar normen för följsamhetsindexeringen.

Om pensionen i stället återkallas kommer den återkallade förmånen att på nytt att förvandlas till en pensionsbehållning. Hur detta bör göras beskrivs närmare i avsnitt 18.2 under rubriken *Ändring av pensionsuttag*. Om återkallandet sker fr.o.m. t.ex. juli månad skulle, med en årsvis uppräknings av pensionsbehållningen i slutet av året, till viss del utges dubbel kompensation för första halvåret. I delningstalet har tillgodoräknats framtida arvsvinster och en tillväxt motsvarande normen för följsamhetsindexeringen. Den behållning som registreras för individen i juli månad har således redan tillgodoräknats arvsvinster och en viss ränta för första halvåret. I detta fall bör således, vid omräkningen vid slutet av året, pensionsbehållningen tillgodoräknas arvsvinster och ränta endast för andra halvåret, dvs. för de månader som behållningen inte motsvarats av en utgående förmån.

För år då pension har börjat tas ut eller uttag av pension har återkallats bör därför göras en månadsvis uppräknings av pensionbehållningen. Den månadsvisa beräkningen behöver bara omfatta pensionsrätter som kan ha lyfts eller återkallats under kalenderåret, dvs. pensionsrätt intjänad t.o.m. år dessförinnan. Exempelvis har pensionsrätt intjänad under året före det aktuella kalenderåret inte ingått i den behållning som lyfts/återkallats under året och den kan därför räknas upp med avseende på arvsvinster och förändring i inkomstindex på helårsbasis.

Utgångspunkten för månadsvis beräknade arvsvinster bör vara det belopp som motsvarar tillgodoräknad arvsvinst för helår, dvs. arvsvinstfaktorn minskad med talet ett multiplicerad med pensionsbehållningen. Arvsvinst för en månad motsvarar då en tolfedel av detta belopp. T.ex. beräknas arvsvinst för januari månad som behållningen för månaden multiplicerad med en tolfedel av arvsvinstfaktorn minskad med ett $\{[(LtB1/Lt)-1]/12\}$. Summan av de så beräknade tolv arvsvinstbeloppen utgör arvsvinsterna för kalenderåret. Arvsvinsterna har inte ingått i den behållning som rörts under året. Beloppet kan därför omräknas med förändringen i inkomstindex för helåret.

För omräknings med förändringen i inkomstindex bör pensionsbehållningen för varje månad multipliceras med en tolfedel av det procenttal som motsvarar normen för följsamhetsindexeringen. Summan av dessa belopp och pensionsbehållningen i slutet av året (decemberbeloppet

exklusive pensionsrätt intjänad föregående år) bör därefter följsamhetsindexeras på samma sätt som den utgående pensionsförmånen. Pensionsbehållningen och den utgående pensionen har därmed tillgodoräknats hela förändringen i inkomstindex. För behållningen har gjorts en månadsvis uppräknings med en ränta motsvarande normen för följsamhetsindexeringen och för pensionen har motsvarande tillväxt tillgodoräknats i delningstalet.

19 Försäkringsfunktionen för premiepension

19.1 Försäkringsförhållandets rättsliga karaktär

Regeringens förslag och bedömning: Förhållandet mellan försäkringsgivaren och de försäkrade skall bygga på en förvaltningsrättslig reglering. Fastställd pensionsrätt för premiepension omfattas av egendomsskyddet i 2 kap. 18 § regeringsformen. Civilrättsliga regler om bl. a. bodelning och gåva är inte tillämpliga för premiepensionsrätten.

Utredningens förslag och bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga domstols- och fakultetsinstanser som yttrat sig biträder utredningens förslag om att bestämmelser om försäkringsförhållandet skall regleras i lag och utredningens bedömning att rätten till premiepension omfattas av egendomsskyddet i regeringsformen. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* har särskilt uttalat att man bör kunna undvara en uttrycklig regel om att premiepensionsrätten omfattas av egendomsskyddet i 2 kap. 18 § regeringsformen. *Sveriges Pensionärsförbund* och *Sveriges Pensionärs Riksförbund* anser dock att ett lagreglerat försäkringsförhållande inom premiepensionssystemet förutsätter att 2 kap. 18 § regeringsformen förtydligas så att det framgår att premiepensionsrätten omfattas av egendomsskyddet där. Några remissinstanser har tagit upp frågor om bodelning, gåva o.d.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Premiepensionssystemet skall vara försäkringsmässigt uppbyggt, och försäkringsfunktionen skall vara knuten till staten. Enligt de av riksdagen antagna riktlinjerna skall avsättningarna till premiepensionssystemet vara knutna till enskilda individer och innefatta civilrättsligt bindande åtaganden.

Riksdagens riktlinje att den enskilde skall få en bindande fordran på premiepension kan uppnås på olika sätt.

Ett system där förhållandet mellan försäkringsgivare och försäkrad reglerades i avtal skulle föra med sig en del principiella och pedagogiska svagheter. I den mån avtalets innehåll skulle vara bestämt av lagstiftningen utan något egentligt avtalsutrymme skulle avtalet närmast framstå som en fiktion. Liknande svårigheter skulle uppstå beträffande sådana enskilda som inte kunde eller ville medverka utan kanske rent av uttryckligen förklarade att de av något skäl inte ville ingå något avtal. En annan omständighet som medför att avtalsformen inte framstår som na-

turlig är att den enskilde knappast gör något egentligt åtagande; avtal om försäkring eller liknande innebär ju vanligen att båda parter gör åtaganden. En förvaltningsrättslig reglering, med bestämmelser om försäkringsförhållandet i lag eller annan författning, ger en enklare och mer naturlig samordning mellan pensionssystemets båda delar – fördelningssystemet och premiepensionssystemet.

En förvaltningsrättslig reglering får dock inte medföra att intjänad premiepensionsrätt kan påverkas av politiska beslut som får retroaktiv verkan.

I grundlagen anges att den enskilde inte kan tvingas att avstå från egendom genom expropriation eller annat sådant förfogande utom när det krävs för att tillgodose angelägna allmänna intressen (2 kap. 18 § regeringsformen). Om det finns allmänna intressen av sådant slag för ett intrång i den enskildes rätt är den enskilde berättigad till ersättning för förlusten enligt grunder som anges i lag.

Lagrådet har avstått från att göra en bedömning i fråga om egendomsskyddet mot bakgrund av att inga förslag till ändringar i grundlagen redovisats nu. Regeringen kan i likhet med *Lagrådet* konstatera att motivuttalanden i detta lagstiftningsärende inte förändrar omfattningen av egendomsskyddet som sådant. Regeringen vill dock tydligt redovisa de bedömningar som gjorts om egendomsskyddet i arbetet med en ny ålderspension kopplad till individuella tillgångskonton. Det bör också understrykas att premiepensionssystemet utformats på ett individualiserat sätt bl.a. i syfte att nå ett egendomsskydd.

Begreppet egendom är inte definierat men det är helt klart att det omfattar fordringsrätter likaväl som andra tillgångar. Premiepensionssystemets uppbyggnad talar starkt för att rätten till premiepension i förhållandet mellan staten och den enskilde måste likställas med en vanlig civilrättslig fordran och åtnjuta samma skydd enligt grundlagen.

I premiepensionssystemet skall inbetalade avgifter, som direkt härrör från den försäkrades arbete, förvaltas på liknande sätt som medel inbetalade enligt avtal om privat pensionsförsäkring. Vidare har den enskilde möjlighet att själv bestämma hur de sparade medlen och deras avkastning skall placeras, och kan också förfoga över en del av tillgodohavandet för ett frivilligt efterlevandeskydd. Att en myndighet – såsom föreslås i det följande – har hand om försäkringsfunktionen kan under sådana förhållanden inte få någon betydelse. Grundlagsskyddet torde inträda när pensionsrätten för ett visst år har fastställts. Samma skydd gäller för en rätt till premiepension till efterlevande. Det sagda hindrar inte ändringar som t.ex. innebär att efterlevandeskyddet slopas förutsatt att ålderspensionsrätten ökas i motsvarande mån. En ändring utanför försäkringsgivarens försäkringsmässiga hantering som innebär att rätten till premiepension minskas till förmån för den statliga försäkringsgivaren eller annan utomstående kommer däremot i direkt konflikt med grundlagens egendomsskydd.

I fråga om det rättsliga skyddet för premiepensionsrätter har regeringens bedömning starkt stöd i ett utlåtande från professorn och f.d. justitierådet Bertil Bengtsson (fogat till utredningens betänkande som bilaga 2). Regeringen kan också konstatera att denna bedömning stöds av en enhällig remissopinion bland de juridiskt sakkunniga instanserna.

Regeringens avsikt på denna punkt är entydig; genom systemets utformning skall 2 kap. 18 § regeringsformen vara tillämplig för rätten till premiepension.

Med den bedömning som nu gjorts finns det inte skäl för regeringen att föreslå särskilda åtgärder för att rätten till fastställd pensionsrätt skall vara skyddad mot beslut med retroaktiv verkan. Försäkringsgivaren bör dock, åtminstone i samband med att en enskild första gången får premiepensionsrätt fastställd, i ett besked till den enskilde markera att hans premiepensionsrätt anses skyddad enligt grundlagen.

Den omständigheten att fastställd pensionsrätt för premiepension omfattas av egendomsskyddet i regeringsformen innebär alltså att den enskilde endast kan tvingas avstå från sin premiepensionsrätt om det krävs för att tillgodose "angelägna allmänna intressen" och att han vid ett sådant avstående skall ha ersättning för förlusten.

Egendomsskyddet för fastställd pensionsrätt för premiepension väcker även andra frågor om egendomens närmare karaktär och om den allmänna civilrättens tillämplighet i förhållandet mellan rättighetens innehavare och andra enskilda. Till civilrätten är också olika skatterättsliga regler kopplade.

Flera remissinstanser har efterlyst olika justeringar som tar sikte på rättsförhållandet mellan innehavaren av premiepensionskontot och andra enskilda. Det har bl.a. gällt frågor om bodelning, gåva och avstående från efterlevandeskydd. Dessa frågor bör ses i ljuset av att premiepensionsrätten ingår i en förvaltningsrättslig reglering av allmän pension.

Följande kan noteras när det gäller premiepensionsrättens närmare innehåll och möjligheterna att förfoga över den.

Ett tillgodohavande på ett premiepensionskonto får inte utmätas. Det får inte heller pantsättas eller överlåtas, innan pensionen är tillgänglig för lyftning. Bestämmelserna om utmätnings- och överlåtelseförbud hindrar dock inte utmätning enligt bestämmelserna om utmätning av lön m.m. i 7 kap. utsköningsbalken (se 15 kap. 16 § i den föreslagna lagen, jfr 20 kap. 6 § lagen om allmän försäkring). Preskriptionslagen (1981:130) är inte tillämplig på en enskilds fordran på pension (15 kap. 17 § i den föreslagna lagen).

Enligt 4 kap. 7 § i den föreslagna lagen skall hela den pensionsrätt för premiepension som fastställts för en försäkrad överföras till dennes make om anmälan gjorts enligt bestämmelserna i 15 kap. 8 §. En överföring av sådan pensionsrätt får dock endast ske till make som antingen var försäkrad enligt lagen under intjäandeåret eller tidigare har tillgodoräknats pensionsrätt för premiepension.

Enligt 15 kap. 8 § första stycket skall en anmälan om överföring av pensionsrätt för premiepension vara skriftlig och ha kommit in till den allmänna försäkringskassan senast den 31 januari det första år till vilket pensionsrätt som skall överföras är hänförlig. Anmälan skall göras gemensamt av makarna. Enligt andra stycket samma paragraf måste en make som vill att en tillsvidareöverföring skall upphöra skriftligen anmäla detta, varefter överföringen upphör från och med året efter det då en sådan anmälan inkom till försäkringskassan.

Efter ansökan av den enskilde skall Premiepensionsmyndigheten under vissa i lagen närmare angiva förutsättningar meddela efterlevandeskydd

för pensionstiden för en eller flera av den enskildes nära anförvanter. Den enskilde får när som helst anmäla till Premiepensionsmyndigheten att han avstår från efterlevandeskyddet. (Se 10 kap. i den föreslagna lagen.)

Den enskilde har en subsidiär talerätt avseende skadeståndskrav mot en fondförvaltare (8 kap. 7 § i den föreslagna lagen).

Till en början kan konstateras att ett tillgodohavande på ett premiepensionskonto inte kan överlåtas. Det skulle också strida mot vad som gäller för rättigheten att låta den ingå i en bodelning mellan makar. Enligt 10 kap. 3 § första stycket äktenskapsbalken skall rättigheter som inte kan överlåtas eller som i annat fall är av personlig art inte ingå i bodelning om det skulle strida mot vad som gäller för rättigheten. Tillgodohavandet är sålunda att bedöma som en sådan rättighet som avses i 10 kap. 3 § första stycket äktenskapsbalken och den skall därmed inte ingå i bodelning. Det förhållande att makarna löpande kan överföra rätten till premiepension från en make till den andre bör inte föranleda en annan bedömning. En sådan överföring inom ramen för den förvaltningsrättsliga reglering som uppställs i lagen kan enligt regeringens mening inte bedömas som en civilrättslig gåva mellan makarna. Bestämmelserna om formkrav och skydd mot överlåtarens borgenärer m.m. i gåvolagen samt i 8 och 16 kap. äktenskapsbalken är följaktligen inte heller tillämpliga på en överföring av premiepensionsrätt mellan makar. Detsamma gäller bestämmelser om återvinning och gåvoskatt. På motsvarande sätt bör också utbetalningar till nära anförvanter på grund av ett efterlevandeskydd inte vara arvsskattepliktigt enligt nuvarande regler.

Det kan emellertid inte uteslutas att andra bestämmelser på förmögenhetsrättens område kan få betydelse. Den föreslagna lagen innehåller inte några bestämmelser om ogiltighet av en anmälan om överföring av pensionsrätt. Det är sålunda inte omöjligt att det skulle kunna bli aktuellt att tillämpa bestämmelserna i 3 kap. avtalslagen om rättshandlingars ogiltighet – eller grunderna för dessa bestämmelser – i fall där en make vill ha till stånd en ogiltigförklaring eller jämkning av en tidigare gemensam anmälan under påståendet om t.ex. svek eller oskälighet. Dessa frågor, liksom frågor om hur berörda myndigheter praktiskt skall hantera en tvist av nu aktuellt slag, lämpar sig inte för en reglering i den nya lagen utan får överlämnas till rättstillämpningen.

19.2 Myndighet eller bolag?

Regeringens förslag: Försäkringsfunktionen skall handhas av en nyinrättad statlig myndighet – Premiepensionsmyndigheten. Myndigheten inrättas den 1 juli 1998.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Av de remissinstanser som yttrat sig i frågan biträder flertalet utredningens förslag. Vissa tillägger att Premiepensionsmyndigheten dock bör begränsa sin verksamhet till ”kärnverksamhet” såsom beräkning av pensionsrätt och information till de försäkrade och att andra delar av verksamheten bör upphandlas. *Krist-*

demokratiska Ungdomsförbundet pekar på att bildandet av en ny, särskild myndighet kommer att ge de försäkrade onödiga uppbyggnads- och driftskostnader. *Finansinspektionen* hävdar att en myndighet som ansvarig för försäkringsfunktionen kan skapa förväntningar om en statlig garanti för pensionsåtagandena. Inspektionen pekar också på den potentiella risk som förluster i verksamheten kan ha för statsbudgeten, med hänsyn till de stora belopp som premiepensionssystemet omfattar. Inspektionen pekar på möjligheten att i stället bilda ett statligt ägt försäkringsbolag, för vilket skulle gälla vanliga krav på initialkapital, solvens m.m. enligt försäkringsrörelselagstiftningen. Även *Sveriges Advokatsamfund* pekar på att den föreslagna tillämpningen av försäkringsrörelselagens regler talar för att försäkringsfunktionen läggs hos ett statligt bolag. *Landsorganisationen i Sverige (LO)* avvisar utredningens förslag om en helt ny myndighet och föreslår i stället att en och samma myndighet – Riksförsäkringsverket (RFV) – skall svara för såväl fördelnings- som premiereservdelen i det nya pensionssystemet.

Skälen för regeringens förslag: De av riksdagen antagna riktlinjerna innebär att försäkringsfunktionen i premiepensionssystemet skall handhas av ett statligt organ. Utredningen har med hänsyn till detta och till att det föreslås att försäkringsvillkoren skall regleras i lag förordat att försäkringsfrågorna sköts av en myndighet.

Finansinspektionen m.fl. har ifrågasatt om inte ett bolag är att föredra framför en myndighet. Regeringen delar bedömningen att ett statligt försäkringsbolag skulle underlätta en jämförelse med verksamheten i privata försäkringsbolag. Å andra sidan finns det svagheter med ett bolag, som inte utsätts för konkurrens. Det är också, som utredningen angett, naturligt med en myndighet när försäkringsvillkoren är reglerade i lag. Vidare ökar möjligheterna till insyn i försäkringsverksamheten om den bedrivs av en myndighet. Regeringen anser inte att tillämpningen av vissa försäkringsrörelseregler omöjliggörs genom myndighetskonstruktionen.

Om man ser till nuvarande organisationsstruktur, kompetens och arbetsuppgifter, är inte någon nu befintlig myndighet given som försäkringsgivare. Den nya myndigheten bör organisatoriskt ingå i socialförsäkringsadministrationen. Att lägga försäkringsfunktionen på de allmänna försäkringskassorna är inte lämpligt från praktisk synpunkt, eftersom försäkringsgivaren skall ha täta kontakter med ett stort antal fristående fondförvaltare. Premiepensionssystemet kommer i relativt stor utsträckning att ställa krav som är nya för den statliga förvaltningen. Detta talar för att försäkringsfunktionen bör handhas av en myndighet på central nivå. Mot att lägga denna uppgift på RFV talar bl.a. att en sådan verksamhet skulle vara svårförenlig med verkets roll som central lednings- och tillsynsmyndighet inom socialförsäkringsadministrationen. I stället bör den nya verksamheten stå under tillsyn av RFV (se vidare i avsnitt 23.5). Mot denna bakgrund bör försäkringsfunktionen i premiepensionssystemet handhas av en nyinrättad statlig myndighet, kallad Premiepensionsmyndigheten.

För att underlätta uppbyggnaden av myndigheten bör den inrättas formellt redan den 1 juli i år.

Regeringens förslag: Premiepensionsmyndigheten skall för varje pensionssparare föra ett premiepensionskonto som visar utvecklingen av pensionsspararens tillgodohavande i premiepensionssystemet.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Förslaget har inte mött några invändningar.

Skälen för regeringens förslag: Enligt de av riksdagen godkända riktlinjerna skall avsättningarna till premiepensionssystemet registreras på individuella konton. Detta ger underlag för en individualiserad ålderspension som grundas på det sparande och den avkastning som finns på kontot. Premiepensionsmyndigheten skall för varje pensionssparare föra ett premiepensionskonto som visar utvecklingen av hans tillgodohavande i premiepensionssystemet. I avsnitt 21 föreslås att premiepensionen skall beräknas med utgångspunkt i tillgodohavandet vid varje tid på pensionsspararens premiepensionskonto. Alla händelser som påverkar tillgodohavandets storlek skall därför registreras på kontot. Konto skall också föras för efterlevande som har fått rätt till premiepension i denna egenkap.

20 Förvaltningen av premiepensionskapital

20.1 Den tillfälliga förvaltningen

Regeringens förslag: Premiepensionsmyndigheten skall ansvara för den tillfälliga förvaltningen av avgiftsmedlen. Medlen skall placeras på konto hos Riksgäldskontoret. Premiepensionsmyndigheten skall träffa avtal med Riksgäldskontoret om förräntning och andra villkor rörande placeringen av medlen. Förvaltningen skall med ett lågt risktagande och med hänsynstagande till kravet på betalningsberedskap ge så god avkastning på medlen som möjligt. Avkastningen skall fördelas på de enskilda som ett procentuellt påslag på pensionsrätten i samband med att avgiftsmedlen förs över till fondförvaltare.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser, däribland *Riksgäldskontoret*, *Första*, *Andra och Tredje fondstyrelserna* och *Sjätte fondsstyrelsen* för *Allmänna pensionsfonden* samt *Sveriges Advokatsamfund* tillstyrker utredningens förslag att medlen placeras på konto hos Riksgäldskontoret. *Försäkringstjänstemannaförbundet*, *Lantbrukarnas Riksförbund* (LRF) och *Sveriges Pensionärsförbund* anser att den genomsnittliga tid under vilken den tillfälliga förvaltningen skall ske – 18 månader – är för lång. LRF föreslår att överföring till kapitalförvaltare sker fortlöpande, så snart deklARATIONERNA är godkända. *Riksbanken* och *Tjänstemännens Centralorganisation* (TCO) poängterar att frågan om vem som skall handha den tillfälliga förvaltningen bör avgöras av vem som kan erbjuda det billi-

gaste alternativet. *Finansinspektionen* och Riksbanken hävdar att utredningens förslag reser krav på en reglering av hur eventuella tvistefrågor mellan Premiepensionsmyndigheten som kontohavare och Riksgäldskontoret som dess motpart bör lösas. Riksbanken pekar också på att statens ”dubbla roll” kan drabba de enskilda i form av sämre avkastning och högre förvaltningskostnader. *Riksförsäkringsverket* (RFV) föreslår att medlen förvaltas av verket och poängterar i sammanhanget vikten av hög avkastning och låga administrationskostnader. Sveriges Pensionärsförbund förklarar att avgiftsmedlen borde kunna betalas in direkt till olika fondförvaltare. Flertalet remissinstanser poängterar kravet på lågt risktagande och vikten av att medlen placeras tryggt. Riksbanken anser att inriktningen på den tillfälliga förvaltningen borde vara att maximera avkastningen vid den risknivå som fastställs av uppdragstagaren. *Sveriges Pensionärers Riksförbund* menar att avgiftsmedlen i den tillfälliga förvaltningen skall ges god avkastning, i princip vad blivande pensionärer skulle fått om de själva placerat medlen och under inga förhållanden lägre avkastning än statens alternativa räntekostnad för upplåning på marknaden för samma tidsrymd. *Pensionärernas Riksorganisation* (PRO) föreslår att en sjunde AP-fondstyrelse anförtros den tillfälliga förvaltningen. PRO anser att den tillfälliga förvaltningen skall ge en relativt god avkastning och att en mindre del av medlen bör kunna placeras i aktier.

Skälen för regeringens förslag: Sedan år 1995 avsätts en viss andel av influtna tilläggspensionsavgifter till ett framtida premiereservsystem (11 % t.o.m. år 1997 och 22,4 % fr.o.m. den 1 januari 1998, 4 kap. 3 § lagen [1981:691] om socialavgifter). I avvaktan på att premiepensionssystemet kommer på plats är medlen placerade på räntebärande konto hos Riksgäldskontoret enligt lagen (1994:1748) om förvaltning av vissa tilläggspensionsavgifter.

En liknande tillfällig förvaltning måste finnas även när premiepensionssystemet är i full drift. Ålderspensionsavgifterna kommer att betalas in successivt under intjänandeåret men kan inte föras över till fondförvaltare förrän pensionsrätten har fastställts, vilket kan ske tidigast i slutet av året därpå. Avgiftsmedlen kommer alltså att ligga i någon form av tillfällig förvaltning under i genomsnitt minst 18 månader. Det är denna löpande tillfälliga förvaltning som behandlas i detta avsnitt. Den fortsatta hanteringen av de avgiftsmedel som ackumuleras under åren 1995–1998, innan det reformerade ålderspensionssystemet träder i kraft, tas upp i avsnitt 24.

Det är självfallet önskvärt med en god avkastning på avgiftsmedlen under den tillfälliga förvaltningen. Ett lågt risktagande och en trygghet i placeringarna är emellertid av större vikt. De enskildas förtroende för premiepensionssystemet skulle kunna skadas allvarligt om den tillfälliga förvaltningen skulle visa negativt resultat och de enskilda därför skulle ha ett lägre belopp att disponera för överföring till förvaltare än som hade fastställts som pensionsrätt för det aktuella året. Till bilden hör också att avkastningen från den tillfälliga förvaltningen har bara en relativt begränsad betydelse för storleken av utgående pensioner.

Den förvaltning som väljs bör alltså inte kunna ge negativt resultat ens för enskilda år annat än under mycket speciella förhållanden. För att

uppnå detta bör medlen placeras i räntebärande tillgångar med låg kreditrisk. Samtidigt bör dock de möjligheter som finns att effektivisera förvaltningen tas till vara. Det föreslås därför att medlen skall placeras på konto hos Riksgäldskontoret. Premiepensionsmyndigheten bör vara kontohavare och Riksgäldskontorets motpart när det gäller att träffa avtal om förräntning av avgiftsmedlen m.m. Myndigheten skall sträva efter att få en så god avkastning på medlen som möjligt med de begränsningar som följer av ett krav på lågt risktagande och av den korta placeringshorisonten.

Avkastningen skall fördelas på de enskilda som ett procentuellt påslag på pensionsrätten i samband med att avgiftsmedlen förs över till fondförvaltare. Varje års pensionsrätter skall då i princip få avkastningen från förvaltningen under i genomsnitt 18 månader. Av praktiska skäl förordar regeringen det av utredningen föreslagna förenklade systemet, där varje "årskull" får bara ett års avkastning men räknat på ett högre belopp. Detaljerna i förslaget beskrivs i författningskommentaren.

Ett särskilt problem är de skillnader i avkastning som kan uppkomma genom att överföringen från den tillfälliga förvaltningen till fondförvaltning sker vid olika tidpunkter för pensionsspararna. Förutsättningarna för att jämna ut ränteeffekterna av denna tidsfaktor bör undersökas ytterligare. Förslag om en justering kan lämnas senare i år.

De avgifter som löpande betalas in till Riksgäldskontoret för ett visst intjänandeår kommer inte att helt motsvara de pensionsrätter som fastställs för intjänandeåret. Detta har bl.a. att göra med att den andel av avgifterna som betalas till premiepensionssystemet utgör en schablon. Det finns också vissa avvikelser från den grundläggande principen i det reformerade ålderspensionssystemet att tillgodoräknad pensionsrätt alltid har sin motsvarighet i att avgifter har betalats. Som exempel på sådana avvikelser kan nämnas dels att en anställd alltid tillgodoräknas pensionsrätt även om arbetsgivaren inte har betalat avgifter, dels att pensionsrätt normalt inte fastställs för det år en person avlidit även om det har betalats avgifter på lön som han tjänat in det året. Det innebär att det kommer att bli nödvändigt med en fortlöpande utjämning av tillgodohavandet hos Riksgäldskontoret. Detta bör ske genom en minskning respektive en ökning av tillförseln av avgiftsmedel vid kommande tillfällen. Rent praktiskt sker justeringen genom en anpassning av schablonen för andelen av avgiften till premiepensionssystemet (jfr avsnitt 30.2). Skillnaden mellan de preliminärt överförda avgifterna och de belopp som skulle ha överförts för att motsvara fastställd pensionsrätt för premiepension skall dessutom ränteberäknas med samma avkastningsnorm som gäller för den tillfälliga förvaltningen. Genom korrigeringen tillförs den tillfälliga förvaltningen alltid "rätt" belopp.

Regeringens förslag: Premiereservmedlen får placeras i värdepappersfonder och utländska fondföretag som förvaltas av fondförvaltare som har rätt att utöva fondverksamhet i Sverige enligt lagen om värdepappersfonder. Medlen får också placeras i värdepappersfonder som förvaltas av ett statligt fondbolag som skall inrättas för detta ändamål. Regeringen bemyndigas att bilda ett sådant statligt fondbolag.

Fondförvaltarna skall

- anmäla sina fonder för registrering hos Premiensionsmyndigheten och sluta avtal med myndigheten om det praktiska samarbetet och om priset för förvaltartjänsten,
- åta sig att på begäran lämna ut informationsmaterial till de enskilda, trots att dessa formellt sett inte är fondandelsägare,
- åta sig att inte ha några uttagsavgifter, och
- åta sig att varje år till myndigheten rapportera alla kostnader som tagits ut ur fonden.

Om den enskilde inte gör något aktivt val av förvaltning placeras medlen i en särskild fond inom Allmänna pensionsfonden (se avsnitt 20.4).

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens såvitt avser behandlingen av dem som gör ett aktivt val av fond. Enligt utredningens huvudförslag skulle placeringen för dem som inte gör något val ske i ett nybildat statligt fondbolag. Regeringens förslag överensstämmer med ett av utredningen redovisat alternativ, där placeringen organisatoriskt görs inom AP-fondssystemet. Förslaget att Premiensionsmyndigheten skall få träffa överenskommelser med fondförvaltarna om priset på förvaltartjänster sänkades i utredningens förslag.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser har inte haft något att invända mot utredningens förslag i fråga om vilka krav som skall ställas på de förvaltare som tillåts ta emot medel för förvaltning inom premiepensionssystemet. *Landsorganisationen i Sverige (LO)* tillägger att det är viktigt med en fortlöpande tillsyn över förvaltarnas verksamhet. *Sveriges Försäkringsförbund* och *Svenska Aktuarieföreningen* anser att också traditionella livförsäkringsbolag och fondförsäkringsbolag bör få agera som kapitalförvaltare inom systemet. *Sveriges Aktiesparares Riksförbund* anser att särskilt höga krav bör ställas på de som förvaltar medel inom premiepensionssystemet. *Statens löne- och pensionsverk (SPV)* anser att det möjligen också kan komma ifråga med ytterligare krav som sällar bort förvaltare med särskilt högt risktagande. Flera remissinstanser förklarar att frågan om den information som förvaltarna skall lämna till de försäkrade behöver regleras närmare, särskilt ifråga om avgifterna för förvaltningen. Många remissinstanser menar att Premiensionsmyndigheten bör övervaka att avgifterna inte blir oskäligt höga. Bl.a. *Tjänstemännens Centralorganisation (TCO)*, *SPV*, *Försäkringstjänstemannaförbundet* och *Pensionärernas Riksorganisation (PRO)* föreslår att Premiensionsmyndigheten bereds möjlighet att förhandla med förvaltarna om s.k. returprovisioner. *Fondbolagens Förening* förklarar att den inte är av-

visande till en sådan modell. Bl.a. *Svenska Bankföreningen* menar emellertid att förvaltarnas avgifter inte bör regleras utan att konkurrensen och medias bevakning medför att avgifterna inte blir oskäligen. *Riksförsäkringsverket* (RFV) anser att risken för oskäligen avgifter inte försvinner genom returprovisioner eftersom en sådan ordning förutsätter en reell förhandlingssituation mellan fondförvaltarna och Premiepensionsmyndigheten. RFV och *Finansinspektionen* pekar på behovet av ytterligare kapitalkrav för förvaltarna med tanke på bl.a. risken för ekonomisk brottslighet och därmed sammanhängande skadeståndskrav. Finansinspektionen poängterar också att fondförvaltningen bör utövas av fondbolaget och inte läggas ut till någon annan. Fondbolagens Förening anser att det bör övervägas att genom ett dispensförfarande öppna för vissa s.k. indexfonder, som inte bildas inom ramen för regelverket för "vanliga" värdepappersfonder, att ta emot medel för förvaltning inom premiepensionssystemet.

Skälen för regeringens förslag: Premiepensionssystemet skall vara utformat som ett fondförsäkringssystem, där kapitalförvaltningen sker i värdepappersfonder som sköts av fristående fondförvaltare. Fondförsäkringsmodellen innebär bl.a. att Premiepensionsmyndigheten skall vara andelsägare i de värdepappersfonder där medel placeras. Det är emellertid de enskilda som skall bestämma hos vilka förvaltare medlen skall placeras och som skall bära den finansiella risken för placeringen.

För att trygga att fondförvaltningen i premiepensionssystemet kommer att bedrivas i sunda former bör endast förvaltare som har tillstånd att utöva sådan verksamhet och som står under tillsyn få medverka i premiepensionssystemet.

Regeringen har övervägt att också kräva att medelsförvaltningen skall ske i särskilda fonder som sköts av särskilda fondförvaltare. En sådan ordning skulle dock inte ge tillräckliga kostnadsfördelar för att motivera begränsningarna av mångfalden i kapitalförvaltningen.

Vanliga värdepappersfonder skall alltså få ta emot medel för förvaltning inom premiepensionssystemet. Därmed bör också fondföretag från andra EES-länder, som driver verksamhet som omfattas av EG:s direktiv om kollektiva investeringar i överlåtbara värdepapper (det s.k. UCITS-direktivet, 85/611/EEG) ha rätt att med stöd av tillstånd från hemlandet driva fondverksamhet inom ramen för premiepensionssystemet. Likaså bör fondföretag från länder utanför EES, som har fått tillstånd av Finansinspektionen att driva fondverksamhet i Sverige, ha rätt att medverka i systemet. Härigenom skapas ytterligare förutsättningar för ett brett utbud av fonder. De utländska fondföretagen kommer att stå under tillsyn från hemlandet och kan bedriva verksamheten från filial eller genom gränsöverskridande verksamhet.

Enligt de av riksdagen godkända riktlinjerna skall en eller flera statliga kapitalförvaltare inrättas för att ta emot medel för förvaltning från personer som vill välja en sådan lösning. Mot denna bakgrund föreslås att placering också får väljas i värdepappersfonder som förvaltas av ett fondbolag som ägs av staten. Ägaransvaret för bolaget skall ligga på regeringen. Bolaget skall arbeta under marknadsmässiga förhållanden och uppfylla samma krav för deltagande i premiepensionssystemet som ställs på de privata fondförvaltarna. Ett avkastningskrav skall ställas på det

statliga fondbolaget så att neutralitet uppkommer i förhållande till de privata bolagen (jfr vad som sägs om förvaltningen av ickeväljarnas medel i avsnitt 20. 4).

Det statliga fondbolaget skall verka i konkurrens med övriga aktörer på marknaden. Bolaget skall ha en lämpligt avvägd kapitalbas. Regeringen bör bemyndigas att bilda ett sådant fondbolag. Regeringen avser att under våren som en extra utdelning från Förvaltningsaktiebolaget Venantius ta emot ett bolag med ett eget kapital på 10 miljoner kronor. Bolaget får till uppgift att bedriva fondverksamhet, dvs. förvalta värdepappersfonder, samt bedriva försäljning och inlösen av andelar i fonderna. Nödvändiga förberedelser kommer att vidtas för att bolaget skall kunna verka enligt riksdagens beslut.

Som föreslås i avsnitt 20.4 skall medlen för dem som inte anmäler något val av fond placeras i en särskild fond inom Allmänna pensionsfonden. Fonden skall förvaltas av en nyinrättad sjunde fondstyrelse.

Fondbolagens Förening har i sitt remissyttrande väckt frågan om inte premiereservmedlen bör få placeras i fonder vars värdeutveckling är beroende av index, s.k. indexfonder.

Lagen (1990:1114) om värdepappersfonder omfattar i första hand värdepappersfonder som uppfyller kraven i UCITS-direktivet. Enligt direktivet får dock varje enskilt medlemsland från direktivets tillämpningsområde undanta fonder som har en särskild placeringsinriktning och ställa upp särskilda regler för dessa fonders verksamhet i det egna medlemslandet. Dessa fonder brukar kallas nationella fonder. I lagen om värdepappersfonder har öppnats en möjlighet för Finansinspektionen att ge tillstånd till nationella fonder (3 §).

I Sverige och andra länder med en likartad marknad utgör vissa företags värde en relativt stor del av det sammanlagda börsvärdet. Indexfonder som är kopplade till Stockholms fondbörs index uppfyller därför i allmänhet inte det särskilda krav på riskspridning som ställs upp i UCITS-direktivet och i lagen om värdepappersfonder. För att få förvalta en sådan fond fordras alltså Finansinspektionens tillstånd.

Mot bakgrund av att en placering i indexfonder ofta innefattar ett begränsat risktagande till en relativt låg kostnad bör Premiépensionmyndigheten tillåtas medge att premiereservmedel får placeras i sådana fonder. Innan ett sådant medgivande lämnas skall yttrande ha inhämtats från Finansinspektionen. Ett medgivande får lämnas bara om värdeutvecklingen för fonden är kopplad till ett eller flera index för en börs eller auktoriserad marknadsplats eller liknande marknad som ger en tillfredsställande riskspridning.

Ett par remissinstanser har föreslagit att också konventionella livförsäkringsbolag och fondförsäkringsbolag skall få ta emot medel för förvaltning i premiépensionssystemet. Enligt lagen om värdepappersfonder utövas förvaltningen av en värdepappersfond av fondbolag. Ett försäkringsbolag kan därför inte i denna egenskap komma i fråga som förvaltare av en värdepappersfond. En annan sak är att ett försäkringsbolag kan äga ett fondbolag som får ta emot medel för förvaltning i premiépensionssystemet.

Som nyss har angetts skall samtliga fondförvaltare som har rätt att utöva fondverksamhet i Sverige få ta emot medel för förvaltning i premie-

pensionssystemet. Det hindrar dock inte att det i lagstiftningen om premiepensionssystemet ställs upp särskilda krav på dem som får förvalta medel inom systemet, t.ex. när det gäller avgiftsstruktur och information, så länge dessa krav är generellt tillämpliga och inte endast riktade mot utländska fondföretag. Även med hänsyn till EG:s regler står det nämligen varje land fritt att i ett allmänt socialförsäkringssystem ställa sådana krav i olika hänseenden som är påkallade av försäkringssystemets särskilda natur.

För medverkan i premiepensionssystemet skall det krävas att fondförvaltaren

1) har anmält sina fonder för registrering hos Premiensionsmyndigheten och slutit ett avtal om det praktiska samarbetet med myndigheten m.m.,

2) har åtagit sig att på begäran lämna ut informationsmaterial till pensionsspararna, trots att dessa formellt sett inte är fondandelsägare,

3) har åtagit sig att inte ha några uttagsavgifter,

4) har åtagit sig att, med eller utan prisnedsättning, inte ta ut avgifter i övrigt utöver vad som godtagits av myndigheten, och

5) har åtagit sig att varje år till myndigheten rapportera alla kostnader som tagits ut ur fonden.

Kravet att fondförvaltaren har anmält sina fonder för registrering hos Premiensionsmyndigheten är nödvändigt för att både myndigheten och de enskilda skall veta vilka aktörer som deltar i systemet.

Det behövs också rutiner för överföring av information och medel mellan Premiensionsmyndigheten och fondförvaltarna. Enligt regeringens mening löses dessa frågor bäst genom avtal mellan myndigheten och fondförvaltarna. Det ligger i sakens natur att förvaltarna i stor utsträckning måste anpassa sig till de tekniska lösningar som myndigheten valt.

Vidare skall fondförvaltaren ha åtagit sig att lämna ut informationsmaterial till de enskilda. Den information som avses är fondens informationsbroschyr, årsberättelse och halvårsredogörelse. Pensionsspararen skall ha rätt att få detta material vid det tillfälle när han begär det, men han skall också kunna ”prenumerera” på årsberättelserna och halvårsredogörelserna. Förvaltarens åtagande bör gälla både i förhållande till sådana enskilda som har valt den aktuella fonden och sådana enskilda som överväger att välja fonden. Den föreslagna regeln ansluter nära till vad som i detta avseende gäller enligt lagen om värdepappersfonder.

När det gäller fondförvaltarens avgifter finns det varken i UCITS-direktivet eller i lagen om värdepappersfonder någon närmare reglering av avgiftsuttaget. Däremot föreskrivs i lagen om värdepappersfonder att det i fondbestämmelserna skall anges grunderna för beräkning av fondbolagets och förvaringsinstitutets ersättning från fonden. Fondbestämmelserna skall även innehålla uppgifter om fondbolagets avgifter för försäljning, förvaltning och inlösen av andelar. Finansinspektionen har meddelat föreskrifter om vilka uppgifter om avgifter m.m. som skall finnas i fondbestämmelserna och fondens informationsbroschyr (FFFS 1997:11).

De avgifter som fondbolagen tar ut kan delas in i två huvudgrupper, transaktionsavgifter och förvaltningsavgifter. Transaktionsavgifter tas ut av fondandelsägaren vid försäljning och inlösen av fondandelar (inträdes-

respektive uttagsavgifter). Förvaltningsavgifter tas ut ur fonden och utgör ersättning till fondbolaget för dess förvaltning av fonden. Transaktionsavgifter redovisas i procent av fondandelsvärdet medan förvaltningsavgifter redovisas i procent av fondens värde.

Fondbolagets uttag av ersättning ur fonden minskar fondens värde och därmed värdet av varje fondandel. Det fondandelsvärde som redovisas till fondandelsägarna utgör alltid ett nettovärde (fondens värde minus förvaltningsavgiften). Det innebär att den som har många fondandelar får stå för en större andel av fondbolagets förvaltningsavgift än den som har få andelar.

På några punkter finns det skäl för särskilda regler om fondförvaltarnas avgiftsuttag i premiepensionssystemet.

Under senare år har transaktionsavgifter tenderat att falla bort till förmån för förvaltningsavgifter. Det finns likafullt skäl att förbjuda uttagsavgifter i premiepensionssystemet i situationer som den enskilde inte så lätt kan överblicka när han gör sitt val av förvaltare.

För det första bör det inte vara tillåtet med uttagsavgifter när fondandelar säljs i samband med uttag av pension. Om pensionsspararen väljer att ha kvar sitt tillgodohavande i fonder under pensionstiden och uttag alltså skall göras en gång i månaden, skulle sådana avgifter kunna bli besvärande. Det gäller särskilt om det finns ett visst minsta belopp för uttagsavgiften. Uttagsavgifter bör inte heller kunna förekomma när uttag ur fonden skall göras i samband med någon administrativ åtgärd som pensionsspararen inte har begärt. Ett sådant exempel är när Premiepensionsmyndigheten skall sälja fondandelar för att bekosta sina administrationskostnader. Ett annat sådant fall uppkommer när den enskildes pensionsrätt har sänkts och ett belopp skall återföras till den tillfälliga förvaltningen hos Riksgäldskontoret.

Systemet skulle i och för sig kunna rymma uttagsavgifter i samband med att en pensionssparare byter fond. En sådan uppdelning i tillåtna och icke tillåtna uttagsavgifter skulle dock sannolikt inte vara praktiskt genomförbar. Premiepensionsmyndigheten har fortlöpande en mängd transaktioner med varje fond. Det är då naturligt att myndigheten gentemot fonden bara redovisar den nettoförändring av myndighetens innehav som skall ske vid varje tillfälle. Följaktligen skulle det inte gå att urskilja vilka uttag som skulle belastas med avgift och vilka som skulle vara fria.

Slutsatsen av det som nu har sagts blir att det över huvud taget inte bör vara tillåtet för fondförvaltarna i premiepensionssystemet att ha uttagsavgifter.

Under remissbehandlingen har frågan väckts om inte Premiepensionsmyndigheten bör förhandla med de fondförvaltare som vill delta i premiepensionssystemet om priset på förvaltartjänsten.

Inom privat fondförsäkring är det vanligt att fondförvaltare som erbjuder sina tjänster till försäkringstagarna hos ett fondförsäkringsbolag betalar tillbaka en del av förvaltningsavgiften till försäkringsbolaget. Prisnedsättningen är kopplad till försäkringsbolagets möjlighet att placera ett stort kapital för många enskilda i en fond. Det är också försäkringsbolaget som sköter administrationen och en del av marknadsföringen av detta sparande.

Den förvaltningsavgift som ett fondbolag tar ut skall, förutom att ge vinst, täcka kostnader för marknadsföring, försäljningsersättning, handel, analysverksamhet, kundservice, information om fonderna och konto-administration.

Inom fondförsäkring bortfaller vissa av dessa kostnader, eftersom ett försäkringsbolag tar över vissa funktioner helt eller delvis. Detta gäller kostnaderna för marknadsföring, försäljningsersättning, kundservice och information om fonderna. De kostnader för analysverksamhet, handel samt kontoadministration som tillkommer när försäkringsbolaget placerar i fonden är i sammanhanget obetydliga.

Prisreduktionen uttrycks ofta i procent av förvaltningsavgiften och betalas regelbundet av fondbolaget, exempelvis varje kvartal. Beloppet utgör en intäkt i försäkringsbolagets rörelse och används för att täcka bolagets kostnader för administration och marknadsföring. Överskott, om det alls uppkommer, tillfaller fondförsäkringsbolagets ägare som vinst eftersom återbäring till försäkringstagarna normalt inte förekommer inom fondförsäkring.

Inrättandet av premiepensionssystemet kommer att innebära att fondmarknaden tillförs ett betydande kapital. När premiepensionssystemet träder i kraft år 1999 kommer fondmarknaden att tillföras ca 34 miljarder kronor under det året. Därefter kommer de årliga avsättningarna att uppgå till ca 14 miljarder kronor med en successiv ökning på en och en kvarts miljard kronor per år.

Eftersom förvaltningsavgiften reducerar fondandelsvärdet kommer fondförvaltarnas avgifter i premiepensionssystemet att påverka storleken på pensionsspararnas tillgodohavande på premiepensionskontot. Till följd av att pensionsförmånerna skall beräknas med utgångspunkt i tillgodohavandet på respektive pensionssparares premiepensionskonto, kommer fondförvaltarnas avgifter att påverka den utgående pensionens storlek.

Mot denna bakgrund är det angeläget att Premiépensionsmyndigheten ges möjlighet att avtala om en prisreduktion med de fondförvaltare som vill delta i premiepensionssystemet. Överenskommelsen bör tas in i det avtal som skall slutas mellan myndigheten och respektive fondförvaltare.

Det är av stor vikt att de enskilda får god information om fonderna i premiepensionssystemet så att de får ett tillräckligt underlag för sitt ställningstagande såvitt avser placeringen av medlen. Denna genomlysning är så väsentlig att det bör råda öppenhet kring överenskommelsen om prisreduktion. Uppgift om fondernas avgifter, inklusive uppgift om prisreduktionen, bör därför ingå i de sammanställningar över fonderna som Premiépensionsmyndigheten skall ge ut (se nedan och avsnitt 35).

Det får överlåtas till Premiépensionsmyndigheten att bestämma krav i fråga om prisreduktionen. Om inte kraven uppfylls skall förvaltaren vägras tillträde till systemet. Utgångspunkten för myndigheten skall vara att reduktionen skall bestämmas på marknadsmässiga grunder. Prisreduktionen bör uttryckas i procent av fondbolagets förvaltningsavgift. Det bör godtas att olika procentsatser kan gälla för fondförvaltarna. Variationerna i procentsatser skall dock enbart bero på objektiva skillnader som tillskott av kapital o.d. Myndigheten får inte agera på ett sådant sätt att dess objektivitet kan ifrågasättas. Några misstankar om godtycke eller makt-

missbruk från myndighetens sida får inte uppkomma. Prisreduktionen får inte bestämmas så att konkurrensen mellan fondförvaltarna snedvrids. Vidare måste de enskildas önskemål om ett brett fondutbud tillgodoses. En mångfald i kapitalförvaltningen skall således upprätthållas.

En prisreduktion innebär självfallet inte att de fondandelar som myndigheten äger åsätts ett högre värde än övriga fondandelar. En sådan ordning skulle stå i strid med lagen om värdepappersfonder. Prisreduktionen skall betalas av fondbolaget och inte tas ur fonden.

Prisreduktionen skall komma de enskilda till del. När det gäller den närmare fördelningen av prisreduktionen är olika lösningar tänkbara. Man skulle kunna tänka sig att prisreduktionen i första hand används till att täcka myndighetens kostnader och att endast ett eventuellt överskott skulle fördelas mellan de enskilda, t.ex. i förhållande till respektive enskilds tillgodohavande på premiepensionskontot. En svaghet med denna modell är att den kan leda till att myndighetens verksamhet blir mindre kostnadseffektiv. Modellen är inte heller lämplig från rättvisesynpunkt. Prisreduktionen för en viss fond bör i stället komma dem till del för vilkas räkning medel under den tid som prisreduktionen avser har varit placerade i den aktuella fonden. Prisreduktionen bör fördelas mellan dessa i förhållande till värdet av de fondandelar som Premiensionsmyndigheten förvärvat i fonden för deras räkning. Med en sådan lösning får prisreduktionen i stort sett samma effekt på den enskildes tillgodohavande på premiepensionskontot som om fondförvaltarens avgifter från början hade varit lika låga som efter prisreduktionen. Lösningen bidrar också till att skärpa konkurrensen mellan förvaltarna när det gäller avgifterna. Prisreduktionen måste självfallet genomföras på ett kostnadseffektivt och ADB-mässigt sätt. En möjlighet kan vara att hantera reduktionen på ett sätt som liknar den metod som tillämpas för s.k. reinvesterande utdelning. En sådan utdelning lämnas numera i många fonder. Den innebär att utdelningen "automatiskt" förs om till nya andelar i fonden. I vissa fall görs detta enbart för de andelsägare som inte önskar en traditionell utdelning. I det nu aktuella systemet berörs självfallet endast Premiensionsmyndighetens fondandelar och inte övriga andelsägare i fonden.

Uttag och insättningar sker kontinuerligt i en värdepappersfond i en takt som kanske inte överensstämmer med de tidsintervall som utnyttjas för prisreduktionen. Detta måste dock godtas i den praktiska tillämpningen.

Det bör också ställas upp ett särskilt krav på redovisning av fondernas kostnader. Praxis för hur kostnaderna för förvaltningen av en fond redovisas kan variera förhållandevis mycket mellan olika länder. I vissa länder betalar fondförvaltaren praktiskt taget alla kostnader som gäller fonden och tar sedan ut ett förvaltningsarvode som täcker både kostnaderna och förvaltarens eget arbete. I andra länder förekommer det att förvaltningsarvodet bara täcker förvaltarens eget arbete, medan många kostnader som rör fonden tas direkt ur fonden utan någon redovisning till andelsägarna. Det kan gälla kostnader för revision, tillsynsavgifter och marknadsföring.

Det kan naturligtvis sägas att dessa olikheter inte har någon saklig betydelse. Fondvärdet blir i slutändan detsamma. Den som inför sitt val av fond vill göra en jämförelse mellan olika förvaltares kostnadsuttag ställs

dock inför stora svårigheter. Dessa svårigheter förstärks om det är fråga om sparare som inte tidigare har kommit i kontakt med fondsparande och som kanske aldrig själva skulle ha tagit initiativ till ett sådant sparande.

Mot denna bakgrund föreslås att fondförvaltarna skall vara tvungna att årligen till Premiepensionsmyndigheten lämna en rapport om alla kostnader som har tagits ut ur fonden, fördelade på olika kostnadsslag. Dessa uppgifter kan sedan användas i sådana sammanställningar över fonderna, deras inriktning och förvaltningsresultat m.m. som myndigheten skall framställa och tillhandahålla de enskilda (se avsnitt 35). En sådan regel överensstämmer i allt väsentligt med en rekommendation som har utfärdats av Fondbolagens Förening.

Varje fondförvaltare bör ha rätt att, inom ramen för placeringsreglerna i lagen om värdepappersfonder, själv välja placeringsinriktning för sina fonder. Det finns inget belägg för att det skulle behöva ställas upp strängare placeringsregler för premiepensionssparandet än för annat fondsparande. Det finns goda möjligheter att genom val av fond och genom spridning av sparandet i fonder med olika placeringsinriktning minska de risker som finns i all placeringsverksamhet. Den långa spartiden ökar avsevärt sannolikheten för att sparandet som helhet skall ge ett positivt resultat.

Naturligtvis kan utvecklingen för enskilda fonder under kortare eller längre tid bli negativ, men det finns stora möjligheter att genom valet av fonder undvika att sådana nedgångar får någon avgörande inverkan på premiepensionens storlek. Information till de enskilda om de risker som kan vara förenade med olika placeringsinriktningar m.m. framstår därför som en mer ändamålsenlig väg att komma till rätta med farhågor för sparrarnas trygghet än ett förbud mot placering i vissa typer av fonder.

Även risker av andra slag kan förekomma, även om de är sällsynta. Under de senaste sju åren har det förekommit två kända fall i Europa då fondbolag råkat i svårigheter på grund av att fondförvaltarna inte följt gällande lagar och regler. I båda fallen har ägarna tillskjutit kapital så att andelsägarna inte lidit någon skada; fondbolagens egna kapital är ofta för litet för att bolaget skall kunna fullt ut möta sitt skadeståndsansvar om en omfattande skada inträffar.

Det kan, som Finansinspektionen påpekat, finnas skäl att överväga en förstärkning av skyddet för de enskilda i situationer av nämnda slag, t.ex. genom ökade kapitalkrav på fondförvaltarna eller genom att dessa ålades att ha en ansvarsförsäkring. Sådana krav bör emellertid helst vara generella och inte bara gälla premiepensionssystemet. Inom Finansinspektionen överväger man för närvarande frågor av detta slag. Regeringen vill avvakta resultatet av inspektionens överväganden och är därför inte beredd att i detta sammanhang lägga något förslag om ansvarsförsäkring e.d.

Det förekommer ibland att det lämnas en garanti för att en fond skall ge en viss minsta avkastning. Garantin lämnas som regel inte av fondbolaget utan av något annat företag i samma koncern. Det finns inte någon anledning att utestänga fonder med sådana garantier från premiepensionssystemet. Även om man inte kan räkna med att de skall tillhöra de mest högavkastande, kan sådana fonder för vissa pensionssparare vara ett attraktivt alternativ. Däremot bör inte Premiepensionsmyndigheten lämna

garantier av detta slag (jfr avsnitt 21 om livräntor med garanterade belopp).

En särskild fråga är andelsägarinflytandet. Med detta menas här en möjlighet för de enskilda spararna att utse ledamöter i fondbolagets styrelse och dessa ledamöters rätt att besluta i frågor om utövande av rösträtt för fondens aktier. I lagen om värdepappersfonder saknas regler om andelsägarnas inflytande i fonderna. Däremot finns det i lagen (1983:890) om allemanssparande bestämmelser om andelsägarinflytande i allemansfonder. I en tidigare i vår beslutad proposition föreslås att de särskilda lagbestämmelserna om andelsägarinflytande i allemansfonderna tas bort (prop. 1997/98:50). Det finns mot denna bakgrund inte något skäl att införa ett lagreglerat andelsägarinflytande i premiepensionssystemet. Ett fondbolag kan emellertid frivilligt ta in sådana regler i bolagsordningen och fondbestämmelserna. Om en fondförvaltare väljer att införa ett andelsägarinflytande, förutsätter regeringen att andelsägarinflytandet utövas av de pensionssparare på vilkas uppdrag fondandelarna har förvärvats och inte av Premiépensionsmyndigheten, som formellt är andelsägare i fonderna. Detta gäller självfallet även det statliga fondbolaget.

Som redan angetts bör det krävas att fondförvaltaren har anmält sina fonder för registrering hos Premiépensionsmyndigheten. Frågan är då vad som skall gälla om en förvaltare vill avanmäla en viss fond. Anledningen kan vara att fonden inte har lockat ett tillräckligt antal sparare eller att förvaltaren helt skall upphöra med sin verksamhet.

En sådan åtgärd kan naturligtvis vara negativ för de pensionssparare som har valt den aktuella fonden och den kan också medföra en hel del praktiskt besvär för myndigheten. Det kan emellertid inte komma i fråga att tvinga förvaltarna att tillhandahålla en viss fond under obegränsad tid. En sådan regel skulle bl.a. kunna ge negativa effekter i form av att förvaltarna inte tillhandahöll mer än ett mycket begränsat sortiment av fonder. Sådana frågor får i stället i första hand lösas enligt reglerna i 33–34 §§ lagen om värdepappersfonder, dvs. genom att förvaltningen av fonden överläts till någon annan eller genom att fonden slås ihop med någon annan fond. Det kan vara lämpligt att sådana frågor tas upp i det avtal som skall slutas mellan myndigheten och förvaltarna. Om en lösning inte kan uppnås på något av dessa sätt, måste Premiépensionsmyndigheten lösa in samtliga sina andelar i den aktuella fonden och ge de berörda pensionsspararna möjlighet att välja nya fonder.

Som tidigare nämnts skall Premiépensionsmyndigheten formellt vara andelsägare i de värdepappersfonder där medel placeras. Placeringen sker dock för pensionsspararnas räkning och dessa står den finansiella risken för placeringen. I ett avseende skulle denna konstruktion kunna vålla tillämpningssvårigheter, nämligen om det blir fråga om att rikta skadeståndskrav mot någon på grund av en åtgärd eller underlåtenhet som har medfört att andelarna i en fond har minskat i värde.

I 47 § lagen om värdepappersfonder finns en bestämmelse om strikt skadeståndsansvar, dvs. ansvar oavsett uppsåt eller oaktsamhet. Det strikta ansvaret gäller om en fondandelsägare har tillfogats skada genom att fondbolaget eller förvaringsinstitutet har överträtt lagen om värdepappersfonder eller fondbestämmelserna. I andra fall kan det bli fråga om

att rikta skadeståndskrav mot fondbolaget eller någon annan enligt allmänna skadeståndsrättsliga regler.

Om det skulle bli aktuellt för Premiepensionsmyndigheten att rikta ett skadeståndskrav mot ett fondbolag – med stöd av 47 § eller t.ex. på grund av oaktsamhet vid förvaltningen av fondens medel – skulle bolaget kanske kunna invända att myndigheten inte hade lidit någon skada, eftersom den finansiella risken bärs av pensionsspararna. Mot ett krav från en pensionssparare skulle bolaget kunna invända att 47 § gäller bara till förmån för fondandelsägarna och att bolaget inte heller står i något avtalsförhållande till pensionsspararen. Det är inte självklart att domstolarna skulle godta sådana invändningar, men också andra frågor inställer sig. Det gäller både vem som skall ha rätt att föra skadeståndstalan vid domstol och till vem ett skadeståndsbelopp skall betalas.

Oavsett vem som för talan står det klart att det inte kan godtas att skadeståndsbelopp betalas direkt till pensionsspararen. Beloppet måste betalas till myndigheten för att så småningom läggas till grund för pensionsspararens pension. Om pensionsspararen redan har börjat ta ut sin pension, bör myndigheten dock betala ut det belopp som kan beräknas belöpa på förfluten tid till honom.

Vad sedan gäller talerätten kan först fastslås att en talan av detta slag rimligen måste avse hela den skada som drabbat pensionsspararna, alltså inte bara den skada som drabbat en enskild pensionssparare. Det är därför naturligt att talan i första hand skall föras av Premiepensionsmyndigheten. Om myndigheten inte vill föra någon talan, bör dock en pensionssparare ha rätt att föra talan om skadestånd till myndigheten. Något tillägg i bestämmelsen att den enskilde skall anses som fondandelsägare, såsom Finansinspektionen föreslagit, behövs inte. Även i det fall spararen för talan bör den avse hela den skada som har drabbat pensionsspararna. Regler av detta slag finns i 4 kap. 19 och 20 §§ konkurslagen, 15 kap. 5 § aktiebolagslagen (1975:1385) och 5 kap. 5 § bankrörelselagen (1987:617).

20.3 Val och byte av fond

Regeringens förslag: När premiepensionsrätt har fastställts för ett visst år skall pensionsspararen kunna välja fond. Om pensionsspararen inte anmäler något val av fond men tidigare har anmält val av fond eller bytt fond, skall medlen placeras i den eller de fonder i vilka medel senast har placerats för hans räkning. Pensionsspararen får när som helst byta fond.

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslog dock att den enskilde skulle göra ett nytt aktivt val av fond varje år.

Remissinstanserna: Riksbanken och Statens löne- och pensionsverk (SPV) är positivt inställda till utredningens förslag. Statskontoret, Aktuari föreningen, Svenska Arbetsgivareföreningen (SAF), Svenska Bankföreningen, Fondbolagens Förening, Landsorganisationen i Sverige (LO) och Lantbrukarnas Riksförbund (LRF) motsätter sig förslaget om

att den försäkrade varje år, när pensionsrätten fastställts, skall välja fond. Remissinstanserna anser att en sådan ordning i realiteten riskerar att öka andelen s.k. ickeväljare och gör premiepensionssparandet svårt att överblicka. De förespråkar i stället att en enskilds val av fond bör gälla till vidare, vilket också skulle medföra lägre administrationskostnader. Samtliga som yttat sig i frågan har förklarat sig vara positivt inställda till att den enskilde får betala Premiepensionsmyndighetens kostnader vid byte av fond.

Skälen för regeringens förslag: När premiepensionsrätt har fastställts för ett visst år skall pensionsspararen kunna välja fond. En blankett för val av fond bör därför tillställas honom i samband med underrättelsen om fastställd pensionsrätt. Det får överlåtas till Premiepensionsmyndigheten att bestämma hur lång tid pensionsspararna bör ha på sig att välja fond. I lagen bör tas in ett särskilt bemyndigande som gör det möjligt för myndigheten att meddela närmare föreskrifter om förfarandet vid val och byte av fond.

När valet har gjorts, skickar den enskilde tillbaka blanketten till Premiepensionsmyndigheten, som ombesörjer att medlen förs över från den tillfälliga förvaltningen till den valda fonden. Medlen förs inte över separat för varje individ utan som en klumpsumma för pensionssparare som valt den aktuella fonden. Det innebär bl.a. att fondförvaltarna inte får kännedom om vilka personers sparande de förvaltar.

Under remissbehandlingen har från flera håll framförts kritik mot utredningens förslag att pensionsspararen måste göra ett nytt val av fond varje år. Enligt remissinstanserna bör en enskilds val av fond gälla tills vidare. Regeringen instämmer i vad remissinstanserna anfört. Många pensionssparare kommer att vilja ha de nya medlen placerade i fonder som redan tillförts medel för deras räkning. En ordning där de enskilda måste göra ett nytt val av fond varje år ter sig mot den bakgrunden opraktisk.

Pensionsspararnas önskemål kan emellertid antas vara av skiftande karaktär. Vissa kan vilja ha de nya medlen placerade i den eller de fonder som senast tillförts medel för deras räkning medan andra kan vilja ha dessa medel placerade i samtliga fonder som tillförts medel för deras räkning, antingen i proportion till innehavet i respektive fond eller med en viss andel av medlen. Att täcka in samtliga dessa varianter i lagstiftningen låter sig inte göras. Enligt regeringens mening får det anses vara mest förenligt med den genomsnittlige pensionsspararens intressen att de nya medlen placeras i den eller de fonder som senast tillförts medel för hans räkning. Om fler än en fond senast har tillförts medel samtidigt för pensionsspararens räkning, bör medlen fördelas mellan fonderna i förhållande till värdet av innehavet i varje fond (jfr avsnitt 26.2).

För de s.k. ickeväljarna som inte pekar ut en placering och som inte heller tidigare valt eller bytt till värdepappersfond ansvarar en nyinrättad sjunde fondstyrelse inom Allmänna pensionsfonden för förvaltningen av premiereservmedlen (se nästa avsnitt).

Med hänsyn till den stora betydelse som valet av fond har för den framtida pensionens storlek måste pensionsspararen kunna flytta sitt sparande mellan olika fonder. Ett sådant byte kan avse hela tillgodohavandet i en viss fond eller en del av detta. Pensionsspararen skall då underrätta

Premiepensionsmyndigheten om sitt önskemål, varvid myndigheten säljer andelar i den fond som skall lämnas och köper andelar i den nya fonden.

Inom privat fondförsäkring är det vanligt med en begränsning av antalet fonder som försäkringstagaren får ha medlen placerade i. Erfarenheterna från privat fondförsäkring visar dock att de flesta försäkringsstagare har medlen placerade i endast ett fåtal fonder.

Av systemtekniska skäl bör antalet fonder begränsas som pensions-spararen samtidigt får ha medlen placerade i. Det finns emellertid skäl att överlåta denna åtgärd till Premiepensionsmyndigheten.

Det kan också ifrågasättas om bytesrätten av kostnadsskäl bör begränsas på något sätt, t.ex. så att byte får ske högst en eller två gånger om året. En sådan begränsning skulle emellertid i ett känsligt marknadsläge kunna få mycket negativa konsekvenser för den enskilde. I stället bör det övervägas om den som vill byta fond själv skall betala de kostnader som är förknippade med bytet. En sådan ordning kan dock hämma konkurrensen mellan förvaltarna och tynga det datatekniska systemet. Av avsnittet om myndighetens kostnader framgår att det generellt finns skäl att ytterligare överväga reglerna för kostnadsuttaget. Det finns bl.a. skäl att undersöka möjligheterna till en större flexibilitet i uttaget (jfr avsnitt 23.3). Även frågan om avgift vid byte bör undersökas närmre för att senare regleras i regeringsförordning.

20.4 Förvaltningen för dem som inte gör ett aktivt val

Regeringens förslag: En ny sjunde fondstyrelse inom AP-fonden skall inrättas för förvaltningen av medlen för dem som inte gör något val av fond. Medlen skall förvaltas i en särskild fond inom AP-fonden, benämnd Premiesparfonden. Förvaltningen skall ha en inriktning på trygghet.

Utredningens förslag: Regeringens förslag överensstämmer med utredningens alternativt redovisade förvaltningsmodell. I övrigt föreslår utredningen att ett statligt fondbolag inrättas för förvaltningen av medlen för dem som inte gör ett aktivt val av fond.

Remissinstanserna: *Riksgäldskontoret*, *Statens löne- och pensionsverk* (SPV) och *Konkurrensverket* instämmer med utredningens förslag om att det bör inrättas ett statligt fondbolag för förvaltningen av ickeväljarnas medel. SPV finner det vara synnerligen angeläget att de som inte gör ett aktivt val får tydlig information om vilken placeringsinriktning som gäller för förvaltningen av deras medel och vad den innebär i riskhänseende för avkastningen på kort och lång sikt. *Kammarkollegiet* föreslår att kollegiet anförtros förvaltningen av ickeväljarnas medel eftersom det har en väl fungerande organisation och ett ändamålsenligt system för kapitalförvaltning av aktuellt slag. *Riksbanken*, *Statskontoret*, *Försäkringsförbundet*, *Svenska Bankföreningen*, *Fondbolagens Förening*, *Aktiefrämjandet* och *Aktiespararna* är av skilda anledningar negativt inställda till bildandet av ett statligt fondbolag. De pekar bl.a. på risken för extra kostnader och snedvriden konkurrens på fondmarknaden

samt att det skapas en monopolsituation för staten. Dessa remissinstanser förespråkar i stället att Premiepensionsmyndigheten skall upphandla kapitalförvaltningstjänsten på marknaden. I det sammanhanget poängterar vissa remissinstanser att placeringsinriktningen inte torde behöva vara så försiktig som den av utredningen föreslagna. I syfte att undvika alltför stora skillnader i behållningen för dem som gör respektive inte gör ett aktivt val av fond föreslår Riksbanken att riktlinjerna för förvaltningen av de sistnämndas medel bör innebära långsiktigt hög avkastning med god riskspridning. *Riksförsäkringsverket (RFV)*, *Sjätte fondstyrelsen för Allmänna pensionsfonden*, *Landsorganisationen i Sverige (LO)* och *Pensionärernas Riksorganisation (PRO)* föreslår att förvaltningen sker inom AP-fonden. Sjätte fondstyrelsen föreslår att förvaltningen samordnas med den styrelsens övriga förvaltning medan PRO föreslår att det inrättas en ny fondstyrelse. LO framhåller att AP-fonden som förvaltare skapar förutsättningar för att kapitalet används för utveckling och tillväxt av svenskt näringsliv, att kapitalplaceringar utomlands kan begränsas och att det kan ställas krav på långsiktighet i förvaltningen. LO menar vidare att nuvarande inflytande för arbetsmarknadens parter bör behållas om AP-fonden skall förvalta premiepensionsmedel, men att dess reglemente måste ändras för att möjliggöra en större andel reala placeringar. RFV pekar på att hos AP-fonden finns den kompetens och erfarenhet som krävs för att förvalta ickeväljarnas medel till så hög avkastning som möjligt i förhållande till en acceptabel risk. RFV framhåller att det är oacceptabelt med regler som medför att de som inte gör ett aktivt val systematiskt får lägre pension än de övriga och att tidsperspektivet för placeringarna inom den aktuella AP-fonden därför totalt sett inte bör skilja sig från det som gäller för dem som gör ett aktivt placementsval. RFV föreslår att kapitalet förvaltas av ett antal AP-fonder med samma riskprofil för aktier som hos fjärde–sjätte AP-fondstyrelserna och samma för räntebärande andelar som hos första–tredje AP-fondstyrelserna. RFV pekar också på att AP-fondsalternativet borde innebära att avgifterna blir låga. Sjätte fondstyrelsen föreslår att AP-fonden får driva ett statligt fondbolag. *Riksbanken* förordar en existerande statlig struktur, t.ex. AP-fonden, som möjlig och, i förhållande till alternativet med ett statligt fondbolag, likvärdig förvaltare för dem som inte gör ett aktivt val av fond. *Riksgäldskontoret*, *Hovrätten över Skåne och Blekinge*, *Konkurrensverket*, *Statskontoret*, *Svenska Arbetsgivareföreningen (SAF)*, *Aktiespararna* och *Svenska Bankföreningen* är negativt inställda till AP-fondsalternativet för dem som inte gör ett aktivt val. Till stöd för den inställningen åberopas bl. a. att det skulle innebära en icke önskvärd maktkoncentration, risk för korsvisa subventioner och sämre värdetillväxt än om förvaltningstjänsten upphandlades på marknaden.

Skälen för regeringens förslag: Premiepensionssystemet skall som nämnts vara uppbyggt som ett fondförsäkringssystem. Detta innebär att den enskildes tillgodohavande i premiepensionssystemet före pensioneringen skall vara uttryckt i fondandelar. Detsamma gäller enligt huvudregeln också premiepensionen. Vidare skall de enskilda när som helst kunna byta fond. För att handel skall kunna ske dagligen med andelarna i en fond måste fondbolaget fortlöpande marknadsvärdera tillgångarna i fonden och beräkna fondandelsvärdet. Inom premiepensionssystemet blir

det aktuellt att köpa eller sälja fondandelar så snart någon åtgärd skall vidtas som påverkar den enskildes tillgodohavande på premiepensionskontot. Som exempel kan nämnas val och byte av fond samt utbetalning av premiepension.

Enligt regeringens mening bör förvaltningen för de s.k. ickeväljarna ske i ett fristående organ. Ett antal remissinstanser m.fl. har fört fram AP-fonden som en lämplig förvaltare. AP-fonden är till sin rättsliga karaktär en särskild statlig institution vars organisation och verksamhet är exklusivt reglerad i lag. Denna är utformad så att fonden intar en fri och självständig ställning i förhållande till regeringen. Fondens tillgångar är dessutom avsatta till sådan särskild förvaltning så som det anges i 9 kap. 8 § regeringsformen. AP-fonden måste därför anses uppfylla de krav på oberoende som bör ställas på det organ som skall förvalta ickeväljarnas medel.

En förvaltning inom ramen för AP-fonden förordas också mot bakgrund av att ett annat alternativ erbjuds för statlig förvaltning av premiereservmedel (se avsnitt 20.2). Sistnämnda alternativ med fondförvaltning i ett statligt fondbolag är dock endast tillgängligt för dem som aktivt väljer en sådan placering.

Flera skäl talar för att den medelsförvaltning som inom ramen för premiepensionssystemet skall ske i AP-fonden bör skötas av en ny fondstyrelse och äga rum i en ny fond inom AP-fonden avskild från fonden i övrigt. Huvudskälet är att förvaltningen skall ske för ett annat syfte än de befintliga fondstyrelsernas förvaltning. Som nämnts tidigare innebär det förhållandet att premiepensionssystemet skall vara uppbyggt som ett fondförsäkringssystem att de enskildas tillgodohavande i premiepensionssystemet skall vara uttryckt i fondandelar. Det medför i sin tur att förvaltningen av premiepensionsmedel måste vara organiserad på ett annat sätt än förvaltningen av övriga pensionsmedel i AP-fonden.

Regeringen delar utredningens bedömning i redovisningen av AP-fondsalternativet att det bör inrättas en ny fondstyrelse inom AP-fonden för denna förvaltning inom premiepensionssystemet. Den nya fondstyrelsen, en sjunde fondstyrelse inom AP-fonden, skall i likhet med övriga AP-fondsstyrelser vara en egen myndighet.

För att förvaltningen inom AP-fonden skall vara jämförbar och likvärdig med de andra premiereservalternativen bör det så långt som möjligt gälla samma regler för de olika alternativen.

Det nu sagda leder fram till att det bör tillskapas ett ”syntetiskt fondbolag” och en ”syntetisk värdepappersfond” inom AP-fonden. Sjunde fondstyrelsen bildar ”fondbolaget”, och de medel som styrelsen förvaltar utgör ”värdepappersfonden”. De medel som sjunde fondstyrelsen skall förvalta skall – för att tydliggöra separationen från övriga medel inom AP-fonden – betecknas som en särskild fond inom AP-fonden. Denna fond kan som utredningen föreslagit benämnas ”Premiesparfonden”.

För att uppnå likvärdiga regler för förvaltningen av premiereservmedel bör reglerna i lagen om värdepappersfonder göras tillämpliga för sjunde fondstyrelsen och dess verksamhet. Fondstyrelsen bör också stå under tillsyn av Finansinspektionen. Detta innebär bl.a. att fondstyrelsen är skyldig att upprätta fondbestämmelser som skall godkännas av inspektionen, att fondstyrelsen skall upprätta de informationshandlingar som ett

fondbolag skall upprätta, nämligen informationsbroschyr, årsberättelse och halvårsredogörelse. Dessutom skall placeringsbestämmelserna i lagen om värdepappersfonder gälla. Sjunde fondstyrelsen skall också uppfylla de särskilda krav som skall ställas på fondbolagen i premiepensionssystemet (jfr avsnitt 20.2 och 8 kap. 3 § i den föreslagna lagen).

Av praktiska skäl kan eller behöver vissa av bestämmelserna i lagen om värdepappersfonder inte tillämpas på sjunde fondstyrelsen. Det gäller t.ex. bestämmelserna om tillstånd till fondverksamhet och om förvaringsinstitut. Vidare bör regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer bemyndigas att medge undantag från lagens bestämmelser för sådana fall där det visar sig att bestämmelserna inte kan tillämpas på ett ändamålsenligt sätt.

På samma sätt som i vanlig fondverksamhet bör samtliga kostnader för förvaltningen i Premiesparfonden tas ur de förvaltade medlen. Lagstiftningen om värdepappersfonder bygger på att fonden är en särskild förmögenhetsmassa som skall hållas avskild från fondbolagets förmögenhet, vilket innebär att fondförmögenheten minskar när fondbolaget tar ut kostnadsersättning. Detta förhållande får rent praktiskt åstadkommas med hjälp av särredovisning av premiepensionskapitalet i sjunde fondstyrelsens verksamhet.

En belastning motsvarande det avkastningskrav som ställs på det statliga fondbolaget enligt vad som tidigare sagts (avsnitt 20.2) bör av neutralitetsskäl uppkomma hos den sjunde AP-fondstyrelsen. Regleringen av denna fråga kräver emellertid ytterligare överväganden.

Vid sidan av lagen om värdepappersfonder bör vissa av de gemensamma bestämmelserna i lagen (1983:1092) med reglemente för Allmänna pensionsfonden gälla även för sjunde fondstyrelsen. Dessutom krävs vissa särregler för den nya fondstyrelsen i syfte att nå större likhet med övrig förvaltning inom premiepensionssystemet.

Följande ordning bör gälla. Bestämmelserna i AP-fondsreglementet om styrelsearbete, delegation m.m. samt redovisning och revision bör även gälla för den nya styrelsen.

Även ansvaret för uppföljning och utvärdering av verksamheten bör utformas på samma sätt som för övriga fondstyrelser. Regeringen bör således fastställa fondstyrelsens balansräkning, utvärdera medelsförvaltningen samt överlämna årsredovisningen och utvärderingen till riksdagen.

Sjunde fondstyrelsen skall, som framgått, dessutom stå under tillsyn av Finansinspektionen på samma sätt som skall gälla för det statliga fondbolaget. Regeringen skall i sin utvärdering undersöka om fondstyrelsen uppfyller de riktlinjer som ställts upp för verksamheten och om verksamheten bedrivs effektivt. Finansinspektionens tillsyn skall således endast avse förhållanden som rör reglerna i lagen om värdepappersfonder.

Flera remissinstanser har kritiserat utredningens förslag till placeringsriktlinjer för kapitalförvaltningen för de s.k. ickeväljarna. Dessa instanser har ansett att riktlinjerna är alltför restriktiva och kan leda till för stora skillnader i avkastning i förhållande till övrig fondförvaltning i premiepensionssystemet.

För dem som gör ett aktivt val av förvaltare kan formerna för kapitalplaceringarna och avkastningen variera starkt. Förvaltningen i den nya

sjunde AP-fondstyrelsen kommer däremot att vara enhetlig för alla pensionssparare med pensionskapital i fonden.

Vid val av placeringar måste bl.a. beaktas att den som har sitt sparande i Premiesparfonden när som helst kan välja att byta till en annan fond. Det finns dock också anledning att ta hänsyn till att många sannolikt kommer att ha kvar sitt sparande i Premiesparfonden under en längre period.

Sjunde fondstyrelsens placeringar bör därför omfatta såväl räntebärande placeringar som svenska och utländska aktier med god risk-spridning; att även utländska aktier ingår är viktigt bl.a. från riskspridningssynpunkt. Beträffande placeringsinriktningen för förvaltningen av ickeväljarnas medel pekade utredningen på att fördelningen exempelvis skulle kunna vara 70 % räntebärande placeringar, 20 % svenska aktier och 10 % utländska aktier. Regeringen kan konstatera att en sådan fördelning ger uttryck för en trygg placeringspolitik. Placeringarna får dock självfallet justeras i takt med utvecklingen på värdepappersmarknaderna.

Den exakta utformningen av Premiesparfonden bör inte låsas fast i lagstiftningen utan bör i stället anges i fondbestämmelserna på samma sätt som gäller för vanliga värdepappersfonder. På så sätt kan placeringarna anpassas efter utvecklingen. Fondbestämmelserna bör dock styras av en målsättning för kapitalförvaltningen.

Frågor om minsta andel räntebärande värdepapper med låg kredit- och likviditetsrisk bör således bestämmas i de särskilda placeringsbestämmelserna och inte i lag. Detsamma gäller eventuella begränsningar av stora exponeringar mot en enskild emittent eller en grupp av emittenter med inbördes anknytning som går längre än kraven i lagen om värdepappersfonder.

Den grundläggande målsättningen för förvaltningen bör anges i AP-fondsreglementet. Förvaltningen skall enligt denna målsättning ha en klar inriktning på trygghet med en totalt sett låg risknivå i placeringarna. Medlen skall således fördelas mellan olika inhemska och utländska marknader, mellan olika tillgångsslag samt inom tillgångsslag så att god riskspridning uppnås. Det bör dock understrykas att precis som för de övriga fonderna inom premiepensionssystemet står de enskilda den finansiella risken för förvaltningen och det är marknadsutvecklingen och skickligheten i förvaltningen som blir avgörande för värdeutvecklingen i fonden. Det förhållandet att förvaltningen sköts inom AP-fonden innebär inte någon garanti för fondandelarnas värde.

I riksdagens riktlinjer för ett reformerat ålderspensionssystem anges att en statlig förvaltare av ickeväljarnas medel inte får äga aktier på annat sätt än som delägare i aktiefonder. På så sätt skulle förvaltaren få tillgång till aktiemarknaden utan direkt ägarinflytande.

I det förslag som nu föreligger placeras ickeväljarnas medel i Premiesparfonden som har utformats som en syntetisk värdepappersfond. Det löser dock inte frågan om ägarinflytande. För att uppnå samma effekt i fråga om inflytande som åsyftades i riktlinjepropositionen krävs särskilda lagregler i reglementet för AP-fonden.

Den ena punkten gäller begränsningar i ägandet i ett enskilt företag. I det avseendet bör samma regler tillämpas som gäller för värdepappersfonder. För dessa liksom för banker och de flesta övriga finansiella före-

tag gäller sedan länge en begränsning av ägandet till 5 % av rösterna i ett enskilt bolag. Den regeln är föremål för översyn och prövas dessutom, såvitt gäller försäkringsbolag, i EG-domstolen. Även om skäl förts fram för ett slopande av begränsningen för det s.k. institutionella ägandet hos de privata finansiella företagen finns det också fortsättningsvis skäl att tillämpa denna regel för den nya AP-fondstyrelsen. Regeln skall stå fast även om bestämmelserna senare ändras på motsvarande punkt för de finansiella företagen.

I tidigare avsnitt har angetts att för det fall ett andelsägarinflytande införts skall detta utövas av de enskilda och att det inte behövs några lagregler om detta.

Enligt 1 § andra stycket lagen om värdepappersfonder skall ett fondbolag handla uteslutande i andelsägarnas gemensamma intresse. Det som sägs i paragrafen bör gälla de enskilda spararna även i ett fondförsäkringssystem. Samma regel bör av tydlighetsskäl tas in i AP-fondsreglementet i fråga om Premiesparfonden. Det skall alltså inte vara möjligt för vare sig den nya fondstyrelsen, det statliga fondbolaget eller Premiepensionsmyndigheten att agera för att främja några allmänna intressen eller specifika statliga intressen, om agerandet inte samtidigt är i pensionsspararnas bästa intresse.

Dessutom bör det särskilt föreskrivas i AP-fondsreglementet att ett ägarinflytande med stöd av placeringsaktier endast får utövas när andra möjligheter att tillgodose pensionsspararnas intresse av en god och trygg avkastning eller att trygga placeringarnas säkerhet inte står till buds.

Vid utövandet av en sådan rösträtt skall fondstyrelsen agera självständigt i förhållande till andra aktieägare med pensionsspararnas bästa som enda ledstjärna.

21 Uttag och beräkning av premiepension

Regeringens förslag: Premiepension får tas ut fr.o.m. den månad då pensionsspararen fyller 61 år. Pensionsspararen skall ha rätt att få ut sin premiepension i form av en livränta med garanterade belopp. Pensionen skall vara hela livstiden, men pensionsuttaget får begränsas till att avse tre fjärdedelar, hälften eller en fjärdedel av pensionen. Pensionsspararen skall ha rätt att återkalla ett påbörjat uttag och att ändra den andel av pensionen som tas ut. Ett uttag får dock återkallas helt eller delvis högst en gång per sexmånadersperiod. Pensionsspararen skall betala kostnaderna för sådana åtgärder, liksom kostnaden för att på nytt påbörja utbetalning efter det att ett uttag har återkallats. Pensionen skall beräknas med utgångspunkt i tillgodohavandet på pensionsspararens premiepensionskonto. Premiepensionen skall beräknas lika för kvinnor och män.

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens. I utredningens förslag finns dock inte någon begränsning i rätten att återkalla uttag av premiepension.

Remissinstanserna: *Statskontoret* avstyrker utredningens förslag om att Premiepensionsmyndigheten skall tillhandahålla en traditionell livränteförsäkring med hänvisning till att det är oklart hur Premiepensionsmyndigheten skall finansiera ett eventuellt underskott och risken för tvister om överskott vid en extremt gynnsam utveckling. Statskontoret ifrågasätter också rätten att tjäna in ytterligare pensionsrätt efter uttag av pension. *Riksrevisionsverket (RRV)*, *Statens löne- och pensionsverk (SPV)*, *Försäkringsförbundet*, *Svenska Aktuarieföreningen*, *Svenska Bankföreningen*, *Aktiefrämjandet*, *Aktiespararna*, *Sveriges Advokatsamfund* och *Kristdemokratiska Ungdomsförbundet* ifrågasätter varför endast Premiepensionsmyndigheten och inte också vanliga försäkringsbolag skall kunna tillhandahålla livränteförsäkringar. SPV, *Skatteförvaltningen i Göteborgs och Bohus län* och *Landsorganisationen i Sverige (LO)* menar att grundalternativet för den försäkrade borde vara en livränteförsäkring. Syftet med en sådan ordning skulle vara att säkerställa den försäkrades pension. SPV anser också att möjligheten att välja partiellt uttag bör begränsas. Försäkringsförbundet påpekar också att det bör övervägas att minska kapitalrisken vid övergång från fondförsäkring till livränteförsäkring genom successiv överföring av medlen. *Tjänstemännens Centralorganisation (TCO)* och *Sveriges Akademikers Centralorganisation (SACO)* finner det angeläget att det blir möjligt också att ta ut tidsbegränsad premiepension.

Skälen för regeringens förslag: I enlighet med de av riksdagen antagna riktlinjerna skall även premiepension kunna tas ut tidigast från 61 år (jfr avsnitt 18.1). Premiepensionen behöver emellertid inte tas ut samtidigt med inkomstpensionen och någon tidpunkt när pensionen senast måste tas ut skall inte finnas (angående frågan om preskription av rätten till pension, se avsnitt 27.7). Eftersom det reformerade ålderspensionssystemet skall bygga på livsinkomstprincipen, dvs. att varje intjänad krona skall ha betydelse för den framtida pensionens storlek, skall uttag av premiepension inte påverka möjligheten att tjäna in ny pensionsrätt i premiepensionssystemet (se avsnitt 13.2).

Enligt de av riksdagen antagna riktlinjerna skall premiepensionen vara livsvarig eller begränsad till fem eller tio år. Övervägande skäl talar emellertid för att premiepension skall vara enbart livsvarig. Det allmänna ålderspensionssystemets funktion är generellt sett att ge ett livsvarigt skydd. Det finns också en risk för att tidsbegränsad pension i första hand efterfrågas av sådana enskilda vars förväntade livslängd ligger under genomsnittet. Ett sådant moturval måste hanteras på det sättet att pensionsförmånerna för dem som väljer livsvarig pension beräknas mer försiktigt.

De riktlinjer som riksdagen godkänt innebär att avsättningarna till premiepensionssystemet skall registreras på individuella konton för en ålderspension som grundas på det sparande och den avkastning som finns på kontot och som beräknas enligt i huvudsak samma principer som för frivilliga pensionsförsäkringar. I enlighet med detta föreslås att pensionsförmånerna från premiepensionssystemet skall beräknas med utgångspunkt i tillgodohavandet vid varje tid på pensionsspararens premiepensionskonto. Att beräkningarna skall ske enligt försäkringsmässiga principer följer av att Premiepensionsmyndigheten skall bedriva sin verksamhet enligt sådana principer (se 7 kap. 2 § i den föreslagna lagen).

Vidare föreslås, också i enlighet med riktlinjerna, att premiepensionen skall beräknas lika för kvinnor och män.

Eftersom försäkringen för premiepension skall vara uppbyggd som en fondförsäkring gäller som grundalternativ att tillgodohavandet på pensionsspararens premiepensionskonto skall vara placerat i värdepappersfonder även under pensionstiden. Det månatliga pensionsbeloppet kommer då att vara uttryckt som värdet av ett visst antal fondandelar. När Premiepensionsmyndigheten beviljar pension fastställs det (minsta) antal fondandelar som skall ligga till grund för varje månatligt pensionsbelopp.

De månatliga utbetalningarna kommer att variera i storlek med förändringarna i fondandelarnas värde. Detta kan innebära en otrygghet för många försäkrade. Det bör därför – på samma sätt som regelmässigt förekommer vid privat fondförsäkring – införas en möjlighet för den enskilde att gå över till traditionell livränteförsäkring.

Premiepensionsmyndigheten skall alltså tillhandahålla en traditionell livränteförsäkring som garanterar pensionsspararen livslång utbetalning av ett fast månadsbelopp. Vid övergången till livränteförsäkringen övertar myndigheten den finansiella risken för de tillgångar som motsvarar tillgodohavandet på pensionsspararens premiepensionskonto. Pensionsbeloppet beräknas med utgångspunkt i tillgodohavandets storlek vid övergången på samma sätt som vid betalning av en engångspremie till ett försäkringsbolag. Till detta kan, t.ex. vid en gynnsam utveckling av myndighetens kapitalförvaltning, komma återbäring. – Bortsett från att myndigheten i livräntalternativet garanterar storleken av pensionsbeloppen skall det gälla samma regler om uttag av pension m.m. som när tillgodohavandet ligger kvar i värdepappersfonder.

Detta alternativ bör tills vidare stå öppet bara för den som vill gå över helt till traditionell försäkring. Under förutsättning att en hantering kan ske enkelt och utan större merkostnader bör också mellanformer prövas där en del av tillgodohavandet används för traditionell försäkring, medan återstoden placeras i en fondförsäkring. Denna fråga bör dock vila i avvaktan på att erfarenhet nås från den praktiska uppbyggnaden av systemet. Av liknande skäl anser regeringen att en sådan successiv övergång till traditionell försäkring som föreslås av Försäkringsförbundet inte bör införas nu.

Inte heller bör det vara möjligt för en försäkrad att få sina fondandelar inlösta och medlen överförda till den traditionella försäkringsrörelsen före den tidpunkt då han önskar ta ut sin pension. En sådan åtgärd skulle kunna syfta till att ”låsa in” uppnådda värdestegringar i fondsparandet genom att fondandelarna löses in vid en från marknadssynpunkt lämplig tidpunkt. Önskemålet om stabil värdeutveckling under en period kan emellertid tillgodoses lika bra genom att pensionsspararen vid den strategiska tidpunkten flyttar sitt tillgodohavande till räntefonder eller andra fonder med låg risk.

Däremot bör det inte finnas något hinder mot att övergången till traditionell försäkring sker vid en senare tidpunkt än vid första pensionsuttag. Den som har börjat ta ut sin premiepension i fondförsäkringssystemet bör alltså vid en senare tidpunkt kunna använda det som då finns kvar av hans tillgodohavande till att teckna en traditionell livränteförsäkring hos Premiepensionsmyndigheten.

Flera remissinstanser har ifrågasatt varför endast myndigheten och inte också privata försäkringsbolag skall få tillhandahålla livränteförsäkring. Denna fråga hänger dock samman med frågan i vilken utsträckning myndigheten skall anlita utomstående för skötseln av livränteförsäkringen. Sistnämnda frågeställning tas upp i avsnitt 23.4. Regeringen förordar där en utläggning av det praktiska hanterandet av livräntor till utomstående uppdragstagare.

Pensionsspararen skall kunna göra ett partiellt uttag av premiepension. När det gäller fördelningssystemet föreslås att uttag skall kunna göras bara med jämna fjärdedelar (25, 50, 75 eller 100 % av full pension). Enligt de godkända riktlinjerna skall emellertid någon sådan begränsning inte gälla för premiepensionssystemet utan uttag skall kunna göras helt fritt enligt pensionsspararens eget val.

Det har emellertid ett visst egenvärde att samma gränser gäller i de båda delarna av ålderspensionssystemet, och det har inte minst från informationssynpunkt ett allmänt värde att antalet variationer inte är alltför stort. Det kan knappast heller finnas något praktiskt behov av att dela upp uttaget på fler sätt än i fjärdedelar. En begränsning till uttag i fjärdedelar bör därför gälla även i premiepensionssystemet.

Som angetts i avsnitt 8.1 skall de nu gällande reglerna om möjlighet att helt eller delvis återkalla ett uttag av ålderspension även fortsättningsvis gälla inom fördelningssystemet. Det skulle däremot enligt riktlinjerna inte vara möjligt att avbryta ett påbörjat uttag av premiepension.

Mot bakgrund av att det nu föreslås att premiepensionen inte skall kunna begränsas till ett visst antal år utan enbart vara livsvarig, finns det inte något skäl att begränsa valfriheten på detta sätt i premiepensionssystemet. Den som av någon anledning har tagit ut sin pension tidigt kan få sina förhållanden ändrade och då ha ett berättigat önskemål om att kunna avbryta pensionsuttaget och t.ex. återgå till arbetslivet för några år. En sådan ändring leder inte till några tekniska svårigheter för Premiepensionsmyndigheten. Inte heller finns det några risker för moturval eller liknande. Ett avbrytande av pensionsuttaget medför inte någon risk för att pensionsspararen i slutet av sin levnad skall stå utan försörjning. Tvärtom kommer månadsbeloppen med stor sannolikhet att vara högre när pensionsuttaget påbörjas igen, dels därför att tillgodohavandet på premiepensionskontot normalt skall ha vuxit, dels därför att tillgodohavandet då skall fördelas på en kortare återstående livslängd. I princip bör pensionsspararen därför själv kunna bestämma att tills vidare skjuta upp pensionsuttaget. På motsvarande sätt bör den som har begärt partiellt uttag av pensionen ha rätt att ändra uttagsgraden inom de ramar som nyss har angetts.

Frågan är då om det behövs gränser för hur ofta det skall vara möjligt att begära åtgärder av dessa slag. För fördelningssystemet skall möjligheten att återkalla pensionsuttag begränsas så att återkallelse eller minskning får ske endast en gång per sexmånadersperiod. För enhetlighetens skull bör detta gälla också i premiepensionssystemet. Vidare bör den som vill ändra vad han tidigare har bestämt om uttag av premiepensionen själv bära kostnaderna för Premiepensionsmyndighetens administration av ändringen. Enligt en tidigare intagen ståndpunkt skall pensionsspararen normalt själv bära kostnader som han råder över.

Det bör i detta sammanhang påpekas att pensionsspararen, om han är gift eller motsvarande, inför uttaget av premiepension även måste överväga om han skall utnyttja möjligheten till efterlevandeskydd. Denna fråga behandlas i avsnitt 22.3.

22 Efterlevandeskydd

22.1 Inledning

Enligt de av riksdagen antagna riktlinjerna skall det inom premiepensionssystemet finnas möjlighet att välja ett efterlevandeskydd.

Eftersom efterlevandeskyddet skall vara frivilligt, måste kostnaden för skyddet bäras av de individer som väljer skyddet. Finansieringen kan ske på två olika sätt: genom att den enskilde själv betalar en premie och genom att kostnaden för skyddet dras från tillgodohavandet på hans premiepensionskonto. Ett system med betalning av premier medför en förhållandevis omfattande administration. Pensionsarbetsgruppen intog också den ståndpunkten att det inte skulle vara möjligt att göra frivilliga inbetalningar till pensionssystemet (se SOU 1994:20 s. 194 f.). Mot denna bakgrund bör det frivilliga efterlevandeskyddet finansieras genom att kostnaden för skyddet dras från den enskildes premiepensionskonto och därmed sänker värdet av den pension som kan utgå till honom själv.

För dem som utnyttjar ett efterlevandeskydd blir kostnaden skäligen om risken för moturval kan hanteras.

Med moturval menas att efterlevandeskyddet i första hand skulle efterfrågas av sådana enskilda som löper stor risk att dö i förtid och alltså utlösa skyddet. Det negativa urvalet blir en kostnadsbelastning för kollektivet.

En korrekt uppskattning av hur negativt urvalet blir är viktigt. Det är också viktigt att kostnaderna för moturvalet fördelas på ett sådant sätt att de stannar hos dem som utnyttjar det aktuella skyddet.

Det är inte realistiskt att räkna med att en enskild som vill välja efterlevandeskydd i premiepensionssystemet skall gå igenom en hälsoprövning. Ett annat sätt att komma till rätta med riskerna för moturval är att skyddet inte börjar gälla förrän efter en viss karenstid. Ytterligare en möjlighet är att begränsa antalet tillfällen när efterlevandeskydd kan väljas. Tänkbara tidpunkter för sådana val skulle kunna vara när pensionsspararen gifter sig, när han får barn och när han börjar ta ut sin pension.

Mot bakgrund av att premiepensionssystemet är en del i en allmän socialförsäkring och att den enskildes beslut att välja efterlevandeskydd innebär att han reducerar sin egen ålderspension, bör den enskilde kunna välja ett efterlevandeskydd bara för situationer där det typiskt sett föreligger ett behov av sådant skydd.

Regeringens förslag: En pensionssparare som har barn under 20 år eller som är gift, registrerad partner eller sammanboende skall under förvärvsaktiv tid kunna teckna en temporär premiepension till efterlevande på ett eller två inkomstbasbelopp under fem år. Kostnaden för skyddet dras fortlöpande från tillgodohavandet på pensionsspararens premiepensionskonto.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser ställer sig i huvudsak positiva till utredningens förslag om efterlevandeskydd. Vissa menar emellertid att det kan ifrågasättas om inte den av utredningen valda begränsningen av de sambor som kan omfattas av skyddet borde vidgas till att omfatta fler sammanlevande personer. Vad gäller utredningens förslag om efterlevandeskydd under aktivtiden hävdar *Svenska Aktuarieföreningen* att förslaget kan resultera i moturval som leder till kraftiga premiehöjningar. Föreningen avviker från utredningens förslag genom att förorda dels en övre åldersgräns på 50 år i stället för 60 år i fråga om karenstid, dels att efterlevandeskydd skall få tecknas av den som fyllt 50 år endast i samband med äktenskap, partnerskap eller barns födelse och då med full karenstid. *Riksförsäkringsverket* (RFV) pekar på risken att efterlevandeskyddet blir dyrt för de enskilda som väljer det, vilket medför att bara de som är i störst behov av skyddet väljer det. RFV föreslår därför att gränsen för de olika efterlevandeskydden knyter an inte till pensionsuttaget i sig utan till den försäkrades ålder; fr.o.m. den månad den försäkrade fyller 61 år bör efterlevandeskyddet endast omfatta make (vissa sambor) och utformas som en försäkring på båda makarnas liv. Vissa remissinstanser anser att möjligheten att använda en enhetspremie för efterlevandeskyddet bör utredas.

Skälen för regeringens förslag: Efterlevandeskyddet under tiden före pensioneringen är avsett att fungera som en övergångslösning för de efterlevande. Kostnaden för skyddet dras fortlöpande från tillgodohavandet på pensionsspararens premiepensionskonto. Pensionsspararen kan teckna sig för efterlevandeskyddet och behålla det så länge han tycker att det behövs och sedan återgå till att enbart bygga vidare på sitt tillgodohavande.

Skyddet är utformat som en ren riskförsäkring utan sparmoment, vilket ger en billig och okomplicerad konstruktion. För att hänsyn skall kunna tas till den enskildes familjesituation m.m. skall det finnas två försäkringsbelopp att välja mellan; ett basbelopp om året under fem år (motsvarande ca 3 000 kr per månad) och två basbelopp om året under samma tid (motsvarande ca 6 000 kr per månad).

Beräkningar som utredningen har gjort visar att kostnaderna för ett sådant skydd inte är högre än att tillgodohavandet på premiepensionskontot även vid relativt måttliga inkomster räcker till både ett efterlevandeskydd och en påbyggnad av den egna ålderspensionen. Utrymmet för skyddet är självfallet begränsat för många i den s.k. mellangenerationen som endast får en mindre del av pensionen från det nya systemet.

Som angetts i föregående avsnitt bör efterlevandeskyddet kunna tecknas bara i situationer där det typiskt sett föreligger behov av ett sådant skydd. Skyddet bör i första hand kunna tecknas av den som har barn under 20 år och den som är gift eller registrerad partner enligt lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap. När det gäller frågan om efterlevandeskydd för andra sammanlevande än gifta och registrerade partner bör – främst med hänsyn till risken för moturval och utredningssvårigheter – ett sammanlevandebegrepp som ligger nära det som annars används inom socialförsäkringen väljas. Ett sådant begrepp blir också lättast att hantera i ADB-hänseende. Det skall vara fråga om ogifta personer som stadigvarande sammanbor och som tidigare har varit gifta med varandra (eller registrerade partner) eller som har eller har haft barn tillsammans. Det skall alltså inte kunna förekomma att pensionsspararen har både en make och en sammanboende som berättigar till efterlevandeskydd.

Redan i föregående avsnitt har angetts att ett system av det nu angivna slaget förutsätter att risken för moturval kan hållas under kontroll samt att det inte är realistiskt att tänka sig att de pensionssparare som önskar teckna efterlevandeskyddet skall genomgå hälsokontroll. Utredningen har därför som huvudregel föreslagit en karenstid av ett år från ansökan innan efterlevandeskyddet börjar gälla. Från denna huvudregel föreslås emellertid det viktiga undantaget att skyddet skall kunna börja gälla redan vid månadskiftet efter ansökan, om ansökan görs inom tre månader från det att pensionsspararen ingick äktenskap eller partnerskap eller fick barn. Eftersom risken för moturval har större praktisk betydelse för kollektivet ju äldre pensionsspararen är, föreslås dock att det alltid skall gälla en karenstid av ett år om pensionsspararen är över 60 år när han begär att få ansluta sig till efterlevandeskyddet.

Aktuarieföreningen har riktat kritik mot villkoren och anført att de bör skärpas för att inte leda till ett alltför stort moturval. Föreningen har, som nämnts, förordat bl.a. att efterlevandeskydd skall få tecknas av den som fyllt 50 år endast i samband med äktenskap, partnerskap eller barns födelse och då med ett års karenstid.

Enligt regeringens mening kan man inte bortse från föreningens kritik. Ett alltför stort moturval kan leda till att skyddet blir påtagligt dyrare för de enskilda i förhållande till de skydd som erbjuds på försäkringsmarknaden. Dessa problem kan förvärras efterhand.

Föreningens förslag bör därför i huvudsak följas. I den del skyddet gäller risken för dödsfall orsakat av en olycka bör det dock inte krävas karenstid. När spararen fyllt 50 år bör det för efterlevandeskydd krävas en sådan familjehändelse som nyss beskrivits. För den som fyllt 50 år och som kan åberopa en familjehändelse finns det således möjlighet till dödsfallsskydd men med ett års karens för den del av skyddet som inte avser olycksfallsrisken.

En särskild ordning bör dock gälla under år 1999 när systemet startar. Under den tid då den enskilde första gången får välja fond bör även de som fyllt 50 år och som inte kan åberopa en familjehändelse ges möjlighet att förvärva efterlevandeskydd. Även i detta fall gäller regeln om ett års karens för skydd som inte avser olycksfallsrisken. Denna ”extra” möjlighet att gå in i efterlevandeskyddet bör lyftas fram i den information

som lämnas inför fondvalet. Det bör slutligen påpekas att ett efterlevandeskydd som tecknats innan spararen fyllt 50 år inte upphör att gälla enbart på grund av att spararen passerar åldersgränsen.

Om ett alltför stort moturval uppkommer och efterlevandeskyddet före pensionstiden inte utnyttjas i tillräcklig utsträckning får villkoren senare omprövas.

Nyss har angetts vilka typer av anhöriga pensionsspararen måste ha för att få ansluta sig till efterlevandeskyddet. En naturlig konsekvens av detta resonemang är att premiepensionen till efterlevande också skall betalas ut till en sådan person och inte kunna styras bort till någon utomstående. Om det vid pensionsspararens död visar sig att han inte längre har någon sådan anhörig, skall någon premiepension till efterlevande alltså inte betalas. Inom kretsen av tänkbara mottagare bör pensionsspararen däremot kunna bestämma fritt om fördelningen av försäkringsersättningen. Detaljerna behandlas i författningskommentaren.

Som redan sagts skall pensionsspararen fritt kunna avsäga sig efterlevandeskyddet när han inte längre anser att det behövs. Och under alla förhållanden skall det skydd som nu diskuteras upphöra att gälla när pensionsspararen börjar ta ut sin premiepension. Han har i det sammanhanget ofta möjlighet att gå över till det efterlevandeskydd under pensionstiden som föreslås i nästa avsnitt.

22.3 Efterlevandeskydd under pensionstiden

Regeringens förslag: En pensionssparare som är gift, registrerad partner eller sammanboende skall i samband med att han börjar ta ut sin premiepension kunna teckna en livsvarig premiepension till efterlevande. Skyddet innebär att pensionsspararens pension räknas om till att gälla på både hans eget och hans makes (eller motsvarande) liv. Pensionsspararens egen ålderspension sänks så mycket som behövs för att tillgodohavandet på premiepensionskontot skall räcka under båda makarnas (eller motsvarande) livstid.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Remissopinionen är i huvudsak positiv till utredningens förslag om efterlevandeskydd. På samma sätt som för efterlevandeskyddet under aktivtiden begär vissa instanser ett utvidgat sambobegrepp. *Riksförsäkringsverket* (RFV) pekar på risken att efterlevandeskyddet blir dyrt för de enskilda som väljer det, vilket medför att bara de som är i störst behov av skyddet väljer det. RFV föreslår därför att gränsen för de olika efterlevandeskydden knyter an inte till pensionsuttaget i sig utan till den försäkrades ålder; fr.o.m. den månad den försäkrade fyller 61 år bör efterlevandeskyddet endast omfatta make (vissa sambor) och utformas som en försäkring på båda makarnas liv. Bl.a. *Statskontoret* och *Svenska Arbetsgivareföreningen* (SAF) menar att efterlevandeskydd under pensionstiden borde meddelas automatiskt av Premiepensionsmyndigheten ifråga om de försäkrade som tecknat efterlevandeskydd under aktivtiden. Vissa remissinstanser anser att möjlig-

heten att använda en enhetspremie för teckande av efterlevandeskyddet bör utredas.

Skälen för regeringens förslag: Hos de svenska livförsäkringsbolagen har utvecklats en praxis som innebär att bolagen utan hälsoprövning och utan ytterligare premie accepterar att en livränteförsäkring som gäller på en makes liv räknas om till en försäkring på båda makarnas liv; en livränta utgår alltså så länge någon av makarna lever. Omräkningen kan bara göras i samband med att livräntan skall börja betalas ut, och omräkningen måste göras så att samma belopp utgår under hela utbetalningstiden (bortsett från eventuell återbäring). För att minska effekterna av moturval tillåts alltså inte att den försäkrade gör om hela sin egen ålderspensionsrätt till efterlevandepension för den andra maken.

En sådan ordning bör införas också i premiepensionssystemet. Makar, registrerade partner och sammanboende av det slag som angavs i föregående avsnitt skall alltså kunna skapa ett efterlevandeskydd för varandra genom att minska sin egen pension. Något stort praktiskt behov av att kunna ta med barn i detta skydd torde knappast finnas. En sådan möjlighet skulle dessutom göra det nödvändigt att införa regler om tidsbegränsade livräntor för dessa. Det skulle göra systemet onödigt komplicerat. Med en begränsning till makar och motsvarande kan vanliga regler få gälla för den efterlevande när det gäller uttag av pension m.m.

När det gäller det efterlevandeskydd som föreslås för aktivtiden är det inte nödvändigt att låta försäkringsskyddet förfalla bara för att kretsen av anhöriga växlar. Detta beror på att försäkringsbeloppet är fast och alltså inte är beroende av vilka mottagare av beloppet som finns.

När det gäller efterlevandeskyddet för pensionstiden ställer sig saken helt annorlunda. Här beror kostnaden för efterlevandeskyddet till allra största delen av den andra makens ålder. Ju yngre maken är i förhållande till pensionsspararen (och därmed ju längre maken kan väntas överleva pensionsspararen), desto mer reduceras pensionsspararens egen pension.

Det efterlevandeskydd som nu diskuteras kan alltså inte flyttas över på en ny make eller motsvarande. Därför måste den regeln införas att efterlevandeskyddet gäller bara om pensionsspararen vid sin död är gift eller sammanboende med samma person som när efterlevandeskyddet tecknades. Vid skilsmässa o.d. kan pensionsspararens egen pension på nytt räknas om till ett högre belopp. Vid nytt äktenskap o.d. kan samma slag av efterlevandeskydd gälla igen efter ansökan. Detta kräver dock en ny omräkning. Pensionsspararen kan däremot inte av andra skäl upphöra med efterlevandeskyddet under pensionstiden.

På samma sätt som gäller i försäkringsbolagens praxis föreslås att efterlevandeskyddet för pensionstiden i princip bara skall kunna tecknas i samband med att pensionsspararen för första gången börjar ta ut premiepension. Om äktenskapet o.d. inleds senare, bör det visserligen finnas en möjlighet att då välja efterlevandeskyddet, men för den situationen föreslås en ettårig karenstid för att minska riskerna för moturval.

Också efterlevandeskyddet under pensionstiden skall bygga på könsneutrala dödlighetsantaganden och vara utformat så att kostnaden för skyddet inte belastar dem som avstår från skyddet. Detta innebär att man vid beräkningarna måste beakta risken för moturval i form av högre genomsnittlig dödlighet bland dem som tecknar skyddet.

För båda de föreslagna formerna av premiepension till efterlevande bör kostnaden för moturval stanna inom det kollektiv som utnyttjar den aktuella formen av efterlevandeskydd. Om en förlust uppkommer ett visst år får den normalt rullas över på nästa års premieuttag för försäkringskyddet.

23 Premiepensionsmyndighetens verksamhet

23.1 Regler för försäkringsrörelsen

Regeringens förslag: De viktigaste rörelsereglerna i försäkringsrörelselagen skall gälla för Premiepensionsmyndighetens verksamhet. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får medge undantag från dessa bestämmelser.

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Det fåtal remissinstanser som yttrat sig i denna del har i huvudsak inte haft något att invända mot utredningens förslag. *Finansinspektionen* anser dock att Premiepensionsmyndighetens verksamhet bör regleras av en särskild lagstiftning som bör vara uttömmande. Den reglering som gäller för AP-fonden skulle kunna tjäna som förebild. Inspektionen anser att de näringsrättsliga reglerna i flera fall är svåra att tillämpa på premiepensionsområdet. Bl.a. *Finansinspektionen* framhåller att de regler om särskild kapitalbas som gäller för försäkringsbolag bör gälla för verksamheten. *Försäkringsförbundet* poängterar att kravet på försäkringsmässighet förutsätter att man tillämpar principerna i 7 kap. försäkringsrörelselagen (1982:713), FRL.

Skälen för regeringens förslag: Bortsett från den tillfälliga förvaltningen skall premiepensionssystemet ekonomiskt vara ett slutet system i samma bemärkelse som ett ömsesidigt försäkringsbolag är det. Några tillskott av statliga medel skall inte vara möjliga, och inga medel skall tas ut annat än för ändamål som hänger samman med försäkringsverksamheten. Detta medför att beräkningen av utgående förmåner m.m. måste ske med samma precision som i ett försäkringsbolag och att verksamheten allmänt sett måste bedrivas enligt vedertagna försäkringsmässiga principer. Det framstår därför som naturligt att stora delar av det regelverk som enligt FRL gäller för försäkringsbolagens verksamhet också skall gälla för försäkringsverksamheten i premiepensionssystemet.

Regeringen föreslår alltså att delar av FRL görs tillämpliga på Premiepensionsmyndighetens verksamhet. Det är främst reglerna i 7 kap. FRL som är av intresse. Regeringen tar i det följande kortfattat upp några av de försäkringstekniska huvudfrågorna. På några punkter föranleder remissinstansernas synpunkter förtydliganden om tillämpningen av FRL:s regler.

I 7 kap. 1 och 2 §§ FRL finns bestämmelser om beräkning av ett försäkringsbolags försäkringstekniska avsättningar. Avsättningarna skall

motsvara det belopp som behövs för att bolaget vid varje tidpunkt skall kunna uppfylla sina åtaganden mot de försäkrade, däribland bolagets ansvarighet för löpande försäkringar (premiereserven). Om premiepensionssystemet skall kunna vara ett slutet ekonomiskt system på det sätt som angetts tidigare, måste försäkringstekniska avsättningar av detta slag göras också i myndighetens verksamhet. Dessa bestämmelser för försäkringsbolag bör alltså göras tillämpliga även för Premiépensionsmyndigheten.

Reglerna i FRL om dessa avsättningar och sättet att täcka avsättningarna med tillgångar är centrala för det skydd som försäkringsrörelsereglerna ger en försäkringstagare. För försäkringsbolagen finns också regler om en särskild kapitalbuffert i bolagets kapitalbas. Flera remissinstanser har efterlyst motsvarande solvensregler för Premiépensionsmyndigheten. De har pekat på att premiepensionssystemet skall vara ett slutet system utan tillskott från staten.

Regeringen delar utredningens bedömning att reglerna om livförsäkringsbolagens kapitalbas inte skall vara tillämpliga för Premiépensionsmyndigheten. På samma sätt som de privata livförsäkringsbolagen kommer myndigheten efter en period att ha byggt upp ett överskott som fungerar som kapitalbuffert. Det hänger samman med att de försäkringstekniska beräkningarna görs med försiktighet. Om ett underskott likafullt skulle uppstå skall myndigheten täcka detta med kredit hos Riksgäldskontoret. En sådan kredit undanröjer behovet av de solvensregler som gäller för livförsäkringsbolagen.

Bestämmelserna i 3–8 a §§ samma lag om försäkringstekniska grunder bör gälla för myndighetens verksamhet. Enligt 4 § skall grunderna avse att trygga bolagets förmåga att fullgöra sina förpliktelser enligt ingångna försäkringsavtal och att meddela försäkringar till en kostnad som är skälig med hänsyn till försäkringens art. Grunderna innehåller antaganden om dödlighet och andra riskmått, om räntefot och om driftskostnader. Enligt 5 § gäller att dessa antaganden skall väljas så att de vart för sig kan anses betryggande. En sådan princip måste gälla också för premiepensionssystemet.

De viktigaste grunderna är de som avser beräkning av försäkringspremier och premiereserv. Grunder i dessa ämnen kommer att behövas också i Premiépensionsmyndighetens verksamhet. Det blir visserligen inte aktuellt att beräkna premier, eftersom dessa – sett ur myndighetens synvinkel – är givna och inte går att påverka. De formler som ingår i premiegrunder kan emellertid lika väl användas för att beräkna hur stora pensionsförmåner en viss premie skall berättiga till. Att premiereservgrunder, som används för att bestämma försäkringsgivarens beräknade skulder till de försäkrade, också behövs är uppenbart.

Regeln i 4 § att grunderna skall ”avse att trygga bolagets förmåga ... att meddela försäkringar till en kostnad som är skälig med hänsyn till försäkringens art” är ett uttryck för den s.k. skälighetsprincipen, en av de mest betydelsefulla principerna i försäkringsrörelselagstiftningen. När principen infördes, innebar den ett krav på att kostnaden för en försäkring skall vara skälig i förhållande till de tjänster som försäkringen innebär för försäkringstagaren (*premie- och kostnadsskälighet*). Kostnaden för försäkringen skall bl.a. motsvara den övertagna risken, och omkostnader

skall fördelas på ett rimligt sätt mellan försäkringstagarna. Vidare skall verksamheten bedrivas effektivt och försäkringsbolaget hålla nere administrationskostnaderna. Kravet på premie- och kostnadsskälighet har också ansetts avse relationen mellan olika försäkringstagare och försäkringstagargrupper inom ett kollektiv; bl.a. skall fördelningen av återbäringen i största möjliga utsträckning grundas på de enskilda försäkringarnas bidrag till bolagets samlade överskott (den s.k. kontributionsmetoden). Skälighetsprincipen har också ansetts ställa krav på andra villkor än premien (*villkorsskälighet*) och på skaderegleringen (*skaderegleringsskälighet*).

Försäkringsutredningen, vars förslag till en reformering av försäkringsrörelselagstiftningen för närvarande bereds inom Regeringskansliet, har föreslagit att skälighetsprincipen skall utmönstras ur FRL (betänkandet Försäkringsrörelse i förändring 3, SOU 1995:87). Såvitt gäller premie- och kostnadsskäligheten anför utredningen att principen i grunden innebär en prisreglering samt att önskemålen om att försäkringskydd skall tillhandahållas till rimliga priser och försäkringsbolagens verksamhet bedrivas kostnadseffektivt tillgodoses bättre genom en väl fungerande konkurrens och höga informationskrav i kombination med större frihet i fråga om produktutformning och prissättning. Frågor om villkorsskälighet och skaderegleringsskälighet bör enligt Försäkringsutredningens mening lösas i den civilrättsliga lagstiftningen, inte i rörelselagstiftningen.

Principen om premie- och kostnadsskälighet har under lång tid haft ett avgörande inflytande på utformningen av regler om framför allt livförsäkring. Det gäller både lagstiftningen och försäkringsbolagens interna regler. Man torde kunna räkna med att principen i långa stycken uttrycker en i försäkringsbolagen fast etablerad uppfattning om hur verksamheten bör bedrivas.

Premie- och kostnadsskäligheten utgör alltså en betydelsefull del av det som kallas försäkringsmässiga principer. Detta förhållande skulle inte ändras av att skälighetsprincipen togs bort ur FRL, bl.a. därför att de skäl som kan motivera borttagandet inte har någon relevans när det gäller Premiepensionsmyndighetens verksamhet; myndigheten kommer att ha monopol på verksamheten, och produktutformningen är i allt väsentligt bestämd i lag. Principen om premie- och kostnadsskälighet bör alltså vara vägledande för myndighetens verksamhet, även om Försäkringsutredningens förslag genomförs. Försäkringsförbundet har pekat på att en motsättning kan uppkomma mellan de försäkringstekniska grunderna och de särskilda reglerna om avgiftsuttag för Premiepensionsmyndighetens kostnader. Med anledning av denna frågeställning vill regeringen framhålla att särskilda bestämmelser om avgiftsuttag o.d. i premiepensionsregleringen tar över den allmänna försäkringsrörelseregleringen som således endast gäller i tillämpliga delar. Nivå och metodik för uttag av myndighetens kostnader regleras således även utanför de försäkringstekniska grunderna.

I 7 kap. 9–11 §§ FRL finns regler om vilka slag av tillgångar ett försäkringsbolag får använda för att täcka sina försäkringstekniska avsättningar (s.k. skuldtäckning); det är alltså fråga om den praktiska fortsättningen av bestämmelserna i 1 §. Enligt den centrala bestämmelsen

i 9 § gäller att tillgångarna skall placeras på sådant sätt att en lämplig riskspridning uppnås samt så att bolagets betalningsberedskap är tillfredsställande och den förväntade avkastningen tillräcklig. Som ett komplement till de allmänna reglerna ställs det upp relativt detaljerade bestämmelser om hur stora andelar av det belopp som skall skuldtäckas som får vara placerade i olika slag av tillgångar och hur mycket av beloppet som får vara placerat i t.ex. värdepapper från en och samma emitent. Placeringsregler av detta slag måste finnas också för Premiepensionsmyndighetens verksamhet. Frågan avser i första hand de medel som överförs till myndighetens förvaltning när pensionssparare väljer att gå över till traditionell livränteförsäkring. För tillgodohavanden i värdepappersfonder skall den enskilde stå den finansiella risken på samma sätt som gäller för privat fondförsäkring. Skuldtäckning hos Premiepensionsmyndigheten blir därför inte aktuell i denna del.

Det framstår som ändamålsenligt att de allmänna principer som anges i 7 kap. 9 § FRL och de mer tekniska detaljreglerna följs. Hela detta regelkomplex bör därför göras tillämpligt för myndighetens verksamhet. Detsamma gäller bestämmelserna i 17 b § FRL som begränsar användningen av optioner och terminer och liknande finansiella instrument.

I 7 kap. 17 § FRL finns bestämmelser som begränsar ett försäkringsbolags ägande i andra svenska eller utländska aktiebolag än försäkringsbolag m.m. till högst 5 % av röstetalet för samtliga aktier. Bestämmelserna har setts som ett komplement till förbudet i 1 kap. 3 § FRL för försäkringsbolag att driva annan rörelse, och de har också avsetts fylla funktionen att förhindra att försäkringsbolagen blir en alltför dominerande maktfaktor i den svenska ekonomin; bestämmelserna har alltså en annan karaktär än övriga placeringsbestämmelser i kapitlet. Bestämmelserna är också omstridda; det har bl.a. hävdats att de strider mot EG-rätten, och Försäkringsutredningen har föreslagit att de skall upphävas.

Något förbud för Premiepensionsmyndigheten att driva annan rörelse, eller bestämmelser som indirekt har det syftet, behövs inte.

För andra finansiella företag finns också tak för förvärv av aktier i ett enskilt bolag. Liknande gränser finns för de fondstyrelser inom Allmänna pensionsfonden (AP-fonden) som förvaltar aktier. Enligt 37 § lagen (1983:1092) med reglemente för AP-fonden gäller för var och en av fjärde och femte fondstyrelserna att de inte får förvärva så många vid en svensk eller utländsk börs eller liknande marknadsplats noterade aktier i ett svenskt aktiebolag att dessa uppgår till mer än 10 % av samtliga aktier i bolaget eller, om aktierna har olika röstvärde, att röstetalet för aktierna uppgår till mer än 10 % av röstetalet för samtliga aktier i bolaget.

Restriktionerna för en investering i ett och samma bolag skall bl.a. ses mot bakgrund av att Premiepensionsmyndigheten kommer att förvalta ett mycket stort kapital. Omfattningen av denna investeringsbegränsning kan diskuteras. Övervägande skäl talar för att utnyttja samma procentgräns som gäller för privata försäkringsbolag och andra finansiella företag. Det innebär att Premiepensionsmyndigheten inte får äga större andel av aktierna i ett noterat svenskt aktiebolag än som svarar mot ett röstetal om högst 5 % av röstetalet för samtliga aktier i bolaget.

Som nyss angetts skall enligt FRL antagandena om dödlighet m.m. väljas så att de vart och ett för sig kan anses betryggande. Under normala förhållanden medför detta att det fortlöpande uppstår överskott i verksamheten, genom att utgående förmåner bestäms till lägre belopp än som hade varit möjligt med fullständig kunskap om framtiden. Precis som i ett livförsäkringsbolag bör detta överskott i premiepensionssystemet tillföras de enskilda. Detta är särskilt viktigt för dem som har valt livränta med garanterade belopp, eftersom det i dessa fall är myndigheten som har hand om kapitalförvaltningen som normalt är den viktigaste källan till återbäring. På denna punkt krävs det en uttrycklig bestämmelse i den föreslagna lagen om inkomstgrundad ålderspension. För försäkringsbolagens del framgår nämligen den s.k. ömsesidighetsprincipen bara av det nuvarande förbudet i 12 kap. 2 § FRL för livförsäkringsbolag att dela ut vinst till aktieägare eller garanter.

Försäkringsutredningen har föreslagit att också utdelningsförbudet vid livförsäkring skall upphävas. Något förenklat kan sägas att skälen är i huvudsak desamma som när det gäller skälighetsprincipen. En sådan lagändring skulle emellertid inte ha någon betydelse för Premiepensionsmyndighetens verksamhet, som närmast kan jämföras med den som bedrivs av ömsesidiga försäkringsbolag. Någon "vinstutdelning" från premiepensionssystemet skall alltså inte förekomma.

De överskott som kan uppkomma bör alltså tillföras de enskilda. Man kan dock inte räkna med att några större överskott skall kunna delas ut under de första verksamhetsåren.

När utdelningsbara överskottsmedel, efter en tid av konsolidering, finns tillgängliga bör dessa fördelas i form av återbäring enligt sedvanliga aktuariella principer. Som nyss angetts innebär det att överskottet så långt som möjligt fördelas mellan de enskilda i förhållande till i vilken utsträckning de medel som har betalats in för deras räkning har bidragit till att skapa överskottet. För dem som har avlidit och vilkas pensionsanspråk redan har slutreglerats sker inte någon tilldelning av återbäring.

Beräkning av återbäring bör ske på ett sätt som förenklar administration och information. En årlig beräkning kan, som försäkringsbranschen framhållit, vara lämplig.

En särskild fråga är i vilken takt de utdelningsbara medlen skall tas i anspråk. Om alla utdelningsbara medel delas ut varje år, kommer återbäringen att variera från år till år. Därmed varierar även pensionernas totalbelopp, även i de fall det finns ett garanterat belopp i botten. Inom privat försäkring strävar bolagen efter att med hjälp av s.k. prognosgrunder i så stor utsträckning som möjligt fördela återbäringen jämnt över tiden, så att pensionernas belopp normalt inte behöver sänkas sådana år då återbäringskapaciteten är lägre än vanligt. Regeringen föreslår att en sådan ordning skall gälla även i premiepensionssystemet.

Regeringen går härfter över till frågan om det behövs några riktlinjer för hanteringen av arvsvinster. Med arvsvinster avses de värden som frigörs när en försäkrad avlider medan det ännu finns medel kvar på hans premiepensionskonto. Försäkring är riskutjämning, och det ligger i försäkringens natur att de medel som frigörs på detta sätt tillförs övriga försäkrade i samma kollektiv och, i fråga om ålderspension, används för att finansiera utbetalningarna till dem som lever länge.

Som regel beräknas och beaktas arvsvinsten redan när en försäkring tecknas, dvs. grundat på prognoser om hur dödligheten i kollektivet kommer att utveckla sig under försäkringsperioden. Det som beräknas är, tekniskt sett, värdet för övriga försäkrade av möjligheten att en viss enskild avlider. Samma värde tilldelas den personen i teknisk mening som prognosticerad arvsvinst; härigenom uppnås balans mellan det värde den enskilde får och det värde han tillför kollektivet. Den vars död skulle innebära att ett stort belopp tillfördes övriga försäkrade får alltså en stor tilldelning av arvsvinst. På samma sätt får den som på grund av hög ålder löper stor statistisk risk att avlida under perioden en högre tilldelning av arvsvinst än den som är ung.

I ett fondförsäkringssystem används arvsvinsterna för inköp av fondandelar åt den försäkrade. Om det i efterhand visar sig att arvsvinsten blivit större än som antagits i prognoserna, sker ytterligare tilldelning som används på samma sätt. Det blir här dock oftast fråga om relativt blygsamma belopp, som normalt ingår i det överskott som ligger till grund för beräkningen av återbäring.

Som framgår av denna beskrivning är arvsvinsthanteringen en viktig del i livförsäkringstekniken, och enligt regeringens mening bör arvsvinsterna hanteras på samma sätt i premiepensionssystemet som i annan livförsäkring. Om arvsvinsterna skall fördelas delvis i förskott eller helt och hållet i efterskott är närmast en teknisk fråga och beror främst av hur pass säkra prognoserna bedöms vara. Eftersom premiepensionssystemet skall omfatta ett mycket stort kollektiv, bör det vara möjligt att redan från början fördela arvsvinsterna i förskott. Några särbestämmelser om hanteringen av arvsvinster behövs alltså inte vid sidan av den allmänna regeln att myndighetens verksamhet skall drivas enligt försäkringsmässiga principer.

I Premiepensionsmyndighetens verksamhet skall komplicerade försäkringstekniska beräkningar göras. Myndigheten bör därför ha en ansvarig aktuarie som uppfyller de behörighetskrav som gäller för aktuarien i ett livförsäkringsbolag. Regeringen föreslår att bestämmelserna i 8 kap. 18 § FRL, som behandlar dessa frågor, görs tillämpliga för myndigheten.

I övrigt bör inte frågor om ledningen i Premiepensionsmyndigheten regleras med stöd av FRL. I stället skall på vanligt sätt en instruktion beslutas för myndigheten. Där kan t.ex. anges att beslut om antagande och ändring av försäkringstekniska grunder skall fattas av myndighetens styrelse.

Regeringen föreslår alltså att stora delar av rörelsereglerna i FRL skall tillämpas i premiepensionssystemet. Med tanke på sådana fall där det kan vara svårbedömt om eller hur en viss bestämmelse bör tillämpas för myndigheten eller där det visar sig att någon bestämmelse är opraktisk eller olämplig bör det införas en möjlighet för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att ge dispens från bestämmelserna.

Regeringens förslag: Premiepensionsmyndigheten skall upprätta årsredovisning enligt lagen om årsredovisning i försäkringsföretag. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får medge undantag från dessa bestämmelser. Den närmare omfattningen av den statliga redovisningen och revisionen övervägs ytterligare.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens såvitt gäller krav på årsredovisning enligt de regler som tillämpas av försäkringsbolag.

Remissinstanserna: *Riksrevisionsverket* (RRV) finner det förvånande att utredningen föreslår en begränsad revision av Premiepensionsmyndigheten och ser inga skäl till en sådan ordning. RRV anser att redovisningsplanen för Premiepensionsmyndigheten bör ordnas så att myndigheten kan uppfylla de krav som är nödvändiga utifrån statens koncernintresse och samtidigt möjliggör kontroll utifrån försäkringsrörelseperspektivet. Enligt RRV är en fortlöpande revision av myndighetens kostnadsutveckling i form av en s.k. effektivitetsrevision att se som ett särskilt uppdrag från regeringen som skall finansieras i särskild ordning.

Skälen för regeringens förslag: Premiepensionsmyndigheten kommer att förvalta ett betydande kapital. Myndighetens verksamhet skall inte finansieras genom anslag beslutade av riksdagen. I stället skall kostnaderna för verksamheten tas ut genom avgifter inom ramen för premiepensionssystemet. Dessa förhållanden ställer stora krav på en genomlysning och kostnadskontroll av verksamheten. En viktig förutsättning för denna kontroll ges genom att verksamheten drivs i myndighetsform med krav på offentlighet.

Vid sidan av statlig redovisning aktualiseras även de redovisningsregler som gäller för försäkringsföretag.

Regeringen har föreslagit att de viktigaste rörelsereglerna i FRL skall gälla för Premiepensionsmyndighetens verksamhet. En av förutsättningarna för att tillämpningen av dessa regler skall bli meningsfull är att myndighetens redovisning utformas på ett sådant sätt att följsamheten till rörelsereglerna kan kontrolleras. Myndigheten bör därför åläggas att upprätta årsredovisning enligt de särskilda regler som gäller för livförsäkringsbolag enligt lagen (1995:1560) om årsredovisning i försäkringsföretag. Genom att den lagen till stor del består av hänvisningar till den allmänna årsredovisningslagen (1995:1554), blir också sistnämnda lag i stor utsträckning tillämplig för Premiepensionsmyndigheten.

En sådan redovisning är till stor del nödvändig för att myndighetens ledning skall kunna bedöma verksamhetens resultat och ställning. Redovisningen behövs också för tillsynen och, inte minst, för att statsmakterna och de enskilda skall kunna bilda sig en uppfattning om hur verksamheten sköts.

Lagen om årsredovisning i försäkringsföretag behöver endast delvis göras tillämplig för myndigheten. Det är, som utredningen anfört, inte ändamålsenligt att i lagtext avgränsa hänvisningen till bara det som är direkt tillämpligt. Det skulle bara göra lagtexten svåröverskådlig. I stället

bör regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kunna föreskriva undantag även från bestämmelserna i årsredovisningslagen. Bl.a. kan det behöva göras anpassningar i fråga om bestämmelser som förutsätter att förhållandet mellan försäkringsföretaget och de enskilda vilar på ett försäkringsavtal.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer skall utse två revisorer som skall granska årsredovisningen m.m. och förvaltningen av försäkringsrörelsen. Revisorerna skall rapportera sina iakttagelser till regeringen.

Premiepensionsmyndigheten är också skyldig att följa det statliga regelsystemet för redovisning och kapitalförvaltning.

De grundläggande principerna för statens redovisning finns i lagen (1996:1059) om statsbudgeten. För myndigheter under regeringen finns bestämmelser om löpande bokföring och årsbokslut m.m. i bokföringsförordningen (1979:1212). Bestämmelser om årsredovisning, delårsrapporter och budgetunderlag m.m. finns i förordningen (1996:882) om myndigheters årsredovisning m.m. Myndigheters ekonomiska förvaltning regleras dessutom av bl.a. avgiftsförordningen (1992:191) och kapitalförordningen (1996:1188).

Den statliga redovisningen för myndigheter skiljer sig på flera punkter från redovisningen för försäkringsföretag. Det innebär att Premiepensionsmyndigheten kommer att omfattas av två delvis parallella regelsystem för redovisning och ekonomisk förvaltning. Det kan samtidigt konstateras att det finns ett behov av revision utförd med hänsyn till statens behov av kostnadskontroll o.d. samt behov av rapportering för den samlade statliga redovisningen.

Mot denna bakgrund gav regeringen den 13 november 1997 RRV i uppdrag att undersöka och redovisa vilka bestämmelser i det statliga regelsystemet för redovisning och ekonomisk förvaltning som är nödvändiga i fråga om Premiepensionsmyndigheten och som därför inte kan bli föremål för undantag. Uppdraget har redovisats den 24 februari 1998 (RRV:15).

Det står klart att det i hög grad är angeläget med en kontroll av myndighetens kostnader. Effektiva verktyg för kontroll av kostnadsutvecklingen hos myndigheten måste skapas. Myndighetens verksamhet skall inte finansieras med anslag och blir därför inte föremål för den prövning av regering och riksdag som budgetprocessen annars innebär. Eftersom försäkringen för premiepension är obligatorisk för de enskilda, kan inte heller dessa reagera effektivt mot ett alltför högt kostnadsläge. På samma sätt som gäller för annan statlig verksamhet som helt finansieras med avgifter utanför statsbudgeten skall regeringen kontrollera Premiepensionsmyndighetens budget och följa upp verksamheten genom återrapporteringskrav m.m. Jämförelser skall göras med liknande verksamheter i fråga om kostnader o.d. Föreskrifter om myndighetens avgiftsuttag bör lämnas av regeringen (se nästa avsnitt).

Det är också angeläget att RRV fortlöpande granskar utvecklingen av myndighetens organisation och verksamhet. En sådan granskning kan ske genom s.k. effektivitetsrevision. Även de externa revisorerna för försäkringsverksamheten skall uppmärksamma dessa frågor, men tyngdpunkten i deras arbete kommer naturligen att ligga mer på redovisningssidan.

De närmare formerna för den statliga redovisningen och revisionen bör övervägas ytterligare med sikte på en effektiv kostnadskontroll. Prop. 1997/98:151

Kostnadsfrågorna behandlas närmare i nästa avsnitt.

23.3 Premiepensionsmyndighetens kostnader

Regeringens förslag: Kostnaderna för Premiepensionsmyndighetens verksamhet skall finansieras genom avgifter från de försäkrade.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens förslag i fråga om självfinansieringen.

Remissinstanserna: Av de remissinstanser som yttrat sig om kostnaderna för myndigheten anser vissa – bl. a. *Riksrevisionsverket* (RRV), *Svenska Aktuarieföreningen* och *Svenska Arbetsgivareföreningen* (SAF) – att avgifterna för de försäkrade borde vara fasta i stället för i form av ett procentuellt avdrag. Svenska Aktuarieföreningen tillägger emellertid att omsorgen om personer med lågt intjänande gör att kostnaderna i stället bör tas ut dels som en procentuell del av kapitalet, dels som en procentuell del av premien (nyteckningen). *Statskontoret* anser att det behövs en minimiavgift. *Landsorganisationen i Sverige* (LO) anser att en anslagsfinansiering av myndighetens kostnader borde studeras närmare eftersom en sådan finansiering skulle betyda att kostnaderna fördelas jämnare över alla befolkningsgrupper. Flera remissinstanser påpekar att myndighetens initialkostnader för uppbyggnad av organisation och systemuppbyggnad blir höga och att dessa kostnader måste spridas över flera år för att inte drabba första generationen försäkrade inom premiepensionssystemet alltför hårt. Vidare påpekar många att den uppskattade kostnaden för myndighetens verksamhet är så betydande att den borde föranleda närmare analys av omfattningen av myndighetens verksamhet.

Skälen för regeringens förslag: Premiepensionssystemet bör, som utredningen föreslagit, vara självfinansierat på samma sätt som ett försäkringsbolags verksamhet är det. Premiepensionsmyndighetens kostnader för verksamheten bör alltså finansieras genom avgifter från de försäkrade. Eftersom Premiepensionsmyndighetens kostnader för verksamheten skall finansieras genom avgifter från de enskilda, skall verksamheten inte redovisas i statsbudgeten.

Enligt utredningens förslag skall kostnaderna fördelas mellan pensionsspararna genom ett procentuellt avdrag, som beräknas på behållningen på varje pensionssparares premiepensionskonto efter tillägg av det aktuella årets pensionsrätt jämte avkastningen från den tillfälliga förvaltningen. Förslaget innebär alltså att myndighetens kostnader tas ut i särskild ordning och därmed inte påverkar beräkningen av återbäring. Utredningen föreslår också att Premiepensionsmyndigheten själv skall bestämma tidpunkt för avgiftsuttaget och avgifternas storlek.

Kostnaderna bärs enligt utredningens modell av pensionsspararna gemensamt. Utredningen gör dock undantag för den som byter fond och den som har börjat ta ut sin pension och sedan vill återkalla uttaget eller

ändra den andel av pensionen som tas ut. Den enskilde bör själv bära kostnaderna för dessa åtgärder.

Från remissinstansernas sida har olika förslag till modifieringar i utredningens avgiftsmodell lagts fram. Regeringen kan för sin del konstatera att ett avgiftsuttag på det sätt utredningen anger är en enkel och lättfattlig modell. Å andra sidan kan det som några remissinstanser framhållit finnas skäl att pröva mer flexibla former för avgiftsuttag som också i högre grad tar fasta på de åtgärder som förorsakar kostnader för myndigheten. Största flexibilitet uppnås självfallet om det helt överlämnas åt myndigheten själv att bestämma avgifternas storlek och fördelning. Intresset av kostnadskontroll talar dock starkt mot en sådan lösning. Önskemålet om kostnadskontroll tillgodoses bäst med en ordning där regeringen i förordning fastställer normer för avgiftsuttaget. Det ger också utrymme för en ytterligare analys kring en förfining av avgifterna. Regeringen föreslår därför en reglering som anger att regeringen skall besluta om föreskrifter för avgiftsuttaget.

Även i övrigt bör regeringen ägna kostnadskontrollen stor uppmärksamhet i direktiven för verksamheten och uppföljningen av den. I närmast föregående avsnitt har också anmärkts att RRV bör utnyttjas i kontrollen.

Stor vikt skall läggas vid en utjämning över tiden av de kostnader som uppkommer i början när myndigheten och systemet byggs upp.

I samband med att Premiepensionsmyndigheten inrättas kommer myndigheten att behöva göra investeringar av olika slag. Regeringen får besluta att dessa investeringar skall finansieras med lån och krediter hos Riksgäldskontoret (se 20 och 21 §§ lagen [1996:1059] om statsbudgeten). Övervältringen på de enskildas premiepensionskonton kan på så sätt ske gradvis. Det kan också finnas ett behov av krediter hos Riksgäldskontoret under den löpande verksamheten. En sådan kredit kan t.ex. behövas för att myndigheten skall kunna hålla ett "handelslager" med värdepapper.

Myndigheten bör, efter regeringens medgivande, även ges tillfälle att under år 1999 dra av sina kostnader från avkastningen på äldre avgiftsmedel.

Enligt regeringens bedömning är risken mycket liten för att Premiepensionsmyndighetens tillgångar vid någon tidpunkt inte skall räcka för att tillgodose de enskildas pensionskrav. Myndighetens antaganden om dödlighet m.m. skall väljas så att de vart för sig kan anses betryggande. Risken för snabba och svårkontrollerade svängningar i rörelseresultatet är också väsentligt mycket mindre för en rörelse som avser livsfallförsäkring än för andra typer av försäkringsrörelse. I den mån det över huvud taget föreligger en risk för att myndigheten inte skall kunna betala ut de pensionsförmåner som de enskilda har rätt till, får den antas vara störst i början, innan erforderliga buffertfonder byggts upp. I en sådan situation har regeringen, som tidigare sagts, möjlighet att besluta om kredit hos Riksgäldskontoret.

Regeringens förslag: Premiepensionsmyndigheten skall ledas av en styrelse med fullt ansvar inför regeringen. Det praktiska hanterandet av livräntor får läggas ut på utomstående uppdragstagare.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De remissinstanser som yttrat sig instämmer i utredningens förslag. *Statskontoret* framhåller att stor hänsyn bör tas till eventuella mål- och intressekonflikter mellan Premiepensionsmyndighetens olika uppgifter vid utformningen av myndighetens inre organisation. *Finansinspektionen* biträder förslaget att myndigheten där så är möjligt anlitar utomstående för skötseln av vissa funktioner. Inspektionen erinrar om att detta inte får innebära att styrelsens ansvar för kontroll och ledning försvagas eller att styrelsens ansvar inför de försäkrade blir mindre tydligt.

Skälen för regeringens förslag: Som framgår av beskrivningen av försäkringsverksamheten i premiepensionssystemet kommer Premiepensionsmyndigheten att bedriva en verksamhet som liknar den som bedrivs av privata försäkringsbolag. Tillhandahållandet av den traditionella livränteförsäkringen innebär ett stort finansiellt ansvar för myndigheten. Mot denna bakgrund anser regeringen att den ledningsform som bör väljas för myndigheten är styrelse med fullt ansvar för verksamheten inför regeringen (jfr bet. 1995/96:KU1). I styrelsen bör ingå personer med god kunskap om och bred erfarenhet av socialförsäkring, privat livförsäkring och de finansiella marknaderna. I styrelsen bör också finnas företrädare för allmänintresset.

Enligt regeringens mening bör Premiepensionsmyndigheten vara en liten organisation med hög kompetens. Det bör inte krävas att myndigheten bygger upp egna resurser på alla verksamhetsområden. Premiepensionsmyndigheten bör ha möjlighet att i stället anlita organ utanför myndigheten för skötseln av olika funktioner, när myndigheten bedömer att detta blir billigare och effektivare. På grund av regeringsformen gäller dock den begränsningen att myndigheten inte utan stöd av lag kan överlämna en förvaltningsuppgift som innefattar myndighetsutövning till utomstående (se 11 kap. 6 § tredje stycket regeringsformen). Såvitt regeringen kan bedöma innefattar de uppgifter där överlämnade kan bli aktuellt inte myndighetsutövning. På en punkt vill regeringen direkt förorda att verksamheten läggs ut på utomstående uppdragstagare.

Premiepensionsmyndigheten skall tillhandahålla en livränteförsäkring av traditionellt slag till dem som har blivit pensionärer. Denna funktion skall finnas klar redan år 2001.

För att minska kostnaderna i premiepensionssystemet och inte minst för att underlätta myndighetens uppbyggnad är det lämpligt att Premiepensionsmyndigheten i vart fall under ett initialskede anlitar utomstående för skötseln av livränteförsäkringen. Även med en sådan ordning är myndigheten i formell mening försäkringsgivare.

Skötseln av försäkringsfunktionen och den kapitalförvaltning som hör till denna funktion bör läggas ut på uppdragstagare efter en upphandling

under konkurrens. Syftet med utläggningen av verksamheten är att er- hålla kostnadsbesparingar för premiepensionssystemet. En sådan verk- samhet hos utomstående kräver dock att följande förutsättningar är upp- fyllda.

Även med en utläggning av funktioner till utomstående uppdragstagare skall myndigheten ha egen expertis som kan bedöma om uppdragstagaren eller uppdragstagarna sköter sitt uppdrag på ett tillfredsställande sätt. Uppdraget skall regleras i avtal som kan avslutas från Premiepen- sionsmyndighetens sida utan längre uppsägningstid. Myndigheten be- stämmer omfattningen av uppdraget och innehållet i avtalet kan därför variera. Det skall säkerställas att inte kostnader av betydelse eller stör- ningar i försäkringsverksamheten uppstår om uppdraget upphör. Upp- draget får inte försvåra Finansinspektionens tillsyn. Detsamma gäller självfallet Riksförsäkringsverkets tillsyn.

En sådan uppdragsverksamhet kan också bli aktuell i andra fall t.ex. när det gäller utarbetandet av information och i fråga om ADB-driften. De förutsättningar för uppdragslämnandet som angetts i fråga om liv- räntan gäller också i dessa fall. Ett nära samråd med Finansinspektionen och Riksförsäkringsverket är alltså nödvändigt.

Närmare föreskrifter om Premi pensionsmyndighetens verksamhet skall fastställas i instruktionen för myndigheten.

23.5 Tillsyn

Regeringens förslag: Premi pensionsmyndigheten skall stå under tillsyn av Riksförsäkringsverket och Finansinspektionen.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Riksförsäkringsverket* (RFV) föreslår att verket blir chefsmyndighet över Premi pensionsmyndigheten och ges ett samlat ansvar för information om hela det allmänna pensionssystemet, för ut- betalning av premiepension och för IT-stöd. RFV delar utredningens mening om delad tillsyn mellan verket och Finansinspektionen, varvid inspektionen skall ha tillsyn över den försäkringsmässiga delen av myn- dighetens verksamhet. RFV anser att eftersom premiepensionen är en del av den allmänna pensionen och därmed en del av socialförsäkringen bör IT-stödet för premiepensionen ingå i socialförsäkringssystemets gemen- samma IT-system. Premi pensionsmyndigheten skulle alltså använda IT- systemet på motsvarande sätt som en försäkringskassa, dvs. med RFV som systemägare. *Finansinspektionen* avstyrker att Premi pensionsmyn- digheten ställs under inspektionens tillsyn. Som skäl för detta anförs främst att det tänkta regelverket inte kan fungera på samma vis när det gäller en statlig myndighet som ifråga om försäkringsbolag. Delad tillsyn förutsätter, enligt inspektionens och *Statskontorets* mening, i vart fall att det uttryckligen slås fast, i lagtext eller förarbeten, vad RFV:s respektive inspektionens tillsyn skall omfatta. *Riksrevisionsverket* (RRV) menar att lagtextens uttryck ”verka för att bestämmelserna ... tillämpas likformigt och rättvist” är för vagt för att kunna anses som ett tillsynsmandat.

Skälen för regeringens förslag: Premiepensionsmyndigheten blir en del av socialförsäkringsadministrationen och det är naturligt att dess verksamhet står under tillsyn av RFV. Tillsynen bör avse att bestämmelserna om premiepension tillämpas på ett likformigt och rättvist sätt i förhållande till de enskilda. Motsvarande uppgift har RFV också gentemot de allmänna försäkringskassorna. Regeringen anser inte att det i lagform krävs ytterligare förtydligande av tillsynsansvaret för RFV.

RFV:s tillsyn över Premiepensionsmyndigheten omfattar de delar som ligger vid sidan av kapitalförvaltningen och den försäkringstekniska verksamheten. Som nämns i avsnitt 35 om information skall RFV dessutom ha huvudansvaret för samordningen av informationen till de enskilda.

RFV ansvarar för ekonomistyrningen av hela den nuvarande socialförsäkringsadministrationen och ansvarar som systemägare för de centrala ADB-systemen, vilket innebär att verket skall ställa krav på och utveckla dessa system så att de överensstämmer med regelverket. RFV har också, i egenskap av ansvarig systemägare, fått ett särskilt ansvar för det omfattande vidareutvecklingsarbetet beträffande socialförsäkringens IT-verksamhet (prop. 1997/98:41 s. 98 f.).

Under våren 1997 uppdrog regeringen åt Statskontoret att bidra med underlag inför regeringens överväganden i de angivna frågorna. Uppdraget redovisas i promemorian 1997-09-23 Organisation och styrning av IT-verksamheten inom socialförsäkringsområdet (dnr 242/97-5).

Det är inte möjligt att nu avgöra hur ADB-verksamheten i premiepensionssystemet skall vara organiserad. Premiepensionsmyndigheten har ansvaret för ADB-systemet inom sitt område. Uppbyggnaden av ett sådant system kräver ett långtgående samarbete mellan Premiepensionsmyndigheten och RFV. Vid arbetsfördelningen emellan skall stor vikt läggas vid en effektiv samverkan mellan de olika socialförsäkringsorganen. Självfallet bör möjligheten att utnyttja befintliga administrativa resurser och rutiner inom socialförsäkringsområdet beaktas när Premiepensionsmyndigheten byggs upp. Denna myndighet och övriga socialförsäkringsorgan skall samarbeta på ett sådant sätt att systemet för den inkomstgrundade ålderspensionen fungerar effektivt och till en låg kostnad samtidigt som en hög kvalitet på informationen till de enskilda upprätthålls.

Bl.a. när det gäller information och utbetalning av pension från de olika delarna i det reformerade ålderspensionssystemet kan det komma att behövas verkställighetsföreskrifter som närmare reglerar samordningen mellan olika organ. Regeringen kan i instruktionen för RFV överlåta åt verket att meddela sådana föreskrifter för Premiepensionsmyndigheten. I de delar sådana föreskrifter lämnas kan RFV sägas få en funktion som chefsmyndighet för Premiepensionsmyndigheten.

RFV bör vidare ha rätt att – på motsvarande sätt som gäller i verkets förhållande till försäkringskassorna – överklaga Premiepensionsmyndighetens beslut och att överta rollen som företrädare för staten om en enskild överklagar myndighetens beslut till allmän förvaltningsdomstol. Dessförinnan är Premiepensionsmyndigheten part i ärenden om premiepension.

När det gäller de mer försäkringstekniska sidorna av Premiepensionsmyndighetens verksamhet har regeringen, som framgått, föreslagit att verksamheten skall drivas enligt försäkringsmässiga principer och att huvuddelen av de rörelseregler som gäller för försäkringsbolag också skall gälla för myndigheten. I den utsträckning de enskilda låter sina tillgodohavanden ligga kvar i värdepappersfonder efter pensioneringen, kommer myndigheten att driva samma verksamhet som ett fondförsäkringsbolag. I den mån de enskilda väljer att ta ut sin pension i form av livränta med garanterade belopp och överlåta den finansiella risken för placeringarna på myndigheten, kommer verksamheten i stället att överensstämma med verksamheten i ett traditionellt livförsäkringsbolag.

Regeringen delar därför utredningens bedömning att Premiepensionsmyndigheten skall ställas under tillsyn av Finansinspektionen i de delar av verksamheten som rör kapitalförvaltningen och tillämpningen av näringsrättsliga regler. Även om inte det näringsrättsliga sanktionssystemet för försäkringsbolag kan utnyttjas när det gäller en statlig myndighet är det angeläget att inspektionens försäkringstekniska kompetens kan tas till vara i verksamheten. Också i fråga om myndighetens roll som aktör på finansmarknaden är inspektionens tillsyn betydelsefull.

24 Den nuvarande förvaltningen hos Riksgäldskontoret

24.1 Inledning

Riksdagen beslutade under hösten 1996 att det reformerade pensionssystemets intjänanderegler skall träda i kraft den 1 januari 1999 och att utbetalningarna av pension enligt de reformerade reglerna skall påbörjas den 1 januari 2001 (prop. 1996/97:1 utg.omr. 11 avsnitt 5.1, bet. 1996/96:SfU1, rskr. 1996/97:124). Under mellantiden skall pensionsrätter för förfluten tid fastställas, såvitt avser premiepension fr.o.m. år 1995 (jfr 31 § lagen [1998:000] om införande av lagen [1998:000] om inkomstgrundad ålderspension [införandelagen]).

Enligt 4 kap. 3 § lagen (1981:691) om socialavgifter placeras sedan år 1995 en viss andel av influtna tilläggspensionsavgifter på konto hos Riksgäldskontoret (11 % t.o.m. år 1997 och 22,4 % fr.o.m. den 1 januari 1998). Enligt lagen (1994:1748) om förvaltning av vissa tilläggspensionsavgifter gäller att medlen skall placeras på räntebärande konto samt att räntan skall vara marknadsmässig och läggas till kapitalet. Riksgäldskontoret bestämmer de närmare villkoren för placeringen. I lagen anges också att förvaltrade medel skall finansiera framtida pensioner. Avsikten är att dessa medel skall täcka de pensionsrätter för premiepension som enligt det ovanstående skall fastställas för förfluten tid när pensionsreformen träder i kraft (jfr prop. 1994/95:41 s. 46 f.). När dessa pensionsrätter har fastställts, skall de förvaltrade medlen jämte avkastning föras över till förvaltning inom premiepensionssystemet (en motsvarande överföring skall fortsättningsvis göras enligt 8 kap. 2 § lagen om inkomstgrundad ålderspension, LIP).

Regeringens förslag: Den nuvarande förvaltningen hos Riksgäldskontoret skall bestå fram till den 1 januari 1999. Lagen om förvaltning av vissa tilläggs-pensionsavgifter skall upphöra att gälla vid utgången av år 1998.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens. Utredningen har dock inte uttryckligen föreslagit att lagen om vissa tilläggs-pensionsavgifter skall upphöra att gälla vid utgången av år 1998.

Remissinstanserna: Förslaget har inte mött någon erinran.

Skälen för regeringens förslag: I det föregående har föreslagits att den tillfälliga förvaltningen i premiepensionssystemet skall ligga på Riksgäldskontoret. Det är därför naturligt att den nuvarande förvaltningen hos kontoret skall bestå till dess överföring till kapitalförvaltare sker (se avsnitt 20.1). Till det kommer den korta tid som återstår till ikraftträdandet den 1 januari 1999 och den tidpunkt då huvuddelen av de förvaltade medlen kan beräknas bli överförda till fondförvaltare i det reformerade systemet. Mycket litet skulle alltså stå att vinna på en förändring av förvaltningen.

Den nuvarande förvaltningen skall därför bestå fram till ikraftträdandet den 1 januari 1999 då lagen om förvaltningen av vissa tilläggs-pensionsavgifter skall upphöra att gälla. De medel som kan återstå när medel motsvarande pensionsrätter för intjänandeåren 1995–1997 har förts över till fondförvaltare (se nästa avsnitt) bör ingå i den tillfälliga förvaltningen enligt LIP. I denna förvaltning är Premiepensionsmyndigheten Riksgäldskontorets motpart i avtal om villkoren för placeringen.

24.3 Fördelningen av medlen mellan de försäkrade

Regeringens förslag: Den samlade avkastningen från förvaltningen hos Riksgäldskontoret under åren 1995–1998 skall tillföras sådana försäkrade för vilka premiepensionsrätt för åren 1995–1997 har fastställts. Avkastningen skall fördelas mellan de olika intjänandeårens pensionsrätter i förhållande till hur länge avgiftsmedlen för respektive år stått inne på kontot. Avkastningen på ett visst års pensionsrätter skall fördelas mellan de försäkrade i proportion till den intjänade pensionsrätten.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Förslagen har godtagits utan kritik.

Skälen för regeringens förslag: Efter ikraftträdandet den 1 januari 1999 kommer det under år 1999 att vara möjligt att fastställa de pensionsrätter som hänför sig till åren 1995–1997. En underrättelse om fastställd pensionsrätt för premiepension skall lämnas till den enskilde senast den 31 mars varje år. Med hänsyn till den korta tid som står till buds för

uppbyggnad av det nya systemet har denna tid förskjutits för år 1999 till utgången av maj månad. När fastställelsen skett kan med samma fördelningsprincip som föreslås för den nya tillfälliga förvaltningen (enligt 8 kap. 1 § andra stycket LIP) till de tre nämnda årens pensionsrätter då läggas avkastningen från förvaltningen hos Riksgäldskontoret under åren 1995–1998.

Enligt preliminära beräkningar som Riksgäldskontoret gjort för utredningen kommer behållningen hos kontoret i detta skede att uppgå till ca 34 miljarder kronor, varav ca 4 miljarder utgör avkastning.

När gäller fördelningen mellan de tre avgiftsåren finns det två faktorer som kan beaktas; hur länge avgiftsmedlen har stått inne på kontot och vilken den faktiska avkastningen har varit för de olika årens avgiftsmedel.

Någon hänsyn bör inte tas till vilken den faktiska avkastningen har varit för de avgiftsmedel som har betalats in de olika åren. Skälet för detta är främst att placeringen av medel för olika perioder har varierat. En ordning som inte tar hänsyn till vilken ränta eller annan avkastning ett visst års avgifter har genererat är också enklare att hantera. Avkastningen för de tre avgiftsåren bör alltså ses som ett enda belopp.

Däremot är det rimligt att tidsfaktorn, som har väsentligt mycket större betydelse än räntesatsen för enskilda år, beaktas. Ju längre avgiftsmedlen har stått inne på kontot, desto större andel av den totala avkastningen bör läggas till pensionsrätten.

Avgiftsmedlen avseende år 1995 betalades till största delen in successivt under det året. Omräknat till tid kan det uttryckas som att avgiftsmedlen stod inne på kontot halva året. Det innebär att medlen avseende år 1995 vid utgången av år 1998 kan sägas ha stått inne ca 3,5 år. På motsvarande sätt kan medlen avseende år 1996 sägas ha stått inne ca 2,5 år och medlen avseende år 1997 ca 1,5 år.

Den avkastning som belöper på ett visst års pensionsrätter skall sedan fördelas mellan de försäkrade. Det bör göras proportionellt i förhållande till den intjänade pensionsrätten. Det innebär att varje försäkrads pensionsrätt för ett visst år räknas upp med den procentsats som det årets andel av den totala avkastningen utgör av det aktuella årets sammanlagda pensionsrätter.

Eftersom bestämmelsen i 8 kap. 1 § andra stycket LIP om fördelning av avkastningen från den tillfälliga förvaltningen skall gälla i fråga om pensionsrätter som fastställs för år 1998, skall en särskild bestämmelse om detta tas in i införandelagen. Den ränta som kan uppkomma på de medel som enligt det föregående skall föras till dem som tjänat in pensionsrätt för premiepension för åren 1995–1997, bör tillfalla dessa försäkrade.

Mot bakgrund av den omfattande system- och organisationsuppbyggnad som skall genomföras innan en överföring till fondförvaltare blir möjlig år 1999 får det antas att överföringen kommer till stånd relativt sent detta första år.